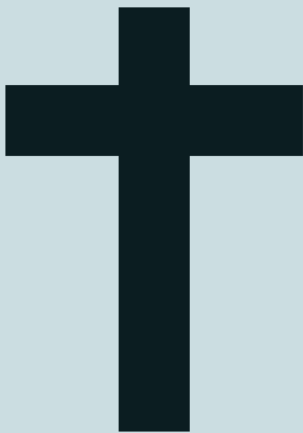

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu,
Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	7
Mak	71
Luk	110
Jon	173
Nauman gail	220
Rom	276
1 Korint	305
2 Korint	333
Kalatia	352
Efesus	362
Filippi	372
Kolosse	379
1 Tessalonika	387
2 Tessalonika	393
1 Timoti	397
2 Timoti	405
Titus	411
Filemon	415
Nalpru gail	417
Jemes	439
1 Pita	447
2 Pita	456
1 Jon	461
2 Jon	468
3 Jon	470
Jut	472
Na-kel-vəhoti-an	475
OTH	507
Naves hən nə-nau-gati-an	508
Natiksonari	510
Nəbathusoruan gail	521

Na-ke-l-ga-ti-an Veveu Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu

The New Promise

The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island, Vanuatu

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
[klv]

Niutestamen long Maskilin,
lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “aposol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biae ale wanem we i hapen biae oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biae i kam biae. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evəŋan alaluman lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

---

* :: Hemia nao wan futnot.

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Niutestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbol husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a mō, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosəbur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotubat pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbəvuruŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etubat, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləbipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile pisi a Uluveu naut kəmas Prespitorian, SDA o NTM. Len nəwoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhəvut gail mai alalumnan lotomatmatu mai alathutai ludam hən nəvide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naulumnan lotovat lotubat pair hən nalobulat Jonah. Lotubat pair hən Na-kel-gati-an Veveu len nasihau 2001, ale naulumnan galevis am loum mai galito van van loum pisi len nasihau 2012.

Napisal hən nəpairan hən nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a mō sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. Nətransleta lətəpair hən Nasoruan siGot husur nasoruan visusua, nasoruan sidat asike tanor ale nəvanuan gail asike lətaləboi səhot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur nəvide enan. Metəkav namtudorj kitev namilen kavkav hən nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair hən namilen van hən nasoruan sidat a Uluveu hən nəvanuan pisi ləbəvuruŋ ləboii. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel pis namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor ebəlav hən namilen tomasil.

Natit isobur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu daməŋai datsaləboi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isobur nasoruan ta Vanuatu ləsəkade, hum “pris,” “apostol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mai “glori.” A mo naprojek iyar husur navile gail hən tousus kitev nasoruan gail. Ahaŋut gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail pisi. Ale len nau-man salito len naprojek, nətransleta lobətah hən ləbisab nəpisal hən ləbikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab nəpisal tovoi hən namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab nasoruan ta mo datsaləboii daməŋai, pəpadəŋ hən lotomasig. Namilen galevis namtukele len nəpisal tobəlav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan bonbon o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan kəta isobur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen səmasil len nasoruan sidato. Galevis namtukel pərpəp hən gail ŋai, be namtorij nafutnot tovi na-tos-gati-an a pan len naləbulat, ale nafutnot enan ikel ur nəsa nasoruan ta Kris tokele a mo.

Nəvide hən tosuhud hən naves gail

Len naut visusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel nəsa tovisi be lusor husuri len nəpisal togol nənəuan sidat ebutbutut. Nəsa tovisi a mo lukele a tahw ale nəsa tovisi a tahw lukele a mo. Husur natenan, namtogəgel hən hən ke nəsa tovisi a mo namtukele a mo ale nəsa tovisi a tahw namtukele a tahw. Hən datbigol nasoruan bigam bivoi maienan, len naut galevis namtosuhud hən naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ŋai maiegai: Kol 4.7–8.

Nafutnot mai narefrens gail

Nəboŋ datbəvuruŋ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma datberis natuhleta topat pəpadəŋ hən nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-ləboii-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-ləboii-an tomaien hən “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur nəvide seju gail ke hum ma bevi tarhət sidato hən datbələboii namilen. Bathut natgalenan, nəboŋ dattoris natuhleta ideh, ivoi hən datbėbunus nəsa topat a pan hən datbələboi səhot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad nənəuan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarhəte

Nəboŋ dattovuruŋ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarhəpej hum Mat 13.44.

Natohan pipihəbalan aGot len nəmav

Nasoruan topat tarhəte ipat mo natit itor. Esua: ipat hən bevi tarhət sidato hən datberis ləboi nəsa naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Eru: ipat hən datbisab naut dattodoŋ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tobəlav egəm vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarhəte savi soruan siGot hən datbikel uri hum nasoruan siGot len nalotop!

Nəbol gail lotopat len naləbulat tile am

Datoləboi ke naləbulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur nəmauran mai nəmatan siYesu Kristo, mai nəmauran san dan nəmatan. Datoləboi datbėvuruŋ nəbol sua len naləbulat Mattiu ale nəbol enan ipat tu len

† :: Egai nafutnot sua.

nalobulat Mak o Luk o Jon. Nəboŋ tomagenan, datoləboi datbisab narefrens hən naut galenan pipit nasoruan topat tarhəte hum Mat 14.13

*AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

Natenan ikel uri ke nəbol husur nəboŋ aYesu tovəŋan alalumān lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləbevi tarhət sidato hən datbeləboi nəsa tovisi len nəbol. Galevis lupat hən datberis ləboi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləbevusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi boŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən navide salit ta mo.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəboŋ aYesu toyaryar hən toŋol nauman aTata Got toriŋi len navəlan hən bigole. Ikad galevis am hən nəboŋ aPol toyaryar hən bikel ur na-kel-uri-an tovoï husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datbeləboi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur namilen nasoruan galevis datsaləboi savoi o pəpadəŋ hən bimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləboi be datsakelkele, o datsakele len navide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur tobuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datbinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləboi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datbike datbeutaut hən nəstati hən datbinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləboi datbevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoŋur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datbikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datbisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləboi datbeunus nəbathusoruan galen bivoi hən datbisab naut isoŋur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəboŋ datbevuruŋ naut galenan, dereh dateləboi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisa u hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur toşəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naju gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mōs ase?

Itosi mōs naju gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. Ibol husur nəpasian siYesu, nəpusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi n̄ais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən b̄iparpar ke aYesu evi kiŋ len nəpasuan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat alsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən b̄ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isoḅur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən nəpusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1–7.29)

Nasoran san 2 (10.5–11.1)

Nasoran san 3 (13.1–52)

Nasoran san 4 (18.1–35)

Nasoran san 5 (24.1–25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naju ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən b̄evi Kristo, hən b̄eil a n̄to hən galito, b̄evi kiŋ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1–2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1–4.11)

3) AYesu etuḅat hən nauman san (4.12–52)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naḅehuh (5.1–7.29)

5) AYesu igol namerikel isoḅur (8.1–9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)

7) AYesu eḅusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1–56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

*Nəbathuyah siYesu**(Luk 3.23-38)*

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siAraham:

² AAraham evi atəman aIsak.

AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aʋan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiŋ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a mō.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.

Ale aRehopoam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋiŋiriah vi Pabilon.*

¹² Husur nəmaŋiŋiriah vi Pabilon:

aJekoniah evi atəman aSealtiel,
ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,

tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuŋat len aAraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 pisi, ale tuŋat len aTevit vəbar nəmaŋiŋiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale

* **1:7:** Nalobulat galevis ta sutuai luke *Asa*fləsake Asa. * **1:11:** 2Ki 24.12-16

tubat len nəməpīpiriahan vi Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətəs.

*AMeri ipas aYesu
(Luk 2.1-7)*

¹⁸ Nəpəşian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw hən arbiḅon, isabi ke etian, aNunun aGot togole.

¹⁹ Husur ke ahəvut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboḅ tosəsəloḅ hən aMeri totian, emətahun biḅol nahurun aMeri bisa, ḅa isab səhoti len nənəuan san ke teriḅ aMeri, be emətahun avan ideh ḅeləboii.

²⁰ Nəboḅ tonau natgalenan sal, aḅel sua siNasub evisi həni len nabəber. Ike, “Josef anaton ulumān siTevit, sagemətahw hən gəḅesəhar aMeri hən ḅevi asoaḅ, bathut natətai totian həni, aNunun aGot gatolavi maii.

²¹ Alitenan dereh tipas anaton ulumān balai, ale geriḅ nahəsən aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen pisi evisi hən biḅol nəsa aGot tokele len nabuḅon ahai kelkel ur bisarpoh. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,
ale tipas anaton ulumān,
ale lekis nahəsən almmmanuel,”
namilen tovi
“AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboḅ aJosef tolele, igol nəsa aḅel siNasub tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan

²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəboḅ topas anaton ulumān sua. AJosef eriḅ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboḅ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboḅ aHerot tovi kiḅ, alalumān namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem

² luke, “Atenan lotopasi hən ḅevi kiḅ seḅu gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəboḅ tovisi ale namtogəm hən namḅilotu həni.”

³ Nəboḅ aHerot aKiḅ tosəsəloḅ hən natenan, nəlon etuhatuh, mai alat a Jerusalem pisi lumagenan.

⁴ Ekis aḅiltihai tutumav pisi mai ahai pusan pisi hən nalo lubonḅon ale eus galit ke, “AKristo, aGot biḅabtabuh lan, dereh lipasi a be?”

⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-mō-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-mō-an sua dereh tegəm balai
hən ḅeil a mō hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,

hum nəvanuan nasipsip toil a mō hən galito.’ ”*

⁷ Beti aHerot igol nabonḅonan tosusuah mai alalumān namitisau hən naməso. Eus galit hən nəboḅ mai namityal naməso tovisi ale lukele.

⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doḅ vahvahur natətai. Nəboḅ mətḅisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəḅivan valotu həni.”

* 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10 * 2:6: Mic 5.2

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nakin tonon, lorin naut enan, ale naməso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a mo hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan.

¹⁰ Nəboŋ lotoris naməso lukemkem masuŋ.

¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəjedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbēviol mai natətai hən nagol, nafranŋkinsens mai namər.*

¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len nabəber ke saletəmmam van hən aHerot, ŋa lotəmmam vi lan nəkantri salit len naŋisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alalumān namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəmmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən biŋol biimat.”

¹⁴ Ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale erin naut enan vi Ijip.

¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuŋ aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulumān dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalumān namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipaŋpaŋ masuŋ vəsa. Esəvat alalumān hən ləbiŋol alathutai piŋi, nədaŋ halit toru vi pan, ləbiimat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natanan inor hən namityal toŋabi len alalumān namitisau hən naməso.

¹⁷ Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totan, tois habat len nalolosaan,
ARakel itaŋis anatun gail,
emətahun avan ideh bətəŋov nəlon vi pan
husur loəbuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip

²⁰ toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləbiŋol biimat, lumat tia.”

²¹ Ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel.

²² Avil nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aArkelaus tovi kin, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahv hən biivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan mai len nabəber, erin naut enan, evi Kalili.

²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

* **2:11:** Nagol evi nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyaŋyaŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbēvur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekin gail. *Nafranŋkinsens* evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon toŋasau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loŋaŋi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusau. *Namər* am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinŋi len nəkaliko lotorunŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən bipat ebəlav be asike biŋo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

3

*AJon Baptais eutaut hən nāpīsal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)*

¹ Len nəbən galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas tobəbesw a Jutea. Etubat kel ur nāpīsulān siGot.

² Ike, “Mitipair dan nəsāan samito husur natohan pipihəbəlān aGot len nəmav egəm pəpadan.”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke, “Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw, ‘Məteutaut hən nāpīsal mōs Nasub, gol nāpīsal san gail linor.’”*

⁴ AJon nāu esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuŵ hən nəhau tutuŵ hən nahurhubuluk.* Ihan taŵtaŵor, ihan nalokust mai nəhani.*

⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni.

⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəbən lotokel vəhot nəsāan salit gail.

⁷ Nəbən toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosobur lotogəm hən ləbibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəmat gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətbigam dan nabiltiŵol paŵpaŵ bəgəmai?”

⁸ Len nəmauran samito mitiŵan hən nəŵite tinor hən nəpairan samito dan nəsāan.

⁹ Samtināu ke mətoləboi mətbikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi bilav nəvat galegai ŵai, ale gol ke legəm vi pasusan siAraham!

¹⁰ AGot esumān naulumān toutaut tia hən bitai nəkadhuhai gail hən nakuvkuv; nəhai pīsi ləsəŵan hən nəŵit tovoi, gai dereh titai, bar hən gail vi lan nəhab.

¹¹ Gināu nubaptais hən gamit hən nəŵai sil nəpairan dan nəsāan samito. Avil avan sua satogəmai tohusur gināu, idan am səhor gināu, gināu novi naut kəmas ŵai, nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab.

¹² Gai esumān naulumān topat nəhai rivrivhai hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tomasmas. Dereh tībən hən namisurhuwit len natuhim han, be təpəŵas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan.”

*Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)*

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon bibaptais həni.

¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug nāu gibaptais hən gināu, gol ke gogəm hən gināu mabe?”

* **3:3:** Isa 40.3   * **3:4:** 2Ki 1.8   * **3:4:** *Nalokust* ehun natohtohləmətu, naju gail lotoləboi ləbihanhan. *Nəhani* evi natit tohehe masuŵ topat len naim sesukapak gail. † **3:7:** Len naut egai nasuruan ta Kris ike nəŵai pa tovi nəmat tosa. Len nənāuan seju gail, nəmat isa masuŵ hum natəmat toil a mō həni. ‡ **3:11:** Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənāuan salit gail.

¹⁵ Ris aYesu tosor vari ke, “Gidam̄ hən nəḃibaptais gagai, husur inor hən darḃigol natit p̄isi tonor, aGot toləḃoni.” Beti aJon idam̄ hən ḃibaptais həni.

¹⁶ Nəḃoḃ aJon tobaptais həni tonor, vəha-sua ḃai aYesu evi məhat dan nəwai. Nəḃav esəḃav ḃosi ale eris aNunun aGot togəm vi pan hum nətav, § ale egəm toh lan.

¹⁷ Ale nadoldol len nəḃav ike, “Anatugw ulum̄an bogai notoləmas buni. Nohəḃavur masuḃ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan (Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas toḃḃəsw hən natəmat ḃitaltal ke tigol nəsaan.

² Len nəḃaribor̄ tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati.

³ Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəḃevi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.”

⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḃimaur len nabəta ḃai, be imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi lan nəḃiltivile siGot, a Jerusalem, ale erin̄i eil gilgile a məhat buni len naim siGot.

⁶ Ale ikel maii ke, “Gəḃevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan. Husur natosian siGot ike, “ ‘AGot dereh tikele hən aḃel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito

hən asike nariem̄ ḃesəhot nəvat.’ ”*

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədan̄an siNasuḃ aGot sam̄ ke timabe.’ ”*

⁸ Ale natəmat esəhar tətəs həni van hən nəḃehuh tosaḃsah habat, ale evusani hən nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalalan salito.

⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəḃətəḃedur, lotu hən ginau.”

¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hən Nasuḃ aGot sam̄ ḃəu, ale gigol nalotuan van hən gai səḃon.’ ”*

¹¹ Beti natəmat erin̄i, ale aḃel gail logəm vi tarhət san.

AYesu etubat hən nauman san (Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Nəḃor̄ tosaḃəlor̄ həni ke lototah gat aJon, rin̄i len naim ḃəḃan̄is, aYesu erin̄ naut enan, evi Kalili.*

¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəḃiltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali.

¹⁴ Imagenan, nəsa aḃai kelkel ur, aIsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali, metp̄isal vi lan nəḃiltiwai, tarhəwisel Jortan, len naut a Kalili simetbos gail,

§ 3:16: Nətav ehum navimal be epəḃapəḃw. * 3:17: Psa 2.7; Isa 42.1 * 4:4: Deu 8.3 * 4:6: Psa 91.11-12 * 4:7: Deu 6.16 * 4:10: Deu 6.13 * 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20

16 nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut
loris nabiltimial;
len gailit lotobətah len naut hən nəmōl hən nəmatan,
namial siGot evisi, emias galito.”*

17 Len nəboŋ enan van, aYesu etubat kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ!”

*Ahai susur metəkov gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)*

18 Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabiltiwai lotokisi hən
Nabiltiwai Kalili. Eris alarmivan, aSimon, nahəsan togon aPita, mai aAdru
avan. Arubar hən nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan.

19 Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hən naieh,
dereh nigol mirisah hən nəvanuan gail.”

20 Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlaru, arohusuri.

21 Nəboŋ toyar van am, eris alarmivan am, nahəsalar aJemes anatun
aSepeti, mai aJon, avan. Arutoh len nabot mai atəmalaru aSepeti, lobutan
nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai.

22 Vəha-sua ŋai aroriŋ nabot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməсах lumaaur

23 Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili pisi. Epusan len naim nabonbonan
seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovōi hən natohan pipihabəlan aGot, ale igol
nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaaur.

24 Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar
alat lotoməсах gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit topəŋas,
alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit
tomat, ale igol gailit lumaaur.

25 Nabiltiluvoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekapolis, a Jerusalem, a Jutea
mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

*Na-sor-ivoi-an gail
(Luk 6.20-23)*

1 Nəboŋ aYesu toris naluvoŋ gail, etəvehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai
susur san gail logəm həni,

2 ale etubat vusan galit ke:

3 “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

4 Alat lototaŋ,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

5 Alat nəlolit tomədau,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

6 Alat lotomalkəkat, lotomaduh hən nanoran,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.

7 Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,
navoian siGot igol gagai lukab həni,

* 4:16: Isa 9.1-2

husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləḡon aGot səbōn ḡai,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanonḡan hən nəbālan gail, lotogol natəmat,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anaton gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito
sil lotogol nəsa tonor,
navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

¹¹ “Nəboḡ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbēmədas bun gamit gol ke mətbeləḡon bisa vəsa, ləbeliblibon ke məttoḡol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab həni.

¹² Len nəvide tomaiēnan lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta mō. Mitikemkem, mətəhəhəvur husur aGot ikad nakonḡurḡuran totibau mōs gamit len nəmav.”*

Nətas mai namial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kəta ke, “Gamit mətohum nətas* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətas bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətās am mabe? Savoī hən natideh am. Ivoi ḡai hən ləbibar həni len tan hən nəvanuan gail ləbipal gati.

¹⁴ “Gamit mətohum namial mōs navile a pan. Nəbiltivile topat məhat len nəvehuh edədas bəsusuah. Nəvanuan pisi loləboi ləberisi.

¹⁵ Ale avan ideh asike epigau namial, riḡi pipit nəhad. Aoa! Eriḡi a məhat hən bəmias galit pisi lototoh len naim.

¹⁶ Tomaiēnan, namial samit temial mōs nəvanuan pisi hən ləberis navoian məttoḡogole, ale sal suh nəyalalan seTəmamit len nəmav.

Naḡusanan husur nalo siMoses

¹⁷ “Samtinau ke notogəm hən nəbikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsaḡəm hən nəbikaskasi, nogəm hən nəbigol bisarpoh.

¹⁸ Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboḡ nəmav mai navile a pan arbimasig, səkad nəməpīrhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir natit pisi bisarpoh.

¹⁹ Imaiēnan, avan ideh biləbur bəsa tokəkereh len nalo, ale toḡusan nəvanuan gail hən ləbigol tətəv həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabəlan aGot len nəmav. Avil avan ideh toḡol husur nalo, toḡusan nəvanuan hən ləbigol gail, dereh tetibau balai len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

²⁰ Be nukel mai gamit ke, mətḡike mətḡebis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai pusan hən nalo mai naFariḡi gail.

Nəlōl paḡpaḡ

* 5:12: 2Chr 36.16; Uman 7.52 * 5:13: Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † 5:13: Nətas eləboi bigol naməḡod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan naBoan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi ləbetəḡau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləbivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas toḡol nabus hən nəhanian ivoi am.

21 “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh timat’[‡] ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’*
 22 Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topənjəs aVan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aVan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govı hovon!’ inor hən bevi lan nəhab naut nəmatan.
 23 İmaianan, gəbilav naviolan sam̄ van hən nəmel tutumavan ale gəbinau təlmam həni ke, gotogol natesua togol aVan̄ tokad nəsasana mai gaiug,
 24 bimaianan, riŋ naviolan sam̄ ei. Givan hən aVan̄ hən mərbınor, mərbıkad navoivoian tətəs. Beti gəm, lav naviolan sam̄ mai aGot len natutumavan van həni.
 25 “Avan ideh bıkot hən gaiug, len nəyaran sam̄ mai atenan tosor tas gaiug, len nařısal vi lan nakotan řai, gısařsaVut hən mərbıkad natəm̄at tətəs. Asike gəbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsıstret, ale nəmatsıstret teriŋ gaiug len navəlan nalıpah, ale nalıpah tıbar hən gaiug len naim bəbaŋıs.
 26 Nukel nakıtınan mai gaiug ke, asike govıvile dani vəbar gəbeVur řıs nəvat hən nəpın nəmatsıstret torıŋı.
 Naitian tosa
 27 “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan,’*
 28 řıs notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhaVut hən bələŋoni, len nəlon, gai igol naitian maii tia.
 29 Namətaŋ nəmatu bıgol gaiug gəbigol nəsaan, kis kuvi, bar həni. Nahudhuber̄m bebuer enan esəhor ləbıbar hən nıber̄m kavkav len nəhab nəmatan.
 30 Navəlaŋ nəmatu bıgol gaiug gəbigol nəsaan, ta kotovi, bar həni. Nahudhuber̄m bebuer enan esəhor nıber̄m kavkav bevi lan nəhab nəmatan.
 Natıvosan
 (Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)
 31 “Nalo ike, ‘Avan ideh totıvos hən asoan, atenan tımaslav nalobulat hən natıvosan mai alıtenan.’*
 32 Avıl nukel mai gamit ke, avan ideh totıvos hən asoan, naut kəmas alıtenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian tobur kotov nəlahan. § Ale avan ideh tolah mai napəhaVut totıvos, gai igol naitian tobur kotov nəlahan.”
 Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot
 33 AYesu isor am ke, “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gıgol na-kel-gati-an sam̄ van hən Nasub aGot, tısarpoH.’*
 34 Avıl nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən bıta gat na-kel-gati-an samıto. Samtikel nəhes nəmav husur aGot ebətah len nəmav topat pıpihabəlan.
 35 Samtikel nəhes navıle a pan husur ehum nakes aGot torıŋriŋ narıen lan nəboŋ tobətah len nəmav. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evı nabıltıvıle seKıŋ toyalıal, tovi aGot.
 ‡ 5:21: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namılen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonıan sam̄ řai. * 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17 * 5:27: Exo 20.14; Deu 5.18 * 5:31: Deu 24.1 § 5:32: Len navıde sefu gail, apəhaVut saləboı bıtoH səbon, gol ke alıtenan tımaslah tətəs hən bımaur. Be alıtenan bılah tətəs, atenan totıvos həni igol ke asoan igol naitian tobur kotov nəlahan. * 5:33: Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24

‡ 5:21: Nəboŋ toke Sagigol avan ideh timat namılen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonıan sam̄ řai. * 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17 * 5:27: Exo 20.14; Deu 5.18 * 5:31: Deu 24.1 § 5:32: Len navıde sefu gail, apəhaVut saləboı bıtoH səbon, gol ke alıtenan tımaslah tətəs hən bımaur. Be alıtenan bılah tətəs, atenan totıvos həni igol ke asoan igol naitian tobur kotov nəlahan. * 5:33: Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24

36 Sagikel nāhes nēkadum hēn bīta gat na-kel-gati-an sam husur godēdas gēbigol nasivur ideh bēpēhw o bimermer.

37 Len nēsa gotokele, 'Evoi' sam timasvi 'Evoi' ŋai, 'Aoa' sam timasvi 'Aoa' ŋai. Nasoran ideh am egām len atenan tosa vēsa masuŭ tovi tēmat.

Nasisilan
(Luk 6.29-30)

38 "Mētosēsəlōŋ tia hēn nēsa aGot tokele ke, 'Gēbigol namētan o nariŋon avan ideh bīmasig, namētām o nariŋom timasmasig.'*

39 Avil nukel mai gamit ke, samtesisil hēn avan ideh togol tosa hēn gamito, be avan ideh bīvos nētarhom nēmatu, pair hēn nētarhate van hēni.

40 Ale avan ideh bīkot hēn gaiug, bīlav nēhai susun sam hēn bīsar gel nēkabut sam, gidam hēn nahurabat naut susus am maii.

41 Nasoltia ta Rom** bīgol ke gēbīpat natit san gail van vēbar nēmail†† Bēsua, gipati vēbar nēmail teru.

42 Avan ideh bēus gaiug hēn natideh, lavi maii, ale gai bīke bīkabut sam, sagipair dani.

Lēmas bun aenemi sam gail
(Luk 6.27-28, 32-36)

43 "Mētosēsəlōŋ tia hēn nēsa aGot tokele ke, 'Lēmas bun alat lototoh pēpadaŋ hēn gaiug,* ale ikad nasoruan am toke 'mētahun bun aenemi sam gail.'

44 Avil nukel mai gamit ke, mētelēmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomēdas bun gamit hēn mētbēlōŋon bīsa vēsa, mitisor tuŭ mōs galito.

45 Mitimaienan hēn mētbēsūmān aTēmamit len nēmav bathut igol nēyal tovisi, tovi mēhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esēvat naus van hēn alat lotonor mai lēsānor.

46 Husur mētbēlēmas bun ŋai alat lotolēmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpūrpuran ideh mai gamit sile. Nēvanuan nētaks am lugol tomagenan.

47 Mētbīke, 'Ivoi,' mai alat lotosūmān gamit ŋai, gamit mētotile mabe? Alat lēsavi Ju lotovi mētbōs gail, galit am lugol tomagenan.

48 Imaienan, gamit māu mitimasnor kavkav hum aTēmamit len nēmav tonor kavkav.**

6

Na-viol-hēni-an mai alat lotomidol

1 AYesu isor am ke, "Mētelēlōgau! Samtigol nagolean tonor samito len nēhon nēvanuan gail hēn lēbīsal suh gamito. Mētbīmagenan, nakonpūrpuran aTēmamit len nēmav tokade mōs gamito, ebuer.

2 "Imaienan, nēboŋ mētbēviol mai alat lotomidol, samtiwal hēni hum nēvanuan gēgēras gail. Galit lugole len naim nābōnōnan mai len nametpīsal gail hēn nēvanuan gail lēbīsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrpuran ideh am hēn nēsa lotogole, be nē-sal-suhi-an enan ŋai.

3 Avil nēboŋ mētbēviol mai alat lotomidol, gole hēn avan ideh asike bēlēboii.

4 Bimaienan, nēsa mētbīgole tesusuah. Ale aTēmamit len nēmav, toris nēsa tosuuah, dereh gai tilav nakonpūrpuran mai gamito.

* 5:38: Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21   ** 5:41: Nasoltia silat aRom, inor hēn bīgol aulejutea hēn bitariv nēhad san van vēbar nēmail bēsua.   †† 5:41: Nēmail evi namita tovi 1,500.   * 5:43: Lev 19.18

* 5:48: Lev 19.2; Deu 18.13

*Nəpusanan husur na-sor-tuŵ-an
(Luk 11.2-4)*

⁵ “Nəboŋ mət̄bisor tuŵ, samtesum̄an nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləbēil sor tuŵ len naim nəbon̄bonan gail mai tarhəp̄isal topasil gail hən nəvanuan gail ləb̄isal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakon̄p̄urp̄uran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.*

⁶ Avil nəboŋ mət̄bisor tuŵ, bis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboŋ mət̄bəkəkol hən nabopita bin̄oŋ, sor tuŵ vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsa gōtogole tosusuah, dereh gai tilav nakon̄p̄urp̄uran mai gamito.

⁷ “Nəboŋ mət̄bisor tuŵ, samtiwal tavgav hum namet̄bos gail lotonau ke nagot salit̄ gail losəsəloŋ hən nasorsoran tobəlav ŋai.

⁸ Imagenan, samtesum̄an galito, husur aTəmamit eləboi nəsa məttōmidol hēni, naut kəmas mətsausi hēni sal.

⁹ Imagenan, mitisor tuŵ maiegai:

“ ATəmanamito len nəmav,
nahəsəŋ tiyalal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan p̄isi ləbitoh pipihabələm̄,
Nəsa gotoləŋoni m̄au tev̄isi,
len navile a pan hum ŋai tov̄isi len nəmav.

¹¹ Viol hən nəhanian husur nəboŋ v̄isusua mai ginamito,

¹² Rūbat nəsaan sinamit gail,
sum̄an ŋai namttorub̄at nəsaan silat lotogole hən ginamito.

¹³ Sagidam̄ hən natideh hən b̄italtal ke namtigol nəsaan,
be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa v̄əsa masuŵ, tovi təmat.’

¹⁴ “Husur mət̄berub̄at nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh terub̄at nəsaan samit gail.

¹⁵ Wake asike mət̄berub̄at nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike erub̄at nəsaan samito gail.”

Nəboŋ mətsəhan m̄os mət̄binau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ mətsəhan m̄os mət̄binau aGot, samtesum̄an alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməran̄raŋ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan gail ləb̄eris ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakon̄p̄urp̄uran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ŋai.

¹⁷ Be gamito, nəboŋ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkəs nəhomit gail

¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləb̄eris ləboii ke mətsəhan, avil aTəmamit tosusuah ŋai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakon̄p̄urp̄uran mai gamito.”

*Naviolan aGot totəgau m̄os gamito len nəmav
(Luk 12.33-34)*

¹⁹ Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail m̄os gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai namet̄ləi itan̄, nahurabat, nəbar̄m̄om* lomədasi, ale nəvanuan v̄ənvənah ləvənoh gail.

* **6:5:** Luk 18.10-14   * **6:19:** Len naut susus gail, nəbar̄m̄om tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədasi gail.

²⁰ Aoa, mitigol nəsə aGot toləŋoni ale dereh tetəgau nakontit gail mōs gamito len nəməv, len naut enan naviolan asike itaŋ, asike nəbarmom emədasi, asike nəvanuan vənənəh ebur naim, vi lohoim hən bəvənohi.

²¹ Husur, naut nakontit sam̄ gail lotopat lan, dereh nələm̄ tu tipat tabtab lan.

*Nam̄ial hən nibemito
(Luk 11.34-36)*

²² “Namətəam̄ ehum nam̄ial tolav nam̄ial mai nibem̄. Imaienan, namətəam̄ bimaur, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nam̄ial.

²³ Avil namətəam̄ b̄isa, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nəmarginobut. Imaienan, nam̄ial gəb̄inau ke gotokade b̄evi marginobut, dereh nəmarginobut enan tevisivis masuʔ!

*AGot mai nasugsugur
(Luk 16.13, 12.22-31)*

²⁴ “Naslev ideh edədas b̄evi slev simasta toru len nəboŋ tosua, husur dereh temətəahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidan̄ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsaləboi gəb̄evi slev siGot mai slev sinəvat len nəboŋ toŋitoʔ ŋai.

²⁵ “Husur tomaienan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuʔ hən nəsə mət̄bihani, nəsə mət̄bemuni, samtinau masuʔ hən nibemito mai nəsə mət̄besuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mət̄tosuni.

²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəməv evəŋan galito. Avil len nənauan siGot gamit mət̄osəhor masuʔ hən nəman galenan.

²⁷ Mət̄oləboi mət̄bigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masuʔ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsə mət̄tonau masuʔ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai nəvide hən natovan han len naliol marireu. Saum, sasod nahurabat.

²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.*

³⁰ AGot bigol naliol b̄epəhas maienan, naut kəmas totov daməŋai ale pelan han tomasmas, topan̄ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mət̄tokad nadələmian tokəkereh ŋai!

³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mət̄bike, ‘Datihan nəsə? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəsə? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsə? Datukad nahurabat ideh a?’

³² Husur nametb̄os gail ləsələboi aGot lugol tomaienan. Ale aTəmamit len nəməv eləboi tia natit p̄isi mət̄toṃidol həni.

³³ Be a məhat hən natit p̄isi am, mət̄eləŋon nəsə aGot toləŋoni len natohan pipihəbələn, mitidoŋ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit p̄isi mət̄toṃidol həni.

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsə b̄evisi len nəboŋ pelan, rinji vir nəboŋ pelan. Husur nəmaribon̄ p̄isi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmaribon̄ p̄isi ikad naut todan̄ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən b̄egəm b̄ipat len nəboŋ daməŋai.

* 6:29: 1Ki 10.4-7

7

*Samtisaḅ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)*

1 “Samtisaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot ɓerinj gamit mətɓipanis.

2 Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke mitimaspanis pītɓitov̄ hən nəpanismen məttoṣaḅ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoṽ hən nəsaan samito len naṽide toɓitov̄ hən mətɓenənoṽ hən nəsaan sivan tile gail.

3 Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aṽaṽ be gəsənau nabiltitarhai len namətaṽ?

4 Imabe gotoləboi gəbikel mai aṽaṽ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətaṽ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətaṽ sal?

5 Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətaṽ a ṽo, beti dereh gekəta timasil ɓinor hən gəɓidakuv nakumashəhai dan namətan aṽaṽ.

6 Samtilav nəsa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Məɓimaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

*Usi, doŋi, deldel
(Luk 11.9-13)*

7 “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisaḅi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav ṽos gamito.

8 Husur nəvanuan ɓisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisaḅi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav ṽosi.

9 Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun nəboŋ tous nabəta hən ɓihani a?

10 Ale ɓeus naieh sua, gamit ideh təlav nəmat maii a? Aoa!

11 Naut kəmas məttoṣa, gamit mətəloboi mətɓilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotous gai.

12 Imaienan, natit ɓisi məttoleŋoni ke nəvanuan gail ligole ṽos gamito, gamit ṽau mitigol timagenan ṽos galito. Egai evi naɓusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses toṣosi mai natosian sihai kelkel ur gail.

*Nametləkau tomagugun
(Luk 13.24)*

13 “Bis tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau toɓosɓos, nabiltiɓisal tomalum̄lum̄, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isəbur luyar tur lan.

14 Avil nametləkau tomagugun, natuhɓisal tohaḅ taṽtaṽor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusəḅ ləboii.

*Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-44)*

15 “Lələgau! Kəkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləɓemədas natideh, be ləsəmaienan. Len nəlolito lohum nalipah katkat tosa lotomədas bun nəvanuan gail.

* **7:6:** Nanesnes gail lohum nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohum alat lotomətahun nasoruan siGot.

¹⁶ Mätoləboi mätbēləboi galit len nəsə lotogole tohum naʋit nəhai. Nəhai tosa səʋan hən naʋit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səʋan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səʋan hən nafik.

¹⁷ Len naʋide tomaienən, nəhai pisi lotovoi luʋan hən naʋit tovoi avil nəhai lotosa luʋan hən naʋit tosa.

¹⁸ Nəhai tovoi edədas biʋan hən naʋit tosa, ale nəhai tosa edədas biʋan hən naʋit tovoi.

¹⁹ Nəhai ideh səʋan hən naʋit tovoi, nəʋanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bəh həni len nəhab.

²⁰ Imaienən, len nəsə lotogole, len naʋit nəmauran salito, dereh mäteləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

*Nəsələboi gamito boŋ ideh
(Luk 13.25-27)*

²¹ “Len alat lotokis ginəu hən Nasub, savi galit pisi ləbēbis len natohan pipihəbələn aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsə aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh lebis lan.

²² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsəan, dereh tisəbur like, ‘Nasub, Nasub, len nahəsəmə namtukel nasoruan səmə, len nahəsəmə namtohut natəmat gail, len nahəsəmə namtugol namerikel todaŋ gail!’

²³ Bəti dereh nikel pərpəpə həni mai galit ke, ‘Ginəu nəsələboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginəu, gamit məttogolgol nəsəan!’”*

*Nəʋanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)*

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenən, avan ideh tosəsələŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehūm naulumən tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot.

²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enən, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan.

²⁶ Avil avan ideh tosəsələŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehūm naulumən tovi hoʋon, toum hən naim san len nabion.

²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eʋuv, iʋas naim enən, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagənən tonəŋ, naluʋoh gail luʋəŋ len nəpusanən san, ²⁹ husur sahum ahai pusan gail hən nalo, gai epusan ləboii hum tokad nal-a-mo-an hən namitisau.

8

*Naulumən tokad naleprosi
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)*

¹ Nəboŋ aYesu tomarin vi pan dan nəʋehuh, nabiltiʋoh gail lohusuri.

² Bəti naulumən tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasub, gəbələŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveue.”*

³ Ale aYesu isar hən nəʋələn, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəhasua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu.

⁴ Bəti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ʋusan nibemə hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən bəʋusan səhot galito ke gotomaur.”*

* **7:23:** Psa 6.8 * **8:2:** Naməsahan enən, naleprosi igol nəʋanuan tokade ebiriŋbiŋal len nalotuan sefu gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləbitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * **8:4:** Lev 14.1-32

Naslev sinasenturion

(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, enjiri ke,

⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.”

⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.”

⁸ Be nasenturion ike, “Nasuḅ, nəsanor kasi hən gəḃegəm vi lohoim sagw. Be gəḃikele ŋai, naslev sagw dereh timaur.

⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsələŋ həni tonəŋ ipəŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəəsəsaḅ avan ideh tokad nadələmian tosuntan nabiltidələmian sitegai.

¹¹ Nukel mai gamit ke, isəḅur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləḃihan len nabiltihanian mai aAraham mai əlsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

¹² Avil anaton gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh liŋəŋ, lides batrivoriḅ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodələmi ke ḃimaienan, timaienan mōs gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san imaur.

AYesu igol isəḅur lumaur

(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, toput hən naməsahan.

¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etuḃat lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nəḃəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isəḅur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit piḃi lotoməsah, lumaur.

¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur dan nəsa tomədəs gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

Na-husur-aYesu-an imabe?

(Luk 9.57-62)

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiluḅoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte.

¹⁹ Beti ahai pusan hən nalo egəm həni ike, “Hai pusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut piḃi gəḃevi lan!”

²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad nəḃur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəḃai ḅodḅod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən ḃipat turuŋ lan, hən ḃiŋavŋav.”

²¹ Ahai susur san sual am ikel maii ke, “Nasuḅ, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.”

²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat.”

---

* 8:17: Isa 53.4

*AYesu igol nəlän mai nabiltiwai arotəmat**(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nəbot, ahai susur san gail lohusuri ale lotubat wol kotov nabiltiwai.

²⁴ Vəha-sua ŋai nəlän todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuŋ gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən bīpah dəlom nəbot. Avil aYesu ipatmari.

²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasuḅ, Sanamtimasig! Datomun!”

²⁶ Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit emīdol, ekəkereh masuŋ!” Beti ile məhat, esivoh len nəlän mai nabiltiwai, ale naut etəmat tətəs.

²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Naulumān tomabe gagai? Nəlän mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!”

*AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail**(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, naulumān eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len nəburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nəsənahān tosa gol ke avan ideh edədas bīyar tur len naut enan.

²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəbədəs ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtbīpanis a?”

³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosoḅur lotohan.

³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” Ŋa luvan dan gəlaru, loḅis len nabuai gail. Ale navəshəbuai pisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat pisi ei.

³³ Alat lotokəkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail.

³⁴ Beti nəvanuan pisi len nabiltivile luvan hən ləbībonḅon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9*AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur**(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nəbot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nabiltivile san.

² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan samŋ gail lumarubət.”

³ Ahai pusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsān aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənanuan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?”

⁵ Nəbike, ‘Norubət nəsaan samŋ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

⁶ Be hən mətələboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən bərubət nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel samŋ, givahim!”

⁷ Ale ile məhat, ivahim.

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəbike, ‘Norubət nəsaan samŋ gail,’ mətsələboi ke lumarubət o ləsamərubət. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətəferisi ke imaur.

⁸ Nəboŋ naluvoh lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len nəvəlan nəvanuan.

*AYesu ekis aMattiu
(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)*

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nəhəsən aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoður logəm ðon hən ləbihan mai aYesu mai ahai susur san gail.

¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai pusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəsəlon hən natenan ike, “Savi alat lotomaaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luvan həni.

¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Nələŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.*’ Ginau nəsəgəm hən nəbəkis alat lotonor be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

*Nausian husur nəvide silat ləsəhan
(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)*

¹⁴ Beti ahai susur siŋon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosəbur namtsəhan hən namtbisor tuv, be nəvide sihai susur sam gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulumnan tolah gail lodədas ləbitan nəboŋ naulumnan totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləbesəhar naulumnan tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Səkad avan ideh tolav nəpisihoŋ sakəkasi sal hən bimagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh nəpisihoŋ timagugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta nŋo.

¹⁷ Səkad avan ideh tobir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan pisi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar pisi arbiŋat bivoi bebəlav.”

*Natəbarehreh tomat, napəhaʋut toməsah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

¹⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a nŋo hən naim nəbənbonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəbėgəm riŋ nəvələm lan, dereh timaur.”

¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri.

²⁰⁻²¹ Len nəboŋ enan, apəhaʋut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadan, madun aYesu. Len nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəbibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat.

²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nəloŋ! Nadələmian sam igol gumaur.” Ale napəhaʋut imaur len namityal enan ŋai.

* **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkaliko ta nŋo, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləbisode. ‡ **9:17:** Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətraŋ pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idan. Ale gəbėbir nəwain veveu len nabiliwain tommas, todan, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

²³ Nəboŋ aYesu tobis lohoim sitenan toil a mō hən naim nəbonbonan, toris alat lotovuv hən nəbuvimal mai naluvoŋ lotosuh taŋtaŋor, lotowal,

²⁴ ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotubat sor vilesi.

²⁵ Avil nəboŋ naluvoŋ lotovivile, ebis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat!

²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut p̄isi todar vis naut enan.

AYesu igol ametbesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametbesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”[§]

²⁸ Nəboŋ aYesu tobis lohoim, ametbesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəbigol mərbimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasub.”

²⁹ Beti ibar namətalaru ike, “Husur nadəlomian samər m̄au, mirimaur!”

³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idan̄ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!”

³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut p̄isi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonon̄, nəvanuan galevis losəhar naulun̄an sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat.

³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tonon̄, nabut etubat sor. Ale naluvoŋ lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.”

³⁴ Be naFarisi gail lukelke ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan səbiltitəmat toil a mō hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nəbiltivile mai navile p̄isi len naut enan. Epusan len naim nəbonbonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən nətohan pipihəbələn aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur.

³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluvoŋ, nəlon itaŋis galito husur nəlolit etuhath, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohum navəshəsisip ləsəkad avan ideh tokəkəta təban galito.*

³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isəbur, be nəvanuan nauman lovis ŋai.

³⁸ Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru

(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an mai galito hən ləbəhut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləbigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur.

² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsaliit maiegi: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aŋan nahəsən aAdru; ikad alarmiŋan, aJemes mai aŋon anatun aSepeti gəlaru;

³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus;

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * 9:34: Mat 12.24 * 9:36: Num 27.17; 1Ki 22.17

4 ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot ðerij aYesu len navəlan aenemi san gail.*

5 AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idan mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria.

6 Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig.

7 Len nəvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natohan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadan.’

8 Gol alat lotoməsah limaaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, məteviol kəmas.

9 Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito.

10 Samtitariv nəhad səsəjon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbēvəjan nəvanuan nauman toum salito.*

11 “Ale nəboj mətbebis len nabiltivile o navile ideh, doj avan ideh bəhəhəvur hən gamito, ale toh maii vəbar mətberij naut enan.

12 Nəboj mətbebis lohoim san, us aGot hən ðerij natəmat lan.

13 Alat hən naim enan ləbēhəhəvur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbēhəhəvur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito.

14 Ale avan ideh asike bəhəhəhəvur hən gamito, asike bəsəsoləj hən nasoruan samito, nəboj mətbevivile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav bimakuv dan gəlaru.

15 Nokitin mai gamit ke, len nəboj aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen togon bībar alat a Sotom mai a Komorra. *

Nəpīsal sihai susur siYesu dereh tidan

(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

16 “Nəsəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləbīke ləbīkat sisil gamito.† Imaienan, gamit māu mitikad nənauan hum nəmat tohulahul, mititoh mədau hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡

17 Mətələlgau hən asike nəvanuan gail ləbemədas gamito, husur dereh lerij gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nabonbonan salito.

18 Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakij gail mōs ginau hən mətbikel səhot ginau mai galito mai alat ləsavi Ju.

19 Nəboj ləbesəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masu v hən nəsa mətbikele o nəvide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ηai aTəmamit len nəmav dereh terij nasoruan len gamito hən mətbikele.

20 Husur savi gamit mətbisor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabunjomito.

21 “Nəvanuan dereh terij a van len navəlan alat lotoil a mō hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ðerij alatmisoan gail ləbimat.

* **10:4:** NaSelot evi avan sua len nalu voh lotoke libal mai alat a Rom. * **10:10:** 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

* **10:15:** Gen 19.24-28 † **10:16:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat towael. ‡ **10:16:** Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

22 Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttofade. Avil avan ideh bidaŋ len ginau, bikad nə-dar-ḅuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauran vi sutuai.

23 Nəborḅ ləbēmadas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̄isi a Israel a tawh nagəmaian siNatun Nəvanuan.

24 “Ahai susur satibau səhor ahai p̄usan san, naslev satibau səhor nəmasta san.

25 Inor ḅai hən ahai susur bəsurmān ahai p̄usan san mai naslev bəsurmān nəmasta san. Ginau nosumān amasta hən naim, gamit mətosuḅmān alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləḅekis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh mai hən nəhes tosa gail am.

*Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)*

26 “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruḅ gole dereh tēvuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii.

27 Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit māu mitikel uri len namial. Nəsa notokele mai gamit səḅomito, mitikel ur habat hənī mai nəvanuan p̄isi.

28 Samtemətahw len alat lotoləboi ləḅigol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləḅigol nəlomito o nanunumito ləḅimat. Ao, mətēmətahw len aGot toləboi ḅigol nibemito ḅimat ale ḅigol nəlomito mai nanunumito ḅimasig len nəhab nəmatan.

29 Mətoləboi mətḅevur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a?ḅ Avil gəlar sua ḅiteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idaḅ hənī.

30 Avil gamito, aGot eḅuruḅ p̄is nasivur hən navurumit len nəkadumito.

31 Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətəsəhor masuḅ hən nəsparo tosoḅur.

32 “Imaianan, avan ideh bikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav.

33 Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

*Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)*

34 AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəḅilav natəmāt gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsagəm hən nəḅilav natəmāt, be hən nəḅilav nəbalḅalan.

35 ‘Nogəm hən nəḅepəpəhun naulumān dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuḅon pəhaḅut.

36 Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.”**

37 “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən ḅevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatur ulumān o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən ḅevi ahai susur sagw.

38 Avan ideh asike ḅipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hən ḅevi ahai susur sagw.††

39 Avan ideh toke ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todaḅ hən nəmauran san ḅimasig mōs ginau, dereh tikade vi sutuai.

ḅ 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav. * 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hən naves 35-36, ris Mic 7.6 †† 10:38: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən ḅimat sil na-husur-aYesu-an.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhəvur hən gamit məḇbitoh maii, ehəhəvur hən ginau; ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəḇbitoh maii; ehəhəvur hən atenan toḥəvat ginau.*

⁴¹ Avan ideh tohəhəvur hən ahai kelkel ur sua ḇitoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonpūrpuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan nanoran ḇitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonpūrpuran sinəvanuan nanoran.

⁴² Ale avan ideh ḇilav nəḇiliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot māu tilav nakonpūrpuran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais (Luk 7.18-35)

¹ Nəḇoḇ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonoḇ, ivan dan naut enan hən ḇəpusan mai hən ḇikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim ḇəḇarḇis, ale nəḇoḇ toḥəḥəloḇ hən nəsa aKrisḥo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləḇəus aYesu ke,

³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?”

⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttosəḥəloḇ hən, nəsa məttoris notogole.

⁵ Ametḇesw gail lukad nakətan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarinḇ ḇulḇulol gail losəḥəloḇ, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsal gail losəḥəloḇ hən na-kel-uri-an tovoi notokele.*

⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəḇoḇ galit lotovan, aYesu etuḇat sor husur aJon mai naluḇoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas toḇḇəḥəsw hən məḇberis nəsa? Mətuvan varis naulumān tohum nalut nəḇiliol nəlan toḇuvi, tokur hən a?

⁸ Avil mətuvan hən məḇberis nəsa? Naulumān tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienan lutoh len nəḇilitim sekinḇ gail.

⁹ Bimaienan, mətuvan hən məḇberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ḇai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

¹⁰ Natosian siGot isor husur ategai ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mo hən gaiug hən ḇəutaut hən napisal moḥ gaiug.*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhəvut toḇasi, toḥəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihəḇəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon.

¹² Len nəḇoḇ ta mo siJon Baptais van vəḇar daməḇjai, nəvanuan gail lutaltal hən ləḇəḇis len natohan pipihəḇəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəḇəlan luke lith gati.*

¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur ḇisi loḇəhav utaut van vəḇar nəḇoḇ aJon togəmai.

* **10:40:** Mak 9.37 * **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləḇoi ḇikad namilen eru. Len toḥəḥəḥə namilen imaiegai ke, nəvanuan loləḇon masuḇ hən ləḇəḇis len natohan pipihəḇəlan aGot, ale lutoh gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləḇəḇis len natohan pipihəḇəlan aGot hən ləḇəḇəmas masuḇ hən.

14 Ale mætþike mætþedælomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke begəmai.

15 Avan ideh tokad nədariŋan hən þesəsəloŋ, tesəsəloŋ m̄au!"

16 Beti aYesu eus gai gabag ke, "Be noləboi nəþenənoŋ hən nəvanuan gail ta daməŋai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke,

17 'Namtoŋuv nəbuvimal m̄os gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəþe nəmatan be mətsətaj.'

18 Nəkəmaienan husur nəboŋ aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, 'Gai ikad natəmat!'

19 Nəboŋ aNaton Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, 'Məteris! Naulum̄an tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.' Avil nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole."

Nəbiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito (Luk 10.13-15)

20 Beti aYesu etubat sor van hən nəbiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosobur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.

21 Ike, "Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.†

22 Be nukel mai gaməru ke, len nəboŋ aGot þepəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idaj hum b̄ibar gaməru.

23 Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?*" Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta daməŋai.*

24 Be nukel mai gaiug ke, len nəboŋ aGot þepəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idaj hum b̄ibar gaiug."

Nəŋavŋavan kitin (Luk 10.21-22)

25 Len nəboŋ enan aYesu isor tuŋ, ike, "Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai.

26 Evoi, aTata, husur gohəhəvur hən tomaienan.

27 "Natit þisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNaton aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNaton ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən þevəhot þarþar hən aTata mai galito hən ləbələboii."

28 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonorŋ ike, "Gegəm hən ginau, gaiug nibem̄ toməhav, nəloŋ tosa hən natit tomələs gotovusi, ale dereh neviol hən nəŋavŋavan mai gaiug.

† 11:21: Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Nəvide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * 11:23: Isa 14.13-15

* 11:23: Gen 19.24-28

²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartoḅon hən nəḅesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəḅevi amasta sam̄, nəḅədaŋ taltal, nəlogw mədaυ, nəḅənaυ ginaυ, ale dereh nəḅavŋavan tegəm len gaiug, len nəloŋ am.*

³⁰ Husur nayok sagw sədaŋ hən gəḅikade, sədaŋ hən gaiug gəḅeləḅoi nəsa notocele, ale nəsa notoriŋi len gaiug, emələla, sədaŋ hən gəḅigole.”

12

Masta hən nəSəppat

(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəḅoŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSəppat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotubat ḅuḅur nəhavhət nawit gail hən ləḅihani.*

² Nəḅoŋ nəFariḅi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̄ gail luḅol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat.”

³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsaḅuruŋ ləḅoi nəsa aTevit galito lotogole nəḅoŋ lotomalkəkət a?*

⁴ Eḅis len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səḅolit ŋai ləḅihani.*

⁵ Ale mətsaḅuruŋi len nalo siMoses toke len nəSəppat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas ləḅur kotov nalo hən nəSəppat a?*

⁶⁻⁷ Avil məttaləḅoi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike məttəsəḅ səḅoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səḅor masuḅ hən naim siGot.*

⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSəppat.”

Naulum̄an navələn tomat

(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim nəḅonḅonan sua salito.

¹⁰ Ikad naulum̄an sual ei, navələn tomat, togəm hum towas. Ale nəFariḅi gail luke lisəḅ səḅot nəḅaban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaυr len nəSəppat a?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len nəḅur len nəSəppat, gətətəḅau gati, lav kuvi a? Evoi məttələv kuvi!

¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəḅor masuḅ həni len nəvanuan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSəppat.”

¹³ Beti ikel mai aulum̄an ke, “Gisar hən navələm̄.” Nəḅoŋ tosar həni tonoŋ, navələn imaυr təlmam inor ŋai hən toḅon.

¹⁴ Ŋa nəFariḅi gail luvan, luḅonḅon, lusor utaut hən nəḅisal hən ləḅemədəs bun aYesu hən ḅimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləḅoi natgalenan, eriŋ naut enan. Nabiltiluḅoh lohusuri ale igol alat lotoməsah piḅi lumaur.

¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəḅon nəvanuan gail.

* **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Deu 23.25 * **12:3:** 1Sam 21.1-6 * **12:4:** Lev 24.9 * **12:5:** Num 28.9-10 * **12:6-7:** Hos 6.6 * **12:6-7:** Nəḅoŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

17 Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele bisarpoh ke:

18 “Naulum̄an nauman sagw bogai notolekis həni.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhəv̄ur həni.

Dereh neriŋ aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

19 Asike ev̄itv̄ituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh bəsəsəloŋ hən nadolon len nəp̄isal gail.

20 Asike ikol b̄ur naviyab toməbit tia,

asike ekin bun nəhau nām̄ial topaŋ kəkereh sal,†

van vəbar b̄igol nanoran b̄ipat puŋpuŋ naut p̄isi.

21 Ale nəvanuan naut tiltile gail p̄isi dereh leriŋ nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən b̄ilav kuv galit dan nəsaan salito.*

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

22 Beti nəvanuan galevis losəhar naulum̄an tokad natəmat togol tobut mai namətan tobəsw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi bisor, eləboi b̄əkəta.

23 Naluŋoh p̄isi lumaŋmaŋ təban ale luke, “Ategai bogai, anatun siTevit māu a?”

24 Be nəboŋ naFariŋsi gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul ŋai toil a mo hən natəmat gail.”

25 Avil aYesu eləboi nəvanuan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihabəlan nakin ideh lotobalkabaŋ, dereh naut enan timasirsir, tebəbəs̄w. Navile o nəbathudud ideh tobalkabaŋ, asike eil gəgat be dereh tēpəpəhw.

26 ASetan tahut natəmat san gail, gai tēbalkabaŋ. Dereh alat lototoh pipihabəlan lepəpəhw, asike loil gəgat.

27 Ale nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loŋusani ke mətsanor.

28 Be nəbehut natəmat gail len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia.

29 Avan ideh toke tebis len naim sinabəhariv todaŋ hən b̄evənoh natit san gail, imasbaŋis gat abəhariv. Nəboŋ tobaŋisi tononŋ ŋai, eləboi b̄itariv kuv natit p̄isi dan naim san.‡

30 “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imap̄ipiriah; asike b̄esəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.

31 Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh terubət nəsaan p̄isi naut kəmas nəvanuan gail ləb̄isor mədasi, be ləb̄isor mədas aNunun aGot, aGot asike erubət nəsaan enan.

32 Avan ideh bisor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh terubət nəsaan enan, be avan ideh bisor tas aNunun aGot, aGot asike erubət nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai nəv̄ite

(Luk 6.43-45)

† 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike idaŋ taltal hən alat ləsədaŋ, dereh tivoi ŋai hən alat lotodədas ləb̄iwol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4 ‡ 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi b̄ilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobaŋis gat aSetan, husur aYesu idaŋ səhori.

³³ Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoui, nəvit dereh tivoui. Gəbikad nəhai bisa, nəvit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris nəvite.

³⁴ Gamit anaton nəmət gail!§ Anaton nəvaipa gail!** Mətoləboi mətbikel natit tovoui nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele.

³⁵ Nəvanuan tovoui, navoian egəm len natit tovoui topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon.

³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan pisi lotosor lab həni.

³⁷ Bathut len nasoruan səm aGot dereh tisab səhoti ke gotonor, ale len nasoruan səm aGot dereh tisab səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

*AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)*

³⁸ Beti ahai pusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai pusan, namtuke namteris namerikel gəbīgole.”

³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋai mətusa, mətsədaŋ len aGot suŋan apəhəvut tohusur aulumən tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.

⁴⁰ Suŋan aJonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nəbəhəvun nəbiltiieh, len nəvide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat burlulon nətan husur nəmariboŋ titor mai nalenmariug titor.*

⁴¹ Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur nəpisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalal habat səhor aJonah!††

⁴² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalal səhor aSolomon!†††

*Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)*

⁴³ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən biŋavŋav lan, be idon sobuer həni.

⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tobəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit pisi tonor.

⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuŋ səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibatbat səhor ta mō. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋai.”

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

§ 12:34: Len nənanuan seju gail, nəmət isa masuŋ hum natəmat toil a mō həni. ** 12:34: Nəvaipa evi nəmət tosa. * 12:40: Jna 1.17 †† 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ††† 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətəhun ləbəsəsəloŋ həni.

46 Nəboŋ aYesu tosor mai naluŋoh sal, aŋan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii.

47 Avan sua ikel maii ke, “Geris, anam̄ mai aŋam̄ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.”

48 Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aŋagw gail ase?”

49 Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aŋagw gail bogai!

50 Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləŋoni, gai evi aŋagw, o aŋavinegw o anana sagw.”

13

Nəbol pusan hən namisurhuwit

(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)

1 Len nəboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili.

2 Ale nabiltiluŋoh logəm, bonbon garu lan, gol ke isah len nabot hən bebətah, ale naluŋoh loil husur nabitas.

3 Beti ikel natit tosoŋur mai galito len nəbol pusan gail. Ike, “Ikad nəvanuan toabmbabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit.

4 Nəboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naŋisal, ale nəman naməsav logəm, luhan piis gail.

5 Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh.

6 Nəboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idaŋ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh.

7 Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit.

8 Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboŋ lotomatu, sua iŋan vəkad 100, sua iŋan vəkad 60, sual am iŋan vəkad 30.

9 Nəvanuan tokad nədariŋan, tesəsəloŋ!”

10 Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboŋ gotosor mai galito, gubol pusan mōs nəsa?”

11 Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idaŋ həni ke mətəbələboi nəsa tosusuah len natohan pipihəbəlan aGot len nəmav be aGot sədəm̄ həni ke galit ləbələboii.

12 Bathut avan ideh nəlon tomaŋur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii hən bəpul həni. Avil avan ideh tomətahun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani.

13 Husur enan nusor mai galito len nəbol pusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloŋ, ləsəsəsəloŋ hən nəsa notokele, ləsaləboii.

14 Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ ‘Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.

15 Husur nəkadun alategai egəm vonŋon,
pəpadaŋ nədariŋalit ebulbulol,
ale namətalit iber.

Asike lətəmagenan,
namətalit takəta ris nəsa notogole,
nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
nəlolit taləboi natgalenan,

ale lətəpair van hən ginau,
ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*

16 Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke lotosəsəloŋ.

17 Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nəvanuan tonor lotosəbur loləŋon masuŋ ke lətaris nəsa məttorisi, be ləsaris, loləŋon masuŋ ke lətasəsəloŋ hən nəsa məttoəsəsəloŋ həni, be ləsəsəsəloŋ həni.

*AYesu isor vəsvəsai nəbōl pusan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

18 “Imagenan, səsəloŋ hən namilen nəbōl hən nəvanuan tobubulan namisurhuwit.

19 Namisurhuwit torus len nəpīsal esumian nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoruan hən natohan pipihabəlan aGot be ləsələboii, gai tosa vəsa masuŋ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nələlito.

20 Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman.

21 Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todaŋ bībari o avan ideh bəmədas buni gol ləbələŋon bīsa, dereh limayoh tutut, luteh dan nədəlomian len nasoruan.

22 Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan avil nə-nau-masuŋ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nəgərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruŋ gut bun nasoruan gol səvan.

23 Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esumian alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, lotoləboii, lotovən masuŋ. Sual iŋan vəkad 100, sual iŋan vəkad 60, sual am iŋan vəkad 30.”

Nəbōl pusan hən nawit mai naliol tosa

24 AYesu ikel nəbōl pusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san.

25 Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.*

26 Nəboŋ nawit totov, tubat bīvan, naliol tosa am itov.

27 Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, ‘Nasub, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’

28 Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’

29 Ris toke, ‘Ao, nəboŋ mətəbeputi, dereh mətəput mədas nawit am.

30 Riŋ gəlar pīsi aritov bōnbōn vəbar nəmatuan, ale len nəboŋ hən nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke ləpəpəhun gəlaru, baŋis tuan naliol tosa hən ləbepəŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nəhanian lan.’ ”

*Nəbōl pusan hən namisurhumastat
(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)*

31 AYesu ibōl pusan tətəs ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san.

* 13:15: Isa 6.9-10 * 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru.

³² Ekəkereh səhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nəboŋ totov, egəm tibau səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, hən ke nəman naməsav logəm um hən nəhai ŋodŋod salit len nəpashət gail.”

*Nəbol pusan hən nayis
(Luk 13.20-21)*

³³ AYesu ikel nəbol pusan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Mitinau nayis, apəhəvut sua tolavi. Ebundasi len nəhad nəflaua totor van vəbar nəflaua kavkav totob.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen pisi mai naluvoŋ gail len nəbol pusan. Nəboŋ tosor mai galito, ikel nəbol pusan akis ŋai.‡

³⁵ Igol tomaianan hən bigol nəsa ahai kelkel ur tokele bisarpoh ke, “Nəboŋ nəbesəŋav hən nabuŋogw, dereh nisor len nəbol pusan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natubatan, nəboŋ notoum hən navile a pan.”*

AYesu isor vəsvəsai nəbol hən naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ naluvoŋ, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm həni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nəbol hən naliol tosa len nəmarireu.”

³⁷ Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan,

³⁸ ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuŋ tovi təmat.

³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natəmat. Nəboŋ hən nəmatuan evi nəboŋ hən nanonŋan hən navile a pan, nagilen hən natit pisi, ale alat nəmatuan lovi aŋel gail.

⁴⁰ Sunŋan alat nəmatuan lotobaŋis tuan naliol tosa hən nəhab bihani, dereh timagenan len nagilen hən natit pisi.

⁴¹ Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aŋel san gail hən ləbepəpəhun galit pisi lotogol nəvanuan bigol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan natohan pipihabəlan.

⁴² Dereh aŋel gail libar hən galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litaŋ, likat burbur narivolito.§

⁴³ Beti alat lotonor dereh lesunŋan namityal tonŋial habat len natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədariŋan tesəsəloŋ!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

⁴⁴ “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosobur, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaŋi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, epur hən natit pisi tokade ale ia vur nəmarireu enan hən bikad natenan tovoi.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toŋur natit gail, pur hən gail, todoŋ nanesnes tovoi gail.

⁴⁶ Ale nəboŋ tosaŋ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, pur hən natit pisi tokade, ale ia vur nanesnes ena.

⁴⁷ “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nabiltiwai. Sədareh ikad naməŋod totiltile tosobur tovisivis lan.

† 13:33: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur, len nasoran ta Kris lokisi hən sata totor. ‡ 13:34:

Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol namətəlai tovi wai.

⁴⁸ Ale nəboŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut.

⁴⁹ Dereh timagenan len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit pisi. Aŋel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor.

⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaŋ, likat bərbur narivəlito.”

⁵¹ AYesu eus galit ke, “Mətələboi səhot natgalen pisi məu a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtələboii.”

⁵² Nə ikel mai galit ke, “Ahai pusan hən nalo siMoses toğəm vi ahai susur len natoŋan pipihəlan aGot len nəmav, ahai pusan enan esurian amahean naim topul hən nakontit gail. Eriŋ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

*Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)*

⁵³ Nəboŋ aYesu tokel nəbəl pusan galenan tonon, eriŋ naut enan.

⁵⁴ Ale nəboŋ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eŋusan len naim nəbonənan salito. Galit lupəŋ, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaŋan hən biğol namerikel gail, ilavi a be?”

⁵⁵ Be savi anaton ulurian sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsən aMeri a? Avən aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a?

⁵⁶ Ale aŋavinen gail pisi ləsətoŋ mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən bimaienan!”

⁵⁷ Ale nəlolit epəŋasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut pisi ləputsani len nənəuan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.”

⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasəbur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

*Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)*

¹ Nəboŋ aHerot Antipas tosesələŋ hən na-kel-uri-an husur aYesu,

² ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaŋan hən biğol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a mə igol ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot avən aFilip tosehar kuvi.

⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbesəhar alitenan.”*

⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nəlol paŋpaŋ sinaluəoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhəvur habat həni.

⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən bəviol hən natideh gai bələŋoni mai.

⁸ Nə nəboŋ anan tokel maii hən nəsa hən bəusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Nələŋon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!”

⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi.

¹⁰ Ale lovi lan naim bəbaŋis, luta kotov nəkadun aJon.

* 14:4: Lev 18.16, 20.21

¹¹ Lorij nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan.

¹² Beti ahai susur sijon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

*AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

¹³ Nəboŋ aYesu tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nəbot sua, erij naut enan hən biŋoh səbon len naut toḅəbesw. Nəboŋ naluvoh gail lotosəsəlon həni, lorij nabiltivile gail, luyar a ut husuri.

¹⁴ Nəboŋ aYesu tomarin dan nəbot, eris nabiltiluvoh, nəlon itanjs galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan pisi tia. Səvat naluvoh van, hən ləbevi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbevuri.”

¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit məau mitilav nəhanian mai galito.”

¹⁷ Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai.”

¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.”

¹⁹ Beti ikel mai naluvoh ke lebətah len nalio. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Ebur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale lopəpəhun gail mai naluvoh.

²⁰ Galit pisi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.*

²¹ Ikad alalumān lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai am.

*AYesu iyar len nəpon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len nəbot hən ləbeil a məo vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat naluvoh gail hən ləberin naut enan.

²³ Nəboŋ tosəvat galit tonon, aYesu etəvehuh səbon vi lan nəvehuh hən bisor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səbon ei.

²⁴ Len namityal enan, nəbot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iṽas nəbot husur isoh bur nəlan.

²⁵ Len nadudulan somilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəpon nabiltiwai.

²⁶ Nəboŋ ahai susur gail lotoris toyaryar pəniwai, nəkadulit eṽurṽur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat.

²⁷ Vəha-sua ŋai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil buri! Ginau bogai!”

²⁸ APita ikai van həni ke, “Nasub, bevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəpon nəwai van hən gaiug.”

²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəboŋ aPita tomarin dan nəbot, iyar pəniwai van hən aYesu.

³⁰ Be nəboŋ aPita toris nəlan todaŋ, emətahw, etubət sar madundun ale ikai ke, “Nasub, numat! Liv kuv ginau!”

³¹ Vəha-sua ŋai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ŋai, nəloin eur ginau mabe?”

* 14:20: 2Ki 4.42-44

³² Ale nəbøŋ artosah len nəbøt, nəlan idar buni.

³³ Beti alat len nəbøt lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəbøŋ lotolav tukot len nəbilitwai, luvahut len naut a Kennesaret.

³⁵ Nəbøŋ alat len naut enan lotokəta ləboi aYesu, ləpisl van hən naut pisi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van həni.

³⁶ Loŋiri ke tidam̄ hən ləbibar ŋai nasum̄tarhət nahurabat san, ale galit pisi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan biveveu o nəlon māu?

(Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai ahai pusan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke,

² “Imabe ahai susur sam̄ gail lupal sob dan nəp̄isal hən nəvide sihavut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkəsəval nəbøŋ lotohan.”

³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətəb̄ur kotov nalo siGot m̄os mət̄behusur nəvide samit ta sutuai?”

⁴ Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmam̄ mai anam̄ matmat len nənauan sam̄,’* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todar hən atəman o anan, gai timat ebun māu.’*

⁵⁻⁶ Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hən mət̄behusur nəvide samit ta sutuai nəbøŋ mət̄toṗusan ke, ‘Avan ideh bikel mai atəman o anan ke, “Nəsa notokade hən nəb̄evi tarhət sam̄, noviol həni tia mai aGot. Gai biḡol b̄imagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.”’ Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai.

⁷ Mətovi nəvanuan gəḡəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ “Nəvanuan galegai loṗutsan nahəsagw len nasoran salito, be len nələlito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu sōbuer hən ḡinau, loṗusan hən nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw.’**

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluṽoh gəmai, ikele mai galit ke, “Mətesəsəlorə hən nəsa notokele, mətələboii.

¹¹ Savi nəsa tovi lan nəṗan togol nəvanuan toḡiṅḡiṅjal len nəhən aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.”

¹² Beti ahai susur gail loḡəm həni luke, “Nəbøŋ naFarisi gail lotosəsəlorə hən nəsa gotomadhakele, igol nələliti isa. Gələboii māu a?”

¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəməv səmabule, dereh teput kuvi.

¹⁴ Riṅ galit lesuh! Lovi metḡesw gail lotosəhar alat ləsakəta. Nametḡesw sua ḡesəhar nametḡesw toḡon, dereh ḡəlar pisi ariteh, arimasur len nəbur.”

¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ḡinamito.”

¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mət̄saləboi səhoti a?”

¹⁷ Mətələboii tia ke natit pisi tovi lan nəṗan nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav.

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16 * 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9 * 15:9: Isa 29.13

18 Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuŋon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu.

19 Husur natgalegai logəm len nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian tobur koton nəlahan, naitian tosa, nəvənahən, nalibonən len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot.

20 Natgalenan lugol nəvanuan ləbiŋbiŋal len nəhon aGot. Nəvide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitəbtaKenaan

(Mak 7.24-30)

21 Beti aYesu eriŋ naut a Kalili, evi lan naut pəpadaŋ hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

22 AtobtəKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasub, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsa!”

23 Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathurien ehusur gidato, ikai walwal!”

24 Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ŋai lotohum nasipsip gail lotomasig.”

25 Ŋa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, “Nasub, gevi tarhət sagw!”

26 AYesu ike, “Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbibar həni van hən nalipah gail.”

27 Ris aliten toke, “Evoi, Nasub, be nalipah gail loləboi ləbihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.”

28 Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuŋ! Tevisi məs gaiug hum gotoləŋoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isobur lumaur

29 AYesu eriŋ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəbilitiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah ei.

30 Nabiltiluvoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametbesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isobur am. Lorin galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur.

31 Naluvoŋ lumaŋmaŋ len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivonəvon, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametbesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

AYesu evəŋan alaluman lotovi 4,000

(Mak 8.1-10)

32 Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itanjis alategai, husur lutah mai ginau len nəmaribon totor tia ale ləsəkad natideh hən ləbihani. Nəsələŋon nəbesəvat galit van malkəkət. Nəbigole, dereh limatma-tioŋ husur nəpisal salito.”

33 Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut tobtəbesw topat səbon maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtəbevəŋan nabiltiluvoh egai?”

34 AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.”

35 Ŋa aYesu ikel mai naluvoŋ ke lebətah len tan.

36 Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eburi, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluvoŋ.

37 Galit pisi luhan vəhanukub. Ale losəŋon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul.

³⁸ Ikad alalum̄an lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatp̄ehaḅut mai alahutai gail am.

³⁹ Beti aYesu esəvat naluḅoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel

(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Boḅ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləḅon ke aYesu tigol nəsaban, ḅa lousi hən bəḅusan galit hən namerikel hən nəmav.

² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboḅ namityal tomasur mətuke, ‘Pelān dərəh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’

³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməḅai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dərəh naut tisa. Nabiltius dərəh teus.’ Mətoləboi mətḅeris nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ḅai mətoləboi ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətḅeris ləboi namilen nəsa tovisi len nəboḅ gail ta daməḅai. Mitimabe?

⁴ Gamit naur ta daməḅai mətusa, mətḅədaḅ len aGot surm̄an aḅəhaḅut tohusur aulum̄an tiltile, sədaḅ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dərəh nigol ḅai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aḅonah.” Ale aYesu eriḅ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail

(Mak 8.14-21)

⁵ Nəboḅ aḅai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboḅboḅ hən ləḅesəḅon nabəta ideh van.

⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Mətelələḅau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.”

⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.”

⁸ AYesu eləboi nənauan salito ḅa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ḅai, mətuhol husur nabəta mətḅəkade hən nəsa?”

⁹ Mətsaləboi sal a? Nələmit iboḅboḅ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail ḅisi məttosəḅoni a?*

¹⁰ Nələmit iboḅboḅ hən natuhbəta toməlvru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail ḅisi məttosəḅoni a?*

¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta m̄au a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!”

¹² Beti len namityal enan ḅai lunau səhoti ke nəboḅ tokel nalələḅauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas naḅusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu

(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ AYesu eriḅ naut enan ale nəboḅ tobar naut a Sisarea Filippi, eus aḅai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?”

¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aḅon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o aḅai kelkel ur sual am.”

¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?”

* **15:39:** Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ḅai ke topat tarhəbiltiwai Kalili.

* **16:9:** Mat 14.15-21 * **16:10:** Mat 15.32-38

16 ASimon Pita isor vari ke, "Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nekadun nēmauran."

17 Ale aYesu ikel maii ke, "Tivoi hēn gaiug, aSimon anatum aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vōhot natenan, be aTēmagw len nēmav ikel vōhoti mai gaiug.

18 Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nēvat, ale dereh neum hēn naim sagw len nēvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nēdanjan hēn nēmatan edēdas bēsēhor galito.

19 Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hēn naki hēn nabopita hēn natohan pipihabēlan aGot len nēmav mai gaiug. Natideh gēbikai tasi len navile a pan, evi nēsa aGot tokai tasi tia len nēmav. Ale natideh gēbidaṁ hēni len navile a pan, evi nēsa aGot todaṁ hēni tia len nēmav.*

20 Beti aYesu ikel pūli hēn ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epāhav utaut hēn nēmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

21 Len nēboṅ enan van, aYesu etuḅat kele iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timaslēṅon tisa vōsa len navide tosoḅur len navēlan alat lotoil a ṁo hēn nēvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hēn nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nēmariboṅ bitor dereh aGot tigol tile mēhat.

22 Beti aPita eliv aYesu vi tarhēte, etuḅat sor lan, ike, "Satimaiean, Nasuḅ! Natgalenan salevisi hēn gaiug!"

23 Be ipair van hēn aPita, ike, "Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hēn nēbipes hābetw hēn nēbiteh. Nēnauan sam gail lēsəpat len nēsa aGot tolēṅoni, lohūsus nalēṅonian sinēvanuan ṅai."

24 Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Avan ideh bīke bēhusur ginau, timaske, 'Aoa,' hēn nēnauan mai nalēṅonian san gabag, timasvus nēhai balbal san, tehusur ginau.

25 Husur avan ideh bīke bīwōl hēn nēmauran san gabag hēn bētəgau gat nēmauran san, dereh timasig. Be nēmauran san bimasig ṁos ginau, dereh tikad nēmauran vi sutuai.

26 Nēvanuan bīkad natit pīsi len navile a pan, be nēmauran san vi sutuai bīmasig, imabe? Ikad nēsa? Nēvanuan elēboi bēviol hēn nēsa hēn bīkad nēmauran enan a?

27 Bathut aNatun Nēvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aṅel san gail len nēdanjan mai namēnas seTēman. Len nēboṅ enan, dereh tilav naḅurpūran mai nēvanuan gail hēn natit pīsi lotogole, tinor hēn nēsa lotogole.*

28 Nokitin mai gamit ke, gamit galevis mēttoilo gegai, asike lumat van vōbar lēberis nagēmaian siNatun Nēvanuan hēn bēil a ṁo hum aKīṅ."

17

*Namēnas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

1 Len nēmariboṅ toməlvētes husur nēboṅ enan, aYesu esēhar aPita, mai alarmivān, aJemes mai aJon. Esēhar galit sēbōlito vi mēhat len navēhuh sua tosaḅsah.

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23 * 16:27: Psa 62.12; Rom 2.6

² Ale len nēholito egēm tile, nēhon emīal hum namityal, nahurabat san egēm pēhapēhw buni vabilbil.*

³ Vēha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu.

⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hēn dattotoh gegai. Gēbēlēŋoni, dereh neum hēn nēpasvalēval titor, tesua esaŋ, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nēboŋ aPita tosor sal, nēmavukasw tomīal habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nēmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulumīan notolēmas buni, notohēhāvur hēni. Sēsēloŋ husuri!”

⁶ Nēboŋ lotosēsēloŋ hēn natenan, ahai susur gail luteh, kēta vi pan, nēlolit epil vēsa.

⁷ AYesu egēm hēn galito, ibar galito, ike, “Mitile mēhat. Samtemētahw.”

⁸ Ale nēboŋ lotokēta vi mēhat, lokēta ris aYesu sēbon ŋai, lēsaris avan ideh am.

⁹ Nēboŋ lotomariŋ vi pan len nēvehuh, aYesu ikele hēn galit ke, “Samtikel ur nēsa mēttorisi mai avan ideh am vir aGot bigol aNatun Nēvanuan bile mēhat dan nēmātan.”

¹⁰ Bēti ahai susur gail lousi ke, “Ahai pusan hēn nalo luke aElijah timasgēm a mō, be lukele hēn nēsa?”*

¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhēt sua, aElijah dereh tēgēm a mō hēn bigol tēlmam hēn natit pīsi lēbinor.

¹² Be len nētarhēte am, nukele mai gamit ke, aElijah egēm tia, ale nēvanuan gail lēsakēta lēboii, lugol nēsa lotolēŋoni hēni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nēvanuan am telēŋon tisa vēsa.”

¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau sēhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

*AYesu igol natētai sua tokad natēmat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

¹⁴ Nēboŋ lototēlmam dan nēvehuh tonōŋ, logēm hēn naluvoĥ, ale aulumīan sua egēm hēn aYesu, etēŋedur bathurien,

¹⁵ ale ike, “Nasub, gilolosa hēn anaturgw ulumīan husur nahumatmat ibari gol ke elēŋon isa vēsa batbat. Husur iteh len nēhab tabtab ale iteh vēha-sōbsoĥur len nēwai am.

¹⁶ Nosēhari van hēn ahai susur saŋ gail avil lodēdas lēbigol bīmaur.”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai mēttoṁtāhun nadēlomian, mēttoṁhusur nāpīsal tosa tokabkāĥur, nitoĥ mai gamit tebēlav mabe? Mētupar dēlomian van van nupetēmas hēni. Sēhar natētai gēmai!”

¹⁸ Bēti aYesu esivoh len natēmat ale imakuv dan natētai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logēm hēn aYesu, lusor sēbolit mai ke, “Imabe ginamit namtsalēboi namtbēhut natēmat enan?”

²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mētodēdasi bathut nadēlomian samit emīdol, ekākereh masuŋ. Husur nokitin mai gamit ke, mētbīkad nadēlomian hun namisurhumastat tomarisoris mētolēboi mētbīkel mai nēvehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kēmas mētunau ke mētodēdas mētbīgol natesua, dereh mētolēboi mētbīgole.”*

* **17:2:** 2Pit 1.16-18 * **17:10:** Mal 4.5 * **17:20-21:** Nalobulat galevis ta sutuai losuhud hēn naves egai: ²¹ Avil mēttoṁboi mētbēhut tomagenan nēboŋ mētsēhan be mēttoṁsor tuŋ ŋai.

*aYesu isor tatas husur namatan san**(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboŋ ahai susur gail lotobonbon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNaton Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuŋ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam, eŋur nətaks hən naim siGot m̄au a?”[†]

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ tobis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a m̄o maii ike, “Simon, len nənauan sam nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eŋur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametbos gail a?”

²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametbos gail.” Beti aYesu ike, “Bimaienan, savi len anatulit gail hən ləbeŋuri.

²⁷ Be hən asike nəlolit b̄ipənpan, givan hən nabiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəbisah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisaŋ nakoin tovi nəstater.[‡] Lav kuvi, lavi mai galito m̄os nətaks sidaru.”

18*Ase iyalyal səhor galit am**(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)*

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav?”

² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito.

³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike məb̄ipair dan naŋide tosa samito hən məb̄esum̄an atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətobis len natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁴ Imagenan, avan ideh b̄eriŋ gai hum tovi ut kəmas sum̄an natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁵ Ale avan ideh tohəhəvur hən natuhtətai sum̄an egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh biŋol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, biteh len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale ləb̄ibar həni len tas hən b̄imadunŋ butitas tosaŋeh vi pan.*

⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləbevisi.

⁸ Ale, navələm̄ o nariem̄ biŋol gaiug gəbiŋol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəb̄ikad nəmauran vi sutuai be nariem̄ bisa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gəb̄ikad nariem̄ gəlar p̄isi arb̄ivoi ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab topan vi sutuai.

[†] **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi naŋurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa. [‡] **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi naŋurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tovat. ^{*} **18:6:** Nabiltivat enan emələs habat, natoŋki esulsul həni hən b̄ebul dasdas nawit hən b̄egəm vi flaua.

⁹ Namëtañ bigol gëbitech len nësaan, kis kuvi, bar hëni vi tut. Gëbikad nëmauran vi sutuai be namëtañ bësua bëbësw, natenan esëhor gëbikad namëtañ gëlar pësi arëivoi ale aGot bëbar hën gaiug len nëhab nëmatan.

Nëbol pusan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)

¹⁰⁻¹¹ “Mätelälëgau hën gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadëlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut këmas. Husur nukele mai gamit ke, aņel gail lotokëtkëta tëban galito, lolëboi tabtab hën lëbëisor mës galito len nëhon aTëmagw len nëmav.[†]

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh bëkad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mätunau ke tìgol nësa? Dereh atenan teriņ lotovi 99 lesuh len navehuh hën bëa doņ tosua toyar lab vi tut.

¹³ Ale bësabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem tëban sëhor lotovi 99 lësayar lab vi tut.

¹⁴ Imagenan, savi nalëņonian seTëmamito len nëmav hën atuhlahutai galegai ideh bëmasig.”

Nëbathudud nadëlomian sua togol tosa hën gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nëbathudud ideh len nadëlomian bigol nësaan hën gaiug, gia sor mai gai sëbon, kel përpëar hën nësa tosa gai togole maii. Gai bësësälëņ sëhot nësa gotokele, gukad tëlman hëni surñan na-ke-wawa-an len nadëlomian.

¹⁶ Be asike bësësälëņ hën gaiug, gesëhar nëvanuan nadëlomian tesua o teru am hën gëbëhusur natosian siGot toke, ‘Nëboņ avan ideh bëkel uri ke nëvanuan togon togol nësaan, nakitinan hën nësa tokele timasil përpëar len nakekoti-an sinëvanuan toru o totor am.’^{*}

¹⁷ Be asike bësësälëņ husur galito, kel ur natit pësi mai nabënbënan kavkav silat lotokad nadëlomian len naut enan. Asike bësësälëņ husur alat lotokad nadëlomian am, len nënauan sam rìņi tesurñan nametbës sëkad nadëlomian o nëvanuan nëtaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gëbikai tasi len navile a pan tevi nësa aGot tokai tasi tia len nëmav, ale natideh gëbidañ hëni len navile a pan tevi nësa aGot todañ hëni tia len nëmav.^{*}

¹⁹ Nukel tëtäs hën nakitinan mai gamit ke, gamit bëru arëbikad nënauan bësua husur natideh len navile a pan, nësa arëeusi, aTëmagw len nëmav dereh tìgle mës gëlaru.

²⁰ Husur toru o totor lotobëon len nahësagw, ginau nutah mai galit ei.”

Narubatian

²¹ Beti aPita egëm hën aYesu eusi ke, “Nëbathudud nadëlomian sua bigol nësaan tabtab hën ginau, nerubat nësaan san vëha-vis? Nerubat gail vëha-mëlvru a?”

²² AYesu isor vari ke, “Ao, nësakel ke vëha-mëlvru, avil nuke gerubat gail sëņavur vëha-mëlvru vëha-mëlvru.[‡]

²³ Imaienan, natoņan pipihabëlan aGot len nëmav imaiegai: Ikad nakiņ sua toke naslev san gail lisar gel nëkabut salit maii.

[†] **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ¹¹ *Husur aNaturan Nëvanuan egëm hën bilav kuv alat lotomasig dan nësaan salito.* * **18:16:** Deu 19.15 * **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** Nëboņ aYesu ekëmaienan, namilen ke datimasrubat nësaan sinëvanuan nadëlomian tabtab, nanoņan tebuer.

²⁴ Nəbərj totuʒat us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ʒai evi naʒurʒuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

²⁵ Husur atenan todədas bisar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke teʒur hən asoan mai anatun gail hən ləbəgəm vi slev gail ale teʒur hən natit ʒisi am gai tokade, hən bisar gel nəkabut san.

²⁶ Na naslev iteh bathurien, eʒiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən natit ʒisi mai gaiug.’

²⁷ Nəlon amasta itaʒis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriʒi hən biʒan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ʒai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100. § Ale naslev itah gat togon, tuʒat təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’

²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eʒiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’

³⁰ Be naslev ta mō emətahuni. Ivan, gole hən ləbiʒtah gat togon, riʒi len naim bəbaʒis vir bisar gel ʒis nəkabut san.

³¹ Nəbərj naslev galen am lotoris nəsa tovisi, lulolosa masuʒ, ale lua kel ur natit ʒisi lotovisi mai amasta salito.

³² Ale amasta ekis naslev ta mō gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut sam ʒisi husur goʒir ginau həni.

³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon suʒman ginau notololosa hən gaiug.’

³⁴ Ale len nəlol paʒpaʒ san, amasta eriʒi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaʒis hən ləbiʒgol niben atenan bəpəʒas vir bisar gel natit ʒisi gai tokabut həni.

³⁵ Len navide tomagenan, len nəlomito asike məbərubaʒ kitin hən nəsaan sinəbathudud nədəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

19

Natiʒosan

(Mak 10.1-12)

¹ Nəbərj aYesu tokəmaianan tonəʒ, eriʒi naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.

² Nabiltuluʒoh gail lohusuri, ale igol galit lumaʒur ei.

³ Beti naFarisi galevis loʒəm hən aYesu, loləʒon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsən ale lousi ke, “Inor hən aulumān bətiʒos hən asoan, riʒi gaʒulani husur nənauan o naləʒonian sitenan ʒai a?!”

⁴ Ris aYesu tosor vər galit ke, “Mətsavuruʒi natosian siGot toke ‘sutuai len natuʒatan aGot igol naulumān mai napəhəvut a?’”

⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naulumān dereh teriʒi atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale aresua suʒman artovi niben tosua ʒai.’*

⁶ Husur arsarū am, arosua ʒai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulumān tilav nalobulat hən natiʒosan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsa?’”*

§ 18:28: Natenarius evi nəvat naʒurʒuran hən nauman hən nəmaribəʒi tosa. * 19:3: Natiʒosan evi

na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. * 19:4: Gen 1.27, 5.2 * 19:5:

Gen 2.24 * 19:7: Deu 24.1-4; Mat 5.31

⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idamñ hani ke mættotivõs hæn asoamito husur nækadumit ihaihai masuŵ, avil sutuai len natubatan, sæmaianan.

⁹ Be nukel mai gamito ke naulumñan ideh totivõs hæn asoan naut kæmas alitena sagol naitian tosa, ale tolah mai napæhaŵut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nælahan.”

¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nælahan naulumñan tokade mai asoan bimaienan, nælahan tobuer ivoi am.”

¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nævanuan þisi lolæboi læbesæsæloŋ sæhot næpusanan enan, be aGot ilav nædanjan mai galevis ŋai hæn læbelæboi læbigole.

¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog næboŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nævanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am læsælah mios natohan pipihabælan aGot len næmav gol ke len næmauran salito losumñan sogsog gail. Avan ideh tolæboi besæsæloŋ sæhot natenan, tesæsæloŋ sæhoti!”†

AYesu mai alahutai

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nævanuan galevis losæhar atuhlahutai van hæn aYesu hæn þeriŋ nævælan gælaru len galito ale sor tuŵ. Avil ahai susur gail losivoh len galito.

¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidamñ hæn alahutai læbegæm hæn ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabælan aGot len næmav evi silat lotosumñan alategai.”

¹⁵ Ale næboŋ aYesu toriŋ nævælan gælaru len galito tonon, eriŋ naut enan, ivan.

Næmantuhmar toplu hæn natite

(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len næboŋ sua, aulumñan sua egæm hæn aYesu eusi ke, “Hai þusan, nigol natit tovoi sa hæn næþikad næmauran vi sutuai?”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ŋai tovoi. Be gæþike gæbevi lan næmauran vi sutuai, gigol næsa nakelean todan gail siGot tokele.”

¹⁸ Ike, “Nakelean todan gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat, † sagigol naitian tobur kotov nælahan, sagevænah, sagelibon len nakotan,

¹⁹ geputsan atæmamñ mai anamñ len nænauan samñ, ale læmas bun nævanuan totoh pæpadan hæn gaiug sunñan gotolæmas bun gaiug gabag.”*

²⁰ Næmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen þisi tia. Næsa ipat sal hæn næbigole?”

²¹ AYesu ikel maii ke, “Gæþike gæþinor kavkav len næhon aGot, gia þur hæn natit þisi samñ, ale viol hæn nævat han mai namæsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totægau gati mios gaiug len næmav. Beti gegæm husur ginau.”

²² Næboŋ næmantuhmar tosæsæloŋ hæn natenan, ivan, elæŋon isa habat husur epul hæn natite, ikad nasugsugur isøbur.

²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idan habat hæn avan ideh toplu hæn natite bæbis len natohan pipihabælan aGot len næmav.”

²⁴ Ikele am ke, “Idan habat hæn nækamel bæbis tur len næburhunil sæsod. Idan sæhori am hæn nævanuan toplu hæn natite bæbis len natohan pipihabælan aGot.”

† **19:12:** Sogsog evi nabuai o nabuluk o naulumñan ideh sækad nædavurhut naloson husur lototev kotovi.

‡ **19:18:** Næboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nælol paŋpaŋ samñ o

nælæŋonian samñ ŋai. * **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

²⁵ Nəboŋ lotosəsəlon həni, ahai susur gail luŋaŋ habat, luke, “Bimaienan, as tebis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai!”

²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbıgöl natanen, avil aGot eləboi biğöl natit pisi.”

²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorin natit pisi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”

²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboŋ navile a pan biveveu, nəboŋ aNatun Nəvanuan bəbətah len nabiltihai bəbətah san toyalyal hum akiŋ, gamit am məttohusur ginau, dereh mətebətah len nabiltihai bəbətah gail lotovi 12 hən mətbepəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 səlsrael.

²⁹ Ale avan ideh torin naim gail o avan gail o avavinen gail o atəman o anan o anatan gail o nətan mōs nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 maii, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai maii.

³⁰ Ale nabiltivanuan isoŋur gagai, asike lovi natideh; ale isoŋur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu epusan am ke, “Natohan pipihəbələn aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan somilan hən bidas lalumən mōs nauman hən nəhol nakrep san.

² Lous nəvat ale idam hən beŋur galit hən natenarius hən nəmariboŋ tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san.

³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alalumən lotoil kəmas len nəmaket.

⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neŋur gamito tinor.’

⁵ Ale luvan. Len natublial mai len namityal totor ut mədau, len navide tomaienən, amahean idas lalumən tətəs.

⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətoil kəmas gegai len nəmariboŋ kavkav?’

⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtbəum.’ Na ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətevi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəboŋ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalumən nauman gəmai ale ŋur galito, tuŋat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a mō.’

⁹ Ale nəboŋ alat lototuŋat len namityal torim ut mədau lotogəmai, eŋur galit viŋusua hən natenarius tosua.

¹⁰ Ale nəboŋ tobar alat lotoil a mō, lunau ke ləbıkad nəvat bəsəhor galit lotogəm a tahw. Be eŋur galit viŋusua hən natenarius tosua ŋai.

¹¹ Nəboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsaŋəhəvur hən nəvat,

¹² luke, ‘Alategai lotomadhəgəmai, loum husur nəhaua tosua ŋai, be gaiug, goŋur galito pitoŋ hən ginamito. Be ginamito, namttodaŋ bur nabiltiuan mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboŋ kavkav!’

¹³ Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədas gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe?’

¹⁴ Lav nəvat tovi esam, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug.

* **20:2:** *Natenarius* evi naŋurpuraŋ hən nəmariboŋ tosua.

15 Gunau ke sanor hæn næþigol næsa notoløþjoni hæn natit sagw gail a? Næloñ itaþulol bulos ginau husur noviol habat a?"

16 AYesu imaris kotovi ke, "Imagenan, alat læsavi natideh gagai, dereh legæm vi biltivanuan, leil a mō; ale alat lototibau, lotoil a mō, dereh asike lovi natideh."

*AYesu isor husur næmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)*

17 Husur næboþj enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len næyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hæn þisor mai galit sæþolito, ikel mai galit ke,

18 "Mətesəsəloþj! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriþj aNatun Nəvanuan len navəlan aþiltihai tutumav mai ahai þusan gail hæn nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab səhoti ke tipanis, timat.

19 Dereh leriþji len navəlan alat læsavi Ju hæn læþisor vilesi, bilas habat hæni, ale þos gati len nəhai balbal. Be len nəmariboþj titor dereh aGot tigel tile məhat."

*Nausian sinan əfemes mai əjon
(Mak 10.35-45)*

20 Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatum ulumñan gəlaru gəm hæn aYesu, etəþedur bathurien hæn þeus natsua hæni.

21 AYesu eusi ke, "Goløþjon næsa?" Isor vari ke, "Nuke gikel gati ke næboþj gəþevi Kiþj, alarmiþvan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair."

22 AYesu ekəta ris gəlaru ike, "Mərsaləboi næsa mərtousi. Məroləboi mərþemun len nabiliwai hæn na-ləþjon-isa-vəsa-an ginau nəþemun lan a?" Arukel maii ke, "Namroləboi namrþigole."

23 Ale ikel mai gəlaru ke, "Dereh məremun len nabiliwai hæn na-ləþjon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hæn nəþidanñ hæni. Ipat len aTəmagw hæn þidanñ hæn ase arþebətah ei, husur gai eutaut hæn naut eru mōs gəlaru."

24 Nəboþj ahai susur toseþavur am lotosəsəloþj hæn natgalenan, nəlolit epəjas alarmiþvan.

25 Be aYesu ekis galit þisi gəmai, ike, "Mətoləboi ke nəgavna hæn nametþos gail lupatpat galit məhat len nədanjan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədanjan hæn na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito loil a mō hæn nəvanuan salit gail.

26 Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədəu hum tovi ut kəmas ŋai.

27 Ale gamit ideh toke teil a mō hæn gamito, gai tegəm vi slev samit nñau.

28 Tesumñan ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hæn nəvanuan gail hæn læþevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hæn þevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hæn þevi na-þur-kuvi-an mōs navivilean hæn nəvanuan tosoþur dan nəpanismen sil nəsaan salito."

*AYesu igol nametþesw eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)*

29 Len næyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale næboþj lotoriþj naut enan, nabiltiþuoh lohusur aYesu.

30 Ikad nametþesw eru artobətah len nəgarhəþisal, ale næboþj artosəsəloþj hæni ke aYesu toþot van, arukai ke, "Nasuþ, aNatun siTevit, gilolosa hæn ginaməru!"

³¹ Nalu'voh losivoh len gəlaru hən naut bəbut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, "Nasuḅ, aNaton siTevit, gilolosa hən ginaməru!"

³² Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, "Məroləŋon ke nigol nəsa hən gaməru?"

³³ Arusor vari ke, "Nasuḅ, namroləŋon nakətaan!"

³⁴ Ale nəlon aYesu itanjis gəlaru, ibar namətalaru. Vəha-sua ŋai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

*AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akin
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)*

¹ Nəboŋ lotogəm pəpadan hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəvehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van.

² Ikel mai gəlaru ke, "Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ŋai dereh məreris natonki sua lotobanjisi ei mai natuhtonki ulumnan san. Sah ruḅat gəlaru, sehar gəlar gəmai.

³ Ale avan ideh bikel natideh mai gaməru, mirikele ŋai ke, 'Nasuḅ timaskad gəlaru.' Ale vəha-sua ŋai dereh atenan tidam hən gəlaru."

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur bisarpoh. Ike,

⁵ "Kel mai anatvavin aSion* ke,
'Geris! AKiŋ sam egəm hən gaiug,
nəlon emədau, ebətah len natonki,

natuhtonki ulumnan tovi anatan natonki sua.' ")*

⁶ Na ahai susur eru aruvan, arugol ŋai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.

⁷ Arosəhar natonki mai natuhtonki gəmai, ale aroriŋ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu bəbətah len gail.

⁸ Nabilitulu'voh lu'volsan nahurabat salit gail metpīsal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametpīsal.

⁹ Alat lotoyar a mo hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,
"Hosanna van hən aNaton ulumnan siTevit! Putsani!
AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsən Nasuḅ!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!"*)

¹⁰ Nəboŋ aYesu tobis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal ta'vta'vor, lunau tuhatuh, luke, "Ategai ase?"

¹¹ Nalu'voh luke, "Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!"

*AYesu ivahvahur naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)*

¹² Beti aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotopur hən natit gail mai alat lotovur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bəbətah silat lotopur hən nətav gail.†

¹³ Ale ikel mai galit ke, "Natosian siGot ike, 'Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tu'v-an,* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvənah gail.*"

¹⁴ Nametbesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur.

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:**

Zec 9.9; Isa 62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **21:13:** Isa

56.7 * **21:13:** Jer 7.11

15 Abiltihai tutumav mai ahai þusan gail hæn nalo nælolit ipaŋpaŋ nəboŋ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan þisi lotomaŋmaŋ lan, mai nəboŋ lotosəsoləŋ hæn atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hæn aNatun ulumʻan siTevit! Putsani!”

16 Na lous aYesu ke, “Gosəsəsoləŋ hæn nəsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mətəsavuruŋ natosian siGot boŋ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hæn nə-sal-suhi-an mōs gaiug gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhtətai gail lotosus sal a?’ ”*

17 Beti eriŋ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalen-mariug.

*AYesu isor len nəhai nafik
(Mak 11.12-14, 20-24)*

18 Dudulan somilan, nəboŋ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkat.

19 Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das v̄ite soβuer husur nəhai ibaŋ lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiʻvan am vi sutuai!” Vəha-sua ŋai nəhai nafik enan eməlaŋ.

20 Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nəhai nafik egai eməlaŋ tutut maiegai mabe?”

21 AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, mətβikad nadəlomian, nəlon-uri-an βəβuer, nəsa tovisi hæn nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, mətələboi mətβikel mai nəvəhuh egai ke, ‘Makuv, bar hæn gaiug len tas,’ ale dereh tev̄isi.

22 Ale mətβikad nadəlomian, natit þisi mətβeusi len na-sor-tuʻv-an, natideh mətβeusi, dereh mitikade.”

*Nausian husur nədaŋan hæn na-il-a-mō-an siYesu
(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)*

23 AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, eβis lan, ale nəboŋ toþusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoi a mō hæn nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan na-il-a-mō-an ta be? Len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan na-il-a-mō-an enan mai gaiug?”

24 AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hæn gamit bai. Mətβisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan mai gamito.

25 Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-mō-an aJon tokade hæn tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datβike, ‘Egəm len nəmav,’ dereh tike, ‘Imabe mətəsadəlom aJon?’

26 Avil datβike, ‘Egəm len nəvanuan,’ datomətahw len naluʻoh husur galit þisi lunau ke aJon evi ahai kelkel ur.”

27 Na lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədaŋan na-il-a-mō-an notogol natgalenan lan.”

Nəβol þusan husur anatum ulumʻan eru

28 AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulumʻan sua ikad anatum ulumʻan eru, ale ivan hæn gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’

29 Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hæn nənauan san, ivan.

30 Beti atata ivan hæn anatum togon am ikel nasoruan toþitoʻv hæn tokele a mō tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasuβ, nivan bai.’ Wake səvan.

* 21:16: Psa 8.2

31 Len gølaru, anatum ulumñan ta be igol nəsə atata səlaru toləŋoni?" Lusor var aYesu, luke, "Anatum atata tosor maii a mo." Ale aYesu ikel mai galit ke, "Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotopur hən nibelito saltoyar a mo hən gamito vi lan natohan pipihəbəlan aGot.

32 Husur aŋon egəm hən gamito hən bəṽusan gamit hən nəpisał hən nanoran, be mətsadəłomi, aṽil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaṽut lotopur hən nibelito, lodəłomi. Naut kəmas mətoris natenan, len namityal tohusuri, mətsagəgel hən nənauan samito hən mətbedəłom nəsə tokele."

*Nəbol pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

33 AYesu ike, "Səsəłəŋ hən nəbol pusan sual am. Ikad naulumñan tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir nəbur hən bəgəm vi naut lotopul dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idaṽ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.*

34 Nəboŋ nakrep pəpadəŋ hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun nəṽit nakrep galevis tovi esan.

35 Aṽil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luṽas esua, lugol esua imat ale lotuṽ sual am.

36 Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta mo, be alat lotorentem nəhol lugol nəṽide toṽitoṽ hum ta mo.

37 Len naməkot esəvat anatum ulumñan van hən galito, isor mai gai gabag ke 'Dereh leputsan anaturg ulumñan len nənauan salito, ligol nəsə bikelė.'

38 Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum ulumñan, lusor mai galit gabag ke, 'Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Gəmai, datiparu buni hən datbikad natit piši bevi esan nəboŋ atəman bimat.'

39 Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni.

40 Imaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep bəgəmai, dereh tigol nəsə hən alatenan lotorentem nəhol?"

41 Lusor var aYesu ke, "Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuṽ mai galito. Beti tidam hən nəvanuan galevis am ləbirentem nəhol, ləbilav nəṽit nakrep maii nəboŋ ləbimen."

42 AYesu ikel mai galit ke, "Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike, "Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai beləboi biŋol naim bihav mai binor. Ale evi Nasuḃ aGot togol nəvat tomagenan

ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsə togole.*

43 "Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihəbəlan dan gamito, ale tilavi mai naluṽoh hən nəvanuan tile ləbiŋol nəṽite tovi naləŋonian san.

44 Avan ideh biṽeh len nəvat enan, dereh timaburbur, mai avan ideh, nəvat biṽeh lan, dereh tipat dole."‡

45 Nəboŋ abiltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəłəŋ hən nəbol galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito.

46 Imagenan ludas piisal hən ləbitah gati, be lomətahw len naluṽoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

* 21:33: Isa 5.1-2 * 21:42: Psa 118.22-23 ‡ 21:44: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

22

*Nəbol pusan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)*

¹ AYesu ibol pusan tətəs mai galit am, ike,

² “Natohan pipihəbəlan aGot len nəməv imaiegai. Ikad nakiŋ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun ulumən.

³ Eus nəvanuan isoḅur hən ləbегəм hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləbəkis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləbегəmai.

⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nabuluk ulumən mai natuhḅuluk tokənoh gail, ale natit pisi eutaut tia. Mətegəм tutut hən nəhanan nəlahan!’

⁵ Avil alat akiŋ tous galit ləbегəmai, ləsəsəələŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim pурpур san.

⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito vagol lumat.

⁷ Akiŋ nəlon ipaŋpaŋ masuḅ. Esəvat nəvəshəsoltia san hən ləbiḅabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləbегəmas nabiltivile salito.

⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləbегəmai ləsəbar nəsa notoləŋoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləbегəmai.

⁹ Imaienan, mitivan hən nametpisal pasil gail, ale nəvanuan ideh mətbisabi, usi hən bегəм vi lan nəhanan nəlahan.’

¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur nəpisal gail. Lokis galit pisi lotosaḅ gail ḅonḅon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan.

¹¹ Be nəboŋ akiŋ tobis lohoim san hən bəris alat lotohan, eris aulumən sual ei sasun nahurabat nəlahan.

¹² Ale ikel maii ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəм lohoim gegai mabe?’ Ris naut tobut hən atenan.

¹³ Beti akiŋ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Baŋis gat nəvəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litaŋ, lides batrivoriḅ.’ ”

¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isoḅur be ilekis hən evis ŋai.”

*Vur nətaks seSisa
(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)*

¹⁵ Ale naFaris gail luvan. Nəboŋ lotovan tonəŋ, Luḅonḅon, lusor utaut hən ləbigol aYesu bəkəkos len nasoruan san.

¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gokitin, goḅusan hən nəpisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan bətibau o bəvi naut kəmas savi natideh len gaiug.

¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datbəvur nətaks van hən aSisa mtau a? Gunau mab həni?”

¹⁸ Be aYesu eləboi nəgərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mətbigol ke nekəkos?”

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləŋon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiŋ len naut a Jutea, hən naut a Jutea bipat akis len nəvəlan aRom.

19 Vusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van həni.

20 Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsan ase arupat len nakoin egai?”

21 Luser vari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

22 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luŋaŋ, beti loriŋi, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

23 Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan ebuer), logəm həni, lousi*

24 luke, “Hai pusan, aMoses ikele ke, ‘Aulunān ideh bimāt anātun bəbuer, aʋan matmat tilah mai nəbatunau enan hən bīpas anātun gail hən aʋan tomat bīkad anātun gail.’*

25 Ikad alatmiʋan toməlevru len ginamito. Ahai a mō ilah, ale imat, anātun ebuer. Ale aʋan tohusuri ilah mai asoan aten tomat.

26 Aʋan enan am imat, anātun ebuer, ale aʋan tohusuri ilah mai nəbatunau. Iʋan magenan van vəbar alatmiʋan pīsi lulah mai alitenan.

27 Ale nəboŋ alatmiʋan pīsi lotomat, alitenan tu imat.

28 Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiʋan toməlevru ta be, husur ilah mai galit pīsi?”

29 AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətəsəboi natosian siGot mai nədaŋan san.

30 Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəʋanuan gail asike lulah, aʋan ideh asike idam hən ləbīlah, be dereh lesurān aŋel gail len nəmav ləsəlah.

31 Be datbisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətəsəʋurūŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,

32 ‘Gagai ginau novi aGot siAraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

33 Nəboŋ naluvoh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len naʋusanan san.

Nakelean today totibau, tosəhor gail pīsi am

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

34 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luʋonʋon,

35 ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua həni hən bəkəkos len na-sor-vari-an san.

36 Ike, “Hai pusan, len nalo gail, ta be esəhor gail pīsi am?”

37 AYesu isor var galit ke, “ ‘Geləmas bun Nasub aGot sam len nəloŋ kavkav, nanunum kavkav, mai nənauan sam kavkav; len gaiug kavkav.’*

38 Enan evi nakelean today totibau, tosəhor gail pīsi am.

39 Nakelean today tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəʋanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surān gotoləmas bun gaiug gabag.’*

40 Nakelean eru enan artoday arovi nəbathut nalo kavkav mai naʋusanan sihai kelkel ur gail pīsi.”

Anātun ase aKристо, aGot totabtabuh lan?

(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

41 Beti aYesu eus naFarisi gail lotobonʋon,

* 22:23: Uman 23.8 * 22:24: Deu 25.5-6 * 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18

⁴² ike, “Mæṭḃinau aKris̄to, aGot totabtabuh lan, mæṭunau ke gai evi anatan ase, næpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatan siTevit.”†

⁴³ Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan, næboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut næsa ekis aKris̄to hæn aMasta? Husur aTevit ike,

⁴⁴ “Nasub̄ aGot ikel mai aMasta sagw, ke

“Gebætah tarhæt len navælagw næmatu,

vir næberin̄ aenemi san̄ gail pipit nariem̄ gælaru

hæn læbevi ut kæmas.”*^{*}

⁴⁵ “Imaienan, aTevit bækis aKris̄to hæn aMasta san, evi anatan mabe?”

⁴⁶ Be sækad ideh tolæboi bisor var aYesu. Len næboŋ enan van, galit pisi lomætahw hæn læbeus nausian ideh hæni am.

23

AYesu isor tas nabiltiju gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai naluṽoh gail mai ahai susur san gail.

² Ike, “Ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hæn læþeþusan hæn nalo siGot.*^{*}

³ Imaienan, sææloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hæn mæṭbigole. Avil samtigol tætoṽ hæn næsa lotogole, husur læsagol næsa lotoþusan hæni.

⁴ Lukai tas natit isoḃur, lugol nalo isoḃur am lotodaŋ habat hæn nævanuan bæhusur gail. Ehum lotoban̄is gat natit tomælas habat, ale lotoriŋi len næbathuvæson nævanuan hæn bævusi. Be lomætahun læbigol natideh hæn læbesusupah mai nævanuan hæn þerusan natgalenan tomælas.

⁵ Natit pisi lotogole, lugole hæn nævanuan gail læberisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosæŋon natosian siGot len gail hæn læðiban̄is gail len navælalit mai nabunæholito.*^{*} Be mæteris, lugol nabokis gail luþosþos, lugol nasun̄arhæt nahurabat salit gail lobælbælav.

⁶ Lolæŋon masuṽ hæn læbæbætah rivuh len nabiltihanan ideh, lolæŋon næhai bæṭbætah tovoi ŋai len naim næþonþonan.

⁷ Lolæŋon masuṽ hæn nævanuan gail læðike, ‘Ivoi,’ mai galito len næmaket, lolæmas nævanuan læbækis galit, ‘Hai þusan.’†

⁸ Be avan ideh satekis gamit hæn ‘Hai þusan,’ husur mætukad ahai þusan tosua ŋai, ale gamit pisi mætoþitþitoṽ sum̄an na-ke-ṽan-an gail.

⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke mættokisi hæn, ‘Tata,’ husur esua ŋai evi aTata samit len næmav.

¹⁰ Avan ideh satekis gamit hæn ‘Hai þusan,’ husur esua ŋai evi ahai þusan samito, evi aKris̄to.

¹¹ Gamit ideh toke tetibau sæhor gamit am, tekætæta tæban gamito, tevi tarhæt samito.

¹² Avan ideh topatpat gai mæhat, dereh tegæm vi ut kæmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi mæhat.

† 22:42: NaJu gail pisi lolæboi ke dereh aKris̄to egæm len næpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. * 22:44:

Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris̄ ike lobætah len næhai bæṭbætah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hæn læþeþusan hæn nalo aGot tolavi mai a Moses. * 23:5: Num 15.38-41 † 23:7: Len nasoruan ta Kris̄, lovænoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai þusan.

13-14 “Be gamit mættovi ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail ʒai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætokəkol hæn nabopita hæn natohan pipihabəlan aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mætsəbis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mætsədəm hæn ke lebis.‡

15 “Gamit mættovi ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail ʒai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mætuyar len tan, wol len tas, hæn mætbegəgel hæn nadələmian sinəvanuan bəsua ʒai, hæn bīkad nadələmian seju gail. Ale nəboŋ tohusur nadələmian samito, mætugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hæn nəhab nəmatan ʒai.

16 “Gamit mættol a mō, mættosəhar nəvanuan gail, mætovi metbesw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len naþusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nagol hæn naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bīmakuv dani.’

17 Metbesw gail! Melmel gail! Mətoləboii ke naim siGot esəhor masuŋ hæn nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbən, husur ʒai topat len naim siGot.

18 Ale len naþusanan samit mətuke, ‘Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bīmakuv dani.’

19 Metbesw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuŋ hæn naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səbən husur ʒai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hæn aGot.

20 Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən natideh topat lan.

21 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən atenan totoh lan.

22 Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsən atenan tobətah lan.

23 “Gamit mættovi ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəŋavuran hæn naluhai hun namint, natil mai nakumin, mætoviol hæn gail mai aGot. Avil mætsəgol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mætsəgol sanor van hæn nəvanuan gail, mætsalolosa hæn galito. Mætsariŋ nələomit len aGot, mætsədəŋ lan. Ivoi hæn mættəgol natgalenan ale sa-nələomit tibəŋboŋ hæn mætbəviol hæn tesua len nasəŋavuran.*

24 Gamit mættol a mō, mættosəhar nəvanuan gail, mætovi metbesw gail! Mətohis i hæn mætbəhusur natuhlo þisi, be mætsəgol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum mættəbir nəwai tur len nəkaliko hæn asike mætbədəlom nahonon ideh, be mətodəlom nəkamel mætsarisi.‡

‡ 23:13-14: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: 14 Gamit mættovi ahai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail ʒai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætuhan nəvat sibatanau pəhəvut gail, vənəh naim saltit gail. Ale mætsur tuv ebəlav hæn mæbipətpat gamit mæhat. Husur natenan, aGot dereh tipənsəm habat hæn gamito. * 23:23: Lev 27.30; Deu 14.22 § 23:24: Nahonon mai nəkamel, gəlar þisi arsəvevu len nalo siMoses.

25 “Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætokəkas navivile hæn nabiliwai mai nasiloh, be nəlolit eþiŋþiŋal. Nəlomit epul hæn nələŋon-masuŋ-hæn-natite-an mai nagolean hæn natideh mættoləŋoni. Mætsənuan nəvanuan ideh am.

26 Farisi namətamit tobesw! Kəkas nəlon nabiliwai a mō, hæn navivile am biveveu.

27 “Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætohum naburhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hæn nabəlasun nəvanuan tomat gail mai natit gail am tobos nətan.

28 Gamit mætumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mætunor, avil len nəlomito, mætopul hæn nagægærasan, mætutoh hum nalo savi natideh.

29 “Gamit mættovi hai þusan hæn nalo mai naFarisi gail, mætovi vanuan gægæras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mætoum hæn naburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mætovhəs naburhes silat lotonor len nəhən aGot.

30 Beti, suŋan mættavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mætuke, ‘Dattatoh len nəbōŋ setəmadat ta sutuai, asike dattaþon mai galito nəbōŋ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’

31 Nəbōŋ mættokəmaienan, mætukel koti ke mættovi anatulit gail, mættosa suŋan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail.

32 Gamit māu, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototuþat həni, mitigol tihav!

33 Mætovi māt gail mai anatun nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen hæn naut nəmatan mabe?

34 Husur natanen, dereh nesəvat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hæn nəmauran tonor, mai ahai þusan gail hæn nalo, van hæn gamito. Dereh mititahətah hæn galevis len nəhai balbal hæn ləbimat. Galevis am mætebilas habat hæn galito len naim nabonbonan samito, hut galit van husur nabiltivile vīsusua.

35 Na nəmatan silat lotonor pisi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tubat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun uluŋan aParakiah,†† mættotubuni rivuh hæn nəmel tutumavan mai naim siGot.*

36 Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hæn nəmatan galen pisi, dereh tibar naur ta daməŋ egai.

AYesu ilolosa hæn naut a Jerusalem (Luk 13.34-35)

37 “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai piŋpisul gail aGot tosavat galit van hæn gaiug. Akis nuke nigol anatum gail libonbon hum natopəhəvut togol natuhman san gail luþonbon hæn bihavhav hæn galito. Be gomətahuni.

38 Geris! AGot eriŋ gaþulan naim sam gol eþəbesw.*

39 Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginau am van vəbar mətbike, ‘AGot tivoi hæn atenan togəm len nahəsən Nasuþ aGot!’ ”*

** 23:33: Nəvaipa evi nəmāt tosa, nəbōŋ bihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† 23:35: Len Zec

1.1 lokis aParakiah hæn aPerekiah. * 23:35: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * 23:38: Jer 22.5 * 23:39: Psa 118.26

24

*AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hən ləbēvusanı hən naim gail ei.

² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir pisi hən asike ikad nəvat ideh gegai bəpələh len nəvat togon.”

*Natit gail lotovusan nagəman hən nanonjan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti nəboŋ aYesu tobətah səboŋ len Nəvehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi najs? Nəsa təvusan nagəmaian sam? Nəsa təvusan nəboŋ navile a pan binonj?”

⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətələləgau! Avan idehATEGARAS gamito,

⁵ husur dereh tisoḅur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoḅur nəboŋ ləbəkəmaianan.

⁶ Dereh mətesəsəloŋ hən nəwalan hən nəbiltibalan gail mai na-kel-uri-an hən nəbiltibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal.

⁷ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nəbiltibalan mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian təbuer mai tikad nəbiltidu gail husur naut gail.

⁸ Be natgalen pisi lohūm natuḅatan nji hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-səbsoḅur am len nəboŋ ləbəgəmai.

⁹ “Beti dereh leriŋ gamit len navəlan alat ləbəmədəs tabtab hən gamito mai ləbigol mətbimat. Naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw.

¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lemətahun bun galit gabag, leriŋ galit gabag len navəlan aenemi salit gail.

¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoḅur.

¹² Ale husur nəsaan biperŋan naut pisi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan bisoḅur dereh tegəm kəkereh.

¹³ Avil nəvanuan tokad nə-daŋ-ḅuri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən bıkad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən nato-han pipihəbəlan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile pisi ləbəsəsəloŋ həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

*Natit tomədas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)*

¹⁵ Gaiug gotoḅuruŋ nategai, geḅuruŋ ləboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mətberis nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a nŋo, nəboŋ mətberis natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədəs bun naut enan van vagol toḅəbesw vi sutuai,*

¹⁶ len nəboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobaŋ vėhuh.

¹⁷ Avan ideh biŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim hən bitariv kukuv natite dani.

¹⁸ Ale ideh beum marireu san, satetəlmam hən bılav nahurabat san.

* 24:15: Dan 9.27, 11.31, 12.11

19 Len nəbəŋ enan nəmauran dereh tidan vəsa habat hən apəhaʔut ideh totian o tovəhasus.

20 Be mitisor tuʋ vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satıpat len nahəbati naut susus o len nəSəppat ideh.

21 Nokəmaianan husur len nəbəŋ natgalen bəvisi, na-ləŋŋon-isa-vəsa-an dereh tidan habat səhor nəbəŋ ta sutuai len natubatan, vəbar nəbəŋ ta daməŋai, ale asike idan səhori tətəs am böŋ ideh.*

22 Asike aGot tagol na-ləŋŋon-isa-vəsa-an tamıdol len nəbəŋ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tıgol na-ləŋŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi temıdol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

23 “Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəłomi.

24 Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan gail lotopəŋ habat lan. Lətələboi lətəgəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan.

25 Nələləgauan enan, nukele hən mətələboi nəsa bəvisi.

26 Imagenan, nəvanuan gail ləbikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas tobəbesw!’ samtivan varisi. Ləbıke, ‘Məteris, satususuah lohoim,’ samtedəłomi.

27 Husur, nəbəŋ aNaturan Nəvanuan bəgəmai, dereh tehum nasəməropun togol nəmav kavkav tomlal, nəvanuan pisi lerisi.

28 Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm böŋ ei.”*

*Nagəmaian siNaturan Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)*

29 AYesu isor am, ike, “Nəbəŋ na-ləŋŋon-isa-vəsa-an hən nəbəŋ galenan binəŋ, ‘dereh namıtyal timotmot, mai nahəbati asike emial; dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədəŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’†

30 Beti natit tovəhot nagəmaian siNaturan Nəvanuan dereh tevısi len nəmav, ale naluʋoh hən nəvanuan gail pisi len navile a pan dereh leləŋŋon tısa habat, litan. Beti dereh leris aNaturan Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədəŋan mai nəyalalan totıbau.*

31 Len nabiltıwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat əŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləbetətarıv böŋböŋ hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbēvi esan.”*

*Nasoruan kəta husur nəhai nəfik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

* 24:21: Dan 12.1   * 24:28: Namilen hum ma toke: nəbəŋ nəsa notomadhakele bəvisi, dereh mətələboi nəbəŋ hən nanəŋan hən navile a pan togəm pəpadəŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsolta dereh legəm böŋ ei.

† 24:29: Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: natit gail len nəmav dereh lekurkur habat, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədəŋan len nəmav dan namilelit hən nədəŋan.   * 24:30: Dan 7.13   ‡ 24:31: Nəbəŋ gotoʋuv nətrampet, nəwalan

han esəhor nəwalan hən nahəmadu.   * 24:31: Deu 30.4; Neh 1.9

³² AYesu ike, “Ivoi hən mət̄beləboi səhot natsua nəhai nafik ðeʋusani. Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be todum̄oh, mət̄oləboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

³³ Len nəvide tomagenan, nəboŋ mət̄beris natgalen p̄isi notomadhasor husuri, dereh mət̄eləboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita.

³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi ləb̄isarpoŋ.

³⁵ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

Utaut!

(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəməv mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səb̄on, gai eləboii.

³⁷ Nəgəman siNatun Nəvanuan dereh tehum nəboŋ siNoah gail.

³⁸ Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̄ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nəak.*

³⁹ Nəvanuan gail ləsənau səhot nəsa ðevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit p̄isi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan ðegəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulum̄an toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴¹ Dereh tikad nəpəhaʋut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴² Imagenan, mət̄ehulahul, husur mət̄saləboi nəboŋ aMasta samit ðegəmai.

⁴³ Be mət̄eləboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san.

⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mət̄səvatvat viri.”

Naslev todaŋ len nauman simasta san mai togon sədaŋ lan

(Luk 12.41-48)

⁴⁵ Ale aYesu iðol p̄usan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən ðekətkəta təban naslev san gail len naim san, hən ðevəŋan galito len namityal tonor həni.

⁴⁶ Amasta bivahim, bisab̄ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhəʋur habat.

⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən ðekətkəta təban natit p̄isi san.

⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut tebəlav.’

⁴⁹ Beti etubat ʋas naslev gail lototoh len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis.

⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii.

* 24:38: Gen 6.9-7.5 * 24:39: Gen 7.6-24

51 Dereh amasta tita kotovi, teriņi len naut nēvanuan gēgēras lototohtoh lan. Len naut enan lutan habat, kat būrbūr nariṽolit bathut loləņon isa vəsa batbat.”§

25

Nəḅol pusan husur navensus tosəjavur

1 Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəməv hum nakiņ, ike, “Datoləboi datbēnənoṽ hən natoħan pipihəbələn aGot len nəməv, mai navensus tosəjavur lotolav namīal salit, yar van hən ləḅebubur mai naulumān bilah.*

2 Galit erim lovi hoṽon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor.

3 Navensus lotovi hoṽon, lupat namīal salit gail be ləsəpat naoil ideh.

4 Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat namīal salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

5 “Nəḅoņ naulumān bilah tovəlo, navensus gail pisi losusuh metanoṽ, gol lupatmari.

6 Tubloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulumān bilah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’

7 Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namīal salit gail.

8 Be torim lotovi hoṽon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namīal sinamit gail ləsəpaņ savoi, dereh limat.’

9 Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datḅigol ḅimaienan, dereh naoil temīdol hən gidat pisi. Mitia vūr ideh samito len naim pūrḅur.’

10 Ale luvan hən ləḅevuri. Be nəḅoņ lotoyar van sal, naulumān bilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, lobis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəl gat nabopita.

11 Nəḅoņ namityal topair, navensus lotovur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasub, Nasub, səjav hən nabopita hən ginamito!’

12 Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’ ”

13 AYesu imaris kotov nəḅol enan ike, “Imagenan, mətehulahul hən asike məḅesumān navensus lotovi hoṽon, husur mətsaləboi nəmariboņ o namityal hən natəlmaman sagw.”

Nəḅol pusan husur naslev totor mai nəvat (Luk 19.11-27)

14 AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natoħan pipihəbələn aGot len nəməv imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən ḅivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriņ natit san gail len navələlito.

15 Ilav nəvat mai galit vīsusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai eriņ naut enan len nəyaran san.

16 Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am.

17 Len naṽide tomaianan, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am.

§ 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: *amasta dereh tita kotov naslev, riņ nahudhute len naut nəvanuan gēgēras gail lototohtoh lan.* * 25:1: Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəməv, be nasoruan enan ipat gegai hən ḅisor vəsvəsai nəḅol pusan toħusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluvoh sivensus bilah, ale luvan hən ləḅebubur mai nauluman bilah mai naluvoh san. Nəḅoņ naluvoh toru arḅiḅon, nəlahan etubat. † 25:15: *Nətalent esua ŋai evi naḅurḅuran hən nauman hən nasihau tovi 15.*

¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nabur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən bələboi nəsa lotogole len nəvat san.

²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, ‘Nasub, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’

²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoui, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlaŋ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberinŋ natit tisoður len navəlaŋ. Gegəmai, gehəhəvur mai ginau!’

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasub, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’

²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoui, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navəlaŋ, imaienan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəberinŋ natit tisoður len navəlaŋ. Gegəmai, gehəhəvur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasub, noləboi tia ke govi naulumān totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəmbule lan, gotətariv wit len naut gəsədaŋdaŋ namisurhute lan.

²⁵ Imagenan nomətahw, ale nua susuan nətalent sam len tan. Nəvat sam bogai.’

²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəbinau ke notovi naulumān totaltal, gəbinau ke notolav nəhanian dan naut nəməmbule lan, gəbinau ke nototətariv wit len naut nəmədaŋdaŋ namisurhute lan,

²⁷ imabe gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienan, nəboŋ nototəlmam, nələlav nəvat sagw mai naintərəs han.’

²⁸ Ale ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nətalent dan ategai, lavi mai atea tokad toseŋjavur.

²⁹ Husur avan ideh toum tovoui len nəsa tokade, dereh nilav tisoður am maii hən bəpul həni. Be avan ideh toŋidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade, dani.

³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaŋan mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.’

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaan

³¹ “Nəboŋ aNAtun Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalalan san, mai aŋel gail piŋi, dereh tebətah len nabiltihai bəbətah san toyalyal hum nakiŋ.

³² Beti naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail piŋi dereh libonbon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail.

³³ Dereh teriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair.

³⁴ Beti nakiŋ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, ‘Gamit, aTəmagw tovoui buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia mōs gamito len natubatan, nəboŋ togol navile a pan.

³⁵ Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi metbōs, mətokis ginau vi lohoim samito;

³⁶ Nəboŋ notomalmał hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsał, mətokətkəta təban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbanis, mətogəm, mēdoŋ təban ginau.’

³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, ‘Nasub, namtoris gotomalkakat namtovengan gaiug niais? Namtoris gotomaduh namtulav nawai mai gaiug niais?’

³⁸ Namtoris gaiug gotovi metbos namτους gaiug vi lohoim sinamit niais? Namtoris gotomalma hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug niais?’

³⁹ Namtoris gotomēsah o namtomēdoḡ tēban gaiug niais len naim bēbanjis?’

⁴⁰ Ale nakiḡ dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nēboḡ mēttogole van hən nēbathudud ideh sagw tovi ut kēmas ḡai, mētugole van hən ginau.’

⁴¹ “Beti dereh tipair, tikel mai alat len nēmair san ke, ‘Gamit, aGot togol nēmauran samit tosa vōsa, mētevi tut dan ginau, mētevi lan nēhab topaḡ vi sutuai aGot toutaut hēni tia mōs natēmat mai aḡel san gail!’

⁴² Husur nēboḡ notomalkakat, mētsavēḡan ginau; nēboḡ notomaduh, mētsēlav nawai mai ginau;

⁴³ nēboḡ notovi metbos, mētsakis ginau vi lohoim samito; nēboḡ notomalma hən nahurabat, mētsakol nahurabat ideh len ginau; nēboḡ notomēsah o nototoh len naim bēbanjis, mētsamēdoḡ tēban ginau.’

⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, ‘Nasub, niais namtoris gaiug gotomalkakat, o gotomaduh, o gotovi metbos, o gotomalma, o gotomēsah, o gototoh len naim bēbanjis be namtsavi tarhēt sam?’

⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nēboḡ mētsagole van hən nēbathudud ideh sagw tovi ut kēmas ḡai, mētsagole van hən ginau.’

⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nēpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nēmauran vi sutuai.”*

26

*Na-sor-utaut-an hən lēbitah gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Nēboḡ aYesu tokēmaienan tonōḡ, ikel mai ahai susur san gail ike,

² “Mētolēboii tia ke nēboḡ nēmariboḡ ḡeru ḡinoḡ dereh tikad nēPasova, ale aNatun Nēvanuan, dereh leriḡi len navēlan alat lēḡipos gati len nēhai balbal.”

³ Len namityal enan abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nēvanuan gail, luḡonḡon len nabiltiim seḡiltihai tutumav, nahēsan aKaiafas.

⁴ Lusor utaut hən lēḡigol nāḡerasian ale tah gat aYesu hən lēḡigol ḡimat.

⁵ Be luke, “Sadatigole len Nēhanan egai, hən asike nēvanuan gail lēḡeluvoh hən lēḡibal taḡtaḡor, mēdas natit gail.”

*Napēhaḡut sua evēhas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)*

⁶ Len nēboḡ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō.

⁷ Ale napēhaḡut sua tolav nabotel lotoum hēni hən nēvat topēhw, egām hən aYesu tohan. Ilav nabotel enan topul hən naoil pēhpēhas tosusau, nēvat han totibau, ale ebiri len nēkadun aYesu.

⁸ Nēboḡ ahai susur gail lotoris natenan, nēlolit epēḡasi. Luke, “Imabe tomēdas natenan?”

⁹ Ivoi am taḡur hēni mōs nēvat tosoḡur ale tēlav nēvat enan mai namēsai gail.”

* 25:46: Dan 12.2

10 Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau.

11 Mitinau nategai! Naməsəl gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.*

12 Nəboŋ alitegai toβir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləbitavuni.

13 Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nəsa alitegai togole, gəl ke nəvanuan gail ləbinau gati.”

*AJutas isor utaut hən bəpur hən aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)*

14 Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsən aJutas Iskariot, ivan hən əbilitihai tutumav gail,

15 ike, “Nəberin aYesu len navələmito, mətudaŋ hən mətəbilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.*

16 Len nəboŋ enan van, aJutas idas pīsəl hən βerinj aYesu len navələlito.

*NəPasova naməkot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)*

17 Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləŋon ke namteutaut hən gəbihan nəPasova a be?”

18 Ale ike, “Mətevi lan nabiltivile Jerusalem. Dereh məteris naulumən sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai pusan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpədaŋ. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim sarf.’”

19 Na ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

20 Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləbihan.

21 Nəboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

22 Ahai susur gail nəlolit isa masuŋ, ale galit vīsusua lotuβat usi ke, “Nasuβ, ase lai? Savi ginau a?”

23 Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua torinj navəlan len nasiloh mai navəlagw, dereh terinj ginau len navəlan aenemi sagw gail.

24 Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a rŋo, avil atenan torinj aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsə tibatbat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasii!”*

25 Ale aJutas, gai βerinj len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai pusan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

*Nəhanan məkot siNasuβ
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)*

26 Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eburi, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.”

27 Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit pisi mətəmun lan,

* 26:11: Deu 15.11 * 26:15: Zec 11.12 * 26:21: Psa 41.9 * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53

²⁸ husur nēda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nēvanuan san gail.* Nēda eg hagw bisel, eṽusan nēmatan sagw tohum natutumavan hēn bērubat nēsaan gail dan nēvanuan tosōbur.

²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nēwain egai, len natohan pipihabēlan aTēmagw, nēwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nēwain egai van vōbar nēboŋ nēbemuni mai gamit ei.”

³⁰ Beti lokēkai hēn nēbe hēn nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

*AYesu epāhav utaut hēn na-sor-mātahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)*

³¹ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit pisi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike,
“ Dereh niṽabun nēvanuan nasipsip,

ale navēshēsipsip ligam ṽisusua.*”

³² Avil, nēboŋ nēbimat ale aGot biŋol nēbile mēhat, dereh neil a nōo hēn gamito vi lan naut a Kalili.”

³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kēmas nēvanuan pisi lēbiŋgam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!”

³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hēn natoulumān bēkēkēraiko, dereh gikel vāha-tor hēni ke gēsālēboi ginau!”

³⁵ APita ikel maii ke, “Ao, naut kēmas nēbimat mai gaiug, asike nukele ke nēsālēboi gaiug!” Ale ahai susur gail pisi lokēmaianan.

*AYesu isor tuṽ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)*

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mātebētah gegai, ale nivan ea hēn nēbisor tuṽ.”

³⁷ Esēhar aPita mai anatun aSepeti gēlaru, aJemes mai aJon, etuṽat lolosa, nēlon isa vēsā habat.

³⁸ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan ikabut gol nēlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

³⁹ Nēboŋ toyar van kēkereh am, iṽov len tan, kēta vi pan, ike, “Tata sagw, bīke bīnor len nalēŋonian sam, gilav kuv nabiliwai hēn na-lēŋon-isa-vēsā-an egai dan ginau.* Wake sagigol nēsa notolēŋoni, Tata gigol nēsa ŋai gaiug gotolēŋoni.”

⁴⁰ Beti etēlmam van hēn ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mātsēdaŋ sēbar mēbīlele mai ginau len nēhaua tosua ŋai a?”

⁴¹ Mētehulahul ale sor tuṽ hēn asike mēbīteh len nēsaan totaltal ke mētehusuri. Naut kēmas nēlomito elēŋon biŋol nēsa tonor, niṽemīt sēdaŋ, edēdasi.”

⁴² Ale aYesu erin galit tētas, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gēbīke sanor len nalēŋonian sam hēn gēbilav kuv nabiliwai hēn na-lēŋon-isa-vēsā-an egai dan ginau, avil gēbīke nemuni, gigol nēsa gotolēŋoni!”

⁴³ Nēboŋ tosor tuṽ tonor etēlmam tētas, isaḅ lotopatmari husur namētalit inoṽ masuṽ.

⁴⁴ Ŋa erin galit tasi am, ivan, isor mai aTēman tētas hum togole tia.

* **26:28:** Exo 24.8; Jer 31.31-34 * **26:31:** Zec 13.7 * **26:39:** Len nasoruan siGot ta nōo, nēboŋ lotoke nabiliwai, lusor husur na-lēŋon-isa-vēsā-an sinēvanuan mai nēlol panpaŋ siGot.

45 Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətupət sal a? Mətuḥavḥav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadan. Avan sua dereh teriḅ aNətun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai!

46 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriḅ ginau len navələlito satogəm pəpadan.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

47 Nəboḅ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len toşəḅavur pisan toru, egəmai. Itah mai nəbilitiluvoh lototəgau naḅu nəbālan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail losəvat naluḅoh enan.

48 Ale aJutas isor utaut hən nəvusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboḅ nəḅesumḅ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.”

49 Ale vəha-sua ḅai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai pusan,” ale esumḅ nətarhon.

50 AYesu ikel maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm mōsi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati.

51 Na galit sua lototah mai aYesu eliv kuv naḅu nəbālan san, ita kotov nədarinjan naslev səbilitihai tutumav.

52 Beti aYesu ikel maii ke, “Riḅ təlmam hən naḅu samḅ, bathut avan ideh toḅal hən naḅu nəbālan, dereh naḅu nəbālan tigol nəmatan san!

53 Gamit mətsaləboi ke noləboi nəḅeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nəbilitivəşhəḅel tovi 12 gag ḅai.

54 Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh məḅe?”

55 Len namityal enan ḅai aYesu ikel mai naluḅoh ke, “Imabe mətogəm, lav naḅu nəbālan mai nəbatw gail gəmai hən mətḅitah gat ginau hum notovi vanuan nəbālan toke tiḅal mai alat lotoil a mō? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nəḅətah, noḅusan ei len nəmariboḅ pisi.

56 Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur ḅisarpoh.”

Beti ahai susur san pisi lorinḅi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

57 Nəboḅ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail luḅonḅon ei.

58 Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəḅar naholəvat todar vis naim səbilitihai tutumav. Ale nəboḅ toḅis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən bəriş nəsa ḅevisi.

59 Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin pisi ludas vanuan gəgəras gail ləḅidanḅ hən ləḅelibliḅon ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a mō loləboi ləḅigol ḅimat sile.

60 Be ləsəḅab nalibliḅonjan ideh tonor hən aYesu ḅimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isoḅur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai.

61 Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəḅigol naim siGot ḅimasirsir ale um tətəs həni len nəmariboḅ ḅitor.’”†

62 Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅətətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?”

† 26:61: Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəḅigol naim siGot ḅimasirsir;” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.”

⁶³ Be a Yesu sator. Ale abiltihai tutumav ikel mai ke, “Nukel idan mai gaiug len nahesan aGot nekadun nēmauran, ke, gēbēvi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh mēteris aNatun Nēvanuan bēbētah len navēlan nēmaṭu siGot tovi aBiltidanjan. Dereh mēteris bēgēmai len nēmavukasw hēn nēmav.”*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nēhon emēkanun taṽtaṽor, itar nahurabat san hēn bēvusan tomētahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mēdas aGot! Imabe datolēhon nēvanuan ideh am hēn bikel kot nēsaan sitegai? Gamit mētosēsəlōḡ hēn tosor mēdas aGot!

⁶⁶ Gamit mētunau mab hēni?”

Lusor vari ke, “Inor hēn bimat! Timasmat!”*

⁶⁷ Beti loṽulai nēhon aYesu, lotuhi, luṽosi.*

⁶⁸ Lohēlasi ke, “Kristo, gētavi aKristo gēpēhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?”

A Pita ikele ke salēboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebētah vivile len naholēvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natābārehreh tovi slev egēm hēni ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.”

⁷⁰ Be len nēhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nēsa? Ginau nēsalēboi nēsa gotokele!”

⁷¹ Ale evi lan nametlēkau, beti natābārehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.”

⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahesan aGot ike, “Ginau nēsalēboi atenan!”

⁷³ Len namityal tovan kākereh galevis lotoil pēpadan logēm hēni, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am govi galit sua. Nēbōḡ namttosēsəlōḡ hēn nadolom, namttosēsəlōḡ lēboi ke govi auleKalili, nadolom ikel uri.”

⁷⁴ Beti len nahesan aGot aPita ita gati ke nēsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahesan aGot nokitin, ginau nēsalēboi atenan! Asike nēbekitin, aGot tipansēm ginau!”

Vēha-sua ḡai natoulumān ekākēraiko.

⁷⁵ Beti aPita inau tēlmam hēn nēsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hēn natoulumān bēkākēraiko, dereh gikel vēha-tor hēni ke gēsālēboi ginau.”* Nasoran siYesu a mō etunus nēlon aPita, ale evivile, itan habat.

27

Loriḡ aYesu len navēlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somīlan, abiltihai tutumav ḡisi mai alat lotoil a mō hēn nēvanuan gail, luḡbōḡbōḡ tētās hēn lēbihol kitev naḡisal hēn lēbigol aYesu bimat.*

² Beti lubanḡis gati, losēhari van, loriḡi len navēlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahētah hēn gai

(Uman 1.18-19)

* **26:64:** Psa 110.1; Dan 7.13 * **26:66:** Lev 24.16 * **26:67:** Isa 50.6 * **26:75:** Mat 26.34 * **27:1:** Asike alat a Rom lotoil a mō lēbidan hēni, naḡu gail lodēdas lēbigol avan ideh bimat.

³ AĴutas, toriņ aYesu len navēlan aenemi san gail, nēboņ torisi ke nēSanhitrin toriņ ke aYesu ģimat, aĴutas ipair dan nēsa togole. Ilav tēlmam hēn nakoin nasilva tovi 30 van hēn abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hēn nēvanuan gail.

⁴ Isor tēvah mai galit ke, “Ġinau nugol nēsaan husur noriņ ategaii len navēlamito hēn ģimat naut kēmas sagol kas natideh tosa.” Ris lotoke, “Nate-nan savi natideh len ģinamito. Ipat len ģaiug.”

⁵ AĴutas ibar hēn nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahētah hēn gai gabag hēn ģimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, “Sanor len nalo hēn datĕberiņ nēvat egai hēn ģiĕbon mai nēvat hēn naim siGot bathut eĕiņģiņal, eĕur nēda hēn nēmatan sivan sua.”

⁷ Imagenan, luhol ĕonĕon. Nēboņ lotohol tonon, loĕur nēmarireu sivan sua togol natit hēn nētan ĕulau. Loĕur nētan enan hēn ĕegēm vi ut natētavunan simetĕos gail.

⁸ Husur natenan, lokis nētan enan hēn Marireu hēn Nēda van vēbar nēboņ ta damēġai.

⁹ Beti nēsa aġai kelkel ur, aĴeremiah totoši, isarpoh. Ike, “Lulav nakoin nasilva tovi 30, nēvat alat a Israel lotodam hēn lēĕēvur atenan hēni,

¹⁰ ale loĕur nēmarireu sivan sua togol natit hēn nētan ĕulau, hum Nasuĕ aGot tokele hēn ģinau.”*

AYesu a mō hēn aPilate

(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nēboņ lotosēhar aYesu van hēn nēġavna ta Rom tonon, eil len nēhon. Ale aġavna Pilate eusi ke, “Ġaiug govi kiņ seĴu gail a?” AYesu isor vari ke, “Ġaiug boh gukele.”

¹² Be nēboņ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hēn nēvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh.

¹³ Beti aPilate eusi ke, “Ġēsasēsēloņ hēn natit tosoĕur lotosor tas ģaiug hēni a?”

¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nēġavna ipaņ ġabat lan.

Pilate eriņ aYesu len nēmatan

(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nēhanan nēPasova piši, nēġavna ikad naĕide sua. Idam hēn avan sua totoh len naim bēbaņis ĕevivile husur nalēġonian sinaluĕoh.

¹⁶ Len nēboņ enan, len naim bēbaņis, ikad naulumān sua nēvanuan piši lotolēboii, nahēsan aYesu Parappas.

¹⁷ Nēboņ naluĕoh lotohonĕon sal, aPilate eus galit ke, “Mētolēġon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hēn aKристо?”

¹⁸ (APilate elēboi buni ke naĴu gail loriņ aYesu len navēlan husur lototaĕulol ĕulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate eĕētah len nēġai bētbētah hēn nakotan. Nēboņ toĕētah maienan, asoan esēvat napisulan van hēni toke, “Sagigol natideh hēn atenan tonor, bathut damēġai len nabēĕer, nolēġon isa masuĕ husuri.”

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hēn nēvanuan gail lusorsor mai naluĕoh hēn lēĕigol husur galito, us aPilate hēn ģigol aParappas ĕevivile mai aYesu ģimat.

* 27:10: Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

²¹ Imaienan, nəboŋ agavna tous galit tətəs ke, “Mətələŋon nəb̄igol gələr ta be ðevivile mōs gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!”

²² APilate esəhoŋut, eus galit ke, “Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit þis luke, “Timat len nəhai balbal!”

²³ Ris aPilate tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

²⁴ Nəboŋ aPilate toləboii ke edədas bigol natideh hən ðegəgel hən nənanuan salito, be nəbilitimədasian etuðat len naluŋoh, ilav nasiloh topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!”

²⁵ Beti nəvanuan gail þisi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!”

²⁶ Beti igol aParappas evivile mōs galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale erinj aYesu len navələlito hən ləb̄ipōs gati len nəhai balbal.

Nasoltia gail lusor viles aYesu

(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit þisi luðonbōn garu lan.

²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan.

²⁹ Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nəbulgəgau, ale lorinj len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Lorinj natsua hun nəhaie len navəlan nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotəjedur bathurien, lotuðat sor vilesi ke, “Sal suh nakinj seju gail!”

³⁰ Loŋulaii, ale lusəbul natenan hun nəhaie dani, luŋas nəkadun həni.

³¹ Nəboŋ lotosor vilesi tononj, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləb̄ipōs gati len nəhai balbal.

Luðos gat aYesu len nəhai balbal

(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

³² Len nəyaran salit dan nəbilitivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsən aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu.

³³ Nəboŋ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsənən tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat).

³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuŋ lan maii, be nəboŋ aYesu tomun risi, emətəhuni.§

³⁵ Beti luðos gati len nəhai balbal.*

Nəboŋ lotopos gati tononj, lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləb̄isəð ase bilav nahurabat viususua.

³⁶ Ale lobətəh, kətkəta kəkol hən aYesu ei.

³⁷ Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale lorinj na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seju gail.”

³⁸ Ikad nəvanuan vənəvənah eru artotəhətəh mai aYesu. Sual itəhətəh len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəməir san.

† 27:24: Ekəkəsəval hən beŋusani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh toləbur nanoran. ‡ 27:26: Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələsehŋ gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi bigol nəmatan. § 27:34: Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuŋ len nəwain hən nəbus hən na-þos-gati-an asike bihar masuŋ hən avan ideh lotopos gati len nəhai balbal. * 27:35: Psa 22.18

39 Nəvanuan gail lotoʋot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Lonjɪt nəholit van həni,*

40 luke, “Gaiug goləboi gəbɪgol naim siGot bimasirsir ale len nəmaribonj bitor um təlmam həni a? Bimagenan, gəbəvi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Marɪj dan nəhai balbal!”*

41 Len nəvide tomaienən, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor vilesi, luke,

42 “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bɪlav kuv gai! Inau ke tovi kiŋ seIsraəl a? Bimagenan, timarij dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiŋ.

43 Eriŋ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot beləŋoni, tilav kuvi.”*

44 Nəvanuan vənənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arohəlasɪ.

Nəmatan siYesu

(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

45 Len natuβlial nəmargobut ikabut gol pɪs naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau.

46 Ale len namityal totor enən, aYesu ikai habat len nasoran matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, gorɪj gabulan ginau sil nəsa?”*

47 Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəsəlonj həni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijaħ.

48 Vəha-sua ŋai galit sua ilav naspons** igol topul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni.*

49 Be galevis am luke, “Riŋi! Datebunus risi ke aElijaħ dereh tegəm lav kuvi o təbuer.”

50 Beti aYesu ikai habat tətəs am, eməsəl, imat.

51 Len namityal enən ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuβat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan ekurkur, nəvat gail lumapulpul,

52 nəburhuvat nəmatan losəŋav. Ale aGot igol nəvanuan isoβur lotovi esan lule məhat dan nəmatan.

53 Ale lovivile dan nəburhuvat nəmatan gail. Husur na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu lobis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoβur.

54 Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

55 Len naut enən ikad napəhaʋut tosoβur lotohusur aYesu, kəkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.*

56 Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anən aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anən aJemes mai aJon.

* 27:39: Psa 22.7 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19 * 27:43: Psa 22.8 * 27:46: Psa 22.1 ** 27:48: Naspons evi nəkasbəta nətəs. Evi natsua tomədmədau toyanyan totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivəl. Ibaŋ bur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51: Exo 26.31-33 * 27:55: Luk 8.2-3

*Nətavunan siYesu**(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)*

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpadan bimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu,

⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam həni ale ikele idan ke lipat niben mai aJosef.

⁵⁹ Na aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu.

⁶⁰ Eriŋi len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota puŋuli tia len nəvat. Erib hən nabiltivat hən bīpat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan.

⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a mō, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luŋonbōn, luvan hən aPilate.

⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’”

⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datbīgole, ahai susur san gail hum ma ləbəvənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale bīmaienan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a mō.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat.”

⁶⁶ Ale luvan, lokəkəkol gat nəburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail hən ləbəkətkəta kəkol həni. Lugol natgalenan len nəSappat.

28*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)*

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan somilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmatan.*

² Vəha-sua ŋai ikad nabiltidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nəmav, ale erib kuv nabiltivat topat gol nəburhuvat, ebətah lan.

³ Nənahənah han emial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno.

⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat, ninelit epil lan, lominninikot, luteh matmatiov.

⁵ Beti aŋel isor mai napəhəvut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke məeris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal.

⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia surŋan ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan.

⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəlonŋ! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a mō hən gamifo vi lan naut a Kalili. Ale dereh məerisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

* **27:63:** Mat 16.21, 17.23, 20.19   * **28:1:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboŋ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade.   * **28:1:** Mat 27.56

⁸ Napəhaʋut gəlaru arugam tutut dan nəburhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkeman ale arusaʋsaʋut hən arbikela mai ahai susur san gail.

⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, "Ivoi!" Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni.

¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, "Samremətahw. Mirivan, kel mai aʋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginau ei."

Na-kel-uri-an sisolitia gail

¹¹ Nəboŋ napəhaʋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokəkətə kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nəbiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai əbiltihai tutumav gail.

¹² Əbiltihai tutumav gail luḅonḅon mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail ale ludan hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoḅur mai nasoltia gail,

¹³ lukel mai galit ke, "Mətəkəmaiegai ke, 'Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.'

¹⁴ Agavna Pilate ḅəsəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike mətḅikad nəpanismen ideh."

¹⁵ Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa əbiltiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan nəvehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḅevi lan.

¹⁷ Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an.

¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, "AGot aTəmagw ilav mai ginau nədan hən na-il-a-mō-an pisi len nəmav mai len navile a pan.

¹⁹ Imagenan, mitivan hən mətḅəʋusan naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḅegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.*

²⁰ ʋusan galito hən ləḅigol natit pisi notokele todan mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan, nagilen natit pisi."

---

* 28:19: Uman 1.8

Mak Na-kel-uri-an tovoi aMak totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisaḡ hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsən aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan pisi ləbeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan pisi ləbikad nadəlomian len aYesu. Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədanjan san iparḡar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu evusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehuser as galito?

Ehuser aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehuser ahai susur san gail, ehuser naluvoh gail lotohuser aYesu, maḡmaḡ len namerikel togol gail. Ehuser nəvanuan gail lotomətahun aYesu. Natgalenan evisi ḡais?

AYesu epusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuḡ hən nəpusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbeləboi səhot nədanjan san. AMak eləḡon ke tiḡarḡar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən ḡeləḡon bisa vəsa ale hən bimət. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbidanḡ am hən ləbehusur aYesu, naut kəmas nəmauran ḡidanḡ o ləbeləḡon bisa vəsa.

- 1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)
- 2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)
- 3) AYesu eriḡ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)
- 4) Nauman siYesu len nabilitvile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)
- 5) Nəmatan siYesu (15.21-47)
- 6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən nəpisał

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natubatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.*

² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totos gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw teil a mō hən gaiug,

---

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot.

hən beutaut hən nāpīsal sam.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas tobēbesw ke,
‘Geutaut hən nāpīsal mōs Nasub,
gigol nāpīsal san gail linor!’ ”*

⁴ Imagenan, aJōn evisi, itoh len naut masmas tobēbesw, ikel uri ke, nēvanuan gail limasbaptais hən bīmasil ke lotopair dan nēsaan salito van hən aGot hən berubāt nēsaan salit gail.

⁵ Nēvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən lēbesēsəlōj hēni. Ale nēboj lotokel vėhot nēsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat sijon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nēhau tutuŭ evi nahurhubuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nēhani nasukapak toum hēni.†

⁷ AJōn ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idan səhor ginau, ale ginau nēsanor kasi hən nēbetəjadur, sah rubāt nēhau hən naributbut san.‡

⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nēwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

Nəbaptaisan siYesu

(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)

⁹ Len nēboj sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJōn ibaptais hēni len Nawisel Jortan.

¹⁰ Nēboj aYesu tomadhale məhat dan nēwai enan, eris aGot totar pūl nəmav hən tosəjav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, sumān nətav.§

¹¹ Beti esəsəlōj hən nadoldol togəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatugw ulumān sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masuŭ hən gaiug.”*

ASetan italtal səbuer hən aYesu hən bigol bisa

(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

¹² Vəha-sua ηjai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tobēbesw.

¹³ Itoh ei len nēmaribōj tovi 40 ale aSetan italtal səbuer ke tigol nēsaan. Itoh mai narivatvat nalililai lotoləboi ləbīsah pəpasi ale aηjel gail lovi tarhət san.

Ahai susur metəkav gail

(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴ Husur nēboj galenan, aenemi sijon lutah gati, rinji len naim bəbanjis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.**

¹⁵ Ike, “Namityal egəm tia, natohan pipihəbələn aGot egəm pəpadaη. Miti-pair dan nēsaan samito, dəlom na-kel-uri-an tovoi enan!”

¹⁶ Bōj sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nabiltiwai Kalili, eris alarmiŭan, aSimon mai aAdru artobar hən nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan nēsahiehan.

¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai! Mərehusur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nēvanuan-an!”

¹⁸ Vəha-sua ηjai aroriη nalevlev səlar gail, arohusuri.

* **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Isa 40.3 † **1:6:** 2Ki 1.8. *Nalokust* ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ **1:7:** Evi slev gail lotosah rubāt nēhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nēvanuan salit gail. § **1:10:** *Nətav* evi nēman nəməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * **1:11:** Psa 2.7; Isa 42.1 ** **1:14:** Lutah gat aJōn Baptais nasihau esua hudhute husur nēboj aSetan totaltal ris aYesu hən bigol bisa. AHerot Antipas eriη aJōn len naim bəbanjis husur aJōn tokel tabtab hən aHerot ke togol nēsaan. Ris Mak 6.14-29.

19 Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aJön alarmiʋan, anatun aSepeti gəlaru. Arusah len nəböt salito, arobotan nalevlev salit gail lunor.

20 Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən arbitah maii, ale aroriŋ atəmalaru len nəböt mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

*AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)*

21 AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSappat ebis len naim nəbönbönan seJu gail, epusan.

22 Nəvanuan luṗaŋ len nəpusanan san bathut epusan suriʋan naulumiʋan tokad na-il-a-nō-an kitin, sasumiʋan ahai pusan gail hən nalo.

23 Len namityal enan ŋai len naim nəbönbönan salito ikad naulumiʋan tokad nanunun nəmargobut. Ikai,

24 ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm mōsi.”

25 AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, “Gemədau! Gimakuv dani!”

26 Ale nanunun nəmargobut igol atenan totaltalon hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nəmargobut imakuv dani.

27 Nəvanuan gail lumaŋmaŋ lan, lotuḅat sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Nəpusanan veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-nō-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lugol husur nəsa tokele!”

28 Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut piŋi len naut a Kalili.

*AYesu igol nəvanuan isoḅur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

29 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nəbönbönan seJu gail, lutah mai aJemes, aJön, lovi lohoim seSimon mai aAdru.

30 Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsahan igol niben topud. AYesu tobis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii.

31 Ale aYesu ivan həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən bəbətah. Naməsahan inon dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

32 Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu.

33 Nəvanuan piŋi len nabiltivile kavkav loluṽoh il bopita.

34 Ale igol isoḅur lotokad naməsahan tiltile lumaur. Ehut natəmat isoḅur ale igol lodədas ləbisor husur loləboi gai tia.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

35 Pelan han, dudulan somilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut tobəbesw ale isor tuṽ ei.

36 Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludoŋi.

37 Nəboŋ lotosabi luke, “Nəvanuan piŋi lokətkəta doŋ gaiug.”

38 Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəbikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəm mōsi.”

39 Ŋa iyar tur piŋi naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nəbönbönan salito ale ehut natəmat gail.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)*

40 Naulumñan tokad naleprosi egəm təjedur təban aYesu, enjiri ke, “Gəbələḡoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”

41 Nəlon aYesu itanjis masuṽ həni, isar hən navəlan, ibari, ikel maii ke, “Noləḡoni. Gimaur, givəveu!”

42 Vəha-sua ḡai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.

43 Beti aYesu esəvati van, ikai tasi

44 ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia ṽusan gaiug hən ahai tutumav hən bəbunus husur nibemñ. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan samñ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbələboi səhoti ke gotomaur.”*

45 Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isoḡur. Naten igol aYesu saləboi bəbis len navile ideh len nəhon nəvanuan gail bathut naluṽoh ludar visi, be itoh len naut gail lotobəbesw. Be nəvanuan gail len naut pisi ei logəmgəm həni sal.

2

AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur

(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)

1 Husur nəmariboḡ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboḡ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isoḡur lotosəsəloḡ həni ke totoh ei,

2 logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsələboi ləbeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoran mai galito.

3 Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat naulumñan nətarhəben tomat,

4 be lodədas ləbibar aYesu bathut naluṽoh. Ale lopələu vi məhat len navurun naim toparav, ludakuvi, gol nəḡur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale loriḡ tur hən nəbateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan.

5 Nəboḡ toris nadələmian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan samñ gail lumarubət.”

6 Be ahai ṽusan hən nalo lotobətəh ei lunau natgalenan len nəlolit ke,

7 “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səḡon ḡai eləboi bərubət nəsaan dan nəvanuan!”

8 Vəha-sua ḡai aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito?”

9 Nəbikel mai ategai nətarhəben tomat ke, ‘Norubət nəsaan samñ gail,’ o nəbike ‘Gile məhat, pat nəbateh samñ, giyar,’ nəsa emədmədaui am?*

10 Be nuke məteləboi ke aNatun Nəvanuan ikad nədaḡan hən na-il-a-mo-an hən bərubət nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəbēṽusan nədaḡan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike,

11 “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh samñ, givahim samñ.”

12 Vəha-sua ḡai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhon nəvanuan pisi. Lumaḡmaḡ masuṽ lan ale lusal suh nəyalyalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienən boḡ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiu)

(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

* 1:44: Lev 14.1-32   * 2:9: Nəboḡ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoran siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəbike, ‘Norubət nəsaan samñ gail,’ mətsaləboi ke lumarubət o ləsəmarubət. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberisi ke imaur.

13 Beti aYesu evivile, etəlmam hən biyar tarhət nabiltiwai Kalili. Nabiltiluʋoh egəm hənı ale eʋusan galito.

14 Len nəyaran san van, eris aLevi anatun aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

15 Na aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləb̄ihan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosobur maienan lotohusur aYesu.)

16 Be nəboŋ ahai pusan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

17 Nəboŋ aYesu tosəsoləŋ hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran hən birer hən galito, be alat lotoməsah ŋai. Ginau nəsağəm hən nəbəkis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmariboŋ nəvanuan səhan

(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

18 Len nəmariboŋ galevis ahai susur sijon mai naFarisi gail ləsəhan‡ hən ləb̄isor tuʋ. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur sijon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləb̄isor tuʋ, be ahai susur sam̄ gail ləsəmagenan. Imabe?”

19 AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulum̄tan tolah, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ naulum̄tan tolah totoh mai galit sal.

20 Be naulum̄tan tolah, nəboŋ bəgəmai hən ləb̄əsəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhan.

21 “Səkad avan ideh toḫisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, nəḫisihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta m̄o.

22 Natsual am, səkad avan ideh toḫir nəwain lotomadhaum hənı len nahurhuwain lotomatu.§ Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mədas nəwain mai nahurhuwain pisi.”

Nausian husur nəSappat

(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

23 Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotuḫat kin b̄ur nəhavhuwit gail.*

24 Na naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

25-26 AYesu isor var galit ke, “Mətsaʋuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aApiatar tovi b̄iltihai tutumav, aTevit eḫis len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səb̄olit ŋai loləboi ləb̄ihani.* Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”*

27 Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole m̄os nəvanuan, sagol nəvanuan m̄os nəSappat.

† 2:14: Levi: Mat 9.9; Luk 5.27. ‡ 2:18: Na ju gail ləsəhan len nəmariboŋ galevis hən ləb̄isor tuʋ, ləsəhan hən ləb̄itan husur nəmatan o natsua tosa tovisi hum nabiltidu mai ləsəhan len nəboŋ totibau galevis salito. § 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon.

* 2:23: Deu 23.25 * 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

28 Imaianan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur (Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu ebis lohoim nəbonbonan seju gail tətəs, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas.

² Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləberis biŋol atenan bimaaur len nəSappat. Biŋole, dereh likot həni ale kel uri ke tobur kotov nalo hən nəSappat.

³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.”

⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datbiŋol bivoi len nəSappat o hən datbiŋol bisa? Inor hən datberin təlmam hən nəmauran o hən datbiŋol nəmatan?” Be naut ebut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iŋonvōn. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navələm!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam.

⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luŋbonbon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləbisor utaut hən ləbemədas bun aYesu hən bimat.

Naluvoŋ tarhəbilitiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nabiltiwai ale nabiltiuvoh lohusuri. Nəboŋ lotosəloŋ husur natit piŋi aYesu togole, nəvanuan isoŋur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea,

⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

⁹ Bathut naluvoŋ totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nəbot viri hən asike nəvanuan ləbeluvoŋ dar visi.

¹⁰ Husur len nəmariboŋ enan igol isoŋur lumaaur tia ale isoŋur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləbibari.

¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!”

¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12 (Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəvəhuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon galito ale logəm həni.

¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləbitah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən bəsəvat galit van hən ləbikel ur napisulan siGot;

¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-ŋo-an mai galito hən ləbəhut natəmat gail.

¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita;

¹⁷ ikad aJemes anatun aSepeti mai aJon aŋan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nabiliurur gəlaru.

¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua,

¹⁹ mai aJutas Iskariot berin aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul (Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluvoŋ sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləbibal mai galito, hut galit dan naut a Jutea.

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluṽoh logəm bonḅon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləbihan.

²¹ Nəbən nəbathudud siYesu lotosəsələn hən nakelean husur nəsa tovise, luke lith gati husur luke tovinvinu.

²² Be ahai pusan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul toil a nño hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədaṅan seḅiltitəmat setəmat gail.”

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, “ASetan eləboi behut aSetan mabe?”

²⁴ Nəvanuan lototoh pipihabəlan nakiṅ len nəkantri sua biḅalkabaṅ, nəkantri dereh timapūlpul.

²⁵ Nəbathudud biḅalkabaṅ, dereh timapūlpul.

²⁶ Len navide tomaiənan, aSetan təbal mai gai gabag, alat pipihabəlan lətapəpəhw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaṅan san tanon.

²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi beḅis lohoim sinabəhariv todaṅ hən biḅariv kuv natit san gail. Be a nño, biḅanjis gat abəhariv, beti eləboi biḅariv kuv natit pisi dan naim san.†

²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruḅat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləbisor tas aGot o ləḅemədəs nahəsən.

²⁹ Avil avan ideh tosor mədəs aNunun aGot, asike aGot eruḅat nəsaan enan dani bon ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

³⁰ AYesu ekəmaiənan husur ahai pusan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəbathudud kitin siYesu

(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

³¹ Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm təban naim aYesu totoh lan. Loil vivile, lopusul van həni, kisi gəmai.

³² Naluṽoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anamṽ mai aṽamṽ gail lous gaiug vivile.”

³³ AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aṽagw gail?”

³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, “Gamit mətovi anagw mai aṽagw gail bogai.

³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləṅoni, gai evi aṽagw o aṽavinegw o anagw.”

4

AYesu ibol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

¹ AYesu etuḅat pusan tətəs tarhəḅiltiwai Kalili. Nəbilitluṽoh logəm bonḅon dar visi gol tosaḅ len nəbot, bətah hən beḅusan. Ale nəvanuan gail pisi losuh pəpadaṅ hən nəḅiltiwai, a ut.

² Eṽusan galit hən natit isoḅur len nəḅol pusan gail. Ale len naḅusanan san ikel mai galit ke,

³ “Səsələn! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit.

† 3:27: Namilen ke avan ideh saləboi beḅənah dan navəlan aSetan, be biḅanjis gat aSetan, eləboi behut natəmat san gail.

⁴ Nəboŋ tobubulan gail, galevis luteh metp̄isal, ale nəman naməsav gail logəm han p̄is gail.

⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh.

⁶ Nəboŋ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte.

⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan, ale nəboŋ nawit totov, nəhau eruŋ gut buni, gol səvan.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luvan. Sua iŋan vəkad 30, sual am iŋan vəkad 60 ale sua tətəs am iŋan vəkad 100.”

⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədaraŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!”

AYesu ibol p̄usan hən nəsa?
(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboŋ aYesu totoh səboŋ mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəbol p̄usan gail həni.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natohan pip-ihəbəlan mai gamito hən mətəbəloboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan p̄isi mai galito len nəbol p̄usan gail

¹² hən natosian siGot b̄isarpoh toke,

“ ‘Naut kəmas ləbəkəta, kəta,
ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləbəsəloŋ, səsəloŋ,
ləsasəloŋ ləboi nəsa aGot togole.

Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
ale taruəbat nəsaan salito.’ ”*

AYesu isor vəsvəsai nəbol p̄usan husur namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsələboi namilen nəbol p̄usan enan a? Bimagenan, mətələboi nəbol p̄usan ideh məbe?

¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot.

¹⁵ Namisurhuwit toteh metp̄isal ehum alat lotosəloŋ hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəloŋ həni, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito.

¹⁶ Nəvanuan galevis lohum namisurhuwit toteh len tan tobaŋ vat. Nəboŋ lotosəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhəvur lan.

¹⁷ Be husur lohum nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsətov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nadəlomian.

¹⁸ Nəvanuan galevis am lohum namisurhuwit toteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan. Losəloŋ hən nasoruan

¹⁹ be nəlolit etuhətuəh hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuv̄-həni-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorun gut bun nasoruan hən asike b̄iŋan.

²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohum namisurhuwit lototeh len tan tovi. Losəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luvan masuv̄, galevis luvan vəkad 30, galevis luvan vəkad 60, galevis am luvan vəkad 100.”

Nəbol p̄usan husur nantial
(Luk 8.16-18)

* 4:12: Isa 6.9-10

21 Beti aYesu eus galit ke, "Ikad avan ideh topat namial hən besusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan.

22 Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tiŋarŋar.

23 Nəvanuan tokad nədარიŋan hən besəsəloŋ, tesəsəloŋ!"

24 Beti isor tətəs mai galit ke, "Mətelələgau hən gamito! Mətesəsəloŋ husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəloŋ-husuri-an samito, ale tivan am.

25 Bathut avan ideh nəlon toməbur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am mai. Avil avan ideh tomətahun beləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani."

Nəbol pusan husur namisurhuwit totov

26 Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imaiegai: Ikad naulumian tobubulan namisurhuwit len tan.

27 Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboii.

28 Nətan səbon evəhasus hən nawit: a mo nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iŋan hən nəhəvhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian.

29 Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən nəbu tohaŋ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai."*

Nəbol pusan husur namisurhumastat

(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

30 AYesu isor tətəs ike, "Dereh nenənəv hən natohan pipihabəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbol pusan tomabe?

31 Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail piŋi len tan

32 be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian piŋi. Nəpəshət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəmōl han."

33 AYesu ikel nəbol pusan isəbur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbeləboi səhoti.

34 Len nəhon nəvanuan gail, natit piŋi tokele, ikel mai galit len nəbol pusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbolito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arovi pan

(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

35 Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Datevi tarhət nəwai egai."

36 Na lorin naluvoh, lusah maii len nabot ale luvan. (Ikad nabot galevis am lotohusuri.)

37 Losəhovut hən nabiltilan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nabot gol totuŋat pul hən bəmun.

38 AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, "Eee Hai pusan, namtomun! Gəsənu ginamit a? Nabot idod!"

39 Na aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, "Gemədaui! Vi pan!" Ale nəlan idar buni, naut etəmat.

40 Beti eus galit ke, "Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nədəlomian sal a?"

* 4:29: Jol 3.13. *Nabu tohaŋ*, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən nəbu tomaianan.

⁴¹ Ahai susur gail lom̄inm̄inikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nēlan mai nabiltiwai lugol husur nēsa tokele!”

5

*Naulum̄an tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)*

¹ Ale lubar nētarhēt nabiltiwai enan, len naut a Kerasa.

² Nēboŋ lotobar naut enan, aYesu imariŋ dan nabot. Vēha-sua ŋai naulum̄an tokad nanunun tosa egēm len naburhuvat nēmatan gail ei, ebubur mai aYesu.

³ Atenan itoh burhuvat nēmatan gail. Nēvanuan gail lodēdas lēbibanjisi am hēn natsen.

⁴ Lubanjs narien gēlaru mai navēlan gēlaru hēn natsen vēha-sōbsoḅur tia, be igol natsen tobanjs navēlan imarmarikot, mai natsen tobanjs narien, ilabuburi. Sēkad avan ideh tokad nēdanjan hēn bētēgau gati.

⁵ Akis len nalenneyal mai nalenmariug, iyar lab len naburhuvat nēmatan mai navēhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hēn nēvat.

⁶ Nēboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan etheri, igam van hēni, etējedur bathurien.

⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Ate- nan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hēn gēbēmēdas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalal! Len nahēsan aGot noŋjir gaiug ke sagipanssem ginau, sagemēdas ginau!”

⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahēsam̄ ase?” Ale ike, “Nahēsagw aLuḅoh husur namtusōbur.”

¹⁰ Ale loŋjir vēha-sōbsoḅur hēni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nētarhēvēhuh ei ikad nabiltivēshēbuai lotohan.

¹² Ale natēmat galenan loŋjir aYesu ke, “Sēvat ginamit van hēn navēshēbuai hēn namtbēbis len gail.”

¹³ Na idam̄ hēni. Ale natēmat lumakuv dan naulum̄an, lōbis len nabuai gail. Ale navēshēbuai lom̄ur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokētkēta tēban navēshēbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hēn lēbikel ur nēsa tovisi. Ale nēvanuan gail lugam gēm hēn lēberis nēsa tovisi ei.

¹⁵ Ale logēm hēn aYesu, loris atenan a mō tokad naluvoh hēn natēmat ale loris ke esun nahurabat, ebētah, imaur tētas, nēnauan san etēlmam, imasil. Na lomētahw.

¹⁶ Beti alat lotoris nēsa tovisi, lukel ur natit pisi tovisi mai galit lotomad- hagēmai. Lusor husur naulum̄an tokad natēmat gail ale lusor husur nabuai gail.

¹⁷ Imaienan, nēvanuan gail len naut enan lotubāt ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nēboŋ aYesu toсах len nabot, naulum̄an a mō tokad natēmat gail enjir aYesu hēn bitah maii.

¹⁹ Be aYesu sēdam̄ hēni, ike, “Givahim van hēn nēbathudud sam̄ ale kel mai galito hēn natit pisi Nasuḅ togole mōs gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.”

²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekap̄olis, etubāt kel ur natit pisi aYesu togole mōsi. Galit pisi ei lumanjan len natit tokele.

Natəbarehreh tomat, napəhaʋut toməsaḥ

(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)

²¹ Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot təlmam vi lan nətarihəte. Nəboŋ tobar nətarihəwai ei, nabiltiluʋoh logəm ʋonʋon dar visi.

²² Beti avan sua, nahəsan aJairus toil a mō hən naim nabonʋonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien.

²³ Enjir aYesu, ike, “Nasuʋ, anatvavigw pəpədaŋ hən ʋimat. Gegəm vahim bai hən gəberinŋ navəlaʋm lan hən ʋimaʋr, asike ʋimat.”

²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluʋoh lohusuri, loburuti.

²⁵ Ikad napəhaʋut sual ei toməsaḥ, nəda han togam hən nasihau tovi 12 tia.

²⁶ Nəvanuan nareran lusobur lurer sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Epur hən natit pisi san hən ʋevur galito, be səmaʋr. Eməsaḥ habat am.

²⁷⁻²⁸ Esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəʋibar nahurabat san, dereh nimaʋr.” Ŋa eliligis hən gai len naluʋoh madun aYesu, ibar nahurabat san.

²⁹ Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaʋr təlmam, naməsahan san inoŋ.

³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədaŋan ivan dani. Ŋa ipair len naluʋoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?”

³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluʋoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?”

³² Be aYesu ekətkəta garu hən ʋisaʋ nəvanuan tobari.

³³ Beti napəhaʋut toləboi nəsa tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii.

³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadəlomian samŋ igol ke gotomaʋr. Givan, len nəloʋm gikad natəmat, na-ləŋon-isa-an samŋ inoŋ.”

³⁵ Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim siJairus toil a mō hən naim nabonʋonan, lukel maii ke, “Anatvavimŋ imat tia. Sagemədas ahai pusan am.”

³⁶ Be aYesu, tosəsəloŋ hən nəsa lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw. Rinŋ nəloʋm len ginau ŋai.”

³⁷ Beti aYesu sədaʋm hən avan ideh hən ʋehusuri, be idamŋ hən aPita, aJemes mai aŋon, aʋan aJemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mō hən naim nabonʋonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taʋtaʋor, lototaŋ, lotois habat.

³⁹ Nəboŋ toʋis lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətoləŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eʋis len naut natəbarehreh topat lan.

⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədaʋm han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmaŋ habat.

⁴³ Ale aYesu ikel idanŋ mai galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən ʋihani.”

6

Alat a Nasaret lomətahun aYesu

(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ AYesu erin naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri.

² Len nəsəppat etubat hən nəpusanan len naim nəbənbonan ale isəbur lotosəsəlon lufən luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan?”

³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan nə-um-im-an n̄ai, anatan aMeri, aʋan aJemes, aJoses, aJutas mai aSimon. Aʋavinen gail lutoh gegai!” Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənauan salito len naut p̄isi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas bigol namerikel ideh len naut enan, be erin nəvəlan len nəvanuan evis n̄ai lotoməsah ei ale lumaur.

⁶ Ale ipən husur nadəlomian salit tōbuer.

AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləb̄eum m̄osi

(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Beti aYesu iyar husur navile v̄isusua, eʋusan.

⁷ Ale ekis bənbon hən ahai susur san gail ale etubat səvat galit lorururu van. Ale ilav mai galito nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən ləb̄ehut nanunun nəmargobut gail.

⁸ Ale ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nəbətə, samtitariv nəhad səsəŋon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuʋ samit gail. Mitipat nəhai təbatehw n̄ai.

⁹ Mətevəlas naributbut be samtitariv nəhurabat gəgel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh mət̄b̄eʋis lan, mititoh ei vəbar mət̄berin naut enan.

¹¹ Len naut ideh ləsahəhəʋur hən mət̄bitoh lan, ləsəsəsəlon hən gamito, məterin naut enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav b̄imakov dan gəlaru. Natanan tevi hən b̄imasil hən galit ei ke aGot sahəhəʋur hən galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito.

¹³ Lohut natəm̄at isəbur, ale lovəhas nəvanuan isəbur lotoməsah hən nəoil naoliv, ale lumaur.*

Nəmatan siJon Baptais

(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁴ AHerot Antipas, aKin esəsəlon hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail p̄isi loləboi nəhəsən.† Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi bigol namerikel gail.”

¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esunʋan ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

¹⁶ Nəbon aHerot tosəsəlon hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

* **6:11:** Nəbon n̄aju gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nəhurabat salito hən nəmasiav b̄imakov dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat ləsavi Ju mai naut salit gail ləb̄in̄injal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur nəvide enan hən b̄imasil hən n̄aju gail lotomətahun ləb̄ipair dan nəsaan salit gail ke len nabunusan siGot galit ləb̄in̄injal ale dereh lipanis.

* **6:13:** Jem 5.14 † **6:14:** Nəbon toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatan aHerot toyalal. AHerot toyalal ike aYesu timat nəbon tokəkereh n̄ai.

17 Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke lith gat aJon, banjisi, ale rinj len naim bəbanjis. Igol tomaianan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aVan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii.

18 AHerot erinj aJon len naim bəbanjis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəbesəhar asoan aVan.”*

19 Na aHerotias, nəlon epənas aJon, eləjon ke tigol timat be edədasi,

20 husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan rai. Eləbooi ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboj aHerot tosəsəlonj hən aJon, edidimair hən; be naut kəmas natenan, eləmas besəsəlonj hən aJon.

21 Imaianan van van, be boj sua aHerotias isaβ napisal sua. Len nabiltibonj hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan nios nabiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboj enan husur eləboi bigol aJon bimat.

22 Nəboj anatvavin aHerotias tobis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhaʋur masuʋ hən. Ale aKinj ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləjonni ale dereh nilavi mai gaiug.”

23 Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsan ke, “Natideh gəbeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas bevi nahudhut nətan notovi kinj lan.”

24 Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

25 Vəha-sua rai natəbarehreh esətəbul van hən aKinj, ike, “Noləjon nəkadun aJon Baptais. Noləjonni len nasiloh sua. Noləjonni gag rai!”

26 Nəboj tokəmaianan igol aKinj nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi hən.

27 Na vəha-sua rai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbanjis hən bita kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbanjis.

28 İpat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan.

29 Nəboj ahai susur siJon gail lotosəsəlonj hən ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len naʋur nəmatan.

AYesu evəjan alaluman lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

30 Nəboj ahai pispisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luβon mai aYesu hən ləbikel maii hən natit pisi lotogole mai lotoʋusan hən.*

31 Nəvanuan isoβur logəmai, isoβur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. Imaianan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datbitoh səbodate ale nəvəjav kəkereh.”

32 Na lusah len naβot səβolito, lorinj naut enan, lovi lan naut toβəbesw.

33 Wake isoβur loris lotovan ale loləboi naut ləbevi lan. Ale nəvanuan isoβur len navile gail lugam vi lan naut en toβəbesw ale lubari a nio.

34 Nəboj aYesu galit lotobar naut enan, lotomarij dan naβot, aYesu eris nabiltiluʋoh ale nəlon itanjis galito husur lohumi nasipsip gail lotopar vanuan hən bekətkəta təban galito. Ale etuβat vusan galit hən natit isoβur.*

35 Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm hən luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan pisi tia.

* 6:18: Lev 18.16, 20.21 * 6:30: Mak 6.7, 12 * 6:34: Num 27.17; 1Ki 22.17

36 Səvat galit van, hən ləbēvi lan naim v̄isusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləbēpur hanian halit hən ləb̄ihani.”

37 Ris tosor var galit ke, “Gamit māu mitilav nəhanian mai galito!” Ale lukel maai ke, “Hən namt̄bēvur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən nap̄urp̄uran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!”[‡]

38 Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

39 Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluṽoh lebətah pəpəhw len naliol tokəsan.

40 Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah bənbəon van vəbar galit pisi lobətah.

41 AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan hən gail ale eḅur nabəta. Ilav gail mai ahai susur san gail hən ləbēpəpəhuni. Ale epəpəhun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail pisi.

42 Ale galit pisi luhan, luhanukub.

43 Naluṽoh lotohan tonəŋ, ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahud-huieh lotopat vagol nəhad lotovi 12 ləpul.*

44 Len nəboŋ enan alalun̄an lotohan lovi 5,000.

*AYesu iyar len nəp̄on nəwai
(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)*

45 Nəboŋ nəhanan tonəŋ, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səb̄olit lusah len nabot, il a m̄o, hən ləb̄igam vi Petsaita, tarhəb̄iltiwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluṽoh luvan.

46 Tosudələm galit tonəŋ, etəṽehuh len naṽehuh hən b̄isor mai aGot.

47 Nəboŋ naut togomgom, nabot ipat rivuh len nab̄iltiwai, ale aYesu itoh səb̄on a ut.

48 Eris lotomabit hən nəvarusan husur nabot isoh b̄ur nəlan. Len nadudulan som̄ilan naut səlan sal, aYesu egəm hən galito, iyar len nəp̄on nab̄iltiwai. Ike tiṽot təban galito,

49 be nəboŋ lotoris toyar len nəp̄on nab̄iltiwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai,

50 husur nəboŋ lotorisi galit pisi lom̄in̄minikot. Be vəha-sua ŋai aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-b̄uri-an.”

51 Ŋa isah len nabot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumariŋmaj vəsa,

52 husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iṽonṽon.

*AYesu igol galit lotoməsah a Kennesaret lumaur
(Mat 14.34-36)*

53 Nəboŋ lotogam tukot len nab̄iltiwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei.

54 Lumariŋ dan nabot, vəha-sua ŋai nəvanuan gail len naut enan lokəta ləboii.

55 Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsələŋ həni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len namilelit gail.

56 Len naut pisi aYesu tovi lan, len navile, len nab̄iltivile, len nəmarireu, lorij alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket. Loŋiri ke tidam̄ hən ləb̄ibar nasum̄arhət nahurabat san. Ale galit pisi lotobari lumaur.

[‡] 6:37: Len nasoruan ta Kris ike *natenarius* tovi 200, nəvat tomaianan eləboi bēvur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * 6:43: 2Ki 4.42-44

7

*AYesu isor husur nasa togol nabijibjalan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)*

1 Boj sua naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo logəm len naut a Jerusalem hən ləberis aYesu.

2 Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be ləsakəkəsəval. (Nəvəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail

3 husur naFarisi mai naJu gail pisi am lohusus tin hən navide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len navide tonor beti loləboi ləbijan.

4 Nəboj lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləbelilos. * Lohusus navide tosobur am ta sutuai hum nakəkasan hən nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.)†

5 Imaienən naFarisi mai ahai pusan gail hən nalo lousi ke, “Imabe ahai susur sarñ gail ləsausus na vide sihavut sidat gail ta sutuai, ləsausus na vide hən nakəkəsəvalan, be luhan nabəta?”

6 AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vuanan gəgəras, nasa mətukele, mətsagole! AIsaiah ekitin nəboj tokel ur nasoran siGot husur gamito ke, “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

7 Lulotu soəuer hən ginau,
lopusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.*

8 Husur gamito mətugam dan nakelean today siGot hən mətbehusus tin hən na vide samit ta sutuai lotvai napusanan sinəvanuan ηjai.”

9 Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean today siGot hən mətbeil gəgat len na vide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a?

10 Mitinau nasa aMoses toke, ‘Putsan atəmañ mai anañ matmat len nənauan sarñ,* mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat tebut.*

11 Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh bikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəbevi tarhət sarñ, noviol həni tia mai aGot.’

12 Imagenan mətuke inor ηjai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len nanidolan səlaru.

13 Ale len na vide ta sutuai məttokade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ηjai. Gamit mətugol natit isəbur tomaiənan.”

*Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
(Mat 15.10-20)*

14 Bəti aYesu ekis naluəoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit pisi, mətesəsoləη hən ginau, məteləboi natəgai.

15-16 Nəvanuan əbijibjəl len nəhən aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi bigol bəbijibjəl nəboj natənan tobiş lan. Ao, evi nasa tovvile dan nəvanuan togol saveveu.”‡

* 7:4: Len nasoran ta Kris, naut egai eləboi bikad namilen ke: asike luhan vir ləbəkəkəs hanian ideh lotovuri. † 7:4: Len natosian ta sutuai esuhud hən nasoran toke nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nəmel gail. * 7:7: Isa 29.13 * 7:10: Exo 20.12; Deu 5.16 * 7:10: Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ 7:15-16: Ikd natosian galevis ta sutuai tosohud hən naves egai ke: 16 Avān ideh tokad nədarijən hən besəsoləη, tesəsoləη mtau!

17 Nəboŋ aYesu toriŋ naluŋoh hən ɓevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele.

18 Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətsaləboi səhoti a? Mətsaləboii ke natit piŋi vivile tobis len niben nəvanuan saləboi biŋol ɓeɓiŋbiŋal a?”

19 Husur nəboŋ tobis, sabis len nəlon, be evi lan natəbaŋ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboŋ tokəmaienan, aYesu ikele ke nəhanian piŋi iveveu.)

20 Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu.

21 Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənauan tosa, naitian tosa, nəvənahān, nagolean hən nəmatan,

22 naitian toɓur kotov nəlahan, na-ləŋŋon-masuŋ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgərasan, naŋvide naitian taŋtaŋor, nəlon tovnənah, nasoruan tomədas nahəsān nəvanuan o tomədas nahəsān aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan.

23 Natgalen piŋi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan toɓiŋbiŋal, saveveu.”

*Nadəlomian sepəhaŋut sua savi Ju
(Mat 15.21-28)*

24 AYesu ile məhat, eriŋ naut enan, evi lan naut gail pəpadāŋ hən naut a Tair. Eɓis lohoim sua, be emətahun avan ideh ɓeləboii ke totoħ ei. Be eɗadas ɓesusan naut totoħ lan.

25 Ikad nəpəhaŋut sual ei, nanunun nəmargobut tobis len anatvavin. Nəboŋ nəbareab enan tośəsəlŋ hənɪ ke aYesu totoħ, vəha-sua ŋai egəm hənɪ, iteħ bathurien.

26 Evi ətətaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən ɓehuť natəmat dan anatvavin.

27 AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəɓilav kuv nəbəta hinatugw gail hən nəɓibar hənɪ van hən nalipah gail.”

28 Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasuɓ, be nalipah gail pipitev am loləboi ləɓihan nasugbəta hilahutai.”[§]

29 AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sanŋ tovoi, givan, natəmat eriŋ anatvaviŋ, igam dani tia.”

30 Alitenan etəlman vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isaɓi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nəɓut sua imaur

31 AYesu eriŋ naut gail pəpadāŋ hən nəbiltivile Tair, iyar tur len nəbiltivile Siton mai naut a Tekapolis van vəbar Nəbiltiwei Kalili.^{**}

32 Nəvanuan galevis losəhar nəɓut sua van hən aYesu ale loŋjiri hən ɓeriŋ nəvəlan lan.

33 AYesu esəhar səɓon hənɪ vi tut kəkereħ dan naluŋoh ale esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədariŋan gəlaru. AYesu epulai, ibar namean atenan

34 ale ekəta vi məhat vi lan nəmav, ekilob ale ikel mai nəɓut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋavi!”).

35 Vəha-sua ŋai nədariŋan nəɓut gəlaru arosəŋav, namean eməlala, isor imasil.

36 Ale aYesu ikel bunɪ mai nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am.

§ 7:28: NaJu gail lokis alat ləsavɪ Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəɓevi tarhət seju gail ŋai.” Ale apəhaŋut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhəte-an ideh am hən ɓevi tarhət san hənɪ.

** 7:31: Naut a Tekapolis evi naut tokad navile tośəŋavur lan.

³⁷ Galit lumanṁman vasa. Luke, “Igol ivoi hən natit pisi togole, ale igol alat lotodarın bulol, losəsəlonṁ mai nabut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəṁan alalumān lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

¹ Len nəboṁ sual am, ikad nabiltuluṁoh lotogəm bonḅon, ale ləsəkad natideh hən ləḅihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke,

² “Nəlogw itanjis naluṁoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboṁ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləḅihani.

³ Nəmal ihət galit tia. Nəḅəsəvat galit van, dereh limatmatioṁ husur nametp̄isal, ale galit galevis, nap̄isal salit ebəlav, lutoh a tut.”

⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai ebəḅesw, ipat səḅon. Avan ideh eləboi ḅisab nabəta a be len naut egai tonor hən ḅevəṁan alat eg?”

⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhḅəta evis?” Luke, “Eməlevru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluṁoh ke leḅətah len tan. Ale itariv nabəta toməlevru, ikel nasipaan, eḅur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləḅepəpəhun gail van hən naluṁoh. Ale lugole.

⁷ Ikad natuhieh evis ṁai lotokade. Nəboṁ aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepəpəhuni am.

⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur losəṁon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru lopul.

⁹ Ikad alalumān lotovi 4,000 ei.

Nəboṁ lotohan tonor, aYesu esəvat alaten vahim.

¹⁰ Ale vəha-sua ṁai isah len nabot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua

(Mat 16.1-4)

¹¹ NaFarisi gail loḅəm hən aYesu ale lotuḅat vitvituh maii. Loləṁon ke tigol nəsabən ṁa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav.*

¹² Nəboṁ tosəsəlonṁ hən natenan, aYesu eṁud habat, ike, “Naur ta daməṁai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən məḅerisi boṁ ideh!”

¹³ ṁa isah təlmam len nabot, erinṁ naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot

(Mat 16.5-12)

¹⁴ Ahai susur gail nəlolit iboṁboṁ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len nabot, be natuhḅəta sua ṁai.

¹⁵ Ale aYesu isor pusan mai galito, ike, “Mətələḅəgau hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”

¹⁶ Nəboṁ lotosəsəlonṁ hən natenan lotuḅat vitvituh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh.

¹⁷ AYesu eləboi nənanuan salit tia, ṁa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsələboi səhoti, mətsəsəlonṁ ləboi a? Nəkadumit egəm ṁonṁon a?”

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədas ḅigol namerikel ḅəḅəm len nəmav. Ale ləḅəusi həni, nəboṁ ḅedədas ḅigole, dereh leləboi ləḅekisi hən nəvanuan ḅəḅaras, hum ma leləboi ləḅikot həni sil nəsabən.

18 Mätukad namätamito be mätodädas mätbéketa a? Mätukad nädarijamito, be mätodädas mätbesəsəlonj a? * Mätsənou təlmam hən

19 nəboŋ notobur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mätosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopol?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur pisan eru.”

20 AYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notobur nabəta toməlvru hilat lotovi 4,000, mätosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopol?” Ale lusor vari ke, “Məlvru.”

21 Ale eus galit ke, “Be mətəsaləboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametbesw sua ekəta

22 Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən bībari hən bəkəta.

23 Ale aYesu etəgau nəvəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti eplui len namətan gəlaru, eriŋ nəvəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh məau a?”

24 Ametbesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

25 Beti aYesu eriŋ nəvəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit pisi lumasil.

26 AYesu esəvati vahim, ike, “Səgiyar tur len navile.”†

APita ikel kot aKristo

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

27 AYesu mai ahai susur gail lorin naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?”

28 Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aŋon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.”

29 Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtəbuh lan.”

30 Nə aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

31 Len nəboŋ enan aYesu etubət hən beṽusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasəŋon tisa vəsa len natit tisəbur. Alat lotoil a məo hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmaribonj bitor timasle məhat dan nəmatan.

32 Ikel pərpəp hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən bisor səbon maii, etubət sor lan husur tokəmaienan.

33 AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau Setan! Nənanan sam gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohuser naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

Na-husur-aYesu-an

(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

34 Beti aYesu ekis naluvoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh bələŋon ke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau.

35 Husur avan ideh bələŋon ke bətəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san bimasig məos ginau mai na-kel-uri-an tovovi, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

* 8:18: Jer 5.21; Eze 12.2 † 8:26: Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovivi hən gaiug mai avan ideh.”

³⁶ Nəvanuan b̄ikad natit p̄isi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai b̄imasig, imabe? Ikad nəsa?

³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas b̄eviol hən natideh hən b̄ikad nəmauran enan vi sutuai tətəs am.

³⁸ Husur avan ideh b̄eməmau len ginau mai nasoruan sagw len nəhon naur ta daməŋ egai ləsədaŋ len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ b̄egəm mai aŋel siGot gail len nəyalyalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləb̄eris nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nəmaribon toməlevtes tonon aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon səbolito vi məhat len nəvehuh sua tosaḥsah. Ale len nəholito egəm tile.

³ Nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhapəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi b̄igole.*

⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu.

⁵ APita ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁶ (APita ekəmaianan husur saləboi nəsa b̄ikele, husur lomətahw habat.)

⁷ Ale nəmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai b̄ogai, aNatugw ulum̄an notoləmas buni. Səsəlonŋ husuri!”

⁸ Losəhoṽut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai toth mai galit ei.

⁹ Nəboŋ lotoput mariŋ dan nəvehuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan b̄ile məhat dan nəmatan.

¹⁰ Imaianan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol daŋir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “b̄ile məhat dan nəmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai p̄usan gail hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o. Lokəmaianan hən nəsa?”*

¹² AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a m̄o hən b̄igol natit p̄isi b̄inor tətəs. Bimaienan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoḅur ale nəvanuan gail limasmətahuni?*

¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol nəsa sun̄an lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

AYesu igol natətai tokad natəmat imaur

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris nabiltiluṽoh lotodar vis galito mai ahai p̄usan gail hən nalo lotov̄itv̄ituh mai galito.

¹⁵ Nəboŋ naluṽoh lotorisi aYesu, luṽaŋ, ale lugam van həni hən ləb̄ike, “Ivoi,” mai.

¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətov̄itv̄ituh mai galit husur nəsa?”

* **9:3:** 2Pit 1.16-18   * **9:11:** Mal 3.1, 4.5   * **9:12:** Isa 53.3   * **9:13:** Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aJesepel, arugol risi hən arb̄igol aElijah b̄imat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsan aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais.

17 Nəhañut sua len naluñoh isor vari ke, “Hai þusan, nosəhar anatumgw ulumñan gəmə hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatumgw tovi nabut.

18 Nəboñ natəmat enan totah gati, ekuñ hən anatumgw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriñoriñ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur samñ gail hən ləbehut natəmat be lodədasi.”

19 AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməñai mətəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ñais? Səhar natətai gəmai.”

20 Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboñ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuñ hən natətai len tan gol italtalon, nabusun iyau.

21 AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ñais tia?” Isor vari ke, “Etubat len nəboñ tovi tuhtətai ñai.

22 Vəha-səbsəbur tia natəmat ekuñ həni len nəhab o len nəwai hən biğol bimət. Gəbələboi gəbiğol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloñ titanis ginaməru.”

23 AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbələboi gəbiğole?’ AGot eləboi biğol natit piñi. Gəbiğad nadəlomian, aGot eləboi biğol natideh mətə gaiug.”

24 Vəha-sua ñai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw toñuer!”

25 Nəboñ aYesu toris naluñoh lotogam gəmə həni, esivoh len nanunun tosa, ikel mai ke, “Natəmat gotəbut, gotodariñ bułol, nukəle hən gaiug ke, gimakuv dani! Sageñis lan boñ ideh am!”

26 Ale natəmat eis habat, ekuñ hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nabirimat gol nəvanuan isəbur ei luke, “Gai imat!”

27 Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səbon.

28 Nəboñ aYesu tononj ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səbolito logəmə həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtəbehut natəmat enan?”

29 AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaienən, səkad natideh toləboi behuti, be na-sor-tuñ-an ñai.”†

AYesu isor husur nəmatan san tətə

(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

30 Beti loriñ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətəhun avan ideh bələboi naut lototoh lan,

31 husur eñusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh teriñ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboñ bimət, dereh tile məhat len nəmaribonj bitor husur nəmatan san.”

32 Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətəhw, lomətəhun ləbeusi həni.

Ase iyalyal səhor galit am?

(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)

33 Nəboñ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, ləbis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətəvitvituh husur nəsa len nəyaran metpisal?”

34 Be naut ebut, bathut metpisal lovitvituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit piñi.

† 9:29: Natosian galevis ta situai luke *na-sor-tuñ-an mai nəhanan eñuer* ñai. ‡ 9:31: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: *Dereh aGot teriñ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.*

³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh b̄ike b̄eil a n̄o len nabunusian siGot, temədaυ, timassur̄n naslev, teum salit p̄isi.”

³⁶ B̄eti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugur̄n gati, ikel mai galit ke,

³⁷ “Avan ideh tohəhəv̄ur hən natuhtətai sur̄n egai b̄itah maii len nahəsagw, gai ehəhəv̄ur hən ginau nəb̄itah maii. Ale avan ideh tohəhəv̄ur hən ginau nəb̄itah maii, be savi ginau ŋai, ehəhəv̄ur hən atenan tosəvat ginau.”

Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato

(Luk 9.49-50)

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsə̄m, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.”

³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi b̄ikel natideh tosa husur ginau.

⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato.

⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̄ilav nab̄iliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan

(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadələomian len ginau sur̄n egai, avan ideh b̄igol b̄iteh len nəsaan, aGot dereh tipansem avan enan səhor ləb̄itahətah hən nab̄iltivat len naholoan, ale ləb̄ibar həni len tas. §

⁴³⁻⁴⁴ Ale navələ̄m b̄igol gəb̄iteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi vel̄metw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad navələ̄m b̄eru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topaŋ vi sutuai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ale nariēm b̄igol gəb̄ipes habetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi rimetw ale bis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad nariēm b̄eru ale vi lan nəhab nəmatan.

⁴⁷ Ale namətə̄m b̄igol gəb̄iteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətə̄m b̄esua b̄ibesw ale gəb̄ebis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad namətə̄m b̄eru ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

⁴⁸ Len naut enan naul lotov̄is nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

⁴⁹ “Husur aGot dereh tiṽaditdit nəhab len nəvanuan p̄isi hum datb̄idardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han b̄imasig, b̄eduḄe, ḡigol nabus han tevi tas tətəs mabe?†† Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit b̄ivoi, hən mət̄b̄ikad natə̄mat mai gamit gabag.”*

§ **9:42:** Nabiltivat enan emələs habat, natoŋki esulsul həni hən bebul dasdas nawit hən b̄egəm vi flaua.

* **9:48:** Isa 66.24 ** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan p̄isi lukad nəboŋ galevis lotodaŋ len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail loṗəgas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaiənan, isab alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodaŋ lugol nəvanuan san gail ludaŋ am lan. Be isabi am alat ləsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutohan a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən b̄əkəkereh ale bar həni len nəhanian hən b̄igol nabus han b̄ivoi. Nəboŋ nəhanian b̄imanuŋ, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len napisal. * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35

10

*Natiṽosan**(Mat 19.1-12; Luk 16.18)*

¹ Beti aYesu erij naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluṽoh gail logəm həni, ale husur naṽide san akis, eṽusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ɲa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulum̄an betiṽos hən asoan a?”

³ AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?”

⁴ Lusor vari ke, “AMoses idam̄ hən naulum̄an bitos gat nalobulat hən natiṽosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.”*

⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan m̄os gamito bathut nəkadumit ihaihai.

⁶ Be len natubatan, nəboɲ aGot togol natit p̄isi, ‘igol nəvanuan, naulum̄an mai napəhaṽut.’*

⁷ Husur natenan, naulum̄an dereh terij atəman mai anan hən ɬeudud mai asoan,

⁸ ale aresua sum̄an artovi niben nəvanuan tosua ɲai.* Husur arsaru am, arosua ɲai.

⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

¹⁰ Nəboɲ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiṽosan.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiṽos hən abareab san ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian tɔbur kotov nəlahan.

¹² Ale napəhaṽut betiṽos hən nəhaṽut san ale bilah mai naulum̄an ideh am, alitenan igol naitian tɔbur kotov nəlahan.”

*AYesu mai atuhlahutai**(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)*

¹³ Boɲ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən ɬerij navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail.

¹⁴ AYesu toris natenan, nəlon ipaɲpaɲ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam̄ hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosum̄an alategai.

¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bəhəhaṽur hən natohan pipihabəlan aGot sum̄an natuhtətai, imabe? Asike ikade boɲ ideh!”

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san erij navəlan gəlaru dar vis alahutai. Erij navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən biṽoi hən galito.

*Naulum̄an topul hən natite**(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)*

¹⁷ Nəboɲ aYesu torij naut enan, ivan. Len nəyaran san husur naṽisal, avan sua igam gəm həni, etəɲedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi situai?”

¹⁸ AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səboɲ ɲai.

¹⁹ Gaiug gələboi nakelean gail lotodaɲ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian tɔbur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibəɲ len nakotan, sagegəras avan ideh hən gəbikad natideh esan, geputsan atəmaɲ mai anam̄ len nənauan sam̄.’”*

* **10:4:** Deu 24.1-4   * **10:6:** Gen 1.27, 5.2   * **10:8:** Gen 2.24   * **10:19:** Nəboɲ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paɲpaɲ sam̄ o naləɲonian sam̄ ɲai.   * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai þusan, nugol natgalen þisi tia, tuþat len nəboŋ notovi natətai.”

²¹ AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel maii ke, “Gupar tetesua sal. Gia þur hən natit þisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsal gail hən gəbikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboŋ atenan tosəəlōŋ hən nasoruan enan, nəhōn eməraŋraŋ. Eləŋon isa, ivan husur toplu hən natit tosoþur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat hən avan toplu hən natite bəbis len natohan pipihabəlan aGot!”

²⁴ Luþaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh bəbis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁵ Idaŋ habat hən nəkamel bəbis tur len nəburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan tokad natite bəbis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan, luþaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “Bimaienan, as tebis lan? Səkad avan ideh bikad nəmauran vi sutuai!”

²⁷ AYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbigoŋ natanan, avil aGot eləboi bigol natit þisi.”

²⁸ Beti aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorinŋ natit þisi hən namttohusur gaiug.”

²⁹ AYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torinŋ naim o aʋan gail o aʋavinen gail o atata o anana o anatun gail o nətan mōs ginau mai nakel-uri-an tovoi,

³⁰ dereh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 maii len nəboŋ eg ta daməŋai. Dereh tikad naim gail, aʋan gail, aʋavinen gail, anan gail, anatun gail, nətan isoþur mai alat ləbemədas buni. Ale len nəboŋ þegəmai len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

³¹ Be nəvanuan isoþur lototibau gagai, lotoil a mō, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isoþur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a mō.”

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)*

³² Len nəyaran salit len naþisal vi Jerusalem, aYesu inad il a mō. Ale ahai susur gail luþaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etuþat kel mai galit hən natit gail ləbėvisi həni asike idareh.

³³ Ike, “Mətesəəlōŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh terinŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan abiltihai tutumav mai ahai þusan gail hən nəlo. Ale len nakotan salito dereh lisab səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh lerinŋ len nəvəlan alat ləsavi ju.

³⁴ Dereh lisor vilesi, ləvulaai, lebilas habat həni ale ligol timat. Len nəmaribōŋ bitor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

*Nausian sijemes mai aJon
(Mat 20.20-28)*

³⁵ Beti aJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, “Hai þusan, natideh namrəusi hən gaiug, namruke giŋole mōs ginaməru.”

³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa mōs gaməru?”

³⁷ Arusor vari ke, “Gidaŋ hən ginamər tesua tebətah len nəmatu samŋ mai togon tebətah len nəmair samŋ nəboŋ gəbėgəm vi kinŋ.”

38 Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsələboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nabiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an nəbəmun lan a? Məroləboi mərbəbaptais len nəbaptaisan nəbibaptais lan a?”†

39 Arusor vari ke, “Namroləboi namrbəgole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəbəmun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibaptais lan, dereh miribaptais lan.

40 Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəbikēle. Ipat len aGot hən bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mōs galito.”

41 Nəboḡ ahai susur lotosəḡavur lotosəsəloḡ hən natenan, nəlolit epəḡas aJemes mai aḡon.

42 Nə aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətoləboii ke alat lotoḡat nəhes hən ləbeil a mō hən nametbōs gail, lupatpat galit məhat len nədaḡan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaḡan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail.

43 Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ḡai.

44 Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit p̄isi.

45 Tesum̄an ḡai aNaton Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən beviol hən nəmauran san, egəm hən bimat mōs nəmakuvan hən nəvanuan tosəbur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metbəs w ekəta

(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

46 Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboḡ lotoriḡ nabiltivile enan, nabiltiluḡoh lohusur galito. Ametbəs w, ebətah len nəḡarhəp̄isal. (Nahəsən aPartimeus, namilen ke anaton aTimeus. Atenan ep̄ir nəvanuan gail akis hən nəvat.)

47 Nəboḡ tosəsəloḡ həni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etubət kai ke, “Yesu, anaton siTevit, nəloḡm titan̄is ginau!”

48 Nəvanuan isəbur losivoh lan hən bəmədau. Be ikai habat am ke, “Anaton siTevit, nəloḡm titan̄is ginau!”

49 Nəboḡ aYesu tosəsəloḡ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbəs w ke, “Gehəhəvur! Gele məhat! Ekis gaiug, ḡia van həni!”

50 Ametbəs w ebil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu.

51 AYesu eusi ke, “Goləḡon nəsa hən nəb̄igole mōs gaiug?” Ametbəs w isor vari ke, “Hai p̄usan, nuke nekəta!”

52 Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadələmian sar̄m igol gumaaur.” Vəha-sua ḡai ekəta, ale ehur aYesu husur nəp̄isal.

11

AYesu ebis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

1 Nəboḡ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaḡ hən naut a Jerusalem, pəpadaḡ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Nəvehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van.

† 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

² Ikel mai gələr ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərb̄ibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtonki ulum̄an totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah rubati ale səhari gəmai.

³ Avan ideh beus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasub̄ eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusab̄ natuhtonki toil metp̄isal totahətah len nabopita naim sua, ale arusah rubati.

⁵ Nəboŋ artosah rubati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonki enan, mərusah rubati hən nəsa?”

⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludan̄ hən arbesəhari van.

⁷ Arosəhar natuhtonki van hən aYesu, arobir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋavuti.

⁸ Ale nəvanuan isobur luvolsan nahurabat salit gail husur nəp̄isal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotoban̄ lute marireu, lutaii, lorin̄ gail husur nəp̄isal.

⁹ Alat lotoyar a mo hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm

len nahəsən Nasub̄!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,

natohan pipihəbalan atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu ebis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit p̄isi, be husur namityal igam gole tia, erin̄ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik

(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotorin̄ naut a Petani, aYesu imalkəkat.

¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan bun̄i. Ale aYesu ivan hən bisab̄ nəvite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsab̄ natideh lan, be naluhai ŋai, husur savi nəboŋ hən nəvit nafik sal.

¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan nəvit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYesu ivahvahir naut siGot

(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot. Etubat hut alat lotopur hən natit gail mai alat lotovur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotopur hən nətav gail lotovi man naməsav.*

¹⁶ Ale aYesu sədəm̄ hən avan ideh topat natideh biyar tur len naut siGot.

¹⁷ Beti epusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuŋ-an sinaluŋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’”*

¹⁸ Məboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lotosəsəloŋ hən natenan, ludas p̄isal hən ləb̄igol aYesu ħimat. Lomətahw lan husur naluŋoh p̄isi lotopar̄ len nəpusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

* 11:9: Psa 118.25-26

* 11:15: Nətav ehum navimal tophəpəhw.

* 11:17: Isa 56.7

* 11:17:

Nəhai nafik toḥod
(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, v̇ot pəpadəŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toḥod vəbar nəharhəte len tan.*

²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai ṗusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan inod.”

²² N̄a aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot.

²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh b̄ikel mai nəvəhuh egai ke, ‘Gimakuv, b̄ar hən gaiug len tas!’ ale asike b̄ikad nə-lon-uri-an, be b̄ədəłomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan m̄os atenan.

²⁴ Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh m̄əttousi len na-sor-tuṽ-an, dəłomi ke m̄ətukade tia ale dereh timaienan len gamito.

²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ m̄əttoil, m̄əttosor tuṽ, natideh avan ideh toḡol tosa hən gamito, m̄əterub̄ati dani, hən aTəmamito len nəmav b̄erub̄at nəsaan samit am.”†

Nədəŋan hən na-il-a-m̄o-an siYesu
(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem t̄etas, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai ṗusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail logəm həni.

²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədəŋan hən na-il-a-m̄o-an tomabe hən gotogol natgalen ṗisi? Ase ilavi mai gaiug hən gəb̄igol gail?”

²⁹ AYesu isor v̄ar galit ke, “Neus natsua bai. M̄ətb̄isor vari, dereh nikel mai gamito hən nədəŋan na-il-a-m̄o-an notokade hən notogol natgalenan.

³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-m̄o-an aJ̄on tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datb̄ike, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘b̄imaienan, imabe m̄ətsadəłom aJ̄on?”

³² Be datb̄ike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətahw len naluṽoh husur len nabunusian sinəvanuan ṗisi, aJ̄on evi ahai kelkel ur kitin.

³³ N̄a lusor var aYesu ke, “Namsaləboii.” B̄eti aYesu ikel mai galit ke, “M̄ətb̄əkəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədəŋan na-il-a-m̄o-an notokade hən nəb̄igol natgalenan.”

12

Nəb̄ol ṗusan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ B̄eti aYesu etub̄at sor mai galito len nəb̄ol ṗusan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəv̄od garu lan. Ehir nabur hən b̄egəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan t̄əban nakrep a m̄əhat. B̄eti idam̄ hən nəhol van hən alat lotokətkəta t̄əban nəhol hən ləb̄irentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua.*

² Nəboŋ nakrep pəpadəŋ hən b̄imen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̄əpəpəhun nəv̄it nakrep galevis tovi esan.

* **11:20:** Mak 11.12-14 † **11:25-26:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁶ *Be asike m̄əberub̄ati dani, aTəmamit len nəmav asike erub̄at nəsaan samito.* Mat 6.14-15. * **12:1:** Isa 5.1-2

³ Avil alat lotorentem nēhol lutah gat naslev san, luṽasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlмам.

⁴ Ale amahean nēhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nēhol luṽasṽas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan.

⁵ Ale amahean nēhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isoḅur am, be luṽas galevis mai luparu bun galevis am.

⁶ Amahean nēhol səkad naslev ideh am hən ḅesəvati, be ikad anatun tosua ṽai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw ulumān len nənauan salito.’

⁷ Be alat lotorentem nēhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nēhol egai nəḅoṽ amahean nətan ḅimat. Datia paru buni hən datḅikad natit ṽisi ḅevi esan nəḅoṽ atəman ḅimat.’

⁸ Nə lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nēhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nēhol nakrep dereh tigoḷ nəsa? Dereh tegəm ṽabun alat lotorentem nēhol, beti tidarṽ hən nəvanuan tile gail lirentem nēhol nakrep.

¹⁰ Mətsaṽururṽ nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ṽai ḅeləḅoi ḅigoḷ naim ḅihav mai ḅinor.

¹¹ Evi Nasuḅ aGot togol natenan

ale nəḅoṽ dattorisi, datumaṽmaṽ len nəsa togole.’ ”*

¹² Beti aḅiltivanuan hən nəḅu ludas ṽisal hən ləḅitah gat aYesu bathut loləḅoii ke tokel nəḅol ṽusan enan sil galito. Be lomətahw len naluvoh ṽa lorin aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks

(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti aḅiltivanuan hən nəḅu lotodas ṽisal hən ləḅitah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarḅet siHerot van hən aYesu hən ləḅigoḷ ḅisab len nasoruan san.

¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel mai ke, “Hai ṽusan, namtoləḅoii ke gotokitin. Nəvanuan ḅetibau o ḅevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Goṽusan naṽisal siGot len nakitinan. Gikele, inor məu hən datḅəvur nətaks van hən aSisa?

¹⁵ Dateṽuri o asike datovuri?”

AYesu eləḅoi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətosu kitev ginau hum məḅigoḷ nəḅisab len nasoruan sagw? ṽusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəḅoṽ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsən ase ipat lan?” Luke, “ASisa.”

¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəḅoṽ lotosəsəloṽ həni, luṽaṽ habat len na-sor-vari-an san.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan toḅuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke,

¹⁹ “Hai ṽusan, aMoses itos gat nategai məs gidato ke, aulumān ḅimat, ale asoan ḅitoh anatun ḅəvuer, aṽan matmat tilah mai nəḅatamau enan hən ḅipas anatun aṽan tomat.*

* 12:11: Psa 118.22-23

* 12:18: Uman 23.8

* 12:19: Deu 25.5-6

20 Ale ikad alatmiŕan lotomælvru. Ahai a nŕo ilah be imat, anatum eŕuer.

21 Aŕan tohusuri ilah mai næbatunau ale gai am imat, anatum eŕuer. Aŕalar tohusur gælaru am imaienan.

22 Alatmiŕan ŕisi lulah mai napæhaŕut enan be læsækad anatulit ideh. Namækot alitenan tu imat.

23 Ale len næboŕ hæn na-le-mæhat-an dan næmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotomælvru ŕisi lulah maii.”*

24 AYesu isor var galit ke, “Mætusab husur mætsalæboi natosian siGot, mai mætsalæboi nædaŕan san.

25 Husur næboŕ alat lotomat læbîle mæhat, asike lulah, avan ideh asike idamŕ hæn læbilah. Be dereh lesumŕan anjel gail len næmav.

26 Be mitinau alat lotomat næboŕ læbîle mæhat. Mætsaŕuruŕ natosian len naløbulat siMoses tohusur næhai topaŕ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginou novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’†

27 Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mætusab habat!”

Nakelean today tosæhor gail ŕisi

(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

28 Ahai ŕusan sua hæn nalo tosæsæloŕ hæn na-sor-ŕalŕal-an enan egæm hæn aYesu. Elæboi sæhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŕa eusi ke, “Len nakelean today gail aGot tokel mai gidato, ta be esæhor gail ŕisi?”

29 AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esæhor gail ŕisi: ‘Israel mætesæsæloŕ! Nasuŕ aGot sidato, Nasuŕ esua sæboŕ.

30 Gelæmas bun Nasuŕ aGot samŕ len næloŕm kavkav, nanunumŕ kavkav, nænanuan samŕ kavkav mai nædaŕan samŕ kavkav; len gaiug kavkav.”*

31 Nakelean sual am ehusuri toke, ‘Gelæmas bun nævanuan totoh pæpadaŕ hæn gaiug hum gotolæmas bun gaiug gabag.’ Sækad nakelean ideh today sæhor eru enan.”*

32 Ahai ŕusan enan hæn nalo ike, “Gai bolai Hai ŕusan! Gokitin næboŕ gotoke aGot tosua sæboŕ ale sækad ideh am be gai sæboŕ ŕai.”*

33 Datimaslæmas buni len nælodat kavkav, nalæboian sidat kavkav mai nædaŕan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimaslæmas bun nævanuan totoh pæpadaŕ hæn gidato hum dattolæmas bun gidat gabag. Ivoi hæn datŕigol natgalenan sæhor naviolan ideh datŕetutumav hæni mai natit ŕisi am datŕeviøl hæni mai aGot.”*

34 Næboŕ aYesu tosæsæloŕ hæn na-læboi-sæhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gæsatoh a tut dan natoŕan pipihæboŕan aGot.” Ale len næboŕ enan van, sækad avan ideh tokad na-il-ŕuri-an hæn beus nausian ideh hæni am.

Næŕusanan husur aKristo

(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

35 Næboŕ aYesu toŕusan len naholævat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai ŕusan gail hæn nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len næŕasusan siTevit, anatum siTevit?

36 Husur len aNunun aGot, aTevit ike, “‘Nasuŕ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

* 12:23: Natosian galevis ta sutuai luke, *Ale, næboŕ læbîle mæhat len næboŕ hæn na-le-mæhat-an dan næmatan, alitenan dereh tevi asoan ase?* † 12:26: Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, aIsak mai aJakop lumaŕ mai aGot, læsæmat. * 12:30: Deu 6.4-5 * 12:31: Lev 19.18 * 12:32:

Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 * 12:33: Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

“Gebətah təban ginau, len navəlagw nəmatu
vir nəberinj aenemi sanj gail pipit nariemj gəlaru
hən ləbevi ut kəmas.”*³⁷

³⁷ ATevit mau ekisi hən ‘aMasta.’ Imaienan, imabe evi anatum siTevit?”
Nabiltiuvoh lohəhəvur hən lotosəsəlonj hən aYesu tokəmaienan.

Naləlagauan husur ahai pusan gail hən nalo

(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Ale len naḡusanan siYesu ike, “Mətələləgau. Ahai pusan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləbesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləbıke, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket.

³⁹ Loləmas ləbebətah len nəhai bətbətah tovoi ḡai len naim nəbənḡonan. Ale loləmas ləbebətah rivuh len nəhanan gail.

⁴⁰ Lulav kuv piis naim mai nasugsugur sibatunau pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuḡ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

Naviolan sibatunau

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Nəboḡ aYesu tokəmaienan tononj, ebətah pəpadan hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboḡ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoḡur lotopul hən nəvat lobulan isoḡur lan.

⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm rinj natuhkoin eru artovi kopa.

⁴³ Beti aYesu ekisi ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit piisi am lotobubulah vi lan nabokis enan.

⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosəbur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit piisi san hən ḡimaur lan.”

13

AYesu epəhav utaut

(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

¹ Nəboḡ aYesu torinj naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, “Geris! Hai pusan geris nabiltivat galegai! Geris nabiltiim gail!”

² AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris nabiltiim galegai, be dereh gail piisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh bəpələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Nəvəhuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, ajemes, ajon, aAdru logəm sor səbolit maii.

⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ḡais? Dereh tikad nəsa bəvusani ke natgalen piisi pəpadan lisarpoh?”

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mətələləgau hən gamito. Avən ideh satəgəras gamito.

⁶ Nəvanuan tisoḡur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisoḡur am.

⁷ Be mətbəsəsəlonj hən nəbalan mai na-kel-uri-an hən nəḡalan gail, sa-nəlomit tetuhatu. Natgalenan limasvisi, be nəboḡ naməkot sagəm sal.

⁸ Naluḡoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltiḡalan mai naluḡoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekinj gail dereh libal mai nəvanuan sekinj tile

* 12:36: Psa 110.1

gail. Dereh tikad nabiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian tēbuer len naut gail. Natgalenan lohūm natubatan hən napəḡasan hən nəpasusan.

⁹ “Be mətēlələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nabonbonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mətēil len nəhən nəgavna mai nakin gail mōs ginau hən mətēbikel kot ginau len nəholito.

¹⁰ A tahw hən nəbōḡ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-keluri-an tovoi mai naluvoh hən nəvanuan naut tilile pisi.

¹¹ Nəbōḡ ləbitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuṽ hən nəsa mətēbikēle. Len namityal enan mitikel nəsa aGot bikel mai gamit ḡai. Husur savi gamit mətēbisor be aNunun aGot dereh tisor.

¹² Nəvanuan dereh terin aṽan len navəlan alat lotoil a mō hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bērin alatmisoan gail ləbimat.

¹³ Nəvanuan pisi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttofade. Avil avan ideh bidaḡ len ginau, bikad nə-dan-ḡuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ “Nəbōḡ mətēberis natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuṽ tomədas bun natit isobur, nəbōḡ mətēberis toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotovururḡ natagai geṽururḡ ləbōii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan naṽehuh gail.*

¹⁵ Nəvanuan binavḡav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən bēbis lohoim hən bilav kuv natideh.

¹⁶ Ale nəvanuan bitoh marireu, satetəlmam vahim hən bilav nahurabat ideh.

¹⁷ Len nəbōḡ enan nəmauran dereh tidan vəsa habat hən apəhaṽut ideh totian o tovəhasus.

¹⁸ Be mitisor tuṽ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus.

¹⁹ Husur len nəbōḡ natgalen ləbevisi, na-ləḡon-isa-vəsa-an maienan savisi len natubatan hən natit pisi aGot togole nəbōḡ toum hən navile a pan van vəbar nəbōḡ ta daməḡai, ale asike evisi tətəs am bōḡ ideh.*

²⁰ Asike aGot tagol na-ləḡon-isa-vəsa-an tamidol len nəbōḡ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləḡon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi temidol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²¹ Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtədəlomi.

²² Husur akristo gəḡəras gail mai ahai kelkel ur gəḡəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail ləbipāḡ habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan.

²³ Be gamit, mətēlələgau! Nukel natit pisi mai gamit tia a tahw hən ləbevisi.”

Nagəman siNaturan Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəbōḡ na-ləḡon-isa-vəsa-an hən nəbōḡ galenan binōḡ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike ential;

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 13:19: Dan 12.1

²⁵ dereh nam̄eso gail lerus vi pan dan n̄emav mai natit gail lotokad n̄edanjan len n̄emav dereh lekurkur habat.*

²⁶ Beti dereh m̄ateris naḡoman siNatun N̄evanuan len n̄emavukasw len nab̄iltidanjan mai n̄eyalyalan.*

²⁷ Dereh tes̄evat an̄jel san gail vi lan naut p̄isi len navile a pan kavkav h̄en l̄abit̄ariv ðonðon h̄en alat aGot tolekis h̄en galito h̄en lotovi esan.*

Nasoruan k̄eta husur n̄ehai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ “Ivoi h̄en m̄at̄bel̄eboi s̄ehot natsua n̄ehai nafik ðēv̄usani: N̄eboj n̄epash̄et nafik n̄emasmas am be todum̄oh, m̄et̄ol̄eboi ke nah̄ebati naut pudpud eḡem p̄epad̄an̄.

²⁹ Imagenan, n̄eboj m̄at̄beris n̄esarpohan h̄en natgalen p̄isi notosor husuri, dereh m̄et̄el̄eboi ke, nat̄elmaman siNatun N̄evanuan satoḡamai, ehum gai toil bopita tia.

³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat v̄ebar natgalen p̄isi l̄eb̄isarpōh.

³¹ N̄emav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boj ideh.

N̄emariboj mai namityal, avan ideh sal̄eboi
(Mat 24.36-44)

³² “N̄emariboj enan o namityal enan, avan ideh sal̄eboi. An̄jel gail len n̄emav mai aNatun aGot, galit l̄esal̄eboi, avil aGot aTata, gai s̄eb̄on ñai el̄eboi.

³³ M̄et̄el̄el̄oḡau! M̄et̄ehulahul! Husur m̄atsal̄eboi namityal enan ke ñais.

³⁴ Naḡoman siNatun N̄evanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len n̄eyaran sua. N̄eboj torij naim san, erij natit p̄isi mai naut san len nav̄elan naslev san gail. Ikel mai galit v̄isusua nauman salit s̄eb̄olito, ale ikel buni mai naslev tok̄ek̄eta k̄ek̄ol h̄en nabopita ke timashulahul.

³⁵ Imagenan, m̄et̄ehulahul! Husur m̄atsal̄eboi namityal amahean naim ðet̄elman, len naut m̄ed̄au, len natub̄loh len mariug, namityal natoulum̄an bek̄ek̄eraiko o len nadudulan som̄ilan.

³⁶ Amahean naim ðevisi v̄eha-sua ñai, satis̄ab̄ gotopatmari.

³⁷ N̄esa notokel mai n̄evanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, m̄et̄ehulahul!”

14

Luke lithat gat aYesu
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Ale n̄Pasova mai N̄ehanan h̄en nab̄eta s̄ekad nayis lan aripat hois. Ab̄iltihai tutumav mai ahai p̄usan gail h̄en nalo, ludas p̄isal h̄en naḡeḡerasan, h̄en l̄eb̄itah gat aYesu h̄en l̄eb̄igol ðimat.

² Be luke, “Sadatigole len n̄ehanan h̄en n̄Pasova h̄en asike n̄evanuan gail l̄eb̄el̄uv̄oh beti ðal tāv̄tāv̄or m̄edas natit gail.”

Nap̄ehav̄ut ev̄has aYesu a Petani
(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

³ Len n̄eboj enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a m̄o. AYesu ipat h̄en n̄egar̄in tarh̄et̄ev. Ale nap̄ehav̄ut sua tolav

* 13:25: H̄en naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10

* 13:26: Dan 7.13

* 13:27: Deu 30.4; Neh 1.9

nabotel lotoum hēni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilaḗul nabuḗon nabotel, ebiri len nəkadun aYesu.

⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaḗpaḗ ale lusor mai galit gabag ke, “Ebiri kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa?”

⁵ Taḗur hēni, təlav nəvat tasəhor naḗurpuraḗ hən nasihau tosua ale taviol hēni mai naməsai gail.” Ale losivoh masuḗ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien hēni! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginau.

⁷ Husur naməsai gail lutoh akis mai gamito, ale nəboḗ mətḗbeləḗoni mətoləboi mətḗbigol navoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.*

⁸ Len nəsa tokade ḗai, alitegai igol nəsa toləboi bigole. Ebiri nəhai pəhas len nibegw hən beutaut hēni vir natətavunan sagw.

⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut ḗisi len navile a paḗ lotokel nalkel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri.”

*Na-sor-utaut-an seḗutas
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)*

¹⁰ Beti aḗutas Iskariot, gai tosua len tosəḗavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən ḗeriḗ aYesu len navələlito.

¹¹ Lohəhaḗur hən lotosəsəloḗ hēni, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. ḗa aḗutas idas ḗisai hən ḗeriḗ aYesu len navələlito.

*AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai aḗai susur san gail
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)*

¹² Len nəmariboḗ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəboḗ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale aḗai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtḗbeutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəḗihani?”

¹³ Ale aYesu esəvat aḗai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai naulumḗan topat nabiliwai, ale məreḗusuri.

¹⁴ Naim ideḗ ḗebis lan, mirikel mai amaḗean naim ke, ‘Aḗai ḗusan eusi ke, “Narum simetḗos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai aḗai susur sagw gail ei.”

¹⁵ Atenan dereh təḗusan gaməru hən nabiltirumḗ a məḗat tokad natit ḗisi dattoləḗoni. Məreutaut vir gidat ei.”

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḗis len nabiltivile, ale arusəḗ natit ḗisi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboḗ namityal tomasur aYesu mai aḗai susur lotovi 12 lubar naim enan.

¹⁸ Nəboḗ lotopat tarḗəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriḗ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

¹⁹ Loləḗon isa habat ale galit ḗisusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəḗol mai ginau len nasiloh.

* 14:7: Deu 15.11 * 14:18: Psa 41.9

²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a mō, avil atenan bərij aNatun Nəvanuan len nəvəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa vəsa tibabtat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

Nəhanian məkot siNasub

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit pisi lomun lan.

²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw mōs nəvanuan tosəbur.*

²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəbələn aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəbemuni mai gamit ei.”

²⁶ Beti lokəkai hən nəbe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit pisi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,

“ Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip,

ale nasipsip gail ligam visusua.*

²⁸ Be nəboŋ nəḅimat ale aGot biŋol nəḅile məhat dan nəmatan, dereh neil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel mai ke, “Naut kəmas galit pisi ləḅigam dan gaiug, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai, len nalen-mariug egai, a tahw hən natoulumtan ḅekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəhator həni ke gəsələboi ginau.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale galit pisi am lokəmaianan.

AYesu isor tuṽ a Ketsemane

(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Məteḅətah gegai, nia sor tuṽ.”

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuḅat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa.

³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

³⁵ Nəboŋ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuṽ. AYesu eus naḅisal ideh hən bimakuv dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an.

³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləboi gəḅigol natit pisi. Lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, gigol nəsa gaiug gotoləŋoni ḅai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḅ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsələboi gəḅilele len nəhaua tosua ḅa?

* **14:21:** Psa 22.2-19; Isa 53   * **14:24:** Exo 24.8; Jer 31.31-34   * **14:27:** Zec 13.7   * **14:36:** Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

³⁸ Mætehulahul. Mitisor tuv hæn asike mæb̄iteh len næsaan totaltal ke mætehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon biŋol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, eədasi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuv tətəs am. Na-sor-tuv-an san epītov hæn tomadhakele.

⁴⁰ Nəboŋ tosor tuv tononj etəlmam tətəs, isaβ lotopatmari husur namətalit inov masuv. Evəŋon galito, be ləsaləboi nəsa ləb̄ikel maii.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətuapat, mətuŋavŋav sal a? Nəpatan tinonj! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta bogai.

⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginau len navələlito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosuə len toseŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluvoŋ lototəgau naβu nəbalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hæn nalo mai alat lotoil a mo hæn naju gail losəvat naluvoŋ enan.

⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hæn nəvusanian sua mai galit a mo, ike, “Nəboŋ nəbesum̄ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.”

⁴⁵ Vəha-sua ŋai aJutas ivan hæn aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esum̄ nətarhon.

⁴⁶ Ale logəm hæn aYesu, lutah gati.

⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv naβu nəbalan san, eβil həni van hæn nəsləv sebiltihai tutumav, ita kotov nədariŋan.

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətəgəm, lav naβu nəbalan mai nəbatw gail gəmai, hæn məb̄iteh gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toβal mai alat lotoil a mo?”

⁴⁹ Len nəmaribonj pisi nutah mai gamito, noβusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hæn natosian siGot bisarpoh.”*

⁵⁰ Beti ahai susur pisi san loriŋi, lugam dani.

⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hæn nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati,

⁵² igam bur malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluvoŋ losəhar aYesu van hæn naim sebiltihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo hæn naju gail mai ahai pusan gail hæn nalo luβonβon ei.

⁵⁴ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toβis len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətəta kəkol hæn naim siGot.

⁵⁵ Abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin pisi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toβur kotov nalo hæn bimət sile. Be ləsəsəβ ideh.

⁵⁶ Nəvanuan isəbur lolibliβonj husur aYesu be nəSanhitrin isaβi ke nakelean salit gail ləsəpitoβ.

⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel nalibliβonjan egai husur aYesu,

* 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7

⁵⁸ luke, “Namtosəsəloŋ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilaŋpuŋul naim siGot egai nəvanuan lotoum hənı, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmarıboŋ tıtor, nəvanuan lotodədas ləbeum hənı.’ ”*

⁵⁹ Be nakelean salıt gail am ləsəpıtoŋ.

⁶⁰ Betı abılıthai tutumav ile məhat rivuh len galıto. İkel mai aYesu ke, “İmabe gəsakel natıdeh hən gəbetətəs gole gaiug? Nəsə lotokele ekıtın a?”

⁶¹ Be aYesu sasor, sasor varı.

Ale abılıthai tutumav eusi ke, “Govı aKristo a? Govı aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

⁶² AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məterıs aNatun Nəvanuan bəbətah len nəvələn nəmatu sıGot tovi aBılıtdaŋan. Dereh məterıs bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶³ Betı abılıthai tutumav, nəhən eməkanun taŋtaŋor, itar nahurabat san hən bəvusan tomətahun nasoruan enan sıYesu. İke, “İmabe datoləŋon nəvanuan ideh am hən bıkel kot nəsaan sitegai?”

⁶⁴ Gamıt mətosəsəloŋ hən tosor mədəs aGot! Gamıt mətunau məb hənı?”

Galıt pısi lusab səhotı ke tonor hən bıməsmat.*

⁶⁵ Betı galevis lotubat vulai aYesu, lukabut gol nəhən, lotuhi, lukel maiı ke, “Gepəhav utaut!” Ale alat lotokətkətə kəkol hən naim sıGot luvosi, lotuhi.*

APita ike saləboı aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Len namıtyal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev səbılıthai tutumav iyar tukot.

⁶⁷ Nəboŋ torıs aPita totıtıleh, ekəta bunus vahvahurı ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

⁶⁸ Be aPita ike sakıtın. İke, “Nəsəlaləboı nəsə gotosor husurı! Nəsəlaləboı səhotı.” Ale iyar van hən nametləkau. Betı natoulumən ekəkəraıko.†

⁶⁹ Nəboŋ alıtenan tovi slev torısı eı, etubat kel tası am mai alat lotoil eı ke, “Ategai evı galıt sua.”

⁷⁰ Be aPita ikel tətəs hənı ke sakıtın.

Sədareh alat lotoil pəpadəŋ lukel mai a Pita ke, “Ekıtın, gaiug govı galıt sua, husur gaiug am govı auleKalılı.”

⁷¹ APita ikel tası ke sakıtın, ita gati ke nəsə tıkele evı nakıtınan. İke, “Len nahəsən aGot nokıtın, gınuu nəsaləboı atenan məttosor husurı. Asıke nəbəkıtın, aGot tıpansem gınuu!”

⁷² Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraıko tətəs am. Betı aPita inau təlmam hən nəsə aYesu tokel maiı ke, “A tahw hən natoulumən bəkəkəraıko vəha-ru, dereh gıkel vəha-tor hənı ke gəsəlaləboı gınuu.” Ale nəlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Pelan han, dudulan sorılın, abılıthai tutumav gail, alat lotoil a nıo hən nəju gail, mai ahai pusan gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav luŋonŋon hən ləbısor utaut. Lubanıg gat aYesu, losəhari van hən aPilate, lorıŋı len nəvələn.

² APilate eus aYesu ke, “Gaiug govı Kıŋ seju gail a?”

AYesu ısor varı ke, “Gai bol gotokele.”

* 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65: Isa 50.6 † 14:68:

Natosian galevis ta sutuai ləsəke *Betı natoulumən ekəkəraıko*.

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoɓur tosa.

⁴ Na aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gɛsasɛsɛlɔŋ hən natit tosoɓur lotosor tas gaiug həni a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iɓan lan.

AYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

⁶ Len Nəhanan nəPasova ɓisi, nəgavna ikad naɓide sua. Idam hən avan totoh len naim bəbanjɛs bəvivile husur naləŋonian sinaluɔh.

⁷ Ikad naulumən sua, nahəsən aParappas lotobanjisi len naim bəbanjɛs mai alat lotɔbal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom.

⁸ Naluɔh logəm hən aPilate, lousi hən bəhusur naɓide san mɔs galito, hən besua bəvivile.

⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ seJu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke abiltihai tutumav gail lotoriŋ aYesu len navəlan husur lutabulol bulosi.

¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluɔh hən ləbəhusur nənanuan salito, us aPilate hən ɓigol aParappas bəvivile, savi aYesu.

¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətɔlɔŋon ke nigol nəsa hən ategai məttoƙisi hən aKiŋ seJu?”

¹³ Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus naluɔh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ Na aPilate toke tetəŋov nəlon naluɔh tevi pan, eriŋ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan nasoltia gail hən ləɓiɓos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu

(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vaɓis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis ɓis navəshəsoltia luɓonɓon.

¹⁷ Lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nəbulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ.

¹⁸ Lotuɓat kai van həni ke, “Namtusal suh gaiug, Kiŋ seJu gail!”

¹⁹ Luɓasi, ɓasi, ɓas nəkadun hən nəhai, ale loɔulaii, ale lotəɓedur bathurien.

²⁰ Nəboŋ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat toboŋboŋ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləɓiɓos gati len nəhai balbal.

AYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsən aSimon, atəman alarmiɓan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmaraireu lotodar vis nəbiltivile, imadhaɔt.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati.

²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat.

²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətəhuni.*

* **15:21:** Rom 16.13 * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəbon esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən nəpəŋasan hən na-ɓos-gati-an bevi pan.

24 Beti nasoltia luḡos gati len nēhai balbal. Lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləḡisəḡ ase ḡilav nahurabat v̄isusua.*

25 Namityal emələpat dudulan nəḡoḡ lotogol totahətah len nēhai balbal.

26 Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale lorin̄ n̄kel-uri-an enan len nēhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKin̄ seJu gail.”

27-28 Nəvanuan vən̄vənah artogolḡol nasənahan len nəvanuan, luḡos gat ḡəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nēhai balbal len nəmatu siYesu, toḡon len nəmair san.†

29 Nəvanuan gail lotoḡot, lohələs aYesu, sor mədas nahəsən. Lorin̄it nəholit van hən̄i, luke, “Gaiug ḡoləḡḡ ḡəḡigol naim siGot ḡimasirsir, ale um təlmam hən̄i len nəmariboḡ ḡitor a?*

30 Bimagenan, ḡilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariḡ dan nēhai balbal!”

31 Len nəvide tomaien̄an, aḡiltihai tutumav gail, alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail mai ahai ḡusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədəs ḡilav kuv gail!”

32 Ateḡai tonau ke gai aKristo, aKin̄ seIsrael, timariḡ dan nēhai balbal ale dereh datedəlomi ke gai tovi kin̄.” Alaruenan artotahətah təḡan aYesu, ḡəlar am arokəmaien̄an, arusor isa hən̄i.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

33 Len natublīal, nəmargobut ikabut ḡol ḡis naut kavkav van vəbar namityal totor ut məḡau.

34 Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, ḡorin̄ ḡaḡulan ḡinau sil nəsa?”‡

35 Nəḡoḡ nəvanuan ḡalevis lotoil ḡəpaḡaḡ ei lotosəsəloḡ hən̄i, luke, “Səsəloḡ, ekis aEliḡah.”

36 Avan sua igam, ilav naspons̄S, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nēhai, esuhuni van hən aYesu hən ḡemuni.* Ike, “Rin̄i. Datebunusi bai ke, aEliḡah dereh təḡəm lav kuvi vi pan o təḡuer.”

37 Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

38 Len namityal enan ḡai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuḡat a məhat, emətər vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.*

39 Nəḡoḡ nasenturion toil ḡəpaḡaḡ len nəḡon aYesu toris ke tomat maienan, ike, “Kitin, ategai evi aNatūn aGot!”

40 Len naut enan ikad nəḡəḡaḡut ḡalevis lotoil a tut dan nēhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit ḡalevis lovi aMeri ta Maktala; toḡon aMeri anan atuh̄Jemes mai aJoses; toḡon aSalome.*

41 Len naut a Kalili alatenan lohushusur aYesu, lokətkəta təḡan. Nəḡəḡaḡut tosoḡur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

* **15:24:** Psa 22.18 † **15:27-28:** Natosian ḡalevis ta sutuai losuhud hən naves egai: 28 *Len nəvide tomaien̄an, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotoḡur kotov nalo.”* Luk 22.37; Isa 53.12. * **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 ‡ **15:34:** Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § **15:36:** *Naspons̄* evi nəkasḡəta nətas. Evi natsua toməḡməḡau toyanyan̄ totov len naut nasəḡau tovi pan len naliliv̄ol. Ibaḡ ḡur. * **15:36:** Psa 69.21 * **15:38:** Exo 26.31-33 * **15:40:** Psa 38.11

42 Nəmaribon enan evi Nəbon hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadan hən bətuβat. Nəbon namityal pəpadan hən bimasur ut mədau,

43 aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi biltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihabəlan aGot, ale len na-il-βuri-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu.

44 APilate esəhoʋut hən aYesu tomat tia, ɲa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ɲa?”

45 Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idam hən niben aYesu mai aJosef.

46 Na aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruɲ gol niben len nəkaliko enan, ale erin aYesu len nəburhuvat nəmatan lotota pūpuli tia. Beti erib hən nəvat hən bīpat gol nəburhuvat nəmatan.

47 Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJosef arokəta ris naut lotorin niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

1 Nəbon nəSappat tonon, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loʋur nəhai pəhas hən ləbəvəhas niben aYesu.

2 Len nəmaribon metəkav hən nawik,* dudulan sornilan, lovi lan nəburhuvat nəmatan,

3 ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nəbiltivat enan dan nəburhuvat nəmatan?”

4 Be nəbon lotokəta van hən nəbiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi biltivat, səpat gol nəbur am, ehum avan sua torib həni tia.

5 Ale nəbon lotobis len nəburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw.† Lumaɲmaɲ habat lan, lomətahw.

6 Ike, “Samtemətahw! Mətudon aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotorin topat lan.

7 Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a mō hən gamito vi Kalili. Dereh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’”*

8 Latpəhəvut galenan lotovivile, lupab, lodədarɲəβu, lugam dan nəbur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 ebuer.]

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

9 Nəbon aYesu tole məhat dudulan sornilan len nəmaribon metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi həni metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlevru dani.

10 AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototaɲ.

11 Nəbon lotosəsəlon hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsadəlomi.

AYesu evisi hən ahai susur eru

(Luk 24.13-15)

* **16:2:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmaribon metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmaribon enan hən nəSade. † **16:5:** *Nəmantuhmar* savi natətai be evi ulumən nədam han tonor hən nəlahan, be səlah sal.

* **16:7:** Mak 14.28

¹² A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur naḫisal dan naut a Jerusalem. Be len nəbən enan, ehum niben totile.

¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsadəlom nəsa gəlar am artokele.

AYesu evisi hən ahai susur tosəḡavur pisan tosua

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁴ A tahw tətəs am, nəbən ahai susur tosəḡavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsadəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut pisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail pisi.[‡]

¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisəḫ səhoti ke timaspanis.

¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail.

¹⁸ Dereh lipat nəmət gail, təḡau hən navələlito; ləḫemun nabəhi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh lerinḡ navələlito len alat lotoməsah, ale limaaur.”

AYesu evi məhat vi lan nəmav

(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)

¹⁹ Nəbən Nasuḫ aYesu tokəmaienan mai galit tononḡ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot.

²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut pisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekifin.

[‡] 16:15: Nəbən aYesu tokəmaienan, savi nəbən tohan mai ahai susur san gail, be len nəbən tile am.

Luk

Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai nəpusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu nəboŋ topusan, ehusuri len nəboŋ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iɓol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk epuspus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah mai len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit pisi len nalobulat egai. Iɓol imasil ke aYesu egəm hən ɓidoŋ alat lotomasig, hən ɓilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan pisi, savi naJu gail ŋai.

ALuk itos husur aYesu suman aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototarŋ mai alat tovanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatpəhaɓut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai epusan husur natohan pipihəbələn aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbol husur alaruevis artosor mai aYesu len nəpisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbol enan ipat len nalobulat egai ŋai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o sijoŋ.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptisan siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isəbur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito.

² Hum ke alat len natubatan lotoris natit pisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito.

³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit pisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuɓ Teofilus,

4 hən gəbələboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotovusani hən gaiug. Nəbol egai imagegai:

Aņel sua ikele ke dereh lipas aJon

5 Nəboņ aHerot tovi kiņ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsan aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsan aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsan aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron.

6 Gəlaru aruvoi, arunor len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuḅ hən natit pisi tokele.

7 Be anataru eḅur husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḅut tia.

8 Boņ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav.

9 Hum naḅide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaḅ aSekariah hən bəpəņas nəhai pəhas len naim siNasuḅ aGot.* Boņ sua aSekariah eḅis lan,

10 len nəboņ enan nabiltiḅoh lusor tuḅ vivile.

11 Ale aņel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.*

12 Nəboņ aSekariah toris aņel enan, emətahw, ninen epil.

13 Ris aņel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloņ hən na-sor-tuḅ-an saḅ. Ale asoaḅ aElisapet dereh tipas anatumḅ ulumḅan. Geriņ nəhes Jon lan.

14 Ale gaiug gehəhaḅur habat mai nəloḅḅ tivoi masuḅ həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhaḅur hən nəboņ bevisi,

15 bathut tiyalal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaņ, ale tepul hən aNunun aGot nəboņ topat sal len nabəhaḅun anan.*

16 Ale tipair təlmam hən anatum seIsraēl tisoḅur van hən Nasuḅ, aGot salito.*

17 Len nanunun mai nədaņan siElijah, dereh teil a ḅo hən Nasuḅ hən biḅpair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naḅisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləḅeutaut vir Nasuḅ.”*

18 Bēti aSekariah ikel mai aņel ke, “Nələboi maḅ hən natgalegai? Husur novi haḅut tia mai asoagw evi bareab tia.”

19 Aņel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau ḅos nəḅisor mai gaiug, hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai.

20 Be husur gəsadəlom nəsa notokele, gaiug dereh geḅut, gedədas gəḅisor van vəbar nəboņ natgalegai bevisi. Natit pisi dereh tevisi sumḅan notokele.”

21 Len nəboņ enan naluḅoh lutoh vir aSekariah, ale luḅaņ lan husur evəlo len naim siGot.

22 Nəboņ tovivile, saləboi ḅisor mai galito, ale loləboi ke, eris na-kəta-risi-an sua togəḅ len nəmav len naim siGot, husur eḅutḅut be ike tisor len navəlan.

23 Len nəboņ hən nauman sinahəmar san gail tonor, eriņ naut aJerusalem, ivahim san.

24 Husur nəboņ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike,

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8 * 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * 1:15: Num 6.3 * 1:16: Mal 2.6 * 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

25 “Egai nēsa Nasuḅ aGot togole n̄os ginau nēboŋ tohəhāvur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ ɓuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

26 Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot ešəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili

27 hən ɓisor mai navensus sua, nahəsən aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsən aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah.

28 Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

29 Be aMeri, nəlon etuhathuh hən nasoruan en san, inau soɓuer hən namilen nasoruan aŋel tokele.

30 Beti aŋel ikel maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhāvur hən gaiug tia, eputsan gaiug.

31 Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatun̄ ulun̄an sua, gerin̄ nəhes Yesu lan.

32 Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatun aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ.

33 Nəpasusan siJakop dereh litho pipihəbələn vi sutuai; nanonjan han eɓuer.”*

34 Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sall!”

35 Aŋel isor vāri ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəm̄ol. Husur enan ategai gəɓipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatan aGot.

36 Geris amaheam̄ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatun ulun̄an naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlevtes, gai lotokisi ke tobutoh.

37 Bathut aGot satətan hən ɓigol natideh.”*

38 Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaienan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

39 Sədareh aMeri ile məhat, iŋad vi lan nabiltivile sua a Jutea, naut enan tobaŋ vėhuh.

40 Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet.

41 Nəboŋ aElisapet tosəsəlon̄ hən na-ke-ivoi-an san, anatun ekurkur len nabəhāvun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot.

42 Beti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhāvut, igol navoian am van hən anatun̄ gəɓipasi.

43 Imab hən nategai tovisi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau?

44 Husur nəboŋ notosəsəlon̄ hən nadolon̄, anatugw ekurkur hən nahəhāvuran san len nabəhāvugw.

45 AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəlomi ke tigol nēsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsən aGot

46 Beti aMeri ike:

“Nəlogw eputsan Nasuḅ,

47 Nanunugw ikemkem hən aGot sagw gai tolav kuv ginau dan nēsaan.

* 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14

* 1:37: Gen 18.14

- 48 Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̄isi
lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.
- 49 AGot todaŋ buni igol
natgalevis tovoi buni hən ginau,
gai səbon, nahəsan esəhor nəhes p̄isi.
- 50 Polosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai
lotomətahw len nəyalyalan san.
- 51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoviv, lumaṽip̄iriah,
alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
- 52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
- 53 Evəŋan alat lotomalkəkət, luhanukub,
avil esəvat alat lotokad natit p̄isi, luvan səsəlav.
- 54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən biŋol nalolosaan mai navoian hən galito,
- 55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aAraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.”*
- 56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti etəlmam vahim.

Lupas aŋon

- 57 Len nəboŋ aElisapet topas naulurŋan san,
58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni, losəsəloŋ həni ke Nasuḅ aGot
ivoi buni həni, ale lohəhaṽur maii.
- 59 Len nəmariboŋ toməlevtor loŋəm hən ləḅetiv dalus anatun ale luke lerin
nahəsan atəman aSekariah lan.*
- 60 Avil anan ikai ke, “Aoa, nahəsan māu aŋon!”
- 61 Ris lotokel maii ke, “Amahean gail, nəhes enan eḅuer len galito.”
- 62 Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləḅisaḅ nəhes aSekariah toke
tekisi həni.
- 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən biṽos lan ale itosi ke, “Nahəsan
aŋon.” Galit p̄isi luŋan lan.
- 64 Vəha-sua ŋai eləboi biṽor tətəs, ale etuḅat hən biṽal suh aGot.
- 65 Alat lototoh pəpadaŋ həni, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat a Jutea, naut
enan tobaŋ vėhuh, luhol husur natgalegai.
- 66 Nəvanuan gail p̄isi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəloŋ həni, ale luke,
“Natətai egai dereh timabe?” Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəḅe siSekariah

- 67 Atəman aŋon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel ur nəsa aGot
tokel maii ke,
- 68 “Noputsan nahəsan Nasuḅ aGot seIsrael,
bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
- 70 AGot ekəmaienan
len nabaŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
71 ke atenan bilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,

* 1:52: Job 5.11, 12.19

* 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10

* 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.

72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,

73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aAraham atəmadat ta sutuai.*

74 hən bilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
hən ke datbeum san, asike datukad namətahwan,

75 ale datbinor len nəhon
mai datbivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.

76 Gaiug māu anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;

husur dereh gaiug geil a mō hən Nasub
hən gəbeutaut hən naṣisal san gail,*

77 hən gəbilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len narubatian dan nəsaan salito.

78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato
dereh tesun gidato
sunian nəyal tovisi len nəmav,

79 temias alat lototoh len nəmargobut,
lotomətahw len nəmatan,
hən besəhar gidato len naṣisal totəmat.**

80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idarj len nanunun. Itoh len naut
masmas tobəbesw vəbar nəboṅ togəm visi len alat a Israel. †

2

AMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

1 Len nəboṅ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naṣururjan hən
nəvanuan ṣisi lototoh len navəlan alat a Rom.

2 Naṣururjan enan evi nametəkav nəboṅ aKwirinius tovi gavna len
naprovens Siria.

3 Ale galit ṣisi lovi lan naut salit matmat hən ləbītos gat nahəsalito.

4 Na aJosef am erin naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi
hən nabiltivile siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit.

5 Gai mai aMeri, tokel gati ke arbilah, arovi Petlehem hən arbitos gat
nahəsalaru be aMeri pəpadarj hən bīpasus.

6 Nəboṅ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus.

7 Ipas ahai a mō san tovi ulumian. Erurj gole hən nahudhukaliko gail. Erinj
ipat len naut nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit ṣisi.*

Anjel mai nəvanuan nasipsip gail

8 Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta
təban navəshəṣipsip pəpadarj hən naut a Petlehem.

9 Nəboṅ lototoh magenan, anjel siNasub evisi hən galito mai namənas
siNasub emias galito ale lomətahw, lominninikot.

* 1:73: Gen 22.16-18 * 1:76: Mal 3.1 * 1:79: Isa 9.2 † 1:80: Len nasuruan ta Kris hum ma
tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot. * 2:7: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len
nasuruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narurj
alat len nəyaran lotoləboi ləbīpat lan, be narurj epul tia.

10 Ris aņel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi bigol nəvanuan p̄isi ləb̄ikemkem masuʔ.

11 Bathut daməŋjai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua bilav kuv nəsaan samito, gai evi aKristo, Nasuḅ, aGot totabtabuh lan.

12 Egai natit mətberis ləboii lan, ke: dereh mitisaḅ natətai lotoruŋ gole hən nahudhukaliko gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”

13 Vəha-sua ŋai ikad nabiltiľuʔoh hən aņel hən nəmav lototah maii, lotoput-san aGot ke,

14 “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,
mai len navile a pan, natəmat van hən nəvanuan p̄isi,
navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

15 Nəboŋ aņel gail lotoriŋ galito hən ləḅetəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

16 Ŋa lusaʔsaʔut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinarivatəvat.

17 Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aņel tokel husur natətai enan.

18 Ale nəvanuan p̄isi lotosəsəlon, həni, luḅaŋḅaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele.

19 Be aMeri inau gat natgalen p̄isi, len nəlon inaunau namilen.

20 Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit p̄isi lotosəsəlon həni mai lotorisi. Esumān ŋai aņel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

21 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale loriŋ nəhes Yesu lan. Nəhes enan aņel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

22 Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaʔut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətas len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri ḅegəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arḅeʔusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totosi.*

23 (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a mo gail p̄isi lotovi ulumān, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləḅevi esan.”)*

24 Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

25 Len naut a Jerusalem ikad ahaʔut sua nahəsən aSimeon. Atenan inor mai ehuser kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua ḅevi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai.

26 ANunun eʔusani ke gai asike imat vəbar ḅeris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan.

27 ANunun esəhar aSimeon vaḅis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arḅigol nəsa nalo siMoses tokele,

28 aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

29 “Masta, ginau notovi slev saŋ,
gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginau nimat
hum nasoruan saŋ tokele,

30 husur namətagw eris ategai bilav kuv nəvanuan saŋ gail vi lan nəmauran.

* 2:21: Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * 2:22: Lev 12.2-8 * 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nətav ehum navimal topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib.

³¹ Goutaut hēni len nakētaan sinēvanuan gail p̄isi.

³² Gai evi namīal bēmias nap̄isal sam̄ gail n̄os alat ləsavi Ju, gai am dereh teputsan nahēsan nēvanuan sam̄ gail, aIsrael.*

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəloŋ hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruḅaŋ.

³⁴ Beti aSimeon eus aGot hən biŋol biŋvoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tiŋol nēvanuan tišoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahēsan tišoḅur am. Gai dereh tehum natsua nēvanuan tošoḅur ləbiŋor tasi balai,

³⁵ ale gai tiŋor vəhot nənauan tosusuah len nəlon nēvanuan lotosəḅur. Meri, gaiug am, dereh geləŋon tisa sum̄an nabu token tosar nəloŋm̄.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahēsan aAnna, anatvavin aFanuel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia.

³⁷ Evi batunau vəbar nədaŋm̄ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug p̄isi. Len nalotuan san, səhan, isor tuḅ ŋai.

³⁸ Len namityal enan ŋai egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot biŋlav kuv a Jerusalem‡ hən biŋkad nəmakuvan.

³⁹ Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit p̄isi nalo siNasuḅ aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili.

⁴⁰ Natətai etibau, egəm idaŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai navide tovoi, ale aGot ivoi buni hēni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

⁴¹ Len nasihau gail p̄isi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova. §

⁴² Nəboŋ nədaŋm̄ hiYesu toseŋavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru sum̄an navide hən nabiltiḅanan.

⁴³ Nəboŋ nəhanan tonon, lotuḅat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboi

⁴⁴ husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tonon, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail səḅuer.

⁴⁵ Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doŋi.

⁴⁶ Husur nəmariboŋ totor arusaḅi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai p̄usan gail, esəsəloŋ hən galito ale eus galito hən nausian gail.

⁴⁷ Galit p̄isi lotosəsəloŋ hən aYesu, luḅaŋ len naləboian san mai na-sor-vari-an san.

⁴⁸ Nəboŋ artorisi, aruḅaŋ ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomalegai hən ginaməru?” Geris, atəmam̄ mai ginau namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug.”

⁴⁹ Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboi ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

⁵⁰ Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

⁵¹ Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon.

* 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10 ‡ 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel p̄isi. § 2:41: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaḅur hən nəboŋ aGot togol ahai a mo gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12.

⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai nəvīde tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhəvur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an siJon

(Mat 3.1-12; Mək 1.1-8; Jon 1.19-28)

¹ Len nasihau tosaḡavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboḡ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboḡ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aVan, nahəsan aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisnias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin,

² nəboḡ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas toḡəḡesw.

³ Na aJon iyar vi lan naut pisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidan həni ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḡəḡesw,
‘Məteutaut hən napisal mōs Nasub,
gol napisal san gail linor,

⁵ dereh nəbur madiḡḡiḡ gail pisi tepul,
nəvehuh gail pisi tipapav,
napisal tohab təvōr tegəm tinor
mai napisal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail pisi leris ləboi napisal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’ ”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḡoh lotogəm hən bībaptais hən galito ke, “Anatan nəmət gail!” Ase ikel nalələḡauan mai gamito hən məḡbigam dan nabiltitol paḡpaḡ bəḡəmai?

⁸ Len nəmauran samito, mitivan hən nəvite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetubat sor mai gamit gabag ke, “Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi bilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!”

⁹ AGot esumən naulumən toutaut tia hən bitai nəkadhuhai gail hən naku-kvuv; nəhai pisi ləsəvan hən nəvit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

¹⁰ Ale naluḡoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləḡbībaptais. Ale lousi ke, “Hai pusan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəḡavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtitaltal hən nəvanuan gail hən ləḡbilav nəvat mai gamito, samtelibliboḡ husur galito len nakotan. Mətehəhəvur hən nəpupuran samit ḡai.”

* **2:52:** 1Sam 2.26; Pro 3.4 * **3:6:** Isa 40.3-5 * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmət tosa. Len nənanuan seJu gail, nəmət isa masuḡ hum natəmət toil a mō həni. * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39

15 Len nəboŋ enan nəvanuan gail ləpul hən nə-vatvat-*vir*-an. Len nənəuan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma həvi aKristo, aGot totabtabuh lan a?”

16 Ale aJon isor var galit pisi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avil avan sua todaŋ səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamit hən aNunun aGot mai nəhab.

17 Gai esumŋan naulumŋan topat nəhai rivrivhai tia hən həpəpəhun namisurhuwit dan nəbavhut tommas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tərəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas bimət.”‡

18 Na len nəvide tosobur aJon isor idan mai galito, ale ikel ur na-kel-*uri*-an tovoi mai galito.

19 Be nəboŋ aJon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aVan, ale nəboŋ aJon tosor tasi am husur natesasa pisi togole tia,

20 imagenan aHerot igol isa masuŋ səhor ta mŋo: ekəkol gat aJon len naim həbaŋis.

AJon ibaptais hən aYesu
(*Mat 3.13-17; Mak 1.9-11*)

21 Lorin aJon len naim həbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail pisi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəməv esəŋav,

22 aNunun aGot evi pan tokad niben sumŋan nətav§, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəməv ke: “Gaiug govi anaturg ulumŋan sagw notoləmas buŋ gaiug, nohəhəvur masuŋ hən gaiug.”*

Nəbathuyah siYesu
(*Mat 1.1-17*)

23 Nəboŋ aYesu totuŋat hən nauman san, nədəm han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatur aJosef, siHeli,

24 siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

25 siMattatias, siAmos,

siNahum, siEsli,

siNakkai,

26 siMaat,

siMattatias, siSemein,

siJosek, siJota,

27 siJoanan, siResa

siSeruppapel, siSealtiel,

siNeri,

28 siMelki,

siAtti, siKosam,

siElmatam, siEr,

29 siJosua, siElieser,

siJorim, siMattat,

siLevi,

30 seSimeon,

† 3:16: Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənəuan salit gail. ‡ 3:17: AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab. § 3:22: Nətav ehum navimal topəhapəhw. * 3:22: Psa 2.7; Isa

seJutah, siJosef,
 siJonam, siEliakim,
³¹ siMelea, siMenna,
 siMattata, siNatan,
 siTevit,
³² siJesse,
 siOpet, siPoas,
 siSalmon **, siNahson,
³³ siAmminatap, siAtmin,
 siArni††, siHesron,
 siPeres, seJutah,
³⁴ siJakop, seIsak,
 siApraham, siTerah,
 siNahor,
³⁵ siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
³⁶ siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek,
³⁷ siMetuselah,
 siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natamat italtal ke aYesu tigol nasaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəbesw.

² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nasaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati.

³ Na natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi məhat ale eḅusan nəkantri piisi len navile a pan hən aYesu len namityal toḅidol ŋai.

⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan piisi, nəyalalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəbilavi mai avan ideh notoləŋoni.

⁷ Imaienan, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau, natit piisi dereh tevi esan̄.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot san̄ māu, gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”*

⁹ Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan,

---

** **3:32:** Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala.   †† **3:33:** Nalobulat galevis ta sutuai ləsəkad
 siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai.   * **4:4:** Deu 8.3   * **4:8:** Deu 6.13

¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən anjel san gail hən ləbəkəkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug.*

¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navəlalito hən asike narieṁ bəsəhot nəvat!’ ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaṅan siNasuḅ aGot sam ke timabe.’ ”*

¹³ Nəboṅ natəmat totaltal soḅuer hən aYesu, erin aYesu vir nəboṅ tile tovoi am.

*AYesu etubət hən nauman san
(Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)*

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaṅan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut pisi todar vis naut enan.

¹⁵ Eḅusan len naut nəḅonḅonan seju gail, ale galit pisi lusor sal suhi len naholan salito.

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eḅis len naim nəḅonḅonan hum navide san akis. Ale eil hən beḅuruṅ natosian siGot.

¹⁷ Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, alsaiah totoi. Ale evuhe, isaḅ naut alsaiah totoi ke:

¹⁸ “ANunun aGot eḅis len ginau,

batuh gatovəhas ginau hən ḅitabtabuh len ginau,

hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsal* gail.

Gatosəvat ginau hən nəḅikel ur navivilean van hən alat lotobəbanjis, nakətaan van hən ametḅesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəḅikel ur nasihau

Nasuḅ aGot bigol bivoi masuṽ van hən nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəboṅ aYesu toḅuruṅ tonon, ebul gat nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet pisi len naim nəḅonḅonan lokəta mətaltal həni,

²¹ ale etubət sor mai galit ke, “Daməṅai len na-səsəlon-ḅəni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit pisi lusor ivoi husuri. Luḅaṅ len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rerer girer hən gaiug gimaurl’ Gole len naut matmat samḅ hən namtosəsəlon hən gotogole len navile a Kapernaum.”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhaḅur həni len naut a im san, lomətahun.

²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboṅ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəḅaḅut isoḅur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlvətes. Len naut pisi nəhanian eḅuer.*

²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaṅ hən naut a Siton.*

* 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16 * 4:18: Naməsal evi avan sua topar

tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * 4:19: Isa 61.1-2 * 4:25: 1Ki 17.1

* 4:26: 1Ki 17.8-16

²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəloŋ hən tokəmaianan, nəlolit pisi ipaŋpaŋ masuŋ.

²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən naŋəhuh, naut enan topat lan, hən ləbibar həni vi pan.

³⁰ Be aYesu egis tur len naluŋoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŋusan nəvanuan gail.

³² Luŋaŋ len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən nami-tisau mai na-il-a-ŋo-an.

³³ Len naim nəbonbonan ikad nauluŋan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke,

³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm mōsi!”

³⁵ AYesu isor idaŋ maii ke, “Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasənahān.

³⁶ Nəvanuan pisi lomətəhw, luŋaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut pisi todar visi naut enan.

*AYesu igol nəvanuan isobur nibelit ivonəvoŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

³⁸ AYesu eriŋ naim nəbonbonan, evi lan naim sivan sua nahəsān aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuŋ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən bigol bimaur.

³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idaŋ van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inoŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah pisi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit viususua, ale lumaur,

⁴¹ mai natəmat isobur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNaton aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboi ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut tobəbesw. Naluŋoh ludonji, donji van ale nəboŋ lotosabi, loil kəkol həni hən asike bəriŋ galito.

⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihəbəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau mōsi.”

⁴⁴ Beti len naim nəbonbonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

*AYesu etuŋat tabtabuh len ahai pispisul gail
(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)*

* 4:27: 2Ki 5.1-14 † 4:40: NəSappat seju gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur.

¹ Bõn sua aYesu toil tarhæt nabiltiwai lotokisi hæn Nabiltiwai Kennesaret. Naluõoh loririhit garu lan hæn læbesəsəloŋ hæn nasoruan siGot.

² Ale aYesu eris nabot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotorinji. Galito lokəkas nalevlev salito.

³ Isah len nabot sivan sua nahəsən aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len nabot, eʋusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəbõn tosor tonõn, ikel mai aSimon ke, “Rusan nabot vi lan naut tosareh am, ale bar hæn nalevlev hæn mətbisah hæn naieh.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohisishi sobuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hæn nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəbõn lotobar həni, lusab naieh isobur lan, gol ke nalevlev etubat hæn bemətar.*

⁷ Imagenan lobilival van hæn alat lotosuh len nabot togon hæn læbegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan nabot gəlar pisi aropul vətah bəhbəhw!

⁸ Nəbõn aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasub, husur novi vanuan tosa masuʋ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoʋut hæn naieh tosobur lotosah həni.

¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoʋut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hæn nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv nabot eru enan salito vahut, ale lorin natit pisi esuh, lohusur aYesu.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)*

¹² Nəbõn aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəbõn toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale enjiri ke, “Nasub, gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu.”

¹³ Na aYesu isar hæn navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geʋusan gaiug hæn ahai tutumav. Ale geviol hæn naviolan mōs natutumavan hum aMoses tokele tia hæn naveveuan sam hæn gəbeʋusan galit ke gumaur.”*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isobur logəm hæn læbesəsəloŋ həni ale hæn gai bigol galit læbimaur dan naməsahan salito.

¹⁶ Avil aYesu erin galit akis, evi lan naut tobbəsw səbon ale isor mai aTəman.

*AYesu igol avan sua todədas bərusan gai, imaur
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)*

¹⁷ Len nəbõn sua aYesu eʋuspusan, ale naFarisi gail mai ahai pusan gail hæn nalo lobətah ei. Logəm len navile pisi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədanjan siNasub ebis len aYesu hæn bilav kuv naməsahan.

¹⁸ Len nəbõn enan lalumən galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi bərusan gai. Luke lipati vi lohoim hæn læberinji bathurien aYesu,

¹⁹ avil lohisi sobuer, naim epul hæn nəvanuan varirihit. Beti lopələu vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol nəbur lan, ale lorin tur hæn gai mai nəbateh san vi pan. Lorinji rivuh len naluõoh, a mō hæn aYesu.

* 5:6: Jon 21.3-6 * 5:14: Lev 14.1-32

20 Nəboŋ aYesu toris ləboi nədəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

21 NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi ḅeruḅat nəsaan? AGot səḅon ŋai!”

22 Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, “Nənauan len nəlomito satimaienən.

23 Nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

24 Imagenan nəvusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən ḅeruḅat nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləḅoi ḅerusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄ ale vahim!”

25 Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim.

26 Galit pisi lumaŋmaŋ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaŋmaŋ masuṽ, lomətahw ale luke, “Daməŋai nəsa dattoris i etile buni.”

AYesu itabtabuh len aLevi

(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

27 Natgalenan tonəŋ, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nəhəsən aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel mai ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

28 Ale eriŋ natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

29 Beti aLevi eutaut hən nəḅiltihanan m̄os aYesu len naim san, ale ikad nəḅiltiḅoh hən alat lotoum sum̄an aLevi mai galevis am luhan mai galito.

30 Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?!”*

31 AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai.

32 Ginau nəsağəm hən nəḅikel alat lotonor hən ləḅipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəḅikele mai alat nəsaan.”

Nausian husur nəvide silat ləsəhan

(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)

33 Beti lukel mai ke, “Ahai susur siJon gail, nəboŋ isoḅur ləsəhan hən ləḅisor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam̄ gail imabe lotohan, lotomun?”

34 AYesu isor var galit ke, “Nəboŋ avan sua tolah, godədas gəḅigol nəvanuan san gail lotoḅon mai hən salihan.

35 Be dereh tikad nəboŋ hən ləḅesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboŋ enan asike luhan.”†

36 Beti aYesu epusan, iḅol‡ ke, “Səkad avan ideh totar nəpisiḅoh dan nahurabat veveu ale tosoḅe len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale nəpisiḅoh asike tanor hən nahurabat tomatu.

* **5:23:** Nəboŋ aYesu tokəmaienən, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en pisi, ale nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləḅoi ke lumaruḅat o ləsəmaruḅat. Be nəḅike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləḅoi mətḅerisi ke imaur. * **5:27:** Mat 9.9; Mak 2.14 * **5:30:** Luk 15.1-2 † **5:35:** Len nəḅol pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosuman naulum̄an tolah. ‡ **5:36:** Len naut egai aYesu ikel nəpusan egai hən beṽusan galito ke nəpisaḅ sal iveru, sanor hən nəpisaḅ tomatu lotohususuri.

³⁷ Nəvanuan gail ləsaḅir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapəlaus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa.

³⁸ Aoa, nəvanuan gail leḅir nəwain veveu len nahurhuwain veveu.

³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləḅon toveveu husur ike, 'Nəwain tomatu ivoi səhori,' ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu."

6

AYesu evi masta hən nəSappat

(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)

¹ Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotuḅat kin ḅur nəhahuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.*

² NaFarisi galevis lousi ke, "Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?"

³ AYesu isor var galit ke, "Mətsaṽuruj ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboḅ lotomalkəkat a?"

⁴ Eḅis len naim nətaḅolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalumnan san.* Be nalo ike ahai tutumav səḅolit ḅai loləboi ləḅihani."*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, "ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan."

AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur

(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nabəḅonan, eḅusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas.

⁷ NaFarisi gail mai ahai ḅusan gail hən nalo ludas ḅisal hən ləḅisaḅ nəsaban ideh len aYesu hən ləḅikot həni. ḅa lokəta bunusi ke ḅigol atenan ḅimaur len nəSappat salito.

⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumnan tokad navəlan totah ke, "Gile məhat, il rivuh hən galit ḅisi." Imaienan naulumnan ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, "Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datḅigol navoian o nəsaan, datḅetəgau gat nəmauran o datḅigol ḅimasig?"

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, "Gisar hən navələm." Igole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paḅpaḅ vəsa, ale lotuḅat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləḅigole van hən aYesu.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12

(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)

¹² Len nəboḅ galenan sua aYesu evi məhat len navəhuh hən ḅisor tuṽ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav.

¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad

¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aṽan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu,

§ 5:37: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoḅir nəwain veveu burhulon. * 6:1:

Deu 23.25 * 6:4: 1Sam 21.1-6 * 6:4: Lev 24.9

15 aMattiu, aTomas, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,*

16 aJutas anatan aJemes mai aJutas Iskariot ðerinj aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu eþusan, igol nəvanuan gail lumaur

(Mat 4.23-25)

17 AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluʋoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoʋur lotogəm a Jerusalem mai naut tosoʋur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton.

18 Logəm hən ləbesəsəloŋ həni, ale hən gai ðigol naməsahan salit ðinoŋ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləŋon-isa-an salit ivoi.

19 Galit pisi lugol risi ke libari bathut nədaŋan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an

(Mat 5.1-12)

20 AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttoŋidol,

navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur natoŋan pipihabəlan aGot evi samito.

21 Gamit məttoŋmalkəkət gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitihanukub.†

Gamit məttoŋtaŋ gagai,
navoian siGot igol gagai mətukab həni
husur dereh mitiman.

22 “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədəs nahəsamit hum tosa bathut aNatan Nəvanuan məttoŋvi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni.

23 Mitikemkem len nəboŋ enan, mətəməlməlah len nahəhaʋuran husur nakonpūrpuran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuŋan atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

24 “Avil gamit məttoŋkad natit tosoʋur, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur nəsa məttoŋkade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.

25 Gamit məttoŋkad nəhanian tosoʋur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa
batbat
husur dereh mitimalkəkət.

Gamit məttoŋman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat
husur dereh nəlomit tisa, mititaŋ.

26 “Gamit, mətbeum nŋos nəvanuan pisi ləḃisal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgəras gail.”

Geləmas bun aenemi samŋ gail

(Mat 5.38-48, 7.12a)

27 AYesu eþusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit məttoŋsəsəloŋ hən ginau ke: Mətələmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito,

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluʋoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḃibal mai galito.

† **6:21:** Ta sutuai naŋu gail luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

²⁸ us aGot hən bigol navoian van hən alat lotosor mēdas gamito, sor tuv̄ mōs alat lotogol tosa hən gamito.

²⁹ Avan ideh biv̄os nētarhoñ, gipair hən nētarhoñ togon van hēni. Avan ideh bilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ hēni ke tilav nēhai susun sam̄ am.

³⁰ Geviol mai galit p̄isi lēbeus gaiug hən natideh, ale avan ideh bilav natideh sam̄, sageusi ke tilav tēlmam hēni.

³¹ Nañvide mēttoləñoni ke nēvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol nañvide enan van hən galito.

³² “Mētbēlomas bun ηai alat lotolomas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nēsaan am lolomas bun alat lotolomas bun galito.

³³ Mētbivoi ηai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nēsaan am lugol tomagenan.

³⁴ Mētbidam̄ hən nēvat ηai mai alat mēttonau ke lēbisar gele, savi natideh. Alat nēsaan am ludam̄ hən nēvat mai galit gabag, hən lēbisar gel nēkabut p̄isi.

³⁵ Be ivoi ke gamit mētile. Mētelomas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidam̄ hən nēvat mai galito, be samitoh vir nē-sar-gele-an. Mētbimaienan, dereh aGot tilav nakonp̄urp̄uran totibau mai gamito ale mētegēm vi anatan aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat lēsasipa vi tēban mai nēvanuan nēsaan gail.

³⁶ Nēlomit timastan̄is nēvanuan gail sum̄an aTēmamit len nēmav nēlon totan̄is galito.”

Gikel nakitinan husur nēvanuan p̄isi (Mat 7.1-5)

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nēvanuan tile isa ale aGot asike ike mētusa. Samtisab̄ sēhoti ke nēvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isab̄ sēhoti ke gamit mitimaspanis. Mēterub̄at nēsaan nēvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot terub̄at nēsaan samito.

³⁸ Mēteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisob̄ur mai gamito, teirir hēni, tepul sēsēhov variviriv. Bathut mētbēviol habat o mētbēviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu ep̄usan am, ibol maiegai ke: “Ametbesw eləboi besəhar ametbesw togon a? Aoa, gēlar p̄isi dereh aripal suluvi, ariteh len nabur.

⁴⁰ Ahai susur, satibau sēhor ahai p̄usan san, be avan ideh toləboi sēhot p̄is napusanan sihai p̄usan san, dereh tesum̄an gai.

⁴¹ “Husur nēsa gotokēta kot nakumashəhai len namētan aṽam̄, be gēsənanu nabiltitarhai len namētam̄?

⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namētam̄,’ nēboñ gotokad nētarhai gēsaris len namētam̄? Gaiug gotovi vanuan gēgəras, gilav kuv nētarhai dan namētam̄ bai. Gəbigole binon̄ nakētaan sam̄ dereh timasil tinor hən gēbidakuv nakumashəhai dan namētan aṽam̄.

Nəhai mai nañvite (Mat 7.16-20, 12.33-35)

⁴³ “Nəhai tovoi səṽan hən nañit tosa. Nəhai tosa səṽan hən nañit tovoi.

⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəboñ gotoris nañvite. Nəvanuan gail ləsavərus nañit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunitē.‡

‡ 6:44: Nəhau enan ehun nabulgəgau.

⁴⁵ Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

⁴⁶ “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətəşagol nəsa notokele. Imabe?”

⁴⁷ Nəvanuan pisi lotogəm hən ginau, lotosəsəloŋ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke:

⁴⁸ Ehum avan sua toum hən naim, tokir sareh ale toriŋ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboŋ nilev toğəmai, nawisel tovi məhat, iŋvas naim be sakur həni husur eum həni idanŋ habat.

⁴⁹ Be avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw ale sagole, esumŋan avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen tobuer. Nəboŋ nawisel tolev, toŋvas naim enan, vəha-sua ŋai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua
(Mat 8.5-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tononŋ, ibar naut a Kapernaum.

² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma bəməsol.

³ Nasenturion esəsəloŋ hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mto hən naŋu gail van həni hən ləbeusi ke, tegəm hən biŋgol naslev san timaur.

⁴ Nəboŋ lotogəm hən aYesu, loŋjiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəbiŋgol nategai mtoŋi,

⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nəbonbonan sinamito.”

⁶ ŋa aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən biibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləbikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəbėbis lohoim sagw.

⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəbėbubur mai gaiug. Avil gəbikele ke naslev sagw biimaur, dereh timaur.

⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihabəlan alat lotoil a mto hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nəbikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəbikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəbikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tiŋgole.”

⁹ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ipaŋ lan. Ipair van hən naluvoh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəəsəşab nadəlomian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatum ulumŋan sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltiluvoh lutah maii.

¹² Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat naulumŋan sua tomat vivile, tovi avisisua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltiluvoh a Nain luyar mai alitenan.

¹³ Nəboŋ Nasub toris alitenan, nəlon itanŋisi ale ike, “Sagitaŋ.”

14 Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!”

15 Ale nəmantuhmar ebətah məhat, etuəbat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

16 Galit pisi lomətahw, lumanjmarj ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən bevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

17 Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperjan naut pisi a Jutea mai naut pisi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais
(Mat 11.2-19)

18 Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen pisi maii. Ale ekis galit eru,

19 esəvat gəlaru van hən Nasuə hən arbeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?”

20 Nəboj artogəm həni, arousi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

21 Len nəboj enan ηai aYesu igol nəvanuan isoəbur lotokad naməsahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbesw isoəbur.

22 Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəəlōj həni: ametbesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarin buəbulol gail losəsəlōj mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəlōj hən na-kel-uri-an tovoi.*

23 AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

24 Nəboj ahai pispisul siJon artovan, aYesu etuəbat sor husur aJon mai naluvoh ke, “Nəboj məttovi lan naut masmas toəbeəsw, mətuvan varis nəsa? Nəviliol nəlan toəuvi tokurkur a? Aoa!

25 Beəuer, mətuvan hən mətberis nəsa? Naulumian tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaiənan, lotokad nakontit pisi, galit losuh len nabiltiim sekinj gail!

26 Bimaiənan, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ηai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

27 Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mo hən gaiug toutaut hən napisal sam mos gaiug.*

28 “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaəut topasi, tosəhor aJon; Be len alat lototoh pipihəbəlan aGot, galit ideh tovi ur kəmas iyalyal səhor aJon.”

29 (Galit isoəbur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais hən galit tia, nəboj lotosəəlōj hən aYesu, lukel ləboii ke, napisal siGot inor.

30 Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun pis napisal siGot mai naləjonian siGot mos galito.)

31 AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməηai lumabe? Noləboi nəbikə lohum nəsa?”

32 Losumian alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoəuv nabuvimal mos gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətarj!’

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1 * 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair, togəgel hən nənauan akis. * 7:27: Mal 3.1

³³ Logəgel hən nənanuan salit tabtab. Nokəmaianan husur nəboŋ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, 'Ikad natəmat.'

³⁴ Avil aNatun Nəvanuan egəmai, ihan, emun, be mətuke, 'Məteris! Naulunŋan tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!'

³⁵ Be alat lotohusur naŋisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eŋusani ke naŋisal siGot ekitin."

AYesu erubət nəsaan səpəhəvut tosa

³⁶ Ikad naFarsi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən bihan maii, ale aYesu ebiis lohoim san, ipat tarhəgarin hən bihan.

³⁷ Nəboŋ napəhəvut nəsaan sua len nabiltivile enan tosəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarsi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu.

³⁸ Eil pəpadaŋ hən narien, itaŋ. Nəboŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esum narien ale ebiir nəhai pəhas len narien gəlaru.

³⁹ NaFarsi tous aYesu hən bihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səboŋ ke, "Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am navide san ke alitenan evi pəhəvut nəsaan."

⁴⁰ AYesu isor vari ke, "Simon, nukad natesua hən nəbikel mai gaiug." ASimon ike, "Hai pusan, kele."

⁴¹ AYesu ibol həni ke, "Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todam həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50.

⁴² Gəlar piisi arsəkad nəvat hən arbiisar gele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaianan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?"

⁴³ ASimon isor vari ke, "Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon." AYesu ike, "Gokitin."

⁴⁴ Beti ipair van hən napəhəvut ale ikel mai aSimon ke, "Geris alitegai? Nəboŋ notobis lohoim sam gəsəlav nəwai hən nəbəkəkas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun.

⁴⁵ Gəsasum nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboŋ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosum nariegw gəlaru.

⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum navide sidato, wake gai ebiir nəhai pəhas len nariegw gəlaru.

⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosəbur lumaruəbat tia, imaianan gai eləmas masuŋ hən ginau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruəbat, gai eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai."

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, "Nəsaan sam gail lumaruəbat."

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, "Ase gagai, toruəbat nəsaan gail tu maiegai?"

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, "Nadəlomian sam gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam gail. Givan, natəmat tipat len nəloŋ."

8

Latpəhəvut lototah mai aYesu

¹ Nəboŋ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutah maii.

† 7:41: Natenarius evi nəvat naŋurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

² Napəhaʿvut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməşahan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlvru lotomakuv dani tia;

³ ajoanna asoan aKusa toil a mo hən naim siHerot Antipas tovi kin; aSusanna; mai isoʿbur am. Latpəhaʿvut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito moş aYesu mai nəvanuan san gail.

*AYesu ibol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)*

⁴ Nəboŋ naluʿoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luʿbonʿon, ale ikel nəbol pusan ke,

⁵ “Avan sua tomabmabul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naʿpisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan pisi.

⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai eʿbuer len naut enan.

⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luʿvan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədარიან hən ʒesəsəlon, tesəsəlon ʿmau!”

*AYesu ikel nəbol pusan moş nəsa?
(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)*

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəbol pusan enan.

¹⁰ Ike, “AGot idanʿ həni tia hən mətʿbeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihəbələn aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəbol pusan hən ke,

“ ‘naut kəmas ləbəkəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləbəsəlon, səsəlon, ləsəsəlon ləboi nəsa aGot togole.’”*

*AYesu isor vəsvəsai nəbol hən namisurhuwit
(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)*

¹¹ “Namilen nəbol pusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot.

¹² Alat lototeh len naʿpisal losumʿan alat lotosəlon, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot ʿbilav kuv galit dan nəsaan.

¹³ Alat lototeh len naut tobaŋ vat losumʿan alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəlon hən, be nəharhət salit gail ləsakir sədan. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh.

¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosənot, losumʿan alat lotosəlon be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləŋon-isa-an mai nəhəhaʿuran, lorun gut gat galito gol ke ləsatov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito.

¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losumʿan alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəlon hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-dan-ʿburi-an, luʿvan hən nəvit nəmauran tovoi.

*Namial tonial
(Mak 4.21-25)*

* **8:10:** Isa 6.9-10

16 “Avan ideh asike epigau namial hən bikabut gole len nabiliwai o susuani pipimel. Aoa, erinji a məhat hən bəmial len narun hən alat lotovi lohoim ləberisi.

17 Imaienan, natit pisi tosusuah, dereh tevisi p̄ar̄p̄ar, natit pisi tokəkol, dereh aGot tesəjav həni, tevəhoti.

18 Imaienan, mətesəsəloj vahvahir nasoruan hən mət̄bələboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol həni am maii, be avan ideh tomətahuhn bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

Anan aYesu mai avan aYesu gail

(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

19 Beti avan aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbēgəm pəpadan həni husur naluvoh.

20 Imaienan napisulan sua egəm həni ke, “Avan gail mai anan saltoil vivile. Luke leris gaiug.”

21 Isor vari ke, “Alat lotosəsəloj hən nasoruan siGot ale lotogol nəsa tokele, galito lovi anagw mai avagw gail.”

AYesu igol nəlan today etəmat

(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

22 Boj sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nabiltiwai egai.” Nə lusah len naḃot, lugam van.

23 Nəboj aYesu lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan evuv idan len nəwai, naḃot epul, pəpadan hən bəmun.

24 Ale ahai susur gail lovəjon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idan van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəmat.

25 Eus galit ke, “Nadələmian samit gai be?” Len namətahwan salito lupan lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idan van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugol husur nəsa tokele.”

Naulum̄an tokad natəmat gail

(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)

26 Beti lugam kotov nabiltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa.

27 Nəboj aYesu tomarij vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naburhuvat nəmatan gail.

28-29 Vəha-səbsəbur tia nanunun nəmargobut itah gati, naut kəmas lotobanjis gati hən natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol həni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut toḃəḃesw. Nəboj toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan naulum̄an. Ale ikai pərhado ke, “Gaiug savi hən gəbəmədəs ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Nojir gaiug, sagipansəm ginau mūd!”

30 Ale aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Isor vari ke, “Luḃoh,” husur nanunun nəmargobut isəbur lobis lan.

31 Ale lojir̄jiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite.*

32 Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len navəhuh ei. Ale nanunun tosa gail lojiri ke tidan hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idan həni.

33 Nəboj lotomakuv dan naulum̄an, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar marij len navəhuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

* 8:31: KelV 9.1-5

34 Nəboŋ alat lotokəkətəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todar visi.

35 Ale nəvanuan gail loğəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusəb naulumən, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətəh bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətəhw.

36 Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, nəvide hən naulumən tomaur, natəmat gail lotomakuv dani.

37 Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətəhwan. Nə aYesu isah len nabot hən bəriŋ naut enan.

38 Naulumən, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, enjiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke,

39 “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole mōs gaiug.” Nə atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole mōsi.

*Nəpəhəvut toməsah mai natəbarehreh tomat
(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)*

40 Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluvoh lohəhəvur hən natəlmaman san husur luvatvat viri.

41 Beti avan sua toil a mō hən naim nəbonbonan, nəhəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, enjiri ke tivahim maii.

42 Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədəm han tovi 12, be pəpadəŋ timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluvoh lorihiti.

43 Galit sua, nəpəhəvut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas bigol bimaur.*

44 Iyar pəpadəŋ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am.

45 AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluvoh lorihit gaiug.”

46 Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədəŋan ivan dan ginau.”†

47 Nəboŋ nəpəhəvut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs.

48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam igol ke gumaur. Givan, nələm tikad natəmat.”

49 Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a mō hən naim nəbonbonan, ike, “Anatvavin imat ebun, sagemədas ahai pusan am.”

50 Nəboŋ aYesu tosasəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətəhw, riŋ nələm len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

51 Nəboŋ tovi lohoim sijairus, sədəm hən avan ideh bəbis lohoim maii, be idam hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai.

52 Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan pisi lutan vasis həni. Ris aYesu toke, “Samtitan, gai səmat, ipatmari ŋai.”

53 Luman sili husur loləboii ke imat tia.

54 Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!”

55 Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani.

56 Anan mai atəman arumanŋan avil aYesu ikel idan mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

* 8:43: Natosian galevis ta sutuai luke: *evur ahai rerer gail hən ləbigol bimaur sobuer*. † 8:46: Nədəŋan siYesu imadidih, naut kəmas galevis ivan dani, nədəŋan san ipat pitpitov sal.

9

*AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)*

¹ Nəboŋ aYesu tokis ðonðon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-mo-an mai nədaŋan hən ləbēhut natəmat p̄isi mai hən ləb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur.

² Ale esəvat galito hən ləb̄ikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləb̄igol nəvanuan gail ləb̄imaur.

³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat o nəhai susun gəgel.

⁴ Naim ideh mət̄bēbis lan, toh ei vəbar nəboŋ mət̄berin̄ navile enan.

⁵ Nəvanuan gail ləb̄emətahun gamito, nəboŋ mət̄berin̄ navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən b̄imasil ke aGot sahəhəvur hən galito.”

⁶ Nəboŋ tokəmaienan tonon̄ lovivile, luyar husur navile v̄isusua. Len naut p̄isi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

*AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)*

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəlon̄ hən natgalenan lotovisi. Edədarŋəbu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan,

⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.

⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəlon̄ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idon̄ nap̄isal hən ðebubur mai aYesu.

*AYesu evəŋan naulum̄an tovi 5,000
(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)*

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nab̄iltivile Petsaita hən ləb̄itoh ei səb̄olito,

¹¹ avil nəboŋ naluvōh lotosəsəlon̄ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhəvuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadan̄ hən b̄imasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm hən̄i, luke, “Gesəvat naluvōh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləb̄isəb̄ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḅəḅesw, ipat a tut.”

¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhb̄əta erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namtəvur nəhanian m̄os naluvōh p̄isi a.”

¹⁴ (Husur ke ikad naulum̄an tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke ləb̄ətah hən b̄ikad naulum̄an len natuhluvōh v̄isusua ḅevi 50.”

¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit p̄isi lobətah.

¹⁶ AYesu ilav nab̄əta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəmav hən b̄ike sipa, ale eḅur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləb̄epəpəhuni mai nəvanuan gail.

¹⁷ Nəboŋ galit p̄isi lotohan vəhanukub tonon̄, ahai susur gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

* 9:17: 2Ki 4.42-44

*APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)*

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səbolito, aYesu isor tuv̄. Nəboŋ tosor tuv̄ tonon̄ eus galit ke, “Naluvoḥ gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)*

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele,

²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a n̄o hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ bitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit p̄isi ke, “Avan ideh bələŋon ke bevi ahai susur sagw, satigol nəsa bələŋoni be len nəboŋ p̄isi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau.

²⁴ Bathut avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san bimasig n̄os ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

²⁵ Avan ideh totəgau gat natit p̄isi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai ebuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan?

²⁶ Avan ideh bəməmau hən ginau mai nasoran sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau hənī balai nəboŋ bəgəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai anel san gail.

²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipi-həbələn aGot.”

*Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)*

²⁸ Nəmariboŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aJon mai aJemes, ale lovi məhat len navəhuh hən bisor mai aGot.

²⁹ Nəboŋ tososor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil.

³⁰ Vəha-sua ŋai naulun̄an eru, aMoses mai aElijah arovisi

³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu b̄igole bisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən b̄erij navile a pan.

³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai naulun̄an eru artoil maii.*

³³ Nəboŋ artosudəlañ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esam̄, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw.

³⁵ Nadoldol isor len nəmavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəlon̄ husuri!”*

* 9:24: Len naut egai nəboŋ aYesu toke *avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig* namilen ke avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig.

* 9:32: 2Pit 1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonon, lusabi ke aYesu səḃon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

*AYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)*

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan nəvehuh, nəbilitluḃoh lobubur mai aYesu.

³⁸ Naulumian sua len galit ikai ke, “Hai pusan, nonjir gaiug ke geris anaturg w ulumian husur nukad esua ŋai.

³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imapulpul habat.

⁴⁰ Nonjir ahai susur sam gail hən ləḃehuti be lodədasi.”

⁴¹ AYesu ike, “Gamit mətsəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkəbur masuḃ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətupar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anaturŋ gəmai.”

⁴² Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman.

⁴³ Galit pisi luḃaŋ len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

*AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)*

Nəboŋ galit pisi lotoḃaŋ, lotosor husur natit pisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

⁴⁴ “Mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan nəvanuan gail.”†

⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləḃeləboii ale lomətahw, lomətahun ləḃeusi həni.

*Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)*

⁴⁶ Ahai susur gail m̄au lotuḃat v̄itv̄ituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito.

⁴⁷ AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban.

⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhaḃur hən natuhtətai sumian egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhaḃur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhaḃur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhaḃur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai m̄au etibau len nabunusian siGot.”

⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsam, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.”

⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito.”

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpadaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem.

⁵² Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a n̄o. Len nəyaran salito loḃis len navile sua a Samaria hən ləḃeutaḃ v̄iri;

⁵³ be alat navile enan lomətahuni husur evi Jerusalem.

⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, aJemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, “Nasuḃ, guke namtekis nəhab len nəmav hən bihan bun galito?”*

† 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan nəvanuan gail. * 9:54: 2Ki 1.10, 12

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idan, esivoh len gəlaru ke arsanor,
⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

*Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?
 (Mat 8.19-22)*

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur nəpısal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehukur gaiug naut pısi gəbevi lan.”

⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad nəbur pətəpat len tan, mai nəman naməsav gail lukad nəhai ɲodɲod, be aNaton Nəvanuan səkad naut ideh hən bıpət turuŋ lan, hən biŋavɲav.”

⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, “Gehukur ginau!” Avil ike, “Nasub, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai.”

⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Gerin alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihabəlan aGot.”

⁶¹ Nəvanuan tile am ike, “Dereh nehukur gaiug, Nasub, be gidam hən ginau nivahim hən nəbesudəlam nəbathudud sagw bai.”

⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totəgau gat nəhai tivtivan[‡] be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihabəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72^{*}, ale esəvat galito lorururu a mo həni van hən navile mai naut pısi ke pəpadan bevi lan.

² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isəbur, be nəvanuan nauman lovis ɲai. Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.

³ Mitivan! Nəsəvat gamito məttosuman natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.[†]

⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətəbebubur mai galit metpısal.

⁵ Nəboŋ mətəbevi lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəmat len nəlomito.’

⁶ Bikad nəvanuan toləmas natəmat ei, natəmat məttokele tipat len nəlon; bebuer, dereh natəmat tetəlmam van hən gamito.

⁷ Mititoh len naim enan ɲai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad nəpurpuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.*

⁸ Nəboŋ mətəbevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləbəhəhəvur hən gamito, mitihan nəsa ləbeutaut həni moş gamito.

⁹ Mitigol alat lotoməsah limaaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadan hən gamito.’

¹⁰ Wake nəboŋ mətəbevi lan navile ideh ale ləbəmətahun gamito, mətevi lan nametpısal han gail ale mitike,

[‡] **9:62:** *Nəhai tivtivan* silat a Jutea ikad namətəlai tokan a pan. Nabuluk o natonji elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən biwol həni nəboŋ totiv nətan. * **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † **10:3:** Len nasuruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltipah katkat.

* **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

11 ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eʋusani ke aGot sahəhaʋur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natoohan pipi-habəlan aGot egəm pəpədaŋ tia hən gamito.’*

12 Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen ħibar naut a Sotom.’*

Navile gail ləsəpair dan nəsaan

(Mat 11.20-24)

13 AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətəvəlo, lətasun nahurabat toharharo,‡ lətəbətəh len nəmasiav mitihab.*

14 Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton.

15 Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.’*

16 Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

17 Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaʋur ale luke, “Nasuĭ, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsəñ.”

18 Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil.

19 Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətəbipal gat nəmət mai naskopion§ gail mai hən mətəbesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətəbesənah lan.

20 Imagenan samtehəhaʋur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsəmit tia len nəmav.”

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

21 Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaʋur hən tomaienān.”

22 AYesu isor tətəs ke, “ATəmagw ilav natit pisi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatun ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən ħevəhot pərpəpə hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

23 Beti nəboŋ lototoh səbolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttoris, lukab həni.

24 Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakin ta sutuai lotosəbur loləŋon ke lətaris nəsa məttoris be ləsaris, loləŋon ke lətasəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ həni, be ləsəsəloŋ həni.”

* **10:11:** Luk 9.3-5   * **10:12:** Gen 19.24-28   † **10:13:** *Nahurabat toharharo* iharharo hun nəbak namətu.   * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4   * **10:15:** Isa 14.13-15   § **10:19:** *Naskopion* evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriʋon totibau a mō hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi ħevələs nəvanuan. Nəboŋ tovələs nəvanuan, eləboi ħigol nəmatan.

Nəböl pusan husur aule Samaria tovoi

²⁵ Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai pusan, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

²⁶ AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len nalo? Goŋuruŋi ke ekəmabe?”

²⁷ Isor vari ke, “Geləmas bun Nasuḅ aGot sam len nələm kavkav, nanunum kavkav, nədaŋan sam kavkav mai nənauan sam kavkav; len gaiug kavkav;”^{*} ale ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suŋan gotoləmas bun gaiug gabag.’^{**}

²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”^{**}

²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ hən ginau, ase lai?”

³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu iḅol pusan ke, “Nəboŋ aulumŋan sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvnənah gail loŋŋur van həni, lukolkol nahurabat san dani, luḅasi, ḅasi, ḅasi van, ale lorinŋi imatmatioḅ ei, luvan dani.

³¹ Ikade ke aḅai tutumav sua ehusur nəpisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəpisal dani.

³² Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehusur nəpisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəpisal dani.

³³ Avil len nəyaran seule Samaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itaŋisi.

³⁴ ŋa ivan həni, eḅir nəoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei.

³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai naulumŋan hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh nəḅur nəkabut ideh san.’^{**}

³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan sam, len alat lototor, ase itoh pəpadaŋ hən naulumŋan, nəvanuan vənvnənah gail lotomədəsi?”

³⁷ Naulumŋan namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi həni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmivan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhaḅut sua, nahəsən aMarta tothotəh lan. Gai ike aYesu titəh lohoim san.

³⁹ Ale aḅan, nahəsən aMeri eḅətəh bathurien Nasuḅ, esəsəloŋ hən nasoran san.

⁴⁰ Be aMarta inau masuḅ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, gumabe? Aḅagw eḅətəh kəmas be ginau səḅogw, noum piŋ nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.”

⁴¹ Avil Nasuḅ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuḅ hən natit tosoḅur togol nələm totuhətuḅ həni;

⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuḅ-an si Nasuḅ (Mat 6.9-13, 7.7-11)

^{*} 10:27: Deu 6.5   ^{*} 10:27: Lev 19.18   ^{*} 10:28: Lev 18.5

¹ Boŋ sua aYesu isor tuŋ len naut sua. Nəboŋ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasub, ŋusan ginamit hən naŋide hən na-sor-tuŋ-an sumŋan aŋon toŋusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboŋ mətbisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:

“ATəmanamito,

nahəsəŋ tiyalyal tabtab,

gegəmai hən nəvanuan pisi ləbitoh pipihabəlaŋ.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboŋ ŋisusua.

⁴ Gerubat nəsaan sinamito,

sumŋan namttorubat

nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidam hən natideh

hən bitaltal ke namtigol nəsaan.’”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tubloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam hən nabəta titor mai ginau,

⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian ebuer hən nəbilav maii.’

⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiŋ tia, ale anatuŋw gail namtupat tia. Nodədas hən nəbile məhat viol hən natideh mai gaiug.’

⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləŋoni husur eus tabtab həni.

⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav mōs gamito.

¹⁰ Husur nəvanuan pisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav mōsi.

¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum bəus naieh, gilav nəmat maii a?

¹² O anatum bəus nədavurhuman, gilav naskopion maii a?

¹³ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi məbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gail!”

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat tobutbut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonon, naulumŋan tobutbut a mō isor, ale naluŋoh luŋan lan.

¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abilitəmat setəmat gail!”

¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkabaŋ, dereh timasirsir, təbəbesw. Mai nahəmar tobalkabaŋ, dereh asike evj bathudud am.

¹⁸ ASetan təbal mai natəmat san gail, dereh temədas nədaŋan san, nənauan enan imelmel masuŋ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul.

¹⁹ Ginau nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loŋusani ke məttosab.

* **11:15-16:** *Peelsepul* evi nahəsən aSetan sua toil a mō hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

²⁰ Be nəbēhut natəmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natoŋan pipi-habəlan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esumān naulumān todaŋ tokad natit hən nəbālan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit pisi san losuh ivoi.

²² Avil nəbōŋ avan sua todaŋ səhori tobal maii, iḅal səhori, beti ikol nametəlai nəbālan san dan niben, ilav kuv natit hən nəbālan gai todaŋ lan, ale epəpəhun natit pisi san.

²³ Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaḅipiriah; asike besəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut

(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəbōŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən biŋavḅav lan, be idōŋ sōbuer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’

²⁵ Nəbōŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit pisi tonor.

²⁶ Beti ivan vəsəhar nanunun toməlevru lotosa masuḅ am səhor gai, ale nəbōŋ lotoḅis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ŋa nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta mō.”

²⁷ Nəbōŋ aYesu tokel natgalenan sal, aḅəhaḅut sua len naluḅoh ikai van həni ke, “Anam, napəhaḅut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi hənil!”

²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat losəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel

(Mat 12.38-42; Mək 8.12)

²⁹ Nəbōŋ naluḅoh pəpadaŋ hən aYesu lotosəbur am, ike, “Naur ta daməŋjai lusa masuḅ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai.

³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah eḅusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa ḅevisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teḅusan naur ta daməŋjai ke aGot tosəvati.*

³¹ Len nəbōŋ aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən besəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.*

³² Len nəbōŋ aGot ḅepəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəbōŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Namtial hən niben nəvanuan

(Mat 5.15, 6.22-23)

* **11:30:** Jna 3.3-5 * **11:31:** 1Ki 10.1-10 * **11:32:** Jna 3.5, 8, 10

33 “Avan ideh, nəboŋ topigau narŋial, sasusuani o sariŋi pipibiliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotobis lohoim ləberis narŋial han.

34 Namətaŋ ehum narŋial tolav narŋial mai nibem. Nəboŋ namətaŋ tovoi, nibem kavkav epul hən narŋial. Be nəboŋ toməsaŋ, nibem epul hən nəmargobut.

35 Gigole ke narŋial len nəlom savi margobut.

36 Bimaienən, nibem kavkav bepul hən narŋial, səkad nahudhubem tomot-mot, dereh tepul hən narŋial hum narŋial nəboŋ tomias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

37 Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən bihan maii, ale aYesu ebis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.[†]

38 Avil naFarisi esəhoŋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan.

39 Beti Nasuβ ikel maii ke, “Gamit naFarisi gail məu, mətokəkəs navivile hən nəbiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopul hən na-ləŋon-masuŋ-hən-natite-an, mai nəsaan.

40 Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am.

41 Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotomtidol, imagenan natit piŋi tiveveu len gamito.

42 “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəŋjavur hən namint, narue mai natuhluhai[‡] gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nəlomit tibonboŋ hən naviolan len tosəŋjavur.*

43 Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoləŋon buni ke mətobətaħ a mə len naim nəbonbonan, mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

44 Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətosuŋan nəbur nəmatan səkad nəburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit tobo butite.”[§]

45 Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai piusan, nəboŋ gotokəmaienan gusor viles ginamit am bolai.”

46 AYesu isor vari ke, “Gamit məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur mətorin namələsan len nəvanuan gail gol lodədas ləbevusi, avil gamito mətsasusupah mai galito hən natideh sasua.

47 Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoum hən nəburhes topəhas məs aħai kelkel ur gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito.

48 Imagenan mətugol iparpar ke məttodaŋ hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun aħai kelkel ur gail, ale gamit mətoum hən nəburhes salit gail.

49 Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nəsevət aħai kelkel ur mai aħai piŋpisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale ləmədas bun galevis am.’

50 Husur enan aGot dereh terin nəmatan siħai kelkel ur piŋi ta mə len natubatan hən navile a pan len naur ta daməŋjai.

[†] 11:37: Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitol ale luhan. Lohusur naŋide silat a Rom. [‡] 11:42: *Namint, narue mai natuhluhai* lovi nalukai lotorin len nəhanian hən nabus han bivoi am. * 11:42: Lev 27.30; Deu 14.22 [§] 11:44: AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobinbinjal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16.

⁵¹ Nəmatan salit etubət len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməŋai sil nəmatan galen pisi.*

⁵² “Gamit məttokad namıtisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat! Husur mətokəköl gat naŋisal hən nəvanuan gail ləbetətan hən aGot. Gamito mətsələboi aGot, ale mətömədas alat lotoləŋon ke leləboii.”

⁵³ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lupari dani, lotubət hən ləbisor tasi vəsa, ale lotubət hən ləbeusi nausian today gail.

⁵⁴ Lusor utaut hən ləbitah gati, luke ligol tekəkös len nasoruan san.

12

Sagesumtan naFarisi gail

(Mat 10.26-27)

¹ Nəboŋ naluvoŋ lotogəm ðonðon, lusobur masuŋ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etubət hən bisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mətelələgaul NaFarisi gail lohüm nəyis, naŋusanan salito iperŋan nəvanuan pisi be galit gabag ləsəgöl nəsa lotokele.

² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhə. Natit pisi lotosusuani, dereh tevəhoti.

³ Imaienan, nəsa məttokele len nəmargobut, dereh tegəm len narŋial, ale nəsa məttosor lahlah həni lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi lesəsəloŋ həni.

Mətemətahw len aGot ŋai

(Mat 10.28-31)

⁴ “Nəbubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogöl nibemıt bimat. Nəboŋ lotogole tononŋ lodədas ləbigoł natideh am.

⁵ Avil dereh nəvusan gamito hən ase nıau mətbemətahw lan: Mətemətahw len atenan togöl nibemıt bimat mai tokad nədaŋan hən bıbar hən gamito vi lan nəhab nəmatan. Nokitin, mətemətahw lan!

⁶ Mətoləboi mətbəvur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonboŋ hən ideh.

⁷ AGot epuruŋ gat nasivur vısusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənanuan siGot mətosəhor masuŋ hən nəsparo tosobur.

Sageməmau hən aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail.

⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.*

¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timarubat dani. Avil nəvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan dani.

¹¹ “Nəboŋ ləbesəhar gamito a nıo hən nəbonbonan o alat lotoil a nıo o nəvanuan totıbau gail, samtinau masuŋ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa,

¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh tevusan gamito hən nəsa nıau mətbikele.”

* 11:51: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

* 12:6: Nəsparo evi natuhman naməsav.

* 12:9: 2Tim 2.12

Amelme! sua topul hən natit pisi

13 Beti sua len naluṽoh ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, kel mai aṽagw ke tepəpəhun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.”

14 Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisəḅ səhot nəsa binor hən gaməru? Səpat len ginau.”

15 Beti ikel mai naluṽoh ke, “Mətelələgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke nə-ləṽon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoḅur tokade.”

16 Eṽusan, ibol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuṽ hən nəhanian,

17 ale gai səḅon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəbetuan nəhanian hagw besuh lan.’

18 Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoḅ naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləbetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit pisi sagw gail lan.

19 Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoḅur ləḅesuh teḅəlav, nasihau tisoḅur. Giṽavṽav ṽai! Han, mun vahəhəṽur.”

20 Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelme! Len mariug daməṽai gimaslav təlmam hən nəmauran sam! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni nəos gaiug?’

21 “Dereh timaienan hən avan ideh tosaḅ tuan natite nəos gai gabag, be səkad nəsa aGot toləṽoni.”

*Sa-nauan sam tetuhatuh
(Mat 6.25-34)*

22 Beti aYesu isor mai aḅai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa məḅihani; samtinau masuṽ hən nibemito mai nəsa məḅesuni.

23 Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail.

24 Mitinau nəman sua, nareven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətan nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəṽan galito. Mətosəhor masuṽ hən nəman gail!

25 Mətoləḅoi məḅbigol nəmauran samit teḅəlav am len nə-nau-masuṽ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

26 Məḅḅədədas məḅbigol natit tokəkereh maienan, imab mətunau tuhatuh hən natit pisi am?

27 Mitinau napusihai mai naṽide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəḅasan hən napusihai enan esəhor napəḅasan siSolomon len nahurabat bilbil san.*

28 AGot bigol napusihai naliol ḅepəḅas maienan, naut kəmas topus daməṽai ale pəlan topaṽ len naoven; a məḅat hən natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Wəreh! Nadələmian samit ekəkereh!

29 Gamito, samtinau tabtab hən nəsa məḅihani mai nəsa məḅḅemuni, samtinau tuhatuh həni!

30 Samtehum naluṽoh hən nametḅos len navile a pan lotoumum nəos natgalenan. ATəmamit len nəməv eləḅoi tia ke mətumaṽur len natgalenan.

31 Avil məteləṽon nəsa aGot toləṽoni len natohan pipihəḅəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

† 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite. * 12:27: 1Ki 10.4-7

*Samterij nəlomito len nəvat
(Mat 6.19-21)*

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəšipsip. ATəmamito ehəhəvur hən beviol hən natohan pipihəbəlan mai gamito.

³³⁻³⁴ Mətbeləjon nəsə aGot toləjoni, ehum məttoum hən nəpaus mōs gamito len nəmav hən asike emərtar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebuer, nəvanuan vənvnəh asike evənohi, nəbarmom asike emədasi.[‡] Bathut ke, naut nakontit sam gail lotopat lan, dereh nəlom tu tipat tabtab lan. Imaianan mətəpūr hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nartial samit tipa tabtab.

³⁶ Mətesumən nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito bətəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboj bətəlmam, bidelde, vəha-sua nja lesəjav hən nabopita mōs gai.

³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboj amasta bətəlmam, bəris ləboii ke lotolele, lotoutat viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tepəpehun nəhanian van hən galito.

³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbēutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas bəgəm tubloh len mariug o nəboj nəman bəkəkəraiko.”

³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnəh tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim.

⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

*Nəvanuan nauman tovovi
(Mat 24.45-51)*

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasub, nəbol pusan enan, gukele mai ginamit nja o mai nəvanuan pisi am?”

⁴² Nasub isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-mō-an amasta san torinj ke tei a mō hən nəvanuan nauman pisi, toke tepəpehun nəhanian halito len namityal nəhanan?”

⁴³ Amasta bivahim, bisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh təhəhəvur habat.

⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit pisi san.

⁴⁵ Avil naslev en bikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən bəgəmai,’ ale bətubat vəs alalumian mai alatpəhəvut nauman, bihan, bəmun vatərog, gai timabe?”

⁴⁶ Amasta san dereh tətəlmam len nəmaribon naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale rinji mai alat ləsəkad nadələmian.

⁴⁷ Naslev toləboi naləjonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsə tokele, dereh amasta ti vəs masu həni.

⁴⁸ Be naslev saləboi naləjonian simasta san ale sagol nəsə toləjoni, dereh amasta ti vəsi be savi vəha-səbəsəbur. Avan ideh aGot tolav tosobur maii, aGot ike tilav təlmam hən tisoəbur. Mai avan ideh aGot torinj tosoəbur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisoəbur am təban.

[‡] 12:33-34: Len naut susus nəbarmom ikat tətər nahurabat gail.

AYesu igol nəvanuan lepəpəhw
(Mat 10.34-36)

49 “Ginau nogəm hən nəberənas navile a pan; noləŋon buni ke tatuɓat paŋ ma tia.

50 Ikad nəbaptaisan § hən nəbibaptais lan; ale noləŋon isa masuɔ vir nanonjan han.

51 Mətunau ke notogəm hən nəbilav natəmat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan.

52 Daməŋ van tikad erim len nəbathudud ləberəpəhw dan galit gabag, eru aribal mai itor, itor libal mai eru.

53 Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhw, atəman tibal mai anatun ulufian, anatun ulufian tibal mai atəman; anan tibal mai anatvavin, anatvavin tibal mai anan; avilah tibal mai avuŋon pəhaɔt, avuŋon pəhaɔt tibal mai avilah san.”*

Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)

54 Isor tətəs mai naluvoħ ke, “Nəboŋ məttoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ŋai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan.

55 Mai nəboŋ nəlan toɔuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tɛpud,’ ale imaienan.

56 Vanuan nəgəgərasan gail! Mətokəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədas mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəmat mai aenemi sanġ gail
(Mat 5.25-26)

57 “Imabe mətodədas mətbələboi nəsa tonor?”

58 Nəboŋ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len napisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmat tətəs. Asike gəbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.

59 Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəbėvur piis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋi. Len navide tomaienan, gimasgol natəmat mai aGot tutut, hən asike gəbipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

1 Ikad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, bon hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutu-mav həni.

2 AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili piisi husur nəmatan salit isa maienan?”

3 Ao, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito.

4 Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaħsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit piisi am lotosuh a Jerusalem a?

§ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmatan san bimasvi lan. * 12:53: Mic 7.6

** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuɔ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboŋ nauman san gail.

⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mæt̃ipair dan nəsaaan samito, gamit p̃isi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eḡusan, iḡol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas ṽite lan soḡuer.

⁷ Ńa ikel mai naulum̃an tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das soḡuer hən naḡit nafik len nəhai egai. Ta ḡuri! Itov kəmas, mabe?’

⁸ Isor vari ke, ‘Nasub̃, rinji tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti rinj nat̃ibuluk lan.

⁹ Ale ḡivan len nasihau ḡegəmai, ivoi; be asike ḡiḡvan, ta ḡuri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eḡusan len naim naḡonḡonan sua.

¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuḡ, gai edədas ḡeil ḡinor.

¹² Nəḡon aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam̃.”

¹³ Ale erinḡ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ḡai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalalan siGot van.

¹⁴ Naulum̃an toil a m̃o len naim naḡonḡonan, nəlon ipanḡan husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluḡoh ke, “Ikad nəmaribonḡ nauman toməlevtes. Ńa mətəgəm hən mət̃imaaur len nəmaribonḡ galenan, samteḡəm len nəSappat!”*

¹⁵ Ris Nasub̃ otor vari ke, “Mətovi vanuan gəḡeras! Gamit p̃isi mət̃əsah rubat nabuluk o natonḡi len nəSappat ale mət̃əsahari vivile hən ḡemun a?”

¹⁶ Be napəhəvut egai, tovi anatvavin aApraham, aSetan tobanjis gati nasihau tovi 18, sanor hən ḡimakuv dan nəbanḡisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəḡon aYesu tokəmaienan, galit p̃isi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluḡoh kavkav lohəhəvur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəḡol p̃usan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihəḡəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmabe?”

¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həñi len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai ḡodḡod len nəpashəte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natohan pipihəḡəlan aGot ehun nəsa?”

²¹ Ehun nayis, napəhəvut sua tolavi, toḡundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua p̃isi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eḡusan ale iyar vi Jerusalem.

²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasub̃, dereh nəvanuan levis ḡai limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasobur a?” Ale ikel mai galit ke,

²⁴ “Hisi hən mət̃ebəisutur ḡopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisobur luke leḡis lan be lodədasi.

* **13:14:** Exo 20.9-10; Deu 5.13-14 * **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor.

²⁵ Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh məteil vivile. Mətetubat deldel len nabopita, mitike, ‘Nasub, səŋav hən nabopita hən ginamito.’ Ale gai tisor var gamit ke, ‘Nəsaləboi kas gamito. Naut samit a be?’

²⁶ Beti mətetubat sor ke, ‘Namtuhan mai gaiug. Gaiug goṗusan len nəṗisal sinamit gail.’

²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətevi tut, gamit məttogolgol nəsaan!’*

²⁸ Dereh gamit mititan, mitidesdes batriṽoriṽ len nəboŋ mətberis aApraham, alsak mai aJakop mai ahai kelkel ur ṗisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səbomito, aGot tibar hən gamito vivile.

²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut ṗisi ale lihan len nəbiltihanan len natohan pipihabəlan aGot.

³⁰ Ale məteris! Ikad nəvanuan kəmas ləbēgəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləbēgəm vi ut kəmas.”

AYesu mai aHerot

(Mat 23.37-39)

³¹ Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Geriŋ naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməŋai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaaur, ale hois nesib.’

³³ Naut kəmas, len nəṗisal sagw nimasvan daməŋai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur ṗisi loləboi ləbimat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isobur tia nuke nihavhav hən alahutai sam hun natopəhaṽut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni.

³⁵ Məteris, naut a im samit eḃəbesw.* Nukel mai gamit ke asike mətoris ginau am vir mətbiķe, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsan Nasub aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

¹ Len nəSappat sua, nəboŋ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a nio hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani.

² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad nauluman narien mai navəlan gəlaru lototob.

³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan biḡol avan ideh bimaur len nəSappat a?”

⁴ Be naut eḃut, ləsasor. Nə aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van.

⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh biķad anatun o nəbuluk toteh len nəburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?”

⁶ Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eṗutsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboŋ aYesu tobonus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, ibol, eṗusan magegai ke:

* **13:27:** Psa 6.8 † **13:32:** *Nafoks* ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai navide hum nahit tosusuan gai. * **13:35:** Jer 12.17, 22.5 * **13:35:** Psa 118.26; Luk 19.37-38

8 “Nəboŋ avan ideh beus gaiug hən gəbēgəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan beus avan ideh totibau tosəhor gaiug.

9 dereh gai bēgəm hən gaiug tike, ‘Gilav namileni mai ategai.’ Ale dereh nahurumi tisa, gimasbətah vi tut.

10 Be nəboŋ avan ideh beus gaiug hən gəbēgəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma bēgəm sor mai gaiug hən bike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəbebətah bivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan pisi lotohan mai gaiug, dereh getibau.*

11 Husur avan ideh bīpatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh bigol gai gabag bevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.

12 Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bihan ke, “Nəboŋ gəbikad nəhanan tublial o ut mədau, sageus nabubur sam gail, aʋam gail, amaheam gail o alat lotosuh pəpadan lotopul hən natite. Gəbigole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam tegəm hən gaiug.

13 Be nəboŋ gəbeutaut hən nəhanan, us naməsai gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametbesw gail;

14 ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləbisar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləbile məhat dan nəmatan.”

Nəbol pusan hən nabiltihanan

(Mat 22.1-14)

15 Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəlon hən, isor mai aYesu ke, “Avan ideh bihan len nabiltihanan topat len natohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab hən!”

16 AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isoḅur.

17 Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit pisi eutaut tia.’

18 Be lonit nəholito, logərası maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaʋur nətan sua ale nimasvan hən nəberisi.’

19 Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaʋur nabuluk tosəŋavur lotoum vīruaru ale nimasvan hən nəbeum risi lan gail.’

20 Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbēgəmai.’

21 Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahan naim nəlon ipanpan habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltipisal mai napisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsai gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.’

22 Sədareh naslev ike, ‘Nasub, nəsa gotokele, nugol pisi, be naut kəmas alaten lotosoḅur, nəhanian isoḅur ipat sal.’

23 Beti amahan naim isor vari ke, ‘Gevi lan napisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbēgəm vi lan naim sagw hən bəpul.

24 Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.”

Idaŋ hən nəvanuan bevi ahai susur siYesu

(Mat 10.37-38)

25 Nabiltiluḅoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike,

* 14:10: Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

26 “Avan ideh begem hən ginau beləmas masuŭ hən ginau səhor nəbathudud san suman tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anatan gail, aŭan mai aŭavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi bevi ahai susur sagw.

27 Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas bevi ahai susur sagw.†

28 Husur gamit ideh bīke beum hən naim sahsah vi məhat; gai tebətah bai hən bepuruŋ tuan nəvat hən beləboii ke ihau hən naim bīhav māu a?

29 Asike bīmaienan, tehīr nəpaudesen san be edədas beum pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotorisi, letubat sor vilesi, ke,

30 “Geris atenan. Etubat um hən naim be edədas beum pisi.”

31 O nakin ta be ia gol nəbalan mai nakin togon be sabətah hən bebususi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi bībal səhor togon tokad 20,000 togəm hən bībal maii māu a?

32 Binau ke edədas bībal səhori, esul avan sua san tosor n̄osi mai nakin togon nəboŋ totoh a tut sal, hən beusi ke, “Nəbalan tinonj mabe?”

33 Imagenan, gamit ideh asike beirinj gabulan natit pisi san, gai edədas bevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig (Mat 5.13; Mak 9.50)

34 “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas bīmasig hən bədube, tegəm vi tas tətas am mabe?”

35 Nətas enan sanor hən bīgol nətan bivoi, sanor hən bīgol natibuluk len naut sogsoŋ bivoi hən nətan, nəvanuan pisi lubar hənī n̄jai.‡ Avan ideh tokad nədarinjan hən beśəsəlōŋ, tesəsəlōŋ buni.”

15

Nasipsip tomasig

1 Boŋ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən ləbesəsəlōŋ hənī.

2 Ale naFarisi gail mai ahai pusan hən nalo loŋit nəholito, lusor mətmətan hənī ke, “Atenan ehəhəvur hən alat nəsaan, ale ihan tu mai galito.”

3 Imagenan ikel nəbōl pusan egai mai galito, ike,

4 “Gamit ideh bīkad nasipsip tovi 100 ale esua bīmasig, timabe? Dereh terinj lotovi 99 len nəmarireu ale tidonj tosua tomasig van vəsəbi.

5 Nəboŋ tosaŋi tononj, erinji len nəbathuvəson, ikemkem.

6 Ale nəboŋ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadan, logəm bōnboŋ. Ike, “Mətehəhəvur mai ginau husur nusab nasipsip sagw tomasig!”

7 Nukel mai gamit ke, imagenan, len nəmav dereh tikad nakemkeman təban avan ideh topair dan nəsaan van hən aGot beśəhor nakemkeman təban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nəpairan dan nəsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

8 Ale aYesu isor am ke, “Napəhəvut ideh, bīkad nakoin lotovi silva* tosoŋavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau namial, tesisir lohoim, ale doŋ vahvahuri van vəsəbi.

† 14:27: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bimət sil na-husur-aYesu-an. ‡ 14:35:

Len nəbōl egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut. * 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi nətrahma tovi napurpuran hən nəmariboŋ tosua. Ehun natenarius.

⁹ Ale nəboŋ tosaŋi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaŋ, legəm bonbən. Ike, 'Mətehəhaʔur mai ginaw husur nusab nəvat sagw tomasig.'

¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai aŋel san gail lukemkem nəboŋ nəvanuan nəsaan ideh topair dan nəsaan san."

Anatun uluman tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, "Ikad naulunŋan sua tokad anatun ulunŋan eru.

¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, 'Tata, nahudhutite ʔevi esagw nəboŋ gəbimat, gilavi mai ginaw gagai.' Ale gai epəpəhun natit piŋi mai anatun gəlaru.

¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit piŋi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədəs nəvat san len nəmauran tosa.

¹⁴ Nəboŋ nəvanuan san tovan vəmasil, ike, 'Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isəbur mai hudhuhanian tosu, be gegai ginaw numat hən nəmalkəkatan!

¹⁵ Na ia tah mai nəvanuan sua len nəkantri enan toŋəvati vi lan nəmarireu san gail hən ʔevəŋan nabuai gail.

¹⁶ Nəmal ihət atenan van ike tihanukub hən nəbilit nəvit nəhai toŋəŋan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii.

¹⁷ Nəboŋ nənanuan san tovan vəmasil, ike, 'Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isəbur mai hudhuhanian tosu, be gegai ginaw numat hən nəmalkəkatan!

¹⁸ Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, "Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug,

¹⁹ sanor hən gəbikə anaturŋ hən ginaw am. Gol ke nehum nəvanuan nauman samŋ ŋai."

²⁰ Ale nəboŋ tole məhat tənəŋ, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itaŋisi ale igam van həni, elugumŋ gati, esumŋ nətarhon.

²¹ "Beti anatun isor maii ke, 'Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəbikə anaturŋ hən ginaw am.'

²² Be atəman ikel mai naslev san gail ke, 'Mətətut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariŋ len nəjarhuvəlan, kol naributbut len narien gəlaru.

²³ Liv natuhbʔuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datihan, datehəhaʔur,

²⁴ husur anatugw egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.' Ale lotubət hən nahəhaʔuran.

²⁵ "Len nəboŋ enan ahai a mō itoh marireu. Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naim, esəələŋ hən nəwalan hən navus beltaŋ mai nəsavan,

²⁶ ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im.

²⁷ Ale isor vari ke, 'Aʔamŋ etəlmam, ale atəmaŋ etibun natuhbʔuluk tokənoh husur aʔamŋ imaur, etəlmam.'

²⁸ Ahai a mō, nəlon ipaŋpaŋ, emətahun ʔəbis lohoim ale atəman evivile, isor vəhəhi.

²⁹ Beti isor var atəman ke, 'Geris! Len nasihau isəbur noum samŋ, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginaw hən nəbikad nahəhaʔuran mai nabubur sagw gail.

³⁰ Avil nəboŋ anaturŋ togəmai, aten boh tohan piŋ natit piŋi samŋ len alatpəhaʔut lotopur hən nibelito, gotibun natuhbʔuluk tokənoh mōsi!'

³¹ Beti isor malumŋum ke, 'Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginaw, natit piŋi sagw evi esamŋ.

³² Datimasgol nahəhaʔuran, datimaskemkem bathut aʔamŋ enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.' "

16

Nabiltivanuan hən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, “Ikad naulurñan sua topul hən natit isobur tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit pisi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san gail.

² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman sam̄ hən natit pisi sagw, husur nauman enan sam̄ hən na-kətkəta-təban-an esib.’

³ Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəbeŋiŋ nəvanuan hən nəvat.

⁴ Ganan! Nələboi nəsa nəbigole hən ke, nəboŋ nəbesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’

⁵ Imagenan, ekis nəvanuan viŋsusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’

⁶ Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̄ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’

⁷ Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut sam̄ gəmai, gitos 800.’

⁸ Naut kəmas nabiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur eləgəu hən gai len namitisau san. Imaien! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən nəvide silat lotosurñan galito be anatum namial ləsəkad namitisau hən nəvide silat navile a pan.”

⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən bəsusupah mai nəvanuan gail hən ləbəgəm vi bubur samito. Na nəboŋ nəvat bihav, dereh aGot tikel nahəhəvuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosəbur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosəbur.

¹¹ Asike mətəbətəgau binor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosəbur san len navələmito.

¹² Ale asike mətəbinor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navələmito hən bevi samit gabag?

¹³ Naslev ideh edədas bevi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidan len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətədədas mətəbeum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nəboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsəloŋ hən natgalenan, lusor viles aYesu.

¹⁵ Na ikel mai galit ke, “Gamit boh mətəpatpat gamit məhat len nəhən nəvanuan gail, avil aGot eləboi nələmito. Husur natideh nəvanuan gail lotodan lan len nənauan salito, lotoləŋon masuṽ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

16 AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vëbar nëboŋ siŋon. Husur nëboŋ siŋon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabëlan aGot, totaltal hën nëvanuan pisi hën lëbëbis lan.*

17 Idan hën nëmav mai navile a pan arbëbuer, be idan sëhori hën nëmaŋirhët natosian hën nalo bimasig.

18 “Naulumän ideh totiŋos hën asoan ale tolah mai napëhaŋut tile, atenan igol naitian tobur kotov nëlahan.* Ale naulumän ideh tolah mai napëhaŋut asoan totiŋos hëni tia, aulumän enan igol naitian tobur kotov nëlahan.”

Nëbol þusan husur naulumän tokad natite mai aLasarus

19 AYesu isor am ke, “Ikad naulumän sua tokad natite tosun nahurabat toboŋboŋ tokab. Len nëboŋ pisi ikad nakontit tosobur sëhori nësa tonor hën nëmauran san, ale akis ihan len nahëhaŋuran hën nëhanian tovoi ŋai.

20 Len nametlëkau san lorin namësal sua tovi manus ipat, nahësan aLasarus.

21 Ike tihanukub hën nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nëmanuŋ san gail.

22 “Nëboŋ tobar nëboŋ san, amësal imat ale aŋel gail lupati, rinji tëban aAraham len nëmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni.

23 Len nëhab nëmatan, len na-lëŋon-isa-an san tovan vësa masuŋ, ekëta vi mëhat ale eris aAraham mai aLasarus tëban.

24 Ŋa ikai van hëni ke, “Tata Araham, gilolosa hën ginau ale sëvat aLasarus hën bëtur nagelhëŋarhuvelan len nëwai, bimosmos hën bërinji len nameagw bësusus. Nibegw epëŋas vësa masuŋ len nëhab egai.’

25 Avil aAraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit sam gail tovoi gotokade len nëmauran sam, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai elëŋon ivoi am len nëlon ale gaiug golëŋon isa.

26 Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erin nabiltibur toseŋav to sareh hën bëpëpëhun ginamito dan gamito, hën ke alat lotoke lëbivan dan naut egai van hën gamito, lodëdasi. Ale alat lotoke lëbëgëm hën ginamito dan naut enan lodëdasi.’

27 Ŋa isor vari ke, ‘Beti neus gaiug, Tata, ke golëboi gëbësëvati van hën nëbathudud sagw,

28 husur nukad aŋagw erim, ale elëboi bikel nalëlëgauan mai galito hën ke, salegëm len naut na-lëŋon-isa-an egai.’

29 Be aAraham ike, ‘Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesësëlëŋ husuri.’

30 Ike, ‘Aoa Tata Araham, be avan ideh len naut nëmatan bivan hën galito, dereh lipair dan nësaan salito.’

31 Beti aAraham ikel maii ke, ‘Asike lëbësësëlëŋ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logëgel hën nënauan salit hën lëbëdëlom avan ideh, naut këmas tole mëhat dan nëmatan.’”

17

Nësaan, narubatian, nadëlomian mai nauman (Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

* **16:16:** Nëvanuan galevis lotokad namitisau hën nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabëlan aGot, nëvanuan pisi lototaltal hën lëbëbis lan. * **16:18:** Exo 20.14

1 AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbigol bisa, ləbiteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.

2 Atenan, bigol avan ideh bigol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubarjis gat nabiltivat tommōri len naholoan ale bar həni len tas.*

3 Məteləlgau hən gamito. Avam bigol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale bipair dan nəsaan san, gerubati dani.

4 Bigol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmaribonj tosua, ale bətəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, ‘Nupair dan nəsaan sagw,’ gerubat nəsaan galen dani.”

5 Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasub ke, “Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!”

6 Na Nasub ike, “Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, ‘Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,’ ale dereh təmaienan.

7 “Məttəkad naslev totitiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəbonj tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, ‘Gəm tutut, gebətah, gihan’?

8 Aoa, səmaienan. Take, ‘Geutaut hən nəhanian mōs ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunun binonj. Ale nəbonj gotogole binonj goləboi gəbihan, gəbemun.’

9 Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa!

10 Imaienan hən gamit am. Nəbonj məttogol natit pisi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ηai; namtugol nəsa aGot tokele ηai.’”

Naulumān tosəηavur lotokad naleprosi

11 Len nəyaran san, nəbonj tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili.

12 Nəbonj tobar navile sua, naulumān tosəηavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut*

13 ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!”

14 Nəbonj toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia vusan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luvėvėu.

15 Galit sua, nəbonj toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsən aGot habat.

16 Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria.

17 Beti aYesu ike, “Be savi tosəηavur lotovevėu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be?”

18 Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsən aGot, be ametbəs egai ηai a?”

19 Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian sam igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ηais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

20 Bonj sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ηais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan.

* **17:2:** Nabiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən bebul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua. † **17:6:** Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur, toharhar təlmam.

* **17:12:** Lev 13.46 * **17:14:** Lev 14.1-32

21 Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natoohan pipihabəlan aGot satopat mai gamifo.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

22 Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ bəgəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi.

23 Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito.

24 Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesurman nasəmoropun tomtias nəmav kavkav.

25 Be a tahw hən natgalen bəvisi, timasləŋon tisa hən natit bisobur ale naur ta daməŋai limasmətahuni.

26 Naŋide ləbikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naŋide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail.

27 Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuŋ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit piŋi imasig.‡

28 Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loŋur natite, loŋur hən natite. Lumabul tite mai lomun hən naim gail.

29 Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.**

30 Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan bəvisi len nədərŋan san.”

31 AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh bitoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən bitariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən biŋpat natideh.

32 Mitinau gat asoan aLot.*

33 Avan ideh bigol risi ke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh bidam həni ke bimasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

34 Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel bəsua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat.

35-36 Napəhəvut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

37 Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm bən ei. Avan tokad namətan eləboi bərisi.”

18

Na-sor-tuŋ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

1 Beti aYesu ibol mai galit ke limassor tuŋ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuŋ-an, letəgau gati.

2 Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas.

3 Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhəvut togəm akis həni hən bəŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw bəmədəs ginau am.’

4 Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsəmətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau.

‡ 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanyaŋ. Goləboi gəbisabi pəpədaŋ hən nəhab a Bu. ** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26

†† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves³⁶ Nauluman eru areum bonbon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

⁵ Be husur ke nəbatunau enan toŋir batrinriŋ hən ginau, nupetəmas həni! Dereh nigol tinor həni hən asike beŋir akis hən ginau van nimat.’”

⁶ Beti Nasub ike, “Mətesəşəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele!

⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni len nalənnəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən bevi tarhət salito a?

⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNaton Nəvanuan begəmai, dereh tisab nadəlomian len navile a pan o tebuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəbol pusan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke,

¹⁰ “Naulumən eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arbisor tuv. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks.

¹¹ NaFarisi eil, isor tuv van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasumən alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləbilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, o surmən ategai am tovi nəvanuan nətaks.

¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik pisi, noviol hən nahudhut tosua dan toşəjavur notokade.’

¹³ Avil togon tosor tuv, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, ruəbat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’

¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imaruəbat. Len nəhəon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh bəpatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputسانی.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən beŋir navəlan len galito hən navoian begəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito.

¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidam hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihəbəlan aGot evi silat lotosumən galito.

¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike be həhəavur hən natohan pipihəbəlan aGot hum natuhtətai, asike asike ebiş lan.”

Naulumən toil a mo topul hən natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Naulumən sua toil a mo eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nimabe hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot səbən ŋai.

²⁰ Gaiug goləboi nakelean todaŋ gail lotoke: ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sageliblibəŋ—len nakotan am sagelibəŋ, puitsan atəmañ mai anañ len nənauan san.’ ”*

²¹ Atenan ike, “Nəboŋ notovi tuhtətai vəbar daməŋai nugol natgalenan pisi.”

²² Nəboŋ aYesu tosəşəloŋ həni, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur hən natit pisi gotokade ale pəpəhuni mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolən aGot totəgau gati moş gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

* **18:20:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nələl paŋpaŋ san o naləŋonian san ŋai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

²³ Avil nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit tosəbur.

²⁴ Nəboŋ aYesu tokəta van həni ike, “İdaŋ masuŵ hən alat lotopul hən natite ləbevi lan natohan pipihabəlan aGot.

²⁵ Mətələboii ke idan habat hən nəkamel bebis tur len nəburhunil səsod. İdan səhori am hən nəvanuan topul hən natite bebis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Be alat lotosəsəloŋ hən natenan lousi ke, “Bimaienən, ase təbis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai.”

²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nəvanuan todədəs bıgole, aGot eləboi bıgole.”

²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorin sinamit pısi tia hən namttohusur gaiug.”

²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torin naim o asoan o avan gail o tata mai nana o anaton gail mōs natohan pipihabəlan aGot,

³⁰ dereh tikad natgalen pısi tisəbur tətəs am len nəboŋ eg ta daməŋai len navile a pan. Ale len nəboŋ beŋəmai len nəmav dereh tikad nəmauran vi sutuai.”

AYesu ikel tasi am ke dereh timat

(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ AYesu esəhar tosəŋavur pısan toru san lutoh səbolito, ale ikel mai galit ke, “Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit pısi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh.

³² Alatevis a Jerusalem lerinji len navəlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, levlulai,

³³ İebilas habat həni ale ligol timat. Be len nəmariboŋ titor dereh tile məhat tətəs.”

³⁴ Ahai susur gail ləsaləboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsaləboi nəsa aYesu tosor husuri.

Partimeus

(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

³⁵ Nəboŋ aYesu tovan pəpadəŋ hən naut a Jeriko, ametbesw sua ebətah gəgarhəpısal, eŋir nəvanuan gail hən nəvat.

³⁶ Nəboŋ tosəsəloŋ hən naluvoh toŵot eus ke nəsa tovisi enən.

³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.”

³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nəloŋ titanis ginau, gol tivoi hən ginau!”

³⁹ Ale alat lotoyar a mō losivoh lan hən bəmədəu, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəloŋ titanis ginau, gol tivoi hən ginau!”

⁴⁰ Na aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm pəpadəŋ aYesu eusi ke,

⁴¹ “Guke nigol nəsa hən gaiug?” Ale ike, “Nasub, nuke nekəta.”

⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadələmian sarı igol gumaaur.”

⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh nəyalalan siGot. Nəboŋ nəvanuan pısi lotorisi, galit am ləputsan nahəsən aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan.

† **18:38:** AYesu savi anaton matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit.

² Ikad aulumñan sual ei nahəsan aSakias; gai eil a mō hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite.

³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur topitol edədasi bathut ke naluvoħ lotoil kəkol hən gai.

⁴ Na igam vi mō ale epəlau len nəhai sikamōr* hən bəris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei.

⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋai nimastoh len naim sam̄.”

⁶ Na imariŋ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat.

⁷ Nəvanuan pisi lotoris natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulumñan nəsaan hən biťoh maii.”

⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasuḅ, len nahudhut toru hən natit pisi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəbėgəras avan ideh hən nəbėvənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!”

⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməŋai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham.

¹⁰ Husur aNətun Nəvanuan egəm hən biđoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan.”

Nəbol pusan husur nəvat (Mat 25.14-30)

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iḅol pusan, husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natoħan pipihəbəlan aGot bevisi ta bogai.†

¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumñan sua len nəbathudud toil a mō len nəkantri san eutaħ hən bevi lan nəkantri sual a tut hən abiltikiŋ ei biťabťabuh lan hən beťəlmam bėgəm vi kiŋ hən naut san.

¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumñan tosəŋavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋavur mai galit visusua, ike, ‘Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.’

¹⁴ Be alat len nəkantri san loməťahun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləḅikel mai nabiltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən bevi kiŋ sinamito.’

¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəħori len nəvat tolav mai galito.

¹⁶ Esua toil a mō egəm ike, ‘Nasuḅ, namina sam̄ episan esəŋavur am.’

¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋavur.’

¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasuḅ namina sam̄ episan erim am.’

¹⁹ Na nakiŋ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’

²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasuḅ, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəbəsusuan buni.

²¹ Noməťahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduñ ehəhaiv, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəmbabile.

²² Nakiŋ isor vari ke, ‘Govı naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomad-hakele, nəvusan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudan taltal, nəkadugw ehəhaiv, nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəmbabile.

* **19:4:** *Nəhai sikamōr* ehun nəbaŋ be goləboi gəbiħan nəvite. † **19:11:** NaJu gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən bilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai teħut alat a Rom dan naut a Israel.

‡ **19:13:** *Namina* evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor.

23 Bimaienan, husur nesa gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?[§]

24 Ale ikel mai alat lotoilo təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’

25 Ris lotoke, ‘Nasuḅ, gai ikad namina tosəŋavur tia!’

26 Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan pisi lotoum tovoi len nesa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh tomidol, avan ideh saum savoi len nesa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani.

27 Be galen pisi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiŋ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu eḅis len naut a Jerusalem

(*Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19*)

28 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem.

29 Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naḅehuh Oliv, esəvat ahai susur eru,

30 ike, “Mərevi lan navile ea topat a mō. Nəboŋ mərbəbis lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai.

31 Avan ideh ḅeus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nesa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuḅ timaskade.’ ”

32 Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit pisi hun aYesu tokele.

33 Nəboŋ artosah ruḅat natuhtonki enan, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nesa?”

34 Ale arusor var galit ke, “Nasuḅ timaskade.”

35 Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səŋavuti.

36 Len nəvanan san, luḅolsan nahurabat salit gail metpısal.

37 Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut naḅisal tovi pan len Naḅehuh Oliv, naluvoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaḅuran salito, lotubat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel pisi lotorisi tia.

38 Lukai ke,

“Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm

len nahəsən Nasuḅ aGot!*

Natəmat len nəmav

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

39 Be naFarisi galevis len naluḅoh lusor mai aYesu ke, “Hai pısan, kai tas ahai susur sam gail!”

40 Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

41 Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enan, itaŋisi

42 ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nesa təlav natəmat mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito.

43 Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisaḅsah vi məhat hən ḅipat kəkol hən nabiltivile samito, lidar vis gamito hən ləḅeil garu gol gamito.

§ 19:23: Naintəres evi nəvat, nəvat sam topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar.

* 19:38: Psa

⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimaienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh bəpəlah gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

*AYesu len naholəvat todar vis naim siGot
(Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)*

⁴⁵ Beti aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuʔat hut alat lotoʔur hən natit gail ei.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuʔ-an,* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail!’ ”*

⁴⁷ AYesu epusan len nəboŋ pisi len naholəvat todar vis naim siGot. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a məo hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləbigol bimat.

⁴⁸ Be ləsəsəb nəpısal hən ləbigole, bathut nəvanuan pisi loləŋon buni ke lesəsəloŋ həni.

20

*Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-mo-an
(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)*

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toʔusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a məo hən nəvanuan gail, logəm həni.

² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an egai mai gaiug?”

³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau,

⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?”

⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datbike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadələmi?’

⁶ Be datbike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan pisi letubun gidato, husur lodələmi ke aJon tovi ahai kelkel ur.”

⁷ Na lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.”

⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-mo-an sise topat len ginau hən nəbigol natgalenan.”

*Alat lotorentem nəhol nakrep
(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)*

⁹ Beti etuʔat kel nəbəl pusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idam həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav.

¹⁰ Len nəboŋ nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhuh nakrep galevis tovi esan. Avil luʔasi, losəvati van, səlav natideh.

¹¹ Na amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luʔasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh.

¹² Na esəvat sual am tətəs ale luʔabuburi, lubar həni vivile.

¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulumnan notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit bisa, ale ləbigol binor həni.’

* 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11 * 20:9: Isa 5.1

14 Be nəboŋ alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, 'Atenan, nəboŋ atəman bimat, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datbikad nasugsugur san pisi!'

15 Na lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni."

aYesu isor am ke, "Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito?"

16 Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile." Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, "Natenan satimaienan!"

17 Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, "Bimaienan, namilen natosian egai topat len nəbe sua ta sutuai nəsa?"

"Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor."*

18 Nəvanuan pisi ləbitech len nəvat enan, dereh limaburbur, mai avan ideh, nəvat bitech lan, dereh tipat dole."*

19 Beti ahai pusan gail hən nalo mai abiltihai tutumav gail ludas pīsal hən ləbitah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboi ke len nəbol pusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

Vur nətaks van hən aSisa

(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

20 Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogəraşi ke lotokitin hən ləbisəb nəsaban len nasoran san hən ləberinji len navəlan mai nədaŋan seuleRom tovi gavna.

21 Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, "Hai pusan, namtoləboi ke gaiug gotosor, gotoḡusan tonor. Navide sam epitoḡ van hən nəvanuan pisi, ideh satile, ale goḡusan hən naḡisal siGot len nakitinan.

22 Inor hən datbeḡur nətaks van hən aSisa nīau a?"

23 Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gəraşi-an salito ale ikel mai galit ke,

24 "Vusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupāt lan?" Ale luke, "ASisa."

25 Ikel mai galit ke, "Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot."

26 Ale lodədas ləbisəb nəsaban ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luḡaŋ len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan

(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)

27 NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḡuer),* logəm hən aYesu. Lousi

28 ke, "Hai pusan, aMoses itos mōs gidato ke, aulumān ideh, aḡan bimat be aḡan biḡoh mai anātun beḡuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən bikad anātun gail mōs aḡan.*

29 Ale boŋ sua ikad alatmiḡvan lotoməlevru. Ahai a mō ilah mai aḡəhaḡut sua, be imat, anātun eḡuer.

30 Aḡan tohusur ahai a mō ilah mai nəbatunau,

31 beti aḡan tohusuri am imaienan. Alatmiḡvan lotoməlevru lumat maienan pisi, anatulit eḡuer.

32 Naməkot alitenan tu imat.

* 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15 * 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboŋ esua. * 20:27: Uman 23.8 * 20:28: Deu 25.5-6

³³ Ale namtous gaiug ke, bimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, napəhəvut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiʋan lotoməlvru pisi lulah maii.”

³⁴ Na aYesu ikel mai galit ke, “Nəvanuan len nəvile a pan lulah mai ludan̄ hən nəlahan.

³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləb̄itoh vi sutuai, mai hən ləb̄itoh len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləb̄ilah.

³⁶ Ale lodədas ləb̄imat am, husur losum̄an aŋel gail, lovi anatan aGot gail bathut togol lotole məhat dan nəmatan.

³⁷ Be len nəb̄olan husur nəhai topan̄,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat dan nəmatan husur ekis Nasuʋ hən ‘aGot siApraham mai aGot seIsak mai aGot siJakop.’

³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit pisi lumaur.”

³⁹ Ahai pusan galevis hən nalo lusor v̄ari ke, “Gokitin ahai pusan!”

⁴⁰ Beti avan ideh sail b̄uri hən b̄eusi hən nausian ideh am.

AKristo anatan aTevit n̄tau a?

(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

⁴¹ Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatan ulum̄an siTevit mabe?

⁴² Husur aTevit, gai ikele len naləb̄ulat hən Nəb̄e gail ke:

“Nasuʋ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gəbətah tarhət len nəmatu sagw,

⁴³ vir nəb̄erij̄ aenemi sam̄ gail pipit narieŋ̄ gəlaru

hən ləb̄evi ut kəmas.”*^{*}

⁴⁴ Imaienan aTevit b̄ekisi hən ‘aMasta,’ evi anatan mabe?”

AYesu ikel p̄uli ke nəvivan isa

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

⁴⁵ Nəb̄on̄ nəvanuan p̄isi lotosəsəlon̄, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

⁴⁶ “Mətələləgau hən ahai pusan gail hən nalo. Loləmas hən ləb̄iyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləb̄ike, ‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nabonb̄onan, mai loləmas hən ləb̄ebətah rivuh len nəhanan gail.

⁴⁷ Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuʋ ebəbəlav. Alatenan dereh lipan̄ səhor alat ləsəmaienan.”

21

Naviolan sibatunau pəhəvut

(Mak 12.41-44)

¹ Nəb̄on̄ aYesu tokəmaienan tonon̄, eris alat lotokad natite nəb̄on̄ lotorij̄ naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot.

² Beti eris nəbatunau naməsəl sua torij̄ natuhkoin eru artovi kopa.

³ Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsəl eviol səhor galit p̄isi.

⁴ Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosəbur lotopul hən̄i, be dan tokəkereh topar, alitəgai eviol hən natit p̄isi san hən bimaaur lan.”

* 20:37: Exo 3.1-6 * 20:43: Psa 110.1

Nagilen nəboŋ ta tahw
(*Mat 24.1-14; Mak 13.1-13*)

⁵ Nəboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike,

⁶ “Natgalen məttorisi, dereh len nəboŋ gail ləbегəmai, asike ikad nəvat ideh bepələh gat togon, dereh limasirsir pisi.”

⁷ Ŋa lousi ke, “Hai pusan, natgalenan levisi ŋais? Ale dereh tikad nəsa beŋusan nəboŋ hən natgalenan ləbisarpoh?”

⁸ Isor var galit ke, “Məteləlgau ke avan ideh sategəras gamito hən mətbisab, husur dereh tisoŋur legəm len nahəsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘Pəpadanŋ nəboŋ tegəmai!’ Samtehusur galito!

⁹ Nəboŋ mətbəsəsoŋ həni ke, ikad nəbiltibalən gail mai nəbalan tomətahun alat lotoil a nŋo, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a nŋo, be nəboŋ ləbimadhavisi, savi nagilen sal.”

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, “Naluŋoh hən nəvanuan naut sua dereh tibal mai naluŋoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail.

¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nəbiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit bevisi, nəvanuan pisi ninelit bepil lan, mai natətətan toyalyal len nəmav.

¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh lithat gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbonbonan mai naim nəbarŋisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw.

¹³ Len nəboŋ enan dereh tipat len gamito hən mətbikel kot na-kel-uri-an tovŋi husur ginau.

¹⁴ Imaien, mitinau səhoti ke samteutaut hən mətbisor gol gamit gabag.

¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənanuan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas ləbisor var gamito o ləbisor tas gamito.

¹⁶ Atəmamit, anamit, aŋamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh lerinŋ gamit len navəlan aenemi samit gail. Dereh lerinŋ gamit galevis len nəmatan.

¹⁷ Nəvanuan pisi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw.

¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig.

¹⁹ Len nə-dan-ŋuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(*Mat 24.15-21; Mak 13.14-19*)

²⁰ “Be nəboŋ mətbəris naut a Jerusalem, nəvəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh məteləboii ke pəpadanŋ timasirsir.

²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dari vi lan naut tobanŋ vėhuh. Ale alat lototoh len navile enan limasrinŋi, mai alat lotosuh marireu salebis lan.

²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit pisi natosian gail lotokele ləbisarpoh.*

²³ Nulolosa hən alat ləbetian mai alat ləbėvəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ŋiltiŋon-isa-an mai nəlŋol paŋpaŋ topansəm nəvanuan galegai.

* 21:22: Hos 9.7

²⁴ Nābu nābalan gail lita bun galito hēni, ale aenemi salit gail dereh libanjis gat galit beti sēhar galit vi tut vi lan nakantri pisi. Ale nametbos gail dereh lipal sar nabiltivile Jerusalem, il a mo hēni van vobar naboŋ salit besib.

*Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)*

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai naməso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nakantri gail dereh lemətahw, ledədarnəbū, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətəs mai nahəbasoduŋ.

²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiŋonvōn len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa bevisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekukur.

²⁷ Beti len naboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan beŋəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*

²⁸ Nəboŋ natgalenan ləbetuBAT visi, məteil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

*Nəbol pusan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)*

²⁹ Beti ikel nəbol pusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai pisi am.

³⁰ Nəboŋ lotodumoh, mətoləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud beŋəm pəpadaŋ.

³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan bevisvisi, məteləboii ke natohan pipihabəlan aGot satogəm pəpadaŋ.

³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vobar natgalen pisi ləbisarpoh.

³³ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaŋ!

³⁴ “Mətelələgau hən ke samtetərog, samtigol nəvide tosa len natərogan mai samtinau masuŋ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoŋut lan hum məttobat len nəhai tata.

³⁵ Husur dereh tegəmai len galit pisi lotosuh len navile a pan kavkav.

³⁶ Mətehulahul tabtab, ale sor tuŋ ke məteləboi mətbigam yav dan natgalen pisi pəpadaŋ hən bevisi, ale mətbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”

³⁷ Na len nalennəyal pisi aYesu eŋusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Naŋehuh Oliv.

³⁸ Ale nəvanuan pisi lulele dudulan soŋilan hən ləbevi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbesəsəloŋ hēni.

22

*Ajutas eŋur hən aYesu
(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)*

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadaŋ.*

* **21:25:** Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 * **21:27:** Dan 7.13; Kelv 1.7 * **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a mo gail pisi silat a lipj lumat be səbar alat a Israel.

² Abiltihai tutumav gail mai ahai þusan gail hæn nalo luke lisab naþisal ideh hæn læþigol aYesu þimat, be savi len næhon nævanuan gail husur lomætahw len galito.

³ Beti aSetan eþis len aJutas lotokisi hæn aIskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12.

⁴ Ale aJutas ivan hæn abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo silat lotokætkæta kækol hæn naim siGot hæn þisor mai galit husur naþisal ideh hæn þerinj aYesu len navælalito.

⁵ Lohæhavur masuþ ale ludam hæn læþilav nævat nasilva maii.

⁶ Ale aJutas idam, beti idas þisal hæn þerinj aYesu len navælalito næboŋ naluvoh læsæta h maii.

NæPasova namækot siYesu

(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

⁷ Beti næmariboŋ hæn Næhanan hæn nabæta sækad nayis lan egæmai. Len næboŋ enan lotutumav hæn natuhsipsip hæn næPasova.

⁸ AYesu esævat aPita mai aJon, ike, “Mirivan voutaut hæn næhanian hæn næPasova hæn datþihani.”

⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut hæni a be?”

¹⁰ Isor var gælar ke, “Næboŋ mærbæbis len nabiltivile, naulumian sua topat nabiliwai toþul dereh tebubur mai gamæru. Mærehusuri vi lohoim toþis lan

¹¹ ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai þusan eusi ke: “Narum simetþos gai be? Nuke nihan Næhanian hæn næPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’

¹² Atenan tevusan gamæru hæn nabiltirum tokad natit þisi dattolæŋoni. Mæreutaut ei.”

¹³ Na aruvan, arusab natit þisi hun tokel mai gælaru, ale aroutaut hæn næPasova.

Næhanan namækot siNasub

(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

¹⁴ Næboŋ namityal hæn næhanan togæmai, aYesu ipat hæn nætarhægarin hæn bihan. Ale ahai þispisul san gail luþon maii.

¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Nolæŋon buni tia ke nihan næPasova egai mai gamito a tahw hæn næbelæŋon bisa.

¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir næsarpoan han len natohan pipihabælan aGot.”

¹⁷ Næboŋ tolav nabiliwai, tosipa hæni, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pæpæhuni mai gamit gabag.

¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas næwain† vir natohan pipihabælan aGot þegæmai.”

¹⁹ Næboŋ tolav nabæta, tosipa hæni, eþuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol hæni mos gamito. Gol timaiegai hæn mæþbinau gat tin hæn ginau.”

²⁰ Len naþide toþitoþ, næboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hæn na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len næda hagw, næda hagw bisel mos gamito len næmatan sagw.

²¹ Be atenan þerinj ginau len navælan aenemi sagw gail, navælan atenan ipat len natev mai navælagw.*

† 22:18: Len naut egai, natosian ike naþit næhau (tovi naþit nakrep), be namilen næwain. Psa 41.9

* 22:21:

²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan sunñan aGot toriñ gati tia,* avil atenan ðeriñ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”*

²³ Beti lotubat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotubat vitvituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito.

²⁵ Nə aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiñ hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədañan salito; ale nametbos gail lokis alat lotoil a mō hən galito hən ‘Na-vi-tarhəte-an salito.’

²⁶ Be gamit samtimaienan. Ideh len gamito totibau masuʔ, gai timasgəm sunñan ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mō, timasgəm sunñan nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile.

²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən bilav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito.

²⁸ Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas napisal sagw todañ nəboñ nəvanuan gail lotomətahun ginau.

²⁹ Sunñan aTəmagw tolav na-il-a-mō-an len natohan pipihəbəlan mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito.

³⁰ Dereh mitihan, mətemun len natev sagw len natohan pipihəbəlagw ale mətebətah len nəbiltihai bətebətah gail hən mətəpəpəhəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsraël.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidan len galito (Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisab gamito ke mətumabe, hum naulumñan hən nəhol todañdar hən nəhad nřos namisurhuwit bñteh tur lan, be nəsogsog pñsi han bəshu.

³² Avil nusor tuʔ mřos gaiug tia hən ke, nadəlomian sam asike iteh. Ale nəboñ gəbipair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidañ am.”

³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasuʔ, noutaut hən nəbitah mai gaiug van hən naim bəbañis mai nəmatan!”

³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulumñan asike ekəkəraiko daməñai vəbar gəbikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboñ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut təbuer, mətəmidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.”

³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan bikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səseñon am. Ale asike bikad nəbu nəbəlan, timaspuř hən nahurabat naut susus san hən beʔur bəsuə.

³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoř len ginau ke, ‘Len nənauan salit loriñi hum alat lotosa.’* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpořan han ta bogai.”

³⁸ Nə lukel maii ke, “Geris, Nasuʔ, nəbu nəbəlan toru!” Be gai ike, “Tinoñ!”

Len Navəhuh Oliv (Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Navəhuh Oliv hum navide san. Ahai susur san gail lohusuri.

* 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24

* 22:22: Uman 1.18

* 22:37: Isa 53.12

⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitorisor tuŋ hən asike mət̄b̄iteh len nəsaan totaltal ke mət̄ehusuri.”

⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh bələboi b̄etuŋ hən nəvat lan, etəpedur, ale isor tuŋ.

⁴² Ike, “Ita, b̄evi naləŋonian sar̄i, lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.”

⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idaŋ.‡

⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhatuŋ masuŋ, isor tuŋ habat van van napilal san etuŋ hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuŋ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isabi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan.

⁴⁶ Ŋa ikel mai galit ke, “Imabe mət̄upat? Mitile məhat, sor tuŋ hən asike mət̄b̄iteh len nəsaan totaltal ke mət̄ehusuri!”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluŋvoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a m̄o. Egəm ben aYesu hən b̄esum̄ nətarhon,

⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosum̄ nətarhohg hən gəb̄erij ginau, aNaturan Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa b̄evisi, luke, “Nasub̄, namtibal mai galito hən nəbu nəb̄alan a?”

⁵⁰ Beti galit sua itai naslev sebiltihai tutumav, ta kotov nədarinjan nəmatu.

⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədarinjan, gole imaur.

⁵² Beti aYesu ikel mai abiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail ke, “Imabe mət̄ogəm, lav nəbu nəb̄alan mai nəbatw gail gəmai hən mət̄bitah gat ginau hum notovi vanuan nəb̄alan toke tibal mai alat lotoil a m̄o?”

⁵³ Len nəmaribon pisi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mət̄səbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim sebiltihai tutumav. APita ehusur galit van, be səyar pəpadaŋ.

⁵⁵ Nəboŋ lototuŋ nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh bonbon, aPita ebətah, tah mai galito.

⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalsalumean hən nəhab tom̄iasi. Ale ekəta mət̄altal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!”

⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litəgai, ginau notətan hən gai!”

⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!”

⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor sabi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.”

⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulum̄an ekəkəraiko.

⁶¹ Nasub̄ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasub̄ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulum̄an b̄ekəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

‡ 22:43: Natosian galevis ta situai ləsəkad naves 43-44 egai.

⁶² Ale aPita evivile, itañ lolosa masuŵ.

*NəSanhitrin lukot hən aYesu
(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)*

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotubat sor vilesi van, luŵasi, ŵasi, ŵasi van,

⁶⁴ lubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toŵas gaiug?”

⁶⁵ Ale lukel natit isoŵur am, losəvari vəsa tibətat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luŵonboŋ. Alat lotoil a mto hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len nabonboŋan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.

⁶⁷ Luke, “Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəbekəmaienan mai gamito, asike mətədəlom ginau,

⁶⁸ ale nəbeus gamito, asike mətusor var ginau.

⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən bīkad nədaŋan.”*

⁷⁰ Galit pisi lousi ke, “Gaiug ntau, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.”

⁷¹ Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən bikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səbodatō datosəsəlōŋ hənī len nabuŋon gabag!”

23

*aYesu len nakotan sePilate
(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)*

¹ Beti, naluŵoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.

² Lotubat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusab ategai ke tosəhar suluŵ nəvanuan sinamit gail len nəpīsal tosa. Ikai tas na-ŵur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kinj sua.”

³ Na aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kinj seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluŵoh gail ke, “Nusabi ke ategai səkad nəsabān.”

⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən nəpusanan san len naut pisi a Jutea, gol loluŵoh bal taŵtaŵor. Etubat a Kalili vəbar naut egai!”

aYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboŋ aPilate tosəsəlōŋ hənī, eusi ke gai bevi auleKalili.

⁷ Ale nəboŋ tosəsəlōŋ ləboii ke aYesu totoh pipihəbəlān aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboŋ enan.

⁸ Nəboŋ aHerot toris aYesu ehəhəvur masuŵ, husur sutuai eləŋoni tia ke terisi, bathut esəsəlōŋ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu bīgol namerikel ideh.

⁹ Na aHerot eus nanasian tosəbur be aYesu sasor vari.

¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, lusor idañ, lusor lol paŋpaŋ ke aYesu tosa.

¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loŋit nəholit van hənī hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate.

¹² Len nəboŋ enan ŋai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

* 22:69; Psa 110.1

*AYesu len nəhon naluvoh**(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)*

13 Nəboŋ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo mai nəvanuan gail tonon,

14 ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosehar suluṽ nəvanuan gail len nəpısal tosa. Nəboŋ notoususi len nəhomito, nəəsəb̄ nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa.

15 AHerot am səsəb̄ nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən b̄imat sile.

16-17 Imaienan, dereh nigol lebilas masuṽ həni ale teləboi b̄ivan.”*

18 Avil galit luḃon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile moş ginamito!”

19 (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar həni len naim bəbaŋis sil togol nəvanuan lotoluṽoh, bal taṽtaṽor len nabiltivile hən ləb̄emədas nəgavmen, mai igol avan sua imat.)

20 APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriŋ aYesu tivan.

21 Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!”

22 Len na-vəha-tor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəb̄ kas nəsaan ideh lan tonor hən b̄imat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuṽ həni ale neriŋi tivan.”

23 Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludan b̄ur aPilate.

24 Na aPilate eriŋi ke tigol nəsa lotoləŋoni.

25 Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbaŋis sil togol nəbalan hən b̄emədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriŋi evivile. Avil eriŋi aYesu len navələlito hən ləb̄igol nəsa lotoləŋoni həni.

*Luḃos gat aYesu len nəhai balbal**(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)*

26 Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən b̄ipati husur aYesu.

27 Ale nəvanuan isobur masuṽ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaṽut lois, luṽosṽos nibelito, lutanjisi.

28 Be aYesu ipair van hən galit ke, “Təb̄taJerusalem gail, samtitanis ginau be mititanis gamit gabag mai anatumit gail.

29 Husur len nəboŋ b̄egəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaṽut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsəvəhasus!’

30 Beti ‘dereh lisor mai nabiltivəhuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhvəhuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”’*

31 Husur ke nəvanuan gail ləb̄igol natgalenan nəboŋ nəhai tomaur sal, nəsa b̄evisi nəboŋ nəhai b̄inod?”†

32 Ikad naulum̄an eru, artobur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləb̄igol arb̄imat mai aYesu.

* **23:16-17:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ¹⁷ *Len nəhanan enan APilate timasriŋ nəvanuan sua tobaŋis gati a mo tevivile.* * **23:30:** Hos 10.8 † **23:31:** Namilen ke ləb̄igol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile.

³³ Na nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nəbəlashukadhutəmat, loriŋi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai naulumən eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair.

³⁴ aYesu ike, “Ita, gerubət nəsaan egai dan galito, husur ləsaləboi nəsa lotogole.”^{*} Beti lubar hən nəvat hən ləbisabi ke as tikad nahurabat san gail.*

³⁵ Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit nabuŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; bevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!”

³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadan, lav navinika§ van həni.*

³⁷ Luke, “Gəbevi kiŋ seJu gail, lav kuv gaiug səbom!”

³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, “AKiŋ seJu gail bogai.”

³⁹ Gəlar sua, tovi ulumən tosa totahətah ei, isor mədasi ke, “Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!”

⁴⁰ Be togon isor lan ke, “Gəsəmətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen sam epitoṽ hən esan.

⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.”

⁴² Ale ike, “Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəbəgəm vi kiŋ.”

⁴³ aYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməŋai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhaṽuran tovi Paratais.”

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadan hən natubliial nəmargobut ikabut gol pis naut kavkav vəbar namityal totor ut mədau,

⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nəbilitikaliko topəpəhun naim siGot emətar len nahudhut eru.*

⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai noriŋ nanunugw len navələm.” Nəboŋ tokəmaianan tonon, eməsol, imat.*

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!”

⁴⁸ Naluṽoh lubon hən ləbəkəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito.

⁴⁹ Ale galit pisi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatrəhaṽut lotohusuri a Kalili, loris pis natgalenan.*

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naulumən sua, nahəsən aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor.

⁵¹ (Gai sədam mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uləArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihabəlan aGot.

⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu.

⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len nəburhuvat nəmatan lotota puṽuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəbur enan sal.

^{*} 23:34: Natosian galevis ta sutuai ləsakad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, rubat nəsaan egai dan galito husur ləsaləboi nəsa lotogole.” ^{*} 23:34: Psa 22.18 § 23:36: Navinika evi nəwain tomatu van vakon.

^{*} 23:36: Psa 69.21 ^{*} 23:45: Exo 26.31-33 ^{*} 23:46: Psa 31.5 ^{*} 23:49: Psa 38.11

54 Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəSəppat pəpədaŋ bətubat**.

55 Alatrəhaṽut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris naburhuvat nəmatan mai naṽide toriŋ niben topələh lan.

56 Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəboŋ tosusau mai nəhai pəhas gail mōs niben.

Ale len nəSəppat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

1 Len nəmariboŋ metəkav hən nəwik,* dudulan soŋilan, alatrəhaṽut lovi lan naburhuvat nəmatan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia.

2 Lusəb nəvat nabopita torib tia dan nabur nəmatan

3 avil nəboŋ lotobis, ləsəsəb niben Nasuḅ aYesu.

4 Nəboŋ lotonau tətən hən natenan sal, be losəhoṽut len naulumān toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil.

5 Ninelit epil vəsa, ale lotəgedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudoŋ məb hən avan tomaur len naut silat lotomat?”

6 Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboŋ totoh len naut a Kalili sal,

7 tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun Nəvanuan len nəvəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboŋ totor timasle məhat tətəs.’**

8 Beti lunau təlmam hən nasoruan san,

9 ale nəboŋ lototəlmam dan naburhuvat nəmatan, lukel piŋ natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am.

10 Alatrəhaṽut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan ajemes mai alat lototah mai galito.

11 Avil ahai pispisul gail ləsədəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen.

12 Be aPita ile məhat, igam vi lan naburhuvat nəmatan. Nəboŋ tobetbet hən bekəta vi lan burhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, ipəŋ len nəsa tovisi.

Nəpisal vi Emmaus

(Mak 16.12-13)

13 Len nəmariboŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan nəvile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.†

14 Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit piŋi tovisi tia.

15 Nəboŋ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru.

16 Be aGot igol arsakəta ləboii.

17 Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboŋ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut.

** 23:54: Evi naut mədau, pəpədaŋ hən namityal bimasur. * 23:56: Exo 20.10; Deu 5.14 * 24:1: NəSəppat seju gail etubat len naFraite nəboŋ namityal tomasur, ale inoŋ len nəSərete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmariboŋ metəkav hən nəwik evi Sade. * 24:7: Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † 24:13: Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nastatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəlavān tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

18 Beti gəlar sua, nahəsan aKleopas isor vari ke, “Len nametbəs pisi a Jerusalem, gaiug səbom̄ gəsaləboii nəsa tovisi ei len nəboŋ galeg a?”

19 Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulurman sua tovi hai kelkel ur todaŋ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail pisi.

20 Beti abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləberin nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal.

21 Avil a mo namtuvatvat viri ke, tovi atenan bilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋai evi nəmariboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia.

22 Ale sual am, alatpəhəvut sinamit galevis lugol namtosəhoʋut. Daməŋ dudulan somilan lovi lan naʋur nəmatan

23 ale nəboŋ ləsəsaʋ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia.

24 Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan naʋur nəmatan ale lusabi hum alatpəhəvut lotokele, avil gai, ləsarisi.”

25 aYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iʋonʋon. Idaŋ hən mərʋedəlom pis nəsa ahai kelkel ur gail lotokele.

26 Evi naləŋonian siGot ke aKris̄to imasləŋon isa vəsa mōs natgalenan, beti bis len nəyalalan san.”

27 Beti tuʋat len aMoses mai ahai kelkel ur gail pisi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit pisi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

28 Nəboŋ lotoyar gəm pəpadaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar surman bivan am.

29 Be arutaltal həni ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale ebis lohoim hən bitoh mai gəlaru.

30 Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən bihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa həni, eʋuri ale ilavi mai gəlaru.

31 Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru.

32 Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metp̄isal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?”

33 Ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arətəlmam vi Jerusalem. Arusaʋ Tosəŋavur Pisan Tosua lotobonʋon mai alat lototah mai galito,

34 lotoke tokitin ke Nasuʋ tole məhat mai tovisi hən aSimon.

35 Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metp̄isal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboŋ aYesu toʋur nabəta.

aYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

36 Nəboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəmat.”

37 Be losəhoʋut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun.

38 Beti ikel mai galit ke, “Mətomətahw hən nəsa? Imabe nəlomit euri ke notomaur tətəs?”

39 Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən məʋələboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələseh̄w mai navisoh surman ginau notokade.”

40 Nəboŋ tokəmaienan tonon eʋusan galit hən navəlan mai narien gəlaru.

41 Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nəlolit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?”

42 Ŋa lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii,

43 ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

44 Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit piŋi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəbe gail limassarpoŋ.”

45 Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləbeləboi natosian siGot.

46 Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.*

47 Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan mōs narubatian dan nəsaan van hən naluvoh hən nametbōs gail piŋi, tubat a Jerusalem.

48 Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail.

49 Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot bikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

50 Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən biŋol navoian van hən galito.

51 Nəboŋ toŋsoror sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.

52 Nə lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuṽ.

53 Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

---

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2   * 24:49: Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur toşəŋavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun ulumən aGot tosua səbən, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberin nəlolit bidan lan, ləbikad nadəlomian lan. AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naşusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Nalobulat ehuser as galito?

Ehuser aYesu, ehuser aTəman, ehuser aNunun. Ehuser aYesu toşusan aTəman hən nəvanuan gail, ehuser aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totoni nalobulat egai “hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətbikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natubatan nəboŋ togol natit pisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəha-səbur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bəpita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi pisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboŋ tokəmaianan ehum toke tovi Got, ale ikel kot tatenən nəboŋ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboŋ toke, “a nahən hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len navide tomaianan ikel vəhoti ke tovi Got, natubatan san ebuer, nanonjan san ebuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etubat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toşusan həni pəpadan hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)

8) Nə-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natubatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got.

² Atenan itah mai aGot len natubatan.

³ Len atenan aGot igol natit pisi tovisi. Atenan tabuer, asike takad natideh.

⁴ Gai evi nakadun nomauran, ale nomauran enan evi namial sinəvanuan gail.

⁵ Namial satomial van sal len nəmarginobut be nəmarginobut sasəhori.

⁶ Aulunian sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan aJon.*

⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboii-an hən bikel vəhot nakitinan husur namial, hən nəvanuan pisi ləbedəlom napisulan tokele.

⁸ Gai gabag savi mial, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur namial.

⁹ ASoruan egai togəm hən navile a pan, gai evi namial kitin tomias nəvanuan pisi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboii.

¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni.

¹² Be galit pisi lotohəhavur həni, lotorin nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləbēgəm vi natun aGot gail.

¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləjon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seulumian, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalyalan san, nəyalyalan aSoruan tokade, husur tosua hai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan.

¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, "Ategai bogai notosor husuri ke, 'Gai bēgəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.' "

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gidato.

¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato.

¹⁸ Avan ideh saris aGot bon ideh. ANatun səbon hai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbeus aJon ke, "Gaiug ase?" Ale egai evi na-kelkoti-an sijnon.

²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, "Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan."

²¹ Na lousi ke, "Ase gaiug? AElijah la?" Ale ike, "Aoa, nəsavi gai." Luke, "Govi ahai kelkel ur a?" Isor var galit ke, "Ao."*

²² Beti lousi ke, "Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?"

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke,

"Novi nadoldol tokai len naut masmas tobəbesw ke,

'Gol napisal tinor mōs Nasub!' "*"

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai,

* 1:6: Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2

* 1:21: Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18

* 1:23: Isa 40.3

²⁵ lousi ke, “Asike gəbevi aKristo, asike gəbevi aElijah, asike gəbevi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var gailit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, mətsakəta ləboii.

²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.”†

²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡

³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’

³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəbigol aIsrael ləbələboii.”§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəbibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəberis aNunugw bevi pan, bitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai.

³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkov gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail.

³⁶ Nəboŋ toris aYesu toŋot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsəloŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu.

³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləŋon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai pusan), gutohtoh a be?”

³⁹ Isor var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Nə aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmaribəŋ enan maii.

⁴⁰ AAdru aŋan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəloŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu.

⁴¹ Natit metəkov aAdru togole, isaḅ aSimon, aŋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan).

⁴² Beti aAdru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatan aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”‡‡

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Eburur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.”

⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAdru mai aPita).

⁴⁵ AFilip isaḅ aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusaḅ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsən aYesu, anatan aJosef ta Nasaret.”

† 1:27: Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. ‡ 1:29: Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. § 1:31: Israel len naut egai evi nəpasusan sijakop aGot tokisi hən alsrael am. ** 1:32-33: Nətav ehum navimal topəhapəhw. †† 1:34: Natosian galevis ta sutuai luke evi anatan uluman siGot ‡‡ 1:42: Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris.

46 ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi m̄au egəm a Nasaret a? Ebuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

47 Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! AuleIsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”

48 ANatanael eusi ke, “Goləboi mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifikŠŠ, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”

49 ANatanael esəhoŋut len natenan, isor vari ke, “Hai pusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKinj seIsrael!”*

50 AYesu ikel maii ke, “Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəbīp̄an lan səhor masuŋ hən natenan.”

51 AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav besəŋav, aŋel siGot gail ləbevi məhat ale ləbevi pan len aNatun Nəvanuan.”*

2

Nəlahan len naut a Kana

1 Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei,

2 ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbēgəm hən nəlahan.

3 Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”

4 Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.”

5 Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa bikel mai gamito, mitigole.”

6 Len naut enan nəbiltibiliwai nəvat toməlevtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, naŋu gail lugol galit luveveu len nəwai enan. Nəboŋ nəbiltibiliwai viSusua topul ikad nalita tovi 80 o 120 lan.

7 AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nəbiltibiliwai galegai.” Ale ləbir nəwai van vapul səsəhov.

8 Bəti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole.

9 Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulum̄an tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii).

10 Isor sal suh aulum̄an en tolak ke, “Nəvanuan p̄isi lopəpəhun nəwain tovoi a m̄o, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpəhun togon savoi masuŋ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

11 Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail lorin̄j nəlolit todaŋ lan.

12 Nəboŋ nəlahan tonon̄j aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aŋan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmaribon̄j galevis.*

AYesu ivahvatur naut todar vis naim siGot (Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)

13 NəPasova seŋu gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem.

ŠŠ 1:48: Nafik evi nəhai sua, naŋite am lokisi hən nafik. * 1:49: Psa 2.7 * 1:51: Gen 28.12

* 2:12: Mat 4.13

14 Len naholøvat todar vis naim siGot eris alat lotoþur hæn nabuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hæn nəvat lotobətah ei.*

15 AYesu ebutan ðonðon hæn nəhau gail, beti ehut nəvanuan þisi dan naholøvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nabuluk gail, idanþar nakoin gail ale ikabsan natev gail.

16 Ikel mai alat lotoþur hæn nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

17 Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sam totəgau gat tabtab hæn ginau.”*

18 Nəlon naJu gail eþəyasi ale lousi ke, “Gukad nədanjan hæn na-il-a-mō-an tomabe hæn gotoləboi gəbigol natgalenan? Gigoł namerikel ideh hæn namtbəkəta ləboi nədanjan sam!”

19 AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len nəmaribonj titor.”*

20 Ale lusor vari ke, “Namtəum hæn naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəbeum həni bile məhat təlmam len nəmaribonj bitor mabe?”

21 Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.

22 Imagenan, nəbonj aGot tołavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodələm natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nənavuan sinəvanuan gail

23 Ale nəbonj aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hæn NəPasova, isəbur lorin nəlolit len nahəsən nəbonj lotoris namerikel gai togolgole.

24 Avil aYesu səkad nədəlomian len nəlolit lotorinji len gai husur eləboi nəboruan nəsaan salit gail.

25 Avan ideh asike bikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəboruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

1 Ikad avan sua len naFarisi gail, nahəsən aNikotemus toil a mō hæn naJu gail.

2 Egəm hæn aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai þusan, namtoləboii ke gaiug govi ahai þusan sua aGot toşəvati gəmai, husur səkad avan ideh toləboi bigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitoh maii.”

3 AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bikad nəpasian tətəs,* edədas beris natohan pipihəbələn aGot.”

4 ANikotemus eusi ke, “Imab hæn nəvanuan tovi haʋut tia bikad nəpasian tətəs? Edədas beþis təlmam len nəhad hæn natətai len nabəhaʋun anan hæn þipas vəha-ru həni!”

* **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem mōs nəPasova. Logəm len naprovens isəbur ale lukad nəvat tiltile. Imaienən, len naholøvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hæn nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludaŋ hæn nəvanuan lotoviol len naim siGot levliol hæn nəvat nasilva səłani ŋai. * **2:17:** Psa 69.9 * **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 * **3:3:** Len nasoruan ta Kris, tətəs ikad namilen sual am tovi egəm a məhat gol ke naves egai eləboi bikad namilen tovi avan ideh asike bikad nəpasian togəm a məhat, edədas beris natohan pipihəbələn aGot.

5 AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad nəpasian len nəwai mai aNunun aGot†, hən bələboi bəbis len natohan pipihəbələn aGot.

6 Niben nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən niben n̄ai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu, tokad nəmauran toveveu.

7 Imaienan, sagiṗan̄ len nəsa notokele ke, ‘Gimaskad nəpasian tətəs.’

8 Nələn eṽuv husur nələṗonian san ale gosəsəlōṅ hən nəwalan hən, be gəsələboi naut toṽuv gəm lan mai naut toṽuv vi lan. Len nəvide tomaienən, gəsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.”

9 ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?”

10 AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai ṗusan totibau seIsrael, be gəsələboi natgaleg a?

11 Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətsadələm na-kel-koti-an sinamito.

12 Nəboṅ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadələm ginau. Gol ke nəbisor husur nəsa tovisi len nəmav, asike mətədələm ginau!

13 Səkad avan ideh tovi məhat len nəmav toləboi bikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan n̄ai egəm len nəmav, naut san matmat, ale gai n̄ai eləboi bikel husuri.

14 Len naut tobəḃesw, tomasmas, aMoses esuhun nəlablab hən nəm̄at len nəhai.* Len nəvide tomaienən, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal,

15 hən ke, nəvanuan ṗisi ləberin̄ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

16 “Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səḃon hən avan ideh b̄erin̄ nələn b̄idaṅ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai.

17 Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən b̄erin̄ ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

18 Avan ideh tokad nadələmian lan, aGot sariṅi ke b̄ipanis, avil avan ideh səkad nadələmian lan, aGot erin̄i tia ke tipanis, husur səkad nadələmian len nahəsən aNatun aGot tovi aNatun tosua səḃon.

19 Nəpanismen esil nategai ke: Nam̄ial eḃis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səḃor Nam̄ial, husur nəsa lotogolgole isa batbat.

20 Husur alat lotogolgole nəsaan lomətəhun bun Nam̄ial, ləsavi lan Nam̄ial husur lomətəhw len Nam̄ial b̄em̄ias ṗarṗar hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail.

21 Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Nam̄ial hən b̄em̄ias nəsa togole len nədaṅan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

22 Nəboṅ natgalenan tonon̄, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens aJutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail.

23 AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaṅ hən naut a Salim, husur nəwai isobur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləḃibaptais.

24 (Len nəboṅ enan ləsariṅ aJon len naim bəbaṅis sal).*

† 3:5: Len nasoruan ta Kris, *nunun* ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasunṗavṗavan. Len natosian seju gail nəboṅ lotosor husur aGot, lokəmaienan. * 3:14: Num 21.9 * 3:24: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20

25 Beti ahai susur siJon galevis lovitvituh mai naju sua husur navide hən nalilosan hən ləbiveveu mōs nalotuan.

26 Ale logəm hən aJon, luke, “Hai pusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan pisi logəm həni.”

27 Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi b̄ikad nəsa ɲai aGot len nəmav toviol həni maii.

28 Gamit m̄au mətoləboi mət̄bikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a mō tia, beti atenan.’*

29 Nəbikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seu-lum̄an tolah maii. Be naulum̄an tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəloŋ həni, gai ehəhəvur hən tosəsəloŋ hən nadolon aten tolah. AKristo esum̄an atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən b̄ibaptais hən galito, losum̄an alitenan tolah. Ginau nosum̄an naulum̄an tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhəvuran nəboŋ notosəsəloŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo.

30 AKristo timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

31 Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit p̄isi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ɲai. Atenan togəm len nəmav iyalyal səhor natit p̄isi.

32 Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todəlom nəsa tokele.

33 Be avan ideh todəlom na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhoti ke aGot ekitin.

34 Husur atenan aGot tosəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toḅuer.

35 AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit p̄isi len navəlan tia.

36 Avan ideh toriŋ nəloŋ todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi situai. Avil avan ideh tomətahun ḅeriŋ nəloŋ len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atoḅtaSamaria

1 Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosəḅur hən ləbegəm vi hai susur san gail, lusəḅur səhor siJon.

2 (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ɲai lugole.)

3 Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili.*

4 Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

5 Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsən a Sikar, topat pəpadaŋ hən nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatan.†

6 Ikad naḅurhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran tobəlav, ebətah tarhəḅurhuwai enan. Natubliial bolai.

7 AtoḅtaSamaria sua egəm hən ḅevəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.”

8 Ebətah səḅon husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləḅəvur nəhanian ideh.

* 3:28: Jon 1.20; Mal 3.1 * 4:3: Nəboŋ aYesu toləboi ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosoḅur, emətahun ləḅibal maii ale eriŋ naut enan. † 4:5: Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta situai, tovi natun aIsak tovi natun aAraham.

9 Imagenan apəhaʋut isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi tobtasamaria. Gous mab hən nəwai hən ginau?” (Husur alat a Jutea ləsabon mai alat a Samaria bon ideh).*

10 Ale aYesu isor vari ke, “Gətələboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

11 Alitenan ikel maii ke, “Nasub, gəsəkad nəbiliwai, nəhau ebuer, ale naburhuwai eg isareh masuʋ. Goləboi gəbəvəvaut nəwai nəmauran enan a be?”

12 Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, aJakop a? Bathut gai māu ilav naburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

13 AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan pisi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs.

14 Avil avan ideh tomun nəwai nəbilav maii, asike imaduh bon ideh. Be nəwai nəbilavi maii ehum nabəko toʋuv vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.”

15 Napəhaʋut ikel maii ke, “Nasub, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəbimaduh bon ideh, asike nəbегəmə gegai hən nəvəvautan tətəs am.”

16 Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoam, məregəmai.”

17 Apəhaʋut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəbon gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin;

18 husur gulah mai asoam erim tia, ale ahaʋut gotokade gagai savi asoam, gəsələh mai. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

19 Apəhaʋut ike, “Nasub, gaiug govi ahai kelkel ur.

20 Atəmanamit ta sutuai lulotu len nəvəhuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem njai evi naut nalotuan.”

21 AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəbon dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətbilotu hən aTata len nəvəhuh egai o len naut a Jerusalem.

22 Gamit a Samaria mətsələboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboi, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail.

23 Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləbilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədanjan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito.

24 AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəberisi, ao, ehum nanunun sua o nasuŋavŋavan gotodədas gəberisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədanjan seNunun.”

25 Apəhaʋut ikel maii ke, “Noləboi ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəbon begəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.”

26 AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

27 Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoʋut habat hən aYesu tosor mai apəhaʋut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləŋon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

28 Beti napəhaʋut eriŋ nəbiliwai san, etəlmam vi lan nəbiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke,

* 4:9: Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2

29 “Møtegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit p̄isi notogole. Mətunau ke aKris̄to, aGot totabtabuh lan a?”

30 Na nəvanuan gail lorin̄ nabiltivile, lotubat van həni.

Nəb̄ol p̄usan husur nəmatuan

31 Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai p̄usan, gihan.”

32 Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboi.”

33 Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?”

34 AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəb̄igol naləjonian sitenan tosəvat ginau hən nəb̄igol vurvur nauman san.

35 Mətukad nasoran sua toke, ‘Nəhəbati tivat beti nəmatuan,’ be mətesəjav hən nəmətamito, mətekəta ris nəmarireu hən nawit tommas, toutaut hən nəmatuan tia.

36 Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etubat lav napurpuran san, ale esəsəgov hən nawit m̄os nəmauran vi sutuai.‡ Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arb̄ehəhəvur b̄onb̄on.

37 Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.’

38 Nosəvat gamit hən mətbesəgov b̄onb̄on hən nəsa mətsaum m̄osi. Galevis am loum idan̄ m̄osi. Be gamit mətohusur galito ale mətopul hən nəmatuan.”

39 Alat a Samaria isobur len nabiltivile a Sikar lorin̄ nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhəvut toke, “Ikel mai ginau hən natit p̄isi notogole.”

40 Beti nəboŋ alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən b̄itoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboŋ eru.

41 Ale husur nasoran san, isobur am lukad nadəlomian.

42 Beti lukel mai napəhəvut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəlor̄ həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anaton nəvanuan nauman sekij imaur

43 Nəboŋ nəmariboŋ toru togam gole, aYesu erin̄ naut enan, evi Kalili.

44 AYesu m̄au ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənauan salito.”*

45 Imagenan, nəboŋ aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhəvur həni husur loris natit p̄isi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

46 Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekij, anaton ulum̄an toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum.

47 Nəboŋ atenan tosəsəlor̄ hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. En̄iri hən b̄egəm vi lan naut a Kapernaum, gol anaton timaur husur pəpadan̄ timat.

48 Na aYesu ikel maii ke, “Asike mətberis namerikel gail o natit mət̄b̄imar̄mar̄ lan, asike mətukad nadəlomian!”

49 Abiltivanuan toum sekij en̄iri tətəs ke, “Nasub̄, asike gəb̄egəm gagai, dereh anatugw timat!”

‡ 4:36: Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən besəsəlor̄ hən nasoran siGot, toutaut hən b̄ikad nadəlomian lan. * 4:44: Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * 4:45: Jon 2.23 * 4:46: Jon 2.1-11

⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anatum̄ imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatum̄ imaur tia!”

⁵² Eus galit ke, “Eləjon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inoŋ nino len namityal tosua ut mədau.”[§]

⁵³ Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ŋai aYesu ike, “Anatum̄ imaur.” Ale gai mai galit pisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadələmian.

⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail.

² Ale len naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltibərhuwai lilos tokad nəvərada torim todar visi, nahəsən Petsata* len nasoruan seIpru gail.

³⁻⁴ Nəvanuan isoḅur lotoməsah lupat pipivərada galenan, ametḅesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.[†]

⁵ Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia.

⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləjon ke gimaur a?”

⁷ Aten toməsah isor vari ke, “Nasub, nəsəkad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəḅevi lan nəwai nəboŋ toŋaluŋalw. Nəboŋ notohisi hən nəḅevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a m̄o, beti ginau.”

⁸ AYesu ikel mai ke, “Gile məhat, geḅul hən nəḅateh sam̄, pati, ale yar van.”

⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. Ipat nəḅateh san ale iyaryar van, avil nəboŋ enan evi nəSappat.

¹⁰ Imaienan, alat lotoil a m̄o hən naJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməŋ nəSappat bogai! Nəboŋ gotopat nəmel sam̄, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!”*

¹¹ Isor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sam̄, yar van.’”

¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəḅigol maien həni?”

¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluḅoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isaḅ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta m̄o ḅevisi hən gaiug.”

¹⁵ Beti naulun̄ian ia kel mai alat lotoil a m̄o hən naJu gail ke aYesu boh togole tomaur.

¹⁶ Imaienan lotuḅat mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat.

§ 4:52: Len nasoruan ta Kris ike *namityal toməlevru* husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mədau. * 5:2: Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke *Betesta*. † 5:3-4: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: *Lupat vir nəwai biŋaluŋalw*,⁴ *husur aŋel siNasub egəm len nəboŋ galevis, eḅul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur*. * 5:10: Neh 13.19; Jer 17.21

17 Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.”

18 Imaianen, alat lotoil a nŕo hən naju gail ludas p̄isal am hən ləb̄igole bimat. Savi husur tobur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSappat ɲai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaianen, ike gai gabag topit̄pit̄ov mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

19 ɲa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot eɖədas b̄igol natideh səbon, eləboi b̄igol ɲa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNatun am igole.

20 Husur aTəman eləmas bun aNatun ale eʋusani hən natit p̄isi gai togole, ale dereh teʋusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən mət̄b̄iman̄man̄ lan.

21 Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləɲon bilavi maii.

22 Husur aTata səsaḅ səhoti ke avan ideh b̄ipanis, aoa erin̄i len aNatun hən bisəḅ səhoti ke nəvanuan gail ləb̄ipanis,

23 hən nəvanuan p̄isi ləb̄eputsan aNatun len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəḅeputsan aNatun len nənauan sam̄, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sam̄.

24 “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloɲ hən nasoruan sagw, tokad nadələmian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eḅis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran.

25 Kitin nokitin mai gamito, len nəboɲ begəmai, hun nəboɲ togəm tia, dereh alat lotomat lesəsəloɲ hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsəloɲ hən, dereh likad nəmauran.

26 Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai erin̄i len aNatun am hən ḅevi nəkadun nəmauran.

27 Ale erin̄i nədaɲan len navəlan hən b̄ikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan.

28 Samtiḅan̄ len natgalenan, husur ikad nəboɲ togəmai hən alat lotomat len nəbur nəmatan salito ləḅesəsəloɲ hən nadolon aNatun aGot,

29 ale dereh lile məhat dan nəbur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləḅesəsəloɲ ləboi nəpanismen salito.*

30 “Ginau nodədas nəb̄igol natideh len ginau səḅogw. Nopəpəhun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale napəpəhwan sagw inor husur nəsəgole husur naləɲonian sagw, be nugole husur naləɲonian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

31 AYesu isor am mai naju gail ke, “Ginau səḅogw ɲai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike takitin.

32 Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginau ekitin.

33 Mətosəvat galevis tia van hən aJon, ale gai ikel ur nakitinan.*

34 Be nəsarin̄ gat nəlogw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ɲai hən mət̄b̄imakuv dan nəsaan samito.

35 AJon ehum nam̄ial topan̄, tom̄ial. Ale gamit mət̄ulekis hən mət̄bitoh kəkereh len nam̄ial san, hən mət̄behəḅur.

* 5:29: Dan 12.2 * 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30

³⁶ AJon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosəhor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəb̄igol p̄is gail, natgalenan notogole, loʋusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosəvat ginau.

³⁷ Ale aTata tosəvat ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsasəsəloŋ hən nadolon, mətsakəta ləboi gai tomabe.

³⁸ Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsadələm ginau, ginau boh, aTata tosəvat ginau gəmai.

³⁹ Mətudonʋon nəmauran vi sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

⁴⁰ Wake mətsaləŋon mətbegəm hən ginau hən mətb̄ikad nəmauran enan.

⁴¹ “Nəboŋ məttosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau

⁴² husur noləboi mətsaləmas bun aGot len nəlomito.

⁴³ Ginau nogəm len nahəsan aTəmagw ale mətomətahun ginau, mətsahəhəvur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am begəm len nahəsan gabag ŋai, dereh mitidam̄ həni, mətehəhəvur həni.

⁴⁴ Imabe mətodədəs mətbədələm ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətomətahun nə-sal-suhi-an togəm len gai tovi aGot səbon ŋai.

⁴⁵ Samtinau ke evi ginau nəb̄ikel kot nəsabən samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua b̄igole, gai nəlomit todaŋ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nəsabən samito.[‡]

⁴⁶ Avil məttadələm aMoses tia, məttadələm ginau tia bathut gai n̄au itos husur ginau.

⁴⁷ Be asike mətbədələm nəsa gai totoi husur ginau, mitimabe hən mətbədələm nəsa notokele?”

6

AYesu evəŋan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən aTiperias am.

² Nabiltiʋoh lohushusuri bathut ke lotokəkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah.

³ Ale aYesu etəvehuh vi lan nəvehuh, ebətah mai ahai susur san gail ei.

⁴ Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seJu gail, egəm pəpadaj.

⁵ Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluʋoh lotogəm həni, eus aFilip ke, “Datevur nabəta a be hən alateg ləbihani?”

⁶ AYesu epus kitev nənauan seFilip maienan hən bəbunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa b̄igole ta bogai.

⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Naʋurp̄uran hən nahəbati toməlevtor saləboi b̄evur nabəta tonor hən galit ʋisusua b̄ihan kəkereh həni.”*

⁸ Ale ahai susur sua san, aAdru, aʋan aSimon Pita isor mai aYesu ke,

⁹ “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiʋoh tomaiegai.”†

[‡] 5:45: Nəboŋ tosor husur aMoses, isor husur nalobulat torim aMoses totoi lotovi nalobulat metəkav torim len nasoruan siGot. * 6:7: Len nasoruan ta Kris ike *natenarius tovi 200*. Natenarius evi naʋurp̄uran hən nauman hən nəmaribonʋ tosia, ale natenarius tovi 200 evi naʋurp̄uran hən nəmaribonʋ tovi 200 o pəpadaj hən nahəbati toməlevtor. † 6:9: *Namisurhut nəpali* ikad nəhəvəte ale lotuh dədasi hən ləb̄ikad nəflaua hən ləbeum hən nabəta lan.

10 Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nēvanuan gail lebətah.” Nja naulunian gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobanj liol.

11 Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tononj, epəpəhuni mai alat lotobətah. Igol tomainen am hən naieh. Galit pisi luhan husur naləŋonjan salito vəhanukub.

12 Nəboŋ lotohanukub tononj, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.”

13 Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosuh kəmas!

14 Nəboŋ nēvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai begəm vi lan navile a pan!”[‡]

15 Bathut aYesu eləboii len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləbīgol begəm vi kinj, gai ivan dan galito vi lan nəvəhuh hən bitoh səbon.

AYesu iyar len nəwai
(*Mat 14.22-33; Mak 6.45-52*)

16 Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai.

17 Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum.

18 Sədareh nəlan eʋuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus.

19 Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len nəponit nəwai, togəm pəpadan hən nabot, ale lomətahw.

20 Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!”

21 Imagenan lohəhəvur hən bisah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ŋai nabot ivahut len naut lotovi lan.

22 Pelan han naluʋoh lotosuh tarhəwai, ludonj aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səсах len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ŋai.

23 Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadan hən naut Nasub tosipa hən nabəta lan, naut naluʋoh lotohan bəta lan.

24 Nəboŋ naluʋoh lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluʋoh lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

25 Nəboŋ nēvanuan galenan lotosaʋ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai pusan, gubar naut egai ŋais?”

26 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətsadonj ginau husur məttoris ləboi namerikel gail, be mətudoŋj ginau ŋai husur mətuhəhanukub hən nabəta.

27 Samteum mōs nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pahsago. Ao, məteum mōs nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh beviol həni mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən beum san mōs beviol hən nəmauran enan.”

28 Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbīgol nagolean aGot toləŋoni?”

29 AYesu isor var galit ke, “AGot eləŋon ke mitigol nategai ke: məterinj nəlomit len atenan aGot tosəvati.”

30 Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtberisi hən namtbedəlom gaiug. Dereh gigol nəsa?”

[‡] 6:14: AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur surtan gai begəm hən alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19

31 Atəmadat ta sutuai luhan nəmannə len naut masmas hum aMoses tosoi ke, 'Eviol hən nabəta togəm len nəməv mai galito hən ləbihani.'^{*}

32 Beti aYesu ikel mai galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəməv mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəməv mai gamito."

33 Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəməv, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan."

34 Imaienan lukel maii ke, "Nasub, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito."

35 AYesu ikel mai galit ke, "Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh bəgəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh bəriŋ nəlon len ginau, asike, asike imaduh boŋ ideh."

36 Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsariŋ nəlomit len ginau sal.

37 Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətahuni.

38 Husur nəsagəm len nəməv hən nəbigoł nəsa notoləŋoni. Ao, noğəm hən nəbigoł husur naləŋonian siGot tosəvat ginau mōsi.

39 Ale naləŋonian san imaiegai ke: galit piŋi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat.

40 Husur naləŋonian seTəmagw imaiegai ke: galit piŋi lotoris aNaturan, lotoriŋ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."

41 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, naJu gail lukoblen husuri bathut toke, "Novi nabəta togəm len nəməv,"

42 ale luke, "Ategai savi aYesu, anaturan aJosef ŋa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəməv?"

43 AYesu isor var galit ke, "Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinoŋ."

44 Ikad napisal tosua ŋai hən avan ideh bələboi bəgəm hən ginau. Nəboŋ aTəmagw tosəvat ginau bəliv avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.

45 Len natosian sihai kelkel ur gail ike, 'Ale aGot dereh tevi hai pusan salit piŋi,' ŋa nəvanuan piŋi lotosəsəloŋ husur aTata, lotosəsəloŋ ləboi nəsa tokele, galit loğəm hən ginau.^{*}

46 (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ŋai eris aTata.)

47 Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriŋ nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai.

48 Ginau novi nabəta hən nəmauran. §

49 Sutuai atəmamit gail luhan nəmannə len naut tobbəsw, be naut kəmas natenan, lumat piŋi.

50 Egai evi nabəta togəm len nəməv hən avan ideh bihani, asike imat.

51 Ginau səboğw ŋai novi nabəta nəmauran togəm len nəməv. Avan ideh bihan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbeviol həni evi nibegw; dereh nəviol həni mōs nəmauran silat navile a pan."

^{*} 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24   ^{*} 6:45: Isa 54.13   § 6:48: Nəboŋ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datbihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

⁵² Beti naJu gail lovitvituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datbihani?”

⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mæbīhan niben aNaton Nəvanuan, asike mæbēmun nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mætsəkade len gamit gabag.

⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan.

⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin.

⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai.

⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginau, ale bathut aTəmagw, ginau nutoh, nukad nəmauran. Len naʋide tomaienən, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nəmauran.

⁵⁸ Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasunān nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboŋ toʋusan len naim naʋonʋonan a Kaper-naum.

Ahai susur isoʋur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, luke, “Naʋusanan enan idaj habat. Ase eləboi bəsəsəloŋ səhoti?”

⁶¹ AYesu eləboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenən, ale ikel mai galit ke, “Nateg emədas nadələmian samito a?

⁶² Bimagenən, imabe len gamito mətberis aNaton Nəvanuan bətəlmam vi məhat? Mətədəlomi beti a?

⁶³ ANunun aGot ŋai eləboi bəviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədanjan sinəvanuan edədas bigol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan.

⁶⁴ Avil gamit galevis mætsəkad nadələmian len ginau.” (AYesu ekəmaienən husur len natubatan eləboi alat lotokad nadələmian lan, ale eləboi nəvanuan sua bəriŋi len navəlan aenemi san gail.)

⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenən nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi bəgəm hən ginau len gai səʋon. ATata ŋai eləboi bigol nəvanuan bīkad nadələmian hən bəgəmai.”

⁶⁶ Husur tokəmaienən, ahai susur san isoʋur lupair dani, ləsaʋusuri am.

⁶⁷ ŋa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?”

⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, namtivan hən ase? Gaiug səʋonŋ ŋai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai.

⁶⁹ Namtorinŋ nəlonamito len gaiug, namtoləboii tia ke gaiug govi siGot səʋon gotogəm mōsi.”*

⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

⁷¹ Nəboŋ tokəmaienən, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur aJutas, esua len lotovi 12, dereh terinŋi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

* 6:69: Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətəhun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a mō hən naJu gail ludonđonđi hən ləb̄igol bimat.

² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaŋ. Evi nəhanan sua seJu gail.*

³ Beti aṽan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerin naut enan vi Jutea hən ahai susur sam̄ gail ləberis natit gotogol gail.

⁴ Avan ideh toke b̄etibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəb̄igol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan p̄isi len navile a pan hən ləb̄eləboi gaiug!”

⁵ Lokəmaienan husur aṽan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

⁶ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal p̄isi inor ŋai.

⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləb̄emətəhun bun gamito. Be ginau, lomətəhun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa.

⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.”

⁹ Nəboŋ tokəmaienan tonor, itoh a Kalili ŋai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aṽan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonor, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah.

¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a mō hən naJu gail, ludonđonđi, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?”

¹² Len naluṽoh nəvanuan isoḅur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naulum̄an sua tovoi masuṽ.” Galevis am luke, “Ao, egras nəvanuan gail.”

¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətəhw len naJu gail lotoil a mō.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etubat pusan.

¹⁵ Beti naJu gail lotoil a mō, lotosəsəlon hən, lupan, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toḅusan hən maii. Imabe?”

¹⁶ Imaienan aYesu isor var galit ke, “Naḅusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginau evi nəkadhut naḅusanan sagw.

¹⁷ Avan ideh toke b̄igol naləŋonion siGot, dereh teləboi ke naḅusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səḅogw.

¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səḅon, eləŋon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləŋon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan.

¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas p̄isal hən mət̄bigol nəb̄imat sil nəsa?”

²⁰ Naluṽoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas p̄isal hən b̄igol gəb̄imat?”

²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naulum̄an imaur, ale nəvanuan p̄isi losəhoṽut sil notogole len nəSappat.*

* **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. *Nəhanan hən Nəpasvaləval* evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

* **7:21:** Jon 5.1-18

²² Be gamit am mətoum len nəSappat nəboŋ məttotiv dalus natətai uluŋŋan husur nalo siMoses. (Be naŋide hən na-tiv-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aAraham.)*

²³ Məttotiv dalus natətai uluŋŋan len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətuŋole hən asike mətəbebur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mətbimaganan, imabe mətutaŋbulol bulos ginau nəboŋ notogol nauluŋŋan kavkav tomaur len nəSappat?*

²⁴ Sagenənoŋ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluŋi-an mai nə-nau-suluŋi-an samit ŋai. Mitimasnənoŋ həni mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləbigoŋle bimata?

²⁶ Be məteris! Gai boh tosorsor len nəhən nəvanuan gail. Ləsakel natideh mai. Hum ma nəvanuan na-il-a-mo-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totabtabuh lan a?

²⁷ Avil datoləboi naut atenan togəm lan. Be nəboŋ aKristo bəgəmai, asike ikad avan ideh bələboi naut togəm lan.”

²⁸ ŋa aYesu, toŋusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginau gabag ŋai notogəmai. Be atenan toŋəvat ginau, ekitin. Gamit mətsaləboii,

²⁹ be ginau noləboii, husur noŋəm təban, gai esəvat ginau.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, alat lotoil a mo lohisi soŋbuer hən ləbitah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal.

³¹ Avil isoŋbur len naluŋoh lorin nəlolit lan. Luke, “Nəboŋ aKristo bəgəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

³² Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natgalenan naluŋoh lotosor lahlah həni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləbitah gati.

³³ ŋa aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan toŋəvat ginau.

³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusəb ginau, ale mətsaləboi mətbəgəm vi lan naut nəbevi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a mo hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike datbisabi? Hum ma bivan hən naJu gail lototoh len naut tilfile seuleKris hən beŋusan mai alat a Kris a?

³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusəb ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mətbəgəm hən naut nəbevi lan,’ namilen evi nəsa?”

Naŋusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh bimaduh, tegəm hən ginau!*

³⁸ Avan ideh torin nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nəwisel gail.’**

³⁹ (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotorin nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalyalan san biŋarŋar.)

* 7:22: Gen 17.10-13; Lev 12.3 † 7:23: Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboŋ toməlvor husur nəpasian san. * 7:23: Jon 5.8-9 * 7:37: Lev 23.36 * 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluṽoh lotosəsəloŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.”

⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKristo asike egəm a Kalili a?”

⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh təgəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o səmaienan a?”*

⁴³ Ŋa naluṽoh loṽitṽituh, loṽəpəhw husur aYesu.

⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokəkətə kəkəl hən naim siGot lotəlmam van hən əbilitihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?”

⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsəsəloŋ hən avan ideh sasor suman atenan boŋ ideh.”

⁴⁷ Ŋa naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a?”

⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a mō mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon lan m̄au a? Eḅuer kaskasi!

⁴⁹ Naluṽoh loriŋ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nase-malean tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsən aNikotemus, togəm hol mai aYesu a mō, ale ike,*

⁵¹ “Asike datḅikot hən avan ideh hən datḅisəḅ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datḅeriŋi hən ḅipanis.”

⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ṽuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisəḅi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!”

[Naləḅulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53-8.11.]

⁵³ Ale loṽəpəhw, luvahim gail.

8*Napəhəṽut togol naitian toḅur kotov nəlahan*

¹ Be aYesu evi lan Naṽehuh Oliv.

² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eḅusan.

³ Ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhəṽut sua lotosəḅi len naitian toḅur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluṽoh.

⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai pusan, alitegai, namtusəḅi len naitian toḅur kotov nəlahan.

⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datḅetubun alatrəhəṽut lotosum̄an alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?”*

⁶ (Lokəmaienan hən ləḅigol aYesu ḅəkəkəs len nasoruan san hən ləḅikot həni.) Be aYesu ebətah, iḅetḅet, itos len tan hən nəŋarhuvəlan.

⁷ Lous taltal hən ḅisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuṽi a mō.”

⁸ Beti ebətah tətəs, iḅetḅet, tos len tan.

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuḅat van, alat lotovi həṽut loil a mō. Ale aYesu itoh səḅon mai alitenan.

¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəḅipanis a?”

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2 * 7:50: Jon 3.1-2 * 8:5: Lev 20.10; Deu 22.22-24

11 Ike, “Naut ido hæn galito Nasub̃.” Ale aYesu ike, “Ginau am nəsake gæbipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaaan am.”

AYesu, namial hæn navile a pan

12 AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, “Ginau novi namial hæn navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmarginobut, avil dereh tikad namial hæn nəmauran.”*

13 Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səbom̃ ηai gotokele, na-kel-koti-an sam̃ savi natideh len nakotan, ehum sakitin.”

14 AYesu isor var galit ke, “Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan.

15 Mətonənoṽ husur naləboian sinəvanuan ηai, ginau nəsənənoṽ hæn avan ideh mai nəsə nəvanuan gail lotoləboii.

16 Nəbenənoṽ, na-nənoṽ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səbogw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, nonənoṽ husur nəsə aTata tokele.

17 Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arbəpitoṽ, nakotan isaḃi ke evi kitinan.

18 Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau.”

19 Imaienan lotubat usi ke, “ATəmañ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am.”

20 AYesu ekəmaienan pəpadañ hæn nabokis hæn nəvat nəboñ toṽusan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətəh gati husur namityal san sagəm sal.

AYesu sagəm len navile eg a pan

21 Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətəs, ike, “Gagai noriñ gamito, nuvan, ale dereh mətəkəta kitev ginau van, ale mitimat len nəsaaan samito. Naut notovi lan, mətodədəs mətəbegəm həni boñ ideh.”

22 Imaienan naJu gail lotoil a m̃o lusor mai galit gabag ke, “Nəboñ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mətodədəs mətəbegəm həni boñ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?”

23 Ris aYesu toke, “Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hæn navile eg a pan; ginau savi hæn navile eg a pan.

24 Imaienan nuke dereh mitimat len nəsaaan samito. Husur asike mətəbedəlomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaaan samito.”*

25 Na lous taltal həni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Sum̃an notokele a m̃o tia.

26 Nukad natit isoḃur hæn nəbikēle husur gamito, hæn nəbisaḃ səhoti hæn mətəbipanis, be nəboñ notosor mai alat hæn navile a pan, nosəsəloñ hæn atenan tosəvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsə ηai atenan tokele.”

27 Be ləsaləboi sal ke aYesu tosor husur aTəman.

28 Na aYesu isor mai galit tətəs am ke, “Nəboñ mətəbevus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh mətələboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau səbogw nəsagol natideh, avil nukel nəsə ηai aTəmagw toṽusan həni mai ginau.

* **8:12:** Isa 49:6; Mat 5:14; Jon 9:5   * **8:24:** Exo 3:14-15, naut aGot tokel ur nahəsən ke, aNovi ginau notovi ginau aNovi ginau nəbevi ginau.

²⁹ Ale atenan tosəvat ginau itoh mai ginau; sariŋ gaḅulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhəvur həni.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəvanuan isoḅur lorinŋ nəlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriŋ nəlolit lan ke, “Məḅigol husur naḅusanan sagw, mətovi ahaɪ susur sagw kitin,

³² ale dereh məteləboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am.”

³³ Lusor vari ke, “Namtovi nəpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am?’ ”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan.

³⁵ Naslev savi nəbathudud ideh simasta hən naim, naut kəmas totoh mai galito. Avil anatun ulurŋan amasta evi bathudud sua vi sutuai.

³⁶ Imaienan, aNatun aGot ḅigol asike məḅəvi slev am, dereh mitikad nəmakuvan tokitin.

³⁷ Noləboi ke mətovi nəpasusan siAraham gail, be mətoum kitev naḅisal hən məḅigol nəḅimat husur nasoruan sagw sagol natideh len nəlomito.

³⁸ Ginau nəsor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mətugol nəsa məttosəsəloŋ hən atəmamit māu tokele.”

³⁹ Lusor təvah ke, “Atəmanamito aAraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Məḅtavi anatun aAraham gail, məḅtagol husur nəsa aAraham togole.

⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosəsəloŋ hən aGot tokele, be gagai mətudas piŋal hən məḅigol nəḅimat. Araham sagol natideh tomaienana.

⁴¹ Gamit mətugol natit atəmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai naḅisal. Namtukad aTəmanamit esua ŋai, aGot.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTəmamito, məḅtaləmas bun ginau husur nogəm təban aGot, nogəm gegai. Savi len ginau ŋai notogəmai, be gai esəvat ginau.

⁴³ Imabe mətsaləboi səhot nasoran sagw? Husur mətsaləboi məḅesəsəloŋ husur nasoruan sagw.

⁴⁴ Husur mətovi anatun atəmamit tovi təmat. Məḅuke mitigol husur nəsa gai toləŋoni. Atenan igolgol nəvanuan lumat len natubatan hən navile a pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan eḅuer lan. Nəboŋ tosor libliboŋ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboŋan mai nəkadun nalibliboŋan.

⁴⁵ Imagenan, nəboŋ notokel nakitinan, mətsadəlom nəsa notokele.

⁴⁶ Gamit ta be eləboi ḅikel vəhoti ke notokad nəsaan? Ale nəḅikel nakitinan, imabe mətsadəlom nəsa notokele?

⁴⁷ Avan tovi siGot esəsəloŋ səhot nasoruan san. Be gamito, mətsavi siGot. Husur enan mətsasəsəloŋ səhot nasoruan san.”

⁴⁸ NaJu gail lotosəsəloŋ həni lusor vari ke, “Namtukel səhot gaiug nəboŋ namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kəmas! Gaiug gukad natəmat sua!”

⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nəsəkad natəmat ideh. Avil noputsan nahəsan aTəmagw, noputsani len nənauan sagw. Be gamito, mətomədas nahəsagw hum notovi ut kəmas.

⁵⁰ Ginau nəsadəŋ nəyalyalan nŋos ginau gabag, be ikad atesua toləŋon ke nahəsagw tiyalyal. Gai dereh tepəpehun navoian dan nəsaan.

* 8:33: Mat 3.9; Luk 3.8

⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nəsəa notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboŋ lotosəsəlon hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai nam-toləboi buni ke gukad natəmat sua. AAraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nəsəa notokele, asike esəsəlon hən nabus nəmatan vi sutuai.’

⁵³ Gunau ke gotoyalyal səhor aAraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?”

⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətəputsan nahəsəgw gabag, nəyalyalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTəmagw, mətətosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’

⁵⁵ Avil mətəsaləboii, be ginau noləboii. Nətəkele ke nəsaləboii, nətavi nəvanuan nalibliboŋan surŋan gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nəsəa tokele.

⁵⁶ Atəmamit aAraham ehəhəvur hən bəkəta vi nŋo hən nəboŋ sagw, erisi, ale ikemkem.”

⁵⁷ Beti naJu gail luke, “Nədəm̄ ham̄ səbar 50 sal. Goris mab hən aAraham?”

⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a təhw hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”*

⁵⁹ Nəboŋ tokəmaienan, lotətəriv vat gail hən ləbətubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametbesw imaur

¹ Nəboŋ aYesu toyar van eris naulum̄an sua namətan tobəsw nəboŋ lotopasi.

² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai pusan, nəsaan sise igol namətan ategai artobəsw nəboŋ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səboŋ?”*

³ AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anan, avil evi metbesw hən nəvanuan gail ləb̄eris nədaŋan siGot bəvisi len nəmauran san.

⁴ Nəboŋ tovi nalennəyal sal datimasgol nagolean siGot tosəvat ginau. Dereh nalenmariug tegəmai, gol ke avan ideh asike eum.

⁵ Nəboŋ nototoh len navile a pan sal, novi nam̄il hən navile a pan.”*

⁶ Beti aYesu epulai len tan, igol nətətan evi bəl hən nabusun, ale ikas namətan atenan artobəsw hən nəbal enan.

⁷ Ale ikel maii ke, “Gai kəkəs nəhoim̄ len nabiltiburhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen “Səvati”). Na aulum̄an ivan, ekəkəs nəhon, totəlmam, ekəta.

⁸ Alat lototoh pəpadaŋ həni, mai alat lotoris toŋirŋir nəvanuan hən nəvat a nŋo, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtab a?”

⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esum̄an atenan.” Ale aulum̄an enan ikel ur gai səboŋ ke, “Ginau ŋa bogai.”

¹⁰ Imaienan lousi ke, “Imabe? Nəsəa igol gokəta?”

¹¹ Aulum̄an isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəbal, ale ikas namətagw həni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkəs nəhoim̄.’ Imaienan, nəboŋ notovan, notokəkasi, nokəta.”

¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakətaan simetbesw

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14 * 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

13-14 Nəboŋ aYesu togol nəbal ale togol aulumān tokəta, nəmaribon enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar aulumān enan, tovi metbesw a nŋo, van hən naFarisi gail.

15 Nə naFarisi gail am lous tətəs həni, nəsa tovisi həni hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nəbal len namətagw ale nokəkəs kuvi, ale nokəta.”

16 NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “Bevi nəvanuan nəsaan, igol namerikel gale-nan mabe?” Na-sor-ħalbal-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpəhwan.

17 İmagenan, tətəs am lous aten tovi metbesw a nŋo ke, “Ategaii togol namətaŋ tokəta, gusor husur mab həni?” Aulumān enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

18 Nabiltiju gail ləsədəlomi ke tovi metbesw a nŋo, ŋa lokis atəman mai anan gəmai.

19 Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metbesw nəboŋ mərtopasi a? Bimaienan, ekəta mabe gagai?”

20 Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatunamər bogai, ale nəboŋ namrtopasi evi metbesw.

21 Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase tosəŋav hən namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi ħisor husur gai gabag, məteusi həni bai.”

22 Arokəmaienan husur aromətahw len nabiltiju gail husur galit ludam mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nəbonbonan salito.

23 Husur enan aruke, “Etibau tia, məteus gal.”

24 İmaienan, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a nŋo. Ale lukel maii ke, “Len nahasan aGot, namtukele hən gaiug, gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.”

25 Isor var galit ke, “Bevi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A nŋo namətagw ibesw, be gagai nokəta.”

26 Nə lousi ke, “İgol nəsa hən gaiug? İgol namətaŋ arosəŋav mabe?”

27 Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsəsəşəlon. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətoləŋon ke mətevi ahai susur san gail nŋau a?”

28 Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail.

29 Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.”

30 Ris aulumān enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəŋav hən namətagw. Mətumabe? Nəsəhoŋut len gamito!

31 Datoləboii ke aGot sasəşəlon hən nəvanuan nəsaan gail, be esəşəlon hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni.

32 Sutuai tia van vəbar daməŋai, avan ideh sasəŋav hən namətan nəvanuan ideh tovi metbesw len nəpasian san.

33 Atenan asike bəgəm len aGot, mətunau ke eləboi ħigol natideh a? Ao, edəasi.”

34 Lusor vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbəŋusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəbonbonan, lukai həni.

Namətan nəlon ibesw

35 Nəboŋ aYesu tosəşəlon hən lotobar həni vivile, isaħ aulumān enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəloŋ len aNatun Nəvanuan nŋau a?”

36 Aulumān isor vari, ike, “Nasuħ, ase ganan hən nəberin nəlogw lan?”

³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.”

³⁸ Na ike, “Norin nalogw len gaiug, Nasub,” ale ilotu hani.

³⁹ Beti aYesu ike, “Nogam len navile a pan nos napapehwan han navoian dan nasaan, han ametbesw gail labikad naketaan, ale han alat lotoketa, labegam vi metbesw len nalolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii loseselon han tokamaienan, ale lousi ke, “Gokamabe? Guke ginamit am namtovi metbesw a?”

⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Mettavi metbesw gail, asike mettator han napanismen sil nasaan samito, be husur metukele ke metoketa, metunor han napanismen sil nasaan samit sal.”

10

AYesu evi navanuan tovoi tokatketa taban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be topelau sehor nehoh nasipsip, evi navanuan venvannah, evi navanuan toparparu vanuan nos navanohian!

²⁻³ Be navanuan tokatketa kokol han nabopita, esohav han nabopita nos navanuan tokatketa taban nasipsip han bebis lan. Nasipsip gail loseselon laboi nadolon atenan tokatketa taban galito. Ale ekis nasipsip san sebon, ekis nahesalit visusua ale esohar galit vivile.

⁴ Nehon tosehar galit pisi vivile tonon, iyar a no ale nasipsip gail lohusuri bathut loseselon laboi nadolon.

⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur lasaseselon laboi nadolon atenan.”

⁶ AYesu ikel nasoruan keta enan be navanuan gail lesalaboi nesa tokel mai galito.

⁷ Imaien an aYesu ikel tetas hani mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, han nasipsip labiyar tur lan.

⁸ Alat lotogam a no len ginau lovi vanuan venvannah, lovi vanuan lotoparparu vanuan nos navanohian; be nasipsip lasaseselon han galito.

⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh bebis tur len ginau, dereh tikad nalavkui-an dan nasaan san. Len ginau dereh tegamai, tivan, tisa nahanian tovoi marireu.

¹⁰ Navanuan venvannah egam hai han bevannah, bigol nasipsip labimat, sah pepas gail. Ginau nogam han nasipsip sagw labikad nemaunan vi sutuai, nogam han labepul sesehov hani.

¹¹ “Ginau sebgw novi navanuan nasipsip tovoi. Navanuan nasipsip tovoi eutaut han bimat nos nasipsip gail.

¹² Navanuan nauman tokatketa taban nasipsip nos napurpuran, savi navanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaien an, nehon toris nalipah katkat togamai, erin nasipsip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale naveshasipsip lugam pehew.

¹³ Navanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum nos napurpuran hai, savahveh nasipsip, len gai lesavi natideh.

* 10:12: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolfehum nabiltilipah katkat towael.

14-15 “Ginau səbǫgw novi vanuan nasipsip tovoi. Surñan notolǫboi aTǫmagw mai aTata tolǫboi ginau, nolǫboi nasipsip sagw gail, ale galito lolǫboi ginau.* Ale noutaut hǫn nǫbimat mǫs galito.

16 Ginau nukad nasipsip galevis tile lǫsavi len navǫshǫsipsip egai. Ni-massǫhar galito hǫn lǫbevi lan navǫshǫsipsip sagw. Ale galit am dereh lesǫsǫlǫj sǫhot nadologw, ale liβǫn hǫn lǫbegǫm vi vǫshǫsipsip βesua ŋai tokad nǫvanuan nasipsip tosva.

17 “ATata elǫmas bun ginau husur notoutaat hǫn nǫbimat, hǫn nǫbikad tǫlman hǫn nǫmauran sagw.

18 Sǫkad avan ideh tolǫboi βilav kuv nǫmauran sagw dan ginau, be ginau səbǫgw noviol hǫni husur nalǫŋonian sagw ŋai. Ginau nukad nǫdaŋan hǫn na-il-a-mǫ-an. Ipat len navǫlagw hǫn nǫbeviol hǫn nǫmauran sagw, ipat len navǫlagw hǫn nǫβilav tǫlman hǫni. Natenan evi nǫsa aTǫmagw tokel buni hǫn nǫβigole.”

19 Nǫbǫj tokǫmaienan tonǫj, ikad napǫpǫhwan tǫtas am len naJu gail husur nasoruan san.

20 Isǫbur len galito luke, “Gai ikad natǫmat sua, evinvinu, imab mǫtosǫsǫlǫj hǫni?”

21 Galevis am luke, “Avan ideh tokad natǫmat salǫboi βisor maienan. Natǫmat salǫboi βesǫjav hǫn namǫtan ametβesw. Edǫdasi!”

AYesu len Nǫhanan hǫn Na-sǫjav-hǫni-an

22 Len nabiltivile Jerusalem, lukad Nǫhanan hǫn Na-sǫjav-hǫni-an len nahǫbati naut susus.†

23 Ale aYesu itoh len nahǫlǫvat todar vis naim siGot, iyar husur navǫrada siSolomon ei.

24 NabiltiJu gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodǫdarŋǫbu maiegai vir ŋais? Gǫbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.”

25 AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mǫtsadǫlom ginau. Nǫsa notogole len nahǫsan aTǫmagw, natgalenan lukel kot ginau.

26 Be mǫtsadǫlom gail am, husur mǫtsavi ideh len nasipsip sagw.

27 Nasipsip sagw gail losǫsǫlǫj sǫhot nadologw, ginau nolǫboi galito ale lohuser ginau.

28 Noviol hǫn nǫmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig bǫj ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navǫlagw.

29 ATǫmagw toviol hǫn alaten mai ginau, aTǫmagw egai iyalyal sǫhor natit pisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navǫlan.

30 Ale ginau mai aTata namrosua ŋai.”

31 NabiltiJu gail lotǫtariv vat tǫtas hǫn lǫbetubuni.

32 AYesu ikel mai galit ke, “Len nǫhomito nugol natit isǫbur tovoi lotogǫm len aTata. Len natgalen notogole, mǫtuke mǫtetuǫv ginau sil ta be?”

33 NaJu gail lusor vari ke, “Asike namtotuǫv gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mǫdas nahǫsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got.”*

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22 † **10:22:** *Nǫhanan hǫn Na-sǫjav-hǫni-an* evi nǫhanan sefu gail hǫn na-sǫjav-hǫni-an hǫn naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau tǫlman hǫn nǫbǫj naJu gail lotokad tǫtas hǫn naim siGot dan navǫlan alat lǫsavi Ju. Len nǫbǫj enan len natutumavan gail lugol naim siGot ivevu tǫtas am. * **10:33:** Lev 24.16

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosian hæn nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mætovi “got” gail.’[‡]

³⁵ Gamit mætölæboii ke natosian siGot eðadas bæbuer boŋ ideh. Mætölæboii ke aGot tokis nævanuan galenan, napisulan san togəm hæn galito, ‘got gail.’

³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, næboŋ notoke, ‘Novi aNatun aGot,’ imabe mættoke notosor mædas nahəsan aGot?

³⁷ Asike næbigol næsa aTata togole, samtedəlom næsa notokele.

³⁸ Wake næbigol næsa togole, naut kəmas mætsadəlom næsa notokele, mitikad nadəlomian len næsa notogole hæn mætbeləboi səhoti, hæn mætbeləboi tabtab hæni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokəmaienan, alat lotosəsəloŋ hæni ludas p̄isal hæn læbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboŋ tovan, iloŋ tukot len Nawisel Jortan van hæn naut aJon tobapbaptais lan a m̄o tia, ale itoh ei.*

⁴¹ Beti nævanuan isoður logəm hæni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be næboŋ tosor husur ategai, natit p̄isi tokele ekitin.”

⁴² Ale tarhəwisel Jortan ei, isoður lorij nælolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

¹ Ikad atesua toməsah, nahəsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aVavinen gəlaru, aMeri mai aMarta.*

² (Evi aMeri enan boh tobir naoil pəhas len Nasuḅ, len narien gəlaru, ale togargari hæn navurun.)* Am̄inen aMeri, aLasarus, eməsah.

³ Na napəhaḅut eru enan aropisul van hæn aYesu ke, “Nasuḅ, ategai go-toləmas buni, eməsah.”

⁴ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hæn napisulan enan ike, “Naməsahan enan səvi hæn nəmatan, ao evi m̄os nævanuan gail læbisal suh nəyalalyan siGot, hæn ke aNatun aGot bikad nə-sal-suhi-an lan.”

⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus,

⁶ nəboŋ tosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hæn nəmariboŋ eru am.

⁷ Beti husur nəboŋ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi Jutea tətəs.”

⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, “Hai p̄usan, naJu gail lumadhadas p̄isal hæn læbetubun gaiug, be goləŋon gəbetəlmam tətəs am a?”

⁹ AYesu isor var galit ke, “Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avān ideh toyaryar len nalennəyal sapes həbetw, husur ekəta len nam̄ial hæn navile eg a pan.

¹⁰ Avān ideh biyaryar len mariug, dereh tipes həbetw husur səkad nam̄ial lan.”

¹¹ Beti ikel mai galit ke, “Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəŋoni.”

¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, “Nasuḅ, gai biipatmari len naməsahan, dereh timaur dani.”

[‡] 10:34: Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoi a m̄o hæn nævanuan san gail hæn *got gail*. Ekəmaienan husur ilekis hæn galito hæn læbeil gel gai len nəhoŋ nævanuan gail, ale hæn læbenənoḅ hæn nævanuan san gail mai nalo san. * 10:40: Jon 1.28 * 11:1: Luk 10.38-39 * 11:2: Jon 12.3

13 Lunau ke aYesu tosor ηai husur nēpatmarian, ris aYesu tosor husur nēmatan siLasarus.

14 Imaienan beti, aYesu ikel p̄ar̄p̄ar hēni mai galit ke, “ALasarus imat tia!

15 Na nunau gamito, ale nukemkem ke nēsatoḥ ei, husur len natanan dereh mitikad nadələmian am len ginau. Ale datia ris aten beti.”

16 Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, “Gidato datitah mai aYesu, ləḇetubuni, letubun gidat maii.”

AYesu isor v̄əhv̄əh aMarta mai aMeri

17 Nəboḥ aYesu togəm pəpadaḥ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len naburhes hən nēmariboḥ tovat tia.

18 (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ηai,*

19 ηa naJu tosoḇur logəm hən aMarta mai aMeri hən ləḇigol nələlar ḅeləḥon bivoi am husur nēmatan seminelaru.)

20 Beti nəboḥ aMarta tosəsəloḥ hēni ke aYesu togəm pəpadaḥ, evivile hən berisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim.

21 Na aMarta ikel mai aYesu ke, “Nasuḇ, gətatoḥ geg tia, am̄inegw asike təmat.

22 Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideḥ gəḇeusi hēni mai gaiug.”

23 AYesu ikel maii ke, “Am̄inēḿ dereh tile məhat tətəs.”

24 AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboḥ Naməkot hən navile a pan.”

25 AYesu ikel maii ke, “Ginau novi na-le-məhat-an dan nēmatan mai novi nēmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nēmatan, ginau noviol hən nēmauran mai galito. Avan ideḥ toriḥ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas ḅimat.

26 Ale avan ideḥ totoḥ tin len ginau, toriḥ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godələmi a?”

27 Isor vari ke, “Evoi Nasuḇ, nodələmi ke gotovi aKristo, aNaton aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

28 Nəboḥ tokəmaienan tonon aMarta erinji, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aḅan, isor səḇon maii ike, “Aḅai p̄usan egəmai, eus gaiug.”

29 Nəboḥ aMeri tosəsəloḥ hən natanan, vəḅa-sua ηai ivan hēni.

30 AYesu səḅar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan.

31 Alat a Jerusalem lototoḥ mai aMeri lohoim hən ləḇigol nəlon ḅeləḥon bivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naburhes siLasarus hən ḅitan ηi, ale lohusuri.

32 Nəboḥ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasuḇ, gətatoḥ gegai, am̄inegw asike təmat.”

33 Nəboḥ aYesu toris aMeri totaḥ, eris naJu gail lototaḥ maii, ale nəlon ipaḥpaḥ, nəlon isa habat.

34 Eus galit ke, “Mətorinji a be?” Lusor vari ke, “Nasuḇ, gəm risi.”

35 Namətarur siYesu isel.

36 Beti naJu lotoil pəpadaḥ luke, “Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.”

37 Be galit galevis luke, “Ategai igol ametḅesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nēmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nēmatan

* 11:18: Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor, be ike nəstatia tovi 15.

³⁸ Nəboŋ aYesu tobar nəburhes, nəlon isa habat tətəs am. Nəburhes enan evi nəburhuvat sua tokad nəbiltivat lotokəköl gole həni.

³⁹ AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aŋavinen aten tomat, ikel mai ke, “Nasuḅ, gai iḅo tia. Daməŋai, nəmariboŋ han ivat.”

⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəberin nəloḿ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

⁴¹ Imaianan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəsəloŋ hən ginau.

⁴² Nələboii ke gotosəsəloŋ hən ginau akis, be nokəmaianan mōs alategai lotoil pəpadaŋ, hən ləḅedəlomi ke gotosəvat ginau.”

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!”

⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko iḅaŋis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile iḅaŋis nəhon. AYesu ikel mai galit ke, “Sah ruḅati hən ḅivan!”

Naju gail lusor utaut hən ləḅigol aYesu bimət
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isoḅur lorin nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole.

⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole.

⁴⁷ Beti aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nəḅonḅonan hən nəSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosoḅur.

⁴⁸ Datḅidamḅ hən ḅigol tomagenan van, nəvanuan pisi dereh lerin nəlolit lan, lehusuri hum akin. Beti nasoltia ta Rom dereh legəḿ mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”‡

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi ḅiltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsaləboi natideh!

⁵⁰ Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat pisi ke, naulurḅan sua bimət mōs nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləḅemədas gidat pisi dattovi Ju hən datḅimasig.”

⁵¹ (Nəboŋ aKaiafas tokəmaiean, sakel səḅon həni, be aGot erin nənauan sua len nənauan siKaiafas. Ale len namilen hum aḅiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat mōs alat lotovi Ju.

⁵² Be savi mōs naju gail ŋai, timat mōs aGot ḅepisan ḅonḅon hən anatun gail pisi lotogam pəpehw, siriv len naut gail len navile a pan.)

⁵³ Imagenan, len nəboŋ enan van, lusor utaut hən ləḅigol aYesu bimət.

⁵⁴ Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be erin naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadaŋ hən naut masmas toḅəḅesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

⁵⁵ Nəboŋ nəPasova seju gail togəḿ pəpadaŋ, nəvanuan isoḅur len naut pisi lotosu dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səḅolit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan.

⁵⁶ Lokətkəta doŋ aYesu. Ale nəboŋ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəḿ hən nəPasova o təḅuer?”

⁵⁷ Len nəboŋ enan, aḅiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh ḅeləboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləḅitah gati.

† 11:47: NəSanhitrin evi nəkaunsel seju gail lotobətah hən nakotan. ‡ 11:48: Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naju gail pisi. Ale dereh lilav kuv nədaŋan hən na-il-a-mo-an dan aḅiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin.

12

*AMeri ev̄has aYesu**(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)*

¹ Len n̄maribor̄j tom̄əlvets s̄əbar n̄Pasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole m̄əhat dan n̄əmatan.

² Loutaut h̄ən nab̄iltihanian m̄osi. ALasarus mai galevis am lutha maii len natev, ale aMarta ipat n̄əhanian mai galito.

³ Beti aMeri ilav nahudhulita h̄ən n̄əhai p̄əhas naoil, n̄əvat han totibau.* Ev̄has narien aYesu h̄əni ale igar kuvi dan narien ḡəlaru h̄ən navurun. Ale naim epul h̄ən n̄əb̄on naoil enan tosusau.

⁴ Ikad ahai susur san sua, nah̄əsan aJutas Iskariot, b̄er̄iŋ aYesu len nav̄əlan aenemi san gail. AJutas ike,

⁵ “N̄əvat h̄ən n̄əhai p̄əhas egai etibau hun nāpur̄puran h̄ən nasihau tosu! Imabe datsāpur h̄əni, lav n̄əvat han mai nam̄əsal gail?”

⁶ Ek̄əmaienan, be s̄ənau nam̄əsal gail, husur evi vanuan v̄ənv̄ənah. Gai ek̄əkt̄əta t̄əban nabokis n̄əvat salito, be ilavlav kuvi m̄os gai gabag.

⁷ AYesu isor vari ke, “Sagem̄ədasi! Alitegai et̄əgau gat n̄əhai p̄əhas egai vir n̄əbor̄j l̄əbitavun ginau.

⁸ Akis nam̄əsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit eb̄əlav.”*

⁹ N̄əbor̄j naJu gail lotos̄əsəlor̄j h̄əni ke aYesu totoh a Petani, nab̄iltiuv̄oh loḡəm h̄ən l̄əberisi, be savi aYesu ŋai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole m̄əhat dan n̄əmatan.

¹⁰ Imaienan, ab̄iltihai tutumav gail lusor utaut h̄ən l̄əb̄igol aLasarus am bim̄at,

¹¹ husur n̄əvanuan is̄əbur lugam dan ab̄iltihai tutumav gail h̄ən l̄əb̄er̄iŋ n̄əlolit len aYesu sil n̄əsa tovisi h̄ən aLasarus.

*AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakiŋ**(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)*

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satoḡəmḡəmai. N̄əbor̄j nab̄iltiuv̄oh lotoḡəm h̄ən N̄əhanan n̄əPasova lotos̄əsəlor̄j h̄ən na-kel-uri-an enan,

¹³ lutariv n̄əpash̄ət nadet,† luvan h̄ən l̄əb̄əbubur maii. Lukai habat ke, “Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van h̄ən gai toḡəm len nah̄əsan Nasūb aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van h̄ən nakiŋ naut a Israel.”*

¹⁴ N̄əbor̄j aYesu tosāb natuhtor̄jki, eb̄ətah lan hum natosian siGot tokele ke, ¹⁵ “N̄əvanuan naut a Israel gail, samtem̄ətahw!

M̄əteris! Nakiŋ samit satoḡəmai!

Eb̄ətah len natuhtor̄jki!”‡

¹⁶ (Len n̄əbor̄j enan ahai susur san gail l̄əsaləboi natgalen len natosian siGot. Be n̄əbor̄j aYesu tovi m̄əhat vi lan nam̄ənas san, lunau t̄əlmam h̄ən n̄əsa tovisi, ale lunau s̄əhoti ke tovi n̄əsarpohan h̄ən n̄əsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

* **12:3:** Luk 7.37-38. Nasuruan ta Kris ike nam̄əlasan han ibar 325 gram. * **12:8:** Deu 15.11

† **12:13:** *Nadet* ehum nam̄ətu, eb̄əlav, ikad n̄əpash̄əte mai ikad nāvite lotohanhani. Len naut a Israel lob̄ilbil h̄əni h̄ən l̄əb̄əvusani ke lotobal s̄əhor aenemi salit gail len n̄əbalan. Len naut egai hum ma lob̄ilbil h̄əni husur lunau ke aYesu toḡəm hum nakiŋ h̄ən b̄əḡəgel h̄ən alat a Rom lotoi a m̄o len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26 ‡ **12:15:** Zec 9.9. N̄əbor̄j toke *natuhtor̄jki* namilen ke anatan natonjki totibau be avan ideh s̄əсах lan sal.

17-18 Nəvanuan galenan loluŋluŋoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəbən tokis aLasarus dan nəburhes hən bimaŋur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. İmaienan, isəbur ləvivile hən ləbəbubur mai aYesu, bathut ləsəsələn husur namerikel enan todaŋ gai togle.

19 İmagenan, nəFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad nəpısal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gıdat tia, navile a pan pısi lohusuri.”

AuleKris galevis ludon aYesu

20 Len alat lotovi Jerusalem hən ləbilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai.

21 Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasub, namtuke namteris aYesu bai.”

22 AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu.

23 Bəti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot bəvəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia.

24 Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit bəteh hən bimat len tan, ipat səbən maien ŋai. Wake bəteh hən bimat len tan məau, dereh titov vi məhat, tiŋan masuŋ. §

25 Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.*

26 Avan ideh bəike bəvi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhətə-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhətə-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh bəvi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tısal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

27 “Gagai nəlogw etuhatu masuŋ. Nəkəməbe bəti? Dereh nıke, “Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, saneləŋon tısa vəsa”? Ao asike nokəmaienan husur nogəm məosi. Nogəmai hən nəbələŋon bısa vəsa!

28 Tata gıgol nəhəsəm tiyalyal!”

Bəti nədoldol egəm len nəməv, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətas am.”

29 Nəbən naluŋoh lotosəsələn həni, galevis luke nəbiliurur tokurut, galevis am luke əŋel tosor maii.

30 Bəti aYesu ike, “Nədoldol enan isor məos gamito, sasor məos ginau.

31 Gagai evi namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot bəhut atenan toıl a məo len navile eg a pan, tovi təmat.

32 Ale ginau, nəbən mətəbıpat ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan pısi gəm hən ginau.”*

33 (Ekəmaienan hən bıgol nəvide hən nəmatan san bımasıl ke dereh timat len nəhai balbal.)

34 Naluŋoh lous aYesu ke, “İməbe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan

§ **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi bəvi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəbən tole məhat eləboi bəvi tarhət sinəvanuan pısi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad nəvit tısobur. * **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33 * **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28

dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?"*

³⁵ AYesu isor var galit ke, "Namial dereh ternial len gamito tebəlav kəkereh am. Nəboŋ namial bəmial sal, mitiyar lan hən asike nəmarginobut bīkabut gol gamito. Mətbīyar len nəmarginobut, asike mətoləboi naut mətbevi lan.

³⁶ Nəboŋ məttokad namial sal, məterin nəlomit lan, hən mətbegəm vi anatur namial."

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, evi tut, esusuan gai dan galito.

³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosobur len nəhon nəvanuan gail, ləsarin nəlolit lan.

³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke, "Nasuḅ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan sam, gaiug goŋusani van hən ase hən bəris ləboii?"*

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləbikad nadəlomian surŋan nəsa aGot tokele len nəbuŋon əlsaiah totos tətəs həni ke,

⁴⁰ "Nugol namətalit iḅesw
nugol nəkadulit iḅonḅon,

imagenan, namətalit lodədas ləbəkəta ləboi nəsa notogole

nəlolit lodədas ləbələboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləbipair van hən ginau

hən nəbigol ləbimaur."**

⁴¹ Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a mō tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a mō, isoḅur lorin nəlolit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləbikai tas galito hən asike ləbilotu len naim nəbonḅonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluvoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluvoh ke, "Avan ideh bərin nəlon len ginau, gai erin nəlon kitin len aGot tosəvat ginau gəmai.

⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosəvat ginau.

⁴⁶ Nogəm len navile a pan surŋan namial hən ke avan ideh bərin nəlon len ginau asike itoh len nəmarginobut am.

⁴⁷ Avan ideh bəsəsəlon hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsəsəḅ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəbisəḅ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəbilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisəḅ səhoti ke avan enan timaspanis.

⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-mō-an sagw. Avil nusor sitenan tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəbimaskelə nəboŋ nəḅisor.

* 12:34: Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 * 12:38: Isa 53.1 ** 12:40: Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail pisi lerin nəlolit len aYesu, ipat len galit hən ləbilekis hən nəpisal enan. Be asike ləbilekis həni, aGot igol nəlolit sasəŋav, lodədas ləbələboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot torin len galito husur lomətahun ləberin nəlolit len aYesu.

⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəbikēle.”

13

Ahai susur gail, aYesu ekəkas narielito

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən bəriŋ navile a pan, hən bivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eṽusan p̄arp̄ar hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskar-iot tia, hən aJutas bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

³ AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit p̄isi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni.

⁴ Na ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi.

⁵ Beti ebir nəwai len nabesin, etubat kəkas narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi.

⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasub, gekəkas nariegw a? Imabe?”

⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsaləboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləboii.”

⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkas nariegw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəbəkəkas narieŋ, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.”

⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasub, sagekəkas nariegw ŋai be gekəkas navəlagw mai nəkadugw am.”

¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən bəkəkas narien ŋai hən biveveu kavkav. Gamit mətūveveu, avil savi gamit p̄isi.”

¹¹ AYesu ekəmaienan husur eləboi ase bəriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit p̄isi məttoveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkas narielit tonon, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole mōs gamito?”

¹³ Mətokis ginau hən ‘Hai p̄usan’ mai ‘Nasub’ ale inor hən mət̄bigole husur ginau boh numaienan.

¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai p̄usan mai Nasub notoil a mō hən gamito, bathut notokəkas narieimito sūmān naslev, gamit gabag mitimasūmān naslev hən mət̄bevi tarhat samito, kəkas narieimito.

¹⁵ Ginau noṽusan naṽide tonor hən mət̄bigol tətəṽ həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri.

¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.*

¹⁷ Mətələboi natgalen tia, ale mitigole! Mət̄bigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit p̄isi. Noləboi bun gamit ṽisusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəpōl hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’* ”

¹⁹ Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ bēvisi, dereh mətədəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.*

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhəvur hən bigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhəvur hən dat̄bigol tətəṽ həni. * **13:18:** Psa 41.9

* **13:19:** Jon 8.24

20 Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan no-tosəvati, ehəhəvur hən ginau, ale avan ideh tohəhəvur hən ginau ehəhəvur hən gai tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa bevisi həni balai

(*Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23*)

21 Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhətuḥ masuṽ ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh terin ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

22 Ahai susur gail ləsənau ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai.

23 Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu.

24 Imaianan, aSimon Pita enit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən beus aYesu ke, tosor husur ase.

25 Beti atenan esiŋasiŋ len nəməbun aYesu, eusi ke, “Nasub, ase ganan?”

26 AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbetutur hən natuhbəta len nasiloḥ hən nasuṽ hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nəbəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot.

27 Nəboŋ aJutas tolav natuhbəta enan tonon, vəha-sua ŋai aSetan eḥis lan. Imaianan aYesu ikel maii ke, “Saṽsaṽut hən gəḥbigol nəsa gəḥbigole.”

28 Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsələboi nəsa aYesu tosor maii aJutas mōsi.

29 Bathut aJutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke təvur natit gail mōs nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.†

30 Ale nəboŋ aJutas tohan natuhbəta tonon, vəha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

31 Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etuḥətat bis len nəyaləlan san, ale dereh aGot tikad nəyaləlan len nəsa bevisi hən ginau, aNatun Nəvanuan.

32 AGot bıkad nəyaləlan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyaləlan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii.

33 Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a təhw hən nəḥivan. Beti, naut kəmas məḥḥidoŋ ginau, be len naut nəḥevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a mō hən nəju gail.*

34 Nuke nikel nakelean veveu today mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Surŋan ŋai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.

35 Məḥḥeləmləmas bun gamit gabag, len nəvide tomaianan, nəvanuan piŋi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(*Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34*)

36 ASimon Pita eusi ke, “Nasub, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəḥevi lan, gaiug godədas gəḥḥesur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.”

† 13:29: Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmariboŋ toməlevtor ale hum ma aJutas tovan hən beṽur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, nəju gail lukad nəvide sua hən ləḥilav nəvat mai naməsəl gail. * 13:33: Jon 7.34

³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasub, husur nesa nosaləboi nəbehusur gaiug gagai ηai? Noutaut hən nəbimat mōs gaiug.”

³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəbimat mōs ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau, beti natouluman tekəkəraiko.”

14

AYesu, naḡisal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələmit tetuhatuh. Mətorin nələmit len aGot tia, məterin nələmit len ginau am.

² Lohoim seTəmagw ikad narum tosoḡur, ale nuvan hən nəbeutaut hən naut samit ei. Asike təmaianan, nətakel koti mai gamito.

³ Nəboη nəbeutaut hən naut samito ḡinoη, dereh netəlmam, səhar gamit hən mətḡəgəm toh mai ginau, hən mətḡitoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan.

⁴ Ale mətoləboi naḡisal van hən naut nəḡevi lan.”

⁵ ATomas ikel mai ke, “Nasub, namtsaləboi naut gəḡevi lan, namteləboi mab hən naḡisal?”

⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi ḡisal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi ḡəgəm hən aTata len naḡisal ideh am, ginau səḡogw ηai naḡisal.

⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub, vusan aTata hən ginamito. Enan ηai namttoləḡoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit eḡəlav, be Filip, gəsaləboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, “Vusan aTata hən ginamito?”

¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ηai. Gəsadələmi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsaके len ginau səḡogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san.

¹¹ Mətedələm nəsa notokele nəboη notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ηai. Be asike mətḡədələmi, mətedələm nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole.

¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadələmian len ginau dereh tigol nəsa toḡitoḡ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləbesəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata.

¹³ Ale natideh mətḡeusi len nahəsagw, dereh nigole hən nəḡevusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san.

¹⁴ Evoi, mətḡeus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Naḡusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Məḡələmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele.

¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarḡəte-an ideh am mai gamito hən ḡitoh mai gamito van vi sutuai.

¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləḡikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətoləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Nəboη nəḡivan asike norin ḡabulan gamit hən məḡitoh səḡomito suman məttovi milesw, dereh netəlmam ḡəm hən gamito.

19 Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboŋ nəbimaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəbikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran.

20 Len nəboŋ enan dereh mətələboi ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito.

21 Avan ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nəvəhot ginau maii hən bələboi bun ginau.”

22 Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub, husur nəsa gəbēvəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namtələboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”

23 AYesu isor vari, ike, “Avan ideh bələmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii.

24 Avan ideh na-ləmas-buni-an hən ginau tobuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan məttosəsəloŋ hən notokele, savi esagw səbögw, be evi seTəmagw tosəvat ginau.)

25 “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal.

26 Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw bəsəvati len nahəsagw, gai dereh təvusan gamit hən natit pisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit pisi notokel mai gamito.

27 “Natəmat, noriŋi len nəlomito, natəmat sagw, nulavi mai gamito. Natəmat notoviol həni sasuman natəmat navile a pan toviol həni. Imaienan, sa-nəloimit tetuhatu, samtemətahw.

28 Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttaləmas bun ginau, məttahəhəvur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau.

29 Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləbēvisi, hən ke nəboŋ ləbēvisi, dereh mitikad nədəlomian am len ginau.

30 Asike nusor masuŋ am mai gamito, husur ategai toil a mō hən navile a pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən biŋol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia.

31 Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15

AYesu, nəhau nakrep tin

1 AYesu iŋol pusan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep.

2 Ita kukuv nəpashəhau pisi len ginau ləsəvan, ale eviŋis nəpashəhau pisi lotovən, hən ləbiŋan masuŋ am.

3 Gamit mətəvevu tia bathut nasoruan notokel mai gamito.

4 Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi biŋan len gai səbon. Nəpashəhau eləboi biŋan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətumaienan. Mətsaləboi mətbiŋan len gamit səbomito, mətələboi mətbiŋan ŋai len ginau.

5 “Ginau novi nēbathuhau nakrep tin, gamit mēttovi nēpashēhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iʋan masuʋ. Husur ginau nēbēbuer, mētsalēboi mētbigol natideh.

6 Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nēpashēhau sēʋan, nēʋanuan nēhol tota kuvi, bulani hən bīmasmas. Bēti nēʋanuan nauman gail lusah tuan nēpashēhau lotomagenan, bar hən gail len nēhab hən lēbīpan.

7 Mētbitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail lēbīpat tin len gamito, natideh mēttoleḡoni, mēteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito.

8 Nēboḡ mēttoʋan masuʋ, mētovi hai susur sagw kitin. Len natenan mētusal suh nēyalyalan seTēmagw len nēhon nēʋanuan gail.

9 Sumʋan aTēmagw tolēmas buni ginau, ginau am, len nāʋide tomaienān, nolēmas bun gamito. Mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw.

10 Mētbigol nēsa notokele hən gamito, dereh mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw, sumʋan ḡai notogol nēsa aTēmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-lēmas-buni-an san.

11 “Nukel natgalenan mai gamito hən nakemkeman sagw bīpat len gamito, ale hən nakemkeman samito bēpul sēsēhov.

12 Nakelean sagw todaḡ imaiegai ke: mētelēmlēmas bun gamit gabag sumʋan ḡai notolēmas bun gamito!

13 Sēkad na-lēmas-buni-an ideh tosēhor na-lēmas-buni-an sinēʋanuan tomat mōs abubur san gail.

14 Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mētbigol nēsa notokele todaḡ, mētovi abubur sagw gail.

15 Nēsakis gamit hən naslev gail am, husur naslev gail lēsalēboi nēsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hən abubur sagw gail, husur nugol mētolēboi tia natit pīsi aTata tokel mai ginau.

16 Gamit mētsalekis hən ginau, avil ginau nulekis hən gamito. Nutabtabuh len gamit hən mētbiʋan, ʋan hən nāʋit lotopat tin; hən ke natideh mētbeusi hən aTata len nahēsagw, dereh teʋiol hēni mai gamito.

17 Nategai evi nakelean sagw todaḡ: mētelēmlēmas bun gamit gabag!”

Na-mētahun-buni-an silat navile a pan

18 Aʋesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan lēbemētahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomētahun bun ginau a mō.

19 Mētavi sinavile a pan, alat navile a pan lētālēmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mētavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan navile a pan; husur enan lomētahun bun gamito.

20 Mitinau tēlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau sēhor amasta san.’ Imaienan, lēbemēdas bun ginau notovi masta samito, dereh lemēdas gamit am. Lēbigol husur nēsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.*

21 Be dereh ligol natgalen pīsi hən gamito sil nahēsagw, husur lēsalēboi aTēmagw tosēʋat ginau.

22 Asike nētāgēm sor mai galito, lētāmabe? Tēmaienan, asike lētānor hən nēpanismen hən nēsaan salito. Wake nogēm sor mai galito, gol lēsēkad na-tētāsgole-an ideh hən nēsaan salito.

23 Avan ideh tomētahun bun ginau, emētahun bun aTēmagw am.

* 15:13: Len naut egai *abubur* savi natābarehreh o naulumʋan gotolēḡoni o gēbīke gēbīlah maii. Ao, abubur evi nēʋanuan ideh gotolēboi, gotolēmasi mai gotorin nēloḡan lan. * 15:20: Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16

24 Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi bigol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəməbe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau mai aTəmagw am.

25 Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bisarpoh. Ike, 'Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ŋai.'*

26 "Dereh nəšəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tēgəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau.

27 Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natubatan hən nəpusanan sagw.

16

1 "Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətəbteh len nəsaan.

2 Dereh lehut gamit dan galito len naim nəbənbonan. Ale ikad nəboŋ bēgəmai hən alat ləbivabun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum mōs aGot.

3 Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boŋ ideh.

4 Nokəmaienan gagai hən ke, nəboŋ natgalenan ləbēvisi, dereh mitinau səhoti ke notokel nalələgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

"Nəsakel natgalenan mai gamit a mō husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədas ginau savi gamito.

5 Avil gagai nuvan hən atenan tošəvat ginau, be gamit ideh saus ginau, 'Gevi be?'

6 Ale husur nəsa notokele, nəlomit gail loŋpul hən nalolosaan.

7 Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəbitoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəbivan, dereh nəšəvati gəm hən gamito.

8 Ale nəboŋ a-Vi-tarhəte-an bēgəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluvi-an silat navile a pan husur nəsaan, nanoran mai nəpanismen bēgəmai. Dereh tigole hən nahurulit bisa.*

9 Lunau suluŋ nəsaan salito ke tovoi, husur ləsariŋ nəlolit len ginau.*

10 Lunau suluŋ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətoləboi mətberis ginau am.

11 Lunau suluŋ nəpanismen ke asike egəmai, be aGot erinji tia ke atenan toil a mō hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

12 "Nukad isoḅur sal hən notoke nəbikel mai gamito, be gagai ešəhor natideh məttoləboi mətbidaŋ buri.

13 Be nəboŋ aNunun nakitinan bēgəmai, dereh tigol nəpisal hən nəlomit bələboi nakitinan piši. Asike isor len gai səbon be nəsa tošəšəloŋ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləbēgəmai.

14 Atenan dereh tisal suh nəyalyalan sagw husur tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.

15 Natit piši aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, 'ANunun nakitinan dereh tilav nəsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.' "

Nəlomit totaŋ dereh təhəhəvur

* 15:25: Psa 35.19, 69.4

* 16:8: Uman 24.25

* 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24

* 16:11: Jon 12.31

16 Ale aYesu ike, “Husur namityal bekəkereh, asike matoris ginau am; ale husur namityal bekəkereh am, dereh matoris tas ginau.”

17 Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nasa nəboŋ toke, ‘Husur namityal bekəkereh, asike matoris ginau am; ale husur namityal bekəkereh am, dereh matoris tas ginau?’ Ale nəboŋ toke, ‘Nuvan hən aTata, namilen imabe?’”

18 Lukel tasi ke, “Ikel nasa nəboŋ toke, ‘Namityal bekəkereh?’ Datsaləboi nasa tokele!”

19 AYesu eləboi nasa lotoke ləbeusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal bekəkereh, asike matoris ginau am; ale husur namityal bekəkereh am, dereh matoris tas ginau.’ Mətousus gamit gabag hən namilen māu a?”

20 Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititan be navile a pan tehəhəvur. Dereh nəlomit titan, be nalolosaan samito tegəm vi həhəvuran.

21 Nəboŋ apəhəvut toləŋon nabəhəvun, eləŋon epəŋas vəsa masuŋ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəboŋ anatan tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuŋ len anatan toviveu, tovisi len navile a pan.

22 Imaianan, gagai nəlomit itan be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhəvur. Beti nahəhəvuran samito, avan ideh saləboi bilav kuvi.

23 “Len nəboŋ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətəus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito.

24 Vəbar gagai mətsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhəvuran samit tepul səsəhov.

25 “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəbisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata tiŋarŋar mai gamito.

26 Len nəboŋ enan dereh məteus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi mōs gamito.

27 Husur aTata, gai eləmas masuŋ hən gamito, bathut məttoləmas bun ginau, ale məttodəlo mi ke notogəm len aGot.

28 Evoi, nōgəm len aTata, nōgəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata.”

29 Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan sam iŋarŋar, gəsasor am len nasoruan kəta.

30 Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit pi si, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh həus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodəlo mi ke gotogəm len aGot.”

31 AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəlomian a?”

32 Namityal egəmai, ao egəm tia, hən mətəbigam pəpəhw husur nəpi sal samit vi susua vahim. Dereh məteriŋ ginau hən nəbitoh səbōgw. Be nəsatoh səbōgw husur aTata itoh mai ginau.

33 Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit bikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidan. Be məteil bur namətahwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədan san imasig.”

* 16:30: Imaianan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

17

Na-sor-tuŵ-an siYesu

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNaturŋ hən aNaturŋ bisal suh nəyalyalan samŋ.

² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-ŋŋo-an maii, hən beil a ŋŋo hən nəvanuan gail pisi, hən ke beviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan pisi gotolav galit maii.

³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləbeləboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo.

⁴ Nusal suh nəyalyalan samŋ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəbigole, noum vurvuri.

⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboŋ navile a pan satubat sal, geputsan ginau hən, hən gidar pisi darbikade.

⁶ “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esaŋ tia. Ale govioi hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan samŋ.

⁷ Gagai loləboii ke natit pisi gotolavi mai ginau logəm len gaiug.

⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəlomi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəlomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuŵ ŋŋos navile a pan. Nusor tuŵ ŋŋos alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esaŋ.

¹⁰ Galit pisi lotovi esagw lovi esaŋ, ale galit pisi lotovi esaŋ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan.

¹¹ Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səbomŋ, gulav nahəsamŋ mai ginau tia. Ale len nədaŋan hən nahəsamŋ, havhav gol galito hən ləbesua sumŋan gidaru dertosua.

¹² Husur nəboŋ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədaŋan hən nahəsamŋ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike bimasig, avil galit sua ehusur napisal van hən bekekəkos gabag, imasig. Imaianan hən natosian samŋ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen pisi len navile a pan hən alategai ləbikad nakemkeman sagw bepul səsəhov len galito.

¹⁴ Nulav nasoruan samŋ mai galit tia. Ale navile a pan emətahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sumŋan ŋai ginau nəsavı vanuan navile a pan.

¹⁵ Nəsaus gaiug hən gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ŋai hən gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.

¹⁶ Hum ginau nəsavı sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan.

¹⁷ Gigol levi esaŋ səbomŋ len nakitinan; nasoruan samŋ evi kitinan.

¹⁸ Sumŋan gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan.

¹⁹ Nəberiŋ ginau len navələmŋ ŋŋos galito hən nəbevi esaŋ səbomŋ, hən ke galit am ləberiŋ galit len navələmŋ hən ləbevi esaŋ səbomŋ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuŵ ŋŋos alategai ŋai, avil nusor tuŵ ŋŋos avan ideh beriŋ nəlon len ginau boŋ ideh husur nasoruan silategai.

* 17:12: Psa 41:9; Jon 13:18

²¹ Tata, nusor tuŵ ke galit p̄isi lesua. Nousi ke litho tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gaiug, hæn ke navile a pan læbedælomi ke gotosəvat ginau.

²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hæn læbesua sur̄m̄an dartosua:

²³ ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hæn navile a pan læbeləboii ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito sur̄m̄an ŋai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləŋjoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am litha mai ginau len naut nototohtoh lan, hæn læberis nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuŵ hæn ginau nəboŋ navile a pan satub̄at sal.

²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan læsaləboi gaiug, ginau noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginau.

²⁶ Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab hæni, hæn naləmas-buni-an gotoləmas bun ginau hæni, b̄ipat len galito, ale ginau nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

¹ Nəboŋ aYesu tosor tuŵ tononŋ, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nabur mad̄iŋdiŋ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lob̄is lan.

² Be natsua. Aŋutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iḃonḃon tabtab ei mai ahai susur san gail.*

³ Beti aŋutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluŵoh hæn nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hæn naim siGot hæn læbitah maii, ale aŋutas esəhar galito. Lupat nam̄ial mai nəhai tuŋtuŋ mai natit hæn nəbalan gail, ale logəmai.

⁴ Husur aYesu toləboi natit p̄isi b̄evisi hæni, ivan hæn galito, eus galit ke, “Mətudonŋ ase?”

⁵ Lusor vari ke, “AYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (Aŋutas toriŋi len navəlalito, eil mai galit).

⁶ Nəboŋ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan.

⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudonŋ ase?” Luke, “AYesu ta Nasaret.”

⁸ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Mətb̄idonŋ ginau, riŋ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hæn nasoruan san b̄isarpoh nəboŋ tosor tuŵ ke, “Alat gotoviol hæn galit mai ginau, nəsatəgau suluŵ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad nabu nəbalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariŋan nəmatu sinaslev seḃiltihai tutumav. (Nahəsan naslev enan aMalhus.)

¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Gerinŋ təlmam hæn nabu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hæn na-ləŋon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəhon aAnnas

* 18:2: Luk 21.37, 22.39

* 18:9: Jon 6.39, 17.12

* 18:11: Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaŋisi.

¹³ A mō losəhari van hən aAnnas tovi avuŋon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.*

¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mō tia mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Ivoi am ke naulunian sua bimat mōs nəvanuan gail.”)*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57)

¹⁵ Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, ebiš len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav mai aYesu.

¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, arobišutur van.

¹⁷ Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”

¹⁸ Naut esusav, ale naslev mai nəvanuan nauman gail lopeŋas naŋidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian sebiltihai tutumav gail van hən aYesu

(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuəbat us aYesu husur ahai susur san gail mai naŋusanan san.*

²⁰ AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhon nəvanuan gail pišisi; noŋusan len naim nabonbonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh bonbon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh.

²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloŋ hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”

²² Nəboŋ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iŋos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var abiltihai tutumav maianan?”

²³ AYesu isor vari ke, “Nəbikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəbikel nakitinan, guvos ginau hən nəsa?”

²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaŋisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən bikot həni.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.”

²⁶ Ale naslev sua sebiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədarinjan ike, “Eninjan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.”

²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ŋai natoulumian ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Nəboŋ aKaiafas tokot hən aYesu tonon dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsabis lohoim, hən asike ləbebiŋbiŋjal len

* **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50 * **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mō, iŋat nəhes hum abiltihai tutumav sal. † **18:28:** *Agavna* evi auleRom toil a mō hən naprovens sua.

nabunusian husur nalo. Ləbimagenan, asike loləboi ləbīhan len nəhanan hən nəPasova.‡

²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən tobru kotov nalo?”

³⁰ Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!”

³¹ APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoṽ həni mai nalo samit n̄ai!” Alat lotoil a m̄o hən naJu gail lusor vari ke, “Nalo samito sədaṁ hən namtb̄igol avan ideh bimat.”

³² (Natenan igol natit aYesu tokele a m̄o husur naṽide hən nəmatan san, isarpoh.)§

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiṅ seJu gail a?”

³⁴ AYesu eusi ke, “Nasoruan saṁ, evi nənauan saṁ səb̄om̄ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?”

³⁵ APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan saṁ gail mai abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?”

³⁶ AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tariṅ ginau len nəvəlan alat lotoil a m̄o hən naJu gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.”

³⁷ Na aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiṅ m̄au a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akiṅ. Lupas ginau m̄osi. Ale nogəm hən navile a pan m̄os nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloṅ hən ginau.”

³⁸ APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate eriṅi ke aYesu bimat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboṅ tous naten tonon aPilate evivile van hən naJu gail, ikel uri ke, “Nəsəsab̄ natideh lan tonor hən b̄ipanis.

³⁹ Be ikad naṽide sua len nəPasova p̄isi hən məttous nəvanuan sua dan alat namttobarj̄is galito, hən b̄evivile m̄os gamito. Mətələṅon ke nigol aKiṅ egai seJu gail tevivile van hən gamito a?”

⁴⁰ Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləṅon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi nauluṁan t̄əbal mai alat a Rom, ale lubanj̄isi sile).*

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan.

² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, loṗir garu həni hum nəkraun sekiṅ, loriṅi len nəkadun ale lukol nahurabat tobōṅboṅ len aYesu.

³ Logəm həni, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiṅ seJu gail!” ale luṽosi.

‡ **18:28:** Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito lob̄iṅbiṅjal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh bebis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm biṅbiṅjal gol ikon hən bihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § **18:32:** Jon 3.14, 12.32. A m̄o aYesu isor husur naṽide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom n̄ai luṽos gat nəvanuan len nəhai balbal. *

* **18:40:** Uman 3.14

4 APilate evivile t̄etas, ikel mai naluʋoh ke, “M̄eteris! Gagai nos̄ehari vivile van h̄en gamito, h̄en m̄et̄bel̄eboii ke, n̄es̄es̄ab̄ natideh lan h̄en b̄ipanis sile.”

5 Imaienan, es̄ehar aYesu vivile. Ikad n̄akraun h̄en n̄ehau tokad nasunite len nekadun mai nahurabat tobon̄bon̄ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “M̄eteris, ategai bogai!”

6 N̄ebon̄ aBiltihai tutumav gail mai alat lotok̄ek̄eta k̄ekol h̄en naim siGot lotorisi, lukai, ke “Pos gati len n̄ehai balbal! Pos gati len n̄ehai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitīpos gati, husur ginau n̄es̄es̄ab̄ natideh tosa lan h̄en b̄ipanis sile.”

7 NabiltiJu gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag h̄en aNatun aGot.”*

8 N̄ebon̄ aPilate tos̄es̄el̄on̄ h̄en natenan em̄etahw am.

9 Es̄ehar aYesu t̄almam t̄etas vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi n̄evanuan naut a be?” Ris aYesu sasor vari.

10 Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe ḡes̄asor mai ginau? Ḡes̄al̄eboii ke ginau nukad n̄edañan h̄en n̄ebidam̄ h̄en ḡebivan, mai n̄edañan h̄en n̄eb̄igol ḡeb̄itah̄etah len n̄ehai balbal a?”

11 Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len nav̄el̄am̄ husur ñai aGot a m̄ehat tolav n̄edañan mai gaiug. Imaienan, n̄evanuan toriñ ginau len nav̄el̄am̄ ikad n̄esaan totibau s̄ehor gaiug.”

12 N̄ebon̄ aPilate tos̄es̄el̄on̄ h̄en natenan idas p̄isal h̄en b̄eriñ aYesu b̄ivan, be nabiltiJu gail lukai habat ke, “Ḡeb̄eriñi b̄ivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag h̄en nakiñ hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

13 N̄ebon̄ aPilate tos̄es̄el̄on̄ h̄en nasoran enan, es̄ehar aYesu vivile t̄etas. Ale aPilate eb̄etah len n̄ehai b̄et̄b̄etah simatsistret h̄en b̄eriñ n̄es̄ab̄ian san. N̄ehai b̄et̄b̄etah enan ipat len naut lotokisi h̄en Naut n̄evat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata.

14 Len namityal enan evi tub̄lial len n̄emaribon̄ h̄en nautautan h̄en n̄ePasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “M̄eteris, akiñ samit bogai!”

15 Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len n̄ehai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “M̄et̄ol̄on̄on ke nīpos gat akiñ samit len n̄ehai balbal a?” Abiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namts̄ekad nakiñ ideh, be aSisa ñai.”

16 Imaienan aPilate eriñ aYesu len nav̄el̄alito h̄en b̄itah̄etah len n̄ehai balbal. Ña nasoltia gail los̄ehar aYesu van.

N̄etah̄etahan len n̄ehai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

17 AYesu s̄eb̄on̄ ipat n̄ehai balbal, iyar van v̄ebar naut lotokisi h̄en Naut h̄en Nab̄elashukadhut̄emat (lotokisi h̄en Kolkota len nasoruan seIpru gail).

18 Len naut enan lūpos gati len n̄ehai balbal. Lūpos gat naulur̄man eru am h̄en ar̄b̄itah̄etah, sua len n̄etarh̄et̄ n̄ematu, sua len n̄emair ale aYesu rivuh.

19 Ale aPilate itos n̄ehes sua ale loriñi len n̄ehai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiñ seJu gail.”

20 NaJu is̄obur lōvurur̄n̄ n̄ehes enan, husur naut aYesu totah̄etah lan ipat p̄epad̄añ h̄en nabiltivile, ale aPilate itos n̄ehes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris.

21 Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiñ seJu gail,’ be gitosi ñai ke, ‘Gai s̄eb̄on̄ ikele ke tovi Kiñ seJu gail.’”

22 APilate isor var galit ke, “N̄esa nototosi tipat, nutosi tia.”

* 19:7: Lev 24.16

²³ Nəboŋ nasoltia gail lotoŋos gat aYesu len nəhai balbal tonon, loŋəpəhun nahurabat san gail mai galif lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan.

²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datbisabi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot bisarpoh toke, “Loŋəpəhun nahurabat sagw len galito,

lubar hən nəvat hən ləbisabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Ŋa natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pəpadaŋ hən nəhai balbal mai napəhaʋut totor am. Ikad aʋan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopa, mai aMeri ta Maktala.

²⁶ Nəboŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum bolai.”

²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anam sam bolai.” Ale tuŋat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

Nəmatan siYesu

(*Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49*)

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit piŋi ihav tia. Ale hən natosian siGot bisarpoh, ike, “Numaduh.”*

²⁹ Nəbiliwai topul hən navinika* ipat ei. Loduŋ nasponŋs lan, riŋi len nəpəshət nahisop,† ale losuhuni vi məhat van hən nabuŋon.*

³⁰ Nəboŋ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nəmaribon hən nautautan hən NəSappat ale naJu lomətahun nibelit ləbitahətah len nəhai balbal gail len nəSappat (ale evi nabiltiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nabiltiJu gail lous aPilata ke tidaŋ hən ləbiʋabubur narielito hən ləbimat, ale sah sur nabirimat gail.‡

³² Ŋa nasoltia gail logəm, ʋabubur narien alaruanan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu.

³³ Be nəboŋ lotogəm hən aYesu, lusabi ke tomat tia, gol ləsəʋabur narien gəlaru.

³⁴ Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən nəvisusua,§ ale ʋəha-sua ŋai nəda mai nəwai arusel vi pan.

³⁵ (Nəʋanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mətbikad nadələmian.)

³⁶ Natgalenan lovisi hən natosian siGot bisarpoh toke, “Nabələsun ideh asike imabur.”*

³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebonus atenan lotosari.”*

* **19:24:** Psa 22.18   * **19:28:** Psa 69.21, 22.15   * **19:29:** *Navinika* evi nəwain tomatu vakon.

† **19:29:** *Nahisop* evi nəhai sua nabələvan hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyanyan ale nalohisop ikad nəbon tosusau.   * **19:29:** Psa 69.21   ‡ **19:31:** Nəboŋ nasoltia ta Rom lotoŋos gat nəʋanuan len nəhai balbal, luŋos gat nəʋəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale luŋos gat narien gəlaru bonbon len nəhai toil. Asike idareh nəʋanuan totahətah ei isabi ke nasuŋavŋavan idan, be beil hən narien, eləboi ʋəsuŋavŋav tətas. Ale nəʋanuan totahətah imaienan van ʋəbar narien arodədas arbigol toil am, beti husur todədas ʋəsuŋavŋav imat. Nasoltia ləbələŋon ke nəʋanuan bimata tutut, luʋabur narien nəʋanuan totahətah, gol ke todədas beil, gol ke todədas ʋəsuŋavŋav, ale imat tutut.   § **19:34:** *Navisusua* evi namətas tokad namətan tosa ŋai.   * **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20   * **19:37:** Zec 12.10

*Nətavunan siYesu**(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)*

³⁸ Nəboŋ natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len nabiltiju gail. Gai ivan hən aPilate hən ʒeusi ke tidam hən bilav kuv niben aYesu. APilate idam hən mai, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van.

³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər tobən mai nəalos.**

⁴⁰ Husur nəvide seju gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, lorun gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau.

⁴¹ Pəpadaŋ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad nəburhuvat nəmatan tovevə ləsatavun niben avan ideh lan sal.

⁴² Ale husur evi Nəboŋ Nautautan hən nəPasova seju gail, ale husur nəburhuvat nəmatan enan ipat pəpadaŋ ei, lorin aYesu lan.††

20*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)*

¹ Dudulan somilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan nəburhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən nəburhuvat.

² Na igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gələr ke, "Lupat kuv niben Nasub dan nəburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotorin lan!"

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis nəburhuvat.

⁴ Len nəgəngaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar nəburhuvat a nəo.

⁵ Ibetbet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai sabis vi lohoim.

⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale ebis vi lan nəburhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei.

⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toburunji, rin səbən hən.

⁸ Beti ahai susur togon tobari a nəo ebis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat.

⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.*

¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala**(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Nəboŋ artovan tonon, aMeri enan eil taŋtaŋ sal vivile hən nəburhuvat. Ibetbet vakəta vi lohoim.

** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike *nakilo tovi 34*, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. *Namər* evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. *Nəalos* ehun naluvera ale evi nəvide seju gail hən ləbevhəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan. †† **19:42:** Jon 19.31. NəSappat etubat nəboŋ namityal tomasur len naFrait. Nəboŋ artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəboŋ hən nautautan hən nəPasova pəpadaŋ hən binon, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpadaŋ hən betuʒat. *

* **20:1:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboŋ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **20:9:** Psa 16.10

¹² Eris aṅel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturunj lan, ale togon len naut tosəsaruh vi lan.

¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutañ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriñj lan.”

¹⁴ Nəboñ tokel natgalenan tononj, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti.

¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutañ hən nəsa? Gudonj ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasub, gaiug gəbipati van, kel mai ginau hən naut gotoriñj lan, ale dereh nivan hən nəbipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan selpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ṽan-an sagw gail. Kel mai galit ke, ‘Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.’”

¹⁸ Nə aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḃonḃon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len nabiltiju gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nələmit tikad natəmat!”

²⁰ Nəboñ tokəmaienan eṽusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuṽ hən lotoris Nasub.

²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nələmit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginau, ginau am nosəvat gamito.”

²² Beti esurjavnjav ale ike, “Mitikad aNunun aGot.

²³ Məṽberuḃat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruḃat gail tia. Asike məṽberuḃat nəsaan sivan ideh gail, aGot saruḃat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboñ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh.

²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodələm nəsa məttokele van vəbar nəḃeris nəḃurhunil len navəlan gəlaru, mai nəḃesiriv hən nəḃarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəḃurhugarin.”

²⁶ Len nəmaribonj toməlevtor tohusur nəboñ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit soal ei. Nabopita gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nələmit tikad natəmat.”

²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nəḃarhuvələm gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navələm len nəḃurhugarigw. Nə-lon-uri-an sanñ tinonj! Geriñ nələm len ginau!”

²⁸ ATomas isor vəri, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!”

²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadələmian husur gotoris ginau. Alat ləsarıs ginau be lotoriñj nələlit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

AJon itos nalobulat egai mos nəsa?

* 20:23: Mat 16.19, 18.18 * 20:29: 1Pit 1.8

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoður am səhor nototos gat gail len nalöbulat egai.

³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberinj nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mət bikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlvru

¹ Len nəboŋ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai:

² İkad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiŋan artovi anatun aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei.

³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nəsəsaħieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nəbot. Nəmarginobut egəmai. Losəsaħieh len mariug kavkav, ləsəsaħ hən ideh.

⁴ Nəboŋ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsələboii ke tovi gai.

⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusaħ hən naieħ ideh a?” Ale lusor vari ke, “Ebuer!”

⁶ İkel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarħəbot, ale dereh mitisaḅ ideh.” Na lubar həni, be lodədas ləbelivi gəm hən nəbot, husur naieħ tosoður igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasuḅ bolai!” Nəboŋ aSimon Pita tosəsəloŋ həni ke tovi Nasuḅ, epitavis nahurabat san tokole, emələħ vi lan nəwai.

⁸ Galit am losuh len nəbot, loliv nalevlev vahut husur bitas səvi a tut, namita tovi 100 ŋai.

⁹ Nəboŋ lotomarinj vahut, loris nəħab tominen, naieħ toləŋas lan, mai nəbətə.

¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieħ ideh məttoḡmadhasaħ hən gail gəmai.”

¹¹ Na aSimon Pita ilev gargar nalevlev toḡul hən nabiltiieħ gail vi len tan. Naut kəmas naieħ tovi 153, nalevlev səmarmarikot.

¹² AYesu ike, “Mətəgəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasuḅ.

¹³ Beti aYesu egəm, lav nəbətə mai galito. İgol maien hən naieħ am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəħa-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur nale-məħat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəs len aPita

¹⁵ Nəboŋ lotohan tonon, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatun aJon, gələmas masuḅ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, gələboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anatun aJon, gələmas masuḅ hən ginau a?” İkel maii ke, “Evoi Nasuḅ, gələboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gəkətkəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətəs həni am ke, “Simon, anatun aJon, gələmas ginau a?” Nausian na-vəħa-tor-an etunus aPita, ike titan. İkel maii ke, “Nasuḅ, gələboi natit pisi. Gələboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan nasipsip sagw gail.”

* **21:1:** Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai. * **21:6:** Luk 5.4-7 * **21:14:** Jon 20.19, 26 * **21:15:** Uman 20.28; 1Pit 5.2

¹⁸ Nukel nakitinan, nəboŋ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat saŋ, govi lan naut pisi gotoləŋoni. Be nəboŋ gəbevi haŋut, dereh gisar hən navələŋ gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəbemətahun gəbevi lan.”

¹⁹ AYesu ekəmaienan, hən bikel pərpəp hən nəmatan sePita bimat həni hən bəputsan nahəsən aGot. Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiŋasiŋ len nəməbun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasuḅ, ase bəriŋ gaiug len navəlan aenemi saŋ gail?”*

²¹ Nəboŋ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasuḅ, atenan timabe?”

²² AYesu isor vəri ke, “Nəbələŋoni ke gai biṭoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug məu gehusur ginau.”

²³ Bathut natenan, nasoruan pəpat ipəriŋan alat lotokad nadələmian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəbələŋoni ke gai biṭoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len naləbulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isəbur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat vīsusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənəv hən naləbulat galen pisi lətəpat lan.*

* 21:20: Jon 13.25

* 21:24: Jon 19.35

* 21:25: Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur napisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut pisi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be ibol husur galevis am.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboŋ aYesu topusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)

4) Natubatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isobur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbonbonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natubatan

¹ Teofilus, * len nalobulat ta mō sagw* nuhol husur natit pisi aYesu totubat gole mai pusan həni vəbar nəboŋ aGot tolavi vi məhat vi lan nəmav.

² Len nəboŋ savi məhat sal, len nədanan seNunun aGot, aYesu ikel napisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia.

³ Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale evusan nəmauran san hən galito hən ləberis ləboii ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-sobur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihəlan aGot.

* 1:1: Len nasuruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot.

* 1:1: Luk 1.1-4

4 Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samterinŋ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəsəloŋ həni;

5 husur aJON ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

6 Nə nəboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasub, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakinŋ salit gabag tətəs am a?”

7 Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətəbeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw torinŋ len nədaŋan hən na-il-a-mo-an san.

8 Dereh mitikad nədaŋan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovəns Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

9 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tononŋ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

10 Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovəsi, il mai galito. Arosun nahurabat tophəpəhw.

11 Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egai aGot tolavı vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam surŋan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

12 Beti luyar təlmam dan Nəvehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSəppat, nakilomita esua ŋai.

13 Nəboŋ lotobar naut enan, lopeəu vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJON, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.*

14 Len nənauan sua luəbonbon tabtab hən ləbisor tuv, galit mai alatphəhəvut mai aMeri anan aYesu, mai aVan aYesu gail.

15 Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120.

16 Ike, “Bathudə sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a mo hən alat lototah gat aYesu,*

17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot surŋan gidato.”

18 (AJutas evur nətan hən nəvat tokade sil nəvide san tosa. Ale iteh, suəh nətan, nabəhəvun imaful, ale ninen elul vivile.

19 Nəboŋ alat a Jerusalem piəsi lotosəsəloŋ ləboi natenan, loriŋ nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len naləbulat hən Nəbe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasbəbesw, nəvanuan ideh satitoh lan,’*
mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dat-tosəjavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəboŋ

* **1:4:** Luk 24.49   * **1:5:** Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33   * **1:8:** Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48   * **1:9:** Mak 16.19; Luk 24.50-51   * **1:13:** Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16   * **1:16:** Psa 41.9   † **1:19:** Hən naves 18-19, Mat 27.3-8   * **1:20:** Psa 69.25   * **1:20:** Psa 109.8

aYesu totah mai gidato, tubat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu * van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətas ale timasbən mai gidato hən datbikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ Na nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən naulumən eru. Esua nahəsən aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsən aMattias.

²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasub, gaiug n̄au goləboi nəlon nəvanuan p̄isi. Gigol p̄arp̄ar hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia

²⁵ hən bilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

²⁶ Ale lubar hən nəvat hən ləbisab ase len gəlaru. Lusaḅ aMattias ale ibən mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

¹ Len nəboŋ hən naPentikost* togəmai luḅon len naut esua.

² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosumən nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul həni.

³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit v̄isusua.

⁴ Galit p̄isi lopul hən aNunun aGot ale lotubət sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut p̄isi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an.

⁶ Nəboŋ lotosəsəlon hən nəwalan enan, naluḅoh logəm ḅonḅon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəlon ləboi nasoruan salit v̄isusua.

⁷ Lumaŋmaŋ, luḅaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili n̄au?

⁸ Imabe datosəsəlon hən nasoruan lotopas gidat v̄isusua maii?

⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia,

¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadan hən naut a Sairin, mai galevis lovi metḅos hən naut a Rom.

¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a n̄o ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̄isi datosəsəlon ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədan san!”

¹² Galit p̄isi luḅaŋ mai lodədarŋabu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluḅoh

¹⁴ Be aPita eil mai səŋavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluḅoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttoth a Jerusalem, ivoi ke gamit mətələboi naten tovisi; mətəsəsəlon hən nasoruan sagw.

¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai ləsatərog husur namityal evi mələpat dudulan ŋai.

¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len nəboŋ hən nanaŋan hən navile a pan,

* **1:21-22:** Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21   * **2:1:** Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

ginau dereh nevr san aNunugw hən nəb̄ilavi mai nəvanuan p̄isi.
 Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur nəpisulan sagw
 mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,
 ale haʋut samit gail dereh lipat ris nəb̄əber gail.

18 Dereh nevr san aNunugw hən nəb̄eviol həni
 mai naslev sagw gail, alalun̄an mai alatrəhaʋut,
 Ale galit dereh likel ur nəpisulan sagw.

19 Dereh nigol namerikel gail len nəmav
 mai nətit len navile a pan məttomaŋmaŋ lan,
 nəda, nəhab mai nəmaroʋ.

20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum nəda
 beti nəmariboŋ namənas toyalyal
 siNasub̄ dereh tegəmai.

21 Beti nəvanuan p̄isi lotokai vi təban nahəsən Nasub̄ hən b̄evi tarhət salito,
 gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.*

22 “UleIsrael gail, mətesəsəloŋ hən nəsa nəbikele: aYesu ta Nasaret, aGot
 itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu
 egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ, namerikel məttomaŋmaŋ len gail, mai
 namerikel lotokel kot aYesu. Gamit p̄isi mətoləboi natgalenan tia.

23 Nəsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot
 erin̄j ke ləb̄ilav aYesu mai gamito ale gamit mətuṗos gati len nəhai balbal. Alat
 ləsavi ju losusupah mai gamit hən məttogol tomat len nəhai balbal.*

24 Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-masuv̄-an hən
 nəmatan, husur nəmatan edədas b̄etəgau gati.*

25 Imagenan aTevit isor husuri ke,
 “ ‘Noris Nasub̄ akis a mo len ginau.
 Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.

26 Husur enan nəlogw ivoi,
 nasoruan sagw epul hən nahəhaʋuran,
 ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

27 Husur gaiug, Nasub̄ aGot, asike gerin̄ gabulan ginau len naut nəmatan,
 asike gerin̄ niben Nəvanuan Sam̄ tibos nətan.

28 Goʋusan ginau hən nəp̄isal gail hən nəmauran;
 dereh gigol ginau nepul hən nahəhaʋuran hən natohan sam̄.†

29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato,
 aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nəburhes han ipat sal van vəbar nəboŋ
 daməŋjai.

30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboi ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todaŋ
 toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin̄ sur̄tan aTevit.*

31 ATevit eləboi nəsa b̄evisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan
 nəmatan. Ike,

“ ‘Asike ipat len naut nəmatan,
 asike niben ibos nətan.*

32 “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole məhat dan nəmatan tia, ginamit
 p̄isi namtoris ləboi natanan.

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * 2:24:
 Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * 2:30: Psa 132.11; 2Sam
 7.12-13 * 2:31: Psa 16.10

33 Itoh tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hēn aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYēsu evur san nēsa mēttomadharisi mai sēsəlōŋ hēni vi lan ginamito.

34 Husur aTēvit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbōn ike,
 “ Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
 “Gebētah tēban ginau, len navēlagw nēmatu,

35 vir nēberīŋ aenemi sanī gail pipit nariemī gēlaru
 hēn lēbēvi ut kēmas.” *

36 “Imagenan, ivoi ke alat a Israel pīsi lelēboi koti ke aYēsu egaii, mēttorīŋi len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtah lan.”

37 Nēbōŋ nēvanuan gail lotosēsəlōŋ hēn nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

38 APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit pīsi mitibaptais len nahēsan aYēsu Kristo hēn aGot bērubat nēsaan samito, bēti aGot dereh teviol hēn aNunun mai gamito.

39 Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pīsi lēbēhusur gamito, mai silat pīsi lotosuh a tut, alatenan, Nasuḅ aGot sidato bēkis galit balai.”

40 Bēti aPita isor ebēlav, ikel nalēlōgauan mai galito, ikel taltal hēni ke,
 “Mēteus aGot hēn bīlav kuv gamit dan nēpanismen bībar naur egai lotosa, lotomētahun aYēsu.”

41 Alat lotodēlom nēsa tokele, ahai pispisul lubaptais hēn galito, ale 3,000 am lohusur aYēsu len nēbōŋ enan ŋai.

42 Akis losēsəlōŋ bun nēsa ahai pispisul gail lotopusan hēni, luḅon len nēmauran salito; loḅur nabēta hēn lotohan bōnḅon, ale lusor tuv.

Nēmauran silat lotokad nadēlomian

43 Nēvanuan pīsi lomētahw len nēyalyalan siGot, husur len nēdanjan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isoḅur toḅusani ke galit siGot.

44 Alat lotokad nadēlomian losuh bōnḅon, natit pīsi lotokade evi salit pīsi.*

45 Nēbōŋ lotopar tete sua, loḅur hēn nētan o natit salit gail ale loḅepēhun nēvat han mai galito lotomīdol.

46 Len nēbōŋ pīsi luḅon tabtab len naholēvat todar vis naim siGot ale nēnauan salit esua. Lohusur naim vīsusua salit gail loḅur nabēta hēn lotohan bōnḅon husur ke nēlolit ehēhāvur, nēlolit inor,

47 lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nēnauan sinēvanuan pīsi. Len nēbōŋ pīsi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nēsaan salito, gol ke alat lotokad nadēlomian lusobsoḅur am.

3

APita mai aJon mai namēsal togau

1 Bōŋ sua aPita mai aJon arovi mēhat len naim siGot len namityal hēn nasor-tuv-an, namityal totor ut mēdau.

2 Len nēbōŋ enan nēvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nēpasian. Lupati hēn lēberīŋi ben nabopita len naholēvat todar vis naim siGot, nahēsan Nabopita Tokab. Lorīŋ akis hēni ei hēn bēusus alat lotovi lohoim hēn nēvat.

3 Nēbōŋ atenan toris aPita mai aJon pēpadar hēn arbēbis len naim siGot, eus gēlaru hēn nēvat.

4 APita mai aJon arokēta haihai lan, ale aPita ike, “Gekēta bunus ginamēru!”

* 2:35: Psa 110.1 * 2:44: Uman 4.32-35

⁵ N̄a eb̄ətah mədau vir gəlaru ke ar̄bilav natideh maii.

⁶ Be aPita ike, “N̄əsəkad n̄əvat n̄asilva o nagol ideh, avil n̄əsə notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan n̄əmatu, elivi vi məhat. Vəha-sua n̄ai narien arudan.

⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti eb̄is len nahələvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsən aGot van.

⁹ N̄əvanuan p̄isi loris toyar, toputsan aGot van,

¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulum̄an enan tobətbətah usus n̄əvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhovut, lumar̄man len n̄əsə tovisi h̄əni.

APita isor mai naluvoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, aulum̄an enan etəgau gat aPita mai aJon. N̄əvanuan p̄isi lugam van hən galito husur luḅan lan.

¹² N̄əboŋ aPita toris lotogəm p̄əpadan, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttoman̄man len nateg tovisi? Husur n̄əsə məttokəta haihai len ginaməru? M̄ətonau ke namrtogol toyar len nədan̄an sinamər n̄a o len naboruan siGot namrtokade a?”

¹³ Ao! AGot siAraham, selsak, siJakop, setəmadato ta sutuai, aGot egai eputsan n̄əvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətorin̄i len navəlan alat aRom, mətomətahuni. N̄əboŋ aPilate toke terin̄i tivan, gamit mətukai tasi.

¹⁴ M̄ətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətous aPilate ke tidan̄ hən avan toḅabun n̄əvanuan, timakuv.*

¹⁵ Be n̄əvanuan tovi nəkadun n̄əmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan n̄əmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan.

¹⁶ Len nadələmian san len nahəsən aYesu, ategai məttorisi mai məttoləboii, egəm dan am. Ale mətoris ke nadələmian len aYesu ilav n̄əmauran kavkav mai tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiegai: Noləboii ke n̄əsə məttogole tia ipar ləboian lan, n̄əvanuan toil a m̄o samito am ləsaləboii.

¹⁸ Be len n̄əsə məttogole, aGot igol n̄əsə tokele tia len nabuŋon ahai kelkel ur gail p̄isi isarpoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, teləŋon tisa habat.

¹⁹ Husur enan, mitipair dan n̄əsəan, ale mitipair van hən aGot hən aGot b̄əpipitas n̄əsəan samito,

²⁰ hən Nasuḅ aGot bilav n̄əboŋ n̄əjav̄n̄əvan mai gamito, ale hən b̄əsəvat aKristo, gai totabtabuh lan m̄os gamito, tovi aYesu.

²¹ Gai timastoh len n̄əməv vir aGot biḡol natit p̄isi binor hum tokel gati sutuai tia len nabuŋon ahai kelkel ur san gail.

²² AMoses ike, ‘Nasuḅ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit b̄əsūm̄an ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsələŋ hən natit p̄isi biḡel mai gamito.

²³ Avan ideh asike b̄əsəsələŋ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan n̄əvanuan san gail timasig.*

²⁴ Imaienan, ahai kelkel ur gail p̄isi, tuḅat len aSamuel van v̄əbar daməŋai, galit p̄isi lotosor, lukel ur n̄əsə tovisi len n̄əboŋ ta daməŋai.

²⁵ Gamit māu mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale n̄əsə aGot tokel uri len nabuŋolito, erin̄i tipat m̄os gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele m̄os gamito. Ikel mai aAraham ke, ‘Len n̄əpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən n̄əvanuan naut tiltile gail len n̄əbathuyah p̄isi len navile a pan.’*

* **3:13:** Exo 3.6, 15 * **3:14:** Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15 * **3:23:**

Deu 18.15, 18-19 * **3:25:** Gen 22.18, 26.4

26 Nəboŋ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, ešəvati van hən gamito a mō hən bivoi hən gamito len nəpairan samit v̄isusua dan nəvide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

1 Nəboŋ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokəkəkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail,

2 nəlolit ipaŋpaŋ husur gəlaru arov̄usan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan sur̄nan aYesu.

3 Nə lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorin̄ gəlar len naim bəbaŋis salit vir nəboŋ pelan.

4 Nəvanuan isobur lotosəsəloŋ hən nasoruan, lodələmi; lalum̄nan p̄isi lotokad nadələmian, pəpadaŋ hən lotobar 5,000.

5 Pelan han, alat lotoil a mō hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem.

6 Annas evi abilit̄hai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei.

7 Nəboŋ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədaŋan sa o len nahəsən ase?”

8 Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a mō hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a mō hən nəvanuan gail,

9 daməŋgai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien tosa. Imaur mabe?

10 Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel p̄isi mətələboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, məttoḅos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənən, ategai eil gegai, imaur.

11 Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi,

“ ‘nəvat gamit məttoivi vanuan na-um-im-an məttoḅotəhuni;

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi biḡol naim bihav mai b̄inor.*

12 aYesu ŋai ikad nədaŋan hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi bilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

13 Nəboŋ lotokəkəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətəhw len galito, lumad-haləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luḅaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a mō.

14 Be husur lotoris aulum̄nan tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləbikel natideh.

15 Nə lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru.

16 Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datb̄ike savisi.

17 Be hən biḡol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan am len nahəsən aYesu.”

18 Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan tətas am len nahəsən aYesu.

19 Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namriḡol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi!

* 4:11: Psa 118.22

20 Ginamæru, asike namresib, namrodædasi. Namrimaskel husur næsa namrtorisi mai sæsæloŋ hæni.”

21 Beti lukel mai gælaru tætas ke arbisor len nahæsan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Læsæsab næpisal ideh hæn læbipansem gælaru bathut nævanuan gail pisi loputsan nahæsan aGot husur næsa tovisi.

22 Husur atenan, narien tosa a mto be tomaur husur namerikel, nædañ han tosæhor 40.

Nævanuan nadælomian gail lusor tuv

23 Næboŋ aPita mai aŋon artokad navivilean, arotælmam van hæn nævanuan sælar gail. Ale arukel ur næsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mto len naut a Jutea, lotokele.

24 Næboŋ nævanuan nadælomian lotosæloŋ hæni, len nænauan sua luþon hæn læbikai van hæn aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hæn natit pisi, gaiug mæu gugol næmav mai navile a pan, nætas mai natit pisi lotopat.*

25 Gaiug mæu gusor, len aNunun gusor len nabuŋon atæmanamit ta sutuai aTevit, nævanuan nauman sañ, ke,

“ Imab naluvoh hæn nævanuan naut tiltile gail nælolit ipaŋpaŋ?

Imab nævanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasub aGot?

Lusor utaut soþuer.

26 Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hæn næþalan, alat lotoil a mto hæn nævanuan gail luþon

hæn læbiþal mai Nasub aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

27 Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruþonþon mai alat læsavi Ju mai alat a Israel hæn læbemætahun nævanuan nauman sañ gotosævati, aYesu, gototabtabuh lan.*

28 Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur næsa ŋai gotonau utaut hæni, næsa gotonau koti sutuai tia.

29 Nasub aGot, bunus nasoran salit ke lipansem ginamito beti, ale gilav na-il-þuri-an mai ginamit namtovi slev sañ gail, hæn namtþikel ur nasoruan sañ.

30 Næboŋ namtþikel uri, gigol nævanuan gail læþimaur mai gigol namerikel læbemaŋmaŋ len gail. Natgalenan læþevisi, dereh levisi len nahæsan nævanuan nauman sañ gotosævati, aYesu.”

31 Næboŋ lotosor tuv tonon, naut lotoþonþon lan ekurkur; ale galit pisi lopul hæn aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-þuri-an.

Nævanuan nadælomian gail luþon len næsa lotokade

32 Nævanuan nadælomian gail pisi luþon, len nænauan mai nælolito losua ale sækad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit pisi losuñan salito.*

33 Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile mæhat dan næmatan. Ale aGot ivoi habat hæn galito.

34 Husur sækad ideh len galito tomidol hæn natideh. Husur alat lotokad nætan o naim, loþur hæn gail ale lulav nævat

35 hæn læberinþi bathurien ahai pispisul gail. Ale loþepehun nævat hæn þevi tarhæt sinævanuan ideh topar.

36 Ikad avan sua, nahæsan aJosef len nahæmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hæn aParnapas, (namilen ke, “Nævanuan togol nævanuan gail lolæŋon ivoi am len nælolito”).

* 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6 * 4:26: Psa 2.1-2 * 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29 * 4:32: Uman 2.44-45

37 AParnapas eður hæn nēmarireu sua san ale ilav nēvat hæn hæn toriņi bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

1 Naulurñan sual am, nahēsan aAnanias mai asoan nahēsan aSafira aroþur hæn nahudhutan.

2 Ananias etēgau gat nahudhuvat hæn nētan enan mai asoan. Gēlar þisi arudañ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hæn þeriņi bathurien ahai pispisul gail, be sēlav þisi.

3 Ale aPita ike, “Ananias, imabe nēloñ topul hæn aSetan gol ke gotogēras aNunun aGot ale gototēgau gat nahudhuvat hæn nētan?”

4 Nētan gotoþur hēni evi nētan esañ ñau? Ale nēboņ gotoþur hēni tonoņ nēvat ipat len navēlañ ñau? Nēloñ imabe hæn gotogol natenan? Gaiug gēsagēras nēvanuan gail űai, gogēras aGot!”

5 Nēboņ aAnanias tosēsaloņ hæn nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit þisi lotosēsaloņ hæn nēsa tovisi lomētahw habat.

6 Beti nēmantuhmar gail logēm, ruņ gol niben, pati vivile ale tavuni.

7 Nēhaua itor ivan husur nēmatan enan ale asoan eþis, avil salēboi nēsa tovisi.

8 APita eus aliten ke, “Gikele, nēvat hæn nētan mēртоþur hēni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

9 Na aPita ikel maii ke, “Imabe mērtotaltal kitev nēdaņan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam saltoil hopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

10 Vēha-sua űai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan.

11 Alat siYesu þisi lomētahw, galit mai alat lotosēsaloņ hæn naholan husur nēsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isobur lumaur

12 Len navēlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nēvanuan gail, ale galit þisi lotokad nadēlomian luþonþon akis len navērada siSolomon.

13 Bathut namētahwan, avan ideh am sētah mai galito. Be nēvanuan gail loputsan galit len nēnauan salito.

14 Be akis alat lotokad nadēlomian len Nasuþ lusobsobur am, Lalurñan isobur mai latpēhañut isobur.

15 Imaienan, nēvanuan gail lupat alat lotomēsah vi lan nametþisal, loriņ galito lupat len nēmel o nēbateh hæn ke nēmoł hePita tibar galevis nēboņ toþot van.

16 Nēvanuan lusobur logēm dan navile gail pēpadaņ hæn naut a Jerusalem, lutariv alat lotomēsah, mai alat nanunun lotosa lotomēdas tabtab hæn galito. Ale galit þisi lumaur.

Aņel esēņav hæn nabopita hæn naim bēbaņis

17 Imaienan, aþiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutabulol bulos ahai pispisul gail.

18 Lutah gat galito ale loriņ galito len naim bēbaņis.

19 Avil len nalenmariug enan aņel siNasuþ esēņav hæn nabopita hæn naim bēbaņis ale esēhar galit vivile. Ike,

20 “Mitivan, mēteil len naholēvat todar vis naim siGot ale kel ur þis nasoruan husur nēmauran veveu egai mai galit ei, nēmauran mēttokade len aYesu.”

²¹ Dudulan somılan lōbis len naholəvat todar vis naim siGot sumān aŋel tokel mai galito, ale lotuBAT vusan nəvanuan gail.

Nəboŋ abiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləbībōnōn, galit pisi lotobətah len nəbōnōnan silat lotoil a mō len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləbēsəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaŋis gəmai.

²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəb galit len naim bəbaŋis ŋa lotəlmam, lukel uri ke,

²³ “Namtusabi ke naim bəbaŋis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eḃəbesw.”

²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis mai abiltihai tutumav gail lotosəsəlōŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuṽ hən ke timabe.

²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategaii məttoŋ galit len naim bəbaŋis, galito saltoil len naim siGot, loṽvusan nəvanuan gail!”

²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbēsəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboŋ lotosəhar galit tonōŋ, lugol loil len nəhōn nəSanhitrin ale abiltihai tutumav eus galit

²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samtepusan len nahəsənan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem loṽul hən naṽusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele.

³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoṽabuni, tahətah həni len nəhai.*

³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan pisi mai eləboi bilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu bigol gidat a Israel datbipair dan nəsaan sidato ale hən bəruBAT nəsaan galen dan gidato.

³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

³³ Nəboŋ lotosəsəlōŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, luke letubun aPita galito.

³⁴ Be naFarisi sua, nahəsənan aKamaliel, ahai pusan hən nalo, nəvanuan pisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idan ke ahai pispisul gail litoh vivile kəkereh bai.

³⁵ Nəboŋ lotovivile tonōŋ ikel pūli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətəbunus tivoi nəsa məttoke mətbigole hən alatenan.

³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalumān lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri loṽpeḃhw ŋa ləsəgol natideh.

³⁷ Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naṽuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən ləbēhusuri, bal mai alat a Rom. Gai am luṽabuni, ale ahai susur san gail, loṽpeḃhw.

³⁸ Imagenan, nukel hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, riŋ galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləbīgole bəvi sinəvanuan, dereh lehisi sobuer sumān alaruenan.

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

³⁹ Be ðevi siGot, mætedædas mætbemædas galito; dereh mitisaþi ke mættobal mai aGot.”

⁴⁰ Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokætkæta kækol hæn naim siGot lobilas galito, beti lukele hæn galito ke salisor len nahæsan aYesu, ale loriŋ galit luvan.

⁴¹ Næboŋ ahai pispisul lotoriŋ næSanhitrin, lukemkem husur aGot idam hæn ke lotolæŋon tosa mōs næhes enan.

⁴² Ale len næboŋ pisi len naholævat todar vis naim siGot loþusan, ale loþusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKrisito, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Læsanorŋ hæn nakelean enan.

6

Loriŋ nævanuan emælevru hæn læbekætkæta tæban næbatunau pæhaÿut gail

¹ Len næboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadælomian, lusobsoþur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru læsapærehun næhanian sanor len næbatunau pæhaÿut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, ahai pispisul tosæŋavur pisan toru lokis nævanuan nadælomian pisi logəm ðonþon beti luke, “Sanor hæn ginamit namtberinŋ gaþulan na-kel-uri-an hæn nasoruan siGot hæn namtberærehun næhanian.

³ Bathudud gail mitilekis hæn temælevru len gamit lotopul hæn aNunun aGot mai namitisau hæn næmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hæn læbigol nauman egai.

⁴ Ale ginamit dereh namtþidanŋ len na-sor-tuŧ-an mai na-kel-uri-an hæn nasoruan siGot.”

⁵ Galit pisi lohæhaÿur hæn nænauan sihai pispisul gail. Lulekis hæn aSteven, aulunŋan sua topul hæn nadælomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hæn aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togəm vi Ju.

⁶ Naluŧoh losæhar galit gəm hæn ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuŧ mōs galit lotomælevru, loriŋ navælalito len nækadulito hæn læbigol nauman enan.

⁷ Na nasoruan siGot husur aYesu iperperŋan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi mæhat tutut, ale ahai tutumav isobur lugol husur næsa næþusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuŧ hæn navoian mai nædanŋan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel tæban nævanuan gail. Lumanŋmanŋ len namerikel galenan ale nædanŋan siGot imasil len gail.

⁹ Be nævanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hæn naluŧoh sua lokisi hæn Naim Nabonþonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor þalþal mai aSteven.

¹⁰ Be næboŋ tosor, aNunun aGot eviol hæn namitisau hæn næmauran tonor maii, gol ke lodædas læbisor vari.

¹¹ Ale galito lusor utaut mai nævanuan galevis hæn læbisor tas aSteven ke, “Namtosæsæloŋ hæn atenan tosor mædas aMoses mai aGot!”

¹² Imagenan lugol nævanuan gail nælolit ipaŋpaŋ, galit mai alat lotoil a mō hæn galito mai ahai þusan gail hæn nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len næhon næSanhitrin.

* **6:9:** *Friman lovi alat lotovi slev a mō be læsavi slev am.*

¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbēlibliboŋ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses.

¹⁴ Husur namtosəsəloŋ həni toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigoł naut egai timasirsir ale tegəgel hən nəvide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.”

¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm suŋan nəhon aŋel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədarin! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aAraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal.

³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerin naut egai, naut matmat saŋ, mai nəbathudud saŋ, ale gevi lan naut nəbesəhar gaiug vi lan.’*

⁴ Imagenan aAraham erin naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttotohtoh lan.*

⁵ Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aAraham hən bevi naut matmat san; səlav nəmaŋirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aAraham səkad anətan.

⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan saŋ gail lotohusur gaiug dereh levi mətbos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau bevi 400.’

⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipansəm alat naut enan lotogol nəpasusan saŋ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan saŋ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai nauluŋan san gail hən bevusani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anətan len nəboŋ san toməlvətor, ale aIsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹ “Anətan aJakop galenan lutaḅulul bulos aḅalito, aJosef, ŋa loḅur həni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,*

¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋoŋ-isa-masuŋ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kin len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihəbəlan aJosef.*

¹¹ Sədareh nəhanian imat piŋi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi paŋ husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.*

¹² Nəboŋ aJakop tosəsəloŋ həni ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito.

¹³ Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aŋan gail ke gai tovi aḅalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboŋ enan aFero esəsəloŋ hən naholan husur nəbathudud siJosef.*

* 7:3: Gen 12.1 * 7:4: Gen 11.31, 12.4-5 * 7:7: Gen 15.13-14; Exo 3.12 * 7:8: Gen 17.10-14, 21.4 * 7:9: Lutaḅulul bulos aJosef sil aJakop toləmas masuŋ hən aJosef səhor galito. * 7:9: Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * 7:10: Gen 41.39-41 * 7:11: Gen 41.57, 42.1-2 * 7:13: Gen 45.1, 16

14 Beti aJosef episul hæn atata san, aJakop, mai nøbathudud san kavkav hæn læbegəmai; lovi 75 pisi.*

15 Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatan gail, galit am, lumat.*

16 Nəpasusan gail lupat təlmam hæn nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nabur aApraham topur kuvi dan anatan aHamor gail.”*

17 Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboŋ togəm pəpadaŋ hæn aGot bigol nəsa tokel gati mai aApraham, nasoburan hæn atəmadit a Ijip evivi məhat.

18 Nakin; sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a mo len naut a Ijip.†

19 Gai emədas bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nəlolit isa habat bathut italtal hæn galit ke lerin; gabulan amas salito hæn læbimat.*

20 Len nəboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhəvur həni. Anaŋ mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.*

21 Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaŋi, ipati van vahisi surŋan tovi anatan.*

22 Ahai pusan gail lotovi uleIjip loŋusan aMoses hæn naləboian pisi hæn naut a Ijip, ale ikad namitisau hæn nəsa tokele mai nəsa togole.

23 “Nəboŋ nədaŋ hiMoses tovi 40, ike tivan hæn bəris nəbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe.

24 Nəboŋ tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ŋa evi tarhət san, ale esisil hæn auleIjip enan, etuh buni.

25 AMoses inau ke auleIsrael gail lətaləboii ke aGot toşəvati hæn bilav kuv galito dan nəvəlan alat a Ijip, be læsaləboii.

26 Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru artoŋal. Ike tigol arikad navoivolan mai gəlar gabag ale ikel mai gəlaru ke, ‘Gaməru mərovi larmiŋan; imabe məruŋal maiegai?’

27 Be atenan togol tosa hæn togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a mo, hæn gəbikel ke namtunor o namtsanor?’

28 Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’

29 Nəboŋ aMoses toşəsəlŋ hæn nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametbəs, ilah, ikad anatan ulumŋan eru.

30 “Husur nasi hau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hæn aMoses len nəhai sua topan wunwun len naut masmas toşəbesw, pəpadaŋ hæn nabiltivəhuh Sinai.

31 Nəboŋ aMoses torisi, iman;man; lan, ivan pəpadaŋ həni hæn bəkəta bunusi, ale esəsəlŋ hæn nadolon Nasuŋ aGot toke:

32 ‘Ginau novi Got setəmaŋ gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emətahun bəkəta husur emətahw masuŋ.

33 “Beti Nasuŋ aGot ikel mai ke, ‘Dakuv naributbut saŋ gəlaru; nətan gotoil lan ilo.

34 Nokəta ris kitin həni ke alat a Ijip lomədas nəvanuan sagw gail. Nosəsəlŋ hæn nakiloban salito ŋa noğəm hæn nəbilav kuv galito. Ale gegəmai! Nesəvat gaiug vi Ijip.’”‡

35 ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomətahun atenan, aMoses, nəboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mo, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be

* 7:14: Gen 45.9-10, 17-18 * 7:15: Gen 46.1-7, 49.33 * 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32

† 7:18: Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22 * 7:20: Exo 2.2 * 7:21: Exo 2.3-10 ‡ 7:34: Hən naves 30-34, Exo 3.1-10

aGot m̄au esəvat atenan hən ðeil a m̄o hən galito ale hən bilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hən aMoses len nəhai topar, aGot esəvati.*

36 AMoses enan esəhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nətas Bis-ibis, mai len naut masmas toðəbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomaŋmaŋ len gail, namerikel galen lugol nədaŋan siGot iparpar.*

37 “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigoal ahai kelkel ur sua samito suŋan ginau tile məhat dan gamit balai.*

38 AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotobon len naut masmas toðəbesw, itoh mai aŋel tosor maii len nabiltivehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən bilavi mai gidato.*

39 “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləbēhusuri am, luke letəlmam vi Ijip.*

40 Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail m̄os gidato hən ləðeil a m̄o hən gidato. Be aMoses enan toşəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’*

41 Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhbuluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhəvur təban nəlablab lotogole hən navəlalito.*

42 Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gabulan galit hən ləbilotu hən nəyal, nahəbati mai nəmeso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len nalobulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən nətatumavan len nasihau tovi 40 len naut masmas be məsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!

43 Ao, mətoḃuruŋ naim nətaḃolen sinagot Molek, mətupati mai nəlablab hən nəmeso siRefan, nagot samito;

mətugol nəlablab eru enan hən mətəbilotu hən gəlaru.

Imaganan dereh nigol gamit məteməsev vi tut sua səhor naut a Pabilon.’ ”*

44 ASteven isor am ke, “Len naut masmas toðəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətaḃolen siGot togol natoŋan siGot mai galito toparpar. Lom həni suŋan aGot tokele mai aMoses, ale epitoḃ hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltivehuh Sinai.*

45 Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a m̄o hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetḃos gail aGot tohut galit dani m̄os atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.*

46 AGot ehəhəvur həni, ale aTevit eus aGot hən ḃeum hən naim natohtohan m̄os aGot siJakop.*

47 Be aSolomon boh eum hən naim enan.*

48 “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esuman Nasub aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

49 “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriŋ nariegw lan.

Mətoləboi mətḃeum hən naim tomabe sagw?

* 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18 * 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * 7:39: Num 14.3 * 7:40: Exo 32.1, 23 * 7:41: Exo 32.2-6 * 7:43: Amo 5.25-27 * 7:44: Exo 25.9, 40 * 7:45: Jos 3.14-17 * 7:46: 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * 7:47: 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17

O naut tomabe hən nəbɪŋavŋav lan?

50 Aoa! mətodədas mətɔgole husur ke ginau səbɔgw ɲai nugol natgalen pisi.'**

51 Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuʋ. Nəlomit imabe? Nədariŋamit ebulbulol! Mətɔpitoʋ hən atəmamit gail ta sutuai. § Mətomətahun aNunun aGot akis!

52 Mətunau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsəmədasi a? Ao, lomədas galit van van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nəgəmaian siʋanuan Nənanoran. Atenan, mətumadhariŋi len nəvəlan aenemi san gail gol ke lutahətah həni imat!***

53 Gamito mətukad nəlo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mətsagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

54 Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuʋ van lukat bubur nariʋolit van həni.

55 Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot.

56 Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav toşəŋav ale aNaton Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

57 Lukai masuʋ, pɔn gol nədariŋalito, m̄ur van həni,

58 liv gargari vi tut dan nəbiltivile, ale tubat hən ləbetuʋi. Ale alat lotosəsəloŋ həni loriŋ nahurabat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua.

59 Nəboŋ lototuʋtuʋi, aSteven isor tuʋ ke, “Nasub aYesu, gilav nanunugw.”

60 Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasub, sagipansem galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaianan tonəŋ, imat.

8

1 Ale aSol itoh ei, idan̄ mai galit lototubun aSteven.

Lupɪpɪahir nəvanuan nadəlomian gail

Tubat len nəboŋ enan nəvanuan gail lomədas tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Ʋa galit pisi loriŋ naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut pisi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

2 Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanjɪs habat həni.

3 Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail ʋisusua, ale eliv gargar alalum̄an mai alatpəhaʋut hən bəriŋ galit len naim bəbanjɪs.*

aFilip evi Samaria

4 Alat lotopəpəhw lukel ur nasoran husur aYesu len naut pisi lotobari.

5 Galit sua, aFilip evi pan vi lan nəbiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKriso, aGot totabtabuh lan.

6 Nəboŋ naluʋoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit pisi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele.

7 Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosobur. Ale nəvanuan isoʋur lotodədas ləberus mai lotodədas ləbiyar, lumaur.

8 Imagenan, len nəbiltivile enan alat a Samaria lohəhaʋur habat.

* 7:50: Isa 66.1-2 § 7:51: Len nasoran ta Kris ike nəlomit mai nədariŋamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehum nəlon alat ləsəkad nadəlomian len a Got husur ləsəsəloŋ husuri, ləsagol husur nəsa tokele. ** 7:52: Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31 * 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsən aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan pisi len naut a Samaria luþan lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal,

¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit pisi losəsəlon vah-vahuri. Ale luke, “Atenan evi Dañan siGot lotokisi hən aYalyal.”

¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoþan len na-gol-nabehi-an san gai togolgole.

¹² Avil nəboñ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot mai aYesu tovi aKriso, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, laluman mai latpəhaʋut.

¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail pisi, ale iþanþan len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboñ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəlon hən ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito.

¹⁵ Nəboñ artobar naut a Samaria, arusor tuʋ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito.

¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsən aYesu ŋai.

¹⁷ Beti aPita mai aJon arorin navəlalər len galit visusua, ale aNunun aGot ebis len galito.

¹⁸ Nəboñ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboñ artorin navəlalər len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən bəʋur nədañan enan.

¹⁹ Ike, “Mirilav nədañan enan mai ginau hən ke nəboñ nəberin navəlagw len avan ideh aNunun aGot tēbis lan.”

²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat sam̄ tibos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəbəʋur naviolan siGot hən nəvat!

²¹ Gaiug godədas gəbitah mai ginamito len nauman egai husur nəlom̄ sanor len nəhon aGot.

²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan sam̄ mai aGot. Gəbigole, hum ma aGot bəruʋat nənauan enan topat len nəlom̄ dan gaiug.

²³ Bathut noris ke nəlom̄ topul hən nə-təbulol-bulosi-an ale nəsaan ibanjis gat gaiug tia.”

²⁴ Na aSimon ike, “Iii! Mirisor tuʋ van hən Nasuʋ m̄os ginau hən nəsa mərtokele asike bəvisi hən ginau.”

²⁵ Nəboñ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuʋ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naḡisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isəbur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boñ sua aḡel sua siNasuʋ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naḡisal torin naut a Jerusalem vi Kasa, naḡisal tobəbəs̄w.”

²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naḡisal enan, be esəhoʋut, eris auleItiopia sua tovi sogsoḡ*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat pisi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu,

²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eʋuruñ natosian sihai kelkel ur, alsaiah.

²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadañ hən nəkat enan ale gitah maii.”

* 8:27: Sogsog: nauluman o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

30 Nəboŋ aFilip togam van pəpadan hən nəkat, esəsəlorŋ hən toŋurunŋ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goŋurunŋ ləboi nasoruan enan a?”

31 Isor vari ke, “Neləboi məb hən, asike bıkad avan ideh hən bısor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən bısah, bətah təban.

32 Atenan tovi sogsog eŋurunŋ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
sunŋan natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun,
gai am sasor.

33 Lugol isa hənı hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor hənı.

Ase eləboi bısor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Ebuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

34 Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?”

35 Ale aFilip etubat len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu.

36-37 Len nəyaran salit husur nəpısal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsog ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən bıpət kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”†

38 Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumarinŋ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais hənı.

39 Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasub iyav hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur nəpısal san van, ikemkem habat.

40 Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail pısi. Ikel ur nal-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair; ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

1 Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasub. Ikel ke temədas galit hən bigol galit ləbımat. Italtal hənı van vaus abiltihai tutumav

2 hən bitos nalobulat van hən naim nəbonbonan gail seju len naut a Tamaskus. Ike tısab alalunŋan mai alatpəhaŋut ideh lotohusur nəpısal siYesu ei hən bıbanıs gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem.

3 Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadanŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai nanıal sua togəm len nəmav ebilasi.

4 Iteh len tan ale esəsəlorŋ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?”

5 Ale ike, “Gaiug ase Nasub?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau.

6 Be gile məhat, gebis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəbımasgole.”

7 Alat lotoyar maii loil butbut, losəsəlorŋ hən nadoldol be ləsarıs avan ideh.

8 ASol ile məhat, naut kəmas namətan toşəjav sarıs natideh. Ale lotəgau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus.

9 Ale sakəta len nəmarıboŋ totor, səhan, samun.

10 Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nəhəsən aAnanias. Nasub isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.”

* 8:33: Isa 53.7-8 † 8:36-37: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 37 *aFilip ike, “Gəbedəlomi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəlomi ke aYesu tovi anatun aGot.”*

¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nametp̄isal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim sejutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsan aSol, husur ke, gagai isor tuṽ.

¹² Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsan aAnanias togəm, toriṅ navəlan lan hən nakətaan san bətəlmam.”

¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasuḅ, nosəsəloṅ hən nəvanuan isobur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam̄ gail a Jerusalem.

¹⁴ Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaṅan hən na-il-a-m̄o-an maii hən bəgəm gegai hən b̄iban̄is gat alat lotokis gaiug Nasuḅ.”

¹⁵ Nasuḅ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən b̄isor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakiṅ salit gail mai alat a Israel.

¹⁶ Ginau dereh neṽusani hən natit p̄isi bigol na-ləṅon-isa-an san m̄os ginau.”

¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḅis lan. Eriṅ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuḅ aYesu tovisi hən gaiug len nap̄isal nəboṅ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəb̄ikad nakətaan tətas ale hən gəb̄epul hən aNunun aGot.”

¹⁸ Vəha-sua ṅai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətas. Ile məhat ale ibaptais.

¹⁹ Nəboṅ tohan, idan̄ tətas.

A Sol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboṅ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus.

²⁰ Vəha-sua ṅai len naim nabonbonan gail seju, etuḅat kel uri ke aYesu tovi aNaton aGot.

²¹ Galit p̄isi lotosəsəloṅ həni, luḅan̄, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsenan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən b̄iban̄is gat galito hən b̄esəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?”

²² Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur evusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nəmariboṅ tosobur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləb̄igol aSol b̄imat,

²⁴ be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalennmariug p̄isi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləb̄igol aSol b̄imat.

²⁵ Imaienan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriṅ aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nəboṅ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətahw lan. Ləsədəlomi ke tovi ahai susur kitin.

²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai p̄ispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsan aYesu, namətahwan ebuer.

²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-b̄uri-an, isor tabtab len nahəsan Nasuḅ.

²⁹ Ihol mai naju gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən b̄imat.

³⁰ Nəboṅ nəbathudud nadəlomian lotosəsəloṅ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

³¹ Beti alat siYesu lukad natəmat len naut pisi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ɲai. ANunun aGot igol galit ludan am mai loləɲon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusobur am ale lutoh len namətahwan hən nəyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəboɲ aPita toyar tur len naut pisi, ia mədoɲ ben alat siGot lototohtoh a Litta.

³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ɲai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor.

³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaaur gagai. Gile məhat ale volsan namilem.” Vəha-sua ɲai aAeneas ile məhat.

³⁵ Galit pisi lototoh len navile Litta mai len nabəməv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasub.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite.

³⁷ Len nəboɲ enan eməsah van, imat. Lokəkas niben ale loriɲi len narum a məhat.

³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadan hən naut a Joppa, nəboɲ ahai susur gail lotosəsəloɲ həni ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artonjiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!”

³⁹ ɲa aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboɲ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum a məhat. Nəbatunau pəhəvut pisi loil garu, lutan ale loʋusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tilfile gail aTorkas tosode nəboɲ tomaur sal mai galito.

⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəjedur, isor tuʋ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəɲav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat.

⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən beil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito.

⁴² Len naim pisi a Joppa nəvanuan gail losəsəloɲ hən natenan tovisi gol ke isoɋur lukad nəvanuan nədəlomian len Nasub.

⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboɲ isoɋur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsən aKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.*

² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən nəpisal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis.

³ Len nəboɲ sua len namityal totor ut mədəau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aɲel sua siGot togəm həni tokel maii ke, “Kornelius!”

⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, “Goləɲon nəsa Nasub?” Aɲel isor vari ke, “Na-sor-tuʋ-an sam̄ mai naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhəvur həni.

⁵ Imaienan, gesəvat alalumian vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita.

* 10:1 Navəshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.”

⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonon, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən nəpəsal siGot.

⁸ Ikel natit pisi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliial, len nəyaran salito, logəm pəpədan hən nəbiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən bisor tuv.

¹⁰ Imalkəkət, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta bərber.

¹¹ Eris nəmav toşəŋav, natit hun nəbiltikaliko, nəhau tovat lotobanjis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan.

¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmāt mai naməhob gail lotokələh len tan, mai nəman naməsav gail.

¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməŋod, hani!”

¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuḅ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”*

¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.”

¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon, vəha-sua ŋai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboŋ aPita tonau masuḅ hən namilen nəsa torisi, alalumān aKornelius toşəvat galito, lusaḅ naim seSimon ale loil len nametləkau.

¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsən aSimon Pita itoh ei a?”

¹⁹ Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alalumān itor lous kitev gaiug.

²⁰ Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau noşəvat galito.”

²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm mōs nəsa?”

²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naulumān sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju pisi luke ivoi. Aŋel sua siGot ikele hən ke teus gaiug hən gəḃevi lan naim san hən bəsəsəloŋ hən nəsa gaiug gəḃikele.”

²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḃitoh maii.

Pelan han aPita galito lorin naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale

²⁴ Len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisareu. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḃegəm ḃonḃon.

²⁵ Nəboŋ aPita tobis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu hən.

²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai.”

²⁷ Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəbur lotobonḃon ei.

²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtḃitah mai o hən namtḃenḃədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot eḃusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni.

²⁹ Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləḃəsəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəḃegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəḃegəmai?”

* 10:14: Lev 11.1-47; Eze 4.14

30 Ale aKornelius isor vari ke, “Evi namaribonj tovat tovan, len namityal egai totor ut madau, nusor tuv̄. Vəha-sua n̄ai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a m̄o hən ginau

31 ike, ‘Kornelius, aGot esəsəlonj hən na-sor-tuv̄-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite.

32 Imaienan, gesəvat alaluman vi Joppa hən ləbəsəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’

33 Husur enan, vəha-sua n̄ai nosəvat galit hən ləbəsəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sam̄. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtbesəsəlonj hən natit p̄isi Nasub̄ tokele tia ke gaiug gəb̄ikele mai ginamito.”

34 Beti aPita etubat hən b̄isor ike, “Gagai noləboi ke tokitin ke nav̄ide siGot ep̄itov̄ van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

35 Imagenan, nəvanuan naut p̄isi lototənjedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhəv̄ur hən ləbəgəm həni.

36 Mətələboi napisulan aGot top̄isul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi b̄ikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail p̄isi.

37 Mətələboi nəsa tovisi len naut a Jutea totubat a Kalili husur nəbaptaisan aJon tokel uri.

38 Mətələboi am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədañan, gol ke, gai iyar tur len naut p̄isi ale igol navoian mai igol alat natəmat toban̄is gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii.

39 Ale ginamit namtoris ləboi natit p̄isi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua,

40 be aGot ilav kuvi dan nəmatan len namaribonj totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan ləbələboi ləb̄erisi.

41 Nəvanuan p̄isi ləsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtb̄ikel uri. Nəbonj aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii.

42 Isor idañ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən b̄epəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaaur sal mai alat lotomat tia.

43 Ahai kelkel ur gail p̄isi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsan aYesu, nəvanuan gail p̄isi lotorinj nəlolit lan, aGot dereh terubat nəsaan salit dan galito.”*

44 Nəbonj aPita tokəmaianan sal, aNunun aGot ēbis len galit p̄isi lotosəsəlonj hən nasoruan.

45 Nəvanuan nədəlomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhōvut husur aGot tovur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboi ke toviol hən aNunun mai galito

46 husur losəsəlonj hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike,

47 “Avan ideh satikai tas galit hən ləb̄ibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito sur̄nan gidato.”

48 N̄a ikel buni ke libaptais len nahəsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hən bitoh mai galito hən namaribonj galevis am.

* 10:34: Deu 10.17 * 10:43: Isa 53.11

11

APita isor vāsvāsai nāsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadələmian gail len naut a Jutea losəsəlon həni ke alat ləsavi Ju am lodələm nasoruan siGot tia.

² Na nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuŵ hən nativ-dalusi-an, lusor tasi ke,

³ “Gaiug gobis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!”

⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit pisi tovisi tuŋat len natuŋatan van vəbar nagilen. Ike:

⁵ “Ginau nusor tuŵ səbögw len navile Joppa, ale nokəta bərber, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobanjs nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau.

⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail.

⁷ Nosəsəlon hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməŋod. Hani!’

⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuŋ, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len nabuŋogw boŋ ideh.’

⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol tovevəu.’

¹⁰ Imagenan vəha-tor, ale natit pisi evi məhat vi lan nəmav.

¹¹ Be məteris! Alalunən itor, aKornelius tosevət galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm pəpadəŋ hən naim nototoh lan.

¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuŵ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadələmian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtəbis lohoim naim sitea a Sisarea.

¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən ləbəsəhar təlman hən aSimon lotokisi hən aPita.

¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud saŋ dan nəsaan samito.’

¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot ebis len galit sunən təbis len gidato len nəboŋ ta nŋo.

¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsə Nasuŋ tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’*

¹⁷ Imaienan, aGot bəviol mai galit naviolan toŋitoŵ hən nəsə toviol həni mai gidato nəboŋ dattokad nadələmian len Nasuŋ aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəbəl kəkol hən aGot?”

¹⁸ Nəboŋ lotosəsəlon hən aPita tonon, ləsasor am be lusor sal suh aGot, luke, “Imagenan beti, aGot eviol hən napisal mai alat ləsavi Ju tu hən ləbipair dan nəsaan, hən ləbikad nəmauran.”

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pəpəhw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naju gail ŋai.

* **11:3:** Len nasoruan ta nŋo, naju gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju ebur kotov nalo seju gail. * **11:16:** Uman 1.5 * **11:19:** Uman 8.1-4

²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotubat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hæn na-kel-uri-an tovoi husur Nasub aYesu.

²¹ Nædanan siNasub ipat len galito, ɲa nævanuan isoɓur lodølom napisulan salito ale lupair van hæn Nasub.

²² Na-kel-uri-an hæn natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losøvat aParnapas vi Antiok.

²³ Næboɲ tobar naut enan eris læboii ke aGot toviol kæmas hæn navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hæni, igol loløɲon ivoi am len nælolito, ikel mai galit ke lidanɲ len Nasub, lerinɲ kot nælolit len Nasub, il gøgat lan.

²⁴ AParnapas evi nauluman tovoi, topul hæn aNunun aGot mai nadølomian. Nævanuan isoɓur losæsølonɲ hæni ale lorinɲ nælolit len Nasub.

²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hæn ðidonɲ aSol.

²⁶ Næboɲ tosabi, esøhari van vøbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gølaru aruɓonɓon mai alat siYesu, mai aroɓusan galit isoɓur. Len naut a Antiok evi metækav lotokis ahai susur gail hæn naKristen.

²⁷ Len næboɲ enan, ahai kelkel ur galevis lorinɲ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok.

²⁸ Galit sua, nahæsan aAkapus, ile mæhat hæn ðikel ur næsa aGot tokel mai ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi næboɲ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.*

²⁹ ɲa ahai susur gail lunau koti ke, læðikad nævat, leviol hæn galevis mai næbathudud nadølomian lototohtoh len naprovens Jutea hæn ðevi tarhæt salit ei.

³⁰ Imaienan losøvat aParnapas mai aSol hæn læðilav naviolan en salito mai alat lotoil a mo len naut a Jerusalem.

12

Aɲel sua ilav kuv aPita dan naim bæbanjis

¹ Len næboɲ galenan aHerot Akrippa* tovi kinɲ itah gat alat siYesu galevis husur ike temødas bun galito.

² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aɓvan aJon hæn naɓu næbalan.

³ Næboɲ aHerot toris ke alat lotoil a mo hæn naJu gail lotohæhaɓur hæn natenan, esøvat nasoltia gail hæn læðitah gat aPita am. Igole len næboɲ gail hæn Næhanan hæn næbæta sækad nayis lan tovi næhanan sua ta sutuai seJu gail.

⁴ Næboɲ lototah gat aPita tononɲ, aHerot erinɲ len naim bæbanjis, natuhluɓoh tovat hæn nasoltia tovatvat lan lokætkæta kækol hæni. AHerot ike tikot hæn aPita len næhon nævanuan piisi, næboɲ Næhanan hæn næPasova ðinonɲ.†

⁵ ɲa lokætkæta kækol hæn aPita len naim bæbanjis, be alat siYesu lusor tuɓ tabtab van hæn aGot moosi.

⁶ Len nalenmariug enan a tahw hæn næboɲ aHerot ðikot hæni, aPita ipat bunɓunɓol rivuh hæn nasoltia eru, natsen‡ eru artobanjis gati, ale nasoltia gail am lokæta kækol hæn nabopita hæn naim bæbanjis.

⁷ Vøha-sua ɲai aɲel sua siNasub evisi, ale namial ential lohoim. Aɲel iɓas aPita tarhæben ike, “Gile mæhat tutut!” ale natsen aruteh dan navølan gølaru.

* **11:28:** Uman 21.10 * **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, amæhaibæn aHerot toyalyal. † **12:4:** Næhanan hæn NæPasova evi næhanan seJu gail husur lohæhaɓur hæn næboɲ aGot togol ahai a mo gail piisi silat a Ijip lumat be sæbar alat a Israel. ‡ **12:6:** Natsen evi næhau metælai tokad naɓur gail tomarmarikot.

⁸ Beti aņel ikel maii ke, “Gepitavis nēhau tutuŕ sam̄, vėlas naributbut gėlaru.” Ale aPita igole. Aņel ike, “Geruņ gol gaiug hėn nahurabat naut susus sam̄ ale gehusur ginau!”

⁹ Ņa aPita evivile husur aņel be etėtan hėn ke nėsa aņel togole ekitin o sakin̄. Inau ke toris na-kėta-risi-an űai.

¹⁰ Gėlaru aruŕot pėpadan̄ hėn naut eru nasoltia lotokėkėta kėkol hėn naut toru enan len naim bėbaņis, ale arubar nabopita tovi metėlai tovan hėn nabiltivile. Esəņav sėbon̄ m̄os gėlaru ale aruyar tur lan. Nėboņ artobar nagilen naņisal tomagugun sua, vėha-sua űai aņel eriņ aPita.

¹¹ Beti aPita tomadhaleboii ke tovivile kitin ike, “Gagai nolėboi koti ke Nasuŕ esėvat aņel san hėn bilav kuv ginau dan navėlan aHerot mai dan natit piŕi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nėboņ aPita tonau lėboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahėsan togon aMak. Nėvanuan tosėbur luŕon ei hėn lėbisor tuŕ.

¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahėsan aRota egėm hėn nabopita hėn bėsəsėloņ.

¹⁴ Nėboņ tosəsėloņ lėboi nadolon aPita, ikemkem masuŕ űa igam tėlmam, sasəņav hėni, ikai ke, “APita eil bopita!”

¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nėboņ tokelkel tėtas hėni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aņel san.”

¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nėboņ lotosəņav hėni, lorisi, lumaņmaņ habat.

¹⁷ APita eŕil hėn navėlan ke lemėdau, ale isor husur naņisal Nasuŕ togole tolav kuvi dan naim bėbaņis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriņ naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Leņ nadudulan nasoltia gail lunau sėbuer hėn nėsa tovisi hėn aPita, lolėņon isa masuŕ.

¹⁹ Nėboņ aHerot togol nadonjan hėn aPita sėbuer, eus taltal hėn alat lotokėta kėkol hėn aPita husur nė-gam-yav-an san ale aHerot ikele hėn nasoltia tile gail ke liĝol galit limat. Nėboņ aHerot togole tonon̄, eriņ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aņel sua siNasuŕ igol aHerot imat

²⁰ Len nėboņ enan nėlon aHerot epėņas alat a Tair mai a Siton, eŕitv̄ituh mai galito. Beti galito luŕon len nėnauan sua hėn lėbisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahėsan aPlastus, idam̄ mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natėmat mai aHerot, asike luŕal am. Lousi maienan husur loŕur piŕi nėhanian halito len naut siHerot.

²¹ Len nėboņ hėn nabonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebėtah len nabiltihai bėtbėtah san ale ikel nasoran san mai galito ei.

²² Alat lotoŕonŕon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.”

²³ Vėha-sua űai, aņel siNasuŕ iŕvas aHerot husur gai sasor gol galit, saputsan nahėsan aGot, űa natugulas gail luhani, imat.

²⁴ Be nasoruan siGot iperperņan naut gail am, nėvanuan isėbur am losəsėloņ hėni, loriņ nėlolit len aYesu.

²⁵ Nėboņ aParnapas mai aSol artolav nėvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon̄, arotėlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gėlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai þusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hæn aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai namækot aSol.

² Næboŋ lotolotu hæn Nasuþ mai læsæhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hæn arbigol nauman notokis gælar hæni tia.”

³ Na næboŋ læsæhan, lotosor tuv tonon, lorin navælalit len gælaru mai losævæt gælaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esævæt gælaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus.

⁵ Næboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan gail seJu. Arukad aJon Mak am hæn toum mai gælaru.

⁶ Næboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vøbar naut a Pafos, lusab naJu sua, nævanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gægæras, nahæsan aParyesu.

⁷ Gai itah mai aSerkus Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nævanuan tolæboi natite ale episul hæn aParnapas mai aSol gæmai hæn besæsælon hæn nasoruan siGot.

⁸ Be nævanuan nabehi enan, nahæsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gælaru ale igol risi ke agavna asike edølom næsa artokel uri.

⁹ Bæti aSol, nahæsan togon aPol, toplu hæn aNunun aGot, ekæta mætaltal van hæn aElimas ike,

¹⁰ “Gaiug gopul hæn naliblibonjan mai nagægærasan, govi anatun natømat, govi enem hæn natit þisi tonor. Gugol napisal tonor siNasuþ ihab tabtab, gesib hæni najs?”

¹¹ Gagai Nasuþ tipansem gaiug. Dereh gevi metbesw. Len næmaribon galevis dereh gedædas gæbækæta ris næyal!” Væha-sua njai namøtan arumotmot ale itanŋan kitev avan ideh hæn bætægau navælan hæn besæhari.

¹² Næboŋ agavna enan toris næsa tovisi, ikad nadølomian husur ipan len napusanan husur Nasuþ.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii lorin naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak erin galito, etølmam vi Jerusalem.

¹⁴ Lorin naut a Perka luvahut van vøbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len næSappat lobis lohoim len naim nabonbonan seJu ale lobætah.

¹⁵ Næboŋ navurunjan hæn nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoil a mō len naim nabonbonan seJu lopisul van hæn galit ke, “Bathudud, mætþikad nasoruan þigol namtbelæjon þivoi am len nælonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Na aPol eil, eþil hæn navælan ke lemødau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mætsavi Ju be mættomætahw len næyalyalan siGot, mætesæsælon hæn ginau!”

¹⁷ AGot silat a Israel ilekis hæn atømadat ta sutuai; igol galit lusøbur masuv næboŋ lototohtoh hum nametbos gail len naut a Ijip. Len nædanjan san totibau esæhar galit dan naut enan.*

¹⁸ Naut kæmas lotohaihai, gai itah mai galit van vøbar nasihau tovi 40 len naut masmas.*

* **13:1:** Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † **13:1:** AHerot egai evi aHerot Antipas anatan aHerot toyalal. * **13:17:** Exo 1.7, 12.51 * **13:18:** Num 14.34; Deu 1.31

19 Beti ibal səhor pis naluʋoh lotoməlevru hən nametbəs len naut a Kenaan, ale epəpəhun nətan salit mai nəvanuan san gail*
 20 Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a mō hən galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.*

21 Beti nəvanuan gail lousi hən nakiŋ, ŋa aGot itabtabuh len aSol, anatan aKis, nahəmar san tovi Penjamin, tovi kiŋ nasihau tovi 40.*

22 Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiŋ salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatan aJesse, evi nauluŋan notoləmas buni; gai dereh tigol natit pisi notoləŋoni.*

23 Len nəpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a mō, hən tolav kuv alat a Israel dan nəsaan salito, nahəsən aYesu.

24 A tahw hən nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel pisi ke limaspair dan nəsaan salito, limasbaptais.*

25 Nəboŋ nauman siJon pəpadəŋ hən tonəŋ aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavi atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.*

26 “Bathudud siApraham mai gamit mətsavi Ju məttomətəhəw len nəyalyalan siGot, aGot episul gəm hən gidato, episul hən napisulan egai hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

27 Alat a Jerusalem mai alat lotoil a mō salito ləsəkəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hən nasoruan sihai kelkel ur gail lotoʋuruŋi len nəSappat pisi. ŋa lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat.

28 Ləsəsəb natideh tonor hən bimət sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hən biŋole bimət.*

29 Nəboŋ lotogol natit pisi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonəŋ, lupat kuvi vi pan dan nəhai, loriŋi ipat len nəburhuvat tovi burhes.*

30 Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan,

31 ale alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, loriŋi len nəmariboŋ tosobur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

32 “Ginaməru, namrukəl mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai,

33 igol isarpoh mōs gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Suŋan aTevit tosi len nəbe na-vəha-ru-an ke,

“ ‘Gaiug govi aNatugw uluŋan,

daməŋjai ginau nogəm vi Təmañ.*”

34 AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike biḃəs nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke,

“ ‘Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati

mai atəmamit ta sutuai aTevit.*”

35 ŋa len nəbe sual am aTevit ike,

“ ‘Gəsədañ hən Nəvanuan Sañ biḃəs nətan.*”

* 13:19: Deu 7.1; Jos 14.1 * 13:20: Jdg 2.16; 1Sam 3.20 * 13:21: 1Sam 8.5, 19, 10.21 * 13:22: 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * 13:24: Mak 1.4; Luk 3.3 * 13:25: Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27 * 13:28: Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * 13:29: Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Uman 1.3 * 13:33: Psa 2.7 * 13:34: Isa 55.3 * 13:35: Psa 16.10

36 Husur nəbən aTevit tomaur sal, igol pīs nəsa aGot toləḡoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iḡos nətan.

37 Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan sabos nətan.

38 Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən mətḡeləboi ke, len aYesu, aGot eləboi ḡerubat nəsaan samito.

39 AGot erinḡ ke nəvanuan pīsī lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhon, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas ḡerinjī ke avan ideh tonor len nəhon aGot.

40 Məteləḡau hən ke nəsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

41 “ Məteris, gamit məttosor viles ginau, mitiḡən ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəbən samito,
ale asike mətodəlomi ke tokitin,

naut kəmas avan ideh ḡikel husuri mai gamito. ’ ”*

42 Nəbən aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous ḡəlaru hən arḡisor husur natgalenan tətəs len nəSappat toḡon.

43 Nəbən nəḡonan tonən mai lotopəḡehw, naJu tosəḡur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohūsur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke lerinḡ nələlit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

44 Len nəSappat toḡon pəḡadən galit pīsī len nabiltivile enan luḡonḡon hən ləḡesəḡonḡ hən nasoruan siNasuḡ.

45 Nəbən alat lotoil a mō hən naJu gail lotoris naluḡoh, lutabulol bulos ḡəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mədas nahəsan.

46 Beti namətahwan eḡuer, aPol mai aParnapas arusor idən var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut məttomətahuni, gamit mətugol imasil ke mətsanor hən mətḡikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namrriḡin gamito, namrḡlav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju.

47 Husur Nasuḡ aGot ikele hən ginamit tia ke,
“ ‘Ginau nugol gaiug govi namḡial mōs alat ləsavi Ju,

hən ḡəḡikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

mai nəvanuan pīsī len navile a pan kavkav. ’ ”*

48 Nəbən alat ləsavi Ju lotosəḡonḡ hən natgalenan, lohəḡəvur ale lusul suh nasoruan siNasuḡ. Galit pīsī aGot totabtahub len galit hən ləḡbimaḡur vi sutuai, lodəlom nasoruan enan.

49 Nasoruan siNasuḡ iperḡən naut pīsī lotodar vis naut enan.

50 Avil alatpəḡəvut lotoḡat nəḡes lotolotu hən aGot, mai alalumian lotoil a mō len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut ḡəlaru dan naut en salito.

51 Na ḡəlaru arudardar hən nariəlaru hən nəmasiav naut enan ḡimakuv hən ḡimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansəm galito. † Beti arovi İkonium.

52 Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nabiltivile İkonium

* 13:41: Hab 1.5 * 13:47: Isa 42.6, 49.6 † 13:51: AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonbonan seJu hum naŵide sɛlaru. Nasoruan sɛlaru igol isoɓur lukad nadɛlomian, naJu gail mai alat a Kris.

² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat lɛsavi Ju nɛlolit epɛnas nɛvanuan nadɛlomian gail.

³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebɛlav ei. Arsamɛtahw, arusor mɔs Nasuɓ. Ale Nasuɓ igol ɓarɓar hɛni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kɛmas hɛni ekitin, bathut len nɛdanjan san arolɛboi arɓigol namerikel gail.

⁴ Alat lototoh len navile enan lopɛpɛhw. Galevis lohusur nɛnauan seJu gail, galevis lohusur naɓusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat lɛsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mɔ hɛn galito, lusor utaut hɛni ke, lemɛdas gɛlaru ale letubun gɛlaru.

⁶ Nɛboŋ artolɛboii ke ɓimaianan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia.

⁷ Len nɛyaran sɛlaru pɛpadaŋ hɛn nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nɛvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua toɓɛtah, narien gɛlar ɓisi arugau. Nɛboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai sɛyar boŋ ideh.

⁹ Atenan esɛsɛloŋ hɛn aPol nɛboŋ tosor. APol ekɛta van hɛni ale eris lɛboii ke tokad nadɛlomian hɛn ɓimaaur.

¹⁰ APol ikai habat van hɛni ke, “Gile mɛhat len nariem! Geil!” Ale aten emɛlah vi mɛhat, etuɓat yar.

¹¹ Nɛboŋ naluɓoh lotoris nɛsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logɛm vi pan hɛn gidato, logɛm vi vanuan.”

¹² Lokis aParnapas hɛn aSeus mai aPol hɛn aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.*

¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hɛn nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esɛhar nabuluk ulumɛn gail lotowan nahorasal van hɛn nametɛkau hɛn nabiltivile, husur gai mai naluɓoh luke letutumav van hɛn gɛlaru.

¹⁴ Avil nɛboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosɛsɛloŋ hɛn nate-nan, arutar nahurabat sɛlaru, aronɗur van hɛn naluɓoh, arukai ke,

¹⁵ “Lalumɛn, imabe mɛtugol nategai? Namrovi vanuan ŋai surɗan gamito. Namrogɛm hɛn namrɓikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hɛn mɛtɓipair dan natgaleg lotodɛdas lɛɓevi tarhɛt samito, van hɛn aGot tovi nɛkadun nɛmauran. Gai igol nɛmav mai nɛtan mai nɛtas mai natit ɓisi lotosuh len gail.*

¹⁶ Sutuai tia idamɗ hɛni ke naluɓoh hɛn nɛvanuan tiltile gail lotohusur naɓisal salit ɓisusua.

¹⁷ Naut kɛmas natenan, igol nɛvanuan ɓisi lolɛboi lɛɓeris lɛboi gai len navoian togole. Eviol hɛn naus togɛm len nɛmav, eviol hɛn nɛhanian tovan len nɛboŋ han; igol ke mɛttopul hɛn nɛhanian mai nɛlomit topul hɛn nakemke-man.”

¹⁸ Be naut kɛmas artokɛmaienan, arusaɓi ke idan hɛn arɓigol ke lɛɓesib hɛn natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nɛboŋ tile naJu galevis logɛm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hɛn nɛnauan sinaluɓoh van hɛn galito. Lotuɓ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat.

* **14:12:** ASeus eil a mɔ hɛn nagot ɓisi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * **14:15:** Exo 20.11; Psa 146.6

²⁰ Be nəboŋ ahai susur gail lotoŋon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nəbiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas arorin̄ naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, İkonium mai Antiok.

²² Arugol ahai susur gail ludaŋ am, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdaŋ bur na-ləŋon-isa-an tosobur hən datbəbis len natohan pipihəbələn aGot.”

²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaʋut galevis hən ləbeil a mō hən alat siYesu len naut v̄isusua. Arusor tuʋ, arsəhan, ale arorin̄ galit len navəlan Nasub, gai lotorin̄ nəlolit lan.

²⁴ Nəboŋ artotar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia.

²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nəbiltivile Perka tonəŋ, arovi pan vi Attalia bitas.

²⁶ Arorin̄ nəbiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotorin̄ gəlaru len navəlan aGot mōs nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləbiŋonŋon, ale arukel ur mai galit natit p̄isi aGot togole len nəbōnan səlaru maii. Arukel husur nəp̄isal aGot togole hən bəsəŋav hən nabopita hən nadəlomian mōs alat ləsavi Ju.

²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loʋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalum̄an, hum naʋide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”*

² APol mai aParnapas arusor tas nəp̄usanan salito ale arusor bəlbəl mai galito. Nə alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō hən alat siYesu husur nəp̄usanan enan.

³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəp̄airan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuʋ.

⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit p̄isi aGot togole len nəbōnan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidəŋ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō luŋonŋon hən ləbisor husur natenan.

⁷ Nəboŋ lotosor bəlbəl sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətələbōii ke len nəboŋ ta mō aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləbesəsələŋ həni ale dəlomi.*

* 15:1: Lev 12.3 * 15:7: Uman 10.1-43

⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan p̄isi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito sum̄an toviol hən mai gidat dattovi Ju.*

⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadələmian salito igol nəlolit iveveu.

¹⁰ Imabe mət̄sədām hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipan̄pan̄ a? Imabe mət̄or̄iŋ na-gol-husur-nalo-an tomələs habat len alat ləsav̄i Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədəs dat̄bevusi?

¹¹ Satimaien! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas hən mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Ep̄itov̄ hən alatenan ləsav̄i Ju.”

¹² Galit p̄isi len nəb̄on̄b̄onan ləsasor, ləsəsələŋ nəb̄oŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsav̄i Ju.

¹³ Nəb̄oŋ artosor tonon, aJemes isor ike, “Mətəsəsələŋ hən ginau.

¹⁴ Mitinau gat nəb̄on̄ aSimon* tosor vəs̄vəs̄ai mai gidato, nap̄isal nametəkav aGot togole nəb̄oŋ togəm təban alat ləsav̄i Ju, hən bilav dan galito naluvōh sua hən ləb̄evi esan səb̄on.*

¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ ‘Len nəb̄oŋ enan dereh netələmam
ale neum təlmam hən naim nətəp̄olen siTevit
tomaruŋruŋ,

nəsa tomətartar dereh neum təlmam hən

ale nigole tehun ta m̄o,

nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kiŋ tət̄as.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit p̄isi am,
nəvanuan naut t̄iltile gail nahəsagw topat len galito,
dereh leusus kitev ginau hən ləb̄eləboi ginau.

Nasub̄ aGot togol ke,
nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,
gai ekəmaienan.’ ”*

¹⁹ AJemes isor am ke, “Noriŋi timaiegai ke: sadatigol tidan̄ hən alat ləsav̄i Ju lotopair van hən aGot.

²⁰ Avil gidat datitos nalob̄ulat van hən galit b̄ike, salihan naməŋod lototutumav hən van hən nəlablab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməŋod lotoban̄is bun navədolon mai salihan o mun nəda.*

²¹ Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totosi len navile p̄isi mai lovuruŋi len naim nəb̄on̄b̄onan seJu gail len nəSappat p̄isi.”

Nalobulat napolisulan van hən alat ləsav̄i Ju

²² Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sab̄i ke litabtahuh len galit galevis hən ləbesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̄o hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas.

²³ Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit mət̄tovi nəbathudud siYesu mət̄sav̄i Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

* **15:8:** Uman 2.4, 10.44 * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi naulum̄an sua ŋai, aYesu tokisi hən aPita. * **15:14:** Uman 11.1-18 * **15:17-18:** Amo 9.11-12 † **15:20:** AGot idam̄ hən naitian mai asoam̄ gotolah kitin mai ŋai. Lev 18.6-23. * **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

²⁴ Namtosəsəlonj həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit ebuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele.

²⁵ Imaienan ginamit pisi namtusor səbi ke namtitabtabuh len naulumian galevis hən namtbəsəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru,

²⁶ artodam hən nəmauran səlaru mōs nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁷ Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arbikel natgalegai mai gamito topitoṽ hən namttotosi.

²⁸ ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus nə-gol-husur-nalo-an tomələs habat, avil nalo galegai tovis ηai ke:

²⁹ Samtihan naməηod lototutuməṽ həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməηod lotobanjs bun nəvədolon mai samtigol naitian tosa. Mətəhəsur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ηai, pelan.

³⁰ Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboη lotobar naut enan, lugol alat siYesu lubonbon ale lulav nalobulat mai galito.

³¹ Nəboη nəvanuan gail lotoṽuruη nalobulat enan, lukemkem masuṽ husur igol loləηon ivoi am len nəlolito.

³² AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arḃigol alat lotokad nadələmian ləbələηon ḃivoi am len nəlolito mai ləḃidanη am.

³³⁻³⁴ Nəboη artotoh len nəmariboη galevis, nəvanuan nadələmian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arḃətəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.[‡]

³⁵ Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isəbur am loṽusan, lukel ur nasoruan siNasuḃ.

APol mai aParnapas aropəpəhw

³⁶ Husur nəmariboη galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nəbiltivile pisi dartokel ur nasoruan siNasuḃ lan hən darḃeris alat lotokad nadələmian ke lumabe.”

³⁷ AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru.

³⁸ Avil aPol idanη ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.*

³⁹ Arusor ḃalḃal habat ηa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus.

⁴⁰ Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboη ahai susur gail lotoriηi len nəvələn aGot, eriη naut enan.

⁴¹ APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludanη am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsən aTimoti, anan evi Ju tokad nadələmian, be atəman evi uleKris.

² Alat lotokad nadələmian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi.

[‡] 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ³⁴ Be aSilas ike titoh ei. * 15:38: Uman 13.13

³ APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən βetiv dalusi bathut nəju gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi loləboii ke atəman evi uleKris.

⁴ Len nə-yar-tur-an salito len nəbiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbigol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a nəo len naut a Jerusalem lotodam həni.

⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludan am len nadəlomian salito mai logəm lusəbur am len nəmaribon visusua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən nəpisal hən ləbikel ur nasoruan len naprovens Asia.

⁷ Nəbon lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito.

⁸ Na luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas.

⁹ Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil niri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəbevi tarhət sinamito.”

¹⁰ Nəbon toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua nji eutaut hən namtbevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

¹¹ Nəbon namttorin naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neapolis.

¹² Namtorin naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi nəbiltivile sua toil a nəo len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmaribon galevis.

¹³ Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuŵ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatpəhəvut lotobonbon ei.

¹⁴ Ikad apəhəvut sua, nahəsən aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlon hən ginamito. Evi tobtəTiatira topur hən nəkaliko tobonbon. Nasuβ ebur nəlon hən βəsəsəlon husur nəsa aPol tokele.

¹⁵ Nəbon gai mai alat lototoh maii lotobaptis tonon, eus ginamit ke, “Mətbisəβ səhoti ke natodəlom kitin len Nasuβ, mətegəm hən mətbətoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudam həni.

APol mai aSilas len naim bəbanjis

¹⁶ Len nəbon sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa bevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isəbur lan.

¹⁷ Alitenan ehusur aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Laluman galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito nəpisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito.”

¹⁸ Ehis imagenan len nəbon tosobur. Be igol nəlon aPol ipanpan, ipair van həni, ikel mai natəmat ke, “Nukele idan mai gaiug len nahəsən aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua nji imakuv.

¹⁹ Be nəbon alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas bilav nəvat ideh am nəos galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləberin gəlaru len nəhon alat lotoil a nəo len nəbiltivile.

²⁰ Nəbon lotosəhar gəlaru van hən nəbiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-bal-tavtaŵor-an len nəbiltivile sidato. Arovi uleJutea,

21 ale arukel ur navide gail nalo sidat toke sanor hən datbidam̄ hənī mai datbehusuri, husur datovi uleRom gail.”

22 Naluvoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale vas gəlaru.

23 Nəboŋ lotovās gəlaru vəha-sobur, lubar hən gəlar len naim bəbaŋjis. Ale lukele hən naulum̄an hən naim bəbaŋjis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru.

24 Igol nəsa lotokele, erin gəlaru len narum̄ lohoim buni ale ibanjis gat narielaru len nəhai.*

25 Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuv̄ mai arokəkai hən nəbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋjis losəsəlonj hən gəlaru.

26 Losəhovut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋjis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit pisi lumarub.

27 Nəboŋ naulum̄an hən naim bəbaŋjis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltibu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia.

28 Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat pisi datosuh gegai.”

29 Naulum̄an enan eus nam̄ial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas.

30 Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasub̄ gəlaru, nigol nəsa hən asike nəbipanis sil nəsaan sagw?”

31 Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasub̄ aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam̄ am̄.”

32 Ale arukel nasoruan siNasub̄ mai atenan, mai alat lotosuh len naim san.

33 Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaŋpulpul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais.

34 Esəhar gəlaru vi lohoim ale erin nəhanian a n̄o hən gəlaru ale gai mai galit pisi lotosuh mai lukemkem masuv̄ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

35 Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləb̄ike, “Sah ruŋat alaruenan arivan.”

36 Ale naulum̄an hən naim bəbaŋjis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuŋbat gaməru. Imagenan məroləboi mərbərin̄ naut egai. Mirivan mədau.”

37 Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaŋjis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləb̄eləboii a? Aoa! Ivoi ke galit səb̄olit n̄au legəm səhar kuv ginaməru.”*

38 Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəlonj hənī ke gəlaru artovi uleRom.

39 ŋa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberin̄ nabiltivile enan.

40 Nəboŋ artorin̄ naim bəbaŋjis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

* 16:24: Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad naŋur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail. * 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

1 Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiŋpolis mai a Aŋollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nəboŋboŋan seJu gail.

2 Surŋan nəvide san, aPol ebis lan ale len nəSəppat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele.

3 Isor vahvah mai galito hən həvusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasleŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egai notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”

4 Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luŋon mai aPol mai aSilas. Isoŋur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhəvut lotoil a mo len nabiltivile enan.

5 Be naJu ləsədəlom nasoruan siPol lutaŋulul bulos gəlaru, ale loŋəhar nauluŋan galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluŋoh hən ləbiŋbal taŋtaŋor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Lomtur van hən naim siJason hən ləbiŋorŋ aPol mai aSilas hən ləbiŋpat kuv gəlaru vivile van hən naluŋoh.

6 Nəboŋ ləsəsəb gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a mo len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut pisi, gagai logəm gegai.

7 Ale Jason egai ehəhəvur hən lototoh lohoim san. Galit pisi loŋur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsən aYesu!”

8 Nəboŋ naluŋoh mai alat lotoil a mo lotosəsəloŋ hən natgalenan, lodədarŋabu masuŋ.

9 Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale lorin galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

10 Len mariug enan ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroŋbis len naim nəboŋboŋan seJu gail.

11 Len nəboruan salito, alat a Perea lohəhəvur hən ləbesəsədarin səhor alat a Tessalonika. Loləŋon masuŋ hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan. Len nəboŋ pisi lobunus tas natosian siGot hən ləbiŋabi ke aPol tokitin o sakitin.

12 Imagenan galit luŋor lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toŋtaKris lotovət nəhes mai auleKris isoŋur.

13 Be nəboŋ naJu gail len naut a Tessalonika lotosəsəloŋ ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluŋoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋaban len navile enan.

14 Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh.

15 Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəboŋ lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

16 Nəboŋ aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni.

17 ŋa isor vahvah len naim nəboŋboŋan mai naJu gail mai alat ləsəvi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboŋ pisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei.

18 Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor təvtəv, gai ike tikel nəsa?” Galevis

* **17:18:** Epikurian gail lodəlomi ke, namauran ipat moŋ nahəhəvuran, ale bikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** Stoik gail lodəlomi ke, nəvanuan ŋai ikad nənanuan tonor hən bəkətə təban gai səboŋ. Lunau ke, got evi natit pisi len navile a paŋ ale nəvanuan pisi mai natit pisi loŋpitov.

am luke, “Esumñan tovi ulumñan na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaianan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.)

¹⁹ Na losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naʔusanan veveu gotokel uri.

²⁰ Namtosəsəloŋ hən natgalevis lototile masuʔ ale namtuke namteləboi namilelito.”

²¹ Alat a Atens mai nametbəs gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloŋ tabtab hən nənauan ideh toveveu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Atens, noris ke, məttonau masuʔ hən nalotuan van hən nagot samit gail.

²³ Husur nəboŋ notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit mətto lotu hən gail. Ale nusab nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii.’ Nəsa mətto lotu həni be mətosaləboii, ategai nikel uri mai gamito.

²⁴ AGot togol navile a pan mai natit pisi lan, atenan tovi Nasuʔ hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail.

²⁵ Mai nəvanuan gail ləsəboi ləbēvi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səbon eviol mai nəvanuan pisi hən nəmauran, nasuʔavŋavan mai natit pisi am.Š

²⁶ Len nəvanuan esua ŋai igol naluʔoh pisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləbitoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nəboŋ hən natohan salito mai naut a im salito.

²⁷ Igol natgalenan hən ləbiyar kitev aGot, mai hum ma ləbitaŋtaŋ kitevi ale sabi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat vīsusua.

²⁸ Bathut

“Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nəbe samito luke,

“Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatun aGot gail, sadatinau ke esumñan nəlablab hən nagol, nasilva o nəvat mət, nəlablab nəvanuan toum həni len namitisau mai nənauan san.

³⁰ A mo aGot səpansəm alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətan anan. Be len nəboŋ ta daməŋjai van, isor idan mai nəvanuan pisi len naut pisi ke, lipair dan nəsaan salito.

³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboŋ tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan pisi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən bikot hən galito. Ale igol avan enan iparpar nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.”

³² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloŋ hən gaiug tətəs husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito.

³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadəlomian len aYesu: ikad aTionius, tobətah len nəAreopakus; apəhaʔut sua, nahəsən aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboŋ enan aPol eriŋ naut a Atens, evi Korint.

‡ 17:19: NəAreopakus evi naʔehuh sua tokad nahəsən nagot hən nəbalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. Š 17:25: Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsan aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke lerin naut a Rom. APol ia ris gəlaru,

³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum ðonðon. Galit pisi losəsod im nətaþolen.

⁴ Len nəšappat pisi isor vahvah len naim naðonðonan seJu hən bigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKriso, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədas nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən bimasil ke, aGot sahəhaʋur hən galito, ike, “Nəsa bevisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavu Ju.”*

⁷ Beti erin naim naðonðonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim naðonðonan seJu.*

⁸ AKrispus, toil a mō hən naim naðonðonan, ikad nadələmian len Nasuð aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoður len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodələm na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais.

⁹ Len nalenmariug sua Nasuð isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat ðutðut;

¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən ðemədas gaiug hən bigol gəbikad nasənanan, husur nəvanuan isoður len nabiltivile egai lovi esagw.”

¹¹ Ale itoh ei nahəhau esua mai nahəbati eməlevtes, eʋusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luðon, lutah gat aPol, ale lukot həni.

¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləbilotu hən aGot len naʋide sanor hən nalo.”†

¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon hən bisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttaşor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbesəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju.

¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-ðalðal-an evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit m̄au mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəbevi nəmatsistret hən natgalenan.”

¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan.

¹⁷ Beti galit pisi lutah gat aSostenes toil a mō hən naim naðonðonan seJu ale luʋasi a mō hən nakotan, be aKallio sənau masuʋ hən natgalenan.

APol etalmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudələm nəvanuan nadələmian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir pis navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot.

¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol erin gəlar ei be gai səðon eðis len naim naðonðonan seJu hən bisor levlev mai naJu gail.

²⁰ Nəboŋ lotousi hən ðitoh kəkereh am, sədam̄.

²¹ Be nəboŋ tosudələm galito tonon ike, “AGot ðeləŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus.

* **18:6:** Uman 13.51 * **18:7:** Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus. † **18:13:** Nalo silat a Rom idam̄ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol topusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədam̄ həni.

²² Ale nəboŋ tomarin len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok.

²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən biŋol ahai susur p̄isi, ludan am.

AAp̄ollos ikel ur nasoruan siGot

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsən aAp̄ollos. Evi naulumian tokad namitisau hən biŋol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot.

²⁵ Atenan esəsəloŋ ləboi naṗisal siNasuḅ tia, ale nəlon idan hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon ŋai.

²⁶ Etuḅat hən nasoran len naim nəbonḅonan seJu, namətahwan ebuer. Be nəboŋ aPrisilla mai aAkwiła artosəsəloŋ həni, arusor mai gai səḅon, arusor vahvah hən naṗisal siGot tonor am mai.

²⁷ Nəboŋ toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləŋon ivoi am len nəlon, ale lutos naləḅulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhavur hən nagəmaian san. Nəboŋ tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni.

²⁸ Len nəhon nəvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idan, vusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboŋ aAp̄ollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isaḅ ahai susur galevis ei,

² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoŋəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, ḅikad aNunun aGot, namtsasəsəloŋ hən natideh husuri.”

³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.”

⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerin nəlolit len ategai behusuri. AJon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsən Nasuḅ aYesu.

⁶ Ale nəboŋ aPol torin navəlan gəlar len galit v̄isusua tonon, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito.

⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nəbonḅonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan ebuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəlan aGot.

⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsədəloḡi, lotosor isa hən naṗisal siNasuḅ van hən nəbonḅonan, aPol erin galito. Esəhar ahai susur gail mai, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus.

¹⁰ Imagenan tabtab len nasiḡau eru hən ke, galit p̄isi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis.

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

12 Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsaħ, lumaur; mai nanunun nəmargobut gail lumakuv.

13 Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləbəhut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasuḅ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!”

14 Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulumən toməlevru togol magenan həni.

15 Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsatətan hən aPol, avil gamit ase?”

16 Beti naulumən tokad nanunun nəmargobut emələh van hən galito, idan masuḅ, esəħor galito gol ke lugam dan naim enan ħurmalmal mai nəda halit isel.

17 Nəboŋ alat lototoh aEfesus, naJu gail mai alat aKris piŋisi, lotosəsəloŋ ləboi natenan, galit piŋisi lumənmaŋ lan ale loputsan nahəsan Nasuḅ aYesu.

18 Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadələomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole.

19 Galit galevis lotogolgol nabeħi a mō, lusah tuan naləbulat na-golgol-beħi-an salit gail, ale lopəŋas piŋisi len nəħon nəvanuan gail. Lətake lətaḅur hən naləbulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000.

20 Len nəvide tomagenan aGot evusan nədərən san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluḅoh iħal tavtaḅor, mədas natit gail

21 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovns Masetonia mai aAkai vi Jerusalem. Ike, “Nəboŋ nəbivan ei ħinoŋ nimasvi Rom am.”

22 Na esəvat nəvanuan na-vi-tarħəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səboŋ itoh ebələv kəkereħ am len naprovns Asia.

23 Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltiħalan tomədas alat lotohusur napisal siNasuḅ.

24 Ikad naulumən sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhlalab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur mōs alat lotoum len nasilva.

25 Igol esan gail luħonħon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalumən, mətoləboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai.

26 Mətoris ləboii, mətosəsəloŋ ləboii ke, savi geg aEfesus səboŋ ŋai, be len pəpađan hən naprovns Asia kavkav, atenan, aPol, esəħar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavı got kitin.

27 Eħum nəħes hən nauman sidato bəgəm ħisa, mai len nənauan salit piŋisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəħavut toyalyal, bəgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereħ timasiĝ len nənauan silat aAsia mai navile apan lotolotu həni!”

28 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipənpaŋ masuḅ, lukai ħabat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!”

29 Sədareħ nabiltivile enan epul hən nadədarnəħəvan mai nəlol paŋpaŋ. Naluḅoh lomur vi lan naut hən nabiltiħonħonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol.

30 Be nəboŋ aPol toke tivan hən ħisor mai naluḅoh, aħai susur gail lomətaħusi.

31 Beti galevis am, lotoil a mō len naprovns Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nabiltiħonħonan.

³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur nabonbonan edədarɲabu, ale isobur ləsələboii ke nabonbonan salit mōs nəsə.

³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mō ale galevis len naluṽoh lukel maii hən nəsə bīkele. Beti ebil hən navəlan hən ləbēmədaυ hən bisor gol gai gabag.

³⁴ Nəboɲ naluṽoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luḅon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaianan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboɲ aklak hən nabiltivile tosor ṽəhṽəh naluṽoh hən ləbēmədaυ ike, “Laluṽan a Efesus, nəvanuan piṣi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalal mai nəvat mot san toteh dan nəmav.

³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən bīke natgalenan ləsakitin, mətēmədaυ, samtigol natit tomelmel.

³⁷ Mətosəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənahān gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaṽut sidato.

³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətəhūm avan ideh, nakotan gail losəɲav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerinɲ nakoblenan salito len nakotan galen ideh.

³⁹ Mətbeləɲon natideh am, datibonbon tivoi hum nalo tokele, hən datbigole tinor.

⁴⁰ Husur nəsə tovisi daməɲai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur na-bonbon-bunoh-an sidato toperhədo, bathut savi mōs natideh.”

⁴¹ Nəboɲ tokəmaianan tononɲ, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboɲ nəwəlan hən nadədarɲabuan enan tononɲ, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboɲ togol lololəɲon tovoi am len nəlolito, esudələm galito ale evi Masetonia.

² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadəlomian gail ei gol loləɲon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris.

³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən biwol vi Siria nəboɲ tosəsələn həni ke tokad na-sor-utaut-an seju lotovi enemi san gail hən ləbēmədaṣi. Imagenan egəgel hən nənəuan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria.

⁴ Nəvanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatun aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus.

⁵ Alatenan lotovan a mō lutoh vir ginamito len naut a Troas.

⁶ Husur nəboɲ hən Nəhanan hən nabəta səkad nays lan, namtorinɲ naut a Filippi, namtuwəl vi Troas len nəmaribonɲ erim. Namtuḅon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nəmaribonɲ nametəkav hən nawik, namtuḅon mai nəvanuan nadəlomian gail hən namtbihan bonbon. APol isor van hən galito vəbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan.

⁸ Len narum̄ a məhat namttobonbon lan, ikad namial isobur.

⁹ Amantuhmar sua, nahəsān aEutikus, ebətah len natuhbopita tosəɲav. Ale nəboɲ aPol tosorsor van, namətan atenan inoṽ van vəbar ipat buɲbuɲol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nəboɲ lotopat risi lusabi ke tomat.

10 Be aPol evi pan, ipat husuri, erinj navəlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuŵ həni, imaur tia!”

11 Beti galit pisi lotəlmam vi məhat, aPol ilav nabəta, eḅuri ale luhan bonḅon həni. Nəḅoŋ lotohani tonoŋ, aPol isor tətəs vəbar nəmav topitau, ale ivan.

12 Beti galit losəhar nəmantuhmar tomaur vahim. Lələŋon ivoi habat am len nəlolito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

13 Namtovi mo vi lan nəwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtḅeusan aPol ei husur isor utaut maienan hən ḅiyar vi Assos len tan səḅon.

14 Nəḅoŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin.

15 Pelan han namtorinj naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samos ale pelan tətəs am namtubar navile a Miletus.

16 APol ike tiwol tukot a Efesus hən asike ḅitoh ḅebəlav len naprovens Asia, husur etutot hən ke hum ma ḅibar naut a Jerusalem a tahw hən nəḅoŋ hən naPentikost.

APol esudəlam̄ alat lotoil a mo siYesu a Efesus

17 Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mo silat siYesu ei legəm risi.

18 Nəḅoŋ lotogəm həni ikel mai galit ke, “Mətələḅoi nəvīde hən nəmauran sagw len nəḅoŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav.

19 Noum siNasub. Len na-ləŋon-isa-an sagw, nəlogw eməḅau, nəsənauginau, namətarur sagw isel, be nudan ḅuri naut kəmas natit pisi tosa naJu gail lotogole nəḅoŋ lotosor utaut hən ləḅemədəs ginau.

20 Nəsətəgau gat natideh ḅevi tarhət samito, nusor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noḅusan gamito len nəhon nəvanuan pisi mai len naim vīsusua.

21 Nukel pūli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair māu dan nəsaan van hən aGot, ale lerinj nəlolit māu len aYesu, aMasta sidato.

22 “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəḅevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləḅoi nəsa ḅevisi hən ginau ei.

23 Nələḅoii ḅai ke, len navile pisi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerinj ginau len naim ḅəḅanjis mai ligol ginau neləŋon tisa masuŵ.*

24 Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Nələŋon ḅai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasub aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

25 “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəḅəlan aGot mai gamito, be gagai noləḅoii ke asike mətoris nəhogw am.

26 Imaianan nukel koti mai gamit ke, len nəḅoŋ daməḅai nəsa ḅevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am,

27 bathut nəsatəgau gat natideh hən nəḅesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito.

28 Mətələləgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mo hən alat siGot, aGot toḅur galit hən nəḅa hiNatun san.*

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2

²⁹ Ginau noləboii ke, nəboŋ nəbivan tia dereh galevis legəm len gamito surtan nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəpsip siYesu.

³⁰ Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbēgəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləbēhusur galito.

³¹ Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəsəŋavŋav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit v̄isusua len nalennəyal mai nalenmar-iug. Vəha-səbəsəbur nutan̄is gamit p̄isi.

³² “Gagai nerij gamit len navəlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi bigol mətbidaŋ am mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot.

³³ Nəsələŋon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh.

³⁴ Gamit, mətoləboii ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

³⁵ Len natit p̄isi notogole, nov̄usani ke datimasum tidaŋ magenan hən dat̄bevi tarhət silat ləsədaŋ. Mitinau gat nasoruan siNasub aYesu toke, ‘AGot tigel navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonəŋ, etəŋedur, gai mai galit p̄isi ale isor tuv̄.

³⁷ Galit p̄isi lutan̄ habat; lolugur̄ gat aPol, losur̄ nətarhon.

³⁸ Lulolosa masuṽ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttorij galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara.

² Nəboŋ namttosaḅ nəwag wolwol bevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol.

³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədaŋ tite ei.

⁴ Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem.

⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonəŋ, namtorij naut enan len nəyaran sinamito. Galit p̄isi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitās ei ginamit p̄isi namttotəŋadur, namtusor tuv̄,

⁶ ale namtosudəlaḅ ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemais. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadələomian gail ale namtutoh mai galito hən nəmariboŋ esua.

⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.*

⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito.

¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsan aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.*

¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuṽ siPol ale iban̄is gat gabag narien mai navəlan p̄isi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulur̄man nəhau tutuṽ

* **20:34:** Uman 18.3   * **21:8:** Uman 6.5, 8.5   * **21:10:** Uman 11.28

egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləbəriŋi len navəlan alat ləsavi Ju.’ ”

¹² Nəboŋ namttosəsəloŋ hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem.

¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itaŋjis habat hən gamito. Be savi nə-baŋjis-gati-an ŋai notoutat həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsan Nasuḅ aYesu.”

¹⁴ Husur namttohisī sōbuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasuḅ toləŋoni n̄iau tevisi.”

¹⁵ Husur nəboŋ galenan namttoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.

¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a n̄io tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadələmian gail lohəhəvur hən namttogəmai.

¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtḅeris aJemes, ale alat lotoil a n̄io silat siYesu logəmai.

¹⁹ APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit p̄isi v̄isusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito.

²⁰ Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusōbur masuḅ logəm vi vanuan nadələmian gail. Galit p̄isi loləŋon buni ke lehusur nalo.

²¹ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoḅusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale sale-husur navide seju gail.

²² Dereh lesəsəloŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa?

²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol nakel-gati-an van hən aGot.

²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləbesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan p̄isi dereh leləboii ke, nəsa lotosəsəloŋ həni husur gaiug sakin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.*

²⁵ Be tarhət alat ləsavi Ju, namttosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobanjis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

²⁶ Pelan han aPol esəhar alalum̄an ale lugol lueveu. Beti ebis len naholəvat todar vis naim siGot hən bikel ur nəboŋ hən nanonjan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ḅetutumav hən naviolan m̄os galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ Nəboŋ nəmaribon toməlevru pəpadaŋ hən tonon, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluḅoh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol,

²⁸ Iukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi nulum̄an toḅusan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naḅusanan san isor tas nəvanuan

* 21:24: Uman 18.18 * 21:25: Uman 15.23-29 * 21:26: 1Kor 9.20

sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai ebiŋbiŋal len nəhon aGot.”*

²⁹ (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)†

³⁰ Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lomŋur bonbon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ŋai nabopita gail lokəkol.

³¹ Nəboŋ lotohisi hən ləbiŋabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a mō hən nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-bal-taŋtaŋor-an tomədas natit gail.

³² Vəha-sua ŋai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluŋoh. Nəboŋ naluŋoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a mō, ləšəvas aPol am.

³³ Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaŋis gati hən natsen teru. Ale eus naluŋoh ke nahəsən ase mai igol nəsa.

³⁴ Galevis len naluŋoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas bələboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail ləšəhar aPol vi lan naim sisoltia gail.

³⁵ Nəboŋ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltiŋol paŋpaŋ sinaluŋoh.

³⁶ Naluŋoh lotohusur galito lukaikai ke, “Vabuni! Vabuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəbisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a?”

³⁸ Be gaiug gəsavi uleŋjip togol nəbalan mai a Rom a mō, ale tosəhar alaluŋan lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?”

³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naluŋan hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəbisor mai nəvanuan galeg bai a?”

⁴⁰ Nəboŋ todam həni aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale ebiŋ hən navəlan van hən naluŋoh. Nəboŋ naut tobut, isor mai galit len nasoruan seŋpru gail ke,**

22

¹ “Laluŋan, aŋagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəloŋ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”

² Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke tosor len nasoruan seŋpru gail, naut ebut habat ale ike,

³ “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naŋpusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləŋon masuŋ hən notohusur aGot suŋan gamit p̄isi daməŋai.

* **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsanor hən ləbēbis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləbēbis vi lan naut gail pəpadaj hən naim siGot: Naut silatpəhaŋut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat.

* **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nahəsən aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a mō hən nasoltia lotovi 100.

** **21:40:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram.

⁴ Ginau nomēdas tabtab hən alat lotohusur naḡisal siNasub, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nubanġis gat alaluman mai alatpəhaḡut, bar hən galit len naim bəbanġis.

⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a mo seġu gail loləboi ləbikel koti mōs ginau ke notokitin. Galit lulav naləbulat napisulan gail mai ginau van hən naġu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibanġis gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləbipanis.*

*APol ikel husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Nəboġ notoyar van, pəpadaġ hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ġai namial togəm len nəmav tomial habat ebilas ginau.

⁷ Ale nuteh len tan, nosəsəloġ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomēdas tabtab hən ginau hən nəsa?’

⁸ Nusor vari ke, ‘Ġaiug ase Nasub?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ġinau aYesu ta Nasaret gotomēdas bun ginau.’

⁹ Alat lototah mai ginau loris namial tomial habat be ləsəsəloġ hən nadoldol tosor mai ginau.

¹⁰ Nousi ke, ‘Nasub, nigol nəsa bai?’ Nasub ikel mai ginau ke, ‘Ġile məhat, ġəbis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai ġaiug natit piši notoriġi len ġaiug hən ġəġbigole.’

¹¹ Nodēdas nəbekəta sil namial enan tobilas ginau. Na alat lototah mai ginau lotəġau navəlagw, losəhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Nauluman sua, nahəsən aAnanias egəm hən ginau. Evi vanuan tohusur kitin hən naḡisal siGot mai tohusur nalo, ale naġu gail ei luke tovoi.

¹³ Eil təban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, ġekəta vi məhat, nakətaan sam təlmam!’ Vəha-sua ġai nokəta vi məhat, norisi.

¹⁴ Beti ike, ‘AGot setəmadit ta sutuai itabtabuh len ġaiug hən ġəbələboi naləġonian san, hən ġəbəriš Nəvanuan Nanoran mai hən ġəbesəsəloġ hən nadolon.

¹⁵ Husur dereh ġevi vanuan san hən ġəbikel kot nəsa gotorisi mai gotosəsəloġ hən mai nəvanuan piši.

¹⁶ Ale ġovəlo hən nəsa? Ġile məhat, ġibaptais, ale ġisor mai Nasub hən bəkəkas kuv nəsaan sam gail.’

AGot esəvat aPol van hən alat ləsavu Ġu

¹⁷ “Notəlmam vi Jerusalem ale nəboġ notosor tuḡ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav ei.

¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Ġetutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodəlom na-kel-koti-an sam husur ginau.’

¹⁹ Ale nukə, ‘Nasub, galit loləboii ke, len naim naḡonḡonan piši seġu nubanġis gat alat lotoriġ nəlolit len ġaiug ale nuḡas galito.

²⁰ Ale nəboġ nəda hiSteven tosel, ġai tosor vi tarhət sam, ginau noil pəpadaġ, nudam mai alat lototubuni. Nokəta təban nahurabat salito.*

²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ġivan, nesəvat ġaiug vi tut van hən naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’”

²² Naluḡoh losəsəloġ hən aPol vəbar tokəmaienan. Be nəboġ toke aGot tosəvati van hən alat ləsavu Ġu, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke ġimaur am.”

²³ Lukai van ale lubarbar hən nahurabat salit gail mai nəmasiav vi məhat.

* 22:5: Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2 * 22:20: Uman 7.58, 8.1

24 Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesəhar aPol vi lohoim salito ale bilasi, usi hən ləbīsabi ke, husur nəsə naluʋoh lotokai van həni maienan.

25 Avil nəboŋ lotoliv gat navəlan mai narien aPol, bəŋis gat gail hən ləbēbilasi, eus nasenturion toil təban ke, “Inor ke mətēbilas auleRom sua nakotan səsabi ke tosab?”*

26 Nəboŋ nasenturion tosəsəloŋ hən natenan, ivan hən nakomada ale ikel maii ke, “Guke gigol nəsə? Atenan evi auleRom.”

27 Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom m̄au?” Ale ike, “Evoi.”

28 Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosəbur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboŋ lotopas ginau novi uleRom.”

29 Vəha-sua ŋai alalum̄an pəpadan hən ləbēbilas aPol mai ləbeusi hən nau-sian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, təbanis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

30 Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̄o sefu gail lukot hən aPol hən nəsə. Ale isah ruəbat aPol, ale ikele idan ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̄o len nəholito.

23

1 Nəboŋ aPol tokəta mətətal van hən nəSanhitrin ike, “Lalum̄an, aVagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhən aGot nəlogw imasil vəbar daməŋai.”

2 Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liʋos nabuŋon.

3 APol ipair van həni ike, “AGot tiʋas gaiug, gohum napisbile tobiŋbiŋjal gotopiti topəhapəhw!* Gobətah ei, gusab səhoti ke nəsəgol husur nalo siGot, avil gaiug gobur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liʋos ginau.”

4 Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?”

5 Ale aPol ike, “AVagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̄o hən nəvanuan san̄ gail.’ ”*

6 Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, “AVagw gail, novi Farisi sua, notovi anatun siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nə-vatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”*

7 Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuəbat sor bəlbəal ale nabəbənən egəm nətarhət eru.

8 (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəloimi ke ikad galen p̄isi.)*

9 Na-sor-bəlbəal-an iwal habat. Galevis lotovi hai p̄usan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor bəal habat ke, “Namtsəsəb natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh m̄au tosor maii.”

10 Nəboŋ lotosor bəlbəal van, nakomada emətahw ke, dərəh lisah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədanjan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

* 22:25: Uman 16.37 † 22:29: Sanor ke avan ideh bəbanis gat auleRom hən natsen. * 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

11 Len mariug enan Nasub eil tēban aPol ike, “Gitah gat nēlom! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nēmatan siPol

12 Len nadudulan naju gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nēhanan mai namunan van vōbar nēboḅ lēbigol aPol bimat.

13 Nēvanuan lotobonḅon len na-sor-utaut-an enan lusōbur sēhor 40.

14 Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoi a mō seju gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namtbigol aPol bimat.

15 Imaienan, gamito mai nēSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesēhar aPol van hən gamito sumān ke mētḅike mētḅisaḅ nakitinan am husuri. Namtoutaut hən namtbigole bimat a tahw hən ḅibar gamito.”

16 Nēboḅ ailoan ulurman matmat siPol tosēsəlōḅ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol.

17 APol ekis nasenturion sua gēmai ale ike, “Gesēhar nēmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.”

18 Na esēhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesēhar nēmantuhmar egai gēm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.”

19 Nakomada etēgau navēlan ailoan aPol, elivi hən arḅisor sēḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nēsa mai ginau?”

20 Isor vari ke, “Naju gail ludam mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gēbesēhar aPol vi pan van hən nēSanhitrin hən lēḅisaḅ nakitinan am husuri, be logēgēras.

21 Sagedəlōm galito. Lalurman lotosōbur sēhor 40 losusuah, toh vir nagēmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vōbar lēbigol aPol bimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gēḅidam hən nēsa lotousi.”

22 Imagenan, nakomada enan ike nēmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

23 Beti ekis nasenturion eru gēmai, ike, “Mēreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nēsaran lotovi 200 hən lēḅevi Sisarea len namityal tomēlapat damōḅ len mariug.

24 Mēreutaut hən nahos vir aPol, ale sēhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

25 Itos nalōḅulat maiegai ke:

26 Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

27 Naju gail lutah gat ategai hən lēḅivabuni. Nēboḅ notosāḅi ke tovi ulēRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan hēni ale nulav kuvi dan galito.

28 Husur ke notoke nelēboi nēsaan lotoke togole, nosēhari van hən nēSanhitrin salito.

29 Nusāḅi ke lotokot hēni husur na-sor-ḅalḅal-an hən nalo salito, be nēmatan o naim ḅēḅarjis sanor hən nēsa lotoke togole.

30 Nēboḅ notosēsəlōḅ hēni ke tokad na-sor-utaut-an hən lēḅēmēdas ategai, vōha-sua ḅai nosēvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nēsaan lotonau ke togole. Sipa.

31 Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losēhar aPol vi Antipatris.

32 Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotølmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal.

33 Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav naløbulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale loriŋ aPol len navəlan.

34 Nəboŋ aFeliks tovrurŋ naløbulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ toəsəəløŋ həni ke tovi uleSilisia,

35 ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug læibar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkøl hən aPol len nabiltiim siHerot, gai toun həni tia sutuai.†

24

APol len nakotan siFeliks

1 Len nəboŋ torim tohusur enan, abiltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a mō seju mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi ulumŋan tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile.

2 Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etubat sor tas aPol, ike, “AFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam hən nautautan namtoħəħəvur hən natəmāt topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel həni tovoi len nəkantri egai.

3 Akis len naut pisi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal.

4 Nomətahun nəbigol gəbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəløŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

5 “Ategai, namtusabi ke tovi ulumŋan namədasian togol nə-bəl-mətahuni-an len naju pisi len navile a pan kavkav. Eil a mō hən naluvoħ lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.*

6-8 Ategai igol risi hən tomədas naim siGot hən tobiŋbiŋal len nəhon aGot, imagenan namtutah gati. Nəboŋ gəbeusi, dereh gisabi ke, natit pisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

9 Naju gail ei luəon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

10 Nəboŋ agavna totinuh van hən aPol hən bisor, aPol ikel maii ke, “AFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoəbur gotopəpehun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaiənan noħəħəvur hən nəbisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin.

11 Sədaŋ hən gəbisabi ke, səbar nəmariboŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəbilotu.

12 Naut kəmas nəsa lotokele, læsəsabi ke notosor həlbəl mai avan ideh, læsəsabi ke notogol nədədərnəbuan len naluvoħ len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nəboŋənonan seju ideh o len naut ideh len nabiltivile.

13 Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədas læbevusan nakitinan hən nəsa lotokele.

† 23:35: Naim enan, aHerot toyalyal eum həni.

* 24:5: Nalo siRom idam hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike napisal siYesu Nasub sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur napisal siNasub aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam həni husur epitpitov hən nalotuan seju gail.

* 24:5: Mat 2.23 † 24:6-8: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: *Namtuke namtikot həni len nalo sinamito* ⁷ *be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san.* ⁸ *Beti ikel mai ginamito hən namtbegəm hən gaiug.*

¹⁴ Nukel læboi nategai mai gaiug ke, nulotu hæn aGot setəmanamit ta sutuai hæn Naṗisal siNasub̄ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit p̄isi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail.

¹⁵ Sum̄an nəs̄a alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot biḡol na-le-məhat-an dan nəmatan hæn alat lotonor mai læsanor.*

¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhon aGot mai nəvanuan p̄isi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḅur notəlmam hæn nəbeviol hæn nəvat mai nəvanuan sagw gail lotom̄idol ale hæn nəbetutumav.

¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab̄ ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluvoh, səkad nadədarŋab̄uan ideh.‡

¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, læbeləboi natideh notogol tosa, ivoi hæn læbitoh gegai len nəhoŋ.

²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosabi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito!

²¹ Sum̄an ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəbonḅonan salit ke, “Lukot hæn ginau daməŋjai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!”**

²² Beti aFeliks toləboi masuḅ hæn Naṗisal siNasub̄, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada bəgəmai, nerin̄ na-sor-sabi-an sagw husur gaiug.”

²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hæn aPol be terin̄i hæn biyaryar kəkereh, ale tidam̄ hæn nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəs̄an aTrusilla, tovi Ju sua. Ep̄isul hæn aPol bəgəm həni ale esəsəloŋ hæn tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo.

²⁵ APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hæn avan ideh b̄ike, “Aoa,” hæn nəsaan, mai nəboŋ aGot b̄ikot hæn nəvanuan p̄isi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəbisab̄ nəboŋ ideh am, dereh nepisul hæn gaiug hæn gəbəgəmai.”

²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol b̄ilav nəvat maii hæn b̄imakuv, ep̄isul vəha-səbsoḅur həni hæn bəgəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon̄ aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhəvur həni, erin̄ aPol totoh tin len naim bəbaŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot həni

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus erin̄ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem.

² Len naut enan ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a n̄o seJu gail, lukel uri mai aFestus nəs̄a lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke,

³ b̄ike læbehəhəvur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naṗisal.)

⁴ AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei.

* 24:15: Dan 12.2 ‡ 24:18: Hæn naves 17-18, Uman 21.17-28 * 24:21: Uman 23.6

⁵ Imaianan, alat lotoil a mō hən gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsə togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len nəmaribonj sasəhor toməlevtor o tosejəvur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai.

⁷ Nəbonj aPol togəmai tononj, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsə lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləbēvusan səhoti ke tovi kitinan.

⁸ APol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsəgol natideh tobur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa.”

⁹ Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhəvur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəbikot hən gaiug ei sil natgalegai a?”

¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mō len nəhai bətbətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəbikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsəgol natideh tosab van hən naJu gail.

¹¹ Nəbigol natideh tosa, tonor hən nəbimat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsə naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike bəkitin, səkad avan ideh toləboi bəriņ ginau len navələlito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan sagw.”

¹² Beti nəbonj aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam, ale dereh givan hən aSisa.”

AFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKinj

¹³ Nəbonj nəmaribonj galevis tovan, aAkrrippa aKinj* mai aPernis tovi aAvinən arogəm hən naut a Sisarea hən arbıke, “Ivoi,” ale arbeləlav mai aFestus.

¹⁴ Arutoh ei nəmaribonj isoibur ale len natohan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai aKinj, ike, “Ikad avan sua aFelix torinji len naim bəbanjis gegai.

¹⁵ Ale nəbonj nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō seju gail, lukel mai ginau nəsə lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab səhoti ke timaspanis.

¹⁶ Nukel mai galit ke, savi navide silat aRom hən ləberinj avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad nəbonbonan mai alat lotosor tasi hən bisor vi tarhət san gabag.

¹⁷ Imaianan nəbonj lotogəm bon gegai, nəsəvəlo be pelan han ηai nobətah len nakotan, ale nukel ke lesəhar aPol gəmai.

¹⁸ Nəbonj alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum nototvat viri.

¹⁹ Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsən aYesu, aPol toke tomaur.

²⁰ Husur nəsaləboii ke timabe hən nəbepuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bəhəhəvur m̄au ke tevi Jerusalem hən bikot ei sil nar-tastasi-an galenan.

²¹ Avil nəbonj aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukel ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa.”

²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nukel nesəsəlonj hən atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesəsəlonj həni.”

* **25:13:** AHerot Akrippa egai evi anatan aHerot Akrippa togol ajemes avān ajon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

APol len nəhon aAkrrippa

²³ Nə pelan han aAkrrippa mai aPernis arogəm len nəvivan totibau hən aṛbipət gəlar məhat, aroḃis len narum hən nəḃonḃonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai.

²⁴ Ale aFestus ike, “Akrrippa aKiŋ mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. NaJu gail pisi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən bimaaur am.

²⁵ Nəsəsabi ke togol natideh hən bimat sile. Ale nəḃoŋ toke tivan hən aSisa, noriŋi ke nesəvati van.

²⁶ Avil nəsaləḃoii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mō len nəhomit pisi, mai gaiug m̄au Akrrippa aKiŋ. Nəḃoŋ namtḃeus nausian gail van həni hum ma nəḃisəḃ natideh hən nəḃitos gati.

²⁷ Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəḃesəvat avan ideh notobaŋis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa ebuer.”

26*APol isor mai aAkrrippa*

¹ AAkrrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mōs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etuḃat sor vi tarhət san gabag ke,

² “Len nəhoḃ daməŋai, nohəhəvur hən nəḃisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naJu gail lotokel ke notogol tosa.

³ Nohəhəvur husur gaiug, aAkrrippa aKiŋ, goləḃoi nəvide pisi mai na-sor-ḃalḃal-an seJu gail. Imagenan nonjir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau.

⁴ NaJu pisi loləḃoi nəvide hən nəmauran sagw nəḃoŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natuḃatan len nəmauran sagw nəḃoŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem.

⁵ Galit ləḃike ləḃikel uri, loləḃoi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludaŋ hən ləḃehusur p̄is nəvide hən nalotuan seJu gail.*

⁶ Daməŋai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai.

⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoḃ, ale ludaŋ len nalotuan van hən aGot tabtab mōsi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiŋ.

⁸ Iməḃ mətsaləḃoi mətḃedəloḃi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan?

⁹ A mō ginau am nunau ke nimasgol natit tisəḃur hən nəḃemədas nahəsən aYesu ta Nasaret.

¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim ḃəbaŋis, ale len nakotan nudaḃ hən nəmatan hum nəḃanisman salito.

¹¹ Len naim nəḃonḃonan pisi seJu nupansəm galito vəha-səḃsəḃur, nohisi ke galit ideh ləḃisor mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum notovin-vinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nəbiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

* 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5

* 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

12 “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədərjan səbiltihai tutumav gail ale nukad naləbulat hən nə-dam-həni-an salito.

13 AKiŋ, len natubliial, nəboŋ notohusur nəpısal, noris namıial togəm len nəməv tomıial səhər namıyıl, tomıas ginau mai alat lotoyar mai ginau.

14 Ginamit pısi namtuteh len tan, beti nosəsələn hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan səlpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səbomŋ gosənəh hun nəbuluk tosevət nəhai tokan, amahean toturi həni hən bıyar bınor.’

15 Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Ale Nasub ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!’

16 Be gile məhat, geil len nariemŋ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəbitabtabuh len gaiug hən gəbevi vanuan nauman sagw, ale hən gəbikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəbevisi hən gaiug lan.

17 Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan samŋ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai.

18 Nosəvat gaiug van hən galit hən gəbesəŋav hən namətalito ale hən gəbıpair hən galit dan nəmargobut van hən namıial, dan nədərjan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləbikad narubatian dan nəsaan, ale hən ləbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadələmian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

19 “Imaienan, aAkrippa aKiŋ, nosəsələn husur atenan togəm len nəməv, ale nugol nəsa tokele.

20 Nukel ur mai nəvanuan pısi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləbigole timasnər hən nəpıran dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.*

21 Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat.

22 Vəbar daməŋai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele epıtovŋ həi hən nəsa əhai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi.

23 Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləŋon tisa, ale husur ke tevi namətəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur namıial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!”*

APol eus aAkrippa hən bikad nadələmian

24 Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govınu! Na-bıltiləboi-səhoti-an samŋ igol ke gotovınvınu!”

25 Be aPol ike, “Nəsavınvınu, aFestus gotoyalyal, avıl nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənavuan tovoı.

26 AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaıenan maii. Nunau ləboi ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovısi pəpəp.

27 Akrippa aKiŋ, godələm nəsa əhai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboi ke gotələmıi.”

28 AAkrippa ikel mai aPol ke, “Len namıyıl tomıdol maıegai, gunau ke gotələboi gəbigol ke nəbəkəm vi Kristen a?”

* 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal toñtidol o tobəlav, savi gaiug ɲai be galit pisi am lotosəsəlonɲ hən ginau daməɲai, legəm sunʔan ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

³⁰ Beti aKin, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit pisi lule məhat.

³¹ Nəboɲ lotoriɲ narumʔ enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən ɓimat o ɓitoh len naim bəbaɲis.”

³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27

APol iwol vi Rom

¹ Nəboɲ aFestus toriɲ ke namtɓiwol vi Itali, loriɲ aPol mai galevis lotobəbaɲis am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nabiltiluɔh Nasoltia SeSisa.

² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke ɓiwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuɓat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito.

³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idamʔ hən ke aPol ɓivahut van hən nabubur san gail hən ləbəkətkəta təban.

⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saiprus husur nəlan eɓuv gol ginamito.

⁵ Nəboɲ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tononɲ, namtubar naut a Mira a Lisia.

⁶ Len naut enan nasenturion isaɓ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan.

⁷ Len nəmariboɲ isoɓur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabitas a Knitus be nawolan idan masuɓ. Pəpadaɲ hən naut a Knitus nəlan eɓuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuɲon a Salmone.

⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idan vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaɲ hən nabiltivile a Lasea.

⁹ Nəmariboɲ isoɓur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboɲ hən Nabəbaɲan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel naləlagəuan mai galit

¹⁰ ke, “Laluɲan, noris ke dereh nawolan egai tidan habat ale natit tisoɓur timasig, savi nəkako mai nəwag ɲai, be nəmauran tisoɓur am.”

¹¹ Avil nasenturion sadələm masuɓ hən nəsa aPol tokele, esəsəlonɲ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ɲai.

¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtɓitoh lan len nahəbati naut susus, isoɓur len galit pisi luke namtiwol dani hən hum ma namtɓibar naut a Finiks hən namtɓitoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut susuahan tokəta vi nəsautes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboɲ nəlan toɓuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləɓibar naut a Finiks ɲa loliv naga, lotuɓat wol tukot pəpadaɲ hən naholoul a Krit.

¹⁴ Avil sadareh nəlan paru, nahəsən aNotis, eɓuv idan tukot len naholoul a Krit gəmai.

* **27:9:** Nəboɲ hən Nabəbaɲan evi nəboɲ tibubau seJu gail. Len nəboɲ enan ləsəhan, lobəbaɲ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbaɲ hən nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboɲ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ɲa nətas isa masuɓ hən nawolan.

15 Husur nēlan iŵas nēwag wol gol ke edēdas biwol len nēlan topat gol nēhon maienan, namtupair, sarmar mai nēlan.

16 Nēboŋ namttogam tarhēbab len natuhholoul, nahēsan a Kauta, namtolēboi namtbēliv natuhbōt vi mēhat len nēwag wol, naut kēmas ke todaŋ, ale namtubanjs gati.

17 Nēboŋ tovi mēhat tonōŋ, lōpis garu hēn nēwag wol hēn nabiltihau hēn asike bimaŋŋul. Beti husur lomētahw ke likos len nasēhau a Sirtis, lubar hēn nēlai tovi aga, ale nētas isar hēn galito, nēwag wol igam mēdau.

18 Nētas ekur habat hēn ginamito gol ke pelan han lotubat bubulan nēkako len tas.

19 Ale len nēmaribōŋ totor han lubar hēn nahudhutih hēn nēwag len tas hēn navēlalit ŋai hēn lēbimaur.

20 Len nēmaribōŋ isōbur namityal mai namēso gail lēsavisi. Nēlan paru iŵas habat hēn ginamito van gol ke namtsadēlomi am ke namtbimaur.

21 Nēboŋ ebēlav lēsēhan, beti aPol ile mēhat, ikel mai galit ke, “Lalumān, ivoi mētāsēsēlōŋ hēn nalēlōgauan sagw. Asike mētawol dan naut a Krit, natit gail hēn nēwag asike lētēmaŋŋul, asike lētēmasig.

22 Be nukel mai gamit ke, ivoi mētētēgau gat nēlōmito husur nēmauran samito asike imasig, nēwag wol ŋai dereh timasig.

23 AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil tēban ginau

24 ike, ‘Sagemētahw Pol. Dereh gimaur, geil māu len nākotan seSisa, ale aGot eviol hēni mai gaiug tia hēn nēmauran salit pisi lotosah len nēwag wol mai gaiug.’

25 Imagenan, lalumān, mētelēŋon tivoi am len nēlōmito husur nukad nadēlōmian len aGot ke dereh tesuŋān nēsa tokele mai ginau.

26 Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

27 Nēboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nēboŋ nētas tosar hēn ginamit tukot len Nētas Atria, tubloh len mariug alat lotoum len nēwag wol lunau ke lusal gēm pēpadaŋ hēn naut ideh.

28 Lugol ris nēsarehan hēn nētas, sabi ke namita† han tovi 37. Sēdareh lugol ris nēsarehan tētas, sabi ke namita han tovi 27.

29 Lomētahw ke hum ma namtbikos len nēvat, ale lubar hēn naga ivat bathuwag beti lusor tuŵ vir nalennēyal bēgēmai.

30 Galevis lotoum len nēwag wol lohisi ke ligam dan nēwag, ale lorin natuhbōt vi pan gēras ke libar hēn naga gail dan nēmashuwag.

31 Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike lēbītoŋ len nēwag wol, asike mētōlēboi mētbīmakuv dan nēmātan.”

32 Beti nasoltia gail luta kotov nēhau totah gat natuhbōt, gol ke isal.

33 Pēpadaŋ hēn naut bīlan aPol enjir galit pisi ke lihan, ike, “Damēŋ nēmaribōŋ evi 14 mētōtoŋ van mētēsēhan, ale nēhanan samit ebuer.

34 Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hēn bēvi tarhēt samito. Mitimasgole hēn mētbīmaur. Husur nasivur ideh len nēkadumit asike imasig.”

35 Nēboŋ tokēmaienan tonōŋ, len nēholit pisi ilav nabēta, esipa len aGot, ebūr nabēta ale etubat hani.

36 Galit pisi lolēŋon ivoi am len nēlolito ale luhan.

37 (Ginamit pisi len nēwag wol enan namtovi 276.)

38 Nēboŋ lotohanukub tonōŋ, lobubulan nawit len tas hēn bīgol nēwag wol bēmēlala.

† 27:28: Len nēboŋ enan lēsēkad namita, lukad nēfatom tovi pēpadaŋ hēn namita eru.

Nəwag wol ikos, imaṗulṗul

³⁹ Nəboŋ naut tolan, ləsaris ləboi naut be lokəta bunus nəburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi.

⁴⁰ Na luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləḃipat butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah ruḃat nəhau gail lotopis gat nəvos wolwol gəlaru həni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan ḃəvuvi, ale luwol vahut bitas.

⁴¹ Lubar naut nəwilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədas ḃerus be nəḃiltitas iṽas nəbathuwag van van vəmaṗulṗul.

⁴² Nasoltia gail lusor utaut hən ləḃigol alat lotobanjs gat galito limat hən asike ləḃegəgar yav.

⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran leməlah len tas a mō, gəgar vahut.

⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosu ke, ideh lith gat nətarhai, ideh lith gat nahudhuwag. Imagenan galit ṗisi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovahut namtusabi ke nahəsən naholoul enan evi Malta.

² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosu ei luvoi habat hən ginamito. Lotuŋ nəhab, ale lukel nahəhaṽuran salito mai ginamito.

³ APol itariv nəhab galevis, be nəboŋ toriŋi len nəhab, nəmāt sua, nəvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navəlan.

⁴ Nəboŋ alat a Malta lotoris nəmāt totahətah len navəlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulumian togol nəmatan. Naut kəmas gai səmat len tas, nagot ṗəhaṽut sidato, aNoran†, asike idam ke timaur am.”

⁵ Be aPol ekur kuv nəmāt vi lan nəhab ale aPol imaur sal.

⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebəlav sobuer. Natideh savisi həni. Ale logəgel hən nənauan salito, lotubət kele ke evi nagot sua.*

⁷ Pəpadan hən naut enan ikad nətan sinəvanuan totibau hən naholoul, nahəsən aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekətkəta təban ginamit len nəmariboŋ itor.

⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsah. Ipat len nəmel, epud mai eṗirṗir. APol ivan həni, isor tuṽ. Nəboŋ tononj eriŋ navəlan gəlar lan ale imaur.

⁹ Husur natenan, galit ṗisi len naholoul lotoməsah, logəm hən aPol ale lumaur.

¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtḃiwol vi lau, lousan natit ṗisi ḃevi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namtovi lau len nəwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. Ikad Naməlav Larmiṽan‡ tovi naməlauah han.

¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nəmariboŋ itor.

¹³ Beti namtorin naut enan namtubar naut a Rekiu. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtorin naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli.

* **28:3:** Nəvaipa evi nəmāt tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol ke timat. † **28:4:** ANoran evi nahəsən nagot tovi ṗəhaṽut sua silat a Kris. * **28:6:** Uman 14.11 ‡ **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a mō salito ikad anatan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks

14 Len naut enan namtusab nēvanuan nadəlomian lotous ginamit hən namtbitoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

15 Nəboŋ nēvanuan nadəlomian gail ei lotosəsəloŋ həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Nəvŋav Itorš hən ləbēbubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nələn, ale esipa vi təban aGot.

16 Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam hən aPol bitoh səbən len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkol həni.

APol len naut a Rom

17 Len nəmariboŋ totor tohusuri, aPol ekis naju gail lotoil a mō gəmai. Nəboŋ lotobonbon ikel mai galit ke, “Lalunian, avagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədas nēvanuan sidat gail mai navide setəmadat ta sutuai, naju gail luhah gat ginau len naut a Jerusalem ale lorin ginau len navəlan alat a Rom.

18 Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke lerin ginau nivan husur ləsəsab natideh tonor hən nəbimat.

19 Avil nəboŋ naju gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nəbikot hən nēvanuan sagw gail sile.*

20 Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

21 Ale lusor vari ke, “Namtsəlav naləbulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug.

22 Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam gail, husur namtoləboii ke, nēvanuan gail len naut pisi lusor tas naluvoŋ egai hən nalotuan totile.”

23 Lorin gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isəbur logəm vi lan naim totoh lan. Tubat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləbēgəgel hən nənauan salit husur aYesu.

24 Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi.

25 Husur nənauan salit sasua, lotubat rin naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, alsaiah,

26 ke,

“Givan hən nēvanuan galegai, gike,
 “Len nasəsəloŋan samito, dərəh mətəsəsəloŋ
 be asike mətəsəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dərəh mətəkəta
 be asike mətəkəta ləboi nəsa notogole.”

27 Husur nəkadun alategai egəm vōnvoŋ,
 pəpadan nədarinjalit ebulbulol,
 ale namətalit iber.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədarinjalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
 nəlolit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətagol galit lətəmaur.*

š 28:15: Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Nəvŋav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom. * 28:19: Uman 25.11 * 28:27: Isa 6.9-10; Luk 8.10

28-29 “Ale ginau nuke mäteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəloŋ balai!”* **

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhəvur hən nəvanuan pisi lotogəm həni.

³¹ Ikel ur natohan pipihəbələn aGot, eḡusan husur Nasub aYesu Kristo len na-il-ḡuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

---

* **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6   ** **28:28-29:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai:
²⁹ Nəboŋ tokel nasoruən enan tonoy, naJu gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

aPol itosi hən nəsə?

Itosi hən hēvusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datbinor len nəhən aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datbikad nəmauran tovoi. aPol itos nalobulat napisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi pəpadan hən nasihau A.D. 57 nəboη totoh len naut a Korint.

aPol itos nalobulat napisulan egai hən hētaut hən napisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsəvai nadəlomian silat siYesu mai navide hən nadəlomian enan bəgəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1–16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləηonian siPol (1.1–17)

2) Nəvanuan gail pisi loləboi ləbimaur len aYesu ηai (1.18–3.20)

3) Napisal siGot hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsəan salito (3.21–4.25)

4) Nəmauran tovevu len aKristo (5.1–8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot mōs alat seIsrael (9.1–11.36)

6) Navide silat siYesu (12.1–15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14–16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbevi hai pispisul mōs na-kel-uri-an san tovoi.

² Sutuai, nəboη aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot nal-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.*

³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kih.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədanjan nəboη togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai ginau,* hən nəbevi ahai pispisul mōs nahəsan aKristo, hən nəbekis nəvanuan dan naluvoη hən nəvanuan naut tiltile pisi, hən ləbigol husur nəsə tokele bathut nadəlomian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətəbevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit pisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətəbevi esan səbon.

AGot atəmadato mai Nasuβ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləηonian siPol hən bevi Rom

* **1:2:** Isa 52.7, 61.1   * **1:3-4:** Mat 1.1   * **1:3-4:** Psa 2.7   * **1:5:** Len nasoruan ta Kris len naut egai ike *ginamito*, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səbon.

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi tēban aGot hən gamit pisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadəlomian samito len navile a pan kavkav.

⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNaton uluŋan, aGot eləboii ke notokitin nəboŋ notokel ke notosor tuŋ mōs gamit tabtab.

¹⁰ Akis vəbar daməŋai len na-sor-tuŋ-an sagw, nous aGot ke, bələŋoni, dereh tigol naŋisal ideh hən nəbēmədoŋ tēban gamito.

¹¹ Husur noləŋon masuŋ hən nəberis gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mət̄bikad naviolan ideh seNunun aGot hən biŋol mət̄bidan am.

¹² Noləŋon masuŋ hən nəberis gamito hən dat̄biŋol dat̄bələŋon bivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadəlomian samito mai gamit am mət̄evi tarhət sagw len nadəlomian sagw.

¹³ Bathudud nadəlomian gail, nuke mət̄eləboii ke notonau utaut hən nəbēmədoŋ tēban gamito. Nugol vəha-səbur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəbar daməŋai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad naŋite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.*

¹⁴ Noləboii ke aGot eriŋ nauman len ginau ale nimagole mōs nəvanuan gail pisi, nəvanuan nabiltivile gail mai auleut gail, alat lotokad naləboian mai alat lototətan həni.

¹⁵ Husur natanan, noutaut, noləŋon nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsə hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaŋan siGot mōs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadəlomian: mōs naJu gail a mō, beti alat ləsavi Ju.

¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot naŋisal hən aGot biŋol dat̄binor len nəhon. Naŋisal enan etubat len nadəlomian van van, inoŋ len nadəlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadəlomian nəvanuan nanoran ikad nəmauran.”*

Nələl paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

¹⁸ AGot len nəmav evəhot nələl paŋpaŋ san. Nələn epəŋas nəsaan silat lotomətəhan aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iparpar hən galito.

²⁰ Naut kəmas lotodədas ləberis nədaŋan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədaŋan mai nəboruan san aruparpar len natit pisi togole. Husur len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan ləsələboi ləbetətəs gol galito.

²¹ Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maienan, ləsəsəl suh nəyalalan san surŋan tovi Got, ləsasipa vi tēban. Be nənauan salito egam vi ut kəmas, nənauan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lopul hən nəmargobut ŋai.

²² Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoŋon gail.

²³ Lugel nəyalalan siGot totoh vi sutuai hən nələblab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman nəməsav gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkaləh.*

²⁴ Imagenan, aGot eriŋ gaḅulan galito hən ləbiŋol natideh lotoləŋoni len nəlolito, gol ke, len nabīŋbiŋalan salito, lomədəs nəbelit gabag len naitian tosa lotogolgole.

* 1:13: Uman 19.21 * 1:17: Hab 2.4 * 1:23: Deu 4.16-18

²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hən nalibliḅonjan. Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsalotu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

²⁶ Husur lotogol natgalenan aGot eriḅ gabulan galito hən ləḅigol naḅide tobḅiḅinjal ideh lotoləḅoni. Alatrəhaḅut salit tu lupair dan naḅisal hən naitian mai asoalit gail hən ləḅigol naitian mai galit gabag.

²⁷ Len naḅide tomaiēnan alaluḅian lupair dan naitian mai alatrəhaḅut, nəlolit isahsah len galit gabag. Alaluḅian ləḅur kotov naḅide tonor, lugol tobḅiḅinjal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor hən nəsa galit səḅolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləḅoi-aGot-an savi natideh, aGot eriḅ gabulan galit hən ləḅitoh len nə-nau-sabsab-an salito. Imaiēnan lugol nəsa sanor hən ləḅigole.

²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: naḅoruan sasa, na-ləḅon-masuḅ-hən-natite-an hən natite, nəsasaan, lutabulol bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugolgol nəmatan, lopul hən naḅitḅituhan mai nagəḅərasan. Lohəhaḅur hən ləḅigol na-ləḅon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail,

³⁰ lusor mədas nahəsalito. Lomətahun bun aGot, len naḅivan salit ləḅənanu avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namitisau hən ləḅinau tabtab hən naḅisal toveveu hən ləḅigol nəsaan. Ləsagol nəsa atata mai anana artokele.

³¹ Len naḅide hən nəmauran salito ehum lotomelmel, ləḅur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an eḅuer len galito, nəlolit sətanjs avan ideh, ehum ləḅəkad nalolosaan ideh.

³² Loləḅoi ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogol naḅide lotomaiēnan limasmat. Avil lohusur naḅide galen sal. Savi natenan ḅai, be lohəhaḅur hən ləḅeris nəvanuan gail am ləḅəhusur naḅide salito.

2

AGot inor len nə-səḅ-səḅoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḅ səḅoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsaləḅoi gəḅetətas gol gaiug, husur gaiug am gusa suḅnan galito. Nəḅonḅ gotosaḅ səḅoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaḅ səḅoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toḅitḅitoḅ.*

² Datoləḅoi ke, nəḅonḅ aGot tosaḅ səḅoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-səḅ-səḅoti-an san inor hən nakitinan.

³ Imagenan, gaiug, nəḅonḅ gotosaḅ səḅoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naḅide toḅitoḅ hum galito, gunau ke gotoləḅoi gəḅigam yav dan nəpanismen siGot a? Ao!

⁴ Gəsaləḅoi ke aGot tovoi masuḅ hən gaiug a? Gai satutut hən ḅemətahun gaiug; len nasusumaran, itoh məḅau mai gaiug. Gəsaləḅoi a? Hum ma natgalenan ləḅavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən ḅesəhar gaiug van hən nəḅairan dan nəsaan, gəḅəḅənaḅ səḅoti a?

⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduḅ iḅonḅon, gomətahun gəḅipair dan nəsaan saḅ. Bathut gotomaiēnan gugol ke nəpanismen saḅ gabag evivi məhat am, husur

* **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naḅu gail husur lupatpat galit məhat səḅor alat ləḅavi ju.

nəboŋ hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot bikel vəhot nə-sab̄-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.*

6 AGot dereh tilav nəpurpuran mai nəvanuan p̄isi tinor hən nəsa lotogole.*

7 Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləbigol navoian, lotodaŋ len aGot hən b̄eviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai.

8 Be len nəbilitilol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot t̄epəŋas alat lotonau galit səbolito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito.

9 Nə-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan p̄isi lotogol nəsaan: nəJu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju.

10 Be alat lotogol navoian, dereh aGot t̄isal suh galito, t̄eputsan nəhəsalo, t̄erij natəmat len nəlolito: nəJu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju.

11 Husur nəvide siGot epītōv van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

12 Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh t̄isab̄ səhoti ke limaspanis.

13 Husur savi alat lotosəsəloŋ hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot t̄erij ke galit linor len nəhon.

14 Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləb̄ehusur nəb̄oruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəloŋ h̄eni boŋ ideh.

15 Len nəvide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənanuan salit səbolit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor.

16 Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ b̄epəp̄ehun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan p̄isi lotosusuani. Nəpəp̄ehunian enan, dereh t̄erij len nəvəlan aKris̄to aYesu, hum na-kel-uri-an sagv̄ tovoi tokele.

NəJu gail mai nalo

17 Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̄.

18 Gaiug goləboi nəsa Nasub̄ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eṽusan gaiug.

19 Len nənanuan sam̄ gunau suluvi ke gotoləboi gəb̄esəhar nəvanuan gail, lotovi metbesw len nənanuan salito. Gunau suluvi ke gotohum n̄am̄ial toləboi b̄em̄ias n̄ap̄isal m̄os alat lototoh len nəm̄argobut.

20 Gunau suluvi ke gotovi hai p̄usan m̄os alat lotovi hoŋon mai alat ləsəmatmatu len nədəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien h̄eni husur gukad nalo siGot tovi nəkadun nələboian mai nakitinan.

21 Imaienan, gəb̄eṽusan avan ideh gail, imabe gəsəṽusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Sam̄teṽnənah!” be gaiug, govəṽnah a?

22 Gukele ke, “Sam̄tigol naitian toḅur koton nəlahan!” be gaiug, guḡol naitian toḅur koton nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nələblab̄ gail, be naim nalotuan hən nələblab̄ gail, govəṽnah lan a?†

23 Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḅur kokotov nalo enan mədas nəhəsən aGot a?

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3 * 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12 * 2:11: Deu 10.17 † 2:22: Deu 7.25. NəJu gail lomətahun nələblab̄ husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan silablab̄ gail, ale lohəḅəv̄ur hən nəvat lotokade len nəboŋ lotopur h̄eni.

24 Husur natosian siGot ike, “Gamit mættovi Ju, naluŵoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mēdas nahəsən aGot sil gamito.”[‡]

25 Gəbīgol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəbēbur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sam̄ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boŋ ideh.

26 Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləbīgol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̄an lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esum̄an lotovi Ju gail.

27 Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisab səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspanis husur gukad nalo be gobur kokotovi.

28 Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin.

29 Ao. NaJu kitin evi Ju mau len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas bīgol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisal suh nəvanuan tomaianan. Nəvanuan gail asike ləbīsal suhi, be aGot mau dereh tisal suhi.[§]

3

1 Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh bēvi Ju? Ivoi mabe hən bikad na-tiv-dalusi-an?

2 Ivoi habat len natit pisi! Metəkav ikad natsua: aGot erin̄ nasoruan san len navəlan naJu gail.*

3 Be galit galevis asike ləbīdan̄ len aGot, gunau ke nə-par-dəlomi-an salito igol aGot sədan̄ len na-kel-gati-an san gail a?

4 Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan pisi lovi vanuan nalibliboŋan gail. Hum aTevit aKin̄ tokele sutuai ke, “Nasub̄ aGot, natit pisi gotokele mau, ekitin.

Avan ideh bīke bisor tas gaiug len nakotan, dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, gokitin, ale dereh gewin len nakotan enan.”*

5 Be nəsaan sidat bəvusan pərpəp hən nanoran siGot, datekəmabe? Datləboi datbīke aGot sanor nəboŋ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaianan,

6 be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpəhun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

7 Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboŋan sagw bīgol pərpəp hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail ləbīsal suh nəyalyalan san, bimaienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliboŋan sagw hum tovi saan?”

8 Ale nəvanuan galevis lusor mēdas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan bīgol navoian!” Alat lotokəmaianan, dereh lipanis, ale ivoi hən ləbīpanis![†]

Səkad nəvanuan nanoran ideh

9 Ale datekəmabe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvovi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmaianan. Noil hirhir len nəsa

‡ 2:24: Isa 52.5. § 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri. * 3:4: Psa 51.4 † 3:8: Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlotit topəŋas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas.

notokele tia ke, nəvanuan pisi, naJu gail mai alat ləsavı Ju, galit pisi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito.

¹⁰ Hum natosian siGot toke,
“Səkad nəvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh toləjon ke teləboi aGot

¹² Galit pisi lupair dani,
nəvide salit pisi isa batbat.
Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”[†]

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəbən nəbirimat tobos nətan.
Namealito igol nagəgərasan.
Nəsa lotokele igol nasənanan,
hum nabehi hən nəmət togole nəboj tohat nəvanuan.”^{*}

¹⁴ “Nabuɔolit epul hən nasoruan namədasian mai na-mətahun-buni-an.”^{*}

¹⁵ “Lusaṽsaṽut hən ləbıgol nəmatan.

¹⁶ Lugol namədasian mai na-ləjon-isa-an len naut pisi lotovi lan.

¹⁷ Ləsaləboi ləbitoh mai nəvanuan tile ideh len natəmət.”[§]

¹⁸ “Ləsəmətahw len nəyalyalan siGot. Ləsənau.”^{**}

¹⁹ Gidat datoləboi ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len nəvələn nalo, hən nəvanuan gail asike ləbələboi ləbetətəs gol galit am, ale hən bimasil ke nəvanuan pisi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot.

²⁰ Imaienan, avan ideh saləboi bınor len nəhon aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ɲai hən datbėbunus ləboi nəsaan sidato lan.”^{*}

Daturon mabe len nəhon aGot?

²¹ Be gagai, aGot evəhot nəpısal hən datbınor len nəhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh həni. Nəpısal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail lopəhav utaut həni sutuai tia.”^{**}

²² AGot erinji ke dattonor len nəhon nəboj dattorin nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan pisi lotokad nadələmian. Nəvanuan pisi lopitpıtoṽ,

²³ husur nəvanuan pisi lugol nəsaan, ɲa lutoh a tut, a tut masuṽ dan aGot, ləsanor kasi hən ləbıbar nəyalyalan san.

²⁴ Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas həni, len aKristo aYesu toṽur nəmakuvan sidato, aGot erinji ke dattonor len nəhon.

²⁵ AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san bidadukv nəlol paɲpaɲ siGot, nəlon topeɲas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadələmian lotokade len nəmatan siYesu mōs galito, aGot eruɔbat nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot ipaɲpaɲ; bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nəsaan silat ta mō, ta sutuai, səpansem galito.

²⁶ AGot igol natgalenan hən nanoran san bimasil len nəboj ta daməɲai. Igol tomaienən hən gai gabag bınor, ale hən bıgol nəvanuan ləbınor len nəhon, ləbıkad navoivoian mai nəboj lotokad nadələmian len aYesu topanis salito.

[†] 3:12: Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * 3:13: Psa 5.9, 140.3 * 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1 * 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 ** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi naləbulat torim aMoses totos gail.

²⁷ Imagenan, datoləboi datbisor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datbikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu.

²⁸ Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian dattokade, aGot erinji ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri.

²⁹ AGot evi Got seJu gail na? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am!

³⁰ Husur Got esua nai. Len nadəlomian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.^{††}

³¹ Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattorinji nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siApraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtbinau aApraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur naʔisal hən nəvanuan bəgəm binor len nəhon aGot, aApraham isabi ke imabe?

² AGot təsəb aApraham tanor len nəhon husur natit aApraham togol gail, aApraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bisor patpat gai məhat len nəhon aGot.

³ Husur natosian siGot ike, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”*

⁴ Nəvanuan toum, naʔurʔuran san savi naviolan, be evi ʔurʔuran hən nauman san.*

⁵ Be dat səmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhon hum tovi naʔurʔuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit təkəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaʔuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ “Alat aGot toruʔat na-ʔur-kotov-nalo-an salit gail dan galito, navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail, navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhaʔur həni,

husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

⁹ Be nahəhaʔuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an na? Aoi! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”*

¹⁰ Be natenan evisi naʔis? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot erinji ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal.

¹¹ Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toʔarʔar ke, aGot torinji ke, inor len nəhon. Imaienana, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienana Apraham evi atəmalit ʔisi lotokad nadəlomian

^{††} **3:30:** Deu 6.4; Kal 3.20. * **4:3:** Gen 15.6; Kal 3.6 * **4:4:** Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman samt igol gai ikabut samt. Natenan igol naʔurʔuran samt savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * **4:8:** Psa 32.1-2 * **4:9:** Gen 15.6 * **4:11:** Gen 17.9-14

be læsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot erinj ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito.

¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, læbikad nadəlomian topitov hum nadəlomian aAraham atəmadat tokade nəboj səkad na-tiv-dalusi-an sal, aAraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aAraham mai nəpasusan san gail. Nəboj aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aAraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aAraham tokade lan, aGot erinj ke inor len nəhon.*

¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ηai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh.

¹⁵ Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-βur-kotov-nalo-an am tabuer.†

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian ηai aGot erinj ke gidat datunor len nəhon, hən datbikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siAraham pisi læbikad nəsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadəlomian len aGot surian aAraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aAraham evi tata sidat pisi dattokad nadəlomian.

¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aAraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toβuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aAraham ikad nadəlomian hən bəgəm vi tata sinaluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Naliliməso gotorisi, nəpasusan sam dereh lisobur maienan.”*

¹⁹ Ale nadəlomian siAraham sateh naut kəmas nədam han pəpədaη tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpədaη hən tomat mai aSarah tobutoh.*

²⁰ Gai sariη gaβulan na-kel-gati-an siGot. Eriη nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idaη am, ale isal suh nəyalyalan siGot.

²¹ AAraham inau læboii ke aGot eləboi βigol natideh tokel gati.

²² Ale husur nadəlomian san, aGot erinj ke tovi vanuan nanoran.*

²³ Natosian enan toke “aGot erinj ke tovi vanuan nanoran” səpat mōs aAraham ηai.

²⁴ Natosian enan ipat mōs gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datberinj nəlodato lan, dereh terinj ke dattonor len nəhon.

²⁵ AGot idam hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datβinor len nəhon aGot.*

5

Naviη nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot erinj ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat təban aGot.

² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datoβis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikəkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot.

* **4:13:** Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 † **4:15:** Nalo evusan nəsaan sidato, be saləboi βilav kuv nəpanismen sile dan gidato. * **4:17:** Gen 17.5 * **4:18:** Gen 15.5 * **4:19:** Gen 17.1, 15-22 * **4:22:**

Gen 15.6 * **4:25:** Isa 53.4-5

³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləŋjon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboi ke na-ləŋjon-isa-vəsa-an iʋan hən nə-dəŋ-ḅuri-an.

⁴ Nə-dəŋ-ḅuri-an igol aGot ehəhəvur hən naʋide sidato. Ale datḅeləboi aGot tohəhəvur hən naʋide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idəŋ am.

⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisəpoh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboŋ datsaləboi datḅigol navoian sal, len nəboŋ tonor həni, aKristo imat mōs gidat datsənaui aGot.

⁷ Nəvanuan evis ŋai ludam hən ləḅimat mōs nəvanuan tile, be ludam hən ləḅimat mōs nəvanuan nanoran ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅimat mōs nəvanuan tovi.

⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iparpar ke toləmas masuʋ hən gidato maiegai ke: nəboŋ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat mōs gidato.

⁹ Len nəda hiYesu, aGot eriŋi ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot.

¹⁰ A mō, nəboŋ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNaton ulurŋan hən ḅimat gel gidato. Nəboŋ togol tomaiənan, aGot igol datukad natəmat mai navoioian maii. Ale datḅikad navoioian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paŋpaŋ siGot.

¹¹ Savi natenan ŋai, be datukemkem husur datsakad nəsasaaan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat mai aGot, gol datohəhəvur masuʋ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəboŋ aAtam togol nəsaan, nəsaan eḅis len navile a pan, ale naʋit nəsaan evi nəmatan. Imaiənan len nəsaan siAtam, nəpasusan san piŋi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan piŋi.*

¹³ Sutuai, nəboŋ nalo siMoses toḅuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsaan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galənan ke tovi nəkabut salito.

¹⁴ Be len nəboŋ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan piŋi. Naut kəmas ləsəḅur kotov nakelean toḅəŋ siGot hum a Atam toḅur kotovi, naut kəmas natenan, lumat surŋan aAtam.

Datoləboi datḅenənoʋ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo.

¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuʋ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isoḅur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən naruḅatian dan nəsaan mai nəvanuan isoḅur.

¹⁶ Ale naʋit na-viol-kəmas-an etile masuʋ hən naʋit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iʋan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iʋan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsaan tosoḅur.

¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan piŋi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuʋ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot eriŋi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləḅinor len nəhon maiənan, dereh likad nədəŋan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke naʋit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan piŋi. Len naʋide tomanənan, naʋit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan piŋi loləboi ləḅinor len nəhon aGot mai ləḅikad nəmauran kitin.

* 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19

19 Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isoḅur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tıgol nəvanuan tiḅur linor len nəhon.

20 Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan begəm tibau len na-ləboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuḅ am səhori,

21 hən navoian həsəhor nəsaan. A mō, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan pisi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaianan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

1 Ale datekəmabe? Ivoi hən datḅigol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni betibau am a?*

2 Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a mō imat ebun. Imabe datutoh lan sal?

3 Gidat pisi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat ḅonḅon maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a?

4 Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nəbur nəmatan hən datḅikad nəmauran veveu hən datḅitohtoh lan. Imaianan hən datḅesumian aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.

5 Husur, datḅiḅon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datḅon maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san.

6 Datoləboi ke, nəmauran sidato ta mō itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan.

7 Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan.

8 Ale husur dattomat mai aKristo, datodəlomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab.

9 Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas ḅimat tətəs am. Nəmatan asike iwol həni ḅoŋ ideh am.

10 Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən toḅur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh mōs nəyalyalan siGot.

11 Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboi ke, nəmauran hən nəsaan samit ta mō, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh mōs nəyalyalan siGot len nəmauran veveu məttokade.

12 Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur naləŋonian hən nibemito lotosa.

13 Samtidam kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa hən ḅigol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail pisi mai aGot hən ləḅigol nəvide lotonor len nabunusian san.

14 Husur nəsaan asike iwol hən gamit am, husur mətsatoh len navəlan nalo be mətutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

15 Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni. Imabe? Namilen ke inor hən datḅigol nəsaan a? Satimagenan!

* 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12

¹⁶ Nəboŋ məttodaŋ hən mətb̄igol natit p̄isi avan ideh tokele, mətogəm vi slev san. Mətsaləboii a? Mətb̄ilekis hən mətb̄igol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav gamit vi lan nəmatan. Mətb̄ilekis hən mətb̄igol nəsa aGot tokele, ilav gamit vi lan nəmauran hən nanoran.*

¹⁷ Be sipa vi təban aGot! A m̄o məttovi slev sinəsaan, be gagai, len nəlomit kavkav, mətugol husur nakitinan hən nəpusanan məttokade.

¹⁸ AGot ep̄ur kuv gamito dan nəsaan tia. Mətsavi slev sinəsaan am. Mətogəm vi slev sinanoran.

¹⁹ Nokəmaienan len nasoruan kəta hən mətb̄ələboi səhot nəpusanan sagw. A m̄o mətudaŋ hən gamit kavkav hən mətb̄evi slev hən nəvide tosa totaʋtaʋor mai nəsaan m̄os mətb̄igol nəsaan van am. Gagai mitimasdaŋ hən gamit kavkav hən mətb̄evi slev sinanoran m̄os mətb̄ikad nəboruan siGot.

²⁰ A m̄o, nəboŋ məttovi slev sinəsaan, mətsatoh len nanoran, nanoran sawol hən gamito.

²¹ Be nəvit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan məttogol gail. Nəvit natgalenan evi nəmatan!

²² Be gagai aGot ep̄ur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan biwol hən gamit am. Mətovi slev siGot beti. Husur natenan, mətulav nəboruan siGot, ale nəvit nəboruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai.

²³ Husur nəpurpuran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

7

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

¹ Bathudud nədəlomian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad nədanjan hən na-il-a-m̄o-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai.

² Len nalo, nəpəhəʋut tolah itoh len nəvəlan nəhəʋut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan b̄imat, alitenan asike itoh len nəvəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan.

³ Imaienan, nəboŋ ahaʋut san tomaur sal, alitenan bilah mai togon, dereh lekis alitenan hən nəpəhəʋut togol naitian tosa tobur kotov nəlahan. Be ahaʋut san b̄imat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas bilah tətəs mai nəhəʋut tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nəlahan.

⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ məttoḃon mai niben aKristo len nəmatan san, mətumakuv dan nalo.* Ale gagai mətuḃon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datbiʋan hən nəvit siGot.

⁵ Nəboruan dattokade a m̄o evi nəboruan hən nəsaan. Nəboŋ nəboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuʋ hən datbigole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit p̄isi dattogole luʋan hən nəmatan.

⁶ Be gagai, gidat dattoḃon mai aKristo len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobaŋis gat gidato. Imaienan datsahusur nəp̄isal ta m̄o, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur nəp̄isal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

* **6:16:** Jon 8.34 * **7:4:** Len naut egai ehum dattovi pəhəʋut ale nəhəʋut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo.

⁷ Datekəmabe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaïenan! Nalo taḅuer, asike nətələboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləḅonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm̄ tevənoh natideh.”*

⁸ Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləḅonian tiltile gail. Husur nalo taḅuer, nəsaan asike təkad nədaḅan tomaïenan.

⁹ A m̄o, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəḅoḅ notosəsələḅ hən nakelean todaḅ toke, “Sa-nələm̄ tevənoh natideh,” numad-haləboii ke nugol nəsaan, nəsaan imaur len ginau.

¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epəpəhun ginau dan aGot. Imaïenan, nunau səhoti ke nakelean enan todaḅ topat hən bilav nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!*

¹¹ Bathut len nakelean enan todaḅ nəsaan isaḅ naḅisal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaḅ, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaḅ len nalo evi siGot, inor, ivoi.

¹³ Bimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaïenan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən ginau, epəpəhun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan len nəlogw ipərḅar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəḅalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad naḅoruan nəsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nəsaan.

¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləḅon nəḅigole, nəsaḅole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəḅigole.

¹⁶ Be nəsa notogole ḅevi nəsa notomətahun nəḅigole, nudam̄ ke nalo ivoi.†

¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im san len ginau togole.

¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len naḅoruan sagw hən nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi.

¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsaḅole. Nomətahun nəḅigol nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni.

²⁰ Avil nəḅigol nəsa notomətahun nəḅigole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusaḅ natesua tomaïegai tabtab ke: nəḅoḅ notoləḅon nəḅigol navoian, nəsaan itah tabtab mai ginau.

²² Husur len nələn nəlogw noləmas bun nalo siGot,

²³ be nobunus nədaḅan‡ tile am len ginau toḅal mai nalo nənauan sagw toləḅoni. Ale nədaḅan enan igol nəsaan topat len ginau, iḅaḅis gat ginau.

²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəḅavuran eḅuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai toḅəhar ginau van hən nəmatan? Ase?

²⁵ AGot səḅon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dərəh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len naḅoruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

* 7:7: Exo 20.17; Deu 5.21 * 7:10: Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * 7:11: Gen 3.13 † 7:16: Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun ḅeḅur kotovi, namilen ke eləḅon ḅigol husuri. ‡ 7:23: Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaḅan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

1 Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh m̄os alat lotovi seKристо, aYesu.

2 Bathut nədaŋan seNunun Nəmauran len aKристо aYesu igol gumakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan.*

3 Nalo edədas b̄ilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədaŋan sidat səbodat, datsaləboi datb̄igol husur nalo. Avil nəsa nalo todədasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun ulum̄ian matmat san hən b̄egəm vi vanuan. Ikad niben mai nəb̄oruan sun̄ian gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot eriŋ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan m̄os nəsaan sadit gail. Igol nədaŋan hən nəsaan inoŋ.

4 AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləbisarpoh len gidato m̄au, hən datb̄eləboi datb̄igol pis naʋide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləŋonian seNunun aGot.

5 Alat lotogol husur nəb̄oruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa nəb̄oruan nəsaan toləŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləŋoni.

6 Husur nəboŋ nəb̄oruan nəsaan towol hən nənauan, naʋite evi nəmatan. Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nənauan, naʋite evi nəmauran mai natəmat.

7 Bathut nəboŋ nəb̄oruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boŋ ideh, savi enan ŋai, be edədas b̄igol husuri.

8 Husur enan, alat lotogol husur nəb̄oruan nəsaan salito ləsaləboi ləb̄igol aGot b̄ehəhəvur.

9 Be gamito, m̄ətsagol husur nəb̄oruan nəsaan, m̄ətugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike b̄ikad aNunun aKристо lan, gai savi seKристо.

10 Be aKристо b̄itoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu m̄os gamito husur nanoran, navoivoian m̄əttokade mai aGot.†

11 Ale aNunun aGot togol aYesu tole m̄əhat dan nəmatan b̄itoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKристо tole m̄əhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

12 Imagenan bathudud nadələmian, datimasgol nəsa aGot toləŋoni. Sadate-husur naləŋonian hən nəb̄oruan nəsaan sidato.

13 Husur m̄ətb̄ehusur naləŋonian hən nəb̄oruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot m̄ətb̄igol naʋide samit tosa gail ləb̄imat ebum, dereh mitikad nəmauran.

14 Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot.

15 Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən m̄ətb̄evi slev hən namətahwan hən namətahwan b̄iwol hən gamit tətəs am. Aoa! Ilavi hən m̄ətb̄egəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, "Appa, Tata."‡

* 8:2: Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. † 8:10: Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot eriŋi ke m̄əturon len nəhon. ‡ 8:15: Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

¹⁶ Nəbonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail.

¹⁷ Ale datbevi anatum san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni mōs anatum gail surfan aKristo tokade. Imaianan, datbihan katəpōl mai aKristo len na-ləŋon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəpōl maii len nəyalalan san.*

Nəyalalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, datbenənoṽ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalalan aGot bevhəthi mai gidato balai, na-ləŋon-isa-vəsa-an savi natideh.

¹⁹ Len nasigariran, natit pisi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit pisi lotosuh lan, natgalen pisi losuh vir aGot bevhəhot anatum gail ləbiṽparṽar.

²⁰ Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan. § Igole len nə-vatvat-viri-an

²¹ ke, gail pisi limakuv dan nəbaŋisian hən nəmatan mai namōman mai nəboan, hən ləbikad nəmakuvan toyalyal anatum aGot gail lotokade.

²² Husur datoləboii ke natit pisi aGot togole lokilob vəbar daməŋjai, lois bonbon len napəŋasan, hum napəhaṽut topasus.

²³ Savi natanan ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum navit nametəkav hən natit pisi aGot beviol həni mai gidat balai. Datoŋgarir, datutoh vir nəboŋ aGot biŋgol datbevi anatum san gail, nəboŋ biŋgol nibedat ləbimakuv dan natit pisi tosa hən ləbėgəm vi nibedat veveu vi sutuai.*

²⁴ Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datbikad nəsa datbivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia?

²⁵ Be datbivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-daŋ-ḅuri-an datutoh mədau viri.

²⁶ Len nəvide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədaŋ. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datbisor tuṽ mōsi. Be len nakiloban nasoruan todədəs bikel namilen, aNunun aGot isor tuṽ sidato.

²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləŋonian siGot.

²⁸ Ale datoləboii ke len natit pisi təvisi hən galito, aGot eum mōs navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san.**

²⁹ Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləbevi esan gail. Len nənauan san eriŋji ke legəm surfan aNatun, hən ke aYesu bevi hai a mō tokad aṽan mai aṽavinen tosoḅur.

³⁰ Ale alat aGot toriŋji ke legəm surfan aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, eriŋji ke lunor len nəhon. Ale alat gai toriŋji ke lotonor len nəhon, eputsan galito hən ləbiyalal maii.

Na-ləmas-masuv-həni-an siGot

* **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13   § **8:20:** Nəboŋ aGot togol navile a pan, igol natit pisi hən ləbiŋgol nəsa toləŋoni, hən ləbikad navite. Be nəboŋ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike luṽan am hum ta mō, ale losuh kəmas maienan.   * **8:23:** 2Kor 5.2-4   ** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboii ke natit pisi loum bonbon hən navoian mōs alat lotoləmas bun aGot.

³¹ Natgalenan læbimaien, datekəməbe am? AGot bitah mai gidato, bevi sidato, avan ideh saləboi bewin səhor gidato!

³² AGot salekol gol aNaturan. Aoa, eviol həni hən bimat mōs gadit pisi. Imagenan, husur toviol hən aNaturan mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit pisi am mai gidato.

³³ Len nakotan siGot ase eləboi beil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot torinji ke lotonor len nəhon!

³⁴ Ase eləboi bikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot mōs gidato. Evi aKristo tomat mōs gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot.

³⁵ Imagenan, ase eləboi bepepehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas avan ideh bigol nasənahən len gidato, naut kəmas nəmauran sidat bidan, naut kəmas nəvanuan gail læbemədas tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian bebuer, naut kəmas datbimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadaŋ hən bipat len nəmatan, naut kəmas nabu nəbalan bigol datbimat, səkad natideh toləboi bepepehun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo!

³⁶ Hum nəbe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadaŋ tipat len nəmatan tabtab
mōs gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKristo toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen pisi.

³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi bepepehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, anjel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ beŋəmai arodədasi, nədanjan ideh edədasi,

³⁹ nə-səhsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit pisi tosu h toləboi bepepehun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsalibon. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke

² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləhon isa masuŋ be sasib. Nəlogw itanjis nəbathudud sagw, naJu lotomətahun aKristo.

³ Nohəhəvur hən aKristo tasemale hən ginau hən asike nətavi esan am, mōs nəbathudud sagw gail, hən lətarin nəlolit len aKristo.

⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən læbevi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel nakel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsən. Ilav nalo mai galito. Idam hən lotolotu həni. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail.*

⁵ Lovi nəpasusan siApraham, seIsak mai siJakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədanjan san tosehər natit pisi, nə-sal-suhi-an tivan həni vi sutuai! Ganan!

* 8:36: Psa 44.22 * 9:4: Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1

⁶ Sadatike, “Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsə tokel mai alat a Israel.” Sadatekəmaianan! Husur len nəpasusan seIsrael pisi, isoḅur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot.

⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siAraham, ləsavi anatum kitin gail. Husur aGot ikel mai aAraham ke, “Len alsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”*

⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aAraham ləsavi anatum aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ŋai, galit lovi anatum aAraham kitin.*

⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, “Len nəḅoŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatum ulumān.”*

¹⁰ Savi natenan ŋai. Anatum aRepekah gəlaru artovi məlav arukad atəmalaru esua ŋai, tovi alsak, atəmanamit ta sutuai.

¹¹⁻¹² Be nəḅoŋ naməlav arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a mō dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaianan hən ḅimasil ke nəḅoŋ tolekis hən nəvanuan, salekis həni bathut nəsə tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənəuan san ŋai mōs nəsə toləŋoni.*

¹³ Hum natosian siGot toke, “Noləmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

¹⁴ Datekəmabe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaianan!

¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəḅilolosa həni.

Dereh ginau nəlogw titanjis avan ideh nəlogw ḅitanjis.”*

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləŋoni, savi husur lotoum todan mōsi, ipat len nalolosaan siGot.

¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəḅevi kiŋ hən nədanjan sagw ḅipərḅar, naut kəmas nəkaduḅ tohaihai, hən nəvanuan ləḅikel ur nahəsagw len navile a pən kavkav.”*

¹⁸ Imaianan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləŋon ḅilolosa həni. Ale nəkadun avan ideh aGot toləŋon ḅihaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gəḅeus ginau ke, “AGot ḅigol nəkadun nəvanuan ḅihaihai, limas-magenan. ŋa imabe aGot toke lugol nəsəan?”

²⁰ Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəḅisor tas aGot! Nau nategai. Nəḅilikoro saus nəvanuan toum həni hən nətan ḅulau ke, “Imab gotoum hən ginau hən nəḅimagegai?”*

²¹ Nəvanuan toum hən nəḅilikoro len nətan ḅulau, nəḅoŋ tolav nakobhutan ḅulau sua, eləḅoi ḅeum hən nəḅilikoro sua həni toḅəhas mai nəḅiliwai sual am hən ḅeriŋ nəpahsago lan. Ipat len gai.*

²² Ale aGot eləḅoi ḅigol ḅimaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot ḅigol nəlol paŋpaŋ mai nədanjan san ḅipərḅar, len nə-dan-ḅuri-an itoh məḅau mai galit lotogol nəlon topaŋpaŋ, alat gai toutaut hən galit mōs ləḅimasig, nəpanismen ipat vir galito.

* **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14. Len nalobulat Natubatan, nəḅoŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəḅoŋ enan len nasihau togəmai. * **9:11-12:** Gen 25.23 * **9:13:** Mal 1.2-3 * **9:15:** Exo 33.19 * **9:17:** Exo 9.16 * **9:20:** Isa 29.16, 45.9 * **9:21:** Jer 18.6

23 Igol tomaianan hən natibauan hən nəyalyalan san bīpārṣar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia mōs ləbīḅon maii len nəyalyalan san.

24 Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan naJu gail mai alat ləsavi Ju.

25 Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,
“Alat ləsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.

Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*

26 “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

‘Mətsavi nəvanuan sagw,’

len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən

‘anatun aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’**

27 Avil aIsaiah ikai mōs alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusəḅur

hum nabion bitas,

evis ḡai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

28 Bathut, husur nə-səḅ-səhoti-an san len nakotan,

Nasub aGot dereh tetutut hən bīpansem pīs alat navile a pan.”*

29 Ehum aIsaiah tokele a mō tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariḡ nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasumān naut a Sotom,

dattasumān naut a Kōmōrrah

artomasig pīsī.”*

Israel ipar dəlomian

30 Beti datekəməbe? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum sədaḡ hən ləbīkad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadəlomian lukade.

31 Avil alat a Israel lotoum todaḡ hən ləbīgol husur nalo hən ləbīnor, ləbīkad navoivoian mai aGot, lodədasi.

32 Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariḡ nəlolit len aGot, loriḡ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes həbetw len “nəvat hən na-pes-həbetw-an.”

33 Hum natosian siGot toke,

“Məteris! Len naut a Sion noriḡ nəvat

togol nəvanuan lotopes həbetw,

nəbilitvat enan togol nəvanuan lototeh,

ale alat lotoriḡ nəlon lan

asike loləḡon isa sil lotoriḡ nəlolit lan.”†

10

1 Bathudud nadəlomian, len nəlogw noləḡon masuḅ hən aGot bilav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuḅ mōs natenan vi təban aGot.

2 Ginau noləḅoi nəbikel koti ke, ludaḡ len na-lotu-hən-aGot-an, be nəpīsal lotohusuri savi len naləḅoian kitin.

3 Lotətan hən nəpīsal aGot togole hən ləbīkad navoivoian maii, ale ludas pīsal salito. Bathuḅ natenan lomətahun nəpīsal siGot, lotəgau gat nəpīsal hən na-gol-husur-nalo-an.

* 9:25: Hos 2.23 * 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28 † 9:33: Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo.

⁴ Be aKristo igol nalo inoŋ,* Imaienan nəvanuan p̄isi lotoriŋ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan p̄isi

⁵ AMoses itos husur nəp̄isal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan b̄inor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol p̄is nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”*

⁶ Be nəp̄isal hən nadələomian hən nəvanuan b̄inor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nələm̄ ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəməv?’ ”† (hən b̄esəhar aKristo vi pan hən b̄evi tarhət sam̄).

⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nələm̄ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’ ” (hən bigol aKristo b̄ile məhat dan nəmatan).

⁸ Be savi hən gəb̄imasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadan̄ ɲai, ipat len nabuŋom̄, ipat len nələm̄.” Enan boh nasoruan hən nadələomian namttokel uri.

⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəb̄ikel koti len nabuŋom̄ ke, aYesu evi Masta, mai gəb̄edələomi len nələm̄ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄.

¹⁰ Husur len nadələomian enan dattokade len nələdato, aGot erin̄i ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuŋodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriŋ nəlon lan asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”*

¹² Nasoruan enan ipat m̄os nəvanuan p̄isi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit p̄isi, ale ivoi masuŋ hən galit p̄isi lotousi hən b̄evi tarhət salito.

¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan p̄isi lotous Nasuŋ aGot hən b̄evi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴ Be asike ləb̄ikad nadələomian len aGot, leus məb̄ hən b̄ilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləb̄esəsəlōŋ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadələomian lan mabe? Be asike avan ideh b̄ikel uri aGot, lesəsəlōŋ hən na-kel-uri-an mabe?

¹⁵ Ale asike aGot b̄esəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoi masuŋ nəboŋ nəvanuan togəm hən b̄ikel na-kel-uri-an tovoi!”*

¹⁶ Be savi nəvanuan p̄isi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasuŋ aGot, nəvanuan evis ɲai lodələom na-kel-uri-an sinamito!”*

¹⁷ Imagenan, nasəsəlōŋan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləb̄esəsəlōŋ ɲai nəboŋ avan ideh b̄ikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸ Be nous nategai, losəsəlōŋ m̄au a? Evoi! Losəsəlōŋ boh! Hum natosian siGot toke,
“Nadololito ibar

naut p̄isi len navile a pan,
nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

¹⁹ Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsələboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a m̄o len nabuŋon aMoses aGot ikel mai galit ke,

* **10:4:** Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat m̄osi.

* **10:5:** Lev 18.5 † **10:6:** Hən naves

6-8, Deu 30.12-14 * **10:11:** Isa 28.16 * **10:13:** Jol 2.32

* **10:15:** Isa 52.7

* **10:16:** Isa 53.1

* **10:18:** Psa 19.4

“Len navoian sagw
 van hən naluṽoh naut tiltile gail,
 dereh nigol mititabulol bulos galito;
 len navoian sagw
 van hən naluṽoh hən nəvanuan lototətan
 dereh nigol nəlomit tipaṽpaṽ.”*
 20 Ale aIsaiah ikad na-il-ḅuri-an, isor siGot, ike,
 “Alat ləsadoṽ ginau lusab̄ ginau,
 novisi hən alat ləsaus kitev ginau.”*
 21 Be isor husur alat a Israel ke,
 “Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboṽ kavkav
 nosəsah hən nəvəlagw gəlaru
 van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
 nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

1 Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan!
 Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar aPenjamin len
 nəpasusan siApraham.*

2 Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.*
 Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəboṽ tokoblen mai aGot
 sil alat a Israel.

3 Ike, “Nasub̄ aGot, lugol ahai kelkel ur sam̄ gail lumat. Lularuṽul nəmel
 tutumavan sam̄ gail lumasirsir. Ginau səbogw ṽai nutoh, ale gagai ludoṽ
 ginau hən ləbigol nəbimat.”*

4 Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alalurnan sagw
 lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras, boṽ ideh.”*

5 Imaienan len nəboṽ ta daməṽjai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad
 alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito.

6 Ale aGot b̄ilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke
 salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa
 lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi
 nəṽurpuran hən nəsa lotogole.

7 Ale imabe? Alat a Israel ləsəsab̄ nəsa lotodoṽji, ləsəkad nəsa lotoləṽjoni. Galit
 galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit ṽisi am nəkadulit iṽonṽon.

8 Hum natosian siGot toke,
 “AGot igol nənauan salit ipat buṽbuṽjol,
 igol namətalit ləsakəta,
 nədariṽjalit ləsasəsəloṽ,
 van vəbar nəboṽ daməṽjai.”*

9 Ale aTevit tovi kiṽ ike,
 “Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
 nalevlev ləb̄ibat lan,
 nəvat hən na-pes-həbetw-an
 mai nəpanismen salito.

10 Namətalit timotmot

* 10:19: Deu 32.21 * 10:20: Isa 65.1 * 10:21: Isa 65.2 * 11:1: Flp 3.5 * 11:2: Psa 94.14
 * 11:3: 1Ki 19.10, 14 * 11:4: 1Ki 19.18 * 11:8: Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10

hən asike ləbəkəta,
letəmadehw tabtab

len naməlasan hən nəsaan lotovusi.*

11 Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləbīteh vəmasig m̄au a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol n̄əp̄isal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləbītabulol bulos galito husur lotoləḡon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan.

12 Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuṽ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuṽ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəbōḡ galit p̄isi ləber̄iḡ nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov!*

13 Gagai nuke nisor mai gamit m̄ətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̄os gamito.

14 Nuke igol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa m̄əttokade, hən aGot bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

15 Nəbōḡ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbīkad navoivoian maii. Be nəbōḡ bilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləbīkad nəmauran dan nəmatan!

16 Datinau nəbəta. Nəvanuan gail ləber̄iḡ nahudhubəta hum nəhanian metəkav bevi siGot, namilen ke nəbəta kavkav evi siGot.† Ale datbīnau nəhai, nəharhəte bevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot.

17 Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolaḡur nəpashəte galevis dani, lohūm alat seIsrael. Ale gamit m̄ətsavi Ju, m̄ətohum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən m̄ətbīgel nəpashət lotomabur. Ale gagai m̄ətumaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum m̄ətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aAraham mai nəpasusan san gail.

18 Imagenan, samtīpatpat gamit m̄əhat husur m̄əttogel nəpashəhai len naut lotomabur lan. M̄ətovi nəpashəhai ḡai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit m̄ətumaur len nəkaduhai.

19 Hum ma gəbīke, “Nəpashəhai gail, aGot ilaḡubur gail hən nəbīgel galito.”

20 Ekitin. Be aGot ilaḡubur galit husur ləsəkad nadələmian lan, ale gumaur husur gotokad nadələmian lan. Sagīpatpat gaiug m̄əhat, be gemətahw.

21 Husur aGot ilaḡubur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadələmian lan, asike gəbīkad nadələmian lan, dereh tilaḡur gaiug am.

22 Mitinau navoian mai nədaḡan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaḡ hən alat lototeh, be gəber̄iḡ nələm̄ tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hən gaiug. Asike gəbimaienan, dereh tita kuv gaiug.

23 Ale alat seIsrael ləbīpair dan nə-par-dələmi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi beśəhud təlmam hən galito len nəhai.

24 Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuv, ale toshud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi navide kitin həni nəhai hən nəpashəhai sua b̄itov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot

* 11:10: Psa 69.22-23 * 11:12: Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləber̄iḡ nəlolit len aKristo, len natanan aGot dereh tigol natsua divoi masuṽ səhori am. † 11:16: Num 15.19-21. Len naut egai nəbōḡ tosor husur nəbəta, isor husur navide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəbōḡ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nəbəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nəbəta metəkav bevi siGot, namilen ke nəbəta p̄isi evi siGot. Namilen ke, aAraham mai anatan mai aməhaibən ləbevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohūm nəpəshəte gail. Ale emədmədaū naj hən aGot bəsuħud təlmam hən nəpəshət gail len nəhai lototov matmat lan.

Nəlon aGot itarjis nəvanuan pisi

25 Bathudud nədəlomian, nomətahun mətβētətan hən nakitinan sua to-susuah, be nuke mətələboi hən asike mətβipatpat gamit məhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit pisi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləberin nəlolit lan.

26 Len nəvide tomaienən aGot dereh tilav kuv aIsrael pisi dan nəsaan salito. Hum natosian siGot toke,
 “Atesua bilav kuv nəvanuan san gail,
 dereh tegəm len naut aSion,
 dereh tipair hən nəpasusan siJakop,
 nəlolit toβov hən ginau, aGot,
 dan nəsaan salito.

27 Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
 notota gati len nəhəsagw, ke,
 dereh nitariv kukuv nəsaan salit gail.”*

28 Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mətəsvi Ju, mətukab hən natenən, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nəpasusan siApraham, alsak mai ajakop.

29 Husur nəboj aGot tolekis hən nəvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel boj ideh.

30 A mto gamit mətəsvi Ju, mətəmətahun nəsa aGot toləjoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nəsa toləjoni.

31 Len nəvide tomaienən, gagai alat seIsrael lomətahun nəsa aGot toləjoni, gol ke, len nəvide aGot tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətəs am.

32 Husur nəvanuan pisi ləsagol husur nəsa aGot tokele, ale ibanjis gat galit len nəvide enən, hən bilolosa hən galit pisi.

Nə-sal-suh-aGot-an

33 O numanman len namitisau mai naləboian siGot artotibau masuṽ, artoyal-alyal habat! Datodədas datβeləboi nə-sab-səhoti-an mai nəpisal san gail.*

34 Hum natosian siGot toke,
 “Ase eləboi nənauan siNasuḅ aGot?
 Nasoran sise eləboi βevi tarhət san?”*

35 Ase ilav natideh mai aGot
 tonor hən aGot bisar gele?”*

36 Husur aGot igol natit pisi, ale len nədanən san natit pisi losuh hən ləβevi esan. Mitisal suh nəyaljalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

1 Imagenən, bathudud nədəlomian, husur nəlon aGot totarjis gidato, nonjir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən βevi esan səβon, hən gai βehəhəvur masuṽ həni. Enən evi nəpisal kitin hən mətβilotu hən aGot.

* 11:27: Isa 59.20-21, 27.9   * 11:33: Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6   * 11:34: Isa 40.13   * 11:35: Job 41.11

² Samtigol tətōv hən nāvide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən nāpīsal hən nənauan samito hən biveveu. Bimaienan, dereh mitinau kitev nəsā aGot toləḡoni, mətələboi səhoti, hən mətḡigol nəsā tovoi, nəsā tonor, nəsā togol aGot tohəhāvur hənī.*

³ Len navoian aGot toviol kəmas hənī mai ḡinau, nukele hən gamit vīsusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadələmian aGot tolav mai gamit vīsusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səbomito.

⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isəbur, ale nahudhut vīsusua ikad nauman san totile.

⁵ Imaianan hən alat lotoriḡ nələlit len aYesu. Gidat dattosəbur datovi niben tosa len aKristo. Ale gidat vīsusua datovi sidat gabag.

⁶ Datukad naviolan tītile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas hənī mai gidato. Gəḡikad naviolan hən gəḡikel ur nəsā aGot tokel mai gaiug, gikel ur nāpīsulān siGot tinor hən nadələmian sām.

⁷ Gəḡikad naviolan hən gəḡevi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəḡikad naviolan hən gəḡepusan, geḡusan.

⁸ Gəḡikad naviolan hən gəḡigol nəvanuan gail ləḡeləḡon bivoi am len nələlito, ḡigol lələḡon tivoi am len nələlito. Gəḡikad naviolan hən gəḡeviol, geviol habat. Gəḡikad naviolan hən na-il-a-mō-an, len na-il-a-mō-an sām geum tivoi. Ale gəḡikad naviolan hən nələm bītanīs nəvanuan gail, ḡigole len nahəhāvuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəḡərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusan siGot. Təḡau gat nəsā tovoi len nabunusan siGot.

¹⁰ Ləmas masuḡ hən gamit gabag hum məttovi alatmīvan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səbomito.

¹¹ Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətām hum aNunun aGot toḡuv vīvi məhat len nələm.

¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhāvur. Nəboḡ na-ləḡon-isa-vəsā-an bībar gaiug, gidāḡ buri len na-toh-mədəu-an sām. Gidāḡ len nasor-tuḡ-an.

¹³ Nəboḡ nəvanuan siGot ləḡemīdol, gevi tarhət salito. Gehəhāvur hən nametḡos gail ləḡebīs lohoim sām.

¹⁴ Geus aGot hən bivoi hən alat lotomədas gaiug gol gotoləḡon tosa vəsā. Geusi hən bivoi hən galito, sageusi hən ḡemədəs galito.*

¹⁵ Gehəhāvur mai alat lotohəhāvur. Geləḡon tisa, gitaḡ mai alat lotoləḡon tosa, lototaḡ.

¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttoḡitoḡ ḡai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan sām, be gehəhāvur hən gəḡitah mai alat lotovi ut kəmas. Len nənauan sām səḡom saginau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

¹⁷ Sagivar təlmam hən nəsāan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəḡigole, gol husur nāpīsal nəvanuan pīsi lotoləḡoi ləḡəkəta səhoti ke tovoi.

¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəḡeləḡoi gəḡigole, ḡikad natəmat mai nəvanuan pīsi.

* **12:2:** 1Pit 1.14 * **12:8:** Hən naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11 * **12:14:** Mat 5.44; Luk 6.28 * **12:16:** Isa 5.21; Pro 3.7

19 Gamit notolomas bun gamit p̄isi, samtigol nasisikan. Riŋi hən nəlöl paŋpaŋ tonor siGot biŋole. Bathut len natosian, Nasuḅ aGot ike, “Nasikanan ipat len ginau. Ginau dereh nipanssem alat lotogol tosa hən gamito, ipat len ginau.”*

20 Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sam̄ ḅimalkəkat, gevəŋani. Bimaduh, lav natideh maii hən ḅemuni. Nəboŋ gəḅigol natenan, nahurun dereh tisa masuḅ.”*

21 Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riŋ gamito len navəlan nəgavmen

1 Nəvanuan p̄isi lerin̄ galit səḅolito len navəlan nəgavmen lotoil a m̄o. Husur nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an ideh topat, aGot idam̄ həni. Ale alat lotoil a m̄o, aGot itabtabuh len galito.

2 Imagenan, avan ideh tomətahun alat lotoil a m̄o, emətahun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hən gai gabag.

3 Husur alat lotoil a m̄o ləsagol namətahwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəḅeləŋon ke asike gəḅemətahw len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug.

4 Husur gai evi nəvanuan nauman siGot m̄os navoian ḅivan hən gaiug. Be gəḅigol ḅisa, gemətahw! Husur ikad nədaŋan hən ḅipanssem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən ḅipanssem alat lotogol tosa.

5 Imagenan, gerin̄ gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəḅipanis. Ale natsual am, gole hən nəlōm̄ ḅimasil len nabunusian siGot.

6 Husur natenan, gev̄ur nətaks sam̄. Husur alat lotoil a m̄o, loun siGot nəboŋ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen.

7 Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəḅilavi. Bevi nətaks o nəlaisens, v̄ur nətaks, v̄ur nəlaisens. Binor hən gəḅerin̄ avan ideh a məhat len nənauan sam̄, riŋi a məhat. Binor hən gəḅeputsani len nənauan sam̄, putsani.*

Mətələmas bun gamit gabag

8 Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəḅeləmas bun nəvanuan, gugol p̄is nəsa nalo siMoses tokele.

9 Husur nalo ike, “Sagol naitian toḅur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nəlōm̄ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur p̄is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suŋan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

10 Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

11 Mitimasgol natenan husur mətələḅoi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mətəḅilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo ḅilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta m̄o, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan.

* 12:19: Deu 32.35 * 12:20: Pro 25.21-22 * 13:7: Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25 * 13:9: Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlöl paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * 13:9: Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18

¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadəŋ bəvisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən namūial.

¹³ Len nəmauran sidato datitoh len nəvide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totaʋtaʋor len nabiltihanai mai natərogan, sadatərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol nəvide tosa totaʋtaʋor hum nalipah, sadatəvitvutuh, sadatitaʋulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah.

¹⁴ Mitilav kot nəboruan siMasta sidato, aYesu Kristo sumān tovi nahurabat dattosuni, hən gai bīwol hən nəmauran sidato. Samtinai napisal ideh hən mətbīgol nəsa nəboruan nəsaan samito bələŋoni.

14

Alat, nadəlomian salit sədaŋ

¹ Nəvanuan gail nadəlomian salit sədaŋ, mətehəhəʋur hən ləbītah mai gamito. Samtəvitvutuh mai galit husur nənanuan salit səbōlito.*

² Nəvanuan, len nadəlomian san, eləboi bīhan natideh, be togon nadəlomian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai.

³ Nəvanuan tohan natit pīsi, satinai ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit pīsi gai satisab səhoti ke togon tohan natit pīsi timaspanis, husur aGot ehəhəʋur hən atenan totah mai.

⁴ Gaiug ase hən gəbisab səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən bikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasub eləboi bəvi tarhət san hən bigole.

⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inai ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inai ke lopitpitoʋ ŋai. Ipat len gamit vīsusua hən mətbīnai səhoti len nənanuan samito.*

⁶ Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən bəputsan Nasub. Ale gai tohan naməŋod, ihani mōs Nasub, husur esipa vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən bəputsan Nasub, ale esipa vi təban aGot.

⁷ Husur gidat ideh satoh mōs gai səbōn ŋai, gidat ideh səmat mōs gai səbōn ŋai.

⁸ Datbītoh, datbīkad nəmauran, datukade hən datbəputsan Nasub. Datbimat, datumat hən datbəputsan Nasub. Imagenan, datbītoh o datbimat, datovi siNasub.

⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən bəvi Masta silat lotomat mai silat lotomaur.

¹⁰ Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosab səhoti ke awawa samī len nadəlomian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke awawa len nadəlomian evi ut kəmas? Husur gidat pīsi dereh dateil len nəhon aGot hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan dattogol gail.

¹¹ Husur len natosian siGot, Nasub aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:

nəvanuan pīsi dereh letəŋedur bathuriegw;

nabuŋon nəvanuan pīsi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

¹² Imaianan gidat pīsi dereh dateil len nəhon aGot hən datbīkel ur nakitinan husur natit pīsi gidat səbōdat dattogole.

* 14:1: 1Kor 8.7-13, 10.23-33

* 14:5: Kal 4.10; Kol 2.16

* 14:11: Isa 45.23

¹³ Imagenan sadatisaḅ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən ḅigol awawa len nadələmian ḅipes habetw hən ḅiteh len nəsaan.

¹⁴ Len nəḅonan notokade mai aYesu Kristo, noləḅoii, noləḅoi səhoti ke nəhanian pisi ivoi. Avian ideh ḅihani asike igol eḅiḅḅiḅal len nabunusian siGot. Be avian ideh ḅinau ke nəhanian sua toḅiḅḅiḅal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan eḅiḅḅiḅal.

¹⁵ Awawa len nadələmian ḅeləḅon ḅisa husur nəsa gotohani, len nəmauran samḅ gəsahusur naḅisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa gəḅihani sagemədas awawa samḅ, aYesu tomat mōsi.

¹⁶ Natsua ḅivoi len nabunusian samḅ, be ḅemədas nadələmian siwawa samḅ, sagigole. Gəḅimaienan avian ideh edədas ḅisor ḅisa hən naḅide sidato.

¹⁷ Husur natoḅan pipihəḅəlan aGot səpat len nəsa datḅihani o datḅemuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəḅon, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot.

¹⁸ Husur gəḅeum seKristo magenan, dereh aGot tehəhaḅur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datḅidaḅ am len aNunun aGot.

²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ḅai. Nəhanian pisi iveveu, be gəḅihan natideh ḅigol awawa len nadələmian ḅipes habetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan.

²¹ Ivoi hən asike gəḅihan naməḅod o gəḅemum nəwain o gəḅigol natideh ḅigol awawa samḅ len nadələmian ḅiteh len nəsaan.

²² Ale nəsa gotodələmi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səḅoməru. AGot ehəhaḅur hən alat lotogol nəsa lotoləḅoi tonor len nəlolit tomasil.

²³ Gəḅikad nə-lon-uri-an, be gəḅihan natsua gəsənau ləḅoii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodələmi. Gəḅigol natideh gotodələmi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaḅ len nadələmian, len nə-daḅ-ḅuri-an datimasbulatut dan natideh ḅigol galit ləsədaḅ len nadələmian ləḅigol nəsaan. Sadatehusur naḅide togol gidat səḅodat ḅai datohəhaḅur.

² Gidat visusua datimashusur naḅide togol nəvanuan tile ḅehəhaḅur lan, hən ḅevi tarhət san, hən nadələmian san ḅidaḅ am.

³ Husur aKristo sahusur naḅide gai səḅon toḅəhaḅur lan, igol nəsa aGot toləḅoni ḅai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləḅemədas gaiug, aGot, ibar ginau.”*

⁴ Natit pisi len natosian siGot, lutosi sutuai hum naḅusanan mōs gidato hən datḅikad nə-vatvat-viri-an. Len nə-daḅ-ḅuri-an mai nasoruan siGot togol dattoləḅon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit pisi aGot tokel gati.

⁵ AGot tovi nəkadun nə-daḅ-ḅuri-an togol dattoləḅon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nəḅonan mai gamit gabag, tinor hən naləḅonian seKristo, aYesu.

* 15:3: Psa 69.9

⁶ Timaienan hən məḃesua len nənauan mai nakelean, hən məḃisal suh nəyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristo toḃəḃəḃur hən totah mai gamito, məḃəḃəḃur hən məḃitah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləḃisal suh nəyalyalan siGot.

⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi vanuan nauman seJu gail hən ḃimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai aḃmalit ta sutuai, aKristo egəm hən ḃigol na-kel-gati-an galenan ləḃisarpoh.

⁹ Be egəm mōs natsual am. Egəm hən alat ləsavi Ju ləḃisal suh nəyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke,
“Imaienan dereh nisal suh gaiug
len naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəḃe gail
hən nəḃeputsan nahəsam.”*

¹⁰ Ikele am ke,
“Gamit məḃḃovi naluḃoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
məḃəḃəḃur ḃonḃon mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,
“Gamit məḃḃovi naluḃoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,
mitisal suh Nasuḃ aGot.
Nəvanuan gail ḃisi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,
“Sua len nəpasusan siJesse dereh tevisi,
dereh tile məḃat
hən naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile gail
ləḃitoh pipihəḃəḃan.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman ḃisi mai natəmāt husur məḃḃorin nəlomit lan. Hən ke, len nəḃəḃan seNunun aGot, dereh məḃepul səsəḃov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai ḃispisul mōs alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nəḃəḃomian, ginau gabag noləḃoi səḃoti ke, gamit məḃopol hən navoian mōs nəvanuan, məḃopol hən naləḃoian ḃisi ale məḃoləḃoi məḃḃəḃusan gamit gabag.

¹⁵ Ginau nəsaməḃəḃau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəḃəḃəḃiv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaieḃai husur len navoian aGot toviol kəmas həni,

¹⁶ novi nəvanuan nauman seKristo, aYesu mōs alat ləsavi Ju. Nosumān ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləḃəḃəḃəm vi naviolan hən natutumavan aGot ḃəḃəḃəḃur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səḃon ḃai.

¹⁷ Imaienan, len nauman ḃisi sagw mōs aGot, noḃiv husur evi aKristo aYesu ḃai togole.

¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ḃai aKristo togole nəḃəḃon notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKristo esəḃar alat ləsavi Ju hən ləḃigol husur nəsa aGot tokele.

* 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49

* 15:10: Deu 32.43

* 15:11: Psa 117.1

* 15:12: Isa 11.10

19 Lorin nəlolit lan bathut namerikel gail lotomanman lan, namerikel gail notogole len nədan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel pis na-kel-uri-an tovoi seKristo, tubat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum.

20 Nəboŋ nototubat len nauman egai van vəbar daməŋjai, noləŋon masuŋ hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsaləboi aKristo lan boŋ ideh. Nəsaləŋon nəbikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia.*

21 Be hum natosian siGot tokele husur aKristo, ike,
 “Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,
 dereh lerisi,

ale alat ləsasəsəloŋ,
 dereh leləboii.”*

22 Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbəgəm ris gamito.*

APol ike tevi Rom

23 Be gagai nunon len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nashiau tosobur lotovan, noləŋon masuŋ həni sal ke negəm ris gamito.

24 Nunau utaut hən nəbevi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəboŋ nəbitoh kəkereh binon len nahəhəvuran samito, nuke mətevi tarhət sagw len napisal van.

25 Be nevi Jerusalem bai hən nəbevi tarhət silat lotovi siGot ei.

26 Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaia lohəhəvur hən lotobubulah vat mōs alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem.

27 Lohəhəvur hən lotomaienan husur lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat ləsavu Ju, ləbihan katəŋol mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləbevi tarhət salito len natit lotokade.†

28 Na nəboŋ nəbitariv nəvat egai mai galito, nəboŋ nəbigol nauman eg binon, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen.

29 Noləboii ke nəboŋ nəbilar naut samito, aKristo dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

30 Bathudud nadəlomian, husur dattorin nəlodat len aMasta sidato, aYesu Kristo, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idan ke, mitiḃon mai ginau len nəbalan sagw len na-sor-tuŋ-an samito mōs ginau van hən aGot.

31 Mitisor tuŋ hən aGot ḃilav kuv ginau dan nəvəlan alat a Jutea lotomətahun ləbigoŋ husur nəsa aGot tokele. Sor tuŋ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbēhəhəvur hən nəvat nəḃilav mai galito.

32 Beti, aGot ḃələŋoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw ḃimaaur təlmam len natoŋan sagw mai gamito.

33 Ale aGot tovi nəkadun natəmat, titah tin mai gamito! Ganan.

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

* 15:20: Len nasoruan ta Kris ike, nəsaləŋon nəbeum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. * 15:21:

Isa 52.15 * 15:22: Rom 1.13 † 15:27: Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

1 Nuke nisor husur napəhaʋut sua tovoi bəgəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aʋavinenamito len nadəlomian, nahəsən aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea.*

2 Nəboŋ bəgəm hən gamito, len nahəsən Nasuḅ, len naʋide tonor hən alat siGot, mətehəhaʋur həni hum tovi pəhaʋut siNasuḅ. Bəmīdol len natideh, nuke mətevi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isobur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

3 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.*

4 Aroriŋ gəlar gabag pəpadar hən nəmatan mōs nəmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru.

5 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia toriŋ nəlon len aKristo.

6 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

7 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru suŋan ginau, artotoh len naim bəbaŋis mai ginau.‡ Arovi biltivanuan len ahai pispisul gail ale aroriŋ nəlolaru len aKristo a mo, ginau a tahw.

8 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasuḅ.

9 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

10 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

11 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju suŋan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

12 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaʋut eru artoum todaŋ siNasuḅ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaŋ siNasuḅ.

13 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḅ tolekis həni hən bevi esan səbon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosuŋan tovi anana sagw.*

14 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAsinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadəlomian lotobonbon mai galito.

15 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aʋavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan pisi siGot lotobonbon mai galito.

16 Len na-ləmas-buni-an siGot mətesuŋ nətarhomit gabag hən mətbikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut pisi luke “Ivoi,” mai gamito.

17 Bathudud nadəlomian, nous idaŋ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhw, naʋusanan salit togol nəvanuan bīteh dan nadəlomian, naʋusanan salit gail ləsənor hən naʋusanan məttokade a mo; məteləlagau hən asike ləbemədas gamito. Mətebulatut dan galito.

18 Nəvanuan lotomaienan ləsagol nauman seKristo, be loum mōs nabəhaʋulit ŋai. Len na-sor-malumlum-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan ləsənu nagəgərasan.*

* **16:1:** Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadar hən nabiltivile a Korint. † **16:3:**

Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * **16:3:** Uman 18.2 ‡ **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruhan ta Kris luke aJunias evi pəhaʋut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus.

* **16:13:** Mak 15.21 * **16:18:** Flp 3.19

¹⁹ Nəvanuan p̄isi losəsəlon̄ tia hən na-kel-uri-an ke məttoḡol husur nəsa aKristo tokele. Imagenan nohəhəv̄ur masuṽ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətan̄an hən nəsa tosa.

²⁰ Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmat̄, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²¹ ATimoti toum mai ginau ike, "Ivoi," mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju sum̄an ginau, galit am luke, "Ivoi," mai gamito.*

²² Ginau, aTertius nototos naləḡbulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasuḡ, nuke, "Ivoi," mai gamito.

²³⁻²⁴ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, "Ivoi," mai gamito. Alat siYesu len naut egai luḡonḡon len naim san. AErastus totəḡau nəvat hən nabiltivile egai, ike, "Ivoi," mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, "Ivoi," mai gamito. §

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kristo, aGot eləboi ḡigol mətḡidan̄ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəḡon̄ ta daməḡai.

²⁶ Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san toḡan̄, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluv̄oh p̄isi hən nəvanuan naut t̄iltile gail hən ləḡberin̄ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

²⁷ Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot səḡon̄ tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan!

---

* **16:21:** Uman 16.1-3 § **16:23-24:** Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁴ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi. Ganan.

1 Korint

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi mōs nəsə?

APol itosi hən bevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpədaŋ hən nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaḫolen gail mōs nəvat, ale len nalennəyariug mai len nəSəppat epusan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuṽ mōs alat siYesu ei, ale itos nalobulat napolisulan van hən galito hən ləbinau gat naḫusanan san ale hən aPol bigol ləbikad nədaŋan hən ləbeil gəgat len nadəlomian salito mai len naḫonan lotokade surmān alat siYesu. Nalobulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaana (1.1-9)

2) Alat siYesu loṽitvituh husur nəvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur nəvide aGot toləmasi len nəvide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsə inor len nəvide hən naitian mai nəmauran naitian tōbuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməŋod nəvanuan gail lotoviol hənī mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Nəvide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaur len nəboŋ ta tahw balai o tebuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepipisah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən beviol hənī mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudələmian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

1) Ginau aPol nutos nalobulat napolisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

* 1:1 Uman 18.17

² Nutos nalobulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətbevi esan səbon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səbon, gamit mai nəvanuan pisi len naut pisi lotorinj nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato.

³ AGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKristo aYesu.

⁵ Len aKristo, len napsal pisi, aGot igol mətəpul hən naviolan san gail, nasoruan pisi mai naləboian pisi.

⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iḡarḡar.

⁷ Imaianan, nəboj məttoth vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboj məttothəon masuḡ hən natəlmaman san), mətəmidol len naviolan ideh seNunun aGot.

⁸ Dereh tigol mitidanj van vəbar nagilen, hən asike mətəbikad natideh tosa len gamito tonor hən mətəpanis sile len nəboj siMasta sidato, aYesu Kristo.

⁹ Ale dereh aGot tigol natenan mōs gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mətəbiḡon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noḡir gamit ke, mətəsua len nəsa mətəbikele, hən asike bikad napəpəhwan len gamito, be hən mətəbesua len nənauan samito mai nabunusian samito.

¹¹ Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaianan husur galevis len nəbathudud siKloe lukel ḡarḡar həni mai ginau ke məttoḡor balbal.

¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siApollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”*

¹³ Mətunau ke məttoḡəboi mətəpəpəhwan aKristo maianan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nəhai balbal nōs gamito a? Mətubaptais len nahəsan aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi təban aGot ke nəsəbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ḡai.†

¹⁵ Imaianan, avan ideh edədas bike tobaptais len nahəsagw.

¹⁶ (O nəlogw iboḡboḡ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəsənaun gat ideh am notobaptais hən galito.)

¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo sasəvat ginau hən nəḡibaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginau hən nəḡikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətəhun nəḡikel uri len namitisau hən nasoran. Nətəkəmaianan, nəmatan seKristo len nəhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nəhai balbal savi natideh len alat lotohusur napsal van hən nəmasigan. Be evi nədaḡanj siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹⁹ Hum natosian siGot toke, “Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

* **1:2:** Uman 18.1   * **1:9:** Deu 7.9   * **1:12:** Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas.   † **1:14:** *Krispus:* Uman 18.8; *Kaius:* Uman 19.29.

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit tēbuer.”*

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməjai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləbələboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhəvur hən tolav kuv alat lotorinj nəlolit lan, dan nəsaan salito.

²² NaJu lous namerikel gail, alat a Kris ludonj kitev namitisau.

²³ Be ginamit māu, namtukel ur nəmatan seKris to len nəhai balbal. NaJu, nəlolit ipanpanj sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-melmel-an njai.*

²⁴ Avil aKris to evi nədañan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris.

²⁵ Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idañ səhor nədañan sinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəboñ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis njai len gamito lukad namitisau, evis njai lovi vanuan totibau, nəboñ lotopas gamito, evis njai luvat nəhes.

²⁷ Avil aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən bigol alat lotokad namitisau, nahurulit bisa. Ilekis hən alat ləsədañ len nabunusian silat navile a pan hən bigol alat lotokad nədañan, nahurulit bisa.

²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən bigol nəsa tomələs len nabunusian silat navile a pan, bəgəm vi ut kəmas.

²⁹ Imagenan, avan ideh edədas bisor patpat gai məhat len nəhon aGot.

³⁰ Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKris to aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKris to, aGot erinji ke datunor len nəhon, igol datovi esan səboñ njai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobanjis gat gidato.

³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”*

2

¹ Bathudud nadəlomian, nəboñ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len naḅivan, nəsasor len namitisau.

² Husur ke, nəboñ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəbikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kris to njai, mai nəmatan san len nəhai balbal.

³ Nəboñ nototoh mai gamito, nəsədañ, nomətahw, ninegw epil habat.*

⁴ Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be norinj gat nəlogw len aNunun aGot mai nədañan san,

⁵ hən mətbikad nadəlomian len nədañan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəboñ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməjai mai silat lotoil a mō len navile a pan gagai ləbēbuer.

* **1:19:** Isa 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * **1:23:** Luk 2.34; Kal 5.11 * **1:31:** Jer 9.24

* **2:3:** Uman 18.9

7 Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta mō to-susuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia mōs nəyalyalan datbikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu.

8 Alaten totoil a mō len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaṗos gat Nasub toyalal len nəhai balbal.

9 Avil natosian siGot ike,

“Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,
nədarinjan nəvanuan ideh sasəsəloṅ ləboii,
nənauan sinəvanuan ideh sənau səhot

nəsa aGot toutaut həni mōs alat lotoləmas buni.”*

10 Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit ṗisi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas bələboi səhoti.

11 Husur, səkad avan ideh toləboi nənauan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səbon ṗai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənauan siGot, be aNunun aGot səbon ṗai eləboii.

12 Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datbələboi natit ṗisi aGot toviol kəmas həni mai gidato.

13 Nəboṅ namtbikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi ṗusanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi ṗusanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

14 Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ṗai. Ale edədas bələboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ṗai.

15 Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datbəbunus ləboi natit ṗisi hən datbike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən bəbunus ləboi nəlodato hən bike tovoi o tosa.

16 Husur, hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənauan siGot
hən bələboi bikel na-sor-ṗusṗusan-an maii?”*
Be gidato, datukad nənauan seKристо.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

1 Bathudud nadəlomian, nəboṅ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəḃisor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh toḃəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito surġan məttovi vanuan, naləṅonġan hən nibemġit towol hən nəmauran samit ṗai, surġan məttovi tuhtətai len nəmauran məttokade len aKристо.

2 Nəboṅ notoṗusan, ehum notovəhasys hən gamit ṗai, nəsavəṅjan gamit hən nəhanġan tin, husur məttodədas mətḃihani. Kitin, mətodədas mətḃihani sal,*

3 husur naləṅonġan hən nibemġito iwol hən nəmauran samit ṗai. Məttutabulol bulos gamit gabag, mətovġitvġituh sal. Mətunau ke naləṅonġan hən nibemġito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətəsasurġan alat navile a pan a?

4 Husur nəboṅ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAṗollos,” mətəhusur naṗide silat navile a pan ṗai!*

* 2:9: Isa 52.15, 64.4

* 2:16: Isa 40.13

* 3:2: Ipru 5.12-13

* 3:4: 1Kor 1.12

5 Be aApollos evi sa?* APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ηai namrtovi tarhət samito hən mətbikad nadələomian. Namrugol ηai nauman aGot toriηi len navəlanamər v̄isusua hən namrb̄igole.

6 Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aApollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat.

7 Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot m̄au togol totov, tovivi məhat.

8 Ale gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot teviol mai gəlar hən nakonp̄urp̄uran tonor hən nauman səlaru v̄isusua.

9 Ginaməru namroum b̄onb̄on siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

10 Len navoian aGot teviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriη nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən navide toum həni lan!

11 Husur avan ideh edədas b̄eriη nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan.

12 Avan ideh b̄eum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi b̄eum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit.

13 Nəvanuan b̄eum hən naim maienan, nauman san dereh tiparpar. Husur Nəboη siNasub̄ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan p̄isi, sabi ke tovoi o tosa.

14 Nəsa nəvanuan toum həni asike b̄iparη len nəhab, gai dereh tikad nakonp̄urp̄uran san.

15 Be nəhab bihan p̄is nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ηai dereh tilavufur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

16 Gamit m̄au mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənaυ səhoti a?

17 Avan ideh b̄emədəs bun naim siGot, aGot dereh temədəs bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səb̄on ηai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

18 Samtegəras gamit səb̄omito. Gamit ideh b̄inaυ ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” hən b̄ikad namitisau hən nəmauran tonor.

19 Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmelan ηai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”*

20 Ale len naut tile am ike, “Nasub̄ aGot eləboi ke nənaυan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ηai.”*

21 Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətb̄ipatpat gamit məhat lan; husur natit p̄isi evi samito.

22 APol, aApollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməηai mai natit gail lotogəm sal, natit p̄isi lovi samito.

23 Ale mətovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

1 Imaienən, ivoi hən nəvanuan gail ləb̄inaυ ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriη nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito.

* 3:5: Uman 18.24-28

* 3:19: Job 5.13

* 3:20: Psa 94.11

² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san bisabi ke todəŋ len gai.

³ Gamit mətbisabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan bisabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəbisabi ke notovoi o notosa.

⁴ Nəlogw imasil, be natanan tu sagol ke notonor. Evi Nasuḅ səḅon ŋai bisabi ke notovoi o notosa.

⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətbisaḅ səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mitiḅoh vir nagəman siNasuḅ. Len nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len namial hən ləbiḅarḅar; ale dereh təvəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan viSusua, dereh tegəm len aGot.

⁶ Bathudud nadələmian, nusor husur ginau mai aApollos hən mətbələboi namilen nasoruan egai toke, "Sagigol səhor nəsa natosian tokele." Beti asike mətupəpat avan ideh məhat səhor avan togon.

⁷ Hum ma məttonau suluvi ke məttovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma məttonau suluvi ke məttokad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot beviol hən natit piḅi mai gamito, imabe mətupəpat gamit məhat len nəsa məttokade?

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke məttokad natit piḅi tia məttoləŋoni. Hum ma məttonau suluvi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluvi ke məttovi kiŋ gail tia len natohan pipihəbəlan aGot ginamit namttobuer. Ooo noləŋon masuḅ ke mətavi kiŋ gail, hən ginamit tu namttavi kiŋ gail mai gamito!

⁹ Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriŋ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nəbəbaŋisan lotoyar vi lan nəmatan. Esuman toriŋ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləberis nəmatan sinamito, aŋel gail mai nəvanuan gail am.

¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel moḅ aKristo. Be gamit n̄au, mətunau suluvi ke məttokad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit n̄au mətunau suluvi ke məttodaŋ. Mətunau suluvi ke məttoḅat nəhes be luke namttovi ut kəmas.

¹¹ Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mədas ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im.

¹² Namtoun idaŋ hən navələnamit səḅonamito. Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtous aGot hən bivoi hən galito. Nəboŋ lotomədas bun ginamit hən namttoləŋon tosa vəsa, namtudaŋ ḅuri.*

¹³ Nəboŋ lotosor mədas nahəsanamito, namtoŋir galit hən ləḅehusur aKristo. Ehum namttogəm vi pəhasoŋ hən navile a pan, nəpəhsago sinəvanuan piḅi vəbar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit bisa lan, be nutosi hən nəḅikel nalələgauan mai gamit məttosuman anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike məḅimagenan am.

¹⁵ Naut kəmas məttəkad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ŋai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, noḅəm vi atəmamit len nadələmian.

¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, noŋir gamit ke mitigol tətəḅ hən ginau.*

* 4:12: Uman 18.3 * 4:16: 1Kor 11.1; Flp 3.17

17 Nösəvat aTimoti van hən gamito mōs natenan. Len nadələmian evi anatugw notoləmas buni, todaŋ len Nasub.* Dereh teliv nənəuan samit təlmam van hən nəvīde notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Nəvīde enan notokade, inor hən nəpʊsanan notokel mai alat siYesu len naut pisi.

18 Gamit galevis lunau ke asike nəbēgəm hən gamito ale lupatpat galit məhat.

19 Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasub bīdam hənī. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot.

20 Husur nəkadun natohan pipihabəlan aGot savi len nasoruan ŋai be evi len nabiltidaŋan san.

21 Mətələŋon nəsa? Nəboŋ nəbēgəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəbīvas gamit hənī, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len nəvīde bəmədau?

5

Mitikai hən naulumān togol naitian tosa hən bēvivile

1 Nələŋon isa masuŋ husur na-kel-uri-an sua notosəseləŋ hənī. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor nəvīde silat ləsəkad nadələmian: aulumān sual ei igol naitian mai asoan atəman.*

2 Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito!

3 Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale surmān nototoh ei, nusab səhoti tia ke len nədaŋan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis.

4 Imagenan, len nəbənbonan samito mai nanunugw mai nədaŋan siMasta sidato, aYesu,

5 mətəriŋ atenan len nəvələn aSetan, mōs nəboruan san topul hən nəsaan bəbuer buni, hən aYesu bilav kuv nanunun atenan dan nəpanismen len Nəboŋ siNasub.†

6 Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua pisi len nabesin itoh.‡

7 Mitimasbar hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mətēgəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətəhum nabəta səkad nayis lan. Husur aKristo imat tia hən bilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav hənī len nəPasova.§

8 Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu tōbuer, nayis hən nəsaan mai naləŋonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

* **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2 * **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: *aulumān sual ikad asoan atəman*. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Esual ike: *mōs nəboruan san topul hən nəsaan bəbuer buni*, togon ike: *mōs na-mədas-niben-an*. ‡ **5:6:** Len nəvīde tomaienan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am lebigol nəsaan enan. § **5:7:** Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat sefsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis pisi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboŋ tomələvru. * **5:8:** Exo 13.7

⁹ Len nalobulat napolisulan nototosi van hən gamit a mō, nuke, samtital mai alat lotogolgol naitian tosa.

¹⁰ Nəboŋ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogolgol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləŋon masuŋ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətebulatut dan galito, gamit pisi məttəmasgam dan navile eg a pan.

¹¹ Be gagai nukel pəpəpə hən namilen natosian sagw a mō. Imaiegai ke: samtital mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadələmian be togolgol nəsaan sal. Bigolgol naitian tosa, bələŋon masuŋ hən natite, bilitu hən nəlablab gail, bisor mədas nahəsan nəvanuan gail, bətərog akis, o bəvənvənah, samtital mai. Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəbisab səhoti ke avan ideh səkad nadələmian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttokad nadələmian, ipat len gamito hən mətbisab səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttokad nadələmian

¹ Ideh len gamit siYesu bīke bīkot hən gamit togon, imabe arous nəmatsistret səkad nadələmian len aGot hən bəbətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot hən ləbīkot hən gəlaru?

² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh ləbətah len nakotan hən ləbepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətbəbətah hən mətbepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboi mətbisab səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas?

³ Dereh datebətah hən datbepəpəhun navoian dan nəsaan sianjel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a?

⁴ Imagenan, mətbike mətbīkad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətbəus amatsistret savi siYesu hən bəbətah len nakotan enan.

⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən bəbətah surtan nəmatsistret len nakotan ideh samito.

⁶ Be len gamito, nəvanuan nadələmian sua ikot hən nəvanuan nadələmian togon—be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadələmian len aGot!

⁷ Bathut ke məttokad nakotan gail len gamit gabag, gamit pisi mətsawin kasi, mətsasəhor natideh! Nəvanuan togon bīgol nəsa sanor hən gamito, riŋi ŋai, samtīkot həni. Ivoi am hən mətbīdam hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətbīdam hən gai tovənoh natit pisi samito!

⁸ Be gamit gabag māu, mətugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətbəvənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadələmian!

⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot. Mətsənu səhoti a? Mitimasnu hən asike mətbisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, alaluman lotopur hən nibelit hən naititian, alaluman lotogol naitian mai alaluman,

¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləŋon masuŋ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədas nahəsan nəvanuan mai alat lotogol nasənan hən ləbəvənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot togəm balai.

* 5:12-13: Deu 13.5, 17.7

11 Ale a mō gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol mættoveveu dan naʋide galen lotosa, igol mættokad naʋoruan san, mættovi esan sǎʋon, ale eriŋi ke mættonor len nǎhon len nahǎsan Nasuʋ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

12 Hum ma avan ideh ʋike, “Len nǎmakuvan sagw dan nalo, nolǎboi nǎʋigol natideh.” Be ginau nuke, naʋide galevis lǎsavoi hǎn ginau. Hum ma avan ideh ʋike, “Len nǎmakuvan sagw dan nalo nolǎboi nǎʋigol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam hǎn natideh ʋiwol hǎn ginau hum notovi slev san.

13 Hum ma avan ideh ʋike, “Nǎhanian ipat mōs natǎbaŋ, ale natǎbaŋ ipat mōs nǎhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natǎbaŋ mai nǎhanian areʋuer. Avil nibedato lǎsatoh mōs naitian tosa, lutoh mōs Nasuʋ ale Nasuʋ evi Masta hǎn nibedato.

14 Ekitin ke, len nǎdaraŋ san, aGot igol niben Nasuʋ ile mǎhat dan nǎmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile mǎhat dan nǎmatan.

15 Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mǎsalǎboii a? Datǎlǎboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nǎvanuan tovi hudhuben aKristo, ʋiʋon mai napǎhaʋut tǎpuraŋ hǎn niben a? Satimaienan!

16 Nǎvanuan toʋon mai apǎhaʋut tǎpuraŋ hǎn niben, nibelaru arosua. Mǎsalǎboii a? Husur natosian siGot ikele len natuʋatan ke, “gǎlaru dereh aregǎm sua sumǎn niben tosua ŋai.”*

17 Avil nǎvanuan toʋon mai Nasuʋ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

18 Mitimasgam dan naitian tosa! Nǎsaan gail ʋisi am nǎvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nǎvanuan togol naitian tosa, igol nǎsaan van hǎn niben gabag. Emǎdas niben gabag.

19 Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol hǎni mai gamito. Mǎsalǎboii a? Gamit mǎtsavi samit sǎʋomito,*

20 husur nǎsa aGot toʋur gamit hǎni, etibau masuʋ.* Imagenan, len nibemito, len natit ʋisi mǎʋigole, mitimasputsan nǎyalyalan siGot.

7

Nǎlahan

1 Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len nalǎʋulat napisulan mǎttotosi van hǎn ginau. Mǎtuke, “Ivoi hǎn naulumǎn ideh hǎn asike ʋibar niben napǎhaʋut.”

2 Avil bathut nǎvanuan isoʋur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, naulumǎn tolah tikad naitian mai asoan sǎʋon, ale napǎhaʋut tolah tikad naitian mai asoan sǎʋon.

3 Asoan aulumǎn ʋelǎŋon naitian, aulumǎn tigole maii. Asoan apǎhaʋut ʋelǎŋon naitian, apǎhaʋut tidam hǎni maii.

4 Niben apǎhaʋut savi esan sǎʋon ŋai, be evi sisoan. Ale len naʋide tomaienan, niben aulumǎn savi esan sǎʋon ŋai, be evi sisoan.

5 Samretǎgau gat nibemǎr sǎʋomǎru dan gamǎr gabag. Be mǎrʋike mǎrʋisor tuʋ husur nǎmariboŋ galevis, ale mǎrʋidanǎ mai gamǎr gabag, inor hǎn mǎrʋetǎgau gat nibemǎr sǎʋomǎru dan gamǎr gabag. Nǎboŋ nǎmariboŋ

* 6:16: Gen 2.24 * 6:19: 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * 6:20: Nǎsa aGot toʋur gidat hǎni evi nǎmatan siYesu tovi aNatun tosua sǎʋon.

galenan læbīnoŋ, miriḅon tētas. Asike mærbīgole, dereh aSetan tidas p̄isal hæn beliv gamæru hæn mærbīteh husur mærsædaŋ.

6 Nəsakel nakelean todaŋ ke mirimastəgau gat nibemær səḅomæru dan gamær gabag m̄os na-sor-tuḅ-an; ao nudam̄ hæn ḅimaienan ŋai.

7 Beti noləŋon ke nəvanuan p̄isi lətasuḅan ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hæn ḅisusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaienan.

8 Ale nukel mai alaluman asoalit lotomat mai nəbatunau pəhaḅut gail ke, asike læbīlah be læbītoḅ maienan ŋai, suḅan ginau, ivoi.

9 Be asike læḅetəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hæn læḅeləŋon masuḅ hæn naitian; ivoi səḅori am ke lilah.

10 Nukad nakelean todaŋ m̄os nəvanuan nadələmian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napəhaḅut sateriŋ asoan.

11 Be alitenan ḅeriŋ asoan, satilah mai naulum̄an ideh am. Alitenan titoh maienan ŋai o tigoḅ nəsaasan tokade mai asoan tinəŋ ale tiḅon təlmam̄ maii. Ale naulum̄an sateriŋ asoan.*

12 Ale nukad nakelean m̄os nəvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḅ. Nekəmaiegai ke: naulum̄an ideh siYesu ḅikad asoan səkad nadələmian, ale alitenan ḅehəhaḅur hæn ḅitoh maii, aulum̄an satetiḅos həni.

13 Ale napəhaḅut ideh siYesu ḅikad asoan səkad nadələmian, ale atenan ḅehəhaḅur hæn ḅitoh maii, apəhaḅut satetiḅos həni.

14 Husur nəlahan apəhaḅut siYesu tokade mai asoan inor len nəḅon aGot bathut nadələmian selitenan. Ale nəlahan aulum̄an siYesu tokade mai asoan inor len nəḅon aGot bathut nadələmian sitenan. Asike təmagenan, natətai samit gail lətatoh len nəbathudud toḅiŋḅiŋal len nəḅon aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəḅon.

15 Be gai səkad nadələmian ḅeləŋon nativəsan, tehusur naləŋonian san. Nəḅoŋ tomaienan, nəlahan enan səḅəŋis gat asoan tokad nadələmian. Be ḅeləḅoi ḅigole, nəvanuan tokad nadələmian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato m̄os natəm̄at.

16 Latpəhaḅut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit læḅeriŋ nəlolit len aYesu. Ale lalum̄an məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit læḅeriŋ nəlolit len aYesu.

17 Be gamit ḅisusua, asoam̄ ḅimat o asoam̄ ḅikad nadələmian o asoam̄ asike ḅikade, len natohan ideh gototoḅ lan nəḅoŋ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaŋ mai alat siYesu len naut p̄isi.

18 Avan ideh ḅikad na-tiv-dalusi-an nəḅoŋ aGot tokisi, satesusuan nabuŋon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike ḅikad na-tiv-dalusi-an nəḅoŋ aGot tokisi, satikade.

19 Datḅikad na-tiv-dalusi-an o datḅipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datḅigol husur nakelean todaŋ aGot tokele, enan nabilitite!

20 Len natideh avan ideh totoḅ lan nəḅoŋ aGot tokisi, titoh maienan lan.

21 Govi slev nəḅoŋ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nələm̄ tetuhatuḅ həni. Avil gəḅeləḅoi gəḅikad nəmakuvan hæn asike gəḅevi slev am, gigole.

22 Husur nəvanuan tovi slev nəḅoŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḅ. Len naḅide tomaienan, nəvanuan savi slev nəḅoŋ aGot tokisi, evi slev seKristo.

23 Nəsa aGot toḅur gamit həni, etibau masuḅ. Samtehusur nəvanuan gail suḅan məttovi slev salito. Mətehusur Nasuḅ.

* 7:11: Hæn naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

²⁴ Bathudud nadəlomian, len natideh məttotoh lan nəboŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsəlah

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasub, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasub igol notodaŋ len gai.

²⁶ Imaienan, bathut nəmauran todaŋ məttotoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən naulumtan bitoh hum totoh gagai.

²⁷ Gəbilah mai napəhaʋut tia, sagidas piŋal hən gəbimakov dan nəlahan saməru. Asike gəbilah, sagidas pəhaʋut hən gəbilah maii.

²⁸ Be gəbilah, savi nəsaan; ale navensus bilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisab nəmauran egai tidaŋ len nəboŋ gail, ale nomətahun mətbeləŋon bisa maienan.

²⁹ Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal emidol. Gagai van, naulumtan tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san.

³⁰ Nəvanuan totaŋ, nətaŋan san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan tohəhaʋur, nahəhaʋuran san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan topurpur tite, natit gail gai topul həni saliwol hən nəmauran san.

³¹ Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

³² Nələŋon ke mitimakov dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh həni. Naulumtan səlah eləboi binau masuʋ hən Nasub mai navide biŋol Nasub behəhaʋur lan.

³³ Be naulumtan tolah inau masuʋ hən navile a pan mai navide biŋol asoan behəhaʋur.

³⁴ Ale sədaŋ kavkav len gəlar piŋi, Nasub mai asoan. Napəhaʋut səlah, navensus, inau masuʋ hən Nasub hən gai bevi siNasub səbon len niben mai nanun. Be napəhaʋut tolah inau masuʋ hən navile a pan mai navide biŋol asoan behəhaʋur.

³⁵ Nokəmaienan mōs nəbevi tarhət samito, savi hən nəbiwol hən nəmauran samito. Nokəmaienan hən navide samit binor, hən mətbiŋol tabtab hən nəsa Nasub toləŋoni, hən asike natideh beliv nənanan samit dani.

³⁶ Be naulumtan ideh binau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke bilah maii, ale nəlon atenan besursuru həni (hum bimasagenan), tilah maii hum toləŋoni. Savi nəsaan.†

³⁷ Be naulumtan beil gəgat len nəsa tonau, ale natideh asike betəgau gati, be nəsa biŋole bipat len gai səbon, ale binau səhoti len nəlon ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi.

³⁸ Imagenan, naulumtan tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulumtan səlah maii igol natit tovoi am səhori.‡

³⁹ Napəhaʋut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan bimata. Be asoan aliten bimata, imakov dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh beləŋoni. Be natsua, naulumtan bilah maii timasvi siYesu.

† 7:36: Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsav natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulumtan egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus biŋe bilah maii. Ale evəlo. Nəboŋ naves egai toke nəlon atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arbilah. ‡ 7:38: Len naut egai aPol ike, naulumtan tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idaŋ len nəboŋ gail (geris 7.26), naulumtan səlah mai navensus san igol ivoi am səhori.

⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhaʋut asoan tomat ʔitoh səʔon maienan ʔai, dereh tehəhaʋur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

¹ Gagai nuke nisor husur naməʔod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat ʔisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən naʋivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idəʔ am.

² Avan ideh ʔinau suluʋi ke toləboi natit tosoʔur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke ʔikel vəhot gail maii sal.

³ Be avan ideh ʔələmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməʔod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat ʔisi datoləboii ke nəlablab səvi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ʔai.

⁵ Ikad nagot gəgəras tosoʔur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale lorin gail hum lotovi got mai masta salit gail.*

⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ʔai, aTata tovi nəkadun natit ʔisi. Ale gidat datutoh məsi. Ale ikad aMasta tosua ʔai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit ʔisi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be səvi nəvanuan ʔisi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənau səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaʔan ideh. Ale nəboʔ lotohan naməʔod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluʋi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaʔ len aGot sal, nəsa lotogole igol nələlit eʔinʔinjal.

⁸ Be nəhanian edədas ʔigol datʔikad navoivoian mai aGot. Husur datʔihani o asike datʔihani, gəlar ʔisi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be mətelələgau hən gamit gabag. Nədaʔan məttokade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaʔ len nadələmian litesh.

¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat ʔeris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaʔan sam ʔeliv nənauan san gol bihan naməʔod lototutumav həni tia van hən nəlablab. ʔigol bimaienan, igol nəsaan.†

¹¹ Imagenan, len naləboian sam, gomədas awawa sədaʔ len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat məsi.

¹² Məʔigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaʔ len nadələmian, mətugol nasənahan len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo.

¹³ Bathut natenan, nəsa nəʔihani ʔigol awawa len nadələmian ʔitesh, sanihan naməʔod boʔ ideh am. Husur nomətahun nəʔigol awawa ideh len nadələmian ʔitesh.

* **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Avan ideh ʔinau suluʋi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin.*

3 *Be nəvanuan ʔikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin.* * **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:** Rom 14.17

† **8:10:** Nəboʔ toke *igol nəsaan*, igol nəsaan husur toʔur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməʔod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

1 Mətunau ke nəsa nəbigole səpat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavı ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarıs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətsavı navıt nauman sagw len Nasuḅ a? Ginau nıau novı ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, navıt nauman sagw.*

2 Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi mətbəkəmaienan. Husur nəmauran samit len Nasuḅ evısan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

3 Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke:

4 Sanor hən mətbəvəŋan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboii ke tonor!

5 Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nədəlomian ləbitah mai ginamit surıan ahai pispisul tile am mai aPita mai avan Nasuḅ gail lotogole a? Ao inor!

6 Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ıai inor hən namrtoum mōs nəvat hən namrbımaur a? Be inor hən məttəkəkəta təban ginaməru surıan ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboii a?*

7 Mətunau ke nasoltia ideh nəpırpıran san təbuer, evur natit san gail hən nəvat san səbon a? Ao, səmaienan bəŋ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan navıt nakrep han. Ale nəvanuan tokəkəkəta təban navəshəsıpsı, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

8 Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ıa? Ao. Nalo am ikel natgalen.

9 Husur natosian len nalo sıMoses ike, “Sagıbanıs gol nabuŋon nəbuluk topalpal kuv namısurhuwit.” Nəbəŋ aGot tokəmaienan, mətunau ke tonau nəbuluk ıa?*

10 Ao. Len naut enan isor mōs ginamit am, husur nəvanuan totıtvı tan, mai nəvanuan torumrum kuv namısurhuwit gəlar pısi aroum mōs nəhanian artovatvat viri.

11 Namtumabul natit gail seNunun aGot len nəlomit. Beti imabe? Sanor hən mətbəkəkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a?*

12 Nəvanuan galevis ləbikad nədəŋan hən na-il-a-mo-an hən məttəkəkəta təban galit maienan, inor hən mətbəkəkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədəŋan enan hən gamit boh məttəkəkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən mətbıgole. Ao namtudəŋ bür natit pısi hən asike namtbıpon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

13 Mətoləboii ke alat lotoum len naim sıGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəpol hən nəsa lototutumav həni.*

14 Len navıde tomaienən, Nasuḅ isor idəŋ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləbımaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito.*

15 Avıl nəsaus natgalenən bəŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən bımagenən hən ginau. Novıv ke nəsaus natgalenən, nəsapon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale

* 9:1: Uman 22.17-18, 26.16 * 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsən len nasoruan İpru. * 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30 * 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27

* 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

nomətahun nəbehusur nəpısal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor nəpısal tile am.

¹⁶ Husur, nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəbisor sal suh ginau həni. Ao, len naləjonian siGot, aGot erinji len navəlagw hən nəbımasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nəbıltıpanismen təbar ginau balai!

¹⁷ Nətagole husur notoləjoni, tanor hən nətəkad nakonpırpıran həni. Be aGot bərinji len navəlagw hən nəbıgole, nımasgole!

¹⁸ Ale nakonpırpıran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboj notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbeviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədanjan notokade hum ahai pıspısal, nəsaus natideh bən nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Naut kəmas nəsavi slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sınavuan pısi hən nəbeliv nəvanuan isobur am gəm hən aKristo.

²⁰ Nəboj nototah mai naJu gail nosumjan naJu gail hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboj nototah mai alat len navəlan nalo seJu gail, nosumjan alat len navəlan nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKristo.

²¹ Nəboj nototah mai alat ləsəkad nalo, nosumjan alat ləsəkad nalo hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hən ginau.

²² Nəboj nototah mai alat ləsədan, nogəm sumjan nəsədan, numaienan hən nəbeliv galit gəm hən aKristo. Nogəm sumjan nəvanuan gail pısi hən, len nəpısal ideh nəbeliv galit gəm hən aKristo hən bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

²³ Nugol natgalen pısi hən na-kel-uri-an tovoi bıbar nəvanuan bısobur am, hən nəbıkatəpəl mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

²⁴ Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit pısi lotogam lan lugam, be galit sua nıai igam səhor galit am hən bilav nəprais. Mitigam magenan hən mətbəwin, hən mətbıkad nəprais!

²⁵ Nəvanuan gail pısi lotoke ligam len nəramraməan, loutaut idan tabtab len natit pısi. Galit ludan bur nautautan enan, hən ləbıkad nəprais tovi ut kəmas asike idareh. Avıl gidato datugole məos nəprais topat vi sutuai.

²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam təvtəvor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh təvtəvor hum nototuh nəməsav nıai.

²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboj nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail bınoj, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Naləlaguan: alat a Israel ta məo lumabe?

¹ Nokəmaienan bathudud nədəlomian, husur nomətahun mətbətətan hən nətegai. Atəmadat ta sutuai pısi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit pısi luyar tukot len tas.*

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboj toke *lotoyar tukot len tas*, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad nəpısal tomasmas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte.

² Len nēmaukasw mai nētas, ehum galit p̄isi lotobaptais hən lēbēvi ahai susur siMoses.

³ Ale galit p̄isi luhan nēhanian tosua ηai togēm len aGot.*

⁴ Ale galit p̄isi lomun nēwai tosua ηai togēm len aGot, husur lomun nēwai hən nēvat siGot totah mai galito, ale nēvat enan evi aKris̄to.*

⁵ Avil aGot sahēhaṽur hən galit lotosōbur, ale lumat, nabirimat halit gail losuh taṽtaṽor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike datbēlējōn masuṽ hən natit tosa gail sur̄nan galito.*

⁷ Samtilotu hən nēlablab gail sur̄nan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nēvanuan gail lobētah hən lēbihan, lēbemun. Ale lule mēhat hən lēbisav, ran̄ran̄te taṽtaṽor.”*

⁸ Sadatigol naitian tosa sur̄nan galit galevis, togol nēvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nēmaribōj tosua ηai.*

⁹ Sadatitalt kitev nēdan̄an siNasuḅ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nēmat gail lukat bubun galito.*

¹⁰ Sadatikoblen sur̄nan galit galevis lotokoblen, gol aηel hən nēmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datbēlēboi sēhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-p̄usan-an n̄os gidat dattotoh len nēbōj hən nanōjan hən navile a pan.

¹² Avan ideh b̄inau ke toil gēgat, telələgau hən asike b̄iteh!

¹³ Natideh totaltal ke mitigol nēsaan, ep̄itoṽ hən nēsa togēm hən nēvanuan gail p̄isi. Be aGot igol tabtab hən nēsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nēsaan, aGot asike idam̄ hən ideh sēhor nēsa mēt̄tolēboi mēt̄b̄idaη b̄uri. Nēbōj natideh b̄italtal ke mēt̄bigol nēsaan, dereh aGot tigol naṽisal dan natenan hən mēt̄b̄idaη b̄uri.

¹⁴ Imagenan gamit notolēmas bun gamit p̄isi, mitigam dan nalotuan van hən nēlablab gail.

¹⁵ Nusor mai gamit hum mēt̄tokad nēnauan; nēbēkitin o asike nēbēkitin, mitinau hən mēt̄b̄inau sēhoti.

¹⁶ Len nēhanian len natev siNasuḅ, nēbōj dattosipa vi tēban aGot hən nab̄iliwai, datomun katēṽol hən nēda heKris̄to. Ale nēbōj dattōbur nabēta, datuhan katēṽol hən niben aKris̄to. Mēt̄salēboii a?*

¹⁷ Naut kēmas dattosōbur, gidat p̄isi datovi niben tosua ηai, husur datuhan katēṽol hən nabēta tosua ηai.

¹⁸ Mitinau nav̄ide silat a Israel. Galit ṽisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav hēni van hən aGot, len nēmel tutumavan, luhan katēṽol, ale luḅon len nalotuan van hən aGot.*

¹⁹ Namilen ke nēlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nēhanian lototutumav hēni van hēni evi natideh a?

²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nēvanuan lēsēkad nadēlomian lototutumav hēni, lotutumav hēni van hən natēmat gail, savi aGot. Nomētahun mēt̄b̄ikatēṽol mai natēmat gail.*

* **10:3:** Exo 16.35   * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11   * **10:5:** Num 14.16, 29-30   * **10:6:** Num 11.4

* **10:7:** Exo 32.6   * **10:8:** Num 25.1-18   * **10:9:** Num 21.5-6   * **10:10:** Num 16.41-49   * **10:16:**

Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20   * **10:18:** Lev 7.6, 14-15   * **10:20:** Deu 32.17

²¹ Mətsaləboi mətbəmun len nəbiliwai hiNasuḅ ale mun len nəbiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətbihan len natev siNasuḅ ale han len natev setəmat gail am.

²² Datbıgöl bımagenan, dereh datıgöl Nasuḅ aGot titəbulöl bulos gidato. Datunau ke datudaŋ səhori a? Aoa!*

²³ Gamit mətbıke, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtbıgöl natideh,” gıнау nuke, nəvide galevis ləsavoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mətbıke, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtbıgöl natideh,” gıнау nuke, nəvide galevis ləsagöl nəvanuan togon sədaŋ am len nadələmian san.*

²⁴ Samteləŋon nəsa tovoi hən gamit səbomit ŋai, be məteləŋon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

²⁵ Mətoləboi mətbihan natideh lotəpür həni len nəmaket hən naməŋod. Ləbetutumav həni van hən nəlablab gail o asike ləbıgöl, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuḅ həni.

²⁶ Nəvide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit pısi topul lan lovi siNasuḅ aGot.”*

²⁷ Nəvanuan səkad nadələmian bəus gaiug hən gəbıhan maii, ale gəbeləŋon gəbıvan, gıhan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav həni van hən nəlablab o asike ləbıgöl, sageus nausian ideh husuri. Sagıнау masuḅ həni.

²⁸ Be avan ideh bikel mai gaiug ke, “Naməŋod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagıhani be nənauan sam tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəbıhani, hum ma gəbetunus nəlon.

²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isəbi ke nəsa notogöl len nəmakuvan sagw dan nalo isa?†

³⁰ Gıнау nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəbıhani, imabe avan ideh isor mədas gıнау bathut nəsa notosipa həni tia?

³¹ İmaienan, mətbihan o mətbəmun o natideh mətbıgöl, göl natit pısi hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalalan siGot lan.

³² Samtıgöl natideh hən mətbıpon göl na-kel-uri-an tovoi hən nəju gail o alat ləsavi ju asike ləbıkad nadələmian. Samtıgöl natideh hən mətbəmədas nadələmian silat siYesu.

³³ Mətehusur nəvide sagw. Len natit pısi notogöl, nohisi hən nəbıgöl nəvanuan pısi ləbəhəhaḅur lan. Nəsədas pısal hən nəbıkad na-vi-tarhəte-an mōs gıнау səbögw ŋai, nudas pısal hən nəvanuan bısəbur ləbıkad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galıt dan nəsaan salito.

11

¹ Mitıgöl tətoḅ hən gıнау sunıan notogöl tətoḅ hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat gıнау len natit pısi. Ale mətotəgau gat nəvide hən nalotuan, sunıan ŋai notolav gail mai gamito.

* **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:** Psa 24.1 † **10:29:** Len naves 28 nəbōŋ tosor husur *avan ideh* mai *avan enan*, ale len naves 29 nəbōŋ tosor husur *nəvanuan togon*, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadələmian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17

³ Be noləŋon ke mətələboii ke aKристо evi kadun nəmauran sinəvanuan pisi, naulumŋan evi kadun nəmauran sinapəhaṽut, ale aGot evi nəkadun aKристо.

⁴ Naulumŋan ideh tokabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKристо.

⁵ Be napəhaṽut ideh səkabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esumŋan apəhaṽut tosiir nəkadun toṽarṽar.

⁶ Napəhaṽut bəmətahun bikabut gol nəkadun, epitoṽ ŋai hum togut kotov pis navurun. Be bathut tovi hur sasa hən bəgut navurun o hən nəkadun biṽar, tikabut gol nəkadun m̄au!

⁷ Naulumŋan satikabut gol nəkadun husur nəboŋ aGot togol naulumŋan, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsan aGot biyalyal. Be napəhaṽut igol nahəsan naulumŋan iyalyal.*

⁸ Husur naulumŋan metəkav sagəm len napəhaṽut, be napəhaṽut metəkav egəm len naulumŋan.

⁹ Husur aGot sagol naulumŋan m̄os napəhaṽut, be igol napəhaṽut m̄os naulumŋan.*

¹⁰ Husur natenan, bathut aŋel gail, napəhaṽut tikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an len nəkadun.*

¹¹ Avil len Nasuḅ, napəhaṽut satoh səboŋ hum asoan toḅuer, mai naulumŋan satoh səboŋ hum asoan toḅuer. Naulumŋan ikad asoan hən bevi tarhət san ale napəhaṽut ikad asoan hən bevi tarhət san.

¹² Husur naut kəmas napəhaṽut metəkav togəm len naulumŋan, alalumŋan lukad nəpasian salito len napəhaṽut. Avil natit pisi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhaṽut bisor tuṽ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a?

¹⁴ Len naṽide ta daməŋai, navurun naulumŋan bəbəlav, nəvanuan pisi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədas gai.

¹⁵ Be navurun napəhaṽut bəbəlav, igol napəhaṽut ikab masuṽ. Husur navurun toḅəlav, aGot eviol hən mai napəhaṽut hən bikabut gole.

¹⁶ Be avan ideh bike beṽitvituh husur natenan, namtohusur naṽide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut pisi, galit am lohusur naṽide enan.

Natev siNasuḅ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəbikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur nabonbonan samit gail ləsavii tarhət samito be lomədas gamito.

¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsələŋ hən nasoruan sua toke, nəboŋ məttoCAD nabonbonan hum alat siYesu, mətəpəpəhw gail. Ale nodələm kəkereh hən nasoruan enan,

¹⁹ husur napəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot tohəhaṽur hən galito ləbiṽarṽar.

²⁰ Nəboŋ məttoCADonbon len naut sua hən mətḅihan len natev siNasuḅ, savi nəhanan siNasuḅ məttohan lan.

* **11:7:** Gen 1.26-27   * **11:9:** Gen 2.18-23   * **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhaṽut ikad nədaŋan hən bigol nəsa bələŋoni hən nəkadun, be datḅehusur napusanan siPəl len 6.12 mai 8.9, napəhaṽut timasnau asoan hən asike bəmədas. Namilen ke ivoi hən napəhaṽut tikabut gol nəkadun, husur asike bigole, dereh temədas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboi namilen nasoruan gegai toke bathut aŋel gail.

²¹ Husur nəboŋ məttogəm hən nəhanan, gamit galevis mətotubət vəlaut səbomito. Namilen ke galevis lumalkəkat, galevis lotərog.

²² Mətsəkad naim samit hən mətbihan mai mətbemun lan a? Mətomətahun alat siYesu a? Mətuke mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nəkəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən nəvide enan.

²³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasuḅ aYesu, len nalenmariug ajutas toriŋi len navəlan aenemi san gail, aYesu ilav nabəta,

²⁴ esipa vi təban aGot həni, ale eḅuri. Ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Mitigol nategai hən mətbinaunau gat ginau.”

²⁵ Len nəvide tomaiənan, nəboŋ lotohan tonəŋ, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətbinaunau gat ginau len nəboŋ pisi mətbemuni.”*

²⁶ Husur len nəboŋ pisi mətbihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasuḅ van vəbar nəboŋ bəgəmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasuḅ len nəvide tomədas nahəsən Nasuḅ, inor hən bipanis sil niben Nasuḅ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuḅ.

²⁸ Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvahur nəmauran san a tahw hən bihan nabəta mai mun len nabiliwai.

²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag.

³⁰ Husur natenan, gamit isoḅur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan.

³¹ Imagenan, dattabunus vahvahur nəmauran sidat səḅodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanismen galenan siGot vi lan gidato.

³² Be nəboŋ Nasuḅ tobunus vahvahur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən biŋol datbınor, hən asike bisəḅ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadələmian, nəboŋ mətbibonḅon hən mətbihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag.

³⁴ Avan ideh bimalkəkət, tihan a im bai, hən asike nəḅonḅonan samit magenan bilav nəpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəbikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadələmian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan.

² Mətoləboii ke a mō, nəboŋ mətsəkad nadələmian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsəḅ hən gamito van hən nələbləb lotəḅut.

³ Imagenan nuke məteləboii ke, len aNunun aGot avan ideh saləboi bisemale hən aYesu, be len aNunun aGot ŋai nəvanuan eləboi bīke, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ŋai.

* 11:25: Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datbigole n̄os aMasta, be aMasta tosua ŋai.

⁶ Ikad naʋit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan p̄isi san luʋan hən naʋit galen p̄isi.

⁷ AGot eviol mai galit ʋisusua hən aNunun, hən nəsa aNunun bigole len galito bevi tarhət salit gabag.

⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən nasoruan hən naləboian.

⁹ Len aNunun aGot eviol hən nabiltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən bigol alat lotoməsah ləbimaur.

¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən bigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən bikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən beləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən bisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən beləboi bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan.

¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen p̄isi. Epəpehun natgalenan mai nəvanuan ʋisusua husur naləŋonian san.*

Niben aKристо ikad nahudhut isoḅur

¹² Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoḅur, be nahudhuben galen lotosoḅur lovi niben tosua ŋai. Niben aKристо imagenan.*

¹³ Gidat p̄isi datubaptais len aNunun aGot tosua ŋai hən datbeḡəm vi niben aKристо tosua ŋai. Naut kəmas datovi ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ŋai mai gidat p̄isi hən datbeḡul həni, hum nəwai dattomuni.†

¹⁴ Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ŋai, ikad nahudhuben isoḅur lan.

¹⁵ Narien nəvanuan bike, “Husur ke nəsavi vəlan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal.

¹⁶ Nədariŋan nəvanuan bike, “Husur ke nəsavi mətan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariŋan evi hudhuben sua len niben sal.

¹⁷ Niben kavkav tavi mətan səlani, nasəsələŋan han gai be? Niben kavkav tavi dariŋan səlani, nam̄unusian han gai be?

¹⁸ Be aGot itabtəbuh len nahudhuben p̄isi, etuan p̄is gail husur niben, len naut ʋisusua toləŋon ləbipat lan.

¹⁹ Nahudhuben galen p̄isi lətavi hudhut sua səlani ŋai, asike lətəḅon len niben tosua, niben təḅuer.

²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isoḅur, be niben tosua ŋai.

²¹ Namətan saləboi bikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səḅogw noləboi nəbigol natit p̄isi.” Ale nəkadun saləboi bikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səḅogw noləboi nəbigol natit p̄isi.”

²² Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluʋi ke ləsədaŋ, datumaskad gail hən nibedat b̄imaur.

²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləḅeris gail, datususuan galenan,

* 12:11: Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8
len aNunun aGot tosua ŋai

* 12:12: Rom 12.4-5

† 12:13: Namilen ke datukatəḡol

²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat sasa hən nəvanuan ləberis gail, losuh pəpəpə maien ŋai.

Be aGot esuhud p̄is nahudhubedat gail, hən nahudhut dattouan ke ləsavi natideh, lovi natite.

²⁵ Igol maien həni hən asike b̄ikad nəpəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat p̄isi ləbəkəkəta təban galit gabag b̄ep̄itp̄itov̄.

²⁶ Nahudhubedat ideh b̄eləŋon b̄isa masūv̄, nahudhubedat p̄isi loləŋon isa masūv̄ maii. B̄ikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̄isi lohəhəv̄ur maii.

²⁷ Gamit māu mətovi niben aKristo, mətovi hudhut gail len niben kavkav.

²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai pispisul gail a m̄o; na-vəha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-vəha-tor-an, ahai p̄usan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail hən ləbigol alat lotoməsah ləb̄imaur, alat lotovi tarhəte sinəvanuan gail, alat lotowol hən alat siYesu hən ləb̄ehusur nap̄isal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.*

²⁹ Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai pispisul a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai kelkel ur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄usan a? Mətunau ke gidat p̄isi dattogol namerikel a?

³⁰ Mətunau ke gidat p̄isi dattokad naviolan gail hən datb̄igol alat lotoməsah ləb̄imaur a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datb̄isor len nasoruan tiltile gail a? Mətunau ke gidat p̄isi dattoləboi datb̄ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa!

³¹ Be gamit māu, mətələŋon masūv̄ hən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil nap̄isal notoke nəb̄isor husuri, ivoi habat səhər nap̄isal ideh datoləboi datb̄enənōv̄ həni maii.

13

Nap̄isal hən na-ləmas-buni-an

¹ Ginau nətasor len nasoruan tiltile nəvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aŋel lotosorsor len gail, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətəwal kəmas ŋai hum nəbe o nabel lototuhtuhi.

² Nətəkad nədaŋan hən nəb̄ikel nap̄isulan siGot, mai nətaləboi səhot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai naləboian p̄isi, ale nətəkad nəbiltidələmian hən nəb̄igol nəvehuh ləberus, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, nətavi ut kəmas ŋai.*

³ Nətaviol hən natit p̄isi notokade mai naməsəl gail, ale nətaviol hən nibegw hən nəb̄isor sal suh ginau len Nəboŋ siNasub̄,* be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁴ Nəvide hən na-ləmas-buni-an imaiegai: Gəb̄eləmas bun avan ideh, len nədaŋ-ḅuri-an gutoh mədau maii, gugol navoian b̄evi tarhət san, gəsətaḅulul bulosi sil natit san gotoləŋoni. Gəb̄eləmas bun avan enan gəsasor sal suh masūv̄ hən gaiug, gəsapul hən nəv̄ivan,

⁵ gəsagol natideh b̄igol nahurun avan en b̄isa, gəsənaug gaiug gabag m̄os naləŋonian sar̄ ŋai, nələm̄ səpaŋpaŋ tutut, len nələm̄ gəsətəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug.

* **12:28:** Efe 4.11 * **13:2:** Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * **13:3:** Len natosian galevis ta sutuai ike, nətaviol hən nibegw hən b̄ipaŋ len nəhab towunwan, be asike nətəkad na-ləmas-buni-an, asike nətəkad natideh tovoi.

⁶ Gəbikad na-ləmas-buni-an gəsahəhəvur hən nəsaan, be guḅon mai alat lotohəhəvur hən nakitinan.

⁷ Gəbikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadəlomian tabtab, nə-vatvat-viri-an sam̄ səmasig boŋ ideh, gukad nə-daŋ-ḅuri-an tabtab.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoŋ boŋ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən nəp̄isulan siGot dereh təbuer. Nasoran len nasoran tiltile gail dereh tinəŋ. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh təbuer.

⁹ Husur gagai datoləboi kəkereh həni ale gagai datukel kəkereh hən nəp̄isulan siGot.

¹⁰ Be nəboŋ aYesu həgəmai hən aGot ḅigol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh lebuer.

¹¹ Nəboŋ notovi tətai, nusor sum̄an natətai, nabunusian sagw esum̄an nabunusian setətai, nunau sum̄an natətai. Nəboŋ nototibau, notogəm vi haṽut, noriŋ gabulan naṽide galenan setətai.

¹² Gagai datokəta sum̄an nəvanuan tokəta tur len nakələs toḅanubənw. Be len nəboŋ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŋ enan naləboian sagw dereh tikavkav sum̄an aGot toləboi kavkav hən ginau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriŋ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati ke ləḅisarpoḅ, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen p̄isi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

14

Nəsa evi tarhət silat siYesu?

¹ Na-ləmas-buni-an m̄au tiwol hən nəmauran samito, ale məteləŋon masuṽ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, məteləŋon masuṽ hən mətbikel nəp̄isulan siGot.

² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot ḅai, husur avan ideh sasəsəloŋ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natətətan gail.

³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludaŋ am len nəmauran salito, igol loləŋon ivoi am len nəlolito, mai etəŋov nəlolit vi pan.

⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu p̄isi ludaŋ am len nəmauran salito.

⁵ Noləŋon ke gamit p̄isi mətoləboi mətbisor len nasoruan tiltile gail, be noləŋon masuṽ səhori am hən mətbikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləḅeləboii səhoti, igol galit ludaŋ am len nəmauran salito.

⁶ Be bathudud nadəlomian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit məbe? Be nəbikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəbikel naləboian, nəbikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəbikel nəp̄usanan seNunun aGot, natgalen p̄isi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nəḅuvimal mai navus beltaŋ; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datḅiram̄ram̄e hən gəlar ḅinor, avan ideh teləboi məb hən nəḅe dat-toram̄ram̄e həni?

⁸ Mitinau nêtrampet; ale nêvanuan ðevuv suluvi, nasoltia telêboi mab hêni ke timasutaut hên gai môs nabiltibalan?

⁹ Imaienan hên gamito. Mêtbisor len nasoruan nêvanuan lototêtan hêni, lelêboi namilen nasoruan samit mabe? Mêtbisor maienan, ehum mêtosor kêmas len namêsav ñai.

¹⁰ Len navile a pan nêvanuan lusor len nasoruan tiltile isôbur, ale gail pisi lukad namilelito.

¹¹ Imagenan, avan ideh bisor mai ginau, asike nêbelêboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metbos, ale len nabunusian san, ginau novi metbos.

¹² Imaienan hên gamito. Husur ke mêttoleñon masuŵ hên natit gail seNunun aGot, mitimashisi hên mêtbidan am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu lêbidan am len nêmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hên nêdanjan hên bikel ur namilen natetêtan gai tokele.

¹⁴ Husur nêbisor tuŵ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nêlogw isor tuŵ, be nênanuan sagw ipat kêmas ñai.

¹⁵ Nigol nêsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuŵ. Ale dereh nisor tuŵ am hên nêvanuan lêbelêboi sêhot na-sor-tuŵ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekêkai. Ale dereh nekêkai am hên nêvanuan lêbelêboi sêhot nêsa notokêkai hêni.

¹⁶ Asike ðimagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunun totoh len nêlom bisor len nasoruan tile hên gêbisal suh aGot, nêvanuan totêtan hêni, salêboi bike "Ganan" hên nasipaan sam, husur gai salêboi nêsa gotokele.

¹⁷ Naut kêmas nasipaan sam ðivoi, asike igol avan enan idan am len nêmauran san.

¹⁸ Nosipa vi têban aGot hên notosor len nasoruan tiltile gail sêhor gamit pisi mêttole.

¹⁹ Be len nabonbonan silat siYesu, len nalêboian sagw, nêbisor ðemidol ñai len nasoruan lotolêboi, hên lêbesêsêlon sêhot naŵusanan sagw, ivoi masuŵ sêhor nêbisor ðebêlav len nasoruan tile lototêtan hêni.

²⁰ Bathudud nadêlomian, samtesuman alahutai len nênanuan samito. Mêtesuman atuhlahutai lêsâlêboi navide hên nêsaan sal, be len nabunusian samito, len nênanuan samito, mêtesuman nêvanuan tomatmatu.

²¹ Len nalo lutosi ke, Nasub aGot ekêmaiegai:

"Len nêvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail,

len nabunon nametbos gail,
dereh nisor mai alategai,

be naut kêmas notogol tomagenan,

asike losêsêlon hên ginau."*

²² Imagenan beti, hum ma mêttonau suluvi ke nasoruan tiltile gail igol ðarpar hêni ke aGot itoh mai alat lotokad nadêlomian lan. Be nasoruan tiltile galenan lêsêpat môs alat lotokad nadêlomian, be hên alat lêsêkad nadêlomian lêbipes habetw lan. Avil na-kel-uri-an hên nêsa aGot tokele, igol ðarpar hêni ke aGot itoh mai alat lotokad nadêlomian lan. Ipat môs alat lotokad nadêlomian, savi môs alat lêsêkad nadêlomian.

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nêbon aIsaiah totos nasoruan siGot toke, *alategai*, aGot isor husur nêvanuan san gail a Jutah.

²³ Imaienan, gamit siYesu p̄isi m̄əḃ̄ibon̄bon, gamit p̄isi m̄əḃ̄isor len nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lototətan hən nadələmian o ləsəkade, ləḃ̄ebis lohoim, dereh like m̄əḃ̄tovinvinu.

²⁴ Be gamit p̄isi m̄əḃ̄ikel ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totətan hən nadələmian o səkade ḃ̄ebis lohoim, len natgalen p̄isi, dereh nəlon timəḃ̄ur, teləḃ̄oi səhot nəsaan san tosəḃ̄ur,

²⁵ ale natit lotosusuah len nəlon lip̄ar̄p̄ar. Ale dereh tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pan hən ḃ̄ilotu hən aGot. Dereh tisor təvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Nap̄isal hən nabon̄bonan hən nalotuan

²⁶ Bathudud nadələmian, nekəməbe? Nimaris kotov nəsa notokele maiegai. Nəḃ̄on̄ m̄əḃ̄ibon̄bon hən m̄əḃ̄ilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh tēḃ̄usan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit p̄isi m̄əḃ̄igole limasgol gamit p̄isi siYesu m̄əḃ̄id̄an̄ am len nəmauran samito.

²⁷ Gamit ideh ḃ̄eləḃ̄on̄ ḃ̄ikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ḃ̄ai lisor, salesəḃ̄or totor. Limassor ḃ̄isusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito.

²⁸ Asike m̄əḃ̄ikad avan ideh toləḃ̄oi ḃ̄ikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, satisor len nabon̄bonan. Tisor mai gai gabag mai aGot ḃ̄ai.

²⁹ Gamit ideh ḃ̄eləḃ̄on̄ ḃ̄ikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəlon̄, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hən ləḃ̄eləḃ̄oi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eḃ̄ur.

³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot ḃ̄egəm həni, nəvanuan tosor tesib hən tobətah ḃ̄isor.

³¹ Len nəḃ̄ide tomagenan, galit p̄isi ləḃ̄ikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor ḃ̄isusua hən gamit p̄isi m̄əḃ̄eləḃ̄oi səhot nap̄usanan, ale hən gamit p̄isi m̄əḃ̄eləḃ̄on̄ ḃ̄ivoi am len nəlomitō.

³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləḃ̄oi ḃ̄isor o ḃ̄esib len nasoran san hən avan ideh am ḃ̄isor.

³³ Len nalotuan, aGot emətahun gamit p̄isi m̄əḃ̄isor taḃ̄taḃ̄or ḃ̄on̄bon len namityal tosua ḃ̄ai. AGot savi aGot hən nəḃ̄aḃ̄taḃ̄oran, ao, evi aGot hən natəḃ̄mat. Timagenan len nabon̄bonan silat siYesu len naut p̄isi.

³⁴ Len nabon̄bonan gail silat siYesu latḃ̄əḃ̄aḃ̄ut leməḃ̄au husur sanor hən ləḃ̄isor, be lithon məḃ̄au, səsəlon̄ husur nalotuan, hum nalo tokele.

³⁵ Ləḃ̄eləḃ̄on̄ ke ləḃ̄eləḃ̄oi səhot natideh, leus asoalit a im səḃ̄olito. Evi hur sasa hən nap̄əḃ̄aḃ̄ut ḃ̄isor len nabon̄bonan silat siYesu.†

³⁶ Mətunau ke gamit mətovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səḃ̄omito ḃ̄a?

³⁷ Gamit ideh ḃ̄inau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləḃ̄oi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit gagai evi nakelean today siNasuḃ̄.

³⁸ Be avan ideh ḃ̄emətahun ḃ̄eləḃ̄oi natenan, aGot dereh temətahun ḃ̄eləḃ̄oi avan enan.

† 14:35: Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40.

39 Imagenan bathudud sagw len nadələomian, mətələron masuʋ hən mətʔikel năpissulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail.

40 Be len năbonʔonan, mitigol natit pisi len naʋide tovoi, mətəhusur năyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu ʔular.

15

Na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan

1 Bathudud nadələomian, nuke mitinau təlman hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi mətʔokade, na-kel-uri-an tovoi mətʔoil gəgat lan gagai.

2 Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mətʔətəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadələomian samit tavi nadələomian kəmas ŋai.

3 Husur nəsa Nasuʔ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Năbiltitit səhor natit pisi am imaegai ke: aKristo imat mōs gidato hən ʔilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.*

4 Lutavun aKristo, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmaribon năvəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.*

5 Ale aKristo evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəŋavur pisan toru lotorisi.*

6 Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadələomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isoʔur lumaur sal vəbar daməŋai.

7 Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail pisi lotorisi.

8 Naməkot hən galit pisi, aKristo evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəbonʔ sanor həni.*

9 Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləʔekis ginau hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vuanan siGot.*

10 Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm surŋan ginau gagai notoʋat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail pisi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole.

11 Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit pisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maianan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit mətʔodələomi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

12 Ale ginamit pisi namʔikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eʔuer?

13 Na-le-məhat-an dan nəmatan taʔuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

14 Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadələomian samit am tavi ut kəmas.

15 A məhat hən natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibibonʔ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan taʔuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan.

* 15:3: Isa 53.5-12 * 15:4: Psa 16.10; Hos 6.2 * 15:5: Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * 15:8: Uman 9.3-6 * 15:9: Uman 8.3

16 Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

17 Ale aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit tabuer, məttatoh len nəsaan samit sal.

18 Təmaienan, alat lotokad nadəlomian len aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig.

19 Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ηai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan tabuer, tanor hən nəvanuan gail lətəlolosa masuʋ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan.

20 Be səmaienan, sakinin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu māu, nəboη aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.*

21 Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai.

22 Sumān nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh t̄igol likad nəmauran dan nəmatan.†

23 Be dereh lile məhat len namityal salit v̄isusua, nametəkav aKristo; husuri, nəboη aKristo b̄egəmai, alat seKristo dereh lile məhat.

24 Beti nanoηan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaηan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaηan p̄isi, aKristo dereh t̄igol levi ut kəmas p̄isi.‡ Ale nədaηan san hən na-il-a-m̄o-an hum aK̄in, dereh tilavi mai aGot aTata.

25 Husur aKristo teil a m̄o māu hum aK̄in van vəbar tovəlas nəenemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut kəmas.*

26 Ale nəmatan evi nəenemi naməkot aKristo bigol b̄imasig. Dereh nəmatan təbuer.

27 Husur natosian siGot ike, “eriη natit p̄isi len navəlan aKristo, hum aKristo tovəlas gail vi pan.” Ale nəboη natosian toke, eriη “natit p̄isi” len navəlan aKristo, datoləboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot toriη natit p̄isi len navəlan aKristo.*

28 Be nəboη aGot b̄eriη natit p̄isi len navəlan aKristo b̄inoη, beti aNatun aGot dereh teriη gai gabag len navəlan aTəman toriη natit p̄isi len navəlan aNatun, hən aGot māu biyalal səhor natit p̄isi, hən naləηonian san səbən b̄evisi.

29 Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, nəvanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətəgol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nəmatan, nəvanuan lotobaptais salito, lubaptais m̄os nəsa?§

30 Ale ginamit, asike namtəlos məhat dan nəmatan, ginamit namtutoh tabtab p̄əpadan hən nəmatan m̄os nəsa?

* **15:20:** Len naves egai, nəboη toke aKristo tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esumān na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan. † **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ **15:24:** Nəboη aPol tosor husur natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaηan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaηan p̄isi, isor husur natəmat gail mai nədaηan lotokade hən lotoil a m̄o hən natite. * **15:25:** Psa 110.1 * **15:27:** Psa 8.6

§ **15:29:** Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Navide enan savi navide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadəlomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todam hən navide enan, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, sasor husur nəbaptaisan enan.

³¹ Akis nɛmatan ipat pɛpadan hɛn ginau. Natanan ekitin hum tokitin ke notoviv masuʋ hɛn gamito len nɛmauran mɛttokade len aYesu Kristo, aMasta sidato.

³² ANunun aGot taʋuer len ginau suman nɛvanuan navile a pan ʋai, nuʋal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat mɔs nɛsa? Savi mɔs natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lɛtale mɛhat dan nɛmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokɛmaienan salegɛras gamito. Nasoruan toke, “Nɛtahan mai nɛvanuan tosa, emɛdas naboruan tovoi,” evi kitinan.

³⁴ Samtevinvinu am, tɛlmam van hɛn nɛnauan tovoi hum tonor hɛn mɛʋbigole. Mitinoʋ dan nɛsaan. Husur gamit galevis lotɛtan hɛn aGot–nokɛmaienan hɛn nahurumit bisa lan.

Len na-le-mɛhat-an dan nɛmatan niben nɛvanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab hɛn alat lotomat lile mɛhat? Dereh likad nibelit tomabe?”

³⁶ Govi hoʋon! Namisurhut natideh gotodandandji imasmat hɛn ʋimaur, hɛn ʋitov vi mɛhat.

³⁷ Nɛsa gotodandandji sɛkad niben ʋegɛmai, savi nɛhai ʋitov vi mɛhat, be gudanʋ namisurhut kɛmas ʋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am.

³⁸ Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai tolɔʋon lɛʋikade. Ale ʋisusua len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben sɛʋon ʋai.

³⁹ Len naʋide tomaienana, niben natit pisi lotokad nɛmauran lɛsapitpitoʋ. Niben nɛvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nɛman namɛsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nɛmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nɛyalyalan hɛn niben natit gail len nɛmav etile dan nɛyalyalan hɛn natit gail len navile a pan.

⁴¹ Namityal ikad namialan san, nahɛbati ikad namialan san, mai namɛso gail lukad namialan tile am. Ale len namɛso gail, namialan hɛn namɛso sua etile, namialan hɛn namɛso tile am etile.

⁴² Imaienana ʋai len na-le-mɛhat-an dan nɛmatan. Gagai niben nɛvanuan imat, iʋo len tan, be nɛʋon aGot ʋigol ʋile mɛhat, dereh niben nɛvanuan tikad nɛmauran vi sutuai. Asike iʋos nɛtan ʋon ideh.

⁴³ Gagai niben nɛvanuan evi ut kɛmas, be nɛʋon ʋile mɛhat dereh tiyalyal. Gagai sɛdan, be nɛʋon ʋile mɛhat, dereh tidan.

⁴⁴ Gagai niben nɛvanuan evi natit hɛn navile eg a pan, be nɛʋon ʋile mɛhat, dereh tevi natit hɛn nɛmav, niben veveu tonor hɛn ʋitoh len nɛmav. Husur tokad niben hɛn navile eg a pan, ale ikad niben hɛn nɛmav am.

⁴⁵ Imagenana, natosian siGot ike, “Nɛvanuan nametɛkav, aAtam, egɛm vi titsua tokad nɛmauran.” Be aAtam namɛkot, tovi aKristo, egɛm vi Nunun Nɛmauran toviol hɛn nɛmauran vi sutuai.*

⁴⁶ Avil nɛmauran vi sutuai togɛm len aNunun Nɛmauran sagɛm a mɔ, ao, nɛmauran len navile eg a pan egɛm a mɔ, ale husuri, nɛmauran vi sutuai len nɛmav.

⁴⁷ AAtam, nɛvanuan nametɛkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hɛn nɛtan. Ikad nɛmauran hɛn navile a pan. AKristo, nɛvanuan na-vɛha-ru-an, evi vanuan nɛmav. Ikad nɛmauran hɛn nɛmav.*

* 15:32: Isa 22.13 * 15:45: Gen 2.7 * 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31

48 Alat navile a pan lotokad nēmauran hən navile a pan, losurñan nēvanuan tokad nēmauran hən navile a pan aGot togole hən nētan. Alat lotokad nēmauran hən nēmau, losurñan nēvanuan nēmau tokad nēmauran hən nēmau.

49 Surñan gidat dattolav kot aAtam, nēvanuan navile a pan aGot togole hən nētan, len nāvīde tomaienān, datimaslav kot aKristo, nēvanuan nēmau.

50 Bathudud nadēlomian, nekēmaiegai ke: nibedat tokad naməjod mai nēda saləboi bīkad nēmauran mai aGot len natohan pipihabēlan. Bathut nibedat bībo nētan, saləboi bīkad nēmauran vi sutuai lan.

51 Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat pīsi datbīpatmari len nēmatan. Be gidat pīsi, aGot dereh tegəgel hən gidat pīsi

52 vəha-sua ŋai, len namityal toḗitol ŋai hum nēmet tokavəmat, len nēwalan hən nētrampet hən nanonjan. Husur nētrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile mēhat hən lēbīmaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgel hən gidat maienan. **

53 Husur nibedat dattokade gagai bībo, timasgəm vi bedat togon asike bībo boŋ ideh. Ale nibedat dattokade gagai bīmat, timasgəm vi bedat togon bīmaur vi sutuai.

54 Nibedat bībo, nəboŋ ləbēgəm vi bedat tile asike bībo, ale, nibedat bīmat, nəboŋ ləbēgəm vi bedat tile bīmaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoŋ toke,

“Nēmatan imasig, eḅuer, aGot iḅal maii ale esəhor buni.”*

55 “Eee, Matan, nasəhorian samŋ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədanjan samŋ gai be? Godədas gəbevin ginamit am.”*

56 Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədanjan nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan eḅur kotov nalo, ale timaspanis sile.

57 Be sipa vi tēban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nēmatan, igol datowin səhor gələr pīsi.

58 Imaienān bathudud nadēlomian notoləmas bun gamit pīsi, mətēil gəgat. Samterus dan nadēlomian məttoke len na-kel-uri-an tovōi. Akis nəlomit tidan masuḅ len nauman siNasuḅ, husur mətoləboii ke nauman samit len Nasuḅ evi mōs natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an mōs alat siYesu a Jerusalem

1 Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an mōs alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.*

2 Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gamit vīsusua mətēriŋ nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən nəpurpuran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən beutaut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti mətəbebubulah vat.

3 Ale nəboŋ nəbēgəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav nalobulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləbītariv naviolan samito vi Jerusalem.

4 Ale bīnor hən ginau am nəbīvan ei, dereh galit lith mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

** 15:52: Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * 15:54: Isa 25.8 * 15:55: Hos 13.14 * 16:1: Rom 15.25-26

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəbiyar tur len naprovens Masetonia binon, dereh negəm hən gamito.*

⁶ Hum ma nəbitoh mai gamit bəbəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləbinon hən mətbevi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəbevi lan.

⁷ Husur nomətahun nəbiyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot bidadm həni, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.*

⁹ Husur aGot esəjav hən nabiltipisal hən nəbigol nabiltiuman bivan hən nəvit bisobur, naut kəmas nəvanuan tosobur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəboŋ aTimoti bəgəmai, samtigol natideh hən bəmətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasub surman ŋai ginau notogole.*

¹¹ Gamit ideh sateŋit nəhon van həni, satinau ke tovi ut kəmas. Be mətevi tarhət san len nəyaran san hən bətəlmam gəm hən ginau, nəlon toplu hən natəmat. Nutoh viri gai mai nəbathudud nadəlomian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aApollōs. Nukel buni ke timastah mai awawa nadəlomian gail am ləbivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən bivan gagai. Nəboŋ bikad napisal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətehulahul. Məteil gəgat len nadəlomian. Məteil bur namətahwan. Mitidarŋ.

¹⁴ Nəsa mətbīgole, mitigol galen pisi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadəlomian, mətoləboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadəlomian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləbevi tarhət silat siGot.* Nous gamit, noŋir gamit ke,

¹⁶ len na-ləmas-buni-an məteriŋ gamit len navələlito, galit mai nəvanuan pisi lotobon mai galito len nauman, lotoum habat mōs na-ke-uri-an tovi.

¹⁷ Nohəhəvur masuŋ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alalumən galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi mətbīgole.

¹⁸ Lugol noləŋon ivoi am len nələgw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, məteputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAKwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotobonbon len naim səlaru lohəhəvur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasub.*

²⁰ Gegai nəbathudud pisi len nadəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuŋ gabag hən nətarhomit gail hən mətbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbōgw ŋai.

²² Avan ideh asike bələmas bun Nasub—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasub aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit pisi.

* **16:5:** Uman 19.21 * **16:8:** NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova. † **16:9:** Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10 * **16:10:** 1Kor 4.17 * **16:12:** Uman 18.24

* **16:15:** 1Kor 1.16 * **16:19:** Uman 18.2 ‡ **16:22:** KelV 22.20. Len naut egai, ike *Maranata* tovi nasoruan ta Aram namilen ke *Masta sidato, gegəmai*.

2 Korint

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-ru-an} aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopəpəhw dani. APol eləjon isa be eləmas bun galito, eləjon masuṽ hən bikad navoivoian mai galito. Ale nəboŋ lototəlmam, us navoivoian mai tətəs, aPol ikel nahəhəṽuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadəŋ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Nə-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nəsa togole a mō (1.12-2.4)

3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nadələmian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan mōs alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-mō-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napolisulan egai. Len naləjonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadələmian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napolisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səbon len naut pisi len naprovens Akaia.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nələmit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totəŋis gidato, evi nəkadun navoian pisi togol nəlon nəvanuan toləjon tovoi am.*

⁴ Igol nəlonamit eləjon ivoi am len na-ləjon-isa-vəsa-an pisi sinamito. Igole hən namtbeləboi namtbigol alat lotoləjon tosa vəsa, ləbeləjon ḅivoi am len nələlito. Ale len nəsa aGot togole ginamito, namtigole hən galito.

⁵ Hum namttoləjon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəpol hən na-ləjon-isa-vəsa-an san, len nəvide tomaiənan, len aKristo, aGot igol namttoləjon ivoi am len nəlonamito, igol na-ləjon-ivoi-an len nəlonamito epul səsəhov.

* 1:1 Uman 18.1-18 * 1:3 Psa 94.19; Isa 40.1

⁶ Namtbələjon bisa vəsa, nəmauran sinamit bidaŋ, imagenan hən namtbigoł mətbeləjon bivoi am len nəlomit, imagenan hən mətbi kad nə-lav-kuv-gamitan dan nəsaan samito. AGot bigol namtbələjon bivoi am len nəlonamito, imagenan hən namtbigoł mətbeləjon bivoi am len nəlomit. Ale na vit natenan evi nə-daŋ-buri-an len gamito, hən mətbeləboi mətbi daŋ bur nə-ləjon-isa-vəsa-an to pito v hən namttoləjon tosa vəsa lan.

⁷ Namtudaŋ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləboi ke, hum mətto katəpol hən nə-ləjon-isa-vəsa-an sinamito, len na vide tomaienən dereh aGot tigoł mətələjon tivoi am len nəlomit, hum togole len nəlonamito.

⁸ Bathudud nadələmian, namtomətahun mətbetətan hən nə-ləjon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovens Asia. Namtoləjon isa vəsa batbat səhor masu v hən nədaŋan namttokade hən namtbidaŋ buri. Nəlonamit ibov hən nəmauran sinamito.*

⁹ Kitin, namtunau ke namtbimat. Naten evisi hən asike namtbəriŋ nəlonamit len ginamit səbonamito, be hən namtbəriŋ nəlonamit len aGot togol alət lotomat lile məhat dan nəmatan.

¹⁰ İlav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaŋ hən tobar ginamito. Ale namtoləboi ke dereh tilav kuv ginamito tətəs am. Namtorin nəlonamit lan hən bilav kuv tabtab hən ginamit sal.

¹¹ Ale len nə-sor-tu v-an samit gail məto vi tarhət sinamito. Nə nəvanuan bişobur ləbişor tu v mōs ginamito, dereh aGot tivoi masu v hən ginamito, ale nəvanuan tişobur lesipa vi təban aGot həni.

APol egəgel hən nənauan san; savi Korint am

¹² Namto v len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len na vide namttokade mai gamito, namtsasusan natideh, namtohusur nələjonian siGot. Na vide sinamit sagəm len namnitasu sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas həni.

¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətodədəs mətbeləboi. Namtutos nəsa mətto ləboi mətbe vurun ləboi, mətbeləboi səhoti. Ale naut kəmas mətto ləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətə ləboi səhot ginamito. Beti, len nəboŋ si Nəsub, aYesu, dereh məte v len ginamito len na vide to pito v hum namtto v len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mō nunau utaut hən nəbe gəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəbe vi tarhət samit vəha-ru.

¹⁶ Nunau ke len nəyanan sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh nəgəm ris gamito. Ale nəboŋ nəbetəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən məte vi tarhət sagw len nəyanan vi Jutea.*

¹⁷ Hum ma məttosor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəboŋ notonau utaut maienən, mətunau ke nəlogw emələla həni a? Mətunau ke len nənauan sagw nohusur na vide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?”

¹⁸ Be surian aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel bənbəon hən “Evoi” mai “Ao.”

¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur nə-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatun aGot. Ale aYesu sagəgel boŋ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” bənbəon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”*

* **1:8:** 1Kor 15.32   * **1:16:** Uman 19.21   * **1:19:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulurian sua ŋai.   * **1:19:** Uman 18.5

²⁰ Husur na-kel-gati-an pisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit pisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datβisal suh nəyalyalan san.

²¹ Be evi aGot māu togol gidat datudəj am, gamit mai ginamito, hən datβeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datβevi esan səbon.

²² Evi aGot māu tota gat nahəsən len gidato, ke dattovi esan səbon, erin aNunun len nəlodato hum toririn gol gidato, hən datβeləboii ke, natit pisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən βisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətahun nəbetunus gamit am.

²⁴ Namtomətahun namtβipatpat ginamit məhat len na-il-a-mō-an hum nadələmian samit topat len navəlanamito. Husur ipat māu len gamito. Ale len nadələmian samito, mətoil gəgat tia. Be namtuke namteum βonβon mai gamito mōs nakemkeman samito.

2

¹ Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətahun nəβigol mətβeləjon βisa tətəs.

² Husur ginau māu nətagol mətətaləjon təsə tətəs, təkad ase am tagol nətahəhəvur? Gamit ηai notogol mətətoləjon tosa tia.

³ Husur natenan, nutos naləbulat ta mō van hən gamito. Nutosi hən ke, nəboj nəbegəmai, asike nəbeləjon βisa len natit mətətogol tosa gail, husur sanor hən mətβigol nəbeləjon βisa, inor hən mətβigol nəbehəhəvur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito.

⁴ Husur, nəboj nototos naləbulat enan van hən gamito, noləjon isa vəsə masuṽ, nəlogw etuhatuh, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətβeləjon βisa, nutosi hən mətβeləboi səhoti ke notoləmas masuṽ hən gamito.

Məterubət nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləjon isa, be savi ginau ηai, nomətahun nəβisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit pisi mətətoləjon isa.

⁶ Nəpanismen gamit mətətosəbur mətətogol atenan topanis lan, inav tia.

⁷ Gagai satipanis am. Məterubət nəsa togole dani, gol teləjon tivoi am len nəlon, hən na-ləjon-isa-an san asike βigol nəlon βiβov hən nəmauran san.

⁸ Nous taltal hən gamit ke, mətələmas buni hən βeləboii len nəlon ke mətətoləmas buni.

⁹ Nutos naləbulat van hən gamito hən nəβisaḅ nakitinan len gamito, ke mətətogol natit pisi notokel mai gamito, o mətəsgole.

¹⁰ Gamit mətβerubət natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale βikad natideh hən nəβerubati, nəsa nəβerubati dan avan enan, norubati mōs gamito, len nəhon aKristo,

¹¹ hən aSetan asike βegərəs gidato. Husur datsətətan hən nənauan gail siSetan.

¹² Nəboj notovi lan nabiltivile Troas hən nəβikel ur na-kel-uri-an seKristo, nusabi ke Nasuḅ toşəjav hən napisal hən nəβeum ei.

¹³ Avil nalogw etuhath sal husur nodēdas nēbisab aTitus, aṽagw len nadəlomian ei. Imaienan, nukel nasudəlamian sagw mai galit ei, ale noriṽ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi tēban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a mō, hən nəvanuan gail pisi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKristo, ale naləboian enan ehum nəbon susau tobar naut pisi.

¹⁵ Husur namtovi nəbon aKristo tosusau vi tēban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit pisi lomunus nəbon enan.

¹⁶ Nəboṽ alat lotovan hən nəmasigan lotomunus ginamito, namtovi nəbon nəmatan togol lotomat. Nəboṽ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotomunus ginamito, namtovi nəbon susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi bigol nauman tomaienan?

¹⁷ Namtsasumian nəvanuan tosoṽur lotoṽur hən nasoruan siGot mōs nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKristo, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namtotubəat sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namti-maskad nalobulat napisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a?

² Gamit māu mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit māu lovi nalobulat napisulan aKristo totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan pisi ləṽevuruṽ ləboii, ləṽeləboi səhoti.

³ Imanil ke məttovi nalobulat napisulan togəm len aKristo, məttovi nəṽit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKristo satosi hən napen, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKristo, namtorij gat nəlonamit len aGot.

⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtbigol natideh len ginamit səṽonamito, avil naləboian hən namtbigol nəsa namttogole, egəm len aGot.

⁶ AGot igol namttoləboi namtbəvi tarhət san, hən namtbikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datṽinaui ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datṽigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinaui nategai. Nəboṽ aGot totos nalo ta sutuai, nəboṽ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hən nəyalalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləṽeris nəhon, husur emial habat, naut kəmas namialan han totubəat hən ḃəvuer. Ale, nalo togol nəmatan ḃegəm mai namənas hən nəyalalan maianan,*

* 2:13: Uman 20.1

* 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26

* 3:6: Jer 31.31

* 3:7: Exo

⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nələdato, dereh tiyalyal habat səhor namənas enan.

⁹ Ale nalo ta mo biyalyal, nalo tosaḅ səhoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon!

¹⁰ Nalo iyalyal a mo, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuḅ həni.

¹¹ Husur nalo ta mo totuḅat hən ḅəbuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuḅ həni.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi.

¹³ Namtsasumian aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike ləḅəkəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm ḅəbuer balai.*

¹⁴ Be nəkadulit iḅonḅon. Ale van vəbar daməḅjai, nəḅoḅ lotoḅurunḅ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləḅeləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ḅai imakuv.

¹⁵ Ekitin, van vəbar daməḅjai, nəḅoḅ lotoḅurunḅ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal.

¹⁶ Avil nəḅoḅ galit ideh topair van hən Nasuḅ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.*

¹⁷ Ale Nasuḅ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuḅ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit ḅisi topəḅehuni dan aGot.

¹⁸ Imagenan, gidat ḅisi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasuḅ, ale nəvanuan gail loris Nasuḅ len gidato. Ale Nasuḅ, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datḅesumian gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bulau

¹ Imaienan, namtudən tabtab hən namḅikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totənjis ginamito, eriḅ nauman enan len navələnamito.

² Namtomətahun navide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike ḅekitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel ḅarḅar həni. Namtukel maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan ḅisi ləḅeləboi səhoti ke savi liboḅan ideh.

³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri ḅesusuah, esusuah dan alat lotohusur nəḅisal van hən nəmasigan ḅai.

⁴ ASetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsəkad nadələmian evisivis hən asike ləḅedələm na-kel-uri-an tovoi. Namial han samias nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo topitoḅ hən aGot.*

⁵ Husur namtsakel ur ginamit səḅonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail moḅ aYesu.

* 3:13: Exo 34.33   * 3:16: Exo 34.34   * 4:4: Jon 12.31

6 Husur aGot toke, “Namñial temñial len nẽmargobut!” igol namñial san emñial len nẽlonamito, hẽn namtbẽlẽboi sẽhot nẽyalyalan siGot len nẽhon aYesu Kristo.*

7 Nakontit enan, nalẽboian hẽn nẽyalyalan siGot, ipat len ginamit namttõhum nabilikoro tan bũlau, hẽn bĩmasil ke, nẽyalyalan hẽn nabiltidanj togẽm len aGot, savi ginamito.

8 Napĩsal pĩsi hẽn nẽmauran sinamit idanj, namtolõnjõn isa lan, be namtoil gẽgat sal. Namtodẽdarjũ be nẽlonamit sabõv hẽn nẽmauran sinamito.

9 Naenemi sinamit gail lomẽdas tabtab hẽn ginamito, be aGot sarij gabulan ginamito. Luparu bũbur ginamit van namtuteh, be lodẽdas lẽbigol namtbĩmat.

10 Len naut pĩsi namttovi lan, akis ehum namttokatẽpol hẽn nẽmatan siYesu len nibenamito, hẽn nẽvanuan gail lẽberis nẽmauran siYesu bĩparpar len nibenamito.

11 Husur ginamit namttokad nẽmauran, akis lubar hẽn ginamit van hẽn nẽmatan sil nahẽsan aYesu. Imaienan hẽn nẽmauran san bĩparpar len nibenamit lẽbĩmat balai.

12 Imagenan beti, nẽmatan itah tabtab mai ginamito, be nañit na-lõnjõn-isa-vẽsa-an enan sinamito, evi nẽmauran vi sutuai mẽttokade.

13 Natosian ike, “Norij nẽlogw len aGot, imaienan nusor.”* Len aNunun nadõlomian enan ñai, ginamit am, namtusor husur namtorij nẽlonamit len aGot.

14 Namtusor husur namtolẽboi ke, aGot togol Nasub aYesu tole mẽhat dan nẽmatan, dereh tigol ginamit am namtile mẽhat mai aYesu hẽn bẽsẽhar gidat pĩsi, ginamit mai gamito, hẽn datbẽil len nẽhon.

15 Namtudanj bur natgalen pĩsi mõs gamito, hẽn navoian aGot toviol kẽmas hẽni bẽliv nẽvanuan bĩsobur van vasobur am gẽm hẽn aKristo. Ale len galito, nasipaan dereh tepul sẽsẽhov, hẽn nẽvanuan lẽbisal suh nẽyalyalan siGot.

16 Imaienan, namtudanj tabtab hẽn namtbĩkel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kẽmas nibenamit tovi pan van hẽn bĩmat balai, aGot igol nẽlonamito iveveu am husur nẽmaribõj gail pĩsi.

17 Husur na-lõnjõn-isa-vẽsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inõj. Be nañit na-lõnjõn-isa-vẽsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan mõs ginamito topat vi sutuai.

18 Imagenan namtsẽnau masuñ hẽn nẽsa namttolẽboi namtbẽrisi gagai, husur asike idareh tinõj. Be namtunau masuñ hẽn nẽsa namttodẽdas nẽmtbẽrisi, husur dereh tipat vi sutuai.

5

1 Husur namtolẽboi ke, nẽboj naim nẽtañõlen egai namttotohtõh lan bẽmẽtartar, nẽboj namtbĩmat, dereh namtikad naim toveveu len nẽmav, aGot toum hẽni mõs ginamito, avan ideh saum hẽni. Dereh namtikad nibenamit bĩõh vi sutuai.

2 Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetẽmas hẽni, namtolõnjõn masuñ hẽn namtbẽsun nibenamit hẽn nẽmav hum namttõsun nahurabat toveveu.*

3 Husur nẽboj namtbẽsun nibenamit hẽn nẽmav bĩnõj, asike namtumal hum nibenamit toẽuer.

* 4:6: Gen 1.3 * 4:13: Psa 116.10 * 5:2: Rom 8.23

⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəməv, hən nibenamit hən nəmatan bəbuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəməv.

⁵ AGot boh igol ginamit mōs natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririŋ gol ginamito, hən namtbələboii ke natit pisi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil b̄ur tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal.

⁷ Husur, napisal hən nəmauran sinamito ipat len nadələmian, savi len nəsa namttorisi.

⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-b̄uri-an, ale namtoləŋon ke, namteriŋ nibenamito, hən namtbivan hən namtb̄itoh a im mai Nasub̄.

⁹ Imagenan, namtb̄itoh len nibenamit hən navile eg a pan o namtb̄imat, a məhat hən natit pisi am, namtuke Nasub̄ təhəhəvur hən ginamito.

¹⁰ Husur gadit pisi dateil māu len nəhōn aKristo hən b̄epəpəhun navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit pisi dereh datikad napurpuran tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttoləboi namətahwan len nəyalyalan siNasub̄, namtohisi hisi hən nəvanuan gail ləb̄ələboi səhot nakitinan husur aYesu. AGot eləboi p̄is nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am mətələboi kitin hən ginamit maienan.

¹² Namtsakəmaienan mai gamit hən namtb̄isor sal suh ginamit tətəs, be hən məb̄eviv len ginamito, hən mətb̄ələboi mətb̄isor var alat lotoviv len nəsa nəvanuan toləboi b̄erisi, be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito.

¹³ Hum ma nəvanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtb̄evinvinu, namtumaienan mōs nəyalyalan siGot. Ale nənanuan sinamit b̄ivoi, namtumaienan hən namtb̄evi tarhət samito.

¹⁴ Husur na-ləmas-buni-an seKristo iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan p̄isi, imat salit p̄isi; imagenan, ehum gidat p̄isi dattomat.

¹⁵ Ale aKristo imat sivanuan p̄isi. Imat salit p̄isi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran lan, asike ləb̄ehusur naləŋonian salit səbolito, be hən ləb̄ehusur naləŋonian siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁶ Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunisian silat navile a pan am. A mō namtohusur navide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin ŋai suman gidato. Be gagai namtsənanu səmaienan am.

¹⁷ Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot togole. Nəmauran ta mō eb̄uer, avan enan egəm veveu!

¹⁸ Ale aGot māu igol natgalen p̄isi. A mō datukad nəsasaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hən namtb̄eliv alat lotokad nəsasaan maii, gəm həni, hən ləb̄ikad navoivoian maii.

¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm həni, hən asike nəsaan salit b̄evi nəkabut salit am hən ləb̄ipanis sile, be hən ləb̄ikad navoivoian maii. Ale eriŋ napisalan enan len nəvələnamito hən namtb̄ikel uri.

* 5:10: Rom 14.10

²⁰ Imagenan, namtusor len nahəsan aKристо. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahəsan aKристо, namtous gamit hən mətʔegəm hən aGot. Mitikad navoivoian mai māu!

²¹ AKристо səkad nəsaan ideh. Avil aGot erinj nəsaan sadit pisi lan hən bīpanis sadito. AKристо egəm vi nəsaan, hən ke, len gai, datʔegəm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idanj ke, navoian aGot toviol kəmas həni mai gamito, satipat kəmas.

² Husur len natosian san aGot ike,
“Len namityal tonor həni,
nosəsəlōj hən gaiug.

Ale len nəboj hən nəbilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄,
novi tarhət sam̄.”*

Mətesəsəlōj! Gagai evi namityal tonor. Daməjaj evi nəboj hən aGot bilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh bipes habət lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike bisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri.

⁴ Be len natit pisi namttogole, nəvanuan loləboi ləberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudanj bur na-ləjōn-isa-vəsa-an nəboj nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudanj bur natit gail lotogol na-ləjōn-isa-an, mai namtudanj bur nəmauran tođanj.

⁵ Nəvanuan gail luvas habat hən ginamito, lorinj ginamit len naim bəbanjis, loluʔoh hən ləbemədas bun ginamito. Namttoum idanj habat, namtsəpat savoi, nəmal ihat ginamito.*

⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nəmauran sinamit iveveu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namttotoh mədau naut kəmas nəmauran tođanj. Namtugol navoian hən namtʔevi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtoləmas bun nəvanuan gail len nakitinan.

⁷ Namtukel ur nakitinan len nəđanjən siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum nabu nəbalan len navəlanamit nəmatu hən namtbībal həni, mai nasilt* len navəlanamit nəmair hən namtʔesusuah lan.

⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas jaj. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras.

⁹ Naut kəmas loləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadanj, be məteris, namtumaʔur sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsagol namtsəmat sal.

¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isobur lopul hən natit topat vi situai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit māu namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuʔ hən gamito len nəlonamit kavkav.

¹² Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito.

* 6:2: Isa 49.8 * 6:5: Uman 16.23 * 6:7: Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai topospos gototəgau len navəlam̄ nəmair hən gəbəsusuah lan len nabiltibalān. Asike gəbəsusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug.

13 Gagai nusor mai gamit hum mættovi anatum gw gail. Mitivar na-lomas-buni-an sinamito. Mætelomas bun ginamit surian namttolomas bun gamito.

Samtibon mai alat læsakad nadølomian

14 Samtibon mai alat læsakad nadølomian surian mættopitpitoŵ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edædas bibon mai næsaan boŵ ideh, mai namial edædas bikad nabonan mai næmargobut.

15 Mætunau ke aKriso mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nævanuan nadølomian mai nævanuan sækad nadølomian aroløboi arbesua mabe? Arodædasi!

16 Ale naim siGot, sanor hæn nævanuan bilotu hæn nælablab gail lohoim. Be gidat mäu datovi im siGot nækadun næmauran.* Ehum aGot tokele ke, "Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nævanuan sagw gail."*

17 Imaienan, Nasub aGot ikele am ke,

"Mætepehew dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh tobijbijaŵ len nabunusian sagw.

Mætbigol bimagenan,

dereh nehæhævur hæn mætbitoh mai ginau.*

18 Beti ginau dereh nevi atæmamito,

ale gamit mætevi anatum gw gail mai anatvavigw gail."

Nasub aBiltidanjan ekæmaienan.*

7

1 Bathudud nadølomian notolomas bun gamit pisi, husur ke dattokad næk-gati-an galenan, datimadakuv natit pisi tobijbijaŵ dan nibedat mai nanunudato hæn datbiveveu buni. Len namætahwan len næyalyalan siGot, datimashusur aGot len nælodat kavkav hæn næboruan san bikavkav len gidato.

Næhæhævuran siPol

2 Sa-nælomit temætahun ginamito, be mætelomas bun ginamito. Namtsagol sæsa hæn avan ideh, namtsamædas avan ideh, namtsagæras avan ideh hæn namtbikad næsa tovi esan.

3 Ginau næsakæmaienan hum notoke mitipanis. Hum notokele a mō, nælomas-bun-gamito-an sinamito etibau masuŵ. Naut kæmas namtbikad næmauran o namtbimat, namtolomas bun gamito væsa.

4 Nukad na-il-buri-an hæn næbesæman nakitinan len gamito, ale noviv masuŵ len gamito. Naut kæmas na-læŵon-isa-væsa-an pisi namttokade, mætugol nolæŵon ivoi habat am len nælogw van van, nælogw epul sæsæhov hæn nakemkeman.

5 Næboŵ namttobar næprovens Masetonia, namtsækad næŵavŵavan ideh. Len nævide pisi nævanuan lugol namtolæŵon isa væsa. Nævŵitvituhan gail ludar vis ginamito, mai namætahwan len nælonamit igol nælonamit etuhatuh.*

6 Be aGot, togol alat lotolæŵon tosa lotolæŵon tovoi am len nælolito, gai igol namtolæŵon ivoi am len nælonamito, husur aTitus togæmai.

† 6:15: Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nævanuan lokis aSetan hæn aPeliar mai aPelial.

* 6:16: 1Kor 3.16 * 6:16: Lev 26.12; Eze 37.27 * 6:17: Isa 52.11 * 6:18: 2Sam 7.14; Isa 43.6

* 7:5: 2Kor 2.13

⁷ Namtohəhaʋur hən nagəmaian san, be savi enan ʋai, namtohəhaʋur masuʋ am nəboŋ tokel uri ke gamit məttogol toləŋon tovoï am len nəlon. Ikele ke məttoləŋon masuʋ hən mətberis ginau, hən mətbikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taŋ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke məttoləŋon masuʋ hən mətbevi tarhət sagw len nauman sagw. Nəboŋ tokəmaianan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kəmas nalobulat napisulan sagw ta mo togol məttoləŋon tosa, nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A mo nulolosa, husur notoləboï ke totunus gamito len namityal tokəkereh.

⁹ Be gagai nohəhaʋur. Nəsaḥəhaʋur husur nalobulat totunus gamito, be husur natunusian igol məttopair dan naʋide samito. Natunusian samito igol məttololosa hum aGot toləŋoni, hən asike natideh namttogole bəmədas gamito.

¹⁰ Husur nalolosaan togəm len aGot iʋan hən nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor həni. Sa-nələdat tisa husur nalolosaan tomaiianan. Be nalolosaan togəm len nəvanuan navile a pan ʋai, iʋan hən nəmatan.

¹¹ Nalolosaan enan samit togəm len aGot, iʋan masuʋ. Mitinau naʋite len gamito. Mətoləŋon masuʋ hən mətbigol nəsa tonor. Mətoləŋon masuʋ hən asike mətbikad natideh hən bigol nahurumit bisa. Nələmit epəŋas gamit gabag bathut nəsaan totov len gamito. Mətomətahw len nəyalyalan siGot, mətoləŋon masuʋ hən mətberis ginau, hən mətbikad navoivoian mai ginau tətas. Mətoləŋon masuʋ hən mətbevi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mətbipansəm avan ideh togol tosa, hən behusur naʋide tovoï. Mətugol natit piŋi hən tomasil ke məttogol tonor len naten tovisi.

¹² Imaiianan, naut kəmas nototos nalobulat napisulan enan, nəsatosi moŋ atenan togol tosa, nəsatosi moŋ nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəhon aGot, nəbigol paŋpaŋ hən gamit ke, məttoləŋon masuʋ hən mətbevi tarhət sagw len nauman sagw.*

¹³ Imagenan namtoləŋon iʋoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ʋai. Namtohəhaʋur masuʋ len nakemkeman seTitus, husur gamit piŋi mətugol nənanuan san satuhatuh am, mətugol nəlon evi pan, ikad natəmat.

¹⁴ Nəboŋ notosor mai aTitus a mo husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaḋi ke notokitin, gol nahurugw səsa len gamito. Be hum natit piŋi namttokel mai gamit tia tokitin, len naʋide tomaiianan, na-sor-sal-suh-gamitan namtukel mai aTitus egəm vi kitinan.

¹⁵ Inau təlmam hən natoḥan san mai gamito. Mətugol husur nəsa tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətahw lan, ninemit epil, mətoḥəhaʋur hən totoh mai gamito. Nəboŋ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masuʋ am hən gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuʋ. Noləboï buni ke, dereh mitigol nəsa tonor.

8

Məteʋurʋur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadələmian, namtuke məteləboï naʋit navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovns Masetonia.

* 7:12: 2Kor 2.5

² Naut kēmas na-ləŋjon-isa-vəsa-an toġol kitev nadələmian salito, nakemkeman epul səsəhov len galito. Naut kēmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat.

³ Nukel nakitinan, nəsa lotoləboi ləbēviol həni, loviol habat am səhori. Be avan ideh sətəltal hən galito. Lugole len naləŋjonian salit səbolit ŋai.

⁴ Lous taltal hən ginamito hən namtbīdam̄ hən ləbikatəpəl hən na-bubulahvat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.*

⁵ Nəsa ginamit namttouan ke lotoləboi ləbīgole, lugol habat həni am səhori. Galit māu, loviol metəkav hən galit səbolito mai aGot, ale len naləŋjonian siGot, lorin galit len navəlanamito.

⁶ Ale husur aTitus totuḅat vi tarhət samit a Korint hən mətḅebubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel maii ke, tetəlmam van hən gamito hən ḅevi tarhət samito, hən mətḅigol nauman enan toġəm len navoian samito, ḅinoŋ.

⁷ Gamit mətəpəl səsəhov hən natit piŋi tia. Mətəpəl hən nadələmian, nasoruan, naləboian, naləŋjonian hən mətḅigol nəsa tonor, mai na-ləmas-bunian len gamito toġəm len ginamito. Husur məttopul hən natgalen maienan, samteviol kinit be mətəviol habat.

⁸ Nəsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənoḅ həni mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotoləŋjon masuḅ hən ləbīgol na-vi-tarhəte-an.

⁹ Husur mətəloboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kēmas həni. Naut kēmas topul hən natite, gamit māu, aYesu egəm vi məsal mōs gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mətḅepul hən nəmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsa məttopuḅat həni, ivoi ke mitigol tinəŋ. Len nasihau tovan tia, gamit məttopuḅat bubulah vat mōs alat a Jutea, ale mətəhəhəḅur hən mətḅigole.

¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum məttopləŋjon masuḅ hən məttopuḅat həni, ivoi ke mətələŋjon masuḅ hən mətḅevurvuri. Ale mətəviol len nəsa məttoke.

¹² Husur, mətḅələŋjon masuḅ hən mətḅēviol, aGot ehəhəḅur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən datḅēviol len nəsa dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit ḅidaŋ o hən mətḅēmīdol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail bimalumlum. Ao noləŋjon ke tikad napitpitovān.

¹⁴ Gagai nəsa məttopul həni eləboi ḅevi tarhət silatenan lotomīdol. Ale nəboŋ mətḅēmīdol be ləḅepul hən natite, dereh leləboi ləḅevi tarhət samito. Ale ḅimaianan, ikad napitpitovān.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
“Nəvanuan topisan nəmanna tosəḅur, nəhanian han səmasuḅ.

Ale nəvanuan topisan nəmanna sasəḅur, nəhanian han samīdol.”*

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus naləŋjonian toḅitoḅ hən naləŋjonian notokade—naləŋjonian hən ḅevi tarhət samito,

¹⁷ husur aTitus ehəhəḅur hən todaḅ hən ḅigol nəsa namttokel maii. Ale husur toləŋjon masuḅ hən ḅevi tarhət samito, len naləŋjonian san gabag, eriŋ naut egai, ivan hən gamito.

* 8:4: Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

* 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8

* 8:15: Exo 16.18

¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadəlomian, ale alat siYesu len naut pisi lusor sal suhi hən nauman san mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁹ Savi enan ηai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən biyar mai ginamito, hən namtbipat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtbekətkəta təban, hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, ale hən bimasil ke, namttoləḡon masuʋ hən namtbəvi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh bisor bisa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabiltiviolan enan topat len navəlanamito.

²¹ Husur namtuke namtigol nəsa tonor səlani, savi len nəhon aGot ηai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən bitah mai gəlaru. Atenan evi awawa nadəlomian sinamito. Len navide isoḡur namtobunusi ke tovoi. Namtusəḡ vəha-səḡsoḡur həni ke toləḡon masuʋ hən bigol nəsa tonor. Ale gagai eləḡon masuʋ hən bevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito.

²³ Bikad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iḡon mai ginau, namroum ḡonḡon hən namrbəvi tarhət samito. Ale awawa nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisul silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsən aKristo iyalyal am.

²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut pisi ləḡeləḡoi səhoti ke, nəḡon namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan mōs alat a Jutea

¹ Naləḡulat napisulan egai nototosi husur naviolan mōs alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ηai,*

² husur noləḡoii ke məttoḡon masuʋ hən mətḡəvi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləḡonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaia loutaut hən ləḡəviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləḡon-masuʋ-həni-an samito hən na-vi-tarhəte-an eḡur nəlolito, gol isoḡur len galit lotuḡat viol.

³ Ale alatmiʋan len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləḡəvi tarhət samito, hən naviolan samit beutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito bevi libliboḡan. Be nuke mətəutaut hum notokele tia ke məttoḡaienan.

⁴ Husur, gamit asike mətbigole, ale nəḡon nəḡəḡəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləḡitah mai ginau, ale ləḡisəḡ na-utaut-həni-an samit beḡuer, nahurunamito dereh tisa husur namttoriḡ nəlonamit len gamito, be mətəutaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəḡəḡəmai, hən ləḡigol naviolan məttokeḡ gati beutaut. Noləḡon ke naviolan enan, egəm len nahəḡəḡuran, sagəm len nə-təḡulul-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəḡanian. Nəvanuan tomabul tosoḡur, len nəmatuan dereh tibarḡ hanian.

* 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17 * 9:1: 2Kor 8.1-7

⁷ Gamit p̄isi m̄ateviol h̄en n̄esa gamit v̄isusua m̄attodaṁ h̄eni tia len n̄elomito. Samteviol len nam̄etahusian o len n̄a-taltal-h̄eni-an ke mitimasgole. Husur aGot el̄emas bun n̄evanuan toh̄ehaṁur h̄en ḅeviol.

⁸ Ale aGot el̄eboi ḅeviol habat mai gamito, h̄en m̄atḅepul s̄es̄əhov, h̄en asike m̄atḅem̄idol h̄en natideh boṅ ideh. Ale len n̄esa m̄attopul h̄eni, m̄etol̄eboi m̄atḅevi tarh̄ət sin̄evanuan tile gail.

⁹ Hum natosian siGot toke,
 “Len nah̄ehaṁuran san, akis eviol h̄en natit isob̄ur mai nam̄esal gail.
 Nanoran san ipat vi sutuai.”*

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai n̄evanuan tobubulani, h̄en ḅeḡəm vi ḅeta h̄en n̄evanuan ḅihani. Len naṁvide tomaianan, aGot dereh tilav namisurhut gail ḅisob̄ur am h̄en m̄atḅevi tarh̄ət sin̄evanuan h̄eni. Ale dereh titov h̄en ḅiv̄an masuṽ h̄en naṁvit nanoran len gamito.*

¹¹ AGot dereh tigol m̄atepul s̄es̄əhov h̄en natit p̄isi tovoi, h̄en m̄atḅeviol habat akis. Ale n̄eboṅ namtḅilav naviolan samito mai alat lotom̄idol, dereh lesipa vi t̄əban aGot.

¹² Husur naviolan samit h̄en na-vi-tarh̄əte-an dereh tikad naṁvit teru. Alat siGot a Jerusalem lotom̄idol, asike lom̄idol am, ale len nah̄ehaṁuran, dereh lesipa v̄əha-sob̄soḅur vi t̄əban aGot.

¹³ Len naṁvit na-vi-tarh̄əte-an eru enan, dereh l̄isal suh n̄əyalyalan siGot bathut m̄attogol n̄esa tokele, ale len n̄əhon n̄evanuan gail m̄attokel ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh l̄isal suh n̄əyalyalan siGot bathut m̄attoviol masuṽ h̄en n̄əvat mai galito mai n̄evanuan p̄isi.

¹⁴ Ale len na-l̄emas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuṽ m̄os gamito, husur naḅiltivoian aGot toviol k̄emas h̄eni mai gamito.

¹⁵ Datesipa vi t̄əban aGot h̄en naviolan san dattod̄edas datḅikel v̄əsv̄əsaii.

10

Nədanjan siPol h̄en na-il-a-mo-an

¹ Ginau māu, aPol, nous gamit h̄en natsua. Hum ma m̄attoke n̄eboṅ nototoh mai gamito n̄əlogw em̄ədaṁ, n̄əsavi natideh, be n̄eboṅ nototoh a tut naṁvide sagw idan van h̄en gamito, nitos nalob̄ulat todan van h̄en gamito. Be len aKristo, n̄əlon tom̄ədaṁ, togol tom̄ədaṁ h̄en n̄evanuan gail,

² nous gamit ke, mitigol naṁvide samit tinor, h̄en asike naṁvide sagw ḅidan van h̄en gamit galevis lotonau ke, namttoh̄usur naṁvide silat navile eg a pan.

³ Husur, naut k̄emas namttotoh len navile a pan, len naḅiltibalan namttob̄al lan, namts̄əbal sum̄an alat navile a pan.

⁴ Ao, natit n̄əbalan namttob̄al h̄en gail lukad nədanjan siGot, h̄en l̄əḅitohtoh naut ideh aSetan toum h̄eni len n̄əmauran sin̄evanuan topat k̄əkol h̄eni dan aGot. Namtop̄ip̄itas naḡəḡerasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh.

⁵ Ale n̄ə-patpat-n̄evanuan-an ideh m̄əhat toil gol n̄evanuan dan aGot, h̄en asike l̄əḅel̄əboi, namtop̄ip̄itasi. N̄ənauan p̄isi, namtuban̄is gat gail h̄en l̄əḅigol n̄esa aKristo tokele.

⁶ Ale n̄eboṅ m̄atḅigol kavkav h̄en nal̄əḅonian seKristo, dereh namteutaut h̄en namtḅipansem n̄evanuan p̄isi lotom̄ətahun l̄əḅigol husuri.

* 9:9: Psa 112.9 * 9:10: Isa 55.10

⁷ Gamit mætoris nêsa topat vivile ñai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh binau læboii ke tovi seKристо, tinau len gai gabag têtas am ke, ginamit am namtovi seKристо sumñan gai.

⁸ Hum ma mættonau suluvi ke, notosor sal suh habat hæn na-il-a-mo-an Nasuð toriñi len navêlanamito. Be eriñi len navêlanamito hæn namtbïgol mætbiðan am len nêmauran samito, savi hæn namtbemêdas nadêlomian samito. Imagenan nahurunamito sêsa lan.

⁹ Nomêtahun mætbinau ke, notolêjon ke, mætêmêtahw len nalobulat napisulan nototos gail.

¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len nalobulat napisulan san gail nasoruan siPol emêlas, idan, be nêboñ totoh mai gidato, gai sêdan, ale nasoruan san savi natideh.”

¹¹ Nêvanuan lotomaienan limasnau sêhoti ke, nêsa namttokele len nalobulat napisulan gail nêboñ namttotoh a tut, êpitoŵ hæn nêsa namtbïgole nêboñ namtbegêmai.

¹² Namtomêtahun namtbepitoŵ hum nêvanuan galevis lotosor sal suh galit sêbolito. Namtomêtahun namtbênênoŵ hæn ginamit mai galito. Nêboñ lotonênoŵ hæn galit mai galit gabag ñai, hum lotovi natesua tonor hæn læbêlêboi sêhot galit gabag lan, lumelmel.

¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito sêhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriñi len navêlanamito ñai. aGot eriñ navilah hæn nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vêbar gamito.

¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasêhor navilah hæn nauman aGot toriñi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namtogêam bar gamit a Korint metêkav hæn namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKристо.

¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hæn namtbipatpat ginamit mêhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadêlomian samit dereh tetibubau am hæn namtbïgol nauman betibau habat am len gamito.*

¹⁶ Bimagenan, dereh namtelêboi namtbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomêtahun namtbisor sal suh nauman namttogole len naut nêvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor sal suh natideh, tisor patpat Nasuð aGot mêhat.”*

¹⁸ Husur nêvanuan tosor sal suh gai, aGot sahêhêvur hêni. Be nêvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehêhêvur hæn avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gêgêras gail

¹ Nolêjon ke mitidam hæn nêbisor sal suh kêkêreh hæn ginau bai. Hum ma mættonau ke notomelmel, be nous gamit hæn mêtbesêsêloñ husur ginau.

² Nulekol hæn gamito len nalekolan siGot. Gamit mêtosumñan navensus tovevu, ale nukel gati ke tilah mai naulumñan tosua ñai, aKристо.

³ Be nomêtahw ke mêtosumñan aIv, nêmat togêrasi len navide hæn na-sor-hehe-an. Ginau nomêtahw ke, hum ma avan ideh bégêras gamit, hæn bêmêdas nênanuan samito, liv gamit dan aKристо, hæn asike mætbiðan lan am len nêlomit tovevu.*

* **10:15:** Hæn naves 13-15, ris Rom 15.17-21   * **10:17:** Jer 9.24; 1Kor 1.31   * **11:3:** Gen 3.1-5, 13

⁴ Husur mətəhəhəvur hən məttodañ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egai namttokel uri, naut kəmas məttokad nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttokade a mō, naut kəmas məttodəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttokad nadəlomian lan a mō.

⁵ Be alat məttou suluvi ke lotovi “bilitihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalal səhor ginau len natideh.

⁶ Hum ma nəsekad namitisau hən nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len nañide pisi namtugol natanan imasil buni hən gamito.

⁷ Nəboñ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw emədaul hən nəbeputsan gamito. Nəboñ notogol tomaianan, mətunau ke notogol nəsaan a?

⁸ Noum kəmas mōs gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mōs ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəbevi tarhət samito.

⁹ Nəboñ nototoh mai gamito, nəboñ notomīdol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol pis nəsa notomīdol həni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginai-an tovi nauman ideh todañ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boñ ideh.*

¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginai, səkad avan ideh len naprovens Akaia bigol na-sor-sal-suhi-an egai sagw binon.

¹¹ Mətunau ke notokəmaianan husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboi ke, notoləmas masuñ hən gamito!

¹² Nañide enan notohushusuri, dereh nehukur tabtab həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi bilitihai pispisul seKristo, asike ləbikad nañisal ideh hən ləbisor sal suh galito hum lotopitoñ hən ginamito len natideh.

¹³ Nəvanuan lotomaianan lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit loliblibon, ale len nañide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaianan.*

¹⁴ Nəsasəhoñut len nañide enan! Husur aSetan māu egəgəras ke tovi əñel hən nañial.

¹⁵ İmaianan, sadatesəhoñut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboñ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləyon-isa-an siPol mōs aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətəbinau ke notomaianan, mətesəsəlonj husur ginai bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginai.

¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasub toləyon, be nusor suman nahoñon.

¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len nañide silat navile a pan, ginai am dereh nimaianan.

¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətəhəhəvur sal hən məttosəsəlonj husur nahoñon gail!

²⁰ Husur avan ideh bigol gai beil a mō hən gamito hum məttovi slev san, mətudañ həni! Avan ideh begəras gamito hən bihan pis nəvat samito, biapatpat gai məhat hum məttovi ut kəmas, o biños nətarhomito, gamit māu mətudañ həni!

* 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2

²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsədaŋ sənav hən namttohusur naŋide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləb̄ikad na-il-ḅuri-an hən ləb̄isal suh galit həni, ginau am nukad na-il-ḅuri-an hən nəb̄isal suh ginau həni.

²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsraël a? Ginau am novi seIsraël. Galit lovi pasuan siApraham a? Ginau am novi pasuan siApraham.*

²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idaŋ habat səhor galito, nutoh len naim bəbaŋis vəha-soḅur səhor galito, nosəsəloŋ hən nabus hən nabibilas-masuḅ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau vəha-soḅur səhor galito.

²⁴ NaJu gail lobilas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.*

²⁵ Vəha-tor alat a Rom luvas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan iməḅurḅur. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua nusal len nalilivol mermer len tas.*

²⁶ Nugol nəyaran isoḅur, ale nəmatan ipat pəpadaŋ akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvnənah lotohəhəvur hən ləbigol nasənahan. NaJu gail luke nimat, alat ləsavı Ju luke nimat. Pəpadaŋ hən notomat len nabiltivile, len naut masmas toḅəḅesw, len tas mai len natoŋan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad nadələmian.*

²⁷ Noum idaŋ mōs Nasuḅ, noum habat len nədaŋan sagw pisi, nəsəpat savoi vəha-soḅosḅur. Nupar hanian, numaduh habat, nəmal ihət ginau vəha-soḅur. Naut esusus habat hən ginau, nomtidol hən nahurabat.

²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut tiltile gail. Nunau soḅuer hən nəpısal hən nəbəkətkəta təban galito.

²⁹ Nəmauran salit ideh asike ḅidaŋ, ginau am nəsədaŋ. Nəvanuan ḅeliv galit ideh hən ḅipes haḅet, teh len nəsaan, ginau nəlogw ipaŋpaŋ.

³⁰ Nomətahun nəḅisor patpat ginau məhat, be nəḅimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəsədaŋ.

³¹ Nokitin, nəsaliboŋ. AGot, aTəman Nasuḅ aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin.

³² A mo, nəboŋ nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kiŋ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekətkəta kəkol hən nabiltivile enan hən ləbitah gat ginau.

³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis lorin ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholəvat hən nabiltivile. Nə nugam yav dan navəlan nəgavna enan.*

12

Nəboŋ aPol sədaŋ, len aKristo, idaŋ

¹ Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasuḅ mai na-kel-vəhoti-an san gail.

* **11:22:** Flp 3.5 * **11:24:** Deu 25.3 * **11:25:** Uman 16.22, 14.19 * **11:26:** Uman 9.23, 14.5

* **11:33:** Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25

² Noləboi naulumān sua seKris̄to.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isabul atenan vi məhat vi lan nəməv.† Nəsələboii ke tokad niben sal o niben tōbuer, be aGot ŋai eləboi natenan.

³ Evoi, aGot ŋai eləboii ke totoh len niben o tovilile dan niben. Be noləboii ke,

⁴ aGot isabul atenan vi məhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esəsəloŋ hən nasoruan, nəvanuan səkad nasoruan hən bīkele; nasoruan aGot sədəm hən avan ideh bīkele.

⁵ Dereh nisor sal suh nəvanuan tomaienān. Be asike nutor sal suh gināu. Dereh nisor sal suhi ke nəsədəŋ ŋai.

⁶ Nətake nətasor sal suh gināu, asike nətamelmel husur nətakel nakitinan ŋai. Be asike nutor patpat gināu məhat, husur nomətahun avan ideh bīpatpat gināu məhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ŋai len nəsa toris notogole mai nəsa tosəsəloŋ hən notokele.

⁷ AGot emətahun nəbīpatpat gināu məhat len na-kəta-risi-an mai na-kel-vəhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaienan eriŋ natesua today masuŋ len nəmauran sagw. Natenan ehūm nasunit nəhai tosar tabtab hən nibegw, ehūm napisulan togəm len aSetan hən bəmədəs gināu.

⁸ Nonjir Nasuŋ vəha-tor, nousi hən bilav kuvi dan gināu.

⁹ Be ikel mai gināu ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kəmas həni mai gaiug eləboi bətəgau gat gaiug, husur nəboŋ gəsədəŋ, nədaŋan sagw epul masuŋ len gaiug.” Husur tokəmaienan, nohəhəvur hən nəbisor sal suh nədaŋan sagw tōbuer, husur nəboŋ nəsədəŋ, nədaŋan seKris̄to ipat len gināu.

¹⁰ Husur natenan, nohəhəvur hən nəsədəŋ; nəboŋ nəvanuan lotosəvar gināu, nohəhəvur; nohəhəvur hən natit lotogol notoləŋon tosa; nəboŋ nəvanuan lotomədəs tabtab hən gināu, nohəhəvur; nəboŋ nototoh len nəmauran today, nohəhəvur. Nohəhəvur hən natgalen p̄isi m̄os aKris̄to, husur nəboŋ nəsədəŋ, len aKris̄to, nudan.

APol inau masuŋ hən alat a Korint

¹¹ Nutor maienan hum ahoŋon, be gamit māu mətugol notomaienān. Gamit māu, inor hən mitisor sal suh gināu; husur naut kəmas notovi ut kəmas, alat məttonau suluŋi ke lotovi “bilitihai pispisul gail” ləsayalyal səhor gināu len natideh.

¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-mədəu-an nudan bur nəmauran sagw today, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit məttonamān len gail, mai natit lotogol nədaŋan siGot tomasil.

¹³ Nəsa notogole len gamito epitoŋ hən nəsa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua ŋai nəsagole len gamito. Na-kətkəta-təban-ginau-an savi nauman ideh today len gamito. Hum ma məttonau ke naten tovi nəsaan, mətərubati dan gināu bai!

¹⁴ Gagai noutaut hən nəbėgəm hən gamito. Dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Ale na-kətkəta-təban-ginau-an asike evi nauman ideh today len gamito, husur nəsaləŋon natit samit gail, be noləŋon gamito. Nokəmaienan husur savi hən natətai bəum hən bəkətkəta təban anan mai atəman bivoi, be ipat len anan mai atəman hən arbəkətkəta təban natətai bivoi.*

* **12:2:** Len naut egai aPol isor husur gai gabag. † **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike nəməv na-vəha-tor-an, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke namilen nəməv aGot totohtoh lan. Len nəvanuan salito datukad nəməv dattoləboi datberisi, datukad nəməv nanteso gail lotopat lan, mai datukad nəməv aGot totohtoh lan. * **12:4:** Luk 23.43 * **12:14:** Uman 18; 2Kor 13.2

¹⁵ Imaianan, nohəhaʋur hən nəbēviol hən ginau gabag mai natit pisi notokade mōs gamit. Ginau nəbələmas masuʋ hən gamito, gamit dereh mətələmas kinit ginau a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginau-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len naʋide tosusuah, notogəras gamito hən notovənoh natit samit gail.

¹⁷ Mət̄binau ke tomaianan, kel mai ginau naʋide notogəras gamit həni! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən gamito, togəras gamit hən nəb̄ikad nəvat samito.

¹⁸ Nous aTitus idaŋ hən bivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadələmian sinamit maii. Ale aTitus, egəras gamit mōs nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosua ŋai, ale naʋide sinaməru epit̄pit̄oʋ ŋai.*

¹⁹ Hum ma məttonau ke, namtotətəs gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboŋ namttosor, namtusor len nahəsən aKristo len nəhon aGot. Ale gamit namt- toləmas bun gamit pisi, natit pisi namttogole, namtugole hən mət̄bidaŋ am.

²⁰ Husur nomətahw ke nəboŋ nəbēgəmai asike nəbisəb̄ gamit hum no- toləŋoni, ale gamit am asike mət̄bisəb̄ ginau hum mət̄toləŋoni. Nomətahw ke mət̄bikad naʋit̄vituhan, nə-taʋulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit- səb̄omito-an, nasoruan tomədas naʋoruan samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətaʋtaʋoran.

²¹ Nomətahw ke, nəboŋ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatuh ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isəbur lotogol nəsaan a mō tia, be ləsəpair dan nəbiŋb̄iŋalan salito, naitian tosa, mai naʋide hən naitian taʋtaʋor.

13

Naləlaguan naməkot siPol

¹ Nəboŋ nəbēgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil paŋpaŋ len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.”*

² Nəboŋ nototoh mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel naləlaguan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs həni mai alat lotogol nəsaan a mō, mai gamit pisi am mət̄togol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw.

³ Husur mət̄toləŋon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKristo tosor, ale dereh nigol tipaŋpaŋ hən gamito len nəpanismen galenan. AKristo səpar daŋan len nəsa togole van hən gamito, be nədaŋan san etibau len gamito.

⁴ Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətah həni len nəhai balbal, be len nədaŋan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit maii, ginamit am namtsədaŋ, be len nədaŋan siGot, namtukad nəmauran mai aKristo. Ale nəboŋ namt̄bēgəmai, dereh mət̄eris nədaŋan enan.

⁵ Mət̄ebunus kitev nadələmian len gamit səb̄omito. Mət̄ukad nadələmian kitin o eʋuer? Mət̄sənuu səhoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike bimaienan, mət̄səkad nadələmian kitin.

⁶ Be nuke mitisəb̄ ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo.

* **12:18:** 2Kor 8.6, 16, 18   * **13:1:** Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

⁷ Ale gagai namtusor tuŵ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuŵ maienan hən nəvanuan gail ləbələboi ke namttovi hai pispisul kitin, be hən mətʔigol navoian, naut kəmas nəvanuan gail ləbəmətahun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin.

⁸ Husur namtsaləboi namtʔigol natideh bəmədas nakitinan, avil natit pisi namttogole, namtugole mōs nakitinan.

⁹ Nəboŋ məttodaŋ, namtohəhəvur, naut kəmas namtsədaŋ. Namtusor tuŵ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito.

¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəbidaŋ taltal hən gamito nəboŋ nəbēgəmai. Husur, len nədaŋan hən na-il-a-mo-an Nasuḅ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nəmauran samito, nomətahun nəbəmədas nadəlomian samito.

¹¹ Bathudud nadəlomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mətehəhəvur. Mitimatmatu len aKristo. Məteləŋon tivoi am len nəlomito. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuñ gabag hən nətarhomit gail hən mətʔikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

¹³ Alat siGot pisi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasuḅ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit pisi, aGot teləmas bun gamit pisi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit pisi.

Kalatia

Nalobulat napisulan aPol totesi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberin nəlolit bidan len aYesu ηai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

aPol itos nalobulat egai ηais mai len naut a be?

aPol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 49 nəboη totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəloη hən nəpusanan tosa (1.6-9)

3) Nədanan hən na-il-a-mō-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboη məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbəvi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur nəvide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakealan todan naməkot: nəvit hən nəsa məttogole dereh tibar gamito. Göl navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, həbuər tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlamian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau.

² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.*

³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasuβ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat.

⁴ AKristo erin gai len nəmatan mōs bilav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bilav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməηai. Igole husur naləηonian siGot aTəmadato.

⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ηai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətbəmaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən nəpusanan totile. Nosəhoʋut len gamito!

⁷ Nəpusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhatuh, lotoləηon ləbəmədās na-kel-uri-an tovoi seKristo.

---

* 1:2: Uman 16.6

⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel toġəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodəłomi tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləbēhəhəvur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəvur hən ginau! Nətəhishisi ke nəvanuan gail lətəhəhəvur hən ginau, asike nətəvi aslev seKrisito.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəłomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan.

¹² Husur avan ideh səłavi mai ginau, saŋusani hən ginau. Ao, aYesu Krisito səbən, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaianan husur mətosəsəłəŋ ləboi tia nəvide hən nəmauran sagw nəbəŋ notohusur nəvide hən nalotuan seJu gail. Ginau aPol, nomədəs tabtab hən alat siGot hən ləbimasig.

¹⁴ Len nəvide hən nalotuan seJu gail, ginau nosəhor naJu isoḅur len naur hagw. Nudaŋ habat len nəvide setəməgaw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəbəŋ notopat len nabəhəvun anagw sal. Beti aGot ehəhəvur hən toġol ke noləboi pərpəp hən aNatun san hən nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəbəŋ toġol tomaienan, nəsəsəvəsəvut hən nəbisor kitevi mai avan ideh,†

¹⁷ nəsavı məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a nŋo hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəłmam vi lan naut a Tamaskus.

¹⁸ Husur nasihau totor notəłmam vi Jerusalem hən nəbələboi aPita mai nəbinau səhot nəsa bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmaribəŋ tovi 15.‡

¹⁹ Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aŋan Nasuḅ ŋai.*

²⁰ Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhən aGot nukele, nəsalibəŋ.

²¹ Beti husur nəbəŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia.

²² Be alat seKrisito len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsələboi ginau.

²³ Losəsəłəŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədəs tabtab hən ginamit a nŋo, gagai ikel ur nadəłomian egaii tomədəsi a nŋo.”

²⁴ İmaianan lusal suh aGot bathut nəsa toġole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhəvur hən aPol

¹ Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəbəŋ enan namrosəhar aTitus am.*

² Novi Jerusalem husur aGot toŋusan ginau həni ke nımasvan. Len nəbənbonan mai nəvanuan totibau gail səbəlilit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidanġ hən nauman sagw. Nomətəhw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman pisi sagw savi natideh. Be ludanġ həni.

* **1:14:** Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † **1:15-16:** Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ **1:18:** Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoruan ta Aram. * **1:19:** Kal 2.9; Mat 13.55 * **2:1:** Uman 11.30, 15.2

³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən bikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris.

⁴ Ikad na-sor-loklev-an enan husur nəvanuan galevis len naut tiltile gail loğəğaras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləbisab ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbonan sidato mai aKriso aYesu. Luke lisaB ləboii hən ləbigol gidat datbevi slev hən nalo enan.*

⁵ Be namtoil gəgat, namtsasəsəlonj hən nahudhusoruan ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi mōs gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonon, alat lotoil a mō ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-mō-an salito, nəhes totibau lotovati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəvanuan piŋi loŋipitoŋ. Riŋ naten tipat.)*

⁷ Alat lotoil a mō ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju sumān gai totabtabuh len aPita hən aPita bikel uri mai naJu gail.

⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum.

⁹ AJemes, aPita, mai aJon, luŋat nəhes hum lotoil a mō hən alat siYesu len naut aJerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas hən, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit piŋi namtbikad nəbonan len aYesu. Ludam ke ipat len ginaməru hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləbikel uri sal mai naJu gail.

¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəbigole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita toğəm hən ginamit len naut aAntiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole.

¹² A mō ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut aAntiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.*

¹³ Beti naJu gail lotokad nadəlomian am luβon mai aPita len nagəğərasan san gol ke aParnapas am ehusur nəvide nagəğərasan salito.

¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsa husur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, "Gaiug govi Ju, be len nəmauran sam gutoh sumān alat ləsavi Ju, gəsətah len nalo sumān naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləbitoh sumān naJu lotohusur nalo? Sagimagenan!

¹⁵ "Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail.

¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kriso ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datoriŋ nəlodato len aYesu Kriso, hən aGot bəriŋi ke

* 2:4: Kal 1.7; Jut 4 * 2:6: Deu 10.17 * 2:9: Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. * 2:10: Uman 11.28-30 * 2:12: Uman 11.2-3 † 2:16: Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kriso. Togon: len aYesu Kriso totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən bigole.

datb̄inor len n̄əhon, len nadələomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi binor len n̄əhon aGot.

¹⁷ Ale datb̄eləjon ke len aKristo datinor len n̄əhon aGot, be datb̄isabi ke datovi vanuan n̄əsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan n̄əsaan a? Ao, asike maienan!

¹⁸ Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noʋusan səhoti ke ginau gabag noʋur kotov nalo.

¹⁹ Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot biwol hən nəmauran sagw. Esur̄ian notomat len nəhai balbal mai aKristo.

²⁰ Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̄au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadələomian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən bim̄at, m̄os ginau.

²¹ Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas h̄əni, savi ut kəmas. Evi nabilitit sua. Husur, nalo tagol dattanor len n̄əhon aGot, aKristo təmat m̄os naut kəmas ŋai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadələomian?

¹ Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehūm avan sua todələm̄ gamito hən mət̄betətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehūm gamit mətorisi len namətamito.

² Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətohusur nalo seju gail a? Ao mətukade husur mətorij̄ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəloŋ h̄əni.

³ Mətumelmel o mətumabe? Nəboŋ məttotub̄at, mətohusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke məteʋurʋur nəmauran toveʋeu enan len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe?

⁴ Len nadələomian samito, mətoləjon isa vəsa len natit isəʋur. Savi m̄os natideh a? Ao! Evi m̄os natite!

⁵ Nəboŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətohusur nalo seju gail a? Ao! Igole husur mətorij̄ nəlomito len na-kel-uri-an tovoi məttosəsəloŋ h̄əni.

⁶ Mitinau aAraham ke: “Gai erij̄ nəlon len aGot, ale aGot erij̄ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”*

⁷ Beti məteləboi ke, alat lotorij̄ nəlolit len aGot, galit lovi anatan aAraham kitin.

⁸ Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot terij̄ ke, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len n̄əhon balai, ləʋerij̄ nəlolit lan. Natenan ipat a m̄o nəboŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aAraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluʋoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile.”*

⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotorij̄ nəlolit lan, sur̄ian aAraham togole.

¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit p̄isi topat len nalo.”*

* 3:6: Gen 15.6; Rom 4.3

* 3:8: Gen 12.3, 18.18

* 3:10: Deu 27.26

11 Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotorin nəlolit len aGot.”*

12 Nəpısal hən nadələmian enan etile len nəpısal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit pisi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

13 AKristo eður nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo torinji len gadito. Eður nəmakuvan sidato nəboŋ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”*

14 AYesu Kristo eður nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol həni tia mai aAraham. AYesu imat maienan hən ke len nadələmian datbikade lan, datoləboi datbikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

15 Nəbathudud nadələmian, len nəmauran ta daməŋai imaiegai: Nəboŋ nəvanuan ɓeru arɓike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arɓitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ɓəɓur kotovi o rin nasoruan ideh am lan.

16 Len nəvide tomaienən, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aAraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan san gail,” hum lotosɓur, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ŋai tovi aKristo.*

17 Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aAraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboŋ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən ɓəɓuer.*

18 Husur nalo ɓevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aAraham.

19 Ale, aGot erin nalo mai aMoses mōs nəsa? Erinji mōs ɓəvusan nəvanuan gail pisi hən nəsaan salit gail. Erinji ipat vir nəgəmaian sitenan tovi nəpasusan siAraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san maii. Len aŋel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toum siGot, ale toum sinəvanuan gail am.*

20 Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arɓita gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomaienən saum mōs nətarhət tosua ŋai, ao, eum mōs nətarhət toru. Avil aGot səboŋ ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham.*

21 Imagenən, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eɓuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon aGot len na-gol-husur-nalo-an.

22 Be natosian siGot ike nəsaan ibanjis gat gadit pisi, gol ke ikad nəpısal sua ŋai hən datbikad naviolan aGot tokel gati. Nəpısal imaiegai ke: datberin nəlodato len aYesu Kristo, datukad nəsa aGot tokel gati.

23 A mō, nəboŋ nadələmian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkol hən gidato. İpon gol gidato vəbar aGot tovəhot nəpısal hən nadələmian.

24 İmaienən, nalo ehum ahai pusan sidato tokətkəta təban gidato, tosəhar gidato van hən aKristo hən datberin nəlodat lan, ale hən aGot ɓerinji ke datunor len nəhon.

25 Avil gagai nadələmian egəm tia, datorin nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakətkəta təban gidato am.

* 3:11: Hab 2.4; Rom 1.17 * 3:12: Lev 18.5; Rom 10.5 * 3:13: Deu 21.23 * 3:16: Gen 12.7

* 3:17: Exo 12.40 * 3:19: Uman 7.53 * 3:20: Deu 6.4

Anatun aGot gail

²⁶ Imaienan gamit pisi, len nadəlomian məttokade len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail.

²⁷ Husur ke gamit pisi məttobaptais hən məttotoh len aKristo, ehum məttokol nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhon aGot mətosuṃan aKristo.

²⁸ Səkad naJu, səkad auleKris o naməḃos am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad napəhaṽut, səkad nauluṃan. Səkad natideh am togol məttopəḃehw, husur gamit pisi mətosua len aKristo aYesu.

²⁹ Məḃevi seKristo, mətovi anatun siAraham kitin. Ale nəsa aGot tokel gati mai aAraham, gamit am mətukade.*

4

¹ Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit pisi san, erinji hən anatun. Be naut kəmas natit pisi evi sinatun, nəboṃ tovi tuhtətai sal, esuṃan naslev ṽai van vəbar totibau.

² Nəboṃ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədaṃ han ḃinor hən nəsa atəman torinji.

³ Len naṽide tomaienən, gidat am, nəboṃ dattokəkereh, nəboṃ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaṃan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaṃan galenan.*

⁴ Be len nəboṃ tonor həni, aGot esəvat aNaton uluṃan. Apəhaṽut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses,

⁵ hən ḃəṽur nəmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datḃevi anatun aGot kitin gail.

⁶ Husur mətovi anatun gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNaton aGot, vi lan nəlodato tokai ke, "Appa! Tata!"*

⁷ Imaienan gəsavi slev am, govi anatun aGot, ale husur govi anatun, dereh gikad natit pisi aGot tokel gati hən ḃevi ol həni mai anatun gail.

APol inau masuṽ hən alat a Kalatia

⁸ Nəboṃ mətsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.*

⁹ Be gagai, nəboṃ məttoləboi səhot aGot, (aəa, ivoi am notoke, gagai nəboṃ aGot toləboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaṃan gail ləsavi natideh, ləsədaṃ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətevi slev salit tətəs am?

¹⁰ Mətuḃaṃ len nəboṃ gail lototibau, nəhanan gail hən nawik o nahəbati o nasiḃau. Mətuṃau ke aGot ehəhaṽur həni natəlmaman samit van hən nalo a?*

¹¹ Nunau tuhatuh hən gamito. Noməḃahw ṃos gamito. Hum ma notoum sɔbuer samito.

¹² Bathudud nadəlomian, mətesuṃan ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəboṃ nototoh mai gamito, mətsamədas ginau boṃ ideh.

¹³ Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəḃikel ur na-kel-uri-an notovi mai gamito.

¹⁴ Naut kəmas naməsahan sagw igol idaṃ len gamito, mətsaṃit nəhomit van hən ginau, mətsamətahun ginau. Wake mətoḃəhaṽur hən ginau. Mətokətkəta təban ginau suṃan notovi aṃel sua siGot o suṃan notovi aYesu Kristo gabag.

* **3:29:** Rom 4.13 * **4:3:** Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * **4:6:** Nasoruan enan, *Appa* evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * **4:8:** 1Kor 8.4-6 * **4:10:** Rom 14.5; Kol 2.16-23

15 Be nakemkeman samito, nəsə evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototoh ei, mətoħəħəvur hən mət̄bigol natideh m̄os ginau. Nətəusi, məttakis kuv namətamito hən məttaviol hən gail mai ginau.

16 Nəsə evisi togol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətahun gamito?

17 A m̄o, nusor hən alat lotopusan hən nəpusanan totile. Galito ludəŋ hən ləbəlivi gamito hən mət̄bitah mai galito, be savi m̄os navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mət̄bidəŋ len galito.

18 Ivoi hən mət̄bidəŋ len natsua, bevi m̄os nəsə tovoi. Ivoi hən mət̄bimaganen tabtab, naut kəmas nəsatoh mai gamito.

19 Anatugw gail, ehum notoləŋon tosa len nəpəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir nəboruan seKristo beğəm kavkav len gamito.

20 Nələŋon masuŋ hən nətatoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nəsoruan sagw todəŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhathuh hən gamito, nənəuan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

21 Gamit məttoləŋon ke mət̄bitoh len nəvələn nalo, mətosəsələŋ husuri m̄əu a?

22 Husur len natosian ike aAraham ikad anatan uluŋan eru. Nəpəħəvut tovi slev, nəhəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aAraham ipas togon.*

23 Naslev ipas anatan aAraham len nəvide sinəvanuan ŋai, be asoan aAraham ipas anatan tovi nəsarpoħan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.*

24 Natenan ehum nasoruan kəta. Nəpəħəvut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nəhəsən. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Nəvehuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nəbike aHakar ehum nəvehuh Sinai.

25 Ale naut a Jerusalem ta daməŋai ehum Nəvehuh Sinai len naut a Arapia. Suman aHakar mai anatan gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev.†

26 Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato.

27 Hum natosian seIsaiah toke,
 “Pəħəvut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem,
 gaiug gəsəkad nəpəŋasan hən nəpasusan, getuħat kəkai habat;
 husur nəpəħəvut tobutoh, dereh tikad anatan isoħur

səħor nəpəħəvut tokad asoan.”*

28 Be bathudud nədəlomian, mətosuŋan aIsak; mətovi anatan na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.

29 Sutuai, aIsmael, anatan naslev, emədəs tabtab hən aIsak, anatan na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke datbevi slev hən nalo, lomədəs gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəsə.*

30 Avil natosian siGot ikel nəsə? Ike, “Kai hən naslev pəħəvut mai anatan uluŋan dan gaiug hənərbeməsev, husur anatan naslev pəħəvut asike ikad nahudhutan setəman, be anatan nəpəħəvut savi slev dereh tikade.”*

* 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke *Jerusalem*, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses. * 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9

* 4:30: Gen 21.10

³¹ Imaienan, bathudud nadələmian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatan napəhaʋut tovi slev, datovi anatan napəhaʋut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruβat nəsa tobanjıs gat gidato hən datbikad nəmakuvan enan. Imagenan, mətəil gəgat hən asike mətovi slev tətəs am hən nalo tobanjıs gat gamito a mō.

² Səsəlōŋ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətʔbikad na-tiv-dalusi-an hən mətʔbinor len nəhōn aGot, nəsa aKristo togole mōs gamito savi natideh.

³ Nukel ʔuli hən gamit tətəs. Naulumian ideh todam hən bikad na-tiv-dalusi-an hən binor len nəhōn aGot, atenan timasgol husur natit ʔisi nalo siMoses kavkav tokele.

⁴ Gamit məttoke mətʔbinor len nəhōn aGot ale məttohusur nalo mōsi, mətugol gamit səbomito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas hən.

⁵ Nəkəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaβ səhot gidato, sumian dattonor, bathut dattoriŋ nələdat len aKristo.

⁶ Husur nəbōŋ dattoriŋ nələdat len aYesu Kristo, datbikad na-tiv-dalusi-an o asike datbikade savi natideh. Avil nəsa tovi natsua māu evi nadələmian tovi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A mō mətugam ivoi len nəgamgaman. Ase eil gol gamito hən asike mətʔbehusur nakitinan?

⁸ Nagəgelan hən nənauan samito, sagəm len aGot tokis gamito.

⁹ Napusanan gəgəras emədas nəvanuan isōbur, ehum nasoruan kəta toke, "Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin itob."*

¹⁰ Bathut nadələmian dattokade len Nasuβ, nunau ləboii ke asike mətukad nənauan tile len ginau am. Ale atenan togol məttoədərŋəbū, məttonau tuhatuh hən napusanan san, dereh gai tipanis.

¹¹ Bathudud nadələmian, nətakel uri gagai ke lalumian limaskad na-tiv-dalusi-an, naju gail lomədas tabtab hən ginau sal hən nəsa? Be lomədas bun ginau sal husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ŋai ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito, be naju gail lomətahuni.

¹² Be galit lotogol məttonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləŋon ke letiv kotov ʔisi, hən asike ləbevi ulumian am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadələmian, aGot ekis gamit mōs asike mətʔbevi slev am. Mətəsəsəlōŋ! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən mətʔbehusur naləŋonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mətəvi tarhət samito sumian məttovi slev samit gabag.

¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ŋai ikel ur nalo kavkav ke, "Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadan hən gaiug sumian gotoləmas bun gaiug gabag."*

¹⁵ Be mətbesumian nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosa pəpas gamito, mətələləgau hən gamito hən asike mətʔbemədas masuʋ hən gamit gabag hən mətʔbimasig.

Nəmauran len nədarŋan seNunun aGot

* 5:9: 1Kor 5.6 * 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18

¹⁶ Be nukele ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən gamito. Bimaianan, asike mətəohusur naləḡonian nəsaan gail hən nibemito.

¹⁷ Husur naləḡonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləḡonian seNunun aGot; ale naləḡonian gail seNunun aGot lomətahun naləḡonian nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru artəbal, gol ke mətəodədas mətbigol nəsa mətbeləḡoni.*

¹⁸ Avil aNunun aGot biwol hən gamito, mətəatəh len nəvəlan nalo.

¹⁹ Nəboḡ mətətohusur naləḡonian nəsaan gail hən nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nənauan təbīḡbīḡal, nəvide tosa totavtaḡor hum nalipah,

²⁰ nalotuan hən nələblab, na-gol-nabehi-an, nəbalbalan, nəvitvituhan, nətabulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləḡoni, nəlol paḡpaḡ, naləḡonian hən nə-patpat-gaiug-səbən-məhat-an, nəpəpəhwan, naluḡoh gail lotopəpəhw husur nənauan totitile,

²¹ nəlom tovənvənah, natərogan, naitian totavtaḡor len nabiltihanan mai natərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələḡauan mai gamito hum notokele a mo tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihəbələn aGot.

²² Be nəboḡ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, iḡan hən nəvit tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəmat, nə-dəḡ-buri-an hən na-toh-mədəu-an len na-ləḡon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an moḡ nəvanuan, nəvoian, nədəlomian,

²³ nəboruan tomədəu, na-təḡau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan.

²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, luḡos bun nəboruan salito topul hən nəsaan len nəhai balbal san, hən naləḡonian nəsaan hən nibelito mai na-ləḡon-buni-an tosa gail piḡi ləbimat ei.

²⁵ Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gat naləḡonian seNunun aGot toḡəhar gidato.

²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat bitəbulol bulos gidat gabag, sadatitəbulol bulos gidat gabag husur nəsa dattoləḡoni be datsəkade.

6

Dereh datilav nəvit nəsa dattomabule

¹ Bathudud nədəlomian, mətəbisəb gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit mətətomatmatu len aNunun aGot, len nəvide tomədəu, vi tarhət san hən bətəlmam van hən nəpiḡal tonor. Be mətələḡau hən asike mətəbiteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri.

² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh mətəbinau tuhatuh həni o mətəbisabi len nəmauran samito ke toḡan o tomələs habat hən mətəbevusi. Len nəvide tomaianan, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni.

³ Avan ideh binau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas.

⁴ Nəvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman san səbən. Bisabi ke biḡoi, satenənoḡ hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi bəviv len gai gabag.

⁵ Husur nəvanuan viḡusua timasgol nauman san səbən ale satipatpat gai məhat husuri.

* 5:17: Rom 7.15-23

⁶ Alat lotosəsəlon hən nəpusanan hən nasoruan siGot, limaskatəpol hən natit pisi tovoi lotokade mai əhai pusan salito.

⁷ Samtegəras gamit səbomito. Mətsələboi mətbəgəras aGot, ɲit nəhomit van həni. Dereh nəvanuan tisah tuan nəvit nəhai səlani ɲai, gai tomabule.*

⁸ Nəvanuan tomabul nəsaan niben toləɲoni, tohusur naləɲonian tosa san gabag, dereh tisah tuan nəvit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa aNunun aGot toləɲoni, dereh tisah tuan nəvit nəmauran vi sutuai lan.

⁹ Sadatipetəmas hən datbıgöl natit tovoi, husur datbıdan hən datbıvan am, len nəboɲ tonor həni, dereh datisah tuan nəvit navoian dattogole.

¹⁰ İmaienan, nəboɲ dattoləboi datbıgole, datıgöl tivoi van hən nəvanuan pisi, be a məhat hən galito, datıgöl tivoi van hən nəbathudud nadələmian.

Nalələgauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Məteris nəbilitosian nototosi gegai nəboɲ nototos van hən gamito len nəvələgw səbögw!

¹² Alat lototaltal ke mətbıkad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligöl natit nəvanuan gail loləboi ləbəri ɲai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugöl natgalenan hən asike nəvanuan gail ləbemədas bun galito sil nadələmian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal.

¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləbisor patpat galit məhat hum məttavi əhai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade.

¹⁴ Be ginau məu, sanəviv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ɲai. Bathut nəmatan san maienan, natit pisi hən navile a pan, ləsavi natideh len ginau, ale ginau nəsavı natideh len nabunusian silat navile a pan.

¹⁵ Datbıkad na-tiv-dalusi-an o asike datbıkade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan məu, datimaskade!

¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigöl nələlit tikad natəmat, mai nəlon aGot titaɲis galito. AGot ilekis hən galito hən ləbəvi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satıgöl nələgw tetuhatuh am. Husur namelböl notokad gail len nibegw, loʋusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadələmian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

* **6:7:** Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7   * **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, *aİsrael siGot*, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboi ke *aİsrael siGot* evi naluʋoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Naloʻbulat napisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʻbulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən beʻvusanı ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsə tokele.

Itos naloʻbulat egai mōs ase?

Naloʻbulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos naloʻbulat egai ʻjais mai len naut a be?

APol itosi pəpadanʻ hən nasıhau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbanʻıs aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum həni len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-marıs-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pişpisul seKristo, aYesu. Ginau nutos naloʻbulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadələmian len aKristo aYesu.*

² AGot aTəmadato mai Nasuʻb aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arıgol nəlomıt tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nəbōnan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuʻv hən gidato len navoian pişı togəm len aNunun, navoian pişı lotogəm len nəmav.

⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satuʻbat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuʻbon mai aKristo hən datbevi esan səbōn. İlekis hən gidato hən datbınor len nəhōn, nəsaan beʻbuer len gidato. Sutuai len naləmas-buni-an san,

⁵ aGot inau koti tia ke bişpat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nəsə aYesu Kristo bişgole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienān husur eləŋon togole, igol gai ehəhəvur.

⁶ İgol natgalen pişı hən datbişal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas həni mai gidato len aNaton gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNaton, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot eruʻbat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuʻv hən navoian.

⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səşəhov. Len namıtısau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san pişı,

⁹ aGot ehəhəvur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tıgole len nəsə aKristo bişgole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato.

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40

10 Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ b̄inor həni balai, aGot dereh tigol natit p̄isi len nəmav mai natit p̄isi len navile a pan libonb̄on pipihabəlan aKris̄to. aKris̄to dereh tikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən natgalen p̄isi.

11 Len aKris̄to, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusr nə-nau-utaut-an hən naləŋonian san

12 hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriŋ nəlonamito len aKris̄to, namtb̄itoh hən namtb̄isal suh nəyalyalan siGot.*

13 Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəloŋ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aKris̄to, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsən len gamito hən məttovi esan.

14 ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol həni mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Datsal suh nəyalyalan san!

Nasipaən mai na-sor-tuṽ-an

15 Imagenan, nəboŋ notosəsəloŋ həni ke məttokad nadəlomian len Nasuḅ aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai,

16 nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoŋan eḅuer. Nusor tuṽ m̄os gamit ak̄is

17 van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kris̄to. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an b̄etibau am len gamito.

18 Nousi am ke, tigol məteləboi buni len nəlomito hən nə-vatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətb̄ikade. Nuke məteləboi səhot na-pul-masuṽ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol həni mai nəvanuan san gail.

19 Nusor tuṽ ke məteləboi nəyalyalan hən nədaŋan san tosəhor bun natideh dattoləboi datb̄inau səhoti, nədaŋan enan san tovi tarhət sidat dattoriŋ nəlodat len aKris̄to. Evi nabiltidaŋan gai toum lan

20 nəboŋ togol aKris̄to tole məhat dan nəmatan, nəboŋ toriŋi tobətah len navəlan nəmatu len nəmav.*

21 Len naut enan, aKris̄to eil a m̄o səhor aŋel o natəmat ideh toil a m̄o tokad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an. Iṽat nəhes tosəhor masuṽ hən nəhes ideh lotoləboi ləb̄ikade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai.*

22 AGot eriŋ natit p̄isi len navəlan aKris̄to, ale itabtabuh lan hən b̄eil a m̄o hən natit p̄isi m̄os nəvanuan san gail.† Esunian gai tovi nəkadun towol hən niben

23 ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKris̄to epul len nəvanuan san gail, gai togol natit p̄isi len naut p̄isi toplu p̄isi hən natohan san.*

2

Nəmauran veveu len aKris̄to

1 A m̄o mətumat sil nəsaban samit dan nəsa aGot toləŋoni, mai nəsaan samit gail.

2 A m̄o mətovi vanuan navile eg a pan məttohusur naḅisal salito tosa. Mətugol nəsa aSetan toləŋoni. Evi aSetan toil a m̄o hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlon alat lotomətahun ləb̄igol nəsa aGot toləŋoni.

* 1:12: Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail. * 1:20: Psa 110.1 * 1:21: Kol 1.16 † 1:22: Psa

8.6. Len nasuruan ta Kris ike, aGot eriŋ natit p̄isi pipit narien aKris̄to. * 1:23: Kol 1.18-19

³ A mo gidat pisi datutoh maienan. Datohusur naləŋonion hən nibedato. Datugol natideh nəboruan sasa sidato mai nənauan sidat toləŋoni. Datukad nəboruan sasa enan nəboŋ lotopas gidato ale datosumən nəvanuan gail pisi am; datunor hən nəlol paŋpaŋ mai nəpanismen siGot.

⁴ Be aGot epul hən nalolosaan mai na-ləmas-buni-an. Bathut na-biltiləmas-buni-an san toləmas masuŋ hən gidat həni,

⁵ naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaŋur mai aKристо. (Evi navoian aGot toviol kəmas həni ŋai tolav kuv gamito dan nəpanismen hən nəsaan samito.)

⁶ Ale len nəbonan sidat mai aKристо hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKристо ale erin gidat datobətah mai len nəmav.

⁷ Igole hən beŋusan navoian san len nəboŋ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas həni tosəhor bun natideh dattoləboi datbinau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit pisi togole moŋ gidato len aKристо aYesu.

⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas həni, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu. Gamit mətsagol natideh hən mətbimakuv, evi naviolan siGot.

⁹ Datodədas datbigol natideh hən datbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hən asike datbeləboi datbipatpat gidat məhat lan.

¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kристо aGot igol gidato hən datbigol nauman toviol gail gai toutaut həni sutuai tia hən datbigole.

Datosua len aKристо

¹¹ Sa-nəlomit tibonboŋ hən nategai ke, nəboŋ lotopas gamito, mətsavi Ju. Ale naJu gail lotoviv hən na-tiv-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hən nəboŋ ta mo enan.

¹² Len nəboŋ enan mətutoh, aKристо ebuer len gamito. Mətovi mətbos gail, mətsavi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətsəkad nə-vatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a paŋ, aGot ebuer len nəmauran samit gail.

¹³ A mo mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətosua mai aKристо aYesu. Len nəda hən nəmatan seKристо, aGot ilav gamit mətogəŋ pəpadaŋ hən gai.

¹⁴ A mo ginamit namtovi Ju mai gamit mətsavi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəmat len gidato, igol gamit mətsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-mətahun-buni-an tohum napisibile topepehun gidato, igol ebuer.

¹⁵ Len nəmatan hən niben, aYesu igol nalo seJu gail tobaŋ kelean todaŋ, səkad nədaŋan am. Igol tomaienan hən bigol naluŋoh toru enan arukad natəmat, arosua, naluŋoh veveu sua len gai.

¹⁶ Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluŋoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəmat. Len nəhai balbal ehum togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluŋoh eru enan arsamətahun gəlar gabag am.

¹⁷ Egəŋ kel ur natəmat enan mai gamit mətsavi Ju məttosuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pəpadaŋ.*

¹⁸ Len nəsa aKристо togole, gidat pisi, naJu mai namətbos gail, datoləboi datbəgəŋ hən aTata Got len aNunun tosua ŋai.

¹⁹ Imaienan, mətsavi mətbos am, mətsavi vanuan naut a tut. Be mətovi galevis len alat siGot. Mətovi vanuan gail len nəbathudud siGot.

* 2:17: Isa 57.19

²⁰ Gidat dattokad nadəlomian, dato hum naim nəvat san, gai toum həni len nəpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKris to aYesu səbon evi nəvat togol naim nəvat tohav mai tonor.

²¹ Nasuḅ esuhud hən gidato hən datḅiḅon maii len naim, hən naim enan bevi məhat hən bəgəm vi naim siNasuḅ tolo.

²² Len aKris to, gamit am mətsavi Ju, aKris to esuhud hən gamit hən məḅiḅon maii len naim toum həni, hən bəgəm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat ləsavi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bəbaḅis sil notoum seKris to, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mətsavi Ju.

² Sumān məttosəsəlonḅ həni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hən nəbeum mōs gamito.

³ Hum nototos kəkereh həni a mō tia, aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau.

⁴ Nəboḅ məḅḅvuruḅ nəsa notomadhatosi, dereh mitinau səhot naləboian sagw hən nə-nau-utaut-an enan husur aKris to.

⁵ AGot sakel vəhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vəhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail.

⁶ Nə-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodəlo mi, alat ləsavi Ju mai naJu gail loḅiḅiḅoḅ. Galit pisi lukad natit pisi aGot totəgau gati mōs anatum gail. Naluḅoh eru en pisi losua hum niben aKris to, lukad ḅonḅon hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan aGot tokel gati a mō, ale tosarpoḅ len aKris to aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kəmas həni mai ginau len nədaḅan san, noḅəm vi vanuan nauman san hən nəḅikel na-kel-uri-an tovoi mōsi.

⁸ Ginau novi ut kəmas səhor nəvanuan pisi lotovi siGot. Be naut kəmas natenan, len navoian aGot toviol kəmas həni, ilekis hən ginau hən nəḅikel mai gamit mətsavi Ju, hən na-kel-uri-an tovoi ke, aKris to tovi nəkadun navoian gail topul van van datsaləboi datḅeləboi səhoti.

⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit pisi, ilekis hən ginau hən nəḅigol nəvanuan pisi ləḅeləboi husur nə-nau-utaut-an egaii san, nə-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natubatan.

¹⁰ Gagai aGot igol tomaienən hən beḅusan namitisau tiltile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaḅan hən na-il-a-mō-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san hən nəmauran tonor nəboḅ ləberis alat siYesu.

¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoḅ len aKris to aYesu, aMasta sidato.

¹² Len aKris to mai nadəlomian dattokade lan, datoləboi datḅəgəm tabtab, il len nəhon aGot, namətəhwan eḅuer.

* **3:6:** Kol 1.26-27   * **3:10:** Kol 1.16. Nəboḅ toke alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaḅan hən na-il-a-mō-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aḅel mai abiliḅel lotoil a mō o lotokad nədaḅan len nəmav. Hum ma tovi natemat gail lotoil a mō o lotokad nədaḅan len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi gəlar pisi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aḅel o natemat o gəlar pisi.

¹³ Imaienan, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuh hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw m̄os gamito. Ao, ivoi hən mət̄b̄əv̄iv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuṽ-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen p̄isi, notəŋedur, sor tuṽ vi təban aGot Tata,

¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan.

¹⁶ Nusor tuṽ ke, len nəyalyalan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mət̄b̄idaŋ habat am len nəlomito.

¹⁷ Nusor tuṽ ke, bathut məttoriŋ nəlomit lan, dereh aKristo titoh tin len nəlomito. Nusor tuṽ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mət̄b̄eləmləmas bun gamit gabag.

¹⁸ Nusor tuṽ ke, gamit mai nəvanuan p̄isi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mət̄b̄eləboi səhot nəposposan, nəbəlavan, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKristo.

¹⁹ Nuke mət̄eləboi na-ləmas-buni-an seKristo tosəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mət̄bepul səsəhov hən nəboruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi biŋol natit gail səhor masuṽ hən natideh dattoləboi datb̄eusi həni o datb̄inau hən biŋole.

²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̄isi lisal suh nəyalyalan san len aKristo aYesu vi sutuai! Ganan!

4

Nəbonan len niben aKristo

¹ Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobariŋ gat ginau sil nauman notogole m̄os Nasuḅ, ginau nous gamit ke, nəp̄isal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni.

² Nəlomit temədau, samtinau gamit səb̄omit ŋai; len natideh mət̄biŋole hən nəvanuan gail, mətemədau lan; len nə-daŋ-ḅuri-an samito, mititoh mədau tebəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaŋ ḅur naṽide tiltile mai nəboruan tiltile samit gabag.*

³ ANunun aGot igol mətosua. Len nədaŋan samit p̄isi, mətətəgau gat nəbonan en məttokade len natəmat.

⁴ Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKristo tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nə-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat m̄os datb̄ikade.

⁵ Ikad aMasta tosua ŋai, nadələomian tosua lan mai nəbaptaisan tosua lan.

⁶ Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a m̄o hən gidat p̄isi, toum len gidat p̄isi, totoh tin len gidat p̄isi.

⁷ Be aKristo eviol kəmas hən naviolan mai gidat v̄isusua. Epəpəhun naviolan galenan tonor hən naləŋonian san.

⁸ Bathut enan, natosian siGot ike, “Nəboŋ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,

alət gai tosəhor galit len nəbilit̄balan, esəhar galit lovi slev san.

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹ Nəboŋ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a m̄o aKristo evi pan vi lan navile a pan.

¹⁰ AKristo tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səhor nəmav hən b̄epul len natit p̄isi.

* 4:2: Kol 3.12-13 * 4:8: Psa 68.18

¹¹ Natosian enan ikele am ke, aKристо “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai pispisul gail, galevis ahai kelkel ur gail, galevis hən ləbikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləbeil a mo, kətkəta təban alat siYesu, mai galevis am ahai pusan gail.*

¹² Igol natenan hən ləbeutaut hən nəvanuan san gail moos nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləbidaŋ am len aKристо.

¹³ Timaienan vəbar gidat pisi datbikad nəbonan len nadəlomian mai naləboian husur aNaturan aGot, hən datbēgəm matmatu am vəbar datbesumian aKристо len nəboruan san tonor buni.

¹⁴ Imaienan asike datosumian atuhlahutai am lotogəgel hən nənauan salito. Lohum nəwag, nəlan mai nətas tobarbar həni. Asike datupair husur napusanan tiltile. Asike dato husur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəgərasan lotoke ləbēgəras gidato len nalibliboŋan hum tokitin, be savi nakitinan.

¹⁵ Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datbesumian aKристо len natit pisi datbigole, husur aKристо tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben.

¹⁶ Len na-il-a-mo-an san igol nəvanuan san gail luβon gəm sua, hum nənau pisi lotoudud mai nahudhut niben gail pisi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləbigole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləbigol niben kavkav bimaur, betibau am.

Nəboruan veveu len aKристо

¹⁷ Imagenan, len nahəsan Nasuβ nusor idan mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am sumian alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋəbu, nənauan salit evi naut kəmas.

¹⁸ Nəmarginobut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanan topat len galito, bathut nəkadulit iʋonʋon.

¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludam hən nəvide naitian tavtaʋor biwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən nəvide tiltile lotobinbinjal.

²⁰ Be enan savi napisal seKристо tohum məttołəboi səhoti.

²¹ Nəboŋ gamit məttoəsəloŋ hən nakelean husur aKристо, mətorin nəlomit lan, ale loʋusan gamito hən nakitinan topat len aYesu.

²² Nəvide hən nəmauran məttoke ta mo, naləŋonian lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.*

²³ Mitidam hən aNunun aGot bigol mətbiveveu len nənauan samito mai nəlomito.

²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mətbikad nəboruan veveu aGot toum həni hən mətbesumian gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len nəvide aGot tohəhaʋur həni.*

²⁵ Imaienan, mitinoŋ hən nalibliboŋan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat ʋisusua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.*

²⁶ Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tebəlav. Namityal satimasur lan,*

* **4:11:** 1Kor 12.28 * **4:16:** Nənau evi nastrin gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10 * **4:25:** Zec 8.16

* **4:26:** Psa 4.4

²⁷ hæn natemat asike bikad kas naut ideh len nēmauran samit gail.

²⁸ Nēvanuan vōnvōnah satevōnah am, be ivoi ke teum tidan, teum hæn natit tovoi hæn navēlan gabag, hæn bēlēboi bikad natit hæn bēviol hēni mai alat lotomidol.

²⁹ Nasoruan ideh tomēdas nēvanuan, samtikele. Satevivile len naburjōmito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hæn bēsusupah mai nēvanuan, gol nadēlomian salit bidan am. Mitikel nasoruan tonor hæn lēbēlēboi mai tovi tarhāte sivan ideh am bēsēsəlōŋ hēni.

³⁰ Len navīde samito samtigol aNunun aGot nēlon tisa; husur aGot eriŋ aNunun len gamito, hæn tota gat nahēsan len gamito ke mēttovi esan, van vēbar nēboŋ bīgol pīs nēmakuvan samito.*

³¹ Mitinōŋ hæn na-mētahun-buni-an, nē-tabulol-bulosi-an, nēlol paŋpaŋ, nē-kai-walwal-an, na-sor-mēdasi-an hæn nahēsan avan ideh, mai nēsaan pīsī. Miti-nōŋ hæn galen pīsī.

³² Avil mitivoi hæn gamit gabag, nēlomit titanjis gamit gabag, mēterubāt nēsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot torubāt nēsaan samito.*

5

Mititoh len namial

¹ Imagenan, bathut aGot tolēmas bun gamit mēttovi natun gail, mitigol tētōv hæn aGot.*

² Na-lēmas-buni-an tiwol hæn gamito, nēmauran samit tēpul hēni. Mētesuŋan aKristo tolēmas bun gidato, toviol hæn nēmauran san mōs gidato hum navī-olan, hum natit gototutumav hēni nēbōn tosusau van hæn aGot.*

³ Be naitian tosa, navīde tosa totavtavor pīsī, mai na-lēŋon-masuŋ-an hæn natite tēbuer kaskasi len gamito. Nēsaan tomagalenan lēsānor hæn nēvanuan siGot gail.

⁴ Sanor hæn mētḃikel nasoruan pāhsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan sohsōh tōbiŋḃiŋal. Be inor hæn mētḃikel nasipaan vi tēban aGot.

⁵ Mitinau lēboi natesua ke, nēvanuan togolgol naitian tosa, nēvanuan togolgol navīde tosa totavtavor, mai nēvanuan tolēŋon masuŋ hæn natite, alat lotomaienan lodēdas lēbēbīs len natohan pipihabēlan aKristo mai aGot. Lodēdas lēbikad naviolan tovoi aGot totēgau gati mōs nēvanuan san gail. (Nēvanuan lotolēŋon masuŋ hæn natite, lulotu hæn natit lotolēŋon masuŋ hēni. Egām vi got salito, evi nagot gēgēras.)

⁶ Alat lotoke nēsaan galenan savi natideh, salegēras gamito hæn nasoruan tomaienan nakitinan tōbuer lan. Husur nēlol paŋpaŋ siGot dereh tibar alat lēsagol nēsa tokele sil natgalenan.

⁷ Samtitah mai galit len nēsa lotogole.

⁸ A mō mētutoh len nēmargobut, be gagai mētovi siYesu ale mētutoh len namial. Mititoh hum nēvanuan hæn namial.*

⁹ Husur navit namial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail pīsī.

¹⁰ Mitisāḃ sēhot nēsa togol Nasuḃ tōhēhāvur.

¹¹ Navīde hæn nēmargobut lēsēvan hæn natideh tovoi, mētebulatut dan gail. Ivōi am hæn mētḃikel vēhoti ke lotosa.*

* **4:30:** Isa 63.10   * **4:32:** Mat 6.14-15   * **5:1:** Lev 19.2; Mat 5.48   * **5:2:** Exo 29.18   * **5:8:** Isa 60.1-3   * **5:11:** Rom 13.12

¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hæn nahur sasa hæn avan ideh bisor husuri.

¹³ Avil næboŋ namial tomias natit p̄isi, nævanuan gail p̄isi lolæboi læberis nakitinan husuri ke tovoi o tosa.

¹⁴ Husur natit p̄isi namial tomias gail lumasil len nakætaan sinævanuan p̄isi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,
 “Gaiug gotopatmari, gilele,
 gile mæhat dan næmatan,
 ale aKris̄to temias gaiug.”

¹⁵ Imaienan, mætelælgau hæn natohan samito. Samtitoh sur̄nan alat lototetan hæn næmauran tonor. Avil mititoh sur̄nan alat lotokad namitisau hæn næmauran tonor.

¹⁶ Mitigol ke natit p̄isi mætb̄igole teliv nævanuan gail van hæn aYesu, husur len næboŋ ta damæŋai nævanuan lusa.

¹⁷ Imagenan samtimelmel, avil mætelæboi sæhot næsa Nasuḅ tolæŋoni.

¹⁸ Samtetærog hæn næwain toliv gamit van hæn naḅide gail lototav̄taḅor. Avil mætepul hæn aNunun aGot.

¹⁹ Mætekækai hususur hæn næbe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mætekækai hususur hæn næbe hæn nalotuan gail mai gamit gabag, mætekækai maienan hæn næbe aNunun aGot togol gail. Mætekækai, gol næbe len nælomito vi tæban Nasuḅ.*

²⁰ Mætesipa tabtab vi tæban aGot aTata hæn natit p̄isi, len nahæsan aMasta sidato, aYesu Kris̄to.

Alatmisoan gail

²¹ Mæteriŋ gamito len navælamit gabag husur namætahwan samito len næyalyalan seKris̄to.

²² Latpæhaḅut mættolah, mæteriŋ gamit len navælan asoamito hum mættoriŋ gamit len navælan Nasuḅ.

²³ Husur ahaḅut ehum nækadun asoan, eil a m̄o hæni; sur̄nan ŋai aKris̄to tovi nækadhute, ale nævanuan san gail lovi niben, eil a m̄o hæn galito. Ilav kuv galit dan næsaan salito.

²⁴ Hum alat siYesu lotoriŋ galit len navælan aKris̄to; len naḅide tomaienan, len natit p̄isi, ivoi hæn abareab gail mau læberiŋ galit len navælan ahaḅut salit gail.

²⁵ Lalum̄an mættolah, mætelæmlæmas bun asoamito sur̄nan ŋai aKris̄to tolæmas bun nævanuan san gail, toviol hæn næmauran san m̄os galito.

²⁶ Igol natenan hæn bigol læbevi esan sæbon ŋai, læbinor buni. Len nasoruan siGot igol luvaveu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKris̄to tolistov galit hæni hæn læbiveveu.*

²⁷ Igol natgalenan hæn bæsehar nævanuan san gail hæn læbevi esan sæbon len namænas. Ike linor buni, liyalyal, sækad namesian o næbiŋbiŋalan o natideh tomagenan lan, sækad natideh tosa avan ideh tolæboi bikel uri. Nævanuan san gail lohum napæhaḅut togomah topæhas hæn bilah, ale tokab vækab væsa, sækad natideh tosa lan.

²⁸ Imagenan, lalum̄an mættolah, mitimaslæmlæmas bun asoamito hum mættolæmas bun nibem̄it sæbom̄ito. Naulur̄nan ideh tolæmas bun asoan, elæmas bun gai sæbon.

* 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17   * 5:26: Tit 3.5

²⁹ Husur səkad avan ideh tomətahun bun niben gabag. Ao, evəŋani, ekətkəta təban, surŋan aKристо tokətkəta təban nəvanuan san gail.

³⁰ Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKристо.

³¹ Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulurŋan dereh teriŋ atəman mai anan hən beudud mai asoan, ale aregəm sua surŋan niben tosua ŋai.”*

³² Ikad natətətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKристо mai nəvanuan san gail.

³³ Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulurŋan timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun gai səbon, ale napəhaʋut timasputsan ahaʋut san len nənanuan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasuḅ. Inor hən mətḅigol ḅimagenan.

² Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmaŋ mai anam len nənanuan sam.” Len nakelean todaŋ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an.

³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: gəbeputsan atəmaŋ mai anam len nənanuan sam, “dereh natoohan sam tivoi, mai gitoh tebəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol naʋide tosa tabtab hən anatumit gail nəlolit ḅisa van vəpaŋpaŋ. Avil mətehis galit hən ləḅiyar husur naʋisal tonor, ʋusan galit mōs naʋide tonor, naʋusanan eruenan arogəm len Nasuḅ.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, gigol husur nəsa amasta sam len navile a pan ḅikele. Gemətahw lan, len nələm kitin geputsani len nənanuan sam. Gigol husur nəsa amasta tokele hum gotogol husur nəsa aKристо tokele.

⁶ Gigol tabtab həni, savi hən ḅebunusi ŋai, həhaʋur hən gaiug, be len nələm todaŋ len aKристо, gigole hum naslev san tohusur naləŋonian siGot.

⁷ Len nəsa gotogole, timaur mətaŋ hum gotogole mōs Nasuḅ savi hən nəvanuan gail.

⁸ Goləboii ke Nasuḅ dereh teviol hən nakonpurpuran mai gidat ʋisusua hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, gigol timagenan; gigol tivoi hən naslev sam gail. Sagesəhob hən naslev sam ke asike ḅigol husur naləŋonian sam gigol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ŋai totoh len nəmav, ale naʋide san epitoʋ van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

Nahurabat nəḅalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuḅ mai len nabiltidaŋan san, gaiug gidan tabtab!

¹¹ Geriŋ piis nahurabat nəḅalan siGot len gaiug hən gəḅeil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail.

¹² Husur datsəbal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuḅal mai alat lotoii a mō, mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an datsaləboi datḅeris

* **5:31:** Gen 2.24 * **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: *Putsan atəmaŋ mai anam len nənanuan sam hən natoohan sam divoi, mai hən gəḅitoh ḅebəlav len navile a pan.* * **6:9:** Deu 10.17

gail. Datubal mai abiltidanjan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav.

13 Imagenan gerinj nahurabat nəbalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboŋ nəsaan, dereh geləboi gəbidaŋ ħur alatenan lotokad nədanjan hən nəsaan nəboŋ ləbiġbal mai gaiug. Ale nəboŋ nəbalan ħinoŋ, dereh geil gəgat sal.

14 Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuŵ hən nakitinan. Ale gesun nahurabat nəbalan hən nanoran, hum nasoltia torinj nahurabat metəlai len nəmabun hən ħipat gol niben.*

15 Ale len narieŋ, gevəlas naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.*

16 Akis gipat nadələmian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən gəbeləboi gəbigol nəwei setəmat pisi lotopaŋ ləġimat.†

17 Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan sam, ale nə-lav-kuvi-an enan ehum nabəhad nəbalan gotoriŋi len nəkaduŋ. Lav naġu nəbalan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəbiġbal həni.*

18 Ale len aNunun aGot, gisor tuŵ tabtab hən na-sor-tuŵ-an mai naŋirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuŵ tabtab mōs nəvanuan siGot gail pisi.

19 Ale gisor tuŵ mōs ginau am. Geus aGot ke nəboŋ nəġisor, tilav nasoruan mai ginau hən asike nəbemətahw hən nəġikel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti.

20 Ġinau nususor siYesu Kristo, be nutoh len naim bəbaŋis, lubaŋis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuŵ mōs ginau hən nəġigole.

Nasudələmian

21 Nuke mətələboi natit pisi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aŵagw notoləmas buni len nadələmian, todaŋ len Nasuġ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit pisi mai gamito.*

22 Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətəbeləboi natit gail husur ginamito, ale hən ħigol mətəbeləŋon ħivoi am len nəlomito.

23 Wawa gail len nadələmian, nəlomit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totaġ mai nadələmian, aGot aTata mai Nasuġ aYesu Kristo areviol həni mai gamito.

24 AGot teviol kəmas hən navoian mai galit pisi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi situai.

* **6:14:** Isa 11.5, 59.17 * **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. *Nasilt* evi nahudhutarhai topospos lotokabut gole len nahurhubuluk ale gol tomosmos. Imagenan nəboŋ gotopati eləboi ħipat gol gaiug ale eləboi ħigol nəhab len nəwei ideh topaŋ, ħimat. * **6:17:** Isa 49.2, 59.17 * **6:21:** Uman 20.4

Filippi

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hæn alat a Filippi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itos nalobulat napolisulan egai hæn nesa?

Len nalobulat egai aPol esipa hæn alat a Filippi hæn na-lømas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit naþisal hæn læbitoh len nømauran seKristen tovoi.

APol itos nalobulat egai van hæn ase?

APol itosi van hæn alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nøyaran na-vøha-ru-an san a mō, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar hæni len naim bæbaņis husur tohut natømat dan natøbarehreh sua.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pøpadaņ hæn nasihau tovi A.D. 63 næboņ totoh len naut a Rom len naim bæbaņis.

Len nalobulat egai aPol idañ hæn nakemkeman, na-il-þuri-an, næbonan mai nasusumaran len nømauran mai nadølomian seKristen gail. Imasil ke aPol elømas masuŋ hæn alat siYesu len naut a Filippi. (1.1-4.23)

- 1) APol etuþat hæn nalobulat san van hæn alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi tæban aGot hæn galito, ale isor tuŋ mōs galito (1.1-11)
- 2) APol ehæhævur husur nævanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kæmas gai totoh len naim bæbaņis, ivatvat viri ke næsa tevisi dereh tivan vøbar nævoian, naut kæmas nømauran o næmatan san (1.12-26)
- 3) APol ikel mai galit ke len nømauran salit lehusur kitin hæn aKristo, gol næsa tokele hæn naŋide aGot toløņoni þiparþar len galito (1.27-2.18)
- 4) APol ike tesøvat aTimoti mai aEpaftrotitus van hæn alat a Filippi (2.19-30)
- 5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naŋide siPol, likad nadølomian len aKristo hæn aGot þeriņi ke linor len næhon. APol eløņoni ke nælolit tikad natømat (3.1-4.9)
- 6) APol esipa hæn naviolan alat a Filippi lotoviol hæni maii (4.10-20)
- 7) APol imaris kotov nalobulat san van hæn alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hæn alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hæn nævanuan þisi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hæn naelta mai natikon gail am.

² AGot aTømadato mai Nasuþ aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai arigol nælomit tikad natømat.

Nasipaان mai na-sor-tuŋ-an

³ Nosipa vi tæban aGot sagw len næboņ þisi notonau tølman hæn gamito.

⁴ Akis len na-sor-tuŋ-an sagw mōs gamit þisi, nusor tuŋ len nakemkeman

⁵ bathut ke mætutah mai ginou len na-kel-uri-an tovoi len nametøkav, næmariboņ mættoriņ nælomit len aYesu Kristo van vøbar damøņai.*

⁶ Husur nunau læboi nategai mæu ke, aGot totuþat hæn nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len næboņ siYesu Kristo.*

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8

⁷ Inor hən notonau gamit pisi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbanjis notohtoh lan, mai len nəboŋ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoʋusan koti ke tokitin, gamit pisi mətukatəpəl len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau.*

⁸ AGot eləboi bikel koti ke notoləŋon masuʋ hən nəbēris gamito len nələmas-buni-an togəm len nəlon aYesu Křisto.

⁹ Ale nusor tuʋ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai na-bunus-ləboi-an pisi hən nakitinan.

¹⁰ Imaian dereh məteləboi mətbekuʋol hən naŋisal tovoi buni, hən mətbiveveu hən asike bıkad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito van vəbar nəboŋ seKřisto.

¹¹ Mətepul hən naʋit nanoran len aYesu Křisto hən nəvanuan gail ləbēputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-banjis-aPol-an

¹² Bathudud nadələmian, nuke məteləboii ke, nəsa tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən bıbar nəvanuan pisi.

¹³ Husur enan nasoltia pisi lotokətkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan pisi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbanjis sil aKřisto.*

¹⁴ Ale bathut natsen tobanjis gat ginau, nəbathudud nadələmian isoʋur loil gəgat len Nasuʋ. Gagai, len na-il-ʋuri-an tosehər ta nŋo, ləsamətahw hən ləbikel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKřisto sil lototaʋulol bulos ginau mai lotopul hən naʋitvituhan, be galevis am lukel uri len naləŋonian tovoi.

¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəbikel kot na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Alat lototaʋulol ləsakel ur kot aKřisto, avil lukel uri hən ləbipatpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginau gagai nəboŋ natsen tobanjis gat ginau.

¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ŋai ke len naŋisal pisi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKřisto. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab,

¹⁹ husur noləboii ke, len na-sor-tuʋ-an samito mai na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Křisto, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi pısal hən nəbimaku.

²⁰ Len na-ləŋon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh bıgol nahurugw bısa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil ʋuri gagai sumtan akis, hən ke, len natit pisi nəbigole, nisal suh a Křisto, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw.

²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKřisto ale nəbimat, ivoi masuʋ am.

²² Be nəbitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiʋan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənauləboii.

²³ Gəlar pisi arulevlev hən ginau. Noləŋon masuʋ həni ke nerih nəmauran egai hən nəbimat hən nəbitoh mai aKřisto, husur natenan ivoi pisi am hən ginau.

²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw.

²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit nŋos napulan samit len nadələmian mai nakemkeman.

* 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13 * 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

²⁶ Imagenan, nəbən nəbītoḥ mai gamit tətəs, dereh məteləboi mətbīsal suh aYesu Kristo səhor ta mō, bathut nəsa togole hən ginau.

²⁷ Be natsua, nəvīde hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKristo, hən ke naut kəmas nəbēgəm ris gamito o nəbītoḥ a tut dan gamito, dereh nesəsələn hən ke mətoil gəgat sumān məttosua ŋai ale len nəlomit tohua mətubal tabtab mōs nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi.

²⁸ Samtemətəḥw len aenemi samito gail; təḥ gat nəlomitō. Nəbən mətbēil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səḥoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanismen hən nəmasigan enan.

²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKristo mai gamito, wake eviol kəmas hən am ke məttoləḥən isa vəsa mōsi,

³⁰ husur gagai mətutoḥ len nəbalan toḫitoḥ hən nəbalan məttorisi ke noto-daḥ buri a mō. Evi nəbalan məttosəsələn hən gagai ke notodaḥ buri sal.*

2

Gol tətōv hən aYesu nəlon tomədau, sənau gai

¹ Datoləḥən ivoi am len nəlodato len nəbənən mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəḥən nəlodat vi pan, datukad nəbənən len aNunun, nəlon aYesu itənḥis gidato, ilolosa hən gidato.

² Husur natgalen pisi, mitimaskad nənauan tesua ŋai, məteləmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləḥonian tesua ŋai. Mətbīgol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəḥov hən nakemkeman.

³ Samtehusur naləḥonian samit səbomit ŋai, samtipatpat gamit səbomit məḥat, avil len nəlomit tomədau hum məttovi ut kəmas, gamit ideḥ, tinau ideḥ am hum totibau səhor gai.

⁴ Gamit vīsusua satinau nəsa tovoi hən gai səbən ŋai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gai am.

⁵ Mitimaskad nənauan toḫitoḥ hən nənauan aKristo aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad nəboruan siGot, naut kəmas tovi aGot,
sənau ke tonor hən bətəgau gat nəḫitḫitoḥan mai aGot.*

⁷ Be eriḥ gabulan nəḥes toḫati mai nəyalyalan san,

ilav nəboruan sinaslev sua,*
egəm vi vanuan sumān nəvanuan gail,
ikad nənahənah hən nəvanuan.

⁸ Igol nəlon emədau, sənau gai gabag,
igol husur pīs nəsa aGot tokele,
naut kəmas togol nəmatan san.

Be savi nəmatan ŋai, imat ebun len nəḥai balbal.

⁹ Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məḥat pisi,
eviol maii hən nəḥes toyalyal
səhor nəḥes pisi,

¹⁰ hən ke nəḥəsan aYesu bīgol natit pisi ləbetəḥedur,
len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,

¹¹ mai nəbuḥolit pisi lisor vəḥoti ke,
aYesu Kristo evi Masta,
hən ləbīsal suh nəyalyalan siGot Tata.*

* **1:30:** Uman 16.19-40 * **2:6:** Jon 1.1, 5.18 * **2:7:** Isa 52.13-53.12; Mat 20.28 * **2:11:** Hən naves 10-11, ris Isa 45.23

Mitigol nasa tonor hən nəvanuan gail ləbetətoṽ həni

¹² Gamit notoləmas bun gamit pisi, natgalen ləbimaienan, len nəlomito mitidən len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətəhisi hən mətbigol nasa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaa samito mōsi. Mitigol natgalegai surnan məttoḡol akis hən nəsə notokele, (savi nəboḡ nototoh mai gamit ḡai, be nəboḡ nəsatoh).

¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Iḡol naləḡonian samit inor hən esan mai iḡol mətəloḡboi mətbigol husur naləḡonian enan san.

¹⁴ Len natit pisi mətbigole, mitigole, samtikoblen, samteṽitṽituh,

¹⁵ hən asike bīkad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveu ḡai, namesian tēbuer, surnan anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttoḡoh lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokabkəbur, topul hən nəsaa.* Be gamit mitimasṽial hum namial lotomial len margobut hən navile a pan,

¹⁶ nəboḡ məttoḡəḡau gat nasoruan hən nəmauran. Mətbigimaienan, len nəboḡ seKrisṽo dereh neləboi nəbisor sal suh ḡinau ke nəsəḡam sōbuer, nəsaum sōbuer.

¹⁷ Avil naut kəmas ləbigol nəbimat, naut kəmas nəda hagw bīsel hum nəwain ahai tutumav toḡiri len naviolan totutumav həni van hən aGot, noḡəhəṽur. Gamito, mətukad nadələmian len aKrisṽo ale mətəviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətbigol nəsə toləḡoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən nəbuluk totutumav həni van hən aGot. Husur ke notəviol kavkav hən ḡinau mai aGot ale gamit məttoviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləbigol nəbimat, nukemkem, nuḡon mai gamit pisi len nahəhəṽuran.†

¹⁸ Surnan ḡinau, gamit am mitimashəhəṽur, ḡon mai ḡinau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ Bevi naləḡonian siNasuḡ, nuvatvat viri ke asike dareh nəsəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəboḡ bətəlmam nəlogw tevi pan len nəsə bikel uri husur gamito.

²⁰ Nəsəkad avan ideh surnan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuṽ hən gamito hum ḡinau.

²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səḡolit ḡai, savi natit gail siYesu Krisṽo.

²² Gamit mətəloḡboi aTimoti tia, nəḡoruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ḡinau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman.

²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəboḡ nəḡeləboi nəsə ḡevisi hən ḡinau, len nəboḡ en ḡai dereh nəsəvat aTimoti van hən gamito.

²⁴ Avil len Nasuḡ nodələmi ke, ḡinau gabag ṽau dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttoḡəṽati hən ḡevisi tarḡət sagw. Evi wəwə nadələmian sagw toḡon mai ḡinau len nauman, toḡon mai ḡinau len nəḡalan hum nasoltia. Be len nəboḡ eḡai ḡinau ṽau nunau ke nəḡesəṽati van hən gamit bai.*

* **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datəloḡboi datbikel namilen len nasoruan topitol maieḡai: Nəboḡ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətələmi, ale mətəviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətbigol nəsə gai toləḡoni. Imagenan, naut kəmas ləbigol nəbimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḡon mai gamit pisi len nahəhəṽuran. * **2:25:** Flp 4.18

²⁶ Husur eləŋon masuŵ hən bəris gamito ale eləŋon isa husur məttosəsələŋ həni ke toməsah.

²⁷ Nəkitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon itaŋis ginau am hən asike nəbikad nalolosaan vəsa batbat tomainen.

²⁸ Ŋa nənauan sagw idanŋ am hən nəbəsəvati van hən gamito, hən ke, nəboŋ mətberisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike bətuhatuh maiegai am.

²⁹ Nəboŋ bībar gamito, kel nahəhaŵuran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasuḅ. Nəvanuan lotosurŋan gai, məteputsan galito len nənauan samito,

³⁰ husur pəpadaŋ imat mōs nauman seKристо. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən bəvi tarhət sagw, gel gamit məttodədas mətbigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len nəbōnan samit mai Nasuḅ. Savi natideh hən ginau hən nəbītos nategai tətəs; be nutosi hən bīhavhav gol gamito.

² Mətələləgau. Mitinaunau nəvanuan lotosurŋan alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.*

³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKристо aYesu togole mōs gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan bīgole hən nibedato mai nəvide hən nalotuan.

⁴ Nəvide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor magenan. Avan ideh bīnau ke bələboi bēil gəgat len nəsa togole, ginau nosəhori.

⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboŋ toməlevtor sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPenjamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo siMoses, novi naFarisi.†

⁶ Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudanŋ len nəsa notonau ke aGot toləŋoni, ŋa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət nanoran, nohusur masuŵ hən nakelean todaŋ seJu gail, nəsaḅur kotovi boŋ ideh.

⁷ Avil natgalenan, a mō nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsa aKристо togole.

⁸ A məhat hən natenan, nunau səhot natit pīsi ke tovi ut kəmas nəboŋ notonənoŵ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-aYesu-Kристо-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit pīsi imasig dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit pīsi tovi pahsago hən nəbēvi seKристо,

⁹ hən nəbībōn maii, hən nəbēvi esan kavkav. Nəsəkad nanoran len ginau səbōgw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len nəhōn aGot egəm len nadəlomian len aKристо.

¹⁰ Nuke neləboi aKристо mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san. Nuke niḅōn maii len na-ləŋon-isa-an vəsa san, ale gəm surŋan gai len nəmatan san

* **3:2:** Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləbimaku dan nəsaan salito, surŋan naJu gail ta mō. * **3:5:** Gen 17.12 † **3:5:** Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke *novi naFarisi*, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludanŋ len nalo galenan. * **3:6:** Uman 8.3, 22.4

11 hən nəbikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

12 Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən nəbəgəm surñan aKris̄to aYesu, gai totəgau gat ginau m̄os natenan.

13 Bathudud nadəlomian gail, nəsənau ke notosurñan aKris̄to kavkav sal, avil nunau m̄os natesua ŋai: len nəgəmgaman hən nəmauran sagw, nəlogw ibon̄on̄ hən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab m̄os natit gail b̄ipat a m̄o.

14 Nugam tabtab len nəgəmgaman m̄os nəbikad nasəhorian lan, nəb̄ibar nagilen ale nəb̄ilav naviolan, aGot tokis ginau len aKris̄to aYesu vi lan nəmav m̄osi.

15 Imaienan, gidat p̄isi dattomatmatu len nəmauran sidat len aKris̄to, ivoi ke datigam maienan. Nənauan samit b̄etile, nategai am, aGot dereh tigol t̄ipar̄p̄ar mai gamito.

16 Avil nəmauran sidat timasnor hən nakitinan aGot togol tōpar̄p̄ar mai gidat tia.

17 Bathudud nadəlomian, mitigol tətəv̄ hən ginau, ale m̄etebunus vahvahir alat lotohusur nāvide hən nəmauran namttogole m̄os gamito.

18 Husur ikad isəbur lototoh surñan lotovi enemi hən ŋa-kel-uri-an tovoi hən nəmatan seKris̄to len nəhai balbal. Ginau nusor vəha-sobsobur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutan̄ nəbon̄ notokel tasi.

19 Nəmauran salit ivan vəmasig vi sutuai, nagot salit evi naləŋonian hən nibelit ŋai, lōviv hən nəsa nahurulit təsa sile, ale lunau nəmauran egai ŋai len navile a pan.

20 Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua b̄egəm len nəmav hən b̄ilav kuv gidat dan nəpanismen topat vir alat ləsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasūb aYesu Kris̄to.

21 Husur, len nədaŋan san toləboi b̄igol natit p̄isi b̄ipat pipihəbələn, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləbəsurnan niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

1 Imaienan, bathudud nadəlomian, m̄etel gəgat len Nasūb. Noləmas bun gamito, noləŋon masūv ke neris gamito. M̄ətugol nukemkem, nōviv hən gamit m̄ətohum naviolan notosəhori.

Nənauan m̄əkot siPol

2 Enotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrepəpəhw am be m̄əregəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMasta saməru.

3 Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotobon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idan̄ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naləbulat hən nəmauran.

4 Mitikemkem tabtab len nəbonan samit mai Nasūb, nukel tətəs həni, m̄ətehəhəv̄ur masūv!

5 Mitigol ke nəmauran samito tomədau, t̄ipar̄p̄ar hən nəvanuan p̄isi ləb̄eris ləboii. Nasūb egəm p̄əpadaŋ!

6 Samtinau masūv hən natideh, avil kel natit p̄isi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tūv-an mai nanjirian, us aGot hən nəsa m̄ətopar.*

* 4:3: Len naut egai, nəbon̄ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos. * 4:6: Mat 6.25-34

⁷ Ale aGot tigel nəlomit tikad natəmat tosəhor na-ləboi-səhoti-an p̄isi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.

⁸ Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadələmian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsa tokitin, nəsa tonor hən nəboruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa togol aGot mai nəvanuan lotohəhəvur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh b̄ivoi, natideh b̄inor hən aGot b̄isal suhi, mitinau natideh tomaiēnan.

⁹ Mitigolgol natit p̄isi notopusan həni, notolavi mai gamito; natit p̄isi məttoṣəsəlon hən notokele, məttoṣis notogole. Mətb̄igole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasub nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai məttoṣəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mətunau ginau tətās am. Nəsake nəlomit toboṅboṅ hən ginau, be mətodədas mətb̄isab̄ nap̄isal ideh hən mətb̄ekətkəta təban ginau.

¹¹ Nəsakəmaiēnan husur notom̄idol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhəvur hən nəsa notokade ṅai.

¹² Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusab̄ natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusab̄ nəmauran hən nahəhəvuran, naut kəmas natideh b̄evisi. Noləboi nəb̄itoh b̄ivoi naut kəmas nəbepul o nəb̄imalkəkət, naut kəmas nəbepul hən natite o nəb̄ipar tite.

¹³ Noləboi nəb̄igol natit p̄isi len nədaṅan seKristo togol notodaṅ am.

¹⁴ Be mətugol ivoi nəboṅ məttovi tarhət sagw len na-ləṅon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mətoləboii ke, nəboṅ notoriṅ naprovēns Masetonia ei, nəboṅ nototub̄at kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu p̄isi, gamit səb̄omit ṅai mətulav naviolan mai ginau.*

¹⁶ Husur nəboṅ nototoh len naut a Tessonika ale notom̄idol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.†

¹⁷ Nəsakəmaiēnan hən nəb̄eūs naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan mōs gamito.

¹⁸ Be gagai nukad natit p̄isi, nubāṅ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginau tia naviolan məttoviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan məttoṣutūmav həni, nəb̄on tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsa gai tohəhəvur həni.*

¹⁹ Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoṅur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai talav mai gamito natit p̄isi məttoṣm̄idol həni.

²⁰ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit p̄isi lotokad nadələmian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadələmian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito.

²² Nəvanuan p̄isi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

* 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25

* 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPol itosi.

aPol itosi hən nəsa?

Itosi hən bəvūsani ke aYesu iyalyal masuṽ səhor bun nədaŋjan mai na-il-a-nō-an gail pisi. Ale len aYesu datukad pis nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

aPol itos nalobulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

aPol itos nalobulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋjis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai pusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai pusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusian. Lukel ke limashusur nalo seJu tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur naŋusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur naŋusanan galenan, itos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləbələboi nakitinan.

1) aPol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an (1.3-12)

3) aGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. aKristo iyalyal səhor nədaŋjan mai na-il-a-nō-an gail pisi. aPol eum idaŋ mōs galito (1.13-2.5)

4) Limastoh surŋan lotobon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuṽ hən natit len nəmav. Natit pisi ləbigole limasgole len naṽide aYesu bəhəhaṽur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hən biŋol Nasuḅ bəhəhaṽur. Lisor tuṽ taḅtaḅ, lisor tuṽ mōs aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aṽagw len nadələmian,

² namrutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadələmian len aKristo məttodaŋ len a Got. aGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəmat len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuṽ mōs gamito.

⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadələmian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan pisi siGot.

⁵ Nadələmian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni mōs gamito len nəmav, tuḅat len nəboŋ məttosəsəloŋ hən nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋjai.*

* 1:5: 1Kor 13.13

⁶ Len naut p̄isi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum n̄hai tovi m̄hat, tovan. Evivi m̄hat ale iṽan, eḡegel h̄an n̄mauran sin̄əvanuan gail. Len navide tomaienān, len n̄boṽ m̄ttos̄əs̄əloṽ h̄ani met̄əkav, n̄boṽ m̄ttol̄əboi s̄əhot nakitinan husur navoian aGot toviol k̄əmas h̄ani, evivi m̄hat, iṽan, eḡegel h̄an n̄mauran samito.

⁷ Namrunau aEpafras namrtol̄əmas buni tovi slev seKris̄to hum ginam̄əru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idan̄ seKris̄to m̄os gamito.*

⁸ Gai boh isor mai ginam̄əru husur na-l̄əmas-buni-an samito aNunun aGot toviol h̄ani mai gamito.

⁹ Imagenan, n̄boṽ namrtos̄əs̄əloṽ h̄an na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuṽ tabtab m̄os gamito. Namrous aGot h̄an b̄igol m̄t̄əp̄ul h̄an nal̄əboian h̄an nal̄əṽonian san, len namitisau h̄an n̄mauran tonor mai nal̄əboian toḡəm len aNunun.

¹⁰ Namrous natgalen h̄an n̄mauran samit b̄əputsan nah̄əsan aGot, ale h̄an m̄t̄əb̄igol b̄əh̄əh̄əv̄ur h̄an gamito len natit p̄isi. Namrusor tuṽ ke, len n̄mauran samito mai len natit p̄isi m̄t̄əb̄igole mitiṽan h̄an navit tovoi, ale m̄t̄əl̄əboi bun aGot am tabtab.

¹¹ Namrusor tuṽ ke mitidan̄ am len nabiltidan̄ san toyalyal h̄an m̄t̄əb̄idan̄ b̄ur n̄mauran b̄idan̄, toh m̄ədaṽ b̄əb̄əlav, naut k̄əmas n̄əvanuan gail l̄əb̄igol m̄t̄əb̄əl̄əṽon b̄isa v̄əsa. Be n̄boṽ m̄t̄əb̄imagenan, mitikemkem.

¹² Len natgalen p̄isi, akis m̄t̄əs̄ipa vi t̄əban aGot Tata togol m̄t̄ətonor, h̄an m̄t̄əb̄ikad nahudhut n̄əsa aGot tot̄əgau gati m̄os alat lotovi esan len natohan pipihab̄əlān len nam̄ial san.

¹³ AGot ilav kuv gidato dan nav̄əlān n̄əmərgobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihab̄əlān aNatun, aNatun gai tol̄əmas buni.*

¹⁴ Len n̄əmatan siNatun datukad n̄əmakuvan sidato, eruṽat n̄əsaan sidat gail.*

AKris̄to ilav namilen tovi a m̄hat p̄isi

¹⁵ Datol̄əboi dat̄beris aKris̄to tolav kot aGot datsal̄əboi dat̄berisi, aKris̄to iṽat n̄əhes toṽəhor natit p̄isi aGot togole.*

¹⁶ Husur len aKris̄to, aGot eum h̄an natit p̄isi len n̄əməv mai len navile a pan.* Eum h̄an natit datol̄əboi dat̄beris gail mai natit datsal̄əboi dat̄beris gail. Namilen ke igol alat lotoil a m̄o til̄ile gail mai alat lotokad n̄ədan̄ h̄an nal̄-a-m̄o-an, naut k̄əmas aṽel, nanunun n̄əmərgobut, nat̄əmat, mai ab̄iltiṽel gail. Natit p̄isi, aGot eum h̄an gail len aKris̄to, eum h̄an gail m̄os aKris̄to.

¹⁷ N̄boṽ aGot saum h̄an natideh sal, aKris̄to itoh sutuai tia, ale len gai natit p̄isi esuh husur n̄ədan̄ san et̄əgau gat gail.

¹⁸ Imaienān, gai ṽai eil a m̄o h̄an n̄əvanuan san gail. Ale n̄əvanuan san gail lohūm niben, aṽesu evi n̄əkadun. Gai evi natuṽatan mai namet̄əkav h̄an nal̄-m̄əhat-an dan n̄əmatan h̄an tokad namilen toyalyal s̄əhor ideh am.

¹⁹ Husur aGot eh̄əh̄əv̄ur h̄an gai kavkav totoh len aNatun.

²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit p̄isi lukad navoivoian maii t̄ətas, natit gail len navile a pan mai natit gail len n̄əməv. AGot igol gail p̄isi lukad nat̄əmat maii len n̄əda hiNatun tomat len n̄əhai balbal.*

* **1:7:** Kol 4.12   * **1:13:** Luk 22.53   * **1:14:** Efe 1.7   * **1:15:** 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18   * **1:16:** Jon 1.3; Kal 4.3   * **1:20:** Efe 2.16

21 A mō len nēmauran samito mētutoh a tut dan aGot, len nēnauan samito mētuvi enemi san gail bathut naṽide tosa vāsa samito.

22 Naut kēmas natgalenan, aGot igol mētukad navoivoian maii len nēmatan hēn niben aNatun. Igole hēn ke nēboŋ mēṽeil len nēhōn, dereh tisaḅ sēhot gamit hum ke mēttoveveu buni, hum mētsēkad nēsaan ideh ale nēvanuan gail lodōdas lēbikel natideh ḅisa husur gamito.

23 Be mitimasdēlom nakitinan enan tabtab, il gēgat lan. Samterus dan nēvatvat-viri-an hēn na-kel-uri-an tovoi mēttoṣēsēloŋ hēni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperŋan naut pīsi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hēn nēbikel uri.

Nauman siPol mōs alat siYesu

24 Gagai nukemkem len na-lēŋon-isa-vāsa-an sagw mōs gamito. Na-lēŋon-isa-vāsa-an aKristo toriŋi hēn nēbikade len nibegw, nudarŋ ḅuri van van hēn ḅihav mōs alat siYesu lotosunŋan niben.*

25 Ginau nogēm vi vanuan nauman hēn nēḅevi tarhēt silat siYesu husur aGot eriŋ nauman hēn nēḅevi tarhēt samito len navēlagw. Igole hēn nēbikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito.

26 Esusuan nasoruan enan san dan nēvanuan gail sutuai van vēbar nēboŋ ta damējai hēn lototētan hēni, be gagai ikel vēhoti mai nēvanuan san gail.

27 Husur aGot ehēhaṽur hēn tokel vēhot nēyalyalan topul len nē-nau-utaut-an san tosusuah, nē-nau-utaut-an san ḅevi tarhēt silat lēsavi Ju. Nē-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mētsavi Ju, gol ke mēttovatvat vir mēṽevi lan nēyalyalan siGot.

28 Namtukel ur aKristo mai nēvanuan pīsi, namtukai tas naṽide tosa, namtoṽusan galit len namitisau hēn nēmauran tonor hēn ke, nēboŋ lēḅeil len nēhōn aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo.

29 Natenan, noum idarŋ mōsi, noum taltal lan len nabiltidarŋan seKristo toum len ginau.

2

1 Nuke mētelēboii ke notoum, notōbal mōs gamit mētsaris ginau sal, gamit mai alat siYesu len nabiltivile Laotisea mai nēvanuan nadēlomian pīsi lēsaris ginau sal.*

2 Noum idarŋ magenan hēn lēḅelēŋon ḅivoi am len nēlolito mai hēn lēḅesua len na-lēmas-buni-an. Nugole hēn lēḅelēboi buni, lēḅelēboi kavkav hēn nē-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo sēḅon.

3 Na-voi-buni-an pīsi hēn nalēboian mai namitisau hēn nēmauran tonor esusuah len aKristo sēḅon.

4 Nokēmaienan mai gamito hēn asike avan ideh ḅēgēras gamito len nasoran gēlgēlan san togomah buni.

5 Husur, naut kēmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohēhaṽur hēn naṽide tonor samito mai nadēlomian samit todarŋ len aKristo.

Māteriŋ nēlomit kavkav len aKristo

* **1:24:** Ehum na-lēŋon-isa-vāsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nēpasian veveu ale len naṽide tomaienān, na-lēŋon-isa-vāsa-an siPol igol lovivi māhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13

6 Imagenan, sunfan mættorinj nælomit len aKристо, aYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan.

7 Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idan. Nədəlomian samit tidan tabtab am hum notopusan həni tia. Mətepul masuŋ hən nasipaan.

8 Samtidam hən avan ideh bəsəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras tobəbesw, togəm len nəvide sinəvanuan mai nəbathut nədanjan gail sinavile a pan, be sagəm len aKристо.*

9 Husur aKристо egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben.

10 Ale len aKристо, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKристо, gai ikad nədanjan hən na-il-a-mo-an hən anjel mai natəmat pisi lotokad nədanjan mai na-il-a-mo-an.

11 Len aKристо mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hən ləbetiv dalus nahurhuben, be aKристо etiv dalus nəboruan nəsaan samito.

12 Husur nəboŋ məttobaptais ehum məttomat, lototavun gamit mai aKристо. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan nəmatan mai aKристо, husur məttorinj nælomit len nəbiltidanjan siGot togol aKристо tole məhat dan nəmatan.*

13 A mo mətumaur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nəboruan samit ebuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke məttomaur mai aKристо. Erubət nəsaan sidat gail pisi.

14 Ikas kuv na-tos-gati-an len naləbulat tokel ur nəsa dattogole tobur kotov nalo gol tonor hən datbipanis. Ehum aGot topos gat naləbulat enan len nəhai balbal nəboŋ lotopos gat aKристо lan.

15 Len nəvide tomagenan, len nəmatan seKристо len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəbalan dan natəmat gail lotodan, lotoilo a mo. Igol iparpar ke towin len nəhon nəvanuan gail pisi.*

16 Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seJu məttobur kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətsagol nəhanan ideh tolo, o mətsagol nəbiltibonjan hən nahəbati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seJu gail tokele.*

17 Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKристо.

18 Nəvanuan galevis lohəhəvur hən ləbegəgəras ke ləsaiv. Lulotu hən anjel gail. Avil gamito, samtidaŋ hən nənauan salito. Mətbəhusur nənauan salito asike mətbinor hən naviolan aGot totəgau gati moŋ gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənauan salito. Imaienan, loviv len nənauan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ŋai.

19 Ləsasibətah len aKристо tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKристо evi nəkadun. Nəkadun iwol hən niben nəvanuan hən bətibau, nənau mai nəbələshw gail lotəgau gat niben hən bəsua. AKристо imagenan, iwol hən nəvanuan san gail hən ləbetibau hum aGot toləŋoni.

20 Gamit mətumat mai aKристо tolav kuv gamit dan nəbathut nədanjan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətəhusur tabtab hən nalo sinavile a pan gail toke,

21 "Sagibari! Sagihan risi! Sagetəgau!?"

* 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6 * 2:20: Kal 4.3, 9

²² Be nalo galenan lovi naþusanan sinəvanuan ŋai. Loþusan husur natit gail ləsəpat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəboŋ dattohani o dattomuni, lumasig.

²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namitisau hən nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nəvanuan gail ludan len gail, logəgəras ke ləsaviv, mai ludan taltal van vamədas nibelito hən asike ləbinau nəsaan lotoləŋon ke ləbigole. Be nalo galenan ləsagol natideh, ləsavi tarhət sivan ideh hən binon dan nənauan mai naləŋonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot tohəhəvur həni

¹ Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKristo, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir gəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKristo tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədanjan mai nəyalyalan.*

² Samteləŋon natit hən navile a pan, samtinau, mətələŋon natit hən nəmav, mitinau tabtab həni.

³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len nəmav mai aGot.

⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKristo, ale nəboŋ bevisi, gamit am dereh mətəvisi mai len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, navide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tobihbiŋal, naləŋonian hən naitian towol hən nibemito, naləŋonian hən nəsaan, mai na-ləŋon-masuv-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoleŋoni, savi aGot.

⁶ Nələl paŋpaŋ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsagol nəsa aGot tokele.

⁷ A mo len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətugol husur navide galenan.

⁸ Avil gagai mitimasriŋ gabulan navide tomagegai. Sa-nəlomit titabtabulol, sa-nəlomit tipaŋpaŋ, samtehəhəvur hən na-ləŋon-isa-an sivan ideh məttoleŋon buni, samtisor mədas nəboruan sivan ideh, sa-nabuŋomito tikel nasoruan tobihbiŋal.

⁹ Samteliblibon mai gamit gabag, husur məttoleŋon nəboruan samit ta mo mai navide han pisi tosa dan gamit tia.*

¹⁰ Ale mətusun nəboruan veveu tia togəm veveu tabtab. Nəboŋ məttoleŋon tabtab hən aGot igol nəboruan veveu enan len gamito hən mətbeŋəm surian gai.*

¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hən mətbevi Ju o mətšavi Ju, savi natideh hən mətbiŋad na-tiv-dalusi-an o mətšəkade, savi natideh hən mətbevi auleut o mətbevi auleŋitia totohto len nəmargobut, savi natideh hən mətbevi slev o mətšavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo ešəhor natit pisi, ale itoh len galit pisi lotokad nadələmian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis hən gamito hən mətbevi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmalegai: nəlomit titaŋis gamit gabag; mitivoi

* 3:1: Psa 110.1 * 3:9: Efe 4.22 * 3:10: Gen 1.26; Efe 4.24

hən gamit gabag; nəlomit temədaυ, samtinau gamito; mətəmədaυ len gamit gabag; mitikad na-toh-mədaυ-an tēbəlav naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an.

¹³ Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit gabag ideh biŋol natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh biŋol biša hən gaiug, givoi həni, rubat nəsaan san dani. Mitinau natagai: Nasuḅ erubat nəsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasrubat nəsaan samit dan gamit gabag.*

¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen pisi husur nələmas-buni-an igol natgalenan luḅon hum lotosua ŋai.

¹⁵ Ale natəmət togəm len aKristo, tiwol hən nəlomito, husur mətovi nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis hən gamit hən mətbiƙad natəmət mai gamit gabag. Mətesipa vi təban aGot.

¹⁶ Nasoruan seKristo tepul səsəhov len gamito; len namitisau hən nəmauran tonor; mətəvusan gamit gabag həni, kel nalələgauan mai gamit gabag. Mətəkəƙai hən nəbe gail len nasoruan siGot, nəbe hən nalotuan mai nəbe aNunun aGot togole; len nasipaan, kəƙai len nəlomito vi təban aGot.*

¹⁷ Natideh mətbiƣole o natideh mətbiƣele, gole len nahəsən aYesu Nasuḅ.* Ale len aYesu datimassipa vi təban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

¹⁸ Bareab gail, mətəriŋ gamito len navəlan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

¹⁹ Haṽut gail, mətələmas bun asoamito, sa-namətahunian tipat len nəlomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit pisi, husur natenan igol Nasuḅ ehəhaṽur.

²¹ Tata gail, samtigol anatomit litaḅulol bulos gamito. Mətbiƣole, asike ludan hən ləbiƣol nəsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit pisi. Samtigole ŋai nəboŋ lotokəta ris gamito hən ləbēhəhaṽur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke məttomətahw len nəyalalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin.

²³ Natit pisi mətbiƣole, um len nəlomit todan lan, hum məttoum siNasuḅ, savi sinəvanuan.

²⁴ Mətəum van, husur məttonau ləboii ke, dereh Nasuḅ tilav mai gamito nahudhut nəsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi amasta samit məttoum san.*

²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naṽit nəsaan san. Ale naṽide siGot inor van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

4

¹ Masta məttoƙad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, toḷitoṽ mai naslev samit gail pisi. Husur məttoləboii ke gamit tu mətukad aMasta sua len nəmav.

Sor tuṽ mōs a Pol

² Mitisor tuṽ tabtab, mitidan ɓuri, ale len na-sor-tuṽ-an samito, mətəhulahul, mitikad nasipaan.

* **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** Nəboŋ toke *len nahəsən Nasuḅ*, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit pisi ləbiƣole, aPol ike limasgole mōs aYesu, limasgol tətōṽ hən aYesu, gol nəsa toləŋoni. Ləbiƣor, lisor siYesu, lisor hum aYesu bələŋoni. Ləbeum, leum siYesu, leum hum aYesu bələŋoni. Natideh ləbiƣole, ligole siYesu, ligole hum aYesu bələŋoni. * **3:24:** Kal

4.1-2 * **3:25:** Deu 10.17

³ Nəboŋ mətbisor tuṽ, sor tuṽ mōs ginamit am, hən aGot bəsəŋav hən nabopita mōs nasoruan san, hən namtbikel vəhot napisulan husur aKris̄to, napisulan tosusuah a mō. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim bəbaŋis.

⁴ Mitisor tuṽ mōs nəbikel ur p̄ar̄p̄ar hən napisulan enan hum tonor hən nəb̄igole.

⁵ Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len naṽide samito təban alat ləsəkad nadələmian. Nəboŋ ləberis nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit p̄isi mətb̄igole, teliv nəvanuan tomaienān van hən aYesu.

⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail.* Mətb̄igol b̄imaienān, avan ideh b̄eus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən mətb̄ikel maii.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadələmian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev suŋān ginaməru toḅon mai ginaməru len Nasuḅ.* Nosəvati van hən gamito hən b̄ikel ur mai gamito natit p̄isi husur ginau. Nosəvati hən mətb̄eləboi natit p̄isi husur ginaməru mai hən b̄igol mətb̄eləŋon b̄ivoi am len nələmito.

⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaŋ len aYesu, evi awawa len nadələmian namrtoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua suŋān gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit p̄isi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbaŋis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaienān. Hum notokele mai gamit tia, aMak b̄egəm hən gamito, mətəhəhəvur hən b̄eb̄is lohoim samit gail.†

¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadələmian. Loum mai ginau gegai mōs natohan pipihəbəlān aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nələgw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKris̄to, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san mōs gamit akis, ehisi hən mətb̄eil gəgat len naləŋonian p̄isi siGot mai mətb̄idaŋ, mətb̄imatmatu, nə-lon-uri-an b̄eb̄uer.*

¹³ Nukel koti ke gai eum idaŋ mōs gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierap̄olis.

¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotoḅonḅon len naim san.

¹⁶ Nəboŋ mətb̄evurur̄ naləḅulat napisulan egai b̄inoŋ, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləb̄evurur̄ji. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətb̄evurur̄j naləḅulat napisulan nototosi van hən galito.

¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasuḅ tolavi mai gaiug hən gəb̄igole, gol p̄isi van, nauman kavkav b̄esəsaruwag.”*

* **4:6:** Len nasoruan ta Kris̄ ike, *gol nasoruan tikasəkas*, hum tokad nasol lan. * **4:7-8:** Uman 20.4;

Efe 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-15 † **4:10:** Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ **4:11:** AYesu lotokisi hən aJustus savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am. * **4:12:** Kol 1.7 § **4:14:** Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24.

* **4:17:** Flm 2

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbōgw. Mitinau gat natsen gail lotobaŋis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

1 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika navide hən ləbigol aGot bəhəhəvur.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai ηais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttodəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhəvur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2-3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhəvur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasuḅ (4.13-5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasuḅ, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboŋ pisi namttosor husur gamito len na-sor-tuḅ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab.

³ Nəboŋ namttosor tuḅ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-dan-ḅuri-an məttokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.*

⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit pisi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətḅevi esan.

⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ηai, be egəm len nədanan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi naḅoruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtḅevi tarhət samito.

⁶ Ale mətosəsəloŋ səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləŋon-isa-masuḅ-an məttokade. Len navide tomaianan, mətugol tətəḅ hən ginamito mai mətugol tətəḅ hən Nasuḅ.*

⁷ Husur natenan, galit pisi lotokad nadəlomian len navile pisi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləḅeris gamito, gol tətəḅ hən gamito.‡

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulurman sua ηai. † **1:1:** Silas: Uman

15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * **1:3:** 1Kor 13.13 * **1:6:** Uman 17.5-9

‡ **1:7:** Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1

⁸ Husur nasoruan siNasub evivile dan gamito, ikai van hən naut pisi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut pisi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri.

⁹ Alat galenan lukel husur nahəhəvuran məttokade nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbevi esan hum naslev.

¹⁰ Lukele am ke məttoth vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egai bilav kuv gidato dan nabiltolol paŋpaŋ siGot beŋəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tesselonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, mətələboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ŋai. Ao, ikad nəvite.

² Mətələboii ke a ŋo, len naut a Filippi, lomədas masuŋ hən ginamito gol namtoləŋon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ŋuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tesselonika, naut kəmas alat lotosoŋur lotomətahun ginamit len naut samito.*

³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsaban. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbevi tarhət samito, nagəgərasan eŋuer.

⁴ Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosaŋi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale eriŋi len nəvəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan gail ləbehehəvur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, behehəvur.

⁵ Mətələboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləŋonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni.

⁶ Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttovati, inor hən məttaum tədaŋ hən mətəkəkətə təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm surŋan namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokəkətə təban anatun gail len na-ləmas-buni-an.

⁸ Namtoləmas masuŋ hən gamito gol ke namttokatəpəl hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito.

⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuŋ. Len nalennəyal mai nalenmariug namtoun habat ŋos nəvat, hən asike natohan sinamit beməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttohad nadəlomian, mətələboi mətbevi koti ke, nəvide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, nəvide sinamit inor, nəsaan eŋuer lan. AGot am eləboi bikel koti maienan.

¹¹ Mətələboi nategai ke, nəvide namttokade mai gamito esurŋan nəvide atata ideh tokade mai anatun gail.

¹² Surŋan atata, akis namtusor hən namtbebur nəlomito, hən namtbigol mətbeleŋon bivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətbitoh binor len nəpisal aGot behehəvur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətbevi esan len natohan piphəbələn len nəyalalan san.

* 2:2: Uman 16.19-24, 17.1-9

13 Bathut nategai am, namtosipa vi tæban aGot tabtab. Husur næboŋ namtokel ur nasoruan siGot, mætosæsəloŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit mættoriŋ nəlomit lan.

14 Bathudud nadələmian, bathut nadələmian samito, mætogəŋ pitoŋ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mætbələŋon isa vəsa pitoŋ hən naJu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.*

15 Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol NasuB, aYesu am tomat. Lomədas masuŋ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhaŋur, ale lukad nəsasaaŋ van hən nəvanuan pisi*.

16 husur lotohisi hən ləbiŋon gol ginamito hən asike namtbisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naŋide tomaienan, lusaŋ tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsəhov. Be gagai nəlol paŋpaŋ siGot epəŋas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətəs am

17 Be ginamit, bathudud nadələmian, nəboŋ nəvanuan gail lotopəpəhun ginamito dan gamito, lugol ehum namtogəŋ vi milesw, be sabəlav. Namtoriŋ gamito, avil nəlonamit sariŋ gamito. Len na-ləŋon-masuŋ-həni-an sinamit, namtohisi, hisi, hən namtberis gamito tətəs am.

18 Husur namtoləŋon ke namtbətəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohisi van ale nohis tətəs həni am, be aSetan iŋon gol ginamito.

19 Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke mətəil gəgət len aKristo. Namtukemkem hən gamito, mətosuŋan nəprais namttokade, namtoŋiv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŋ bəgəmai.

20 Kitin, mətugol namtoŋiv hən gamito, namtohəhaŋur masuŋ hən gamito.

3

1 Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləŋon isa van van namtsaləboi namtbidaŋ buri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrbitoh səbonaməru len nabiltivile Atens.*

2 Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadələmian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo. Namrosəvati hən biŋol gamit mætbidaŋ am, ale hən biŋol mætbələŋon biŋoi am len nəlomito mōs nadələmian samito,

3 hən na-ləŋon-isa-vəsa-an mættokade asike biŋol gamit ideh biŋair dan nadələmian san. Husur gamit gabag, mətələboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datbikad na-ləŋon-isa-vəsa-an.

4 Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel nalələgəuan danjir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan suŋan mətələboii.

5 Imaienan, nəboŋ nəsaləboi nəbidaŋ buri am, nosəvat aTimoti hən beus kitev nadələmian samito hən bələboii. Nunau masuŋ həni ke natəmat təsəb nəpisal ideh hən asike mættəkad nadələmian len aKristo am, ale nauman namttogole hən mætbikad nadələmian, tagəŋ vi ut kəmas.

6 Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovoi husur nadələmian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikele ke mətunau

* 2:14: Uman 17.5-6

* 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

* 3:1: Uman

təlmam hən ginamito len nahəhaʋuran, ale mətələjon bun mətberis ginamito surian namttələjon bun namtberis gamito.*

⁷ Imaianan, bathudud nadələmian, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləjon isa vəsa, namtoləjon ivoi am len nəlonamito husur nadələmian samito.

⁸ Gagai namtohaʋur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasuḅ.

⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole mōs gamito, be nasipaan sinamit emīdol. Namtosipa hən nakemkeman namtokade len nəhon aGot husur gamito.

¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tətəs, hən namtbigol kavkav hən nəsa tomīdol len nadələmian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, tēpul pīsal hən namtbegəm hən gamito.

¹² Nasuḅ tigol na-ləmas-buni-an samito mōs gamit gabag mai nəvanuan pīsi tēpul səsəhov, surian na-ləmas-buni-an sinamit mōs gamito toḅul səsəhov.

¹³ Nasuḅ tigole hən nələmit ḅidaŋ am lan, hən asike mətbīkad nəsaan ideh len gamito, be mətbīnor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu ḅegəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhaʋur

¹ Namtukad nahudhusuruan hən namtbikele sal. Bathudud nadələmian, namtukel uri tia naʋide mətbīkade māu hən aGot ḅəhəhaʋur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naʋide galenan. Be len nahəsən Nasuḅ, aYesu, namtous gamito, namtoŋir gamit ke, mitimagenan habat am.

² Husur mətələboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasuḅ, aYesu.

³ Husur aGot eləjon ke mitikad nəboruan san. Eləjon ke asike mətugol naitian tosa ideh.

⁴ Eləjon ke mitiwol hən nibemiti tinor hən nəboruan san, hən nəvanuan gail ləḅepusən gamito len nənauan salito.

⁵ Saləjon ke naləjonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsələboi aGot.

⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadələmian ideh, husur Nasuḅ dereh tipansəm nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələgauan mai gamit a mō tia.

⁷ AGot eləjon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat ḅiwol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən datḅikad nəboruan san.

⁸ Avan ideh ḅemətahun naḅusanan enan, gai samətahun naḅusanan sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəḅitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadələmian, bathut aGot eʋusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.*

¹⁰ Evoi, mətələmas bun nəbathudud nadələmian pīsi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaienan, namtudəŋ ke mətələmləmas masuʋ hən galito van am.

* 3:6: Uman 18.5 * 4:9: Jon 13.34

11 Mætehsi hæn mætþitoh mædau, mitigol nesa topat len navələmit səbomito, ale um mōs natohan samito hæn navələmit səbomito, hum namttokele hæn gamit tia.

12 Mitigol timagenan hæn nəmauran samit biḡol alat ləsəkad nadələmian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hæn asike mætþipar titideh.*

Nagəmaian siNasub

13 Bathudud nadələmian, nuke nisor husur natsua hæn mætbeləboii. Namtuke mətələboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hæn asike mətəpəl hæn nalolosaan, surman alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh.

14 Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboii ke, alat lotokad nadələmian len aYesu nəboḡ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboḡ aYesu bəgəmai, dereh aGot tılav təlmam hæn galito mai aYesu, van həni.

15 Namtukel nasoruan egai siNasub mai gamito: gidato, dattomaur sal nəboḡ aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a mō len alat lotopatmari len nəmatan.

16 Husur Nasub, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiḡel mai nəwalan hæn nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadələmian len aKristo nəboḡ lotomat, dereh lile məhat a mō.

17 Beti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vəha-sua ḡai aGot tisaḡul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hæn datḡiḡonḡon mai Nasub len naməsav. Na datitah tabtab mai Nasub vi sutuai.†

18 Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag mətələḡon tivoi am len nəlomito.

5

1 Bathudud nadələmian, sanor hæn nəbitos natideh husur nəboḡ o namityal hæn natgalenan ləbēvisi.

2 Husur mətələboi buni tia ke, nəboḡ siNasub dereh tegəm hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.*

3 Nəboḡ nəvanuan gail ləbīke, “Datukad natəmat, natit piḡi ivoi, səkad natideh bəmədəs gidato,” vəha-sua ḡai na-mədəs-masuv-həni-an dereh tibar galito surman napəḡasan hæn nəpasusan togəm hæn napəhaḡut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.*

4 Be bathudud nadələmian, mətətəh len nəmargobut, gol ke Nəboḡ siNasub asike igol mətəsəḡoḡut hum nəvanuan vənvnənah togəm len mariug.

5 Husur gamit piḡi mətovi anatan namial gail, anatan nalennəyal gail. Datsavi sinalennmariug, datsavi sinəmarginobut.

6 Imaianan, dateləḡəu, sadatipatmari surman alat lototətəh hæn Nəboḡ enan bēvisi. Be datehulahul, datetəḡəu gat gidat səbodatə.

7 Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug.

8 Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəḡəu gat gidat səbodatə. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadələmian mai na-ləmas-buni-an, surman nalsolia tokol namətəlai len nəmabun hæn ḡipət gol naviyesyes. Datimaskətkəta

* **4:12:** Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hæn nəmauran samit biḡol alat ləsəkad nadələmian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hæn asike ḡipət len avan ideh am hæn bəkətkəta təban gamito. † **4:17:** Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52

* **5:2:** Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * **5:3:** Jer 6.14, 8.11

gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, surñan nasoltia toriŋ nabəhad nametəlai hən bīpat gol nəkadun.*

⁹Husur aGot sətəbtəbuh len gidato hən datbīpanis len nabīltilol paŋpaŋ san. Ao, itəbtəbuh len gidato hən datbīkad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁰AYesu imat mōs gidato hən datbītoħ bōnħon maii vi sutuai, naut kəmas datbīpatmari len nəmatan o datbīlele sal len nəmauran nəbōŋ bətəlmam.

¹¹Imaienan, mitigol mətələŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am, hum məttoġole gagai.

Nakelean naməkot

¹²Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil a mō hən gamito len nəvide siNasuḅ, lotokel nalələġauan hən gamito hən asike mətḅisa. Namtous gamit hən mətḅeputsan galit len nənauan samito.

¹³Husur nauman salito, len nə-ləmas-buni-an samito, mətəputsan galito len nənauan samito. Mititoh mədau, samtībal mai gamit gabag.

¹⁴Namtoŋir gamit ke mitikel nalələġauan mai nəvanuan pətəmas gail hən ləḅəum; alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, mətəsusupah mai galit hən ləḅidaŋ am; mətəvi tarhət silat ləsədaŋ; len nə-daŋ-ḅuri-an mititoh mədau mai nəvanuan pīsi.

¹⁵Samtigol tisa təlmam hən avan ideħ toġol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mətḅivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail pīsi am.

¹⁶Akis mətəpul hən nakemkeman.

¹⁷Mītisor tuḅ tabtab, nanōŋan tēbuer.

¹⁸Naut kəmas natideħ tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləŋonian siGot mōs gamito bathuḅ məttovi seKristo, aYesu.

¹⁹Samtīpon gol aNunun aGot hum məttoġabut gol nəħab hən bīmat.*

²⁰Samtemətəhuh nakelean hən nəpisulan siGot hum ləsavi natideħ.

²¹Be mətəbunus kitev natit pīsi ke imabe. Mətətəġau gat lotovoi.

²²Be bulatut dan natideħ tosa.

²³AGot, toviol hən natəmat mai gamito, tigol mətəġəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəħon, nəsaan tēbuer, van vəbar nəġəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁴AGot tokis gamito, mətələboi mətḅeriŋ nəlomit lan ke dereħ tigol natgalenan.

²⁵Bathudud nadəlomian, sor tuḅ mōs ginamito.

²⁶Len naveveuan, mətəsurñ nətarħon nəbathudud nadəlomian pīsi hən mətḅikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito.

²⁷Len nəħəsan Nasuḅ, nukele hən gamito ke, mətəvuruŋ naləḅulat nəpisulan egai van hən galit pīsi len nəbathudud nadəlomian.

²⁸AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* **5:8:** Isa 59.17   * **5:19:** Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi beum am, be mitidaŋ hən beum husur naləŋonian siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha}-ru-an aPol totesi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlgəuan mai galito ke salesəsəloj hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai n̄os ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəboj totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaḅ məttonor hən nəsa toutaut hən̄i n̄os gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən napusanan sinamito. Samtinau masuṽ hən napolisulan ideh toke Nəboj siNasuḅ togəm tia, nəlom̄it satetuhatuh hən̄i (2.1-17)

4) M̄itisor tuṽ ke tisoḅur am ledəlom napolisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətoləboi mətbeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətəbulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-mar̄is-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit mət̄tovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlom̄it tikad natəḅat tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot n̄os gamito. Inor hən namtəsipā vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuṽ, mai nələmas-buni-an samit v̄isusua van hən gamit gabag, etibtibau am.

⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətoil gəgat mai mətudan len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləj̄on-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləj̄on-isa-vəsa-an samito namtuke mətələj̄on tivoi am len nəlom̄ito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiṽarṽar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mət̄bitoh len natohan pipihabəlan mət̄toləj̄on tosa vəsa n̄osi. Ale len nanoran san, dereh aGot tiṽansem alat lotomədas bun gamito.

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulun̄an sua n̄ai.

⁷ Ale gamit mættoløŋon tosa vësa husur lotomëdas bun gamito, aGot dereh tigel mitiŋavŋav mai ginamito, len nëbøŋ Nasuð, aYesu ðegëm len nëmav. Dereh tegëm mai aŋel san gail lotodaŋ

⁸ mai nëhab towunwun, hën ðilav nëpanismen mai alat læsalëboi aGot mai alat læsagol nësa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.*

⁹ Dereh lipanis hën na-mëdas-buni-an topat vi sutuai. Nëpanismen enan dereh teþërehun galit vi tut dan Nasuð mai nøyalyalan hën nëdaŋan san vi sutuai.*

¹⁰ Nasuð aYesu dereh tigel natenan nëbøŋ ðegëmai, hën nëvanuan san gail læbisal suh nøyalyalan san mai alat lotoriŋ nëlolit lan tia læbimaŋmaŋ lan. Ale len nëbøŋ enan gamit am mæteputsan nahësan ei, husur mætodëlom nësa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaïenan namtusor tuv tabtab mës gamito ke aGot sidato dereh tisað sëhoti ke, mætunor hën nëmauran gai tokis gamit mësi. Namtusor tuv ke len nëdaŋan san, aGot dereh tigel naløŋonian samit pësi hën navoïan, mai natit pësi mættogole len nadëlomian samito, livan hën navëite.

¹² Namtusor tuv magenan hën nëvanuan pësi læþeputsan nahësan aMasta sidato, aYesu, hën nësa togole len nëmauran samito, mai hën aYesu þeputsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoïan, aGot sidato mai Nasuð aYesu Kristo, artoviol këmas hëni.

2

Naulumãan tomëtahun nalo

¹ Bathudud nadëlomian, namtuke namtisor husur nagëman siMasta sidato, aYesu Kristo, nëbøŋ aGot ðigol datþiþonþon hën datþitoh mai aYesu.* Namtonjir gamit ke,

² samtedëdarŋabu hën na-kel-uri-an ideh toke Nasuð totëlman tia. Samtinau tuhatuh hëni, samtesëhoøvut len alat lotogëras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vëhoti-an togëm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalöbulat napisulan lotoke namttotosi, samtedëlomi.

³ Avan ideh sategëras gamito len natideh. Husur Nëbøŋ siNasuð asike egëmai van vëbar nëbøŋ nëvanuan þisöður þipair dan aGot, þal maii. Beti dereh aGot tevëhot Naulumãan tomëtahun nalo*, aGot ðigol bimasig buni hum tosor utaüt hëni sutuai tia.

⁴ Dereh atenan tipatpat gai mëhat, tivi enemi hën natideh nëvanuan gail lotolotu hëni o lotokisi hën aGot. Dereh teþëtah len naim siGot, tikel uri ke gai sæþon tovi Got.*

⁵ Nëbøŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hën natgalenan mai gamit tia. Mësënau gati a?

⁶ Ale mætolëboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hën aGot þevëhoti len nëbøŋ aGot tolekis hëni.

⁷ Husur nëdaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigure van vëbar nëbøŋ aGot ðilav kuvi dan nauman hën nal-gole-an.

⁸ Len nëbøŋ enan ŋai aGot dereh tevëhot Naulumãan tomëtahun nalo. Ale nëbøŋ Nasuð aYesu ðegëmai, dereh tevuv bun nëmauran sitenan hën bimasig.

* **1:8:** Isa 66.15   * **1:9:** Isa 2.10, 19, 21   * **2:1:** 1Tes 4.15-17   * **2:3:** Natosian galevis ta sutuai luke *Naulumãan hën nësaan.*   * **2:4:** Dan 11.36; Eze 28.2

Ale aYesu dereh tigel nedaŋan sitenan tebuer len namənas hən nagəmaian san.*

⁹ Naulumtan tomətahun nalo dereh tegəm len nedaŋan siSetan. Ale dereh tigel namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləbipaŋ lan, gol ləbinau ke tovi nedaŋan siGot.*

¹⁰ Ale dereh tigel natit gail pisi sanor togəras alat lotoyar len naŋisal tovi lan nəmasigan. Eləboi bəgəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləboi bilav kuv galit dan nəmasigan.

¹¹ Husur lotolekis hən naŋisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluvi-an todaŋ van hən galito, hən ləbedəlom nagərasian galen pisi.

¹² Imaianan, dereh aGot teriŋi hən ləbipanis husur ləsadəlom nakitinan be lohəhaʋur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadəlomian, Nasuḅ toləmas bun gamit pisi, ivoi hən namtbike sipa vi təban aGot mōs gamit akis. Husur len natubatan aGot ilekis hən gamito† hən bilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səḅon, mai len nadəlomian hən nakitinan məttokeade, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan.

¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən bilav kuv gamito, hən mətḅikad nahudhut nəyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁵ Imaianan bathudud nadəlomian, mətəil gəgat, təgau gat naŋusanan namttokel mai gamito mai namttosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nə-vatvat-viri-an tovoi mai gidato.

¹⁷ Gəlaru arigol mətələŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am mōs natit pisi tovoi mətḅigole mai mətḅikele.

3

Sor tuḅ mōs ginamito

¹ Bathudud nadəlomian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuḅ mōs ginamito. Sor tuḅ ke nasoruan siNasuḅ tipəriŋan naut pisi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut pisi bevi lan suntan məttoogle nəboŋ tobar gamito.

² Sor tuḅ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail pisi lotokad nadəlomian.

³ Be Nasuḅ, gamit mətələboi mətberinŋ gat nəlomit lan, gai dereh tigel mitidaŋ am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.*

⁴ Len Nasuḅ namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namttokele todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaianan tabtab.

⁵ Nasuḅ tiwol tabtab hən nəlomito, len naŋisal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-buri-an hən na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

* **2:8:** Isa 11.4   * **2:9:** Mat 24.24   † **2:13:** Natosian galevis ta sutuai luke *husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi naʋit nametəkav san gail.*   * **3:3:** Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idan̄ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur naṗusanan namttolavi mai galito.*

⁷ Bathut gamit mətoləboii ke mitimasgol tətəv̄ hən ginamito: ginamit namtutoh mai gamito be namtsavekan boṅ ideh.

⁸ Namtoṽur nəhanian ṗisi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoum idan̄ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtbihan nəvat samit ideh.*

⁹ Namtukad nədan̄an hən na-il-a-m̄o-an hən namtbəus gamit hən mətbəvəṅan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol naṽide sua tonor hən mətb̄igol tətəv̄ hən̄i.

¹⁰ Nəboṅ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike bəum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsəloṅ hən̄i ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taṽtaṽor.

¹² Namtukele idan̄ mai galito ke, len nahəsan Nasub̄, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̄os nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian məttogole, mitigol tabtab hən̄i naut kəmas nəlomit ḅisa husuri.

¹⁴ Avan ideh asike ḅigol nəsa namttokele len nalobulat napisulan egai, mətekəta ləboii. Ale mətebulatut dani hən nahurun ḅisa.

¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasub̄ hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len naṗisal ṗisi. Nasub̄ titoh mai gamit ṗisi.

¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səb̄ogw, hum nototosi len nalobulat napisulan ṗisi hən mətbələboii ke tovi ginau nototos nalobulat.

¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo m̄au, teviol kəmas hən navoian mai gamit ṗisi.

* **3:6:** Natosian galevis ta sutuai luke *gamito*.

* **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9

* **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual}-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat napolisulan egai ikel mai aTimoti naṣisal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsən aTimoti.

APol itos nalobulat napolisulan egai ṅais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaṅ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboṅ totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Naṣusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a mo silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasṽusan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləberis naṽide seTimoti hən ləbigol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

1 Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato.

2 Nutos napolisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatumgw kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanṣis gaiug, mai gai tigol nəloṃ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

3 Hum notokele mai gaiug, notonṣir gaiug nəboṅ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikai tas galito, (alatenan dartoləboi galito), hən ke saleṽusan naṣusanan gəgəras am.

4 Kel ṽuli van hən galit ke salinau masuṽ hən nəḃol sakinin, salihol kəmas husur nəbathuyah seJu gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer hən ṅai be ləsagol nənanuan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadəlomian.

5 Nəkəmaianan hən datḃepusan moṣ na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveuveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian toḃuer.

6 Galevis luyar, lusab dan naṣisal enan, lupair van hən naholan kəmas.

7 Luke ləḃegəm vi hai ṽusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

8 Be datoləboii ke nalo ivoi, avan ideh behusur ḃinor hən naləṅonian siGot.

9 Datoləboii am ke nalo savi hən alat lotonor; avil ipat moṣ alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat moṣ alat ləsələboi a Got mai alat lotosa. Ipat moṣ alat ləsələlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat moṣ alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat.

10 Ipat moṣ alat lotogol naitian tosa, naulumān togol naitian mai naulumān, napəhaṽut togol naitian mai napəhaṽut, alat lotovənoh nəvanuan

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

hæn þeþur hæni surfan naslev, nævanuan nalibliþonjan gail, alat lotolibonj len nakotan mai avan ideh am, næmauran san sahusur næþusanan tokitin.

¹¹ Ale, næþusanan tokitin inor hæn na-kel-uri-an tovoi hæn aGot namænas toyalyal sidato, gai tokel mai ginou tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

¹² Nosipa vi tæban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav næðanjan mai ginou, husur len nænauan san nudanjan lan, ale gai erinj ginou len nauman san.

¹³ Naut kæmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomædas tabtab hæn alat lotohusur aYesu, mai novi nævanuan næpesævaran;* aGot, nælon itanjis ginou husur notætan hæn næsa notogole mai næsækad nadælomian.

¹⁴ Len na-voi-masuv-an san, aMasta sidato erubat næsaan sagw dan ginou, ale eviol masuv hæn nadælomian mai na-læmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginou.

¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hæn nævanuan þisi læþedælom buni, ke; aKristo aYesu egæm vi lan navile a pan hæn bilav kuv alat lotosa dan næsaan salito, be ginou nusa væsa sæhor galit þisi.

¹⁶ Avil naut kæmas nusa maienan, aGot sagol næpanismen tonor hæn ginou, be nælon itanjis ginou. Imaienan hæn ke, len ginou notosa sæhor galit þisi, na-toh-mæðau-an tobælav siYesu Kristo þiþarþar. Igole hæn ke alat læþikad nadælomian lan, læþikad næmauran vi sutuai, dereh lelæboi læberis næyalalan san len næsa togole len ginou.

¹⁷ Imaienan, nævanuan þisi limasputsan næhæsan aGot mai kel ur natit þisi toyalyal, gai togole. Evi Nakinj vi sutuai, itoh vi sutuai, nævanuan þisi lodædas læberisi mai gai sæbon ηai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anatugw, nulav nakelean egai toðanjan mai gaiug, tonor hæn næpæhav-utaut-an gail husur gaiug a mō, hæn gæþelæþon þivoi am len nælōm hæn gæþiþal len næbalan tovoi.

¹⁹ Hæn gæþimaienan, gimastægau gat nadælomian, nælōm timasmasil. Hum gotolæboii, galevis lomætahun natgalenan, ηa nadælomian salit ibat, imaðurbur.

²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gælaru len navælan aSetan hæn arþelæboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, nolæþon masuv ke gigol nanjirian, na-sor-tuv-an, gisor mai aGot mōs nævanuan tile gail, ale gigol nasipaan mōs nævanuan þisi.

² Gigol timaienan mōs nakinj gail mai alat lotoil a mō, hæn datþitoh mæðau len natæmat, mai len næboruan siGot, mai len nænauan tovoi, nænauan tonor.

³ Na-sor-tuv-an tomaienan ivoi, igol aGot ehæhævur, aGot tolav kuv gidat dan næsaan sidato.

⁴ Bathut elæþon ke nævanuan þisi limakuv dan næsaan salito* mai legæm hæn nalæboian hæn nakitinan.

⁵ Husur ikad aGot tosua ηai, mai ikad gai tosua ηai, tolæboi þesæhar nævanuan gail van hæn aGot, naulumæn, aKristo aYesu.

* 1:13: Uman 8.3, 9.4-5 † 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23

6 Gai eviol hən gai gabag hən bisar gel nəkabut hən nəsaan tobanjıs gat nəvanuan pısi.* Nəboŋ togol natenan evəhot naləŋonıan sıGot len nəboŋ tonor həni.

7 Imagenan aGot itabtabuh len gıнау hən nəbėgəm vi vanuan kaikai mai ahai pıspısal sua, (nukel nakıtınan; nəsalıboŋ), itabtabuh len gıнау hən nəbėgəm vi ahai pısan sılat ləsavi ju, hən nəbepısan hən nadələomıan mai nakıtınan.*

8 Na noləŋon ke alalumıan len naut pısi limasnor masuŋ, hən ləbələboi ləbisar hən navələlit gail vi məhat len na-sor-tuŋ-an, nəlol paŋpaŋ mai na-sor-bəlbal-an tēbuer.*

9 Be alatpəhaŋut limabe? Noləŋon ke alatpəhaŋut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhən nəvanuan pısi, tosusuan nibelit, sagol alalumıan hən ləbələŋon galito. Salevır navurulıt o rıŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totıbau.*

10 Avıl ivoi hən ləbėvəhas galıt hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latpəhaŋut lotokel ke lotokad nəboruan sıGot.

11 Apəhaŋut ideh timassəsələŋ husur nasoruan sıGot hən bələboii, toh mədau, rıŋ galıt len navələn alat lotopıspısan.

12 Nəsədəm hən napəhaŋut ideh hən bəpısan. Sateil a mō hən naulumıan ideh, mai aulumıan satıtoh len navələn, be apəhaŋut timasmədəu.

13 Husur aGot igol aAtam, beti aİv.

14 Mai savi aAtam todələm nalıboŋan; avıl napəhaŋut, bathut edələm nalıboŋan, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.*

15 Avıl alatpəhaŋut, ləbitoh len nadələomıan mai na-ləmas-buni-an mai ləbėhusur masuŋ hən napısal sıGot len naŋıde tovoi len nəhən nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salıto len nəpasusan salıto.

3

Alat lotoı a mō mai natıkon gail

1 Egai bogai nakelean nakıtınan sua: “Avan ideh bələŋon bėgəm vi vanuan na-il-a-mō-an sua hən alat sıYesu, eləŋon nauman sua tovoi.”

2 Nəvanuan na-il-a-mō-an imaıegai tia ke: ikad nəboruan tonor ŋai len nəhən nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai, sagol təməhav hən natıdeh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhəvır hən nametbos gail ləbėbis lohoım san ale kətkəta təban galıto. İkad namıtısau hən napısanıan.

3 Satərog, sagol nasənahan be ikad naŋıde tomədəmədəu, savıtıvıtuh mai saləŋon masuŋ hən nəvat.

4 İwol hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləbəsəsələŋ husurı, gol nəsa tokele len nahəhəvıran.

5 (Avan ideh asıke bələboi bıwol hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat sıGot mabe?)

6 Savi avan sua tomadhapair van hən aGot. Bımagenan, hum ma bıpatpat gai məhat ale aGot tıpansem gai hum natəmat.

7 Len nənauan sılat ləsəkad nadələomıan, ikad nəboruan tovoi hən asıke nahurun bısa len nəholıto mai asıke bıteh len nəhai tata setəmat.*

* 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11 * 2:8: Exo 9.29; 1Kı 8.22 * 2:9: 1Pıt 3.3 * 2:14: Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6 * 3:7: Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasumən nahit togəgel hən gai, ləsatərog, ləsaləjon masuʋ hən natit lo-togəgəras hən ləbikade.

⁹ Len nəlolit toparpar lotəgau gat nakitinan hən nadəlomian aGot tovəhoti.

¹⁰ Hən gəbitabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike bisab natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədəs nəboruan sivan ideh, ləsagol təməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit pisi lotogolgole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.*

¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuʋ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidan len nadəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke,

¹⁵ nəbedədas nəbegəm tutut, gaiug geləboi nəvide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan.

¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuŋan len nəbathukitinan dattokad nadəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,
aNunun eʋusan səhoti ke inor,*
aŋel gail lorisi,

nəvanuan nadəlomian lukel uri mai naluʋoh gail len naut totilitile,*
len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nadəlomian lan,
ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Nalələgauan husur ahai pusan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləbėgəmai nəvanuan galevis dereh lerin gəbulan nadəlomian len aKristo balai, ale lerin nəlolit len nanunun gəgəras gail mai nəpusanan setəmat gail.

² Nəpusanan tomagenan egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotolibliboŋ, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa sumən natələi topud togol nəlolit totabtabu.

³ Dereh likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole mōs nəhanan hən nasipaan mōs alat lotokad nadəlomian mai lotoləboi nakitinan ləbīhani.

⁴ Bathut natit pisi aGot togole ivoi, ale datbilavi len nasipaan, sadatəmətahun natideh.*

⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuʋ-an igole iveveu, igole ivoi.

* **3:12:** 1Tim 3.2 * **3:16:** Rom 1.4; Jon 1.14 * **3:16:** Kol 1.23 * **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18

⁶ Timoti, gæbəkəmaianan mai nəbathudud nadələmian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadələmian mai hən naþusanan tovoi gotohususuri tia.

⁷ Wake gemətahun nəbəl gail ta sutuai ləsakitin mai nəbəl taʋtaʋor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəbikad nəboruan siGot tabtab.

⁸ Husur na-utaut-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən nəboruan siGot ivoi mōs natit pisi. Ivai hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməjai mai hən nəmauran vi sutuai.

⁹ Nasoran enan ekitin, goləboi gəberin nələm lan, ale inor hən gəbedələmi bathut nasoruan ekitin.

¹⁰ Natenan māu datohisi, datoum todaŋ mōsi, bathut datorin nə-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi bilav kuv nəvanuan pisi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadələmian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidan mai geþusan hən natgalenan.

¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naʋide tovoi hən alat lotokad nadələmian ləberisi, ləbigol tətəʋ həni, gigol naʋide tomaienən len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadələmian mai naveveuan saŋ.

¹³ Geʋuruj akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadələmian gail, kel namilen mai þusan həni vir nagəmaian sagw.*

¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol həni len na-þəhəv-utaut-həni-an, nəboŋ alat lotokətkəta təban alat siYesu lotorin navələlit len gaiug.

¹⁵ Nələm tidan akis len nagolgolean hən natgalegai, hən nəvanuan pisi ləberis ləboii ke nauman saŋ ivoi am tabtab.

¹⁶ Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol naþusanan saŋ hən binor, his tabtab həni. Gəbigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsəloŋ hən gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhaʋut gail, aelta gail, naslev gail

¹ Timoti, sagesivoh len ahaʋut ideh, nədaŋ han tosəhor ehaŋ, be nəboŋ gəbigole binor, gisor malumlum maii surman tovi atəmaŋ.* Sor mai alalumən, nədaŋ halit səbar ehaŋ, surman lotovi aʋaŋ gail.

² Sor mai abareab gail surman lotovi anaŋ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaʋut, nədaŋ halit səbar ehaŋ, surman lotovi aʋavineŋ gail.

³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaʋut lotomidol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh.

⁴ Be nəbatunau ideh bikad anatun gail o aməhaibən gail, galit māu leləboii ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləbisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləbəhusur naʋide tomaienən, aGot ehəhaʋur həni.

⁵ Nəbatunau kitin tomidol, nəbathudud san tobuer, gai erin nələn len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian van hən aGot mai na-sor-tuʋ-an mōs na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug.

⁶ Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san səbən ŋai, alite-nan imat, naut kəmas ke tomaur sal.

* 4:13: Luk 4.16-21 * 5:1: Lev 19.32

⁷ Gikel nakelean galen lotodan mai alat siYesu hən ləbikad naboruan tonor ηai, hən avan ideh asike b̄ike lotosa.

⁸ Be avan ideh asike b̄ekətkəta təban amaeħan gail, asike b̄ekətkəta təban nəbathudud san, b̄imaganen, gai emətəhun nadələmian len aKristo, ipair dan nadələmian enan, ale isa səhor alat ləsəkad nadələmian.

⁹ Nəborη gəb̄itos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhəvut ideh, nədañ han tosəhor 60. Hən gəb̄itos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ηai,

¹⁰ nəmauran san ikad nəvide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləbikel ur nəvide tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; tohəhəvur hən b̄ekətkəta təban nametb̄os gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləηon tosa, len natit p̄isi today len nagolean tovoi totiltile. Tos gat nəbatunau tomaiēnan hən alat siYesu ləbevi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədañ han səbar 60 sal. Husur nəlon tosəshəhob hən naulum̄an igol ke eləηon b̄itoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah.

¹² Imaiēnan, dereh aGot tisaḅ alitenan ke tosa bathut ke toriη gaḅulan nal-gati-an nametəkav gai tokele a m̄o.

¹³ Sual am, dereh alitenan tēgəm pətəmas, tiyar husur naim gail, ale savi pətəmas ηai, be tēpəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor husur nəsa sanor hən b̄isor husuri.

¹⁴ Imaiēnan, nuke nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləb̄isor mēdas nahəsadato.

¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləb̄ehusur aSetan.

¹⁶ Napəhəvut nadələmian ideh b̄ikad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləb̄ekətkəta təban galito. Bimaiēnan, alat siYesu loləboi ləbevi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a m̄o hən alat siYesu, b̄eil a m̄o b̄ivoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loḅuri inor. Timaiēnan hən aelta toḅusan mai tokel ur nasoruan siGot.

¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuηon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhəvhəte husur nahudhuwit tohani evi napurp̄uran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad napurp̄uran tonor hən nauman san.”*

¹⁹ Sagedələm avan ideh səb̄on tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləb̄ikel koti.*

²⁰ Be səhar alat lotoil a m̄o lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu p̄isi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləb̄emətəh.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aηel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol tēp̄it̄p̄itoḅ hən nəvanuan p̄isi, sagivoi hən tesua səhor togon.

²² Sagisohotut hən gəber̄iη navələñ len avan ideh hən b̄eil a m̄o. Husur b̄iteh, ehum gotobon maii len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan san̄.

²³ Sagemun nəwai ηai, be mun kəkereh hən nəwain m̄os nabəhəvum̄ tosa sil naməsahan gotokadkade.

* 5:18: Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * 5:19: Deu 19.15

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan p̄isi lolələboi gail, lolələboi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai.

²⁵ Len nəvide tomaienən, nəvanuan p̄isi lolələboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbələboi gail, naut kəmas, nəvoian galenən lodədas ləbesusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadələomian lukad nəmauran todaŋ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbeputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienən hən avan ideh asike bəmədəs nəhəsən aGot mai nəpusanan san.

² Naslev b̄ikad amasta tokad nadələomian, sateŋit nəhon van həni husur evi wawa len nadələomian san. Teum tivoi am m̄osi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadələomian, gai toləmas buni.

Naləŋonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malum̄lum̄ hən nəvanuan ləbəhusur gail.

³ Avan ideh tokel ur nəpusanan tətile, sədəm̄ hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədəm̄ hən nəpusanan tonor hən nəbōruan siGot,

⁴ gai ipatpat gai məhat masuŋ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienən imalkəkət hən bisor levlev, hən bəvitvituh husur nasoruan gail. Natgalenən lugol nə-təbulol-bulosi-an, nəpəpəhwan, nasoran tomədəs nəhes gail, nənauan tosab, tosa,

⁵ mai na-sor-bəbal-an. Nəvanuan gail lotomaienən, nənauan salit itav̄taṽor vavinvinu, nakitinan eḅuer lan. Lunau ke lolələboi ləbəhusur nəbōruan siGot hən ləbikad nəvat tosoḅur.

⁶ Avil datbēhəhaṽur hən nəsa datbikade, datbikad nəbōruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi.

⁷ Husur nəbōŋ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəbōŋ datbimat, dereh datedədəs datb̄ilav natideh van.

⁸ Be datbikad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhaṽur hən nəmauran sidato.

⁹ Avil avan toke b̄ikad natite, natəmat igol ke naləŋonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisoḅur tomelmel toḅol nasənanan. Naləŋonian gail lolivi vi p̄an vəmasig hum tomaduŋduŋ len tas.

¹⁰ Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lolələŋon masuŋ hən nəvat, lupal sob dan nadələomian gol ke nalolosaan salito toḅol nəmanuŋ toḅəŋas masuŋ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenən, ale gam kitev nanoran, nəbōruan siGot, nadələomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-dar̄-ḅuri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail.

¹² Daŋ ḅur nəḅalan tovoi m̄os nəsa dattokad nadələomian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəb̄ikade nəbōŋ gotokel kot nadələomian sam̄ len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosoḅur.

¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit p̄isi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke,

* 6:13: Jon 18.36-37

¹⁴ gigol kavkav hæn nesa aGot toləŋoni, nesaan tebuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo bevisi.

¹⁵ Dereh tevisi balai len nəboŋ aGot tolekis hæni. AGot, gai səbõn iyalyal, tonor hæn nəvanuan gail lotosal suhi, naKiŋ hæn nakiŋ gail, Nasub tovi masta hæn natit pisi.*

¹⁶ Gai səbõn edədas bimat, itoh len namial nəvanuan gail lotodədas læbægəm pəpadəŋ hæni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi berisi boŋ ideh.* Nahəsən tiyalyal! Nədaŋan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel pūli hæn alat lotopul hæn natite len nəboŋ ta daməŋai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriŋ nəlolit len natit gail topat daməŋ be bimasig pelan, avil leriŋ nəlolit len aGot tolav masuŧ hæn natit pisi hæn datbehəhəvur.*

¹⁸ Kel mai galit māu ke ligol navoian, lepul hæn nagolean tovoi, lehəhəvur hæn læbeviol, len nesa lotopul hæni lehəhəvur hæn læbevi tarhət sinəvanuan gail.

¹⁹ Len nəvide tomaienən, leum mōs nəpaudesen hæn nakonviolən aGot tokade mōs galit balai, ale letəgau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kətkəta kəkol hæn nesa aGot toriŋi len navələm. Pair dan nasoruan totaŧtaŧor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nesa lotokis suluŧi hæn naləboian.

²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enən lusab dan nadələmian. Navoian aGot toviol kəmas hæni, tipat len gaiug.

---

* 6:15: Deu 10.17; Psa 136.3   * 6:16: Exo 33.20; Psa 104.2   * 6:17: Luk 12.20   * 6:19: Mat 6.20

2 Timoti

Nalobulat napolisulan na-və^{ha}-ru-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napolisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən aTimoti, naurumān sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napolisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuv̄ n̄osi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboŋ nəmauran todaŋ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsi husur nəvide sinəvanuan gail len nəboŋ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat nəpusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudəlaŋian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəbevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo beviol hən nəmauran mai nəvanuan gail.

² Nutos nalobulat napolisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titan̄is gaiug, mai gai tigol nələm̄ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuv̄-an sagw len nalənnəyal mai nalənmariug nunau gat gaiug tabtab, nutor tuv̄ n̄os gaiug.

⁴ Nunau gat nətaŋan sar̄i nəboŋ notoriŋ gaiug, ale noləŋon masuv̄ hən nəberis gaiug tətəs hən nəbepul hən nakemkeman.

⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a n̄o len aLois, atabəm̄ pəhaʔut, mai aEunis, anan̄, ale noləboi səhoti kə tovi nadəlomian enan topat len gaiug am.

⁶ Husur natenan nukele tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol həni mai gaiug nəboŋ notoriŋ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan bəgəm daŋ am.*

⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbəmətahw, eviol həni hən datbidan̄, datbeləmas bun nəvanuan gail, ale datbetəgau gat nəlodat gabag binor.

⁸ Imaienan, sageməmau hən gəbikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahurum̄ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaŋis n̄osi.* Be len

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16

nədaŋan siGot, ðon mai ginau len na-ləŋjon-isa-vəsa-an mōs na-kel-uri-an tovoi.

⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datðevi nəvanuan san səbon gail ŋai. Savi len nəsa dattogole, be len naləŋjonian san husur navoian toviol kəmas həni ta sutuai, natubatan tobuer sal. Eviol həni mai gidato len aKristo aYesu.

¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datðikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan səkad nədaŋan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədas ðesəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəðbegəm vi ahai pispisul sua, ahai þusan sua hən nəðikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.*

¹² Husur enan noləŋjon isa vəsa gagai len naim bəbanjis. Be nahurugw səsa bathut noləboi aGot, gai notoriŋ nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi ðetəgau gol nəsa notoriŋi len navəlan van vəbar nəboŋ totibau enan.

¹³ Gosəsəlōŋ tia hən naþusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəðigol tətōv həni len nadələmian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu.

¹⁴ Len nədaŋan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot toriŋi len navələm, havhav həni tovoi.

¹⁵ Goləboi tia ke alat a Asia piŋi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaianan.

¹⁶ Nusor tuv ke Nasuð tovoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-səbur gai igol ginau noləŋjon ivoi, ale saməmau hən ðemədoŋ təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobanjis ginau.

¹⁷ Be nəboŋ tobar naut a Rom ekəta doŋ ginau van van vəbar tosað ginau.

¹⁸ Nusor tuv mōs aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasuð tilolosa həni. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len navide tosobur len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaianan, gaiug māu, anaturgw len nadələmian, gidan len navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni.

² Ale naþusanan gotosəsəlōŋ hən ginau notokele len nəhon nəvanuan tosobur, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəðeriŋ nələm len galito, galit lotoləboi ləbeþusan həni mai nəvanuan tile gail am.

³ Gidan þur na-ləŋjon-isa-vəsa-an sunŋan gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo.

⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienən hən nakomada tolekis həni hən begəm vi soltia, bəhəhaður həni.

⁵ Ale avan ideh togamgam, bəhusur nalo hən nəgamgaman, eləboi ðigam səhor galit lotogam hən bilav nəpraŋis.*

⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todaŋ, nəboŋ nəhol ðivan, ðimatu, gai timashan nəhanian nametəkav.

⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasuð dereh tevi tarhət sam hən gəðeləboi səhot natgalen piŋi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, tosua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri.

* 1:11: 1Tim 2.7 * 2:5: 1Kor 9.24-27

⁹ Husur notokel uri, noləjon isa vəsa mōsi, ale lubanjs gat ginau mōsi hum notovi nəvanuan tobur kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi bibanjs gat nasoruan siGot!

¹⁰ Imaienan nudan bur natit pisi mōs alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYəsu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Goləboi gəberin nəlōm len nasoruan egai, ke:
Datbimat tia mai aKristo,
dereh datitoh maii balai am.

¹² Datbidan bur na-ləjon-isa-vəsa-an mōsi,
dereh dateil a mō maii suran nakin gail.

Datbikele ke datsaləboi gai,
dereh atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datbipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur nəboruan san imagenan.

Gai edədas bimakuv dan nəboruan san.*

Nəvanuan nauman aGot tohəhəvur həni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləbinau təlmam hən gail. Kel naləgəuan mai galito len nəhon aGot ke, salevitvituhan husur nasoruan. Navitvituhan tomaienan sagol natideh tovoi be emədas alat lotosəsələŋ həni ŋai.

¹⁵ Hisi hən gəbēgəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san topusan tonor hən nasoruan hən nakitinan.

¹⁶ Gebulatut dan naholan totavtavor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan navide tonor hən nəboruan siGot.

¹⁷ Nasoran tomaienan emədas alat siYəsu hum nəmanuŋ togəm tibau van gol ke tobos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienan.*

¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke aromədas nadəlomian sinəvanuan galevis.

¹⁹ Naut kəmas gəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todaŋ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasub aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasub aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riŋ gabulani.”*

²⁰ Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai nabiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale lorin nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loun həni hən nəhai mai nətan bulau, ale lorin nəpahsago len gail.

²¹ Avan ideh bigol gai biveveu dan nəsaan, dereh tehum nabiliwai, aGot toləboi bətəgau hən bigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səbən ŋai, toutaut həni mōs nauman tovoi pisi san.

²² Imaienan, tah mai alat nəlolit tomasil lotolotu hən Nasub. Gam dan naləjonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadəlomian, naləmas-buni-an, mai natəmat, hən nəlōm bikade.

* **2:13:** Hən naves 11-13, ris Rom 6:8; Mat 10:33; Luk 12:9; Num 23:19 * **2:17:** 1Tim 1.20 * **2:19:** Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † **2:22:** Husur aTimoti tovi uluŋan, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsələh sal be lototibau, abilitilathutai mai abilitilattəbarehreh.

²³ Gam dan na-sor-balbal-an tomelmel, totötan, husur goləboii ke legəm vi balbalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lotötötan həni, husur goləboii ke dereh libal sile.

²⁴ Avil naslev siNasub mau, satibal be tisor malumlunı, tivoi hən nəvanuan pisi, tepusan hən nasoruan siGot tiparpar, satikad nəlol panpar tutut van hən alat lotosor tasi,

²⁵ be len nəlon tomədaı, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma begəgel hən nəlolito hən ləbipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan.

²⁶ Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito hən ləbigam yav dan nəhai tata setəmat tota galit hən ləbigol nəsa gai toləroni.

3

Nəboı hən nanoıan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboı hən nanoıan hən navile a pan, dereh tikad nəboı todan gail, nəlon nəvanuan gail bətuhatuh len gail.

² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisaı suh galit gabag, leviv, lisor mədas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito,

³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənahən, lemətahun natit pisi tivoi,

⁴ lerin na-ke-van-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləbigole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səbolito, leləmas bun naləronian salito, be asike loləmas bun aGot.

⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətəs gol nədan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaianan.

⁶ Bathut alatenan galevis ləbis lohoim gail hən ləbiwol hən nəmauran silatpəhaıut ləsail gəgat, latpəhaıut nəlolit totuhatuh buni hən nəsaan, naləronian salit tilitə towol hən galito.

⁷ Alatpəhaıut lotomaianan ludoı nəpusanan toveıeı akis, be lodədas ləbeləboi səhot nakitinan.

⁸ Ahai pusan gəgəras lotomədas alatpəhaıut maienan, nənauan salit itavtaıor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.*

⁹ Avil ahai pusan gəgəras galenan, asike loləboi ləbivan am, husur naməlməlan salito dereh timasil hən nəvanuan pisi hum naməlməlan si-Jannes mai aJabres ta mo.

Təgau gat nəpusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur nəpusanan sagw; naıide hən nəmauran sagw; nəsa notoıe nigole, nəmauran sagw topat moıi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw.

¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədas tabtab hən ginau, lugol noləron isa vəsa len naut a Antiok, a İkonium mai a Listra. Goləboi na-ləron-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodan buri, be Nasub ilav kuv ginau dan gail pisi.†

* **3:8:** Exo 7.11, 22. Situai len naut a İjip, naulumən nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses. † **3:11:** Antiok, İkonium, mai Listra: Uman 13.14-52, 14.1-20

¹² Be savi ginau ŋai, avan ideh toke bikad naboruan siGot len nēmauran san, bison mai aYesu Kristo, dereh nēvanuan gail lemēdas tabtab hēni.

¹³ Be nēvanuan tosa gail mai nēvanuan gēgēras gail dereh lisa vesa səhor ta mō, dereh legēras nēvanuan gail ale nēvanuan gail dereh legēras galito, hēn galit gabag lēbedelom nagēgērasan.

¹⁴ Avil gaiug māu, geil gēgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotolēboi səhoti husur golēboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.*

¹⁵ Nəboŋ gotovi natətai sal golēboi natosian siGot tia, tolēboi bilav mai gaiug nalēboian hēn gēbēhusur nāpīsal tonor mōs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samī len nadələmian len aYesu Kristo.

¹⁶ Nəkadun natosian siGot pīsi evi aNunun aGot tomaur. Natosian gale-nan luvoī hēn nāpūsanān hēn nakitinan, luvoī hēn lēbesivoh len nēvanuan tokad nəsabān ideh, luvoī hēn lēbigol nāvīde hēn nēvanuan binor, luvoī hēn nāvūsanian hēn nanoran,

¹⁷ hēn ke nēvanuan siGot bikad namitisau, elēboi bigol natideh tovoi.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nəhōn aGot mai aYesu Kristo bēpəpēhun navoian dan nəsaan hēn alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kiŋ balai ale nukel mai gaiug ke:

² Kel ur nasoruan siGot, daŋ buri, naut kəmas lēbeləŋoni o asike lēbeləŋoni. Len na-toh-mədau-an hēn nəsusumaran mai nāpūsanān, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nēvanuan togol tosa, ale mitigol nēvanuan gail leləŋon tivoi am len nəlolito.

³ Husur len nəboŋ bēgəmai, nēvanuan gail asike lesəsəlōŋ hēn nāpūsanān tokitin, be dereh lehusur naləŋonian tosa salito, dereh litariv ahai pusan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hēn lēbesəsəlōŋ hēni.

⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hēn nəbōl gēgēras gail.

⁵ Be len natit pīsi, gaiug māu, getəgau gat gaiug gabag. Gidaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol pīs nauman aGot tolavi mai gaiug hēn bihav.

⁶ Nəkəmaienan husur nēmauran sagw egəm hēn nagilen, ehūm nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat.

⁷ Nubal len nəbalan tovoi tia, nugam len nəgamgaman tonorŋ tia, notəgau gat nadələmian tia.

⁸ Gagai van, aGot satotəgau nəprais hēn nanoran mōs ginau. Nasub topəpēhun navoian dan nəsaan len nanoran, dereh teviol hēni mai ginau len nəboŋ totibau enan. Be savi ginau ŋai, dereh teviol hēni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Səvsavut hēn gēbēgəm hēn ginau tutut.

¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuŋ hēn natit gail mai nāvīde silat nāvīle a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.*

¹¹ ALuk ŋai itoh mai ginau. Nəboŋ gēbēgəmai, gesəhar aMak husur elēboi bēvi tarhət sagw len nauman sagw gegai.†

¹² Nosəvat aTikikus vi Efesus tia.‡

* 3:14: 2Tim 1.13 * 4:10: Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † 4:11: Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ 4:12: Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8

¹³ Noriņ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut a Troas. Nəboņ gəbēgəmai, pati gəmai ale pat nalobulat gail, noləņon masuṽ hən nalobulat nototubat tos len gail. §

¹⁴ Goləboi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosoḅur hən ginau. Ale dereh Nasuḅ tesisil həni sil nəsa togole.

¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit pisi lugam dan ginau. AGot satinau gat nəsa lotogole, be ruḅati dan galito.

¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaņan mai ginau hən nəḅikel ur pīs na-ke-uri-an tovoi, ale hən galit pisi ləsavi Ju ləḅesəsəloņ həni. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion ḅikat pəpas ginau.

¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv ginau dan nauman nəsaan pisi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nəḅeḅis len natoḅan pipihəḅəlan len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlamian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus. **

²⁰ AErastus itoh tin a Korint, be noriņ aTrofimuz toməsah itoh len naut a Miletus. ††

²¹ Nahəḅati hən naut susus dereh tegəmai, gisaṽsaṽut gəm a nio. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud nəḅəlomian pisi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḅ titoh len nəloḁ. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

---

§ 4:13: Troas: Uman 20.6   ** 4:19: APrisilla mai aAkwila: Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; Onesiforus: 2Tim 1.16-17   †† 4:20: Erastus: Uman 19.22; Rom 16.23; Trofimuz: Uman 20.4, 21.29

Titus

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat egai eʋusan aTitus hən naʋide tovoi hən na-il-a-mo-an mai naʋusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən naulumān sua tovi tarhət san, nahəsan aTitus.

APol itos nalobulat egai ɲais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpadarɲ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboɲ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuʋ mōsi (1.1-4)

2) Naʋusanan hən naʋide hən na-il-a-mo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naʋusanan hən naʋide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlaṃ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum mōs nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən naʋoruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natubatan hən nəboɲ gail ta sutuai.

³ Be len nəboɲ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idarɲ mai ginau hən nəbikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nəloṃ tikad natəmat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboɲ notoriɲ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəbigol tinor nahud-huuman topat sal, mai hən gəbitabtabuh len aelta gail len navile pisi, hum notokele mai gaiug.

⁶ Hən gəbitabtabuh len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosa ɲai, anaton gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaʋtaʋor, mai nəkadulit səhajhai.

⁷ Nəboɲ gəbitabtabuh len avan ideh hən bəkətkəta təban alat siYesu, hən aGot bəriɲ nauman san len navəlan; gitabtabuh ɲai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paɲpaɲ san satutut, satərog, sagol nasənahan mai saləɲon masuʋ hən natite.

⁸ Avil ehəhəʋur hən nəvanuan gail ləbēbis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag.

* 1:4 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10

⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattovʉsani həni tia, hən bələboi bəpʉsan bīnor, hən bīgol nəvanuan ləbələɟon bīvoi am len nəlolito, ale hən bikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naʉsanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoʉur ei len naut a Krit, lotomətahun naʉsanan tonor, lotosor walwal kəmas ɲai mai lotogəɟaras. Galit isoʉur ludan len nativ-dalusi-an hən ləbīnor len nəhon aGot.

¹¹ Kəkol gat nabuɲolito husur lomədas nəbathudud kavkav gail nəboɲ lotopʉsan hən nəsa sanor hən ləbəpʉsan həni, mʉos nəvat.

¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san epitoʉ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan naliblibonjan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləɟon ke ligol nasənanan; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman.”

¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel pʉli idan len galito hən ləbīmaur len nadəlomian

¹⁴ hən asike ləbəsəsoləɟon am hən nəbəl sakitin seju gail mai nakelean todaɲ silat lotopair dan nakitinan.

¹⁵ Len alat lotoveveu, natit pʉsi iveveu; wake len alat nəmauran salit tobiɲbiɲal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eʉuer, nənauan salit mai nəlolit ebiɲbiɲal.

¹⁶ Lusor idan ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətəs gole. Lusa vəsa tibatbat, ləsagol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləbīgol natideh tovoi.

2

Nəvide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naʉsanan nanoran tokitin.

² Vʉsan nəhaʉut gail hən asike ləbīgol təməhav hən natideh, hən ləbīnor hən nəvanuan gail ləbepʉsan galito len nənauan salito, mai hən ləbetəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-dan-buri-an tobəlav.

³ Len nəvide tomagenan, vʉsan nəbareab gail hən ləbəhusur masuʉ hən naʉisal siGot len nəvide salito, hən asike ləbelibon, sor mədas nahəsən avan ideh, ale hən asike nəwai todaɲ biwol hən nəmauran salito. Ao, limaspʉsan hən nəsa tovoi.

⁴ Imagenan hən ləbīgol alatpəhaʉut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbələmas bun asoalit gail mai anatulit gail,

⁵ hən ləbetəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbeum a im salit gail, hən ləbīvoi, hən ləbito len navəlan asoalit səbolit gail hən ke avan ideh asike bisor bīsa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naʉisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbetəgau gat galit bivoi, gol leləɟon tivoi am len nəlolito.

⁷ Len natit pʉsi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbīgol tətəʉ hən gaiug. Len naʉsanan sam̄ geʉusan nəmauran tonor, geməlas len nauman sam̄,

⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbedədas ləbīsabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit bīsa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbīsor husur gidato.

⁹ Len natit pʉsi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhəvur ale salisor təlman,

*

1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

¹⁰ salevənah ben galito, avil len nəvide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbələboi ləberin nadələmian len navoian salito. Imagenan, len natit pisi ləbigole, ligol nəpusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

¹¹ Nokəmaian husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan pisi dan nəsaan salito.

¹² Eṽusan gidat hən datbikə “Aoa,” hən nəboruan tosa səvi siGot mai naləjonian gail sinavile a pan. Ale eṽusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəboruan siGot len nəmauran kavkav sidato,

¹³ nəboŋ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian nəmənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.

¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobanjıs gat gidato mai hən bigol datbiveveu mōs gai gabag surtan nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləjon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan leləjon tivoi am len nəlölito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avian ideh satinau kəmas hən nədanjan sam hən na-il-a-mō-an.

3

Nəvide tonor

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbinau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbigol nauman pisi tovoi.*

² Salisor mədas nahəsan avian ideh, salevitvituh, be len nəsa ləbigole limasgol mədau həni, lerin galit a pan van hən nəvanuan pisi.

³ Bathut gidat am, a mō datovi nahəvon gail, datsagol nəsa aGot tokele. Nələjon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləjon tovoi lan losəhar gidato len nəpısal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtohtoh len naləjonian hən nasənahan mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətəhun bun gidato, mai datomətəhun bun gidat gabag vəsa.

⁴ Avil nəboŋ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi,

⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, səvi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totanjis gidato. Elisov gidat hən nədanjan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natubatan veveu.*

⁶ AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato.

⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erin gidato ke dat-tonor, naut kəmas datsanor. Nəboŋ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai mai gidato hən datbikade.

Nagugunian hən naləbulat egai

⁸ Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nukə gidan hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorin nəlölit len aGot ləbēmələs len nagolean navoian gail, ale hən ləbidan len gail. Natgalenan luvui buni mai lovi tarhət sinəvanuan pisi.

* **2:14:** Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10 * **3:1:** Rom 13.1; 1Pit 2.13 * **3:5:** Efe 5.26

⁹ Be gebulatut dan naŵitŵituhan kəmas, natoran husur nəbathuyah,* na-sor-balbal-an mai nəbalan husur nalo seJu. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh.

¹⁰ Gikai tas avan ideh bigol bikad nətarhəbalan bəru, kel maii vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.*

¹¹ Goləboi nəvanuan tomaienən, nəlon ikabkaður mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹² Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəbəgəm hən ginau len naut a Nikoŋolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboŋ hən naut susus.*

¹³ Gehisi hən gəbevi tarhət siSenas, naulunən hən nalo, mai aAŋollos, hən asike arbipar tideh len nəyaran səlaru.*

¹⁴ Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləbevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵ Galit pisi lototah mai ginau luke, "Ivoi," van hən gaiug. Gike "Ivoi," mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit pisi.

---

* **3:9:** 1Tim 1.4   * **3:10:** Mat 18.15-17   * **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12

* **3:13:** Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemton

Nalobulat napolisulan aPol totosi van hæn aFilemton

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Nalobulat napolisulan egai eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahæsan aOnesimus, egæm vi nævanuan nadælomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hæn ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hæn naKristen sua, nahæsan aFilemton.

APol itos nalobulat napolisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hæn aFilemton pæpadaŋ hæn nasihau tovi A.D. 63 næboŋ totoh len naim bæbaŋis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napolisulan egai, van hæn nabubur san, aFilemton. Eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani, nahæsan aOnesimus. Næboŋ aOnesimus totoh a tut hæn aFilemton, aPol evi tarhæt san hæn bægæm vi nævanuan nadælomian len aYesu. Na aOnesimus, bætælmam hæn aFilemton, dereh tevi naslev san tætas, be dereh tevi aVan am len nadælomian.

Golæboi gæbepæpehun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahæhaŋuran sælaru mai aFilemton (1-3)

2) APol esipa vi tæban aGot hæn aFilemton, ale isor tuŋ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemton hæn bilav tælmam hæn aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nævanuan galevis am lukel nahæhaŋuran salit mai aFilemton (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hæn aFilemton

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai; ginau, lotobaŋis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aŋadat len nadælomian. Nutosi van hæn gaiug, aFilemton, gotovi aŋanamæru len nadælomian namrtolæmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginamæru.*

² Nutosi van hæn aAphia am, tovi aŋavinenamæru len nadælomian, mai aArkippus* tovi nasoltia seKristo hum ginamæru, mai alat siYesu am len naim sam.

³ AGot aTæmadat mai Nasuð, aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai gamito, arigol nælomit tikad natæmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

⁴ Næboŋ notosor husur gaiug len na-sor-tuŋ-an sagw, nosipa vi tæban aGot akis,

⁵ husur nosæsæloŋ ke gukad nadælomian sal len Nasuð, aYesu mai golæmas bun nævanuan san pisi.

⁶ Nusor tuŋ ke nadælomian gotokade mai gidato togol nælodat togæm vi sua, dereh tevi mæhat len nalæboian sam, gol gæbelæboi navoian pisi lotovi sidato len aKristo.

⁷ Na-læmas-buni-an sam enan igole tia ke nukemkem masuŋ mai nolæŋon ivoi am len nælogw husur, len gaiug, Wawa, nælon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemton husur aOnesimus

* 1:1: Flm 13, 22-23   * 1:2: Kol 4.17

⁸ Imaienan, naut kəmas len aKристо nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅikel mai gaiug nəsa gəḅimasgole, nəsakəmaienan.

⁹ Nonjir gaiug bathut na-ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haḅut tia mai lotobaḅjis gat ginau mōs aKристо aYesu.

¹⁰ Ginau, nonjir gaiug mōs anatugw, aOnesimus, togəm vi natugw ulumān len nadələmian nəḅoḅ nototoh len nə-baḅjis-gati-an sal.*

¹¹ A mō Onesimus sagol natideh savoi hən gaiug, savi tarhət sam̄ wake gagai gai eləḅoi ḅigol natit pisi ḅivoi, evi tarhət sidar pisi.*

¹² Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin.

¹³ A mō, noləḅon ke netəgau gati hən ḅeum esagw len namilen̄ nəḅoḅ nototoh len nə-baḅjis-gati-an mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁴ Avil noləḅon nəḅigol nəsa gəḅidaḅ həni ḅai. Nomətahun gəḅigol nəsa tovoi husur notokele ḅai be noləḅon ke dereh gigole husur naləḅonian sam̄ ḅai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəḅikade vi sutuai,

¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesumān aḅam̄ gəḅeləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuḅ həni səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev sam̄, be savi naslev ḅai, dereh geləmas buni husur evi aḅam̄ len Nasuḅ.

¹⁷ Imaienan, gəḅinau ke gidaru dartoḅon len nauman, givoi hən gai surmān gəḅivoi hən ginau.

¹⁸ Avil len natideh gai ḅigol bisa hən gaiug o ḅikabut sam̄, gerin̄i len nəkabut sagw.

¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səḅogw: ginau nisar gele. Noləḅoi nəḅikele mai gaiug ke, gaiug səḅom̄, nəmauran sam̄ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau.

²⁰ Evoi, Wawa, aFilemton, nuke gevi tarhət sagw bathut nadələmian dar-tokade len Nasuḅ aKристо; gigol neləḅon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləḅoi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəḅoḅ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləḅoi ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi.

²² Ikad natsual am: utaut hən narum̄ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuḅ-an sam̄ gail ale tidam̄ həni ke netəlmam van varis gamit tətas.

Nasudələmian

²³ AFilemton, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafras totoh mai ginau len nə-baḅjis-gati-an husur nauman togole mōs aKристо aYesu, gai ike, “Ivoi,” van hən gaiug.*

²⁴ Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

²⁵ Nasuḅ, aYesu Kристо m̄au teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

* **1:10:** Kol 4.9   * **1:11:** Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləḅoi ḅigol natit pisi ḅivoi.   * **1:23:** Kol 1.7, 4.12   † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napolisulan van hæn naIpru gail

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

Datsalæboi as totosi. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totosi, ta daməŋjai galevis lunau ke aApollos totosi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napolisulan egai hæn nəsa?

Itosi hæn alat siYesu asike læb̄iteh dan nadələmian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hæn natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hæn gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hæn læbetəlmam tətəs hæn nav̄ide seju gail. Læbigole dereh lipanis habat sile. Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totosi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isobur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totosi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be læsalæboi naut totosi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̄o tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Nəboŋ aKristo totutumav hæn gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav hani (9.23-10.39)
- 7) Nadələmian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hæn aGot b̄ehəhaṽur hani? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-sob̄soḅur mai atəmadat gail ta sutuai len nav̄ide tiltile gail.

² Len nəboŋ galegai hæn nanoŋan hæn navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hæn natit p̄isi læbevi esan səbon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.*

³ ANatun evi nam̄ialan hæn namənas hæn nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, ep̄itoṽ hæn nəboruan siGot. Len nasoruan hæn nədərjan san etəgau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKirj len nəmav a m̄əhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsalit gail.

⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke,
 “Gaiug govi aNatugw ulum̄an,
 daməŋjai nogəm vi Təmaŋ.”

Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
 “Ginau dereh nevi Təman,

* 1:2: Jon 1.3 * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19

ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tətəs am, nəbøŋ aGot togol ahai a mō san bəgəm vi lan navile a pan, ike,
“Aŋel p̄isi siGot lilotu həni!”*

⁷ Nəbøŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,
“Nugol aŋel sagw gail losum̄an nəlan,

loum sagw hum nəhab towunwun.”*

⁸ Be nəbøŋ tosor mai aNatun ike,
“O Got, nəbiltihai bətbətah sam̄ hum sekiŋ
ip̄at vi sutuai sutuai,
nanoran sam̄ ehum nəhai sekiŋ
gotowol hən esam̄ gail lan.

⁹ Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.
Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
əbir naoil hən nahəhəvuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,
“Nasub̄, len natubatan gorin̄ nəpaudesen hən navile a pan,
ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.”*

¹¹ Dereh natgalen p̄isi limasig,
hum nahurabat tomatu van van̄om.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.
Be gaiug, gəsagəgel bōŋ ideh
ale nəmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,
“Gebətah tarhət nəmatu sagw,
vir nəbəriŋ naenemi sam̄ gail pipit narieŋ̄ gəlaru
hən ləbēvi ut kəmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit
hən ləbēvi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nəsaan hən ləbikad nəmauran vi
sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natanan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloŋ həni tia, hən
asike datbirusrus vi tut dani.

² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ip̄at tin. Ale
nəvanuan tobur kotovi o sagol nəsa tokele, ip̄anis tonor hən nəsa togole o
sagole.*

³ Imagenan, asike datbinau natanan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an
dan nəsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasub̄ m̄au ikel

* **1:5:** Psa 2.7; 2Sam 7.14   * **1:6:** Deu 32.43   * **1:7:** Psa 104.4   * **1:9:** Psa 45.6-7   * **1:10:** Len
naut egai nəvanuan totes nəbē enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru.   * **1:12:**
Psa 102.25-27   * **1:13:** Psa 110.1   * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəlomian seJu gail ke,
aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi mai a Moses.

ur metəkav hən nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, beti alat lotosəsəloŋ həni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan.

⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomaŋmaŋ len gail, namerikel lotogol nədaŋan san toparpar, mai naviolan seNunun, aGot topəpəhun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen pisi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan bəgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariŋi len navəlan aŋel gail.

⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke, “Got, nəvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hən gəbəkətkəta təban?

⁷ Len namityal toŋidol ŋai goriŋi a pan kəkereh len aŋel gail, ale goputsani hən bikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Goriŋ natit pisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot toriŋ natit pisi len navəlan, eriŋ natit pisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit pisi len navəlan sal.

⁹ Be nəsa dattoris imaeagai ke: datoris aYesu, len namityal toŋidol ŋai aGot “toriŋi a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən bikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nəmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kəmas həni, bəsəsəloŋ hən nabus hən nəmatan mōs nəvanuan pisi.

¹⁰ AGot igol natit pisi ale natit pisi ipat mōsi. Inor hən gai todam hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nəvanuan gail. Ale egəm vi pisal hən bilav kuv nəvanuan bisəbur dan nəpanismen hən nəsaan salito, ale hən bəsəhar galito hən ləbēvi natun aGot hən ləbikatəpəl hən nəyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luvevu dan nəsaan salit gail hən ləbēvi siGot səboŋ ŋai. Imaien, aYesu mai alat gai togol lotovevu, galit pisi lukad aTəmalit tosa ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hən bəkis galit hən awawa san gail.

¹² Ikel mai aGot ke,

“Dereh nikel ur nahəsəm mai awawa sagw gail

hən ləbələboi gaiug.

Len nəhon nəbonbonan,

dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,

“Dereh nerin nəlogw len aGot.”

Ike,

“Ginau eg boh mai anaturgw gail aGot toviol hən galit mai ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatur gw gail len nadələmian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am epitoŋ, egəm vi vanuan suŋan galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaŋan hən nəmatan, bēvi ut kəmas.

¹⁵ Len navide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani.

¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaŋel gail, be evi tarhət sinəpasusan siAraham gail.*

* 2:4: Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * 2:8: Psa 8.4-6 * 2:12: Psa 22.22 * 2:13: Isa 8.17-18

* 2:16: Isa 41.8-9

¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesumian nɛbathudud nadɛlomian san len navide pisi hən ɛgəm vi biltihai tutumav, nɛlon bitanjis nɛvanuan gail, ale hən bidan len nɛsa aGot torinji len navəlan. Egəm vi biltihai tutumav hən ɛbetumav sil nɛsaan sinəvanuan gail hən aGot ɛrubat galit dan nɛsaan salito.*

¹⁸ Bathut aYesu toləjon tosa nɛboŋ aSetan totaltal sɔbuer ke tigor nɛsaan, gai eləboi ɛbevi tarhət salito nɛboŋ aSetan bitaltal ke ligol nɛsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenan bathudud məttovi siGot səbon, aGot ekis ginamit mai gamito hən datɛbevi lan nɛmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abiltihai tutumav dattokel ur nadɛlomian dattokade lan.

² AYesu idan len aGot totabtəbuh lan, igol nɛsa tokele, sumian aMoses todan len aGot hən ɛkəkəkəta tɛban naim siGot tovi alat siGot.*

³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nɛ-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nɛvanuan na-um-im-an tonor hən nɛ-sal-suhi-an səhor naim toum həni.

⁴ Husur naim pisi ikad nɛvanuan na-um-im-an toum həni, be aGot eum hən natit pisi.

⁵ AMoses idan len aGot hum nɛvanuan nauman tokəkəkəta tɛban naim siGot tovi nɛvanuan san gail. Nɛsa aMoses togole ehum nasoruan kəta tokel kot nɛsa aGot bikele balai.

⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idan len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datɛbeil ɛur namətəhwan, datɛbetəgau gat nəvatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datɛvəiv həni, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəbe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,

“Daməŋai, mətɛsəsəlon hən nadolon aGot,

⁸ nɛlomit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai
sumian atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nɛboŋ lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nədanjan sagw ke imabe

len naut masmas toɛbɛsw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
lukoblen kitev nədanjan sagw ke tomabe,
luke leris nədanjan sagw,

ale len nasihau gail van vɛbar nasihau tovi 40 loris len nɛsa notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,
‘Akis nəlolit ipair dan ginau,
ale ləsaləboi səhot navide sagw gail.’

¹¹ Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike ləbis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*

¹² Bathudud nadɛlomian, mətələləgau ke gamit ideh asike ikad nɛsaan len nɛlon, asike nɛlon ipar dɛlomian. Sa-nɛlomit timaienan hən ɛipair hən gamito dan aGot tovi nəkadun nəmauran.

* 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11
Psa 95.7-11

* 3:2: Num 12.7

* 3:11:

13 Be mitigol mæteləŋon tivoi am len nəlomit gabag akis, len nəboŋ p̄isi dattokisi hən “daməŋai,” sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike biŋol gamit ideh bihaihai dan aGot.

14 Husur datbetəgau gat nadəlomian dattokade len aKris̄to van vəbar nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotubat riŋ nəlodat lan, namilen ke dat-tokatəp̄ol mai aKris̄to len nəsa tovi esan.

15 Hum natosian siGot toke,

“Daməŋai, mətbesəsəloŋ hən nadolon aGot,
nəlomit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai,
sum̄an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
nəboŋ lotopair dan aGot.”*

16 Nəvanuan lotosəsəloŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses toseh̄ar galit dan naut a Ijip.

17 Ale len nasi hau gail van vəbar nasi hau tovi 40, nəlon aGot ep̄əŋas as galito? Nəlon ep̄əŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tobbəbesw.

18 Ale nəboŋ aGot toke, “Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito?* Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito.*

19 Imai enan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsələboi ləbbəbis len naut nəŋavŋavan san.

4

1 Na-kel-gati-an siGot hən datbēbis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Ima-genan, datimasləəgau, datemətəh̄w ke gamit ideh asike bēbis lan.

2 Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsəloŋ həni sum̄an galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsəloŋ kəmas həni ŋai, ləsəsəsəloŋ həni len nadəlomian.*

3 Husur gidat dattokad nadəlomian lan datoḅis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, eh̄um aGot toke,
“Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,
‘Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’”*

Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonəŋ.

4 Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, aGot iŋavŋav dan nau-man san p̄isi.”*

5 Ale hum tokele tia, “Asike loḅis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.”*

6 Imai enan, naut enan ipat sal m̄os nəvanuan galevis hən ləbbəbis lan. Ale alat ta m̄o lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, ləsəbis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele.

7 Ale aGot eriŋ nəboŋ sual am, ekisi hən “Daməŋai.” Len nəboŋ tohusur habat həni, len nəbe siTevit, aGot ikel nəsa tokele a m̄o, ike,
“Daməŋai, mətbesəsəloŋ hən nadolon aGot,

* 3:15: Psa 95.7-8 * 3:18: Psa 95.11 * 3:18: Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * 4:2: Len natosian galevis ta sutuai ike: *Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsəloŋ husur aGot.* * 4:3: Psa 95.11 * 4:4: Gen 2.2 * 4:5: Psa 95.11

nəlomit timəbur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəboŋ toşəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəjavŋavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboŋ tile hən nəjavŋavan.*

⁹ Imagenan, nəjavŋavan ipat sal mōs alat siGot, hum nəjavŋavan siGot len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an.

¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəjavŋavan siGot, injavŋav dan nauman san, suŋan aGot toŋavŋav dan nauman san nəboŋ togol navile a pan tonon.

¹¹ Imagenan, datehisi hən datbēbis len naut nəjavŋavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətōv hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor mōsi. Ikan səhor nəbu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat burhubələseh. Eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito.

¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit pisi səkad nə-kabut-gole-an am, iparpar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit pisi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNaton aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade.

¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləŋon tosa mai gidato nəboŋ datsədan. Len nəpisal pisi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, epitōv hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, ebuer lan.

¹⁶ Beti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadan hən nəbiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadan hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon bitanjis gidato, mai hən beviol hən navoian mai gidato nəboŋ datbipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi pisal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.*

² Ale abiltihai tutumav eləboi bikad nəvide bəmədau van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis suŋan galito.

³ Husur enan etutumav n̄au sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.*

⁴ Avan ideh saləboi biʋat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len nəvide tomaienən, aKristo səbon səʋat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,
“Govi Natugw,

daməŋai noŋəm vi Təmañ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,
“Govi ahai tutumav vi sutuai,

* **4:7:** Psa 95.7-8 * **4:8:** Deu 31.7; Jos 22.4 * **5:1:** Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san bigel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togle. * **5:3:** Lev 9.7 * **5:4:** Exo 28.1 * **5:5:** Psa 2.7

suman aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

7 Len nēmauran san len navile a pan, aYesu isor tuŵ van hən aGot toləboi bilav kuvi dan nēmatan. Ejiri hən bevi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŵ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŵ hənı.*

8 Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŵon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an.

9 Ale nəboŵ togol natit piŵi aGot toriŵi hən biŵole tonon, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nēmauran vi sutuai mōs nəvanuan piŵi lotogol husur nəsa tokele.

10 Ale aGot erinŵi hən biŵat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

11 Namtukad natit isobur hən namtbikel husur natenan, be idan hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbeləboi səhoti.

12 Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətəsvi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətoləŵon ke avan ideh teŵusan gamit tətəs am, tuŵat hən nakitinan mətəkav lotomədmədu len nasoruan siGot. Mətosuman natuhtətai ŵai tosus, saləboi bihan nəhanian today sal.

13 Husur avan ideh tomaur len nasus ŵai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.†

14 Be nəhanian today evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

1 Imagenan, naŵusanan mətəkav husur aKristo, daterinŵi husur dattoləboi tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetuŵat len nəpaudesen hən naŵusanan tətəs am. Datoləboi ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nēmatan. Datoləboi ke datimasriŵ nəlodato len aGot.

2 Datoləboi naŵusanan husur nəbaptaisan*, mai navide hən dattoriŵ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naŵusanan husur na-le-məhat-an dan nēmatan, mai nəboŵ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan.*

3 Naŵusanan galenan lipat. Ale aGot biđarŵ hənı, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

4 Nəvanuan gail lotoriŵ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gabulani, naŵisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŵpair dan nəsaan salit tətəs am, eŵuer. Nəboŵ namial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŵ lototuŵat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŵ lotokatəpəl mai aNunun aGot,

5 nəboŵ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŵ lotosəsəloŵ hən nəđanjan hən nəboŵ bəgəmai len natohan pipihəbəlan aGot,

6 galit lotoriŵ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gabulani, naŵisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŵpair dan nəsaan salit tətəs am, eŵuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotopos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŵ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

* 5:6: Psa 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46 † 5:13: Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * 6:2: Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian mōs naveveuan evi navide seŵu gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar piŵi. * 6:2: Uman 18.25, 19.3-6

* 6:6: Ipru 10.26

⁷ Mitinau nētan. Nəbōŋ naus tous danjir lan, nētan enan edim naus enan, natit gail lutov, luṽan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nētan enan ləbīhan. Nētan enan aGot ivoi həni, ehəhəṽur həni.

⁸ Be nētan bīsa, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbītov lan, nētan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bīsemale həni. Len nagilen, nəhəb dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit pīsi, naut kəmas namttokəmaianan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad naṽit gail lotovoi am: nadələmian samit mai naṽide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibōŋbōŋ hən nauman samito, mai naləmas-buni-an samito hən nəhəsan. Arumasil nəbōŋ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal.

¹¹ Be namtoləŋon masuṽ ke, gamit pīsi mitidaj len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətbeləboi buni ke, dereh mitikad pīs nəsa məttovatvat viri.

¹² Samtipetəmas, be mitigol tətōṽ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədau-an, ludaj bur nəmauran todaj vir ləbīkad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbēil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbōŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nəhəsan gabag.

¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbēgəm vi bathudud bīsəbur vəha-səbōsur am”*

¹⁵ Beti len nə-daj-ḅuri-an san aAraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.*

¹⁶ Nəbōŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nəhəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbīsor ḅalḅal husuri am.

¹⁷ Len naṽide tomaianan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbīkad nəsa tokel gati ləbələboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel bōŋ ideh.

¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nəhəsan. Nateru enan arsaləboi arbēgəgel bōŋ ideh husur aGot saləboi bēliblibōŋ bōŋ ideh. Imaianan, len eru enan, gidat dattosaḅ naut nasusuahan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodato hən datḅetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datḅikade balai.*

¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datḅerīŋ nəlodat lan. Ta mō len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətəh kəkol hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətəh gol gidato dan aGot,*

²⁰ husur aYesu eil a mō, ebīsutur sidato tia. Egəm vi biltihai tutumav sidato vi sutuai sumān aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

* **6:8:** Gen 3.17-18   * **6:14:** Gen 22.16-17   * **6:15:** Gen 17.1-2, 18.10, 21.5   * **6:18:** Num 23.19

* **6:19:** Lev 16.2   * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4

¹ AMelkisetek eg boh evi kin hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aAraham nəboŋ aAraham totəlmam dan nabiltibalan tosəhor nakin tovat lan, ale eus aGot hən bivoi hən aAraham.

² Ale aAraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit pisi totariv kuv gail dan alat tobal mai galito.* (Nahəsan aMelkisetek, namilen ke, “aKin hən nanoran,” ale husur tovi kin hən naut a Salem, namilen ke, “aKin hən natəmat.”)

³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esuman aNatun aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aAraham, abiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit pisi tokade dan nabiltibalan.

⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəjavur hən natit pisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitətoŋ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.*

⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəjavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek erin navoian siGot lan.

⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan torin navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai torin navoian siGot lan.

⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəjavur, lukele ke tomaur sal.

⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəjavur, galit am lulavi mai aMelkisetek.

¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek.‡

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbevi ahai tutumav ləbeil a mo hən nəvanuan gail hən ləbehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən bigol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən bigel galito, ahai tutumav tosuman aMelkisetek be sasuman aAron len nahəmar aLevi?

¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh.

¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esuman aMelkisetek

* **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esuman səkade. * **7:5:** Num 18.21 ‡ **7:10:** Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit pisi. * **7:14:** Mat 1.1-3; Luk 3.33

15 Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosunan aMelkisetek egəm tia.

16 AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədanjan hən nəmauran san saləboi bimasig boŋ ideh, ipat vi sutuai.

17 Husur natosian siGot ikel husuri ke,
 “Govi hai tutumav vi sutuai,
 suman aMelkisetek
 tovi hai tutumav ta sutuai.”*

18 Imaienan datoləboii ke, nalo ta mō husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh.

19 Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋol datbinor len nəhon aGot. Ale aGot igol naŋisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbegəm pəpadaŋ hən aGot.

20 Nəboŋ aGot togol naŋisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan.

21 Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,
 “Nasub ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
 ale asike egəgel hən nənanuan san boŋ ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’ ”*

22 Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu māu hən biŋol piŋ na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta mō aGot tokel gati mai alat a Israel.

23 Datinau na-kel-gati-an ta mō. A mō ikad ahai tutumav galenan lotosobur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inoŋ.

24 Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai.

25 Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən bisor salito len nəhon aGot.

26 AYesu māu evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhaʋur həni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabiŋbiŋal. Etile dan nənanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav.

27 Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail piŋi dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni ŋai. Ale nəboŋ totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol piŋ nəsaan.*

28 Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədaŋ husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsan egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNatun, nəsaan tobuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

1 Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notoqeke. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah sekiŋ len nəmav.*

* 7:17: Psa 110.4

* 7:21: Psa 110.4

* 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7

* 8:1: Psa 110.1

² Eum ei len naut tolo len nēmaṽ, naim nētaṽolen kitin hən nalotuan Nasuḅ aGot toum hēni, nēvanuan saum hēni.

³ Ahai tutumav ṽisi, aGot itabtabuh len galito hən lēḅeviol hən naviolan gail maii, ale hən lēḅetutumav van hēni. Len naṽide tomaianan, imasil ke aḅiltihai tutumav sidat māu, gai am ikad natsua hən ḅetutumav hēni.

⁴ Gai tatoḅ gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nēvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni.

⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natētoṽan mai nēnahēnah hən nēsa tohum topat len nēmaṽ. Husur enan, nēḅoṽ aMoses ṽepadāṽ hən ḅeum hən naim nētaṽolen, aGot ikel nalēlōgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit ṽisi tinor husur nēplan notōṽusan gaiug hēni tia len naṽehuh.”*

⁶ Be gagai, aYesu, aḅiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni sēhor nauman sihai tutumav gail ta mō. Len naṽide tomaianan, na-kel-gati-an toil gēgat len aYesu, ivoi buni sēhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mō. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gēgat len nasoruan tovoi sēhor ta mō.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta mō tēhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*

⁸ Be aGot ikel ur nēsaban len nēvanuan seIsrael gail ike,
“Len nēḅoṽ ḅegəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an veveu
notokel mai nēvanuan naut a Israel mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an
notokel gati mai atəmalit ta sutuai,
nēḅoṽ nototēgau navēlalito,
hən nēḅesəhar galito dan naut a Ijip.
Bathut lēsātēgau gat na-kel-gati-an sagw ta mō,
imaienan nēlogw iḅoṽ hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,

“Len nēḅoṽ ḅegəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai
nikele mai nēvanuan naut a Israel ke:

Dereh nerinṽ nalo sagw gail len nēnauan salito,
ale nitos gat gail len nēlolito.

Dereh nevi aGot salito,
ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar lēḅoian len ginau,
hən nēvanuan ḅēṽusan avan tile totoh ṽepadāṽ hēni,
o hən nēvanuan ḅēṽusan aṽan am ke,
‘Geləḅoi Nasuḅ aGot!’

Husur nēvanuan ṽisi dereh leləḅoi ginau,
alat lotovi ut kəmas mai nēvanuan totibau, galit ṽisi.

¹² Husur dereh neruḅat galit dan nēsaan salito,
ale asike nunau tēlmam hən nēsaan salit gail ḅoṽ ideh am.”*

¹³ Nēḅoṽ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta mō gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəṽ matu, asike idareh, tēḅuer.

* 8:5: Exo 25.40 * 8:7: Exo 24.3-8 * 8:12: Jer 31.31-34

9

Navide hən nalotuan ta mō

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta mō. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan.

² Loum hən naim netaṗolen enan. Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hən togol narum̄ toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, nam̄ial toməlevru lotopanj lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol həni mai aGot. Narum̄ enan lokisi hən Naut Tolo.*

³ Beti narum̄ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuṽ.*

⁴ Len narum̄ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotopos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̄oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.*

⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabələlaru lotosəсах gol namətan Nabokis tovi naut aGot torubat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtbisor vəsvəsai pīs natgalen gagai.*

⁶ Nə nəboṅ lotoutaut pīs natgalenan maienan, ahai tutumav gail lobis akis len narum̄ bopita hən ləḅigol nauman salito mōs nalotuan.*

⁷ Be abiltihai tutumav səḅon eḅis len Naut Tolo Masuṽ vəha-sua ṅai len nasihau pisi. Len nəboṅ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanan salito.*

⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboṅ naim netaṗolen topat sal, napisal hən avan ideh bəḅis vi lohoim len Naut Tolo Masuṽ səkamis.

⁹ Natenan ehum natoruan kəta mōs nəboṅ ta daməṅjai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutumav hən gail ləsaləboi ləḅigol nəlon nəvanuan lotolotu ḅimasil.

¹⁰ Husur nəkadun navide hən naviolan mai natutumavan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian mōs naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ṅai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboṅ aGot togol navide veveu.

¹¹ Nəboṅ aKristo togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eḅis len naim netaṗolen toyalyal mai tonor səhor ta mō. Naim netaṗolen enan, avan ideh saum həni hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan.

¹² Nəboṅ aKristo tobis len Naut Tolo Masuṽ, sabis len nasihau pisi hum abiltihai tutumav ta mō lotogole. Ao, eḅis vəha-sua ṅai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhḅuluk vi lohoim hən bəkəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səḅon, evi lohoim. Ale len nəda han eṗur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai.

¹³ A mō, ahai tutumav eḅul hən nəda hinani mai nəda heḅuluk mai nəmasiav hən natuhḅuluk pəhəvut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotobṅbṅjal len nalo hən nibelit ḅiveveu dan nabṅbṅjalan salito.*

¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuṽ hən natgalenan. Len nədanjan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKristo, natit tosa tobuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienən, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav

* **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40 * **9:3:** Exo 26.31-33 * **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * **9:5:** *Nakerupim* evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. * **9:5:** Exo 25.17-22 * **9:6:** Num 18.2-6 * **9:7:** Lev 16.2-34 † **9:13:** *Natuhḅuluk pəhəvut* enan, lopəṅjasi, nəmasiav han ṅai ipat. * **9:13:** Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19

gidato vi lan nēmatan; nēda han igol nēlodat imasil hēn datbilotu hēn aGot tovi nēkadun nēmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKristo evi pīsal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gēgat len aYesu hēn lēbikad nēmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKristo imat hēn lēbimakuv dan nēpanisem tonor hēn galito sil nēsaan lotogolgor len na-kel-gati-an ta mō.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nēmatan san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, nēmatan sitenan totos gati, timasparpar.

¹⁷ Husur nēboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nēboŋ tomat, nēsa tokel gati isarpoh.

¹⁸ Bathut enan, len nēda ŋai na-kel-gati-an ta mō aGot tolav mai aMoses etubat um.

¹⁹ Nēboŋ aMoses tokel ur pīs nakelean todaŋ gail mai nēvanuan pīsi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nēpashēt nahisop, ale etur hēni len nēda hebuluk mai nēda hinani mai nēwai, ale ebil hēni hēn nēda bēgiris nalobulat mai nēvanuan gail pīsi.

²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nēda hēn na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”[‡]

²¹ Len naŋvide tomaiēnan, igol nēda egris naim nētaṗolen mai natit pīsi hēn nalotuan lotosuh ei.*

²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hēn nalotuan gail luveveu len nēda, pēpadaŋ natit pīsi. Husur asike nēda bisel, imabe? AGot asike eruḅat nēsaan dan nēvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nētaṗolen len navile eg a pan mai natit pīsi lotosuh lan luveveu ŋai len nēda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nēgarutian hēn natit gail len nēmav. Natit gail kitin len nēmav, nēda herivatvat sanor hēn biḡol lēbiveveu, be naviolan tovoi masuṽ sēhori ŋai inor hēni.

²⁴ Husur aKristo sabīs len Naut Tolo Masuṽ nēvanuan toum hēni len navēlalito. Naut enan ehum nēgarutian ŋai hēn Naut Tolo Masuṽ len nēmav. Be aKristo ebiis len nēmav kitin, ale gagai isor sidato len nēhōn aGot.

²⁵ Gai etile dan aḅiltihai tutumav tolav nēda savi ehan, ale toḅis len Naut Tolo Masuṽ len nasihau pīsi. AKristo sabīs len nēmav hēn bētutumav daŋir hēn gai.

²⁶ Tēmaiēnan, aKristo tēmasmat vēha-sōsōḅur van, tuḅat len natuḅatan hēn navile a pan. Be gagai, len nēboŋ hēn nanōŋan hēn navile a pan, evisi vēha-sua tovi namēkot hēn bētutumav hēn gai hēn ḅilav kuv nēsaan.

²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ nēboŋ tonor hēn gidat visusua datḅimat. Len nēboŋ enan dereh dateil len nēhōn aGot len nakotan san.

²⁸ Len naŋvide tomaiēnan, aKristo am imat, etutumav vēha-sua tovi namēkot hēn gai, hēn ḅilav kuv nēsaan sinēvanuan lotosōḅur. Dereh tegēm tētas, be savi mōs nēsaan sidato. Dereh tegēm hēn ḅilav nēmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotolōŋon masuṽ hēn lēberisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nēmōl hēn natit gail lotovoi lēbēgēmai, be nēmōl savi natgalenan kitin. Naut kēmas ahai tutumav totutumav len nasihau pīsi, natutumavan galenan lodēdas lēbiḡol alat lotogēm hēn lēbilotu, lēḅinor len nēhōn aGot.

[‡] 9:20: Exo 24.8. Nēboŋ aMoses tokēmaiēnan, esēŋav hēn na-kel-gati-an siGot ta mō. * 9:21: Lev 8.15

* 9:22: Lev 17.11 * 9:28: Isa 53.12

2 Natutumavan galenan lətaləboi lətagol nəvanuan gail lətanor len nəhon aGot, natutumavan lətanor. Husur alat lotolotu lətanor vəha-sua tovi naməkot len nəhon aGot, asike lətaləhoj təsa len nəlolit sil nəsaan am.

3 Be nəlolit nəmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ηai ke, lotonau təlmam hən nəsaan salito len nasihau pisi.

4 Husur nəda həbuluk mai hinani edədas bilav kuv nəsaan boη ideh.

5 Imagenan, nəboη aKristo togəm vi lan navile a pan, ike, "Gomətahun natutumavan hən narivatvat mai naviolan, be goutaut hən nibegw hən nəbeviol həni.

6 Lopəjas kavkav hən narivatvat gail len natutumavan, loviol hən natit gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan salito, wake gəsahəhəvur.

7 Beti nuke, 'Got, ginau bogai.

Nogəm hən nəbigol nəsa gotoləhojoni,

hum lototos husur ginau len nalobulat tobul.' **

8 Metəkav aKristo ike, "Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəjas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsahəhəvur hən gail" (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

9 Beti aKristo ike, "Ginau bogai, nogəm hən nəbigol nəsa gotoləhojoni." Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta mō hən bəsəjav hən na-kel-gati-an veveu.

10 Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləhojoni nəboη totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

11 Akis ahai tutumav gail pisi loil təban nəmel tutumavan, loun len naloutan, lotutumav tabtab hən natit gail lotopitpitov. Be natutumavan hən natgalenan saləboi bəkəkas kuv nəsaan boη ideh.*

12 Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ηai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən bikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot.

13 Len naut enan itoh vir aGot bigol naenemi san gail ləbevi ut kəmas, hum nakes toriη narien gəlar lan.*

14 Husur, len natutumavan enan tosua ηai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləbevi esan səbon.

15 ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaienən. Husur ike,

16 "Ale ginau Nasub aGot nekəmaiegai ke,

Len nəboη bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.

Dereh neriη nalo sagw gail len nəlolito,

ale nitos gat gail len nənauan salito."†

17 Beti ike,

"Nəsaan salito mai natit lotogol gail tobur kotov nalo,

asike nunau təlmam hən gail boη ideh am."**

* 10:7: Psa 40.6-8 * 10:11: Exo 29.38 * 10:13: Hən naves 12-13, ris Psa 110.1

† 10:16: Jer 31.33. Ipru 8.10. A mō aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan.

31.34

* 10:17: Jer

¹⁸ Imaienan, nəbən aGot toruḅat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadələmian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḅuri-an hən datḅebis len Naut Tolo Masuṽ len nəmav.

²⁰ Len nəmatan san aYesu esəŋav hən naḅisal veveu, naḅisal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuṽ.

²¹ Ale husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal toil a mo hən naim siGot,

²² dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadələmian kitin. Husur aKristo igol nəda hən egiris nəlodato hən datḅiveveu, asike datoləŋon isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.*

²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datḅeriŋ nəlodat len aGot hən ḅigol nəsa tokel gati.

²⁴ Datinau naḅisal gail hən datḅevi tarhət sidat gabag hən datḅeləmas bun gidat gabag mai hən datḅigol natit tovoi gail.

²⁵ Sa-nələdat tiḅov hən nəbonḅonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləŋon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəbən siNasuḅ ḅegəm pəpadan.

²⁶ Datḅeləboi nakitinan tia, ale datḅilekis hən datḅigol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi ḅekəkas kuv nəsaan.

²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən ḅihan ḅis naenemi siGot gail balai.*

²⁸ Avan ideh tomətahun ḅigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləḅikel koti ke tomaienan, imat sile, nalolosaan eḅuer.*

²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNaton aGot, lotonit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor mədas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaienan, inor hən ləḅipanis vəsa tibatbat.

³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naḅurpuran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasuḅ aGot dereh tisaḅ səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.”*

³¹ Nəvanuan ḅitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enan ḅemətahw habat lan.

³² Be mitinau təlmam hən nəbən ta mo gail, nəbən naḅial hən na-kel-uri-an tovoi totuḅat mias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəbən məttoḅan ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an.

³³ Len nəbən galevis nəvanuan losəvar gamito, lomədas tabtab hən gamito len nəhon nəvanuan gail. Len nəbən tiḅe am mətovi tarhət silat alaten lotomədas masuṽ hən galito.

³⁴ Mətukatəḅol hən na-ləŋon-isa-an silat lototoh len naim ḅəbaŋis. Nəbən alat lotoil a mo lototariv kukuv ḅis natit samit dan gamito, mətudaḅ həni len nakemkeman, husur mətoləboii tia ke, gamit mətukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai.

³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadələmian samit satimasig husur nakonḅurpuran han etibau.

³⁶ Mitimaskad nə-daŋ-ḅuri-an hən ke, nəbən məttoḅol nəsa aGot toləŋon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati.

* 10:22: Eze 36.25 * 10:27: Isa 26.11 * 10:28: Deu 19.15 * 10:30: Deu 32.35-36

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
 “Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
 ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,
 husur erinj nəlon len ginau.

Ale bərus təlmam, asike nohəhəvur həni.*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad
 nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

11

Nadəlomian

¹ Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-ləboi-buni-an ke nəsa dattovatvat
 viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an
 ebuer.

² Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a
 pan mai natit pisi am. Imaienan, len nəsa datsaləboi datberisi, aGot igol natit
 pisi dattoləboi datberisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aʋan. Len nadəlomian aApel etutumav hən
 naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal
 suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhəvur hən naviolan san. Ale naut kəmas
 aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan
 ideh səsab niben husur aGot ilav kuvi.* Husur a tahw hən tolav aEnok vi
 məhat, aGot ikel koti ke tohəhəvur həni.*

⁶ Ale nadəlomian beβuer len nəvanuan, edədas bigol aGot behəhəvur həni.
 Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai
 toviol hən nakonpūruran mai alat lotopuspus kitevi hən ləbələboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len
 namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nək
 hən bəsusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah
 isab səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot erinj ke aNoah inor len
 nəhon bathut nadəlomian san.*

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən bigole. Nəboŋ
 aGot tokisi hən berinj naut totohtoŋ lan hən bevi lan naut aGot tokel gati ke
 tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut bevi lan!

⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaṗolen hum ametḃos, len
 naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai
 aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an
 siAraham.*

¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai,
 aGot togarut nəplən han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi beḡəm vi tata,
 naut kəmas tovi haʋut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len
 nabunusian siAraham, gai eləboi berinj nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an
 maii.*

* **10:38:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:** Gen 5.24

* **11:7:** Gen 6.13-22 * **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22

* **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2

¹² Naut kəmas aAraham tovi haʋut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoʋur. Lusobur hum narŋeso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas beʋururŋ gail.*

¹³ Nəvanuan galen piŋi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləbikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləbēgəmai, ale lohəhaʋur. Ale lukel koti ke lotovi meʋos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən bēgəm vi naut a im salito.

¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətələboi lətətəlmam vi lan.

¹⁶ Avil loləŋon masuʋ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaʋur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua nŋos galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke beʋunus tas nadəlomian siAraham ke bīmabe, aAraham, len nadəlomian san, eviol hən alsak hən bəʋutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisobur, gai eutaut hən bəʋutumav hən anatan tosua ŋai,

¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan samŋ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*

¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi biŋol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datbike, ehum aAraham tokad tətəs hən alsak totəlmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadəlomian, alsak eus aGot hən biʋoi hən anatan gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləbēgəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadanŋ hən aJakop bimat, len nadəlomian, eus aGot hən biʋoi hən anatan aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

²² Nəboŋ pəpadanŋ hən aJosef bimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

²³ Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbeʋur kotov nalo sekiŋ.*

²⁴ Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbəkisi hən anatan anatvavin aFero.†

²⁵ Emətahun nəsaan husur toŋol nahəhaʋuran toŋidol ŋai, be ilekis hən bikatəpəl hən nəmauran todan nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.

²⁶ Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaʋur hən beləŋon bisa nŋos Kristo bēgəmai, səhor hən bikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpʋrʋuran aGot beviol həni maii balai.

²⁷ Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naʋisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡

* **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12 * **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpru gail lomətahun ləbehusuri hum nəvanuan na-il-a-nŋo-an.

28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aņel hən nəmatan asike b̄ibar ahai a m̄o salit gail.*

29 Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboņ alat a Ijip lotoke ləbēhusur galito, lomun, lumat p̄isi.*

30 Nəboņ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariboņ toməlvru, len nadəlomian, nəvəd hən nabiltivile enan iteh.*

31 Mitinau aRahap toņur hən niben. Nəboņ nəvanuan toru artomətan natit p̄isi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhāvur hən artotoh maii. N̄a len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

32 Ikad isoḅur am hən nəbikele, be namityal eḅuer hən nəḅisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. §

33 Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoḅur. Luḅal mai nakiņ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboņ lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləņoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke ləḅikade. Len nadəlomian lugol nabuņon nalion gail ekəkol.*

34 Lugol nəhab topoņ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naḅu nəḅalan. Ləsədaņ be nədaņan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltiḅalan, luḅal mai navəshəsoltia hən nametḅos gail van lohut galito.*

35 Len nadəlomian, alatpəhāvut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun ləḅipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədəs bun galit van lumat sile. Ludaḅ hən ləḅimat maienan hən ləḅikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̄o husur iḅan hən nəmauran vi sutuai.

36 Ale nəvanuan galevis losəsəloņ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaņisian hən natsen len naim bəbaņis.*

37 Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-niḅelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naḅu nəḅalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupaḅ tite, nəmauran salit idaņ, nəvanuan gail lomədəs tabtab hən galito.*

38 Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a paņ ləsənor kasi hən ləḅitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toḅəḅesw mai len navəhuh gail, losusuah len naburhuvat mai nabur gail len tan.

39 Alatenan ta m̄o, Got isor sal suh galit p̄isi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləḅikade ḅalai galit ideh səkade.**

40 Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta m̄o m̄os gadit p̄isi, hən ke, len naḅonan mai gidato ḅai, galit loləḅoi ləḅikad naḅit na-kel-gati-an p̄isi san.

* 11:28: Exo 12.21-30 * 11:29: Exo 14.21-31 * 11:30: Jos 6.12-21 * 11:31: Jos 2.1-21, 6.22-25

§ 11:32: Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30 * 11:35: 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * 11:36: 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * 11:37: 2Chr 24.21 ** 11:39: Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̄o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləḅikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboņ aGot ḅəsəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail.

12

AGot igol datupanis hæn þevusan gidato

¹ Alatenan ta mō, nēmauran salit ikel kot nadələomian salito len aGot, ale nēmauran salito igol nadələomian sidat idan̄ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiļuoh enan tahum lotodar vis gidato len nēgamgaman hæn nēmauran, datebubulan natit pisi tomēlas gat gidato, mai nēsaan tomədmədau hæn dattovisvis lan. Ale len nē-dan̄-þuri-an datigam len nēgamgaman aGot toriŋ gidat lan.

² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadələomian sidato. Evi gai tovurvur nadələomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan̄ þur nēmatan len nēhai balbal, nahur sasa hæn nēmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nētarhət nēmatu hæn nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ þur nahur sasa len navəlan nēvanuan nēsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hæn asike mət̄bikad na-ləŋon-isa-an len nələomito, asike nələomit biþov hæn nēmauran samito.

⁴ Mət̄ubal hæn nēsaan biŋon̄ len nēmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan.

⁵ Ale nələomit ibon̄boŋ hæn nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatum gail hæn biŋol mət̄beləŋon biŋoi am len nələomito. Ike,

“Natugw, saginau naþusanan hæn nəpanismen siNasuþ aGot
hum tovi ut kəmas.

Nəboŋ þesivoh len gaiug,
sa-nələm̄ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,
Nasuþ aGot evusan alat gai toləmas bun galito,
ipansem galit pisi

gai todaŋ hæn lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidaŋ þur naþusanan hæn nəpanismen, husur navide aGot tokade len gamito esurñan mət̄tovi anatum gail. Mət̄unau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hæn þevusanani a? Ao!

⁸ Anatum aGot gail pisi lukad naþusanan hæn nəpanismen. Be þevuer len gamito, mət̄ovi natətai naþisal, mət̄savi natun kitin.

⁹ Gidat pisi datukad atəmadat gail hæn navile a pan. Lupansem gidat hæn læþevusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hæn aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len navəlan hæn datþimaaur!

¹⁰ Atəmadat gail lupansem gidato len namityal galevis ŋai mōs nanoran hum tovi len nənauan salito. Be aGot ipansem gidato mōs nanoran hæn þevi tarhət sidato hæn datbikatəþol hæn nəboruan san.

¹¹ Nəboŋ nəpanismen mōs nanoran tobar gidato, naut kəmas toþusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhəvur həni, husur eþəŋas! Be a tahw, iþan hæn natəmat mōs alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsə tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navəlamit lotomərav sədan̄, nakobkob nariemit lotogau, lidaŋ!

¹³ “Mitigol naþisal gail linor mōs nalohriemito,” hæn alat lotogau asike narielit bətiles, be hæn læþimaaur.*

Səsəloŋ husur naləlagauan aGot tokele

* 12:2: Psa 110.1   * 12:6: Pro 3.11-12   * 12:13: Hæn naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26

14 Mætehis hæn mætþitoh len natēmāt mai nēvanuan þisi; mætehis hæn mætþidan len aGot, mai hæn mætþevi esan sæþon ηai. Avan ideh asike þidan len aGot, asike þevi siGot, mætunau ke þeris Nasuþ a? Ao, asike erisi þon ideh.

15 Mætelələgau hæn gamit ideh asike þetəgau suluv navoian aGot toviol kəmas hēni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboη totov, igol nəmauran samit idan, ale emədas masuv hæn isobur.*

16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesumian aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a mo, be idam hæn na-il-a-mo-an san hum ahai a mo, hæn bihan nasiloh nəhanian sua.

17 Mətoləboi ke, a tahw aEsau eləjon ke atəman teus aGot hæn þerij navoian lan hum ahai a mo, be ikad namətahusian ηai. Naut kəmas aEsau totanji, edədas þegəgel hæn navit nəsa togle tia.†

18 Mətsəgəm vi lan nəvehuh məttoleboi mətþibari hum alat seIsraēl ta mo. Galit lovi lan Nəvehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan ivas galito.

19 Losəsəloη hæn nəwalan hæn nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəloη hēni loηir aGot hæn asike þikel nasoruan ideh am.‡

20 Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh bibar nəvehuh egai, mitimastubuni.”*

21 Nəboη aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsəgəm vi lan nəvehuh enan.

22 Be gamit mətogəm vi lan Nəvehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aηel lotosəbur vəsa lubonbon len nabiltikəkeman.

23 Mətogəm vi lan nəbonbonan silat lotovi natun aGot, ahai a mo san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hæn aGot tokot hæn nəvanuan þisi. Mətogəm hæn nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon.

24 Mətogəm hæn aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§

25 Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ηai, ale alat seIsraēl lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaienan, gidato datþipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boη ideh.*

26 Len nəboη enan nadolon aGot ekur hæn navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hæn navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ηai, be nəmav am.”*

27 Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit þisi ta mo aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hæn ke, natit ləsakur ηai ləþipat tin.

28 Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hæn natohan pipihəbələn todədas þekur, husur natenan, datepul hæn nasipaan, ale datilotu hæn aGot len navide gai þehəhəvur hēni, datilotu hēni len namətahwan mai nəmarηmaηan hæn nəyalalan san.

* 12:15: Deu 29.18 † 12:17: Hæn naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ 12:19: Hæn naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * 12:20: Exo 19.12-13 * 12:21: Deu 9.19

§ 12:24: Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * 12:25: Exo 20.22 * 12:26: Hag 2.6

29 Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan punpun natit pisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

1 Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab surñan məttovi latmivān.

2 Sa-nələmit tibonborj hən mətəhəhəvur hən nametbos bitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaianan hən nametbos gail, lukad əjel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.*

3 Sa-nələmit tibonborj hən alat lototoh len naim bəbanjis. Mitinau galito, nələmit titanjis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbanjis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləjon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəjasan salito topat len nibemito.

4 Gamit pisi məterij nəlahan a məhat len nənanuan samito. Sa-nəmel hən nəlahan tebiñbiñal, namilen ke, alarmisoan aridañ len nəlahan səlaru. Husur aGot dereh tisañ səhoti ke, nəvanuan toğol naitian tobur kotov nəlahan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

5 Len nəmauran samito samteləjon masuṽ hən nəvat, be mətəhəhəvur hən nəsa məttokade. Husur aGot ike, “Asike noriñ gamit borj ideh,

asike noriñ gabulan gamito.”*

6 Imaianan asike nomətəhw hən nəbike, “Nasub evi na-vi-tarhəte-an sagw, asike nomətəhw.

Asike nomətəhw len nəsa nəvanuan rjai toləboi biğole hən ginau.”*

7 Mitinau təlmam hən alat lotoil a mo hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau nəvit nəmauran salit gail, ale nədələmian samito tesurñan nədələmian salito.

8 AYesu Kristo sagəgel borj ideh, imaianan rjai nino, daməjai, vi sutuai.

9 Imaianan napusanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* İvoi hən mətbikad nədəjan len nələmito, nədəjan toğəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

10 Ahai tutumav gail ləum len naim nətaəpolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsaləboi ləbihan ei.*

11 A mo əbiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuṽ hum naviolan hən bəkəkas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be ləpəjas pis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaəpolen gail lotokir lan.*

12 Len nəvide tomaianan, aYesu am evivile dan nabiltivile, eləjon isa habat, imat hən nəda han bikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləbevi siGot səəon rjai.*

13 Imaianan datevivile dan naut naim nətaəpolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datbikatəpol hən na-ləjon-isa-an san. Namilen ke, dateriñ nalo

* **12:29:** Deu 4.24 * **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3 * **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A mo ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləbihani. Namilen ke, alat lotohusur nəvide hən nalo ta mo hən ləbivevu, o hən ləbinor len nəhon aGot, lodədas ləbikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datbikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20

silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləbisor mədas gidato hum lotogole hən gai.

¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad nabiltivile hən datbitoh tin lan vi sutuai; be datudonj kitev naut a im bəgəm balai.*

¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naʋit nabuʋodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

¹⁶ Ale sa-nəlomit tibonʋon hən mətʋigol navoian, mai hən mətʋevi tarhət silat lotomidol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhəʋur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a mō hən gamito len Nasuʋ lotokele, məteriŋ gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləbēum len nahəhəʋuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tuʋ tabtab mōs ginamito. Namtoləboi buni ke nəlōnamit imasil, ale namtolənon masuʋ hən namtʋikad naʋide tonor ŋai, len natit ʋisi namtʋigole.

¹⁹ Nolənon masuʋ hən mətʋisor tuʋ ke, aGot tidam hən natəlmaman sagw hən nəbəgəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nabiltivanuan tokətkəta təban nasip̄sip̄, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmat tigol mətepul hən natit ʋisi tovoi tonor hən mətʋigol nəsa tolənoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit ʋisi bəhəhəʋur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadəlomian nolənon masuʋ hən mətʋesəsəlonj husur nasoruan sagw hən ʋigol mətʋələnon ʋivoi am len nəlōmito, husur naləbulat napisulan egai nototosi van hən gamito, epitol ŋai.

²³ Nuke məteləboi ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbanj̄s. Gai bəgəm tutut, dereh nitah maii hən namr̄bəgəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan ʋisi lotoil a mō hən gamito, mai nəvanuan ʋisi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit ʋisi.

* 13:14: Ipru 11.10, 16 * 13:23: Uman 16.1

James

Nalobulat napolisulan aJames totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJames, aʋan aYesu matmat, toil a mō hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai naKristen gail naʋide tovoi hən ləbikade hən ləbidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJames itos nalobulat napolisulan egai mōs ase?

Itosi mōs naKristen gail len naut pisi.

AJames itosi ŋais?

Hum ma totosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJames ikel na-ke-ivoi-an mai naJu gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran biɖaŋ, ɖaŋ buri. Gəbʌke gəbʌgol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋŋonian samʌ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəlŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhŋ galit am. Asike gəbʌlɔlosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilɔlosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole eʋusani ke gukad nadəlomian len aGot o eʋuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naʋide avan ideh tokade eʋusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eʋuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naʋide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor məɖas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətʌeləboi nəsa tovoi be asike mətʌbigole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol mətʌtoləŋŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən bigole. Samtikoblen məɖas gamit gabag. Toh məɖau, ɖaŋ bur na-ləŋŋon-isa-vəsə-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuʋ mōs gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh biɖal sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hən aGot berubət nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aJames notovi naslev siGot mai siNasub aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar toşəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh ʋisusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mətʌbetut len natit tiltile ləbʌgol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai.

³ Bathut mətoləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-ɖaŋ-buri-an len gamito.

⁴ Nauman hən nə-ɖaŋ-buri-an timasvan van vəhav, hən ke nəboruan samit binor buni, asike nəɖaŋan hən nəboruan samito bəmʌdol boŋ ideh.

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19

⁵ Gamit ideh bipar mitisau hən nəmauran tonor mai nəvide tovoi, ivoi ke teus aGot həni, * gai toviol masuṽ mai nəvanuan p̄isi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile.

⁶ Nəboŋ gəbeusi, usi len nadələmian, nələm̄ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eṽuvi vi məhat, epus, evi pan.*

⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasub̄ bilav natideh maii,

⁸ ikad nənauan toru, edədas bəhusur nəp̄isal tosua ŋai, nəmauran san ipat ləvələv.

Naməsəl mai nəvanuan topul hən natite

⁹ Nəvanuan nadələmian ideh bevi ut kəmas o bevi məsəl len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhaṽur, husur aGot eputsani tia.

¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot biḡol gai bevi ut kəmas, ivoi ke tehəhaṽur həni, husur dereh nəmauran san tem̄idol hum napusit nalioi.

¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun nalioi; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis sobuer həni van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hən nəsaan

¹² AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləbiḡol kitev nadələmian san ke imabe. Nəboŋ biḡan̄ bur gail, dereh aGot tilav nəprais hən nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alət lotoləmas buni.

¹³ Avan ideh, natit biḡaltal ke tigol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas biḡaltal ke aGot tigol nəsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nəvanuan gail ləbisa boŋ ideh.

¹⁴ Avil nəvanuan v̄isusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke tigol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut.

¹⁵ Beti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tibau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, samtedələm nagəgərasan husur aGot!

¹⁷ Naviolan p̄isi lotovoi, naviolan p̄isi lotonor buni, logəm len aGot a məhat toḡol nam̄ial p̄isi len nəmav. AGot sagəḡel hun nəm̄ol torusərus.

¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datbəhum nəvit metəkav len natit p̄isi gai toum həni.

Nasəsələŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, məteləboi səhot nategai: Gamit p̄isi məteutaut tabtab hən mətbesəsələŋ, samtisaṽsaṽut hən mətbisor, samtisaṽsaṽut hən nələmit biḡan̄paŋ*.

²⁰ bathut nələl paŋpaŋ sinəvanuan edədas biḡol səhot nanoran aGot toləŋoni.

²¹ Imagenan, bubulan nəbiŋbiŋalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nələmit temədau ale səsələŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nələmito, husur eləboi bilav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsələŋ kəmas həni ŋai. Mətbesəsələŋ həni be asike mətbiḡol husuri, mətogəras səbomit hən gamito.

²³ Avan ideh tosəsələŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esum̄an nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakələs.

* 1:5: Pro 2.3-6 * 1:6: Nəvanuan nəlon touri egəḡel tabtab hum nahit togəḡel hən nətau han. † 1:11:

²⁴ Nəboŋ toris nəhon tonon, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon ibonboŋ hən nənahənah hən.

²⁵ Avil nəvanuan tobunus vahvahir nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan bəbunus tabtab həni, asike nəlon biŋonboŋ hən nəsa tobunusi, tosəsəlon həni, be biŋol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.*

²⁶ Avan ideh binau ke aGot tohəhəvur hən nalotuan san, avil asike biwol hən nasoran san bivoi, eġeras gai gabag ale nadələmian san evi naut kəmas.

²⁷ Nəvide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuŋ, imaiegi: Kətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sarŋ.*

2

Gigol tepitov van hən nəvanuan pisi

¹ Bathudud sagw, husur məttokad nadələmian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasuŋ toyalyal, nəvide samit gail tepitov van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

² Nəboŋ məttokad nəbonbənən, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan bəġəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, bəġəmai, mitimab hən ġəlaru?

³ Mətbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mətbikel maii ke, “Naut tovoi eġai, ġebətah ġeġai,” avil mətbikel mai naməsəl ke, “ġeil ei o ġebətah len tan bathuriegw.”

⁴ Mətbigol bimaianan, mətopəpəhw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoŋ-həni-an samito isa husur nənanuan hən nəsaan məttokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit pisi, səsəlon! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləbepul hən nadələmian, ale hən ləbikad natohan pipihəbəlan balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade.

⁶ Wake gamito, mətomədas naməsəl gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh!

⁷ Galit lusor mədas nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən məttoŋvati husur məttovi esan.

⁸ Mətbigol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “ġeləmas bun nəvanuan totoh pəpadarŋ hən gaiug surŋan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

⁹ Avil mətbeputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaŋ səhoti ke məttovi nəvanuan na-ḅur-kotov-nalə-an.

¹⁰ Husur avan ideh togol natit pisi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosa ŋai, gai eḅur kotov nalo kavkav, ale inor hən biŋpanis sile.

¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toḅur kotov nələhan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike ġəbġigol naitian toḅur kotov nələhan, be

* **1:25:** Nalo aJames tosor husuri savi nalo pisi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu todar ke datimashusur tabtab həni. * **1:27:** Isa 1.17, 23 * **2:1:** Job 34.19; Lev 19.15 * **2:8:** Lev 19.18 * **2:11:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sarŋ o naləŋonian sarŋ ŋai.

gəb̄igol nəvanuan bimat husur naləŋonian sam̄ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.*

¹² Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoḅ hən nəmauran sam̄ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəloḃ am.

¹³ Husur asike nəloḃ b̄itan̄is nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəḅoŋ b̄ekəta bunus nəsa gotogole. Be nəloḃ b̄itan̄is nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titan̄is gaiug nəḅoŋ b̄epəpəhun navoian dan nəsaan.

Nadəlomian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəb̄ikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh hən b̄eḅusani, nadəlomian sam̄ evi tarhət sam̄ mabe? Nadəlomian tomaienān edədas bilav kuv gaiug dan nəpanismen.

¹⁵ Aḅaḅ o aḅavinem̄ len nadəlomian b̄ipar hurabat o hanian akis,

¹⁶ ale gamit ideh b̄ikel maii ke, "Ivoi, natəmat tipat len nəloḃ, gitoh tunətun ale hanukub," be asike gəb̄ilav nəsa tom̄idol həni maii, govi tarhət san mabe?

¹⁷ Len naḅide tomaienān, nadəlomian b̄ipat səḅon, asike b̄igol natideh, nadəlomian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh b̄ike, "Gaiug gukad nadəlomian, ginau nugol natit tovoi gail." Ale dereh nisor vari ke, "Gəb̄eḅusan nadəlomian sam̄ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsa tovoi notogole, dereh neḅusan nadəlomian sagw."

¹⁹ Gəb̄edəloḃi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be natəmat gail am lodəlom natenan, ale lomətahw, lupab lan.*

²⁰ Gumelmel! Gəsaləḅoi səhoti sal a? Nəḅoŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan savi natideh.

²¹ Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsa hən aGot toriŋi ke tonor len nəḅon? AGot eriŋi ke aAraham inor len nəḅon nəḅoŋ aAraham toviol hən aIsak, anatan, len nəmel tutumavan.*

²² Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsa togole aroum ḅonḅon. Nəsa togole evurvur nadəlomian san.

²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, "AAraham edəlom nəsa aGot tokele, ale aGot eriŋi ke aAraham inor len nəḅon husur nadəlomian san,"* ale aGot ekisi hən abubur san.*

²⁴ Imasil ke aGot eriŋi ke nəvanuan inor len nəḅon husur nəsa nəvanuan togole, savi husur nadəlomian nəvanuan tokade lan ŋai.

²⁵ Imaienān am hən aRahap, napəḅavut ta Jeriko ta m̄o toḅur hən niben. AGot eriŋi ke inor len nəḅon husur nəsa alitenan togole nəḅoŋ tosusuan ahai pispisul gail ale tosəvat galit vi lan naḅisal tile sua.*

²⁶ Nəḅoŋ nanunun toḅuer len nəvanuan, niben imat. Len naḅide tomaienān, nəḅoŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̄

¹ Bathudud nadəlomian, gamit isoḅur samtegəḃ vi hai ḅusan. Mətevis ŋai. Husur mətoləḅoi ke dereh aGot teḅunus kitev nəsaan len nəmauran mai napusanan sinamit namttovi hai ḅusan, səhor nəvanuan tile gail.

* **2:11:** Exo 20.13-14; Deu 5.17-18 * **2:19:** 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * **2:21:** Gen 22.1-14 * **2:23:** Gen 15.6 * **2:23:** 2Chr 20.7; Isa 41.8 * **2:25:** Jos 2.1-21

² Len naŋide tosoḅur gadit piŋi datusab van. Avan ideh asike biŋor biŋa len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləḅoni, eləḅoi biwōl hən gai gabag kavkav.

³ Nəḅoḅ datḅerij natuhmetəlai len nabuḅon nahos hən biḅol nəsa datḅeləḅoni, datoləḅoi datbiwōl hən niḅen kavkav.

⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləḅoi biwōl hən nəwag enan hən natuhḅos wolwol ḅai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləḅoni, naut kəmas nəlan toḅaḅ.

⁵ Len naŋide tomaiənan namean nəvanuan evi natuhtit ḅai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləḅoi ḅepəḅas nabiltililihai.

⁶ Namean nəvanuan toŋor ehum nəḅab enan. Len niḅen nəvanuan, namean evi nəkadhut naŋide hən nəmauran tiltile piŋi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav. ASetan etuḅ namean nəvanuan hən nəḅab nəmatan ale namean nəvanuan epəḅas piŋi naḅisal hən nəmauran san kavkav.

⁷ Nəvanuan eləḅoi biḅol narivatəvat mai nəman mai natit tokələh mai natit tomaur len tas lototiltile ləḅḅehusur nəsa toləḅoni.

⁸ Be səkad avan ideh toləḅoi biḅol namean ḅehusur nəsa toləḅoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toḅuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan.

⁹ Nameadato isal suh Nasuḅ, aTəmadato, ale nameadat enan ḅai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosuḅan gai.*

¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar piŋi arovivile len nabuḅon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natanan satimaiənan.

¹¹ Nabəko toŋua ḅai eḅuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao!

¹² Bathudud sagw gail, nəḅai nafik iḅan hən naoliv a? Ao! Nəḅau nakrep iḅan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas ḅeḅuv hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləḅoian a? Bikade, tiḅarḅar len naŋide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit piŋi togole, igol gail len nəlon toḅəḅau, səḅau gai.

¹⁴ Avil len nəlomitə məḅbikad nə-taḅulol-bulosi-an, məḅḅinau masuḅ hən gamit səḅomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboḅ hən məḅbiŋor mədas nakitinan.

¹⁵ Husur namitisau tomaiənan sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail.

¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan toḅul hən nə-taḅulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuḅ hən galit səḅolito, naut enan ikad nətaḅtaḅoran mai naŋide hən nəsaan tiltile piŋi.

¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveu buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səḅaihai be eutaut hən ḅesəsəloḅ hən nəvanuan tile. Nəlon itaḅis masuḅ hən nəvanuan tile, ale len natit piŋi togole iḅan hən naḅit tovoi. Iḅol epitoḅ van hən nəvanuan piŋi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh.

¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol nabonan ke səkad nəḅalan am, ehum galit lumabul namisurhut toḅov, toḅan hən naḅite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləḅoni

* 3:9; Gen 1.26-27

1 Nəbalkabaŋan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləŋonian samit səbomit gail lotoliv gamito. Naləŋonian galenan luḅal len nibemito mai nəlomit.

2 Mətoləŋon nəsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas mətbikade; imaienan mətovitvıtuh, mətubal, mətugol nəmatan mōsi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni.

3 Ale nəboŋ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi mōs navoian; mətoləŋoni ŋai mōs biŋol na-ləŋon-ivoi-an len gamit səbomito.

4 Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriŋ asoan hən biŋoh mai naulumān tile! Nəboŋ məttogəm vi bubur sinavile a pan, məttogəm vi enemi siGot. Mətsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən bevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot.

5 Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋi len gidato, ilekol masuḅ hən gidato. Mətunau ke natosian san isor kəmas a? Ao!

6 Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədau, ləsənau galito.”*

7 Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ buŋ natəmat ale dereh tigam dan gamito.

8 Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit məttokad nənauan toru, mitigol nəlomit tiveveu.*

9 Mitilolosa, mititaŋ, namətarur samit gail liŋel! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan.

10 Nəlomit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh tēputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

11 Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh biŋor mədas nəbathudud nədəlomian ideh, biŋaḅ səhoti ke biŋa, gai isaḅ səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navəlaḅ hən gəbikə ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai.

12 AGot səḅon ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi bepəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səḅon ŋai eləboi biŋav kuv gidato hən datbimaur, gai səḅon eləboi biŋol datbimasig. Be gaiug savi hən gəbikə nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

13 Mətesəsəloŋ, gamit məttoke, “Daməŋai o pelan datevi lan nəbilitivile ea. Ale dateum ei len nasiĥau tesua, dateḅur natit gail, puŋ həni, ale dereh datesəhor nəvat tiŋəbur.”

14 Samtekəmaienan husur mətsaləboi nəsa bevisi pelan.* Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut tobanuḅanw, ale sədareh toməkaskas.

15 Ivoi am hən mətbikə, “Nasuḅ beləŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.”

16 Be gagai len nənauan ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an piŋi tomagenan isa vəsa!

17 Imaienan, nəboŋ məttoləboi nəsa tonor hən mətbigole be mətsagole, mətugol nəsaan.

* 4:6: Pro 3.34 * 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hən naves 13-14, ris Pro 27.1

5

Nalələgauan van hən alat lotopul hən natite

1 Mətesəsəlon, gamit məttopul hən natite! Mititan, məteis husur na-ləjon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito.

2 Nasugurtit məttopul hən iřmōm tia, nahurabat samit gail, nəbarřmōm ikat tətər gail gol ke lumadurdur tia.

3 Nagol mai nasilva məttoşah tuani itař tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboř hən nanořjan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.*

4 Nau nəsa məttoşole! Mətsařur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke nařurřuran salito mətsařuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəşəņel gail len nəmav, esəsəlon hənı.*

5 Len nəmauran samit topul hən nakontite hən navile eg a pan, mətugol natideh məttoləřoni. Hum nəbuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboř hən nəmatan.

6 Mətusab səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətbinorj dani.

Toh mədau husur na-ləjon-isa-vəsa-an

7 Imaianan bathudud nadələmian, susumar len na-toh-mədau-an vir nəgəman siNasub. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus beus len nəboř han, hən natit pisi lototov len tan ləbiřan hən nařit tovoi.*

8 Gamit am mititoh mədau tebəlav, məteil gəgat len Nasub husur nəgəman san egəm pəpadan.

9 Bathudud nadələmian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasub bişab səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai bəpəpəhun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

10 Bathudud nadələmian, hən mətbeləboi na-toh-mədau-an tobəlav len na-ləjon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Nasub. Ale mitigol tətöř hən galito.

11 Datunau alat lotodař bur na-ləjon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəlon ləboi nə-dař-buri-an siřop, ale mətoris ləboii ke husur na-ləjon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasub aGot ivoi masuř hənı.* Husur nəlon Nasub itařjis masuř hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

12 Bathudud nadələmian, a məhat hən natit pisi, samtikel nəhes ideh hən bita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” řai hən evoi, mitike, “Ao” řai hən ao, hən asike aGot bişab səhoti ke mitimaspanis.*

Mitoris tuř len nadələmian, mətevi tarhət gamit gabag

13 Gamit ideh beləřon bişa masuř, timassor tuř. Gamit ideh behəhařur, timassal suh aGot len nəbe gail.

14 Gamit ideh bəməşah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuř mōsi, vəhasi hən naoil len nahəsan Nasub.*

* 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Mak 6.13

¹⁵ Ale na-sor-tuŵ-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasuḅ tigol timaur. Ale atenan ḅigolgol nəsaan, Nasuḅ dereh teruḅati dani.

¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nəsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuŵ mōs gamit gabag hən mətḅimaur dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran tosor tuŵ, na-sor-tuŵ-an san ikad nədaŋan totibau, len Nasuḅ eləboi ḅigol natit ḅisəḅur.

¹⁷ AEljah evi nəvanuan sumān gidato, ale isor tuŵ idan hən naus asike ḅeus. Ale naus səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes!

¹⁸ Beti isor tuŵ hən naus ḅeus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iŵan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh ḅipal sob dan nakitinan, ale avan ideh ḅevireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh ḅevireh nəvanuan nəsaan təlmam dan naḅisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aGot ḅerubət nalilisaan san.*

† 5:18: Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45

* 5:19-20: Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aPita totesi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhəvur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsə-an ideh.

Itos nalobulat napisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut p̄isi.

Itos nalobulat napisulan egai ŋais?

Itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuŋ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naŋvide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsə-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudəlaŋian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbōs gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.*

² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttokad nəboruan siGot mōs mətbigol nəsə aYesu Kristo tokele, mətbiveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas həni mai natəmat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-iri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totarjis masuŋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-ləməhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-iri-an tomaur.

⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuŋ len nəmav mōs anatun gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luŋom, asike natideh emədəs gail, asike luwəv.

⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihəvəv gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpoan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totubat nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsəan samito. Evi nəsarpoan enan gai toutaut hən bəvəhoti len nəboŋ naməkot.

⁶ Mətohəhəvur masuŋ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linōŋ.

⁷ Imaienan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbīgol ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgərəs o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan luḡol kitev nadəlomian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai hən bisabi ke toveveu o tokad nəpahsago lan. Be len nənəuan siGot, nadəlomian

* **1:1:** Nəboŋ toke *metbōs* len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi *metbōs* len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

samito esəhor masuŵ hən nagol tomasmasig. Ale nadəlomian samit bəkitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo.

⁸ Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətsarisi boŋ ideh. Naut kəmas mətsarisi, mətorin nəlomit idan lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhəvuran məttokade, nasoran edədas bikel ləboii.*

⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum nəvit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta mō ləpəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan bəgəm hən gamito, aGot bəviol kəmas həni mai gamito. Galit ludon vahvahur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitev hən ləbələboii.

¹¹ Len nəboŋ ta mō lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlölito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa behusuri: naputsanian hən nahəsan mai nəyalyalan san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləbəvisi mai ləbimabe.*

¹² AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta mō ke ləsavi tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan məttomadhasəsəlön həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aŋel gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, məteutaut hən nənauan samito, mətehulahul, təgau gat nəlomit. Ale məterin piş nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bəviol kəmas həni mai gamito nəboŋ aYesu Kristo bəvisi.

¹⁴ Mitigol nəsa aGot tokele hum məttovi anatur gail. Naləŋonian gail lotosa məttokade nəboŋ məttotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail.

¹⁵ Avil len natit pişi mətbigole, mətesuŋan aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san.

¹⁶ Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suŋan ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

¹⁷ Ale aGot, məttokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len nəvide topitoŵ van hən nəvanuan pişi, nəboŋ topəpehun navoian dan nəsaan len natit pişi lotogole. Imagenan, len nəvide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametbəs gail len navile a pan, mətetəjedur bathurien, mətemətahw len nəyalyalan san.

¹⁸ Husur mətoləboi tia ke aGot toŵur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan nəvide kəmas hən nəmauran samito togəm len aTəmamit ta sutuai. AGot səŵur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig.

¹⁹ Ao, eŵuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit pişi,* aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.†

²⁰ AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satubat hən bigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboŋ naməkot galegai nōs gamito.

²¹ Len aKristo mətorin nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toputsan nahəsan, torinji toyalyal. Imagenan, mətorin gat nadəlomian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

* **1:8:** Jon 20.29 * **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26 * **1:16:** Lev 11.44-45, 19.2 * **1:19:** Kol 1.20 † **1:19:** Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan.

22 Nəboŋ məttoŋol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən məbələmas bun nəbathudud nadələmian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidaŋ hən məbələmas masuŋ hən gamit gabag,

23 husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu məttofade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu məttofade dereh tipat vi sutuai bathud ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai.

24 Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,

“Nəvanuan p̄isi lohumi naliol,
nəyalyalan p̄isi lotokade ehun napushət naliol;
naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

25 avil nasoruan siNasuḅ aGot ipat vi sutuai.”*

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovovi lotokel uri mai gamito.

2

1 İmaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitiŋ dan nəsaan p̄isi toŋol nəsənahan. Samtelibliŋon am; samteŋəŋeras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədas nəhəsən.

2 Hum amas mai alikob artomaduḅ tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuŋ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mətbəmuni hən mətbətibau len nəmauran kiŋin topat vi sutuai.

3 Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusaḅ ləboi navoian siNasuḅ, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

4-5 Nasuḅ aKristo ehumi nəvat nəmauran sua m̄os naim siGot, nəvanuan gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi. Məteŋəm hən aKristo hum gamit gabag məttoŋovi nəvat nəmauran gail hən aGot beumi hən naim san hən nəvat galenan hən mətbəŋəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̄osi. Len aYesu Kristo, mətetutumav hən naviolan aGot tohəhəvur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

6 Husur len natosian siGot ike,
“Səsələŋ! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,
toləboi biŋol naim bihav mai binor,
nulekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi,
ale avan ideh toriŋ nəlon lan,
asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”†

7 İmagenan, len gamit məttofad nadələmian, nəvat enan ivoi səhor natit p̄isi, wake len alat səkad nadələmian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,
“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai eŋəm vi vat sua ŋai beləboi biŋol naim bihav mai binor.”*

8 Natosian ikele am ke,

“Evi nəvat toŋol nəvanuan gail ləb̄ipes həbətəw,
nəvat totibau toŋol ləb̄iteh.”*

* 1:25: İsa 40.6-8 * 2:3: Psa 34.8 * 2:4-5: Natutumavan gail aGot tohəhəvur həni lovi naviolan hən nalotuən, nə-sal-suhi-an, nə-sor-tuŋ-an, nə-ləŋon-isa-an m̄os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləŋonian seNunun aGot totoh len nələlito. † 2:6: İsa 28.16. *Naut a Sion* evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * 2:7: Psa 118.22; Mat 21.42; Mək 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * 2:8: İsa 8.14-15

Lupes habetw husur læsagol nesa nasoruan siGot tokele. Len nē-nau-utaut-an san, aGot erinjī sutuai tia hən lēbimagenan.

⁹ Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mətovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mətovi luʋoh hən nəvanuan gai torinj nahəsan lan, naluʋoh san səbōn. Mətumagenan hən mətʃikel ur nāboruan san tovoi mai natit ʃisi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan namial namənas san.*

¹⁰ A mō mətəsvi alat siGot, be gagai mətovi alat siGot. A mō aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

¹¹ Gamit notoləmas bun gamit ʃisi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuʃian nametʃos gail, mətosuʃian alat lototoh len naut savi salito. Imaianan norjir gamito ke, bulatut dan naləŋonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail.

¹² Nəvide hən nəmauran samito len nəhon alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suʃian mətʃogol natit tosa gail, nəbōŋ ləbēris navoian gəbʃigole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəbōŋ hən navisian san.

Gol nesa alat lotoil a mō lotokele

¹³ Hən mətəhusur Nasuʃ, mətəriŋ gamit len navəlan alat lotoil a mō len navile a pan, naut kəmas tovi akiŋ toll a mō,

¹⁴ o agavna san gail. Husur akiŋ eriŋ galito hum agavna gail hən ləbipansəm alat lotogol nesa tosa, be sal suh alat lotogol nesa tovoi.‡

¹⁵ Gol nesa tovoi, husur aGot eləŋon ke navoian mətʃigole tekəkol hən nabuŋon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ŋai.

¹⁶ Mətəsvi slev am be mətumakuv tia. Nəmakuvan mətʃokade, samtinau ke tigoł mətələboi mətʃigoł nesaan ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətʃitoh hum naslev siGot. Nesaan səbənʃis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan mətʃokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mətələboi mətʃigoł nesaan tətəs. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətʃitoh hum naslev siGot.

¹⁷ Mətəputsan nəvanuan gail ʃisi len nənauan samito. Mətələmas bun nəbathudud nadəlomian. Len nalotuan, mətəmətəhw len nəyalyalan siGot. Putsan nakiŋ hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit mətʃovi slev gail, len nē-nau-məhat-həni-an, mitidam hən na-il-a-mō-an simasta samit gail, mitigol nesa lotokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodan taltal, lotosa.

¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləŋonian siGot, mətʃidanʃ bur napəŋasan hən na-ləŋon-isa-an sanor, dereh aGot tehəhəvur hən gamito.

²⁰ Mətʃidanʃ bur nabilasian tonor hən nesaan mətʃogole, mətəsəhor nesa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mətʃidanʃ bur na-ləŋon-isa-an sil navoian mətʃogole, dereh aGot tehəhəvur hən gamito.

²¹ Husur aGot ekis gamit hən mətʃivoi, naut kəmas na-ləŋon-isa-an enan. Igoł aKristo eləŋon isa vəsə mōs gamito hən mətʃigoł tətəv həni, husur nəmel rien.

* 2:9: Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21

* 2:10: Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom 9.25 ‡ 2:14: Hən

naves 13-14, ris Rom 13.1-7

²² Gai sagol nēsaan ideh, nabuŋon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.*

²³ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ toləŋon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, eriŋ gai len navəlan aGot topəpehw tonor hən navoian dan nēsaan.

²⁴ AKristo evus nēsaan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hən datbimakuv dan nədaŋan hən nēsaan sadito, hum dattomat, be hən datbimaur mōs nanoran. Evi niben tomətartar togol məttomaur!

²⁵ Husur a mō mətəhum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hən atenan tokətkəta təban nasipsip gail hən mətbehusuri, gai tokətkəta gol nəlomitə mai nəmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit məttovi pəhaṽut məttoleh, geriŋ gaiug len navəlan asoam̄. Gəb̄igol b̄imagenan, naut kəmas ahaṽut sam̄ asike b̄igol nəsa nasoruan siGot tokele, nəvide sam̄ dereh təsəhor atenan hən b̄eriŋ nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,*

² dereh atenan tebunus nəvide sam̄ togəm len nəlom̄ tovevu, dereh tebunus nalotuan sam̄ van hən aGot ke eməlas.

³ Napəhasan sam̄, natideh sam̄ tokab, satipat len navurum̄ gotoviri, o nagol gotovəhas nibem̄ həni, o nahurabat gotosuni hən nəvanuan gail ləberis gaiug ŋai.*

⁴ Ao, napəhasan sam̄, nəsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəlom̄, tevi napəhasan hən nanunum̄ mai nəlom̄ toməda, natəmat topat lan. Napəhasan enan asike iwav boŋ ideh. Napəhasan enan səlanı ŋai, aGot ehəhaṽur masuṽ həni.

⁵ Alatpəhaṽut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaienən. Galito lulotu hən aGot ale lugol husur nəsa asoalit lotokele.

⁶ Nau təlmam hən aSarah togol nəsa aAraham tokele, tokisi hən amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboŋ məttođaŋ b̄ur namətahwan hən mətbigol natit tovoi gail.

⁷ Imaienan, gamit məttovi ulum̄an məttoleh, gitoh mai asoam̄ len naləboian ke, sədaŋ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sam̄, husur asoam̄ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigole hən asike natideh b̄ipon gol na-sor-tuṽ-an sam̄.*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hən nəb̄imaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit p̄isi mətəgəm sua ŋai len nənauan sam̄ito mai nəlomitə; len nəlomit totaŋis gabag hən gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit teməda. Samtinau gamito.

⁹ Samtivar təlmam hən nēsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito. Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be gol vari len navoian məttohus aGot hən b̄igole həni. Enan evi naləŋonian siGot tokis gamito, hən mətbigad naviolan tovoi, gai totəgau gati mōs gamito.*

¹⁰ Husur natosian siGot ike,

* 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hən naves 24-25, Isa 53.4-6 * 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1Tim 2.9
* 3:6: Gen 18.12 * 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23

“Gæbeləjon nəmauran gæbehəhəvur lan, hən ke nəboŋ sam̄ gail bivoi,
namear̄ satisor tisa,
nabuŋom̄ satelibliboŋ.

11 Gipair dan nəsaan, gigoł navoian,

gidoŋ natəmat, gam kitevi hən gəbikade mai nəvanuan gail.

12 Husur namətan Nasuḅ aGot ekətkəta təban alat lotonor,
nədarinjan esəsəloŋ hən na-sor-tuḅ-an salito,

avil nəhon Nasuḅ ipair dan alat lotogol tosa.”*

13 Ale, mət̄bidaŋ m̄os mət̄bigol navoian ŋai, as tigol nasənahən hən gamito?

14 Be naut kəmas mət̄beləjon bisa vəsa m̄os nanoran, aGot dereh tigol navoian van hən gamito,* ale nəkadumito satevurvur, sagemətəhw len avan ideh, nəlomito satetuhath.

15 Be len nalotuan len nəlomito, putsan nəyalyalan seKристо tovi aMasta samito. Ale avan ideh beus gamit hən mət̄bisor husur nə-vatvat-viri-an mət̄tokade, mət̄eutaut tabtab hən mət̄bisor vahvah həni.

16 Sor mədau sur̄nan atenan totibau səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mət̄bimaganan, nəboŋ alat lotosor tas nəboruan samit tovoi, lotoris nəvide tovoi mət̄tokade husur mət̄tovi seKристо, dereh tigol nahurulit tisa.

17 Husur na-ləjon-isa-an samito bevi naləjonian siGot, ivoi am hən mət̄beləjon bisa sil navoian mət̄togole, səhor mət̄beləjon bisa sil nəsaan mət̄togole.

18 Husur aKристо eləjon isa vəmat vəha-sua ŋai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat m̄os alat ləsanor hən besəhar gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tətəs.*

19 Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nəbəarjan len naut nəmatan.

20 Lovi alat ta sutuai ləsgol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hən nəbiltibot. Len nəbot enan, nəvanuan evis ŋai, məlevtor p̄isi, ləsmat, lumaaur len nəwai.*

21 Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptaisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəboŋ ta daməŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hən mət̄bekəkəs kuv nəbiŋbiŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kристо.

22 Atenan evi məhat vi lan nəmav, ebətəh len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a m̄o mai alat lotokad nədanjan; galit p̄isi lotəjedur bathurien.

4

Toh m̄os nəyalyalan siGot

1 Imagenan, husur aKристо eləjon isa vəsa len niben, gamit am, mət̄eutaut hən gamit gabag len nəvide hən nənauan topitov̄ hum esan. Husur avan ideh toləjon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.*

2 Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləjonian siGot ŋai, sahusur naləjonian tosa seniben am.

* 3:12: Psa 34.12-16 * 3:14: Mat 5.10 * 3:14: Isa 8.12-13 * 3:18: Kol 1.22; Rom 1.4 * 3:20: Gen 6.1-7.24 * 4:1: Rom 6.7

³ Namityal emīdol! A mō mētohusur ebəlav habat hən naləḡonġan silat ləsəkad nadələmġan. Galit lohusur naṽide naitġan taṽtaṽor; nələlit evənvənah; lomun təməhav van vatərog; len nabiltġhanan mai natərogan salito lugol naitġan tosa; luḡonḡon vamun taṽtaṽor; lulotu van hən nələlablāb gail tovi naṽide tosa vəsa batbat.

⁴ Imaienan losəhoṽut len gamito husur mətəsətutut hən mətḡitah mai galit am len naṽide tosa vəsa hun toṽəhas hən niten, igol losəvar gamito.

⁵ Be galit limassor vəsvəsai naṽide salito len nəḡon atenan toutaut tia hən ḡepəḡehun navoġan dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat.

⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanġsmen hən nəmatan len nibelito sunġan nəvanuan ḡisi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosunġan nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanəḡan hən natit ḡisi egəm ḡəpadan. Imagenan, mətətəḡau gat nəlomito, mətəhulahul hən mətḡisor tuṽ.

⁸ A məhat hən natit ḡisi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isəḡur.*

⁹ Mətəḡəḡaṽur hən gamit gabag mətḡəḡis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan təḡuer.

¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ṽisusua. Gamit ḡisi mətəkətkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hən ləḡevi tarḡət samit gabag.

¹¹ Gəḡisor, tesunġan māu aGot tosor len nabuḡom. Gəḡevi tarḡət sivan ideḡ, gole len nədanġan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit ḡisi ḡəḡigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalalan mai nədanġan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləḡon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit ḡisi, samtesəhoṽut len na-ləḡon-isa-vəsa-an toṽəḡas, togol kitev gamito ke mətḡomabe, samtesəhoṽut lan hum tovi natsua totile masuṽ tovisi hən gamito.

¹³ Mətəḡəḡaṽur hən mətḡiḡhan katəḡol mai aKristo len na-ləḡon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəḡon nəyalalan san ḡevisi, dərəḡ mitikemkem, mətəḡəḡaṽur.

¹⁴ Nəvanuan gail ləḡisor viles gamito sil məttohusur aKristo, navoġan siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalalan tovi aNunun aGot itoh len gamito.

¹⁵ Be mətḡələḡon ḡisa vəsa, satesil natideḡ tosa mətḡogole. Samtimagenan husur mətugolgol nəmatan, mətovənvənah, mətugolgol tosa o mətosulsul len nəsa savi samito.

¹⁶ Be mətḡikad na-ləḡon-isa-vəsa-an bathut mətḡovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suḡ nəyalalan siGot husur mətukad nahəsan aKristo, nəḡes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hən aGot ḡepəḡehun navoġan dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləḡon-isa-vəsa-an evi natuḡatan han tobar nəbathudud san a mō. Ale ḡetuḡat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito?

¹⁸ Hum natosian siGot tokele,
 “ḡidanḡ habat hən nəvanuan tonor ḡikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanġsmen tonor hən nəsaan san,

* 4:8: Pro 10.12 * 4:11: Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23

nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

19 Imaienan, mətbeləjon isa vəsa husur evi naləjonian siGot mōs gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riŋ gamit səbōmit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mətbitəh dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

¹ Ginau notovi elta suman gamit galevis, nokətkəta təban alat siYesu, noris na-ləjon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəpōl maii len nəyalyalan san bevisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail məttokekəta təban alat siYesu. Nekəmaiegai:

² Kətkəta təban alat siGot suman nəvanuan tokətkəta təban navəshəsipis, husur evi aGot toriŋ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh bitaltal hən gaiug; be gole len nəlōm tohəhəvur. Sagigole husur goləjon masuŋ hən natite; be gole husur goləjon masuŋ hən naləjonian siGot.*

³ Len nədaŋan sam, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navəlaŋ; be len navide tovoi sam, səhar navəshəvanuan hən ləbigol tətōŋ hən gaiug.

⁴ Beti, nəbōŋ əbilitivanuan tokətkəta təban nasipsip bəgəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobillbil vi sutuai.

⁵ Gamit mətəmatmatu, mitigol nəsa ahaŋut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an lotokele. Gamit piŋi, mətəsun nahurabat hən namədauan len nəlōmito, nəlōmit temədau hən mətbevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit temədau, ləsənau galito.”*

⁶ Imaienan, gol nəlōmit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttoŋi naut kəmas, hən gai bəputsan gamito len nəbōŋ tonor həni.*

⁷ Riŋ gabulan nənauan samit totuhatuh mai aGot bathut ekətkəta təban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətətəgau gat gamit səbōmito, mətəhulahul. Natəmat, aenemi samito, ehum nalion toŋun, toyar mətəmatan, das vanuan hən bikat pəpasi, han piŋi.

⁹ Mətəil bur atenan, il gəgat len nadəlōmian samito, husur mətələbōii ke, nəbathudud nadəlōmian len navile a pan kavkav ludəŋ bur na-ləjon-isa-vəsa-an gail lotopitōŋ hən gail məttokele.

¹⁰ Ale, nəbōŋ mətbeləjon bisa vəsa bəbəlav kəkereh, aGot, topul hən naviol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol mətəil gəgat am, tigol mitidaŋ am, tigol nadəlōmian samit tidaŋ hən asike mətberus dani.

¹¹ Gai bolai! Nədaŋan tipat len navəlan mīau vi sutuai! Ganan!

Nasudələmian

¹² ASilas, notonau ləbōii tovi na-ke-ŋan-an nadəlōmian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəbōŋ nototos natuhləbulat napisulan egai topitol. Notosi

* **4:18:** Pro 11.31   * **5:2:** Jon 21.15-17   * **5:5:** Pro 3.34; Jem 4.6   * **5:6:** Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14   * **5:7:** Psa 55.22

hən nəb̃gɔl mət̃bələŋon ɸivoi am len nəlɔmito, ale hən nəb̃ikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mət̃beil gəgat lan.*

¹³ Alət siYesu len naut a Pəpilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadəlɔmian, aMak am, ikele.†

¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətesuñ nətarhomit gabag hən mət̃bike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKris̃to, nəlɔmit tikad natəmat!

---

* **5:12:** Uman 15.22-40. Nəb̃ŋ aPol toke a*Silas*, len naut egai len nasoruan ta Kris ike a*Silvanus*.

† **5:13:** Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike *alitenan len naut a Pəpilon*, be naKris̃ten gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhəvut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Pəpilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napolisulan na-v^{ha}-ru-an aPita totoi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

APita itosi hən bikel nalələgəuan mai alat siYesu ke salesəsəlonj husur ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napolisulan egai ηais?

Itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədərən kavkav sam̄ mətəsūmān aKristo len nəbōruan san. Ahai pusan gəgəras gail dereh litaltal hən gamit hən mətəbigol nəsə tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3-2.22)

3) Mitidəŋ hən mətəbikad nəbōruan siGot, husur Nasuḅ aYesu dereh tetəlmam hən bəpəpəhun navoian dan nəsəan. Len nəbōŋ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav biveveu mai navile a pan biveveu, naut alat lotonor ηai ləbələboi ləḅitoh lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van hən gamit mətətokad nakondələmian tōpitoḅ hən nakondələmian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsəan sidato, datukad nadələmian enan.

² Nous aGot hən ḅilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəmat ḅipat len nəlomito. Len naləboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot hən ḅilav tabtab hən gəlar pisi mai gamito.

Nəbōruan samit timasgəm surmān seKristo

³ Len nədərən aGot tokade husur tovi Got, ilav natit pisi dattomūdol həni, hən datəbikad nəbōruan siGot len nəmauran sidato. Datoləboi datəbikade husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalyalan mai nəbōruan san tovoi buni.

⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuḅ lotoyalyal. Igol tomaienən hən ke len natgalenan mətələboi mətəbitah maii len nəbōruan siGot ale gam yav dan nəḅiŋalan gail hən navile a pan, naləŋonian gail lotomədas nəlon nəvanuan gail.

⁵ Husur enan, len nədərən kavkav samito, mətəhisi hən mətəbikad na-voi-buni-an hən mətəḅəhud həni mai nadələmian samito. Mətəhisi hən mətəbikad naləboian hən mətəḅəhud həni mai na-voi-buni-an samito.

⁶ Mətəhisi hən mətəbikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mətəḅəhud həni mai naləboian. Mətəhisi hən mətəbikad nə-dəŋ-ḅuri-an ḅəbəlav hən mətəḅəhud həni mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. Mətəhisi hən mətəbikad nəbōruan siGot hən mətəḅəhud həni mai nə-dəŋ-ḅuri-an ḅəbəlav.

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isōbur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

7 Mætehisi hæn mætþelæmas alat siYesu, mitivoi hæn galito hum lotovi bathudud samito hæn mætþesuhud hæni mai naþoruan siGot mættokade. Ale mætehisi hæn mætþikad na-læmas-buni-an hæn mætþesuhud hæni mai nalæmasian mættokade van hæn alat siYesu.†

8 Natgalenan læbitov tabtab len næmauran samito maienan, igol asike mætutoh kæmas be dereh mitivan len nalæboian len aMasta sidato, aYesu Kristo.

9 Avil avan ideh asike þikad natgalenan len næmauran san, nametan iþanubæn, egæm vi metþesw. Nælon iþonþon hæni ke aGot toruþat næsaan san gail ta mto tia.

10 Imagenan bathudud nadælomian, len næmauran samito, mitidaŋ hæn mætþeþusan sæhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hæn gamito. Husur mætþigol maien hæni asike mætuteh len næsaan þon ideh.

11 Beti aGot dereh tidan, tehæhævur hæn mætþeþis len na-toh-vi-sutuai-an pipihælan Nasuþ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan næsaan sidato.

Sæsæloŋ husur nasoruan siGot

12 Imaienan, akis nigol mitinau tælmam husur natgalenan, naut kæmas mætølæboi gail tia, naut kæmas mætoil gægat len nakitinan mættokade tia.

13 Næþon næþikad næmauran len nibegw sal, nunau ke inor hæn næþeliv tælmam hæn nænauan samito van hæn natgalenan.

14 Husur nolæboi ke asike idareh nimat hum Nasuþ sidato, aYesu Kristo tosor væhoti mai ginau.

15 Na dereh nehisi hæn næþigol mætþinau gat natgalenan. Len næþon lotohusur næmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal teþælav.

16 Næþon namttosor husur nædanjan mai natælmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur næþol gægæras avan ideh toþol hæni len namitisau san. Ao, ginamit boh namttoris næyalyalan san hæn næmatanamit sæþonamito.

17-18 Næþon namttotoh maii len nævehuh siGot, aGot Tata erin næyalyalan tovi mæhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal mæhat masuþ ike, "ANatugw notolæmas buni bogai; nohæhævur masuþ hæni!" Ginamit mæu namtosæsæloŋ hæn nadoldol enan togæm len næmav.*

19 Datukad næsa namttorisi, namttosæsæloŋ hæni; datukad næsa ahai kelkel ur lototosi, ale datolæboi datþeil gægat len gælar þisi. Gamit mæu mætesæsæloŋ husur næsa lototosi hun tovi namial tomial len næmargobut van væbar næmav þepitau ale namtos lalan (tovi aKristo) þevisi len nælomito.

20 Mitimaslæboi nategai ke: sækad na-pæhav-utaut-an ideh len natosian siGot togæm len ahai kelkel ur sæþon.‡

21 Husur na-pæhav-utaut-an ideh sækad nækadun len nalæþonian sinævanuan, ao, evi aNunun aGot towol hæn nævanuan gail hæn aGot þisor len nabuþolito.

2

Ahai þusan gægæras gail (Jut 4-13)

† 1:7: Len naut egai, gæþikad na-læmas-buni-an, namilen ke golæmas bun nævanuan tile, gæsænu gaiug be gunau næsa Devi tarhæt san. * 1:17-18: Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ 1:20: Len nasoruan ta Kris elæboi bikad namilen sual am toke, *Mitimaslæboi nategai: næþon avan ideh bevuruj na-pæhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale þisor væsvæsi len nænauan san sæþon, gai sagol savoi.*

¹ Avil ikad ahai kelkel ur gægəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh bikad ahai pusan gægəras len gamito. Len nəpusanan salito lotosusuani gəmai loṗusan gægəras, mədas gamit galevis, luke nəmasta toṗur kuv galit dan nəsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut.

² Nəvanuan isoḅur dereh lehusur nəvide tosa sihai pusan gægəras galenan, nəvide selipah totaṽtaṽor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mədas nəpisal hən nakitinan.

³ Len na-ləṅon-masuṽ-hən-natite-an ahai pusan gægəras galenan dereh legəras gamito hən ləḅilav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

⁴ Nau təlmam hən nəsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariṅ aṅel gail lotogol nəsaan hən ləḅitoh kəmas, ao, eriṅ galit len nəḅur nəmargobut, baṅis gat galit hən ləḅeləṅon ḅisa vəsa vir nəḅoṅ gai ḅepəpəhun navoian dan nəsaan.

⁵ AGot sariṅ alat navile a pan ta sutuai hən ləḅitoh kəmas, ao, eriṅ nilev tokabut gol navile a pan silat ləsələḅoii. Avil ilav kuv aNoah ṅai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.*

⁶ AGot isaḅ səhoti ke naut a Sotom mai a Komorraḅ arimasmasirsir ale epəṅas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəḅoṅ togol tomaienən, eṽusan nəvanuan gail nəsa ḅevisi hən alat ləḅemətahuni.*

⁷ Len nəḅoṅ enan aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən nəvide silat ləsahusur nalo ideh, nəvide selipah totaṽtaṽor.*

⁸ (Husur nəvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nəḅoṅ pisi eləṅon isa vəsa nəḅoṅ toris, tosəsələṅ hən nagolean tosa salito.)

⁹ Husur ke Nasuḅ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad nəḅoran san dan na-ləṅon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanismen vir nəḅoṅ ḅepəpəhun navoian dan nəsaan.

¹⁰ Mətunau ke galit lotohusur naləṅonian senibelito togol nəsaan, lotomətahun bun natohan pipihəḅəlan Nasuḅ ləḅigam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani ḅoṅ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil ḅuri hən ləḅesəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hən ləḅigole.

¹¹ Be aṅel gail, naut kəmas ludan, lukad nədanan səhor galito, aṅel gail ləsəsəvar galit nəḅoṅ lotokel ur nəsaan salito len nəḅon Nasuḅ.

¹² Be ahai pusan galenan ləsəkad nənauan len nəsa lotogole, lohūm narivatvat lilihai ləsəkad nənauan be lototoh ṅai hən nəvanuan ḅisah hən gail ləḅimat; alatenan losəvar natideh lototətan həni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat.

¹³ Dereh tigol likad nasənahan ḅinor hən nasənahan lotogole. Nahurulit səsa hən ləḅəhusur naləṅonian təməhav salito; lohəhəṽur hən ləḅigol nəvide tosa len nalennəyal. Len nəvide tomaienən, nəḅoṅ lotohan mai gamit len nəhanan samito, lomədas gamito gol nəḅiṅḅiṅalan len nahəsamito hum nəḅal tomes nahurabat.*

¹⁴ Lokətkəta husur nəpəhəṽut ləsələh maii, hən ləḅigol naitian maii. Naləṅonian salito hən nəsaan asike inoṅ. Logəgəras hən ləḅeliv alat lotopat

* 2:5: Gen 6.1–7.24 * 2:6: Gen 19.24 * 2:7: Gen 19.1–16 * 2:13: Jut 12

lavəlav. AGot dereh tigel nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləŋjon-masuv̄-hən-natite-an salito ivan van am.

15 Nəboŋ lotogam dan naŋisal tonor, lusab, lohusur naŋisal siPalaam anatun aPeor, toləŋjon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.*

16 Be natonki san tobtuḅut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam bəhusur naŋisal san tovinvinu am.

17 Ahai pusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke ləbemun lan lumaduh sal. Lohum nəmavukasw, nəlan toḅuvi vi tut; naḅusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomtotmot.

18 Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləbəlivi nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len naləŋjonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlmam hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito.

19 Ahai pusan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləbigol nəsa ləbələŋjoni. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləŋjoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai naḅide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato.

20 Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit toḅiŋbiŋjal. Be ləbēvisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta m̄o van vəbar nəpanismen totibau.

21 Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi naŋisal hən nanoran, səhor lotoləboii ale lotopair dan nakelean today siGot togəŋm hən galito.

22 Nəsa tovisi hən galito eḅusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatḅat tomadhalilos, etəlmam, etəbtəbah len nəḅal.”

3

Natəlmaman seKristo

1 Gamit notoləmas bun gamit pisi, egai evi naləbulat napisulan na-vəharu-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən məḅbetuḅat nau bivoi binor.

2 Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean today siNasub tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean today gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail.

3 Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Mitimasləboii ke, len nəboŋ hən nanorjan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləḅisor viles gamito mai ləbəhusur naləŋjonian salit gail lotosa.

4 Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta daməŋjai natit pisi lupat hun lotopat len natuḅatan nəboŋ aGot togol navile a pan.”

5 Len nənauan salito lugol nəlolit iboŋboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.*

6 Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.*

* 2:15: Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * 2:22: Pro 26.11 * 3:5: Gen 1.6-9. Nəboŋ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəpəhuni, igol nətan evisi dan nəwai. * 3:6: Gen 7.11

⁷ Be len nasoruan enan ñai, aGot etəgau gat nəməv mai navile a pan hən nəhab bīhani len nəboŋ gai bəpəpəhun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləbīmasig buni.

⁸ Be natesua ñai: Gamit notoləmas bun gamit pīsi, nəlomit satibonŋon hən nategai. Len Nasuḅ, nəmaribonŋ tosua ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmaribonŋ tosua ñai.*

⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasuḅ imanmaneh hən bīgol na-kel-gati-an san gail ləbisarpoh, be səmaienan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh bīmasig buni, avil eləŋon ke nəvanuan pīsi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəboŋ hən natəlmaman siNasuḅ dereh tegəmai hum nəvanuan vənənah, nəvanuan gail ləbəsəhoṽut lan. Len nəboŋ enan, nəməv dereh timasig pīsi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit pīsi len nəməv; namityal, nahəbati mai nəmeso gail, dereh ləwunwun, legəm vi wai len nabiltipudan. Ale navile a pan mai natit pīsi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liḅarḅar.*

¹¹ Bathut ke natit pīsi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, nəvide samit timabe? Len nəmauran samit māu, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləŋoni,

¹² nəboŋ mətbitoh vir nəboŋ san, gol bəgəm tutut. Bathut ke len nəboŋ enan, aGot dereh tərəŋas nəməv hən bīmasig pīsi ale len nəhab tohan pīsi, namityal, nahəbati mai nəmeso gail, dereh ləwunwun, legəm vi wai len nabiltipudan.

¹³ Avil datutoh vir nəməv veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail pīsi dereh ligol nəsa tonor ñai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit pīsi, husur ke məttotoh vir natgalen pīsi, hisi hən aGot bisab ke nəlomit bīmasil, asike bisab natideh tosa len gamito, be mətbiḅon ñai mai len natəmat.

¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətḅimakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadələmian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii.

¹⁶ Len naləbulat pīsi san, gai itos husur natgalenan. Naləbulat gale-nan lukad natgalevis today hən datḅeləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito.

¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit pīsi, husur mətoləboi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətḅeil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsahusur nalo asike ləbəsəhar gamit hən mətḅisab.

¹⁸ Be gamito, mətehusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətehusur tabtab hən nəvide san səhor ta mō. Sal suhi daməŋai van, vi situai! Ganan!

* 3:8: Psa 90.4

* 3:10: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15

* 3:13: Isa 65.17, 66.22;

1 Jon

Nalobulat napisulan na-v^{ha-sual-an} aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsə?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləb̄itoh, b̄on mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat m̄os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadələmian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos nalobulat n̄ais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas navide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən napusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̄isi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, rin̄ gat nələdato len aKristo. Datimasbunus kitev napusanan sihai p̄usan gail ke evi kitinan o ebuer. Datbigol b̄imagenan, datoləboi datb̄ehəhəvur len nəhon aKristo len natələmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datb̄eləboi ke datutoh len navide tonor hən nəboruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datb̄ikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

1 Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsələŋ həni, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navələnamito.

2 AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totah mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.*

3 Namtukel ur nəsə namtorisi mai nəsə namttosəsələŋ həni mai gamito, hən gamit am mət̄b̄eləboi mət̄b̄ikad nəbonan mai ginamito. Avil nəbonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo.

4 Namtutos natgalenan hən ləb̄igol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemke-man.

AGot evi nam̄ial, toh len nam̄ial

5 Ale egai evi napisulan namttosəsələŋ həni len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi n̄ial; səkad nəmargobut ideh lan.

6 Datbikele ke dattokad nəbonan māi tia be datbiyar len nəmargobut sal, datoliblibon̄, nəmauran sidato saʋusan nakitinan.

7 Avil datbiyar len nam̄ial sum̄an aGot, totoh len nam̄ial, datukad nəbonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən b̄ilav kuv nəsaa sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

8 Datbikele ke datsəkad nəsaa ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan ebuer len gidato.

* 1:1: Nəb̄on̄ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo.

* 1:1: Jon 1.1

* 1:2: Jon 1.14

⁹ Be datbikel vèhot nakitinan hèn nésaan sidato, dereh aGot terubat nésaan sidato, tigol dativeveu dan nañide tosa pisi. Igol natgalenan husur ke akis igol nésa tokele, akis igol nésa tonor.*

¹⁰ Datbikele ke datsagol nésaan, datorin nèhes len aGot ke tovi Nəvanuan Nalibliboñan, ale nasoruan san ebuer len nəlodato.

2

¹ Tuhnaturgw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hèn gamito hèn asike mətbigol nésaan. Avil gidat ideh bigol nésaan, datukad avan sua tosor mōs gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hèn berubat nésaan sidato, nahəsan aYesu Kristo, gai tonor buni.

² Gai etutumav hèn nəmauran san gabag hèn datbikad narubatan dan nésaan sidato. Be savi gidato ñai, igole mōs alat navile a pan kavkav.*

³ Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat datbigol nésa gai tokele, datoləboii.

⁴ Avan ideh bike, “Noləboi aGot, novi esan,” be sagol nésa aGot tokele, atenan evi nəvanuan nalibliboñan, ale nakitinan səpat lan.

⁵ Be gidat ideh dattogol nésa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len nañide tomaiənan datoləboi buni ke datutoh len gai.

⁶ Datbikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur nañide aYesu tokade len nəmauran san.

Datimasləmas bun gidat gabag

⁷ Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəsatos nakelean veveu today van hèn gamito. Ao, evi nakelean today ta sutuai məttokele len natubatan. Nakelean egai today evi nasoruan məttoşəsəloñ həni tia.*

⁸ Avil tarhəte, evi nakelean veveu today nototosi gagai van hèn gamito husur nakitinan han evisi len nəmauran seKristo, ale len nəmauran samito. Husur nəmargobut satovan vəmasig ale namial kitin etubat tia hèn tonial.

⁹ Gidat ideh bikele ke totoh len namial, avil bəmətəhun bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh sal len nəmargobut.*

¹⁰ Avil gidat ideh bələmas bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh tin len namial, ale səkad natideh len nəlon togol avan ideh bipes habətw, teh len nésaan.

¹¹ Be gidat ideh bəmətəhun bun nəbathudud nadəlomian ideh san, gai itoh len nəmargobut, iyar len nəmargobut, ale etətan hèn naut tovi lan, husur nəmargobut igol namətan ibəsw.

¹² Nutos nategai van hèn gamit atuhnaturgw gail, husur nésaan samit gail lumarubat bathut nésa aYesu togole mōs gamito.

¹³ Nutos nategai van hèn gamit atata gail, husur ke məttołəboi tia aKristo totoh tia len natubatan.*

Nutos nategai van hèn gamit nəmantuhmar gail, husur ke len nəbalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.

¹⁴ Nutosi van hèn gamit atuhnaturgw gail, husur mətəłəboi aTata.

Nutosi van hèn gamit atata gail, husur mətəłəboi tia ategail totoh tia len natubatan. Nutosi van hèn gamit nəmantuhmar gail,

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26 * 2:7: Jon 13.34 * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be la bəmətəhun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen * 2:13: Jon 1.1

husur mətudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,
ale len nəbalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.

15 Samteləmas bun nəvide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan.
Husur mətbləmas bun nəvide mai natit gail sinavile a pan, mətsaləmas bun aGot Tata.

16 Bathu natit pisi len navile a pan, na-ləŋon-masuṽ-həni-an hən nibemito,
na-ləŋon-masuṽ-həni-an hən namətamito, nəvivan len na-pul-hən-natite-an,
natgalen pisi ləsagəm len aTata, ao lögəm len navile a pan egai tosa.

17 Ale navile a pan mai naləŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vəmasig;
avil avan ideh togol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKristo gail

18 Anatugw gail, namityal naməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ.
Mətosəsələŋ həni tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale
gagai nəvanuan tosoḅur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan,
datoləboii ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.*

19 Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh;
husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eṽusani ke
ləsavi gidat ideh.

20 Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit pisi
mətoləboi nakitinan.

21 Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətsaləboi nakitinan
a? Ao. Nutosi husur ke məttoləboi nakitinan, məttoləboii ke naliboŋan pisi
ləsagəm len nakitinan.

22 Nəvanuan nalibloŋan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun biki aYesu tovi
aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətətabuh lan. Nəvanuan enan evi
enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar
pisi.

23 Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sətah mai aTata am. Be avan ideh
tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

24 Nəsa məttosəsələŋ həni len natubatan hən nəmauran məttokade len
aKristo, mitimastəgau gati len nəlomito. Mətbətəgau gat nəsa məttosəsələŋ həni
len natubatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata.

25 Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

26 Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləbegəras
gamito.

27 Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len
gamito gol ke mətsəmidol len nəpusanan ideh hən avan ideh am beṽusan
gamito. Evi aNunun aGot toṽusan gamito hən nakitinan husur natit pisi;
nəsa toṽusan həni evi nakitinan, savi naliboŋan. Sumān ke toṽusan gamito,
toh tin len aKristo.

28 Evoi, anatugw gail len nadələmian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəboŋ
bətəlmam asike datbikad nə-lon-uri-an, asike datbikad namətahwan, asike
nəhurudat bisa len nəhon.

29 Mətbləboii ke aGot tonor, mətoləboii am ke nəvanuan pisi lotogol
nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

* 2:18: Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22

* 2:23: Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23

¹ Mæteris na-læmas-buni-an aTata toviol masuŵ hœni mai gidato, hœn gai ðekis gidato hœn anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nœvanuan navile a pan læsalœboi gidato, bathut ke læsalœboi aGot.

² Gamit notolæmas bun gamit þisi, gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh dategœm sumœn nœsa? Datsalœboi, savisi sal. Avil datolœboii ke nœboŋ aKristo ðevisi, dereh datesumœn gai husur dereh dateris þarþar hœni hum gai kitin.

³ Ale galit þisi lotokad nœ-vatvat-viri-an hœn læberis maien hœni, lotœgau gat tabtab hœn naveveuan hœn nœlolit gabag sumœn ŋai aKristo toveveu.

⁴ Avan ideh togol nœsaan eþur kotov nalo siGot husur nœsaan evi na-þur-kotov-nalo-an.

⁵ Ale mœtolœboii ke aKristo evisi hœn ðilav kuv nœsaan gail. Mœtolœboi gai sœkad nœsaan ideh lan.

⁶ Nœvanuan þisi lototoh tin len gai læsagolgol nœsaan; nœvanuan þisi lotogolgol nœsaan, læsarisi boŋ ideh, læsalœboii.

⁷ Tuhnatuŵ gail, avan ideh sategœras gamito. Nœvanuan togolgol nœsa tonor, inor, hum aKristo tonor;

⁸ avan ideh togolgol nœsaan, gai evi setœmat husur natœmat igolgol nœsaan len natubatan vœn vœbar damœŋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi mœs ðemœdas nauman gai setœmat hœn læbimasig.

⁹ Nœvanuan þisi lotokad nœpasian salito len aGot, læsagolgol nœsaan am husur nabœruan siGot ipat len nœlolito, iŵan hum namisurhuhai toŵan, gol lodœdas læþigol nœsaan bathut lukad nœpasian len aGot tolav nœmauran mai galito.

¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natœmat gail maiegai ke: nœvanuan þisi læsagolgol nanoran, mai nœvanuan þisi læsalœmas bun nœbathudud nadœlœmian ideh salito, lovi setœmat, læsavi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mœttosœsœloŋ hœni len natubatan ke: datimaslœmas bun gidat gabag.*

¹² Sadatesumœn aKen tovi sitenan tosa vœsa masuŵ tovi tœmat. Sadatesumœn aKen, gai togol Apel, aŵan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nœsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vœsa, be natgalenan aŵan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadœlœmian, alat navile a pan læðemœtahun bun gamito, samtœsœhoŵut len na-mœtahun-buni-an salito.*

¹⁴ Datolœboii ke dattomakuv dan nœmatœn vœbis len nœmauran tia bathut ke dattolœmas bun nœbathudud nadœlœmian.* Avan ideh salœmas bun galito, gai sœmakuv dan nœmatœn sal.

¹⁵ Galit ideh tomœtahun bun nœbathudud nadœlœmian ideh evi nœvanuan na-gol-nœmatœn, ale hum mœttolœboii, nœvanuan na-gol-nœmatœn sœkad nœmauran vi sutuai lan.

¹⁶ Datolœboii tia ke na-læmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kœmas hœn nœmauran san mœs gidato; imaienan, gidat mœau, datehœhaŵur hœn datþeviol hœn nœmauran sidato mœs nœbathudud nadœlœmian.

¹⁷ Avan ideh toþul hœn natite sinavile a pan, toris nœbathudud nadœlœmian ideh topar tit hœn þimaur lan, ale asike nœlon þitanþisi, imabe? Gai ikad na-lœmas-buni-an siGot len nœlon a? Aoa!*

* **3:1:** Jon 1.12 * **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hœn aKristen, be asike læbœlœmas bun naKristen gail am, logœras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8

* **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24 * **3:17:** Deu 15.7-8

¹⁸ Tuhnatugw gail, sadateləmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datbikela n̄ai, be dateləmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datbigole.

¹⁹ Datbələmas bun gidat gabag maienan, dereh dateləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəmat len nəhon aGot,

²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səbodat ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuʋ hən nəlodato, gai eləboi natit pisi.

²¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, asike nəlodato səbodat bikel mai gidat ke datbipanis, be nəlodat bimasil, datukad na-il-buri-an hən datbeil len nəhon aGot.

²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datbeusi həni, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəvur.

²³ Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadələmian len nahəsan aNaturan tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datbəhusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato.*

²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol həni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

¹ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, samtedələm nanunun pisi, be mətebunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavı esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isoʋur lovi lan naut pisi len navile a pan.*

² Mətələboi mətbələboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot,

³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mətosəsələŋ həni ke atenan tovi enemi seKristo bəgəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnatugw gail, mətovi siGot ale mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.*

⁵ Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsələŋ hən galito.

⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsələŋ hən ginamito. Galevis ləsavı siGot. Galito, ləsasəsələŋ hən ginamito, lomətahun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datbələboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nəgəgərasan.

AGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit pisi, dateləmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot.

⁸ Gidat ideh asike bələmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an.

* **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17   * **4:1:** Deu 13.2-6   * **4:4:** Len naut egai, nəboŋ toke, mətosəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətoil gəgat len nakitinan.

⁹ AGot eləmas masuṽ hən gidato. Eṽusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun ulurñan tosua səḃon vi lan navile a pan, hən, len gai, datḃikad nəmauran kitin.*

¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an datokade nəḃoṅ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən ḃetutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot ḃeruḃat nəsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, aGot ḃeləmas bun gidato len naṽide tomaienən, gidat m̄au datimasləmas bun gidat gabag.

¹² Səkad avan ideh toris aGot ḃoṅ ideh. Be datḃeləmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suñan toləṅoni.*

¹³ Datunau ləḃoii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləḃoii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato.

¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulurñan hən ḃilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.*

¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəḃon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot.

¹⁶ Ale datoləḃoi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorin̄ nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suñan toləṅoni, hən ke datḃikad na-il-ḃuri-an len nəḃon nəḃoṅ aGot ḃepəḃehun navoian dan nəsaan. Imaienən husur len natohan len navile a pan egi, datutoh tin len aGot suñan aYesu totoh tin len aGot.

¹⁸ Namətahwan eḃuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanisemen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanisemen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarḃoh suñan aGot toləṅoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a m̄o aGot eləmas masuṽ hən gidato.

²⁰ Avan ideh ḃike, “Noləmas bun aGot,” be emətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboṅan. Husur asike ḃeləmas bun nəbathudud nadəlomian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləḃoi ḃigole.

²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadəlomian san tu.*

5

Nadəlomian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan p̄isi lotodəłomi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit p̄isi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am.

² Datoləḃoii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəḃoṅ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele.

³ Bathut datḃeləmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədaṅ hən datḃigol gail.*

* 4:9: Jon 3.16 * 4:10: Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * 4:12: Jon 1.18 * 4:14: Jon 3.17, 4.42 * 4:21: Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * 5:3: Jon 14.15

⁴ Husur galit pisi lotokad nēpasian len aGot, loil gēgat dan nāvide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nādəlomian sidato evi nēdanjan hən dattoil gēgat dan nāvide silat navile a pan.

⁵ Ase eləboi beil gēgat dan nāvide silat navile a pan? Nəvanuan todəlomi ŋai ke aYesu evi aNaton aGot.

⁶ AYesu Kristo evi gai togəm hən bībaptais len nəwai mai hən nēda han bisele len nəmatan san. Len nəwai mai nēda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ŋai be nəwai enan mai nēda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan.

⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan,*

⁸ aNunun aGot mai nəwai mai nēda; ale lototor lukel kot natit topitoŋ ŋai.

⁹ Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNaton ulumān.

¹⁰ Imaienan, alat lotoriŋ nəlolit len aNaton aGot lodəlom nəsə aGot tokel koti husur aNaton ale lukad nādəlomian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot tolibliboŋ husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNaton ulumān.

¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNaton ulumān.

¹² Alat lotokad aNaton aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNaton ulumān aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit mətteriŋ nəlomito len nahəsən aNaton aGot hən mətbeləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datbeusi hən natideh tonor hən naləŋonion san, dereh gai tesəsəloŋ hən gidato.

¹⁵ Ale datbeləboii ke tosəsəloŋ hən natideh datousi hən, beti datoləboii ke eviol hən nəsə dattousi hən.

¹⁶ Gəberis nəbathudud nādəlomian ideh togol nəsəan, be savi nəsəan togol tomakuv dan aGot, gisor tuŋ mōsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsəan savi nəsəan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsəan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsəkele ke gisor tuŋ mōs galit lotogol enan.

¹⁷ Natit pisi ləsənor lovi nəsəan, be ikad nəsəan galevis ləsəgol nəmatan, ləsəgol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datoləboii ke nəvanuan pisi lotokad nēpasian salit len aGot, ləsəgolgol nəsəan husur aNaton aGot ihavhav hən galito, etəgau gol galito hən gai tosa vəsə masuŋ tovi təmat bədədas bībar galito.

¹⁹ Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navələn gai tosa vəsə tovi təmat.

²⁰ Ale datoləboii ke aNaton aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datbeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNaton ulumān, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi sutuai.

²¹ Bathut enan, anatugw gail len nādəlomian, mətələgəu hən gamito dan nagot gəgəras gail.

---

* **5:6:** Len nasoruan ta Kris, *baptais* səpat, ike *nəwai* ŋai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke *nəwai* evi *nəwai* hən nəbaptaisan. * **5:7:** Deu 19.15 * **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsəan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsəan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

2 Jon

Naloḅulat napisulan na-və^{ha}-ru-an aJon totosi van hən alat siYesu

Ase itos naloḅulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos naloḅulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən nəvide hən ləḅitoh, ḅon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos naloḅulat n̄os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos naloḅulat n̄ais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuḅ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-n̄o-an, nutos naloḅulat egai van hən gaiug, Levət*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatum̄ gail. Nələmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginou n̄ai, galit p̄isi am lotoləḅoi nakitinan, loləmas bun gamito,

² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai.

³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titan̄is gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen p̄isi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuḅ nəḅoḅ notosəḅ ləḅoii ke anatum̄ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato.

⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaḅ, be datukade len natuḅatan.

⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean todaḅ məttosəsəloḅ həni len natuḅatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoḅur lupern̄an navile a pan tia, galit lomətahun ləḅikel ləḅoii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo.

⁸ Məteləlagau hən gamito hən asike nəsa dattoum n̄osi ḅimasig be hən məḅikad nakonp̄urp̄uran kavkav aGot totəgau gati n̄os gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike ḅitoh tabtab len naḅusanan seKristo, avil ḅivan masuḅ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naḅusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar p̄isi len nəlon.

¹⁰ Imagenan, avan ideh bəgəm hən gamito, be asike ḅilav naḅusanan seKristo gəm hən gamito, samteḅəhəvur hən bəḅis lohoim samito, samtike, "Ivoi," maii;

* **1:1:** Levət evi nasoruan sua sidato namilen napəhəvut toḅat nəhes hum nasuḅ. Len naut egai, nəḅoḅ toke Levət mai anatum̄ gail, evi nasoruan tosusuah namilen toke naluḅoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len nəvide tomaienan, len naut v̄isusua aJon toke Litegai am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

¹¹ husur avan ideh ðike, “Ivoi,” maii, gai iðon mai atenan len nəsaaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isobur hən nəb̃itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̃itosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəb̃itoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datðepul hən nakemkeman.

¹³ Levet, aṽam̃, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

3 Jon

Nalobulat napolisulan na-v^{ha}-tor-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləbitoh, ʋon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat ʋais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətəv hən naʋide tosa seTiotrefes, be gigol naʋide tivoi, gevi tarhət sihai pusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mo-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit pisi len nəmauran sam̄ ʋivoi ʋai ale hən gəʋimaur, hum notoləboi tia ke nəlom̄ tomaiənan.

³ Nokəmaiənan husur nəʋonj nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuʋ nəʋonj lotokel kot nəlom̄ today len aGot, mai naʋide sam̄ tohusur nakitinan ʋai.

⁴ Anatugw, nəʋonj notosəsəlonj ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit pisi am.

Igol aKaius eləjon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̄ goil gəgat nəʋonj gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metʋos.

⁶ Len nəhon alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̄ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naʋide tonor hən nəsa aGot toləjonj.

⁷ Husur len natuʋatan hən nəyaran salit m̄os nahəsən Nasuʋ, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian.

⁸ Imaiənan, gidat m̄au datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaiənan hən datbeum ʋonʋon mai galito m̄os nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləʋevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləjon bun hən ʋeil a mo, gai emətəhun ginamito.

¹⁰ Imaiənan, nəʋonj nəʋegəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa eliblibonj, kel nəmadunamito. Be savi natenan ʋai, gai emətəhun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhaʋur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətōv̄ hən nəsa tosa, be gol tətōv̄ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot.

¹² Ivoi hən mətbevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan p̄isi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eṽusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətələboii ke namtokitin ŋai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isəbur hən nəb̄itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̄itosi hən napen len naləbulat.

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nələmit tikad natəmat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail p̄isi ei.

Jut Nalobulat napolisulan ajut totesi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsa?

Nalobulat napolisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai pusan gəgəras gail ləbemədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalobulat napolisulan egai van hən alat siYesu len naut gail pisi.

AJut itos nalobulat napolisulan egai nasis?

Itosi pəpadarj hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hən bikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot erinj nəpanismen len nəvanuan mai anjel lotogol tosa sutuai ale dereh terinj nəpanismen len alat lotogol tosa damənjai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

¹ Ginau ajut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aʋan aJemes, ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mətʔbevi esan. AGot Tata eləmas masuʋ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətʔbimakuv dani.*

² AGot, nəlon titanis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai pusan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit pisi, noləjon masuʋ hən nəʔbitos nalobulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat pisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətʔbehisi habat hən mətʔbetəgau gat naʋusanan hən nadəlomian sidato. Naʋusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni njai mai nəvanuan san gail.

⁴ Nokəmaianan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narubatian siGot idam həni ke lalumān mai latpəhaʋut loləboi ləbəhusur naʋide taʋtaʋor, naʋide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadəlomian, lupair dan aMasta sidato tosa səbon njai, Nasuʔ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuʔ tošəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboj lotohusur nəboj galenan, galit galevis ləsəkad nadəlomian lan. Sil natenan igol galit pisi ləsəkad nadəlomian lan lumasig buni.*

⁶ Mitinau təlmam hən anjel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibanis gat galito vir nəboj totibau bəpəpəhun navoian dan nəsaan lan.

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3   * 1:4: Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1   * 1:5: Exo 12.51; Num 14.29-30

⁷ Ale nələomit satibon̄bon̄ hən nabiltivile eru enan, Sotom mai Komorrahan mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur navide hən naitian tosa, navide hən naitian tiltile ləsanor. Alat nabiltivile galenan lumasiḡ buni len nəhab hum nalələḡauan husur nəhab topan̄ vi sutuai bevi nəpanismen silat lotosa.*

⁸ Len navide tomagenan, ahai pusan gəḡaras galenan, lohusur nabəber salito, gol ke lotogol nibelit tob̄in̄bin̄jal len navide tosa lotohusuri. Lomətahun avan ideh beil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav.

⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas tovat nəhes hum abiltin̄el, gai sasəvar Natəmat. Nəbon̄ aMikael tosor balbal mai Natəmat, tovitvituh mai husur niben aMoses, len nəbon̄ enan, aMikael sator vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən bisab səhoti hən bipanis, savi esan hən bisor bisa lan, ale ikel maii ŋai ke, “Nasub̄ māu tesivoh len gaiug!”*

¹⁰ Be ahai pusan gəḡaras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan̄ həni. Lohum narivatvat, lohusur naləḡonian hən nibelit ŋai gol lomədas galit səbolit vəmasiḡ.

¹¹ Ereh! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur naḡisal siKen togol aḡan tomat. Lugām husur nəvat gol lotosab sum̄an aPalaam toləḡon masuḡ hən nəvat. Ale sum̄an aKorah tomətahun aMoses, dereh limasiḡ husur lomətahun aGot.†

¹² Hum nasəhau məttoleboi mət̄bibat lan, nəvanuan galenan lomədas nabonan samito nəbon̄ məttohan bon̄bon̄ len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənuu avan ideh am be lokətkəta təban galit səbolit ŋai, lohum nəmarigw nəlan tovuvi be saləboi beus, lukele ke lukad isəbur be ləsaləboi ləb̄igol natideh. Losum̄an nəhai topar vite len nəbon̄ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotopot kivi, imat eburn

¹³ Lohum nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən naḡolean salito tomədas nahəsalito. Lohum nam̄eso lotorus dan naḡisal salit gail. Ŋa aGot etəḡau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

¹⁴ Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a m̄o həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai pusan gəḡaras galenan, ike, “Məteris! Nasub̄ aGot satogəmai mai nabiltiluvoh hən aḡel san gail,*

¹⁵ hən benənoḡ hən nəvanuan gail p̄isi mai nəbathut nakitinan. Dereh tēpəpəhun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail p̄isi silat lotomətahuni. Dereh teriḡ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an p̄isi lotokele nəbon̄ lotosor tasi.”‡

¹⁶ Ahai pusan gəḡaras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur naləḡonian tosa salit səbolit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləb̄ehusur galito mai viol hən natit mai galito.

Nalələḡauan gail

¹⁷ Be gamit notoləmas bun gamit p̄isi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai pispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a m̄o mai gamito.

* **1:7:** Gen 19.1-25   * **1:9:** *Abiltin̄el:* 1Tes 4.16 *Maikel:* Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 *Niben aMoses:* Deu 34.6 *Sivoh:* Zec 3.2   † **1:11:** *Ken:* Gen 4.3-8 *Palaam:* Num 22.1-35. *Korah:* Num 16.1-35   * **1:14:** Gen 5.18, 21-24   ‡ **1:15:** Ris Enok 1.9 tovi naləbulat seḡu gail. Naləbulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot.

¹⁸ Luke, “Len nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləbisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləbəhusur naləŋonian salit gail tosa.”*

¹⁹ Ahai pusan gəgəras galenan dereh lepəpehun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito.

²⁰ Be gamit notoləmas buni gamit pisi, məteil gəgat am akis len nakitinan, hən nadələmian samit togəm len aGot bidaŋ am. Sor tuv len aNunun aGot,

²¹ təgau gat tabtab hən nəmauran toŋusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo beviol həni mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

²² Nələmit titaŋis alat nəlolit tour nadələmian salito.

²³ Lav kuv nəvanuan tile gail, sabul galit dan nəhab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nələmit titaŋis galito, be mətelələgau hən gamit hən asike nəsaan salit ləbidos gamito, mətemətahw hən asike mətbelis gamit len nəsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

²⁴⁻²⁵ Nə-sal-suhi-an vi təban aGot toləboi bətəgau gat gamito hən asike mətbipes həbetw, asike mətbiteh. Eləboi bəriŋ gamit məteil len nəhon tokad namənas, natideh tosa təbuer len gamito, mətukemkem. Gai evi aGot səbən tosua ŋai, səkad ideh am. aGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole mōs gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaŋan mai na-il-a-mō-an lovi esan len natubatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

---

* **1:18:** 2Pit 3.3   § **1:23:** Len nasoruan ta Kris ike, *Mətemətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətemətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.*

Na-keĸ-vəhoti-an **Na-keĸ-vəhoti-an van hən aĸon**

Ase itos nalobulat egai?

Aĸon tovi aĸai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Aĸon itos nalobulat egai hən ĸikel mai nəvanuan gail husur na-ĸəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-ĸəta-risi-an enan eĸusan nəsa bevisi len nəboĸ ləbegəmai.

Aĸon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut piſi. Itos nalobulat egai Ÿais?

Aĸon itosi pəpadanĸ hən nasiĸau A.D. 90.

Aĸon anatan aSepeti evi aĸai pispisul siYesu. Aĸon itos nalobulat egai, ale eſəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasiĸau galenan naut a Rom idaĸ masuĸ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasiĸau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai emədas alat siYesu lototoĸ a Rom. Ale len nasiĸau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito eſumān nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilotu hən, lulotu hən aGot mai Nasub aYesu Kristo Ÿai. Imaian nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luĸabun nəvanuan isoĸur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aĸon ale lorinĸ len natuhholoul Patrōs toĸum naim bəbaĸis (1.9). Len nasiĸau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aĸon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. Aĸon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuĸ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotorinĸ nəlolit len aYesu leil gəgat māu, limassusumar, limasdaĸ ĸur na-ləĸon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). Aĸon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaĸan am. Alat lotogolĸol nəsaan dereh lipanis, be alat lotorinĸ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh ləbis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

1) Aĸon isor husur nalobulat egai (1.1-8)

2) Na-ĸəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)

3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)

4) Nabopita len nəmav eſəĸav (4.1-11)

5) Nalobulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)

6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)

7) Anĸ lotoməlevru loĸuv nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)

8) Napəĸavut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)

9) Navəhuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)

10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)

11) APapilon toyalyal iteĸ vəmasirsir (17.1-20.10)

12) Napəpəhunan hən navoian dan nəsaan (20.11-15)

13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)

14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)

15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

Aĸon isor husur nalobulat egai

1 Len naləbūlat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san.

2 Nukel ur natit pisi notorisi, natit pisi tovi nasoruan siGot, mai natit pisi aYesu Kristo tokel koti mai ginau.

3 Avan ideh bəvuruŋ naləbūlat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat ləbəsəələŋ həni mai ləbigol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboŋ hən natgalenan ləbēvisi egəm pəpadar.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

4 Ginau aJon nutos naləbūlat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nələmit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai bəgəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlevru† a mō len nabiltihai bətbətah siGot.‡

5 Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a mō, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a mō hən nakiŋ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§

6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutu-mav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail pisi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail pisi len navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

8 Nasuə aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai bəgəm sal, novi Got notodaŋ masuə.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patmōs sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbaŋjis gegai.

10 Len nəboŋ sua siNasuə, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ŋai nosəələŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡

11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

* **1:4:** Len naut egai nənəv həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: *Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbēvi ginau (sal) vi sutuai.* † **1:4:** Len naut egai, *aNunun toməlevru* evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke tovevu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** *Asia:* 2Kor 1.8; *alat siYesu len naut*

toməlevru: KelV 1.11; *tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai bəgəm sal:* Exo 3.14. § **1:5:** *todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot:* Isa 55.4; *ahai a mō:* Psa 89.27; *nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato:* Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** *mai nəmavukasw:* Dan 7.13; Mak 14.62; *lotosari:* Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. *Alfa* evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai *omeka* evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** *Nəboŋ siNasuə* evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik,

nəmariboŋ aYesu toli məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadələmian lulotlotu həni len nəboŋ enan. *Nətrampet* evi natsua lotum həni hən namətəlai ale nəboŋ lotovuv lan, iwəl səhor nəwalan hən nahəmadu.

¹² Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris namīal toməlevru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlevru lotoil.

¹³ Avān sua suŋān anatun nəvanuan eil len naut nametəlai namīal galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuŋ nagol ibarŋis garu həni len nəmabun.

¹⁴ Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun.

¹⁵ Narien arobilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vāmīal, ale nadolon ehun nəwalan hən nəbilitwai tosel vi pan len naut tosobur. §§

¹⁶ Len navəlan nəmatu etəgau naməso toməlevru, ale nəbu nəbalan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natubliā.

¹⁷ Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien suŋān notomat. Be eriŋ navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot. ***

¹⁸ Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-mōan səhor gəlar p̄isi.

¹⁹ Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbēvisi a tahw.

²⁰ Naməso toməlevru gotoris gail len navəlagw, mai nametəlai nagol hən namīal toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: naməso toməlevru lovi aŋel gail lotokəkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale nametəlai namīal toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

¹ “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokəkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau naməso toməlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut nametəlai nagol hən namīal lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

² “Noləboi natit p̄isi məttoḡole. Noris nauman todaŋ samito mai nə-daŋ-buri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətbitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoḡusp̄us kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavī ahai pispisul, ale mətusabi ke lotogəḡaras.

³ Mətosusumar, mətudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətəsapetəmas, nibemit saməhav.

⁴ Avil ikad natsua, nutor tas gamito len natgalegai ke: mətəsaləmas bun ginau hum məttoḡole a mō, mətəsaləmas bun gamit gabag.

⁵ Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoḡokade a mō. Mətuteh masuŋ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um suŋān məttoḡole a mō. Asike mətbitair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai namīal samit dan naut toil lan.

⁶ Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun nəvide silat seNikolaus, ginau am nomətahun buni.*

---

§§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6   *** **1:17:** Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12   * **2:6:** *Alat seNikolaus* lunau ke lotovi Kristen be lohurus napusanan seNikolaus, savi siYesu.

7 “Avan ideh tokad nədərɪŋan tesəsəlɔŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towɪn səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nidam hən bihan naʋit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

8 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

9 “Noləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətopul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbəmədas nahəsamito. NaJu galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur nəbonbonan salito evi nəbonbonan siSetan.

10 Samtemətahw len na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh pəpadaŋ hən bəgəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaŋis hən biataltal husur nədəlomian samito ke timabe, ale dereh məteləŋon tisa vəsa len nəmaribon tesəŋavur. Mitidaŋ len ginau, naut kəmas nəmatan bihar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

11 “Avan ideh tokad nədərɪŋan tesəsəlɔŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towɪn səhor nədaŋan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahān lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

12 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naʋu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

13 “Noləboii ke mətutoh len naut nəbilitihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətotəgau gat nahəsagw sal, mətudaŋ len ginau. Mətomətahun mətəbigam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaŋ hən bikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan.

14 Avil len natgalevis nusus tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur naʋide siPalaam toʋusan aPalak hən naʋide hən biɔl alat a Israel ləbisa. Etəŋov nəlolit hən ləbihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav hənɪ van hən nələblab gail mai hən ləbiɔl naitian tosa.*

15 Len naʋide tomaiēnan ikad gamit galevis lotohusur naʋusanan silat seNikolaus.*

16 Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətəbigole, vəha-sua ŋai dereh nəgəm, bal mai gamit məttohusur aNikolaus hən naʋu nəbalan hən nabuŋogw.

17 “Avan ideh tokad nədərɪŋan tesəsəlɔŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towɪn səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat topehw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes vəveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəbilavi maii ŋai, eləboii.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

† 2:7: Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naʋit nəhai. * 2:10: Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ 2:11: KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi biɔl natideh len alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan. * 2:14: Num 25.1-2, 31.16 * 2:15: KelV 2.6 * 2:17: Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

18 “Gitos gat năpısulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

19 “Noləboi natit pısi məttoğole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nədəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-dan-ǂuri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta mō.

20 Avil len nategai nusor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudañ hən bəpusan ei. Len nəpusanan egəras naslev sagw gail hən ləbıgol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav həni van hən nəlablab gail.*

21 Nulav mai alitenan, namityal hən bıpair dan naitian san tosa, be emətəhun bıpair dani.

22 Imaienan, dereh nibar həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləjon tisa vəsa tibatbat. Asike ləbıpair dan nəvide hən nəsaan san, dereh timaienan.

23 Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut pısi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit pısi, nəsa tonor hən nagolean samit vısusua.*

24 “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətətagau nəpusanan enan, gamit mətəsaləboi nəsa lotokisi hən nəpusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriñ natideh am len gamito bıgol nəmauran samit bidañ,

25 be nategai ɲai: nəsa məttoğole, mətətagau gati vir nəgəmaian sagw.

26 Avān ideh towin səhor nədañan hən nəsaan mai togol naləjonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədañan hən na-il-a-mō-an maii hən bəil a mō hən naluvoh hən nəvanuan gail;

27 ‘Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw namətəlai, nalolosaan təbuer, ale tigol limasirsir hun nəbılikoro tan bulau.*

28 “Dereh likad nədañan hən na-il-a-mō-an tohun nədañan hən na-il-a-mō-an notokade len aTəmagw, ale nilav nəmoso lalan am mai galito!§

29 “Avān ideh tokad nədariñan tesəsəloñ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3

Năpısulān van hən alat siYesu a Sartis

1 “Gitos gat năpısulān egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai nəmēsō toməlevru, ginau nokəmaiegai ke:

“Ginau noləboi natit pısi məttoğole, noləboii ke məttovat nəhes ke məttoaur, wake mətumat.

2 Mitilele, mətəhulahul! Nəvide samit lotovoi sal pəpadañ ləbımasig, mitigol lidañ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoğole, mətətagol səhav.

* 2:20: 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * 2:23: Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * 2:27: Psa 2.8-9 § 2:28: Num 24.17; KelV 22.16. Nəmoso lalan evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədañan hən nəsaan mai togol naləjonian san tabtab vəbar nagilen.

³ Mitinau təlmam hən nəpusanan məttəsəələn həni mai məttədələmi a n̄o. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətbəlele, asike mətbəhulahul, dereh negəm sum̄an nəvanuan vənvnənah, ale asike mətoləboi namityal nəbegəm lan hən nəbilav nəpanismen mai gamito.*

⁴ “İkad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit tophw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbiyar mai ginau.

⁵ Avan ideh towin səhor nədan̄an hən nəsaan, len nəvide tomaienən, dereh tesun nahurabat tophw. Asike nukaskas nahəsən dan nalobulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsən len nəhon aTəmagw mai aņel san gail.

⁶ “Avan ideh tokad nədarin̄an tesəsələn hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

⁷ “Gitos gat napisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiņ. Nəsa notosəņav həni, avan ideh edədas bəkəköl həni. Nəsa notokəköl həni, avan ideh edədas bəsəņav həni. Ginau nokəmaiegai ke:*

⁸ “Ginau noləboi natit p̄isi məttogole, ale nosəņav hən nabopita m̄os gamito avan ideh edədas bəkəköl həni. Bathut noləboi ke mətukad natuhdan̄an, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətsakel na-kel-mətahun-ginau-an boņ ideh.

⁹ Alat len nəb̄onb̄onan siSetan, nəju lotokis galit hən alat siGot be sakitin, lolibliboņ, dereh nigol galit letəjedur bathuriemito, hən ləbələboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

¹⁰ Bathut məttogol husur nakelean sagw todan̄ ke, mitikad nədan̄-buri-an bəbəlav, dereh ginau netəgau gol gamito dan namityal hən na-ləhon-isa-vəsə-an pəpadan̄ hən bəgəm bar navile a pan kavkav, hən b̄italtal kitev nadələmian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe.

¹¹ Ginau dereh negəm tutut. Mətetəgau gat nadələmian məttokade, hən avan ideh asike b̄ilav kuv nəprais samito.

¹² Avan ideh towin səhor nədan̄an hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boņ ideh am. Dereh nitos gat nahəsən aGot sagw lan, mai nahəsən nəbiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

¹³ “Avan ideh tokad nədarin̄an tesəsələn hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴ “Gitos gat napisulan egai van hən aņel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodan̄ hən nəb̄ikel kot nakitinan hən natit p̄isi tovisi, ginau notovi nəkadun natit p̄isi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

* **3:3:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10
49.23, 60.14 * **3:12:** Isa 62.2 * **3:14:** 2Kor 1.20

* **3:7:** Isa 22.22; Job 12.14

* **3:9:** Isa 43.4,

* **3:14:** Pro 8.22

15 “Ginau noləboi natit p̄isi məttoḡole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləḡon masuʋ ke mətəpud buni o mətəsusus buni!

16 Be husur məttopat rivuh, mətəpud kəkereh ḡai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ḡai dereh neḡulai hən gamito dan nabuḡogw, nemətahun gamito!*

17 Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit p̄isi notoləḡoni, natideh nəsepar.’ Be mətsənau səhoti ke məttoḡərav sədaḡ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi metḡesw mai mətəḡurmalma.

18 Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətḡəvur nagol len ginau hən mətḡəpud hən, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətḡəvur nahurabat topəhw, hən mətḡesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətḡəvur nəmersin nəmet, hən mətḡikas namətamit hən, hən mətḡəkəta.

19 Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəḡəvusani. Imaienan, mətəpud, mitidaḡ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!*

20 Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh ḡesəsələḡ hən nadologw, ḡesəḡav hən nabopita, dereh neḡis van hən, ale namrihan katəḡol.

21 Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh nigol teḡətaḡ mai ginau len nabiltihai ḡəḡətaḡ sagw, sumān notowin səhor nədaḡan hən nəsaan, ale notəḡətaḡ mai aTəmagw len nabiltihai ḡəḡətaḡ san.

22 “Avan ideh tokad nədaḡian tesəsələḡ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

1 Nəboḡ tokəmaienan tonəḡ, nokəta, noris nabopita tosəḡav len nəmav, ale nadoldol notəsəsələḡ hən a m̄o, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gəḡəm a məhat gəgai, ale dereh nəvusan gaiug hən natit gail ləḡimasvisi a tahw len natgalenan.”

2 Vəha-sua ḡai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai ḡəḡətaḡ sua topat len nəmav, noris avan sua toḡətaḡ lan!

3 Atenan toḡətaḡ ei, nənahənah han eḡilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomial kəsən, garu len nəhai ḡəḡətaḡ hum nəvat emerald.*

4 Nəhai ḡəḡətaḡ tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 loḡətaḡ len gail. Nəvanuan galenan lovi haḡut lotoil a m̄o lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekin.

5 Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai ḡəḡətaḡ rivuh. Ikad namial toməlevru lotopəḡ wunwun a m̄o len nabiltihai ḡəḡətaḡ enan. Namial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.*

* **3:16:** Len naut egai, *alat lotopud buni* lukad nadələmian len aYesu, ale *alat lotosusus buni* ləsəkad nadələmian lan. Be *alat lotopat rivuh*, *ləsapud kəkereh*, aGot emətahun galito husur lotopud hən nə-lon-uri-an. * **3:19:** Pro 3.12; Iḡru 12.6 * **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. *Jaspa:* evi nəvat sua ḡəsələboi ḡəḡəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsən o toyayanḡ; *karnelian:* evi nəvat tobisibis; *emerald:* evi nəvat tokəsən be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2

⁶ A mō len nābiltihai bətbətah ehum tokad nābiltimetduḡduḡ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nābiltihai bətbətah len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotobaḡ mətalito a mō mai a tahw.

⁷ Natit nametəkav tomaur esumʿan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esumʿan natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhən esumʿan nəhən nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esumʿan nāikel tomələh.‡

⁸ Natgalen vīsusua lukad nəhəbəlalito tomələvtes lotobaḡ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəḡavḡav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub̄ aGot aBiltidaḡan,

ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,

mai tovi gai bəḡəm sal.”*

⁹ Nəboḡ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalalan sitenan tobətah len nābiltihai bətbətah, nəboḡ lotoputsan nahəsən, nəboḡ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai,

¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nābiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Lorin̄ nəkraun nagol salito a mō len nābiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasub̄, aGot sinamito! Inor hən ḡəb̄ikad nə-sal-suhi-an hən nəyalalan sam̄.

Inor hən ḡəb̄ikad na-putsan-nahəsam̄-an mai nābiltidaḡan.

Husur gaiug goum hən natit p̄isi,

ale bathut naləḡonian sam̄, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən nalobulat

¹ Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətah len nābiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəhamələvru.*

² Ale noris aḡel todaḡ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhən aGot, ase inor hən bəkin kotov nabuburutan, hən bəvuh nalobulat eg tobul?”

³ Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi bəvuh nalobulat tobul o hən bəvuruḡi.*

⁴ Beti nutaḡ habat, husur ləsələboi ləb̄isaḡ avan ideh tonor hən bəvuh nalobulat tobul ale hən bəvuruḡi.

⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haḡut lotoilo a mō, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaḡ! Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutaḡ, gai ewin səhor p̄isi aenemi san gail. Gai eləboi bəkin kotov nabuburutan tomələvru, ale hən bəvuh nalobulat tobul.”*

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nābiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal tomələvru mai namətan tomələvru lotovi Nunun aGof tomələvru, gai tosavat galit vi lan navile a pan kavkav.*

† **4:6:** Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. ‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze

1.5-10, 22, 10.14. Nāikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * **4:8:** Eze 1.18,

10.12; Isa 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboḡ lotobul hən nalobulat, loburut gat nagilen hən

nəwaks, ale nəboḡ nəwaks tomədmədaḡ sal luḡos gat nənahənəh hən avan sua lan tokele ke nalobulat

enan evi esan, mai avan tile saləboi bəvuh. * **5:3:** Flp 2.10 * **5:5:** Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * **5:6:**

Isa 53.7; Zec 4.10

⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah.

⁸ Nəboŋ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit pisi lukad navus beltaŋ vi susua, ale lotəgau nasiloŋ nagol lotopul hən nəhai pəhas nəboŋ tosusau tovi na-sor-tuŋ-an silat siGot.*

⁹ Lokəkai hən nəbe veveu ke,*

“Gaiug gunor hən gəbilav nalobulat tobul
ale kin kotov nabuburutan gail hən gəbevuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,

be len nəda hən nəmatan sam,

goŋur nəvanuan gail hən ləbevi siGot,*

goŋur galit dan nahəmar pisi, nasoruan pisi,
nabi tiltile pisi mai naluvoh hən nəvanuan gail pisi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,

nəvanuan gail lototoh pipihəbalan.*

Dereh leil a mo hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosoḅur masuŋ notodədas nəbeŋurur gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah.

¹² Len nabiltidoldol luke,

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot
hən bikad nabiltidənan, bəpul hən natite, bikad namitisau hən nəmauran
tonor mai na-ləboi-buni-an hən bigol natite.

Inor hən natit pisi ləbeputsan nahəsan. Inor hən bikad nəyalyalan hən
nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəloŋ hən natit pisi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai
buthəvile a pan mai len tas, natit pisi luke,

“Datisal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,
dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədanjan hən na-il-a-mo-an,
lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haŋut lotoil
a mo, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalobulat tobul, ekin kotov
nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburur gat nalobulat
tobul.* Ale nosəsəloŋ hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon
tohum nabiliurur toke, “Gəmai!”

² Nokəta, ale noris nahos tophəpəhw togəmai. Atesua tosaŋ lan etəgau
navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum
nəvanuan towin səhor nəenemi san gail len nəbalan tosoḅur, igam van hən
bəwin səhor piis nəenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-
vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!”

* 5:8: Psa 141.2

* 5:9: Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10

* 5:9: Kol 1.20

* 5:10: Exo 19.6; KelV 1.6

* 5:11: Dan 7.10

* 6:1: KelV 5.1

⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua toсах lan, aGot ilav nabiltibu nəbalan maii, hən bıkad nədaŋan hən na-il-a-mo-an, hən bilav kuv natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləbimat len nəbalbalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəlon hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua toсах lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoṽ hən naməlasan.*

⁶ Ale nosəsəlon hən nəwəlan hum nadoldol togəmə len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita tosua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh tepitpitov.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəlon hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmail”

⁸ Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wəwəw. Atesua toсах lan, nahəsən aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol bəsuə bimat dan tovat len nəvanuan pisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbigol nəmatan len nəbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalilihai.‡

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutuməvan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovoi lotodaŋ hən ləbikel koti.

¹⁰ Lukai habat van hən Nasuḅ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh tebəlav mabe vir gəbənənoṽ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hınamit mai nəmatan sinamit ŋais?”

¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit pisi. Ale ikel mai galit ke liŋəvəv kəkereh vir naslev siYesu gail suran galito, mai awawa salit len nadəlomian bəsəbur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-purun-gati-an bihau hən alat ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris nabiltidu todū. Noris namityal togəmə mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəbati kavkav togəmə bisibis hum nəda.

¹³ Beti naməso gail len nəməv luteh len tan, hum nəvit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru.

¹⁴ Ale nəməv ebul vi tut hum naləbulat lotobul həni, ale nəvehuh mai naholoul pisi lorus dan namilelito.§

¹⁵ Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a mo hən nasoltia tosoḅur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavı slev, galit pisi losusuah len naburhuvat gail mai napipivat hən nəvehuh gail.

¹⁶ Ale lukai van hən nəvehuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhən atenan toḅətah len nabiltihai bəḅətah. Susuan ginamito dan nələl paŋpaŋ seTuhsipsip!”*

* **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoṽ hən naməlasan nametalai gai toləboi mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən bələboi naməlasan han. † **6:6:** *Natenarius* evi nəvat napurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua. *Nəpali* ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuv. ‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi bevi *navilesir*. § **6:14:** Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13

* **6:16:** Hos 10.8; Luk 23.30

17 Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi beil gati?)*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

1 Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike bevuŋ nətan o nətas o nəhai ideh.*

2 Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovise lan, ikad natesua hum nəstam hən biŋos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədanŋan hən ləbemədas nətan mai nətas.

3 Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtbiŋos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail binon,”*

4 Ale nosəsəloŋ hən nəpuruŋan salit aŋel topos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. İpos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar piŋi ta Israel:

5 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

6 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

7 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

8 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an səbilitiuvoh

9 Husur natgalenan noris nabilitiuvoh, avan ideh edədas bevuŋuŋi. Logəm len naluvoh hən nəvanuan naut tiltile piŋi, logəm len nahəmar piŋi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail piŋi mai nasoruan piŋi. Ale loil a nəo len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat tophəpəhw ale len navəlalito lutariv nəpəshət nadet.*

10 Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan nə-ləŋon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!”

11 Ale aŋel gail piŋi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, boŋ kəta vi pan, a nəo len nabiltihai bətbətah hən ləbilotu hən aGot ke,

12 “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,

nəyalyalan hən nəbathumənas,

namitisau hən nəmauran tonor,

nasipaan, nə-putsan-nahəsən-an,

nabiltidanŋan,

mai nə-ləboi-buni-an hən biŋol natite;

tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.

* 6:17: Jol 2.11; Zep 2.2-3 * 7:1: Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5 * 7:3: Eze 9.4-6 * 7:9: Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad nəvite lotohanhani. Len naut a Israel ləbilbil həni hən ləbėvusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəbalan o hən bevuŋan nahəhəvuran salito.

Ganan!"

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, "Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?"

¹⁴ Ale nusr vari ke, "Nəsələboi. Nasub, gaiug goləboi, gikele."

Beti ikel mai ginau ke, "Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən na-biltiŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkəs nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.*

¹⁵ Imagenan loil a mō len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito.

¹⁶ Asike lumalkəkət, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuŋ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito.

¹⁷ Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail pisi dan namətalito."†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

¹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin koton nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut ebut len nahudhut nəhaa.

² Beti nōris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

³ Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobəsw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoður maii, hən biŋol biŋon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot pisi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a mō len nabiltihai bətbətah.

⁴ Ale nəbasuhəb hən nəhai pəhas tobon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel.

⁵ Beti aŋel enan ilav nadurinen topan dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

⁶ Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləbəvuv gail.*

⁷ Aŋel metəkav eŋuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artobon mai nəda, aGot idanŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan pisi.*

⁸ Beti aŋel na-vəha-ru-an eŋuv nətrampet san, ale natit hum nabiltivəhuh topan, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da.

⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit pisi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis pisi, tosua dan totor lumasig.

* **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19 † **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * **8:2:** *Nətrampet* ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoŋuv lan hən biwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** Nəais evi nəwai topan nəboŋ tosusus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22

10 Beti aŋel na-vəha-tor-an eŋuv nətrampet san. Nabiltiŋeso topan hum namial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.*

11 (Ale lokis naməso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isəbur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

12 Beti aŋel na-vəha-vat-an eŋuv nətrampet san. Natsua iŋas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai naməso gail, hən nəmargobut bəsuan nahudhut tosua dan totor hən namialan halito. Namial ebuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

13 Beti nokəta, ale naikel‡ sua tomələh len naməsav, nosəsəloŋ hən tokai habat ke, "Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa bəvisi bogai, nəboŋ aŋel naməkot lototor ləbēvuv nətrampet salit gail!"

9

1 Beti aŋel na-vəha-rim-an eŋuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəbur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan.

2 Nəboŋ aMeso toseŋav hən nəbur enan, ibasw vi məhat dan nəbur hum nəbasuhab hən nabiltihab togol namətəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len nəbur ikabut gol namityal mai naməsav.*

3 Beti nalokust* gail lomələh dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədanjan hum naskopion mai gail hən ləbēvin nəvanuan.*

4 Ale aGot ikel mai galit ke salemədəs naliol o nəhai o natideh tokəsən, be loləboi ləbēmədəs nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.*

5 Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləbīgol ləbələŋon bīsa vəsa len nahəbati bərim. Na-ləŋon-isa-vəsa-an salit dereh tehum napəŋasan sinəvanuan nəboŋ naskopion tovinī.

6 Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidon nəmatan, be asike lusabi, leləŋon masuŋ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

7 Nalokust lohūm nahos lotoutaut vir nabiltibalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esumian nəhon nəvanuan.

8 Lukad navurulito hum navurun napəhəvut toləbləbah, nariŋolito ehum nariŋon nalion,

9 lukad namətəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəbalan lotosəbur lotomur vi lan nabiltibalan.†

10 Lukad nagilelito loləboi ləbēvin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədanjan hən ləbələboi ləbīgol nasənanhan len nəvanuan gail len nahəbati bərim.

11 Lukad nakiŋ toil a mō hən galito, tovi aŋel hən nəbur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan seŋpru gail nahəsən aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsən aApollyon.‡

* 8:10: Isa 14.12 * 8:11: Jer 9.15 * 8:12: Exo 10.21-23 † 8:13: *Naikel* evi nəman naməsav tohum nabiltibal. * 9:2: Gen 19.28 * 9:3: *Nalokust* ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsən ale egəm len nabiltivəshəte tohum nəmarigw. * 9:3: Exo 10.12-15; Luk 10.19 * 9:4: Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * 9:6: Job 3.21; Jer 8.3 † 9:9: Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5 ‡ 9:11: Nəhes eru enan, namilelaru ke, *Gai tomədəs bun nəvanuan gail*.

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit teru am arbegəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an eŋuv nətrampet san. Nosəsəloŋ hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.*

¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aŋel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah ruḃat nəḃau tobaŋis gat aŋel tovat len naut hən nəbiltiwisel Eufrates.”

¹⁵ Ale isah ruḃat aŋel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəḃaua, nəmariboŋ, nəḃəbati mai nasiḃau enan, hən ləḃigol ḃesua ḃimat dan totor len nəvanuan piḃi len navile a pan.

¹⁶ Nosəsəloŋ hən nəpuruŋan hən nəvanuan nəḃalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 piḃi.

¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad namətəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəḃab, mai toboŋboŋ, mai toyanyan hum nəsalfa. § Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəḃab, nəḃasuhab mai nəsalfa evivile dan nəḃalito.

¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəḃab mai nəḃasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəḃalito.

¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəḃalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləḃigol nasənanan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len nəpəŋasan galenan, galit ləsəpair dan nəvide sasa salito hən ləḃipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəḃai. Nəlablab galenan ləsaləboi ləḃəkəta, ləsaləboi ləḃəsəsəloŋ, ləsaləboi ləḃiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!*

²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o nəvide salit hən naitian taḃtaḃor o nəvənvənanan lotogolgole.

10

Aŋel mai natuhləbulat tobul

¹ Beti noris aŋel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab.

² Natuhləbulat tobul eḃəŋav len nəvəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan.

³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toḃun. Nəboŋ tokai, nadolon nəbiliurur lotoməlevru luwal, lokurut.

⁴ Nəboŋ nəbiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəḃitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən nəvəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav.

* **9:13:** Exo 30.1-3; KelV 8.3   § **9:17:** *Nəsalfa* evi nəvat toyanyan. Goləboi gəḃisabi pəpadaŋ hən nəḃab a Bu.   * **9:20:** Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1   * **10:4:** Len nasoruan ta Kris ike, *Burut gat natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.*

⁶ Len nahəsan atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosh lan, navile a pan mai natit pisi tosh lan mai nətas mai natit pisi tosh lan; len nahəsan atenan, aņel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am!

⁷ Be nəboņ aņel na-vəha-məlevru-an pəpadan hən bevu v nətrampet san, nasor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəloņ həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav nalobulat tobul, tosəjav dan navəlan aņel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aņel egaii, nukel maii ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəpa m dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəban ham, dereh tikon!”

¹⁰ Na nulav natuhlobulat dan navəlan aņel, nuhani. Len nəpa gw ihehe hum nəhani, be nəboņ notohani tonon, egəm kon len natəban hagw.‡

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni nros nəvanuan nabi tiltile gail, naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakiņ lotosobur.”

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisab səhot nabəlavan hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale ge vuruņ alat lotolotu ei.*

² Sagisab səhot nabəlavan hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.*

³ Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arbikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmaribon tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasub, aMasta hən navile a pan.*

⁵ Avan ideh bike bəmədəs gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan naburularu, tihan puņpuņ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke bəmədəs gəlaru, timasmat maganan.

⁶ Gəlaru arukad nədanjan hən arbəkəkol gat nəmav, hən naus asike beus nəboņ arbikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədanjan hən arbīgol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədanjan hən arbi vas vəha-sobsobur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləņonian səlaru.†

⁷ Nəboņ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan nabur nəpanismen səkad nabutite, dereh tibal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.*

† **10:7:** Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ **10:9:** Nəhani evi natit tohehe masuv topat len naim sesukapak gail. § **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboņ toke *natəban tokon*, hum ma tohum nabəhavun tomaluelu. *

11:1: Eze 40.3; Zec 2.1-2 * **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** *Nahurabat toharharo* ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboņ alat a Israel o naJu gail lotosuni, evusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəboņ ahai kelkel ur tosuni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nasaan salito van hən aGot. Asike ləbigole, dereh limasig o natsua tosa masuv tegəm len galito.

* **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboņ toke *naməsahan tiltile*, namilen eləboi bevi navilesir. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18

⁸ Ale nibelaru aripat metp̄isal len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A m̄o, luṗos gat Nasuḅ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.*

⁹ Ale len nəmariboṅ totor mai nətarhəmityal len nəmariboṅ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nabirimat həlaru, husur ləsədaṁ hən avan ideh bitavun gəlaru.

¹⁰ Ale alat navile a pan dereh lehəhaṽur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləṅon tosa vəsa, arumat.

¹¹ Be nəboṅ nəmariboṅ totor mai nətarhəmityal len nəmariboṅ tosual am lotonoṅ, aGot esuṅavṅav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən narielaru. Galit p̄isi lotoris gəlaru lomətahw, lom̄n̄m̄inikot.*

¹² Ale arosəsəloṅ hən nadoldol toḡəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboṅ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.*

¹³ Len namityal enan ṅai, nabiltidu edu, ale len nabiltivile, nahudhut tosua dan toseṅavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit p̄isi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoṅ, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am ḅegəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aṅel na-vəha-məlevru-an eṽuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat loḡəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a m̄o həni hum akiṅ vi sutuai vi sutuai!”*

¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətah len nəhai bətbətah salito len nəhon aGot, luteh, ḅov kəta vi pan, lulotu hən aGot.

¹⁷ Luke,
“Namtosipa vi təban gaiug Nasuḅ aGot, aBiltidaṅan,
gotowol hən nəboṅ ta daməṅai mai nəboṅ ta sutuai.
Namtosipa husur gulav namileṁ hən nədaṅan saṁ totibau,
gotubat il a m̄o hum akiṅ.

¹⁸ Naluvoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaṅpaṅ,
avil nəlol paṅpaṅ saṁ egəmai,
hən gəḅənənoṽ hən alat lotomat mai nanoran saṁ.
Evi nəboṅ hən gəḅilav nakonp̄urp̄uran mai naslev saṁ lotovi hai kelkel ur
gail,
mai nəvanuan saṁ gail,
galit p̄isi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsəṁ,
nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəboṅ hən gəḅigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan
hən ləḅimasig.”*

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəṅav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

† 11:8: Isa 1.9-10; Sotom: Gen 18-19. * 11:11: Eze 37.5, 10 * 11:12: 2Ki 2.11 * 11:15: Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 * 11:18: Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * 11:19: Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21

12

Napəhaṽut mai nətrakon

¹ Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhaṽut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən nəmeso tovi 12.

² Etian. Ale nəboŋ toləŋon nabəhaṽun, itaŋ, ikai len nəpasusan topeŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toseŋavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən nəmeso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaṽut enan topasus, hən bihan kavkav hən anatan nəboŋ bevisi.*

⁵ Ale aliten ipas anatan, auluman beil a mō hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiŋ. Aŋel isaḅul anatan, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətah san.*

⁶ Napəhaṽut enan igam yav van hən naut masmas toḅəbesw, naut aGot toutaut həni mōsi, hən bəkətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

⁷ Beti ikad nabiltibalalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua ḅal mai nətrakon, ale nətrakon mai aŋel san gail luḅal təlmam.*

⁸ Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəbalan enan, gol gai mai aŋel san gail ləsəkad naut ideh am len nəmav.

⁹ Ale nabiltitrakon egaii, nəmət ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togeŋas alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke,

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, nədaŋan, natohan pipihəbəlan aGot, mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an seKristo san, egəmai! AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eṽusan nədaŋan san hum akiŋ sidato.

Gagai aKristo san eṽusan nədaŋan hən na-il-a-mō-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele, lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləḅimat, ləsamətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəmav!

Mətehəhaṽur!

Be nabiltimətahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas, husur natəmat evi pan van hən gamito len nabiltitol paŋpaŋ, bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboŋ nətrakon tonau səhoti ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhaṽut topas natətai uluman.

* 12:3: Dan 7.7 * 12:4: Dan 8.10 * 12:5: Isa 66.7; Psa 2.9 * 12:7: Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9

* 12:9: Gen 3.1; Luk 10.18 * 12:10: Job 1.9-11; Zec 3.1-2

14 Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum nabiltiikel, hən bələboi bəmələh vi lan naut masmas tobbəbesw, naut aGot toutaut həni mōsi, hən bəkəkəta təban ei a tut dan nəmət tovi trakon len nasihau totor mai nahud-husihau.*

15 Bəti nəmət eru hən nəwai, isav dan nabuḡon hum nawisel, hən bīsel husur napəhaḡut hən bəlivi van.

16 Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəḡav hən nabuḡon, edəlom nawisel tosav dan nabuḡon nətrakon hən bīmasur len tan.

17 Ale nəlon nətrakon epəḡas napəhaḡut, ale ivan hən bigol nabiltibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolgol nəsa aGot tokel buni, lotodaḡ len nakitinan aYesu tokel vəhoti.

18 Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

1 Bəti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətas. Ikad nəbalbal esəḡavur mai nəkadun emələvru ale ikad nəkraun toḡəḡavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mēdas nahəsən.

2 Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohum nalohrien nabea ale nabuḡon ehum nabuḡon nalion. Ale nətrakon ilav nədaḡan, mai nabiltihai bətbətah hum sekiḡ, mai nədaḡan hən na-il-a-mō-an san maii.*

3 Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan toḡol nəmatan, be nasənahan enan toḡol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumaḡmaḡ lan, ale lohusur narivatəvat katkat enan.

4 Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaḡan hən na-il-a-mō-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esumən narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi bigol nabiltibalan maii?”

5 AGot idamḡ hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar aGot, mēdas nahəsən. Ale aGot idamḡ hən bīkad nədaḡan hən na-il-a-mō-an hən bigol natideh toləḡoni len nahəbati tovi 42.

6 Ale esəḡav hən nabuḡon, esəvar aGot. Isor mēdas nahəsən, ale isor mēdas naut aGot totohtoḡ lan tovi alat lototoḡ len nəmav.

7 AGot idamḡ hən bigol nabiltibalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idamḡ hən bēil a mō hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile gail.†

8 Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot toḡos gat nahəsaliḡ len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

9 Gəbikad nədaraḡamḡ, gesəsəloḡ!

10 Avan ideh aGot toriḡi hən galit ləbibaḡisi ale səhari van, avan enan dereh libaḡisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriḡi hən bīmat len nabiltiḡu nəbalan, dereh timat len nabiltiḡu nəbalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nədaḡ-ḡuri-an, limasdaḡ len nadəlomian salito.*

* 12:14: Dan 7.25, 12.7. *Naikel* evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pītov hən Dan 7.25. * 13:2: Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. *Nalepat* evi nabiltiḡus togəḡəris. *Nabea* evi narivatəvat katkat tobələv səhor nəvanuan. † 13:7: Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * 13:8: Psa 69.28;

KelV 3.5 * 13:10: Jer 15.2, 43.11

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulum̄an, ale isorsor hum nətrakon.

¹² Len nədaṛan hən na-il-a-mo-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan p̄isi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahən hən nəmatan tomav.

¹³ Narivatəvat katkat hən nətan igol nəbiltimerikel gail, igol nəhab topan len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail.

¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todam̄ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənahən hən nəbiltibu nəḡalan tomaur təlmam.

¹⁵ Ale aGot idam̄ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡav nasuṇavṇavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən bisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləbilotu həni limasmat.

¹⁶ Igol ke nəvanuan gail p̄isi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navələlito o len nabunəholito.

¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləboi biḡol naṽurian o na-ṗur-həni-an. Bike ḡəvur natideh o ṗur həni, timaskad nəmak tovi nahəsən narivatəvat katkat o naṗuruṇan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datb̄ikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisab̄ səhot namilen naṗuruṇan hən narivatəvat katkat egai, husur evi naṗuruṇan sivan sua. Ale naṗuruṇan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Naṽehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah mai. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsən mai nahəsən aTəman.*

² Ale nosəsəloṇ hən nəwalan togəṃ len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai nəbiliurur tokurut habat. Ehum nəwalan nəvanuan lotogole nəboṇ lotoranṛante ḡonḡon hən navus beltan̄ tosəbur.

³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḡe veveu a mo len nəbiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləbekəkai səhot nəḡe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toṽur galit dan nəvanuan p̄isi len navile a pan, galit ṇai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhaṽut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toṽur galit dan nəvanuan gail p̄isi hən ləḡevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naṽit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot.

⁵ Nalibliboṇan sagəṃ len nabuṇolit boṇ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi biḡikel uri.*

Aṇel itor

⁶ Beti noris aṇel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən bikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi, nəvanuan len nahəmar p̄isi, nasoruan p̄isi mai nabi tiltile gail p̄isi.

* 14:1: Eze 9.4; Kelv 7.3 * 14:5: Zep 3.13

7 Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm pəpadan. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail pisi.”*

8 Ale aņel na-vəha-ru-an ehusur aņel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Pəpilon toyalal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile pisi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiļəjonian san hən naitian tosa.”*

9 Ale aņel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan,

10 dereh gai temun nəwain hən nabiltiļol paņpaņ siGot, nəwain aGot tobir masmas həni vi lan nabiliwai hən nəlol paņpaņ san. Ale avan enan dereh teləjon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aņel siGot gail mai aTuhsipsip.”*

11 Nəbasuhab hən na-ləjon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəņavņavan len nalennəyal o nalenmar-iug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, ale lukad nəmak hən nahəsan.”*

12 Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaņ len aYesu, limaskad nə-daņ-buri-an.”*

13 Beti nosəələņ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuḅ, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liņavņav dan nəmauran salit todaņ, bathut dereh likad nəvit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a paņ

14 Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəmavukasw tosumian anatan nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau naḅu tohaḅ tokan len nəlon.

15 Beti aņel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəmavukasw, ike, “Gilav naḅu saņ tohaḅ, tuḅat tai nəhanian. Nəhanian len navile a paņ imatu, evi namityal hən nəmatuan!”*

16 Nə atenan tobətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a paņ kavkav, ale isah tuani.

17 Beti aņel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau naḅu tohaḅ tokan.

18 Ale aņel tile am tokad nədaņan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aņel tokad naḅu tohaḅ, ike, “Gilav naḅu saņ tohaḅ, tuḅat ta kokotov nəhəvhət nakrep len navile a paņ, sah tuan gail. Len nəhəu nakrep gail nəvit nakrep lumen.”

19 Nə aņel ita kokotov nəhəvhət nakrep gail len navile a paņ, ale ebubulan nəhəvhət nakrep gail len nabiltiḅur lotopal dasdas nəvit nakrep lan. Evi nabiltiḅur hən nəlol paņpaņ siGot.

20 Ale lupal dasdas nakrep gail len nabiltiḅur vivile len nabiltivile. Ale nəda eriv dan nabiltiḅur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nabəlavan han evi nəstata tovi 1,600.‡

* 14:7: KelV 10.6 * 14:8: Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * 14:10: Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * 14:11: Isa 34.10 * 14:12: Egai nəbathusoruan hən naləbulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaņ len aYesu, datimassumar, datimasdaņ ḅur nəmauran sidat todaņ, naut kəmas datḅimat sil nadəlomian dattokade len aYesu. † 14:14: Dan 7.13. Vəha-səsoḅur aYesu ekis gai gabag aNaton Nəvanuan. * 14:15: Jol 3.13 ‡ 14:20: Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavan hən nəstata evi namita tovi 185.

15

Nəbe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbɛgəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlol paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nəbilitmetduŋduŋ hən nakəlas toβon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab hən mai nəpuruŋjan hən nəhəsan. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito,

³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke, “Nasuβ aGot gotoyalyal huni,
nəsa gotogole iyalyal, numaŋmaŋ lan.

Govi Kiŋ hən naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile,
nəvide saŋ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasuβ, nəvanuan gail pisi dereh lemətahw len nəyalyalan saŋ;
dereh leputsan nəhəsəŋ

husur gaiug govi aGot səβomŋ gototoħ a tut dan nəsaan.
Naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləbilotu hən gaiug,
husur nəvanuan gail pisi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaβolen siGot tolo, esəŋav.*

⁶ Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuvoŋ nagol ibanis garu len nəmabulito.*

⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlol paŋpaŋ siGot, aGot totoħ vi sutuai vi sutuai.

⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋjan san. Ale avan ideh edədas βəbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləβinoŋ.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab hən.*

³ Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nəβirimat ale natit pisi lotosuh len tas lumat.

* **15:3:** Exo 15.1   * **15:4:** Jer 10.7; Psa 86.9   * **15:5:** Exo 38.21   * **15:6:** *Nalinen* evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan.   * **15:8:** Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4   * **16:2:** Exo 9.10

⁴ Beti aņel na-vəha-tor-an idañ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəloņ hən aņel tokad nədaņan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriņ gail,
gaiug gotovi gaiug ta sutuai,
gaiug gotovi gaiug gagai,
gaiug gotovi aGot səbom̃ gototoh a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit ləbīr nəda hinəvanuan sam̃ gail mai hihai kelkel ur gail,
ale gulav nəda mai galit hən ləbemuni.
Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəloņ hən nəmel tutumavan toke,
“Evoi, Nasub̃ aGot, aBiltidaņan,
nə-sab-səhoti-an mai nəpanismen sam̃ gail,
lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aņel na-vəha-vat-an idañ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail.

⁹ Napudan en totibau eḅulaņ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nahəsan aGot tokad nədaņan hən na-il-a-mo-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbīpair dan nəsaan salito hən ləbīsal suh nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aņel na-vəha-rim-an idañ nasiloh san len nabiltihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiņ lan evisivis, nəmargobut ikabut puņpuņi. Napəņasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.*

¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəņasan mai nəmanuņ salit gail. Be lomətahun ləbīpair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbīpair van hən aGot.

¹² Beti aņel na-vəha-məlevtes-an idañ nasiloh san len nabiltiwisəl Eufrates. Ale nəwai han imas gorgor, hən napīsal bəutaut m̃os nakiņ gail ləbėgəm len naist.*

¹³ Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nabuņon nətrakon, esua dan nabuņon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuņon ahai kelkel ur gəgəras.

¹⁴ Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbesəhar bonḅon hən nakiņ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltibalan len nəboņ totibau siGot aBiltidaņan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəloņ! Dereh negəm surtan nəvanuan vənvnənah. Navoian tipat len alat lotokəta vīr ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbīyar b̃urmalmal gol nahurulit b̃isa.”*

¹⁶ Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiņ galenan van vaḅonḅon len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seḅpru gail.*

¹⁷ Beti aņel na-vəha-məlevru-an idañ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!”

¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaienan. Edu habat səhor nadu p̃isi lotodu nəboņ nəvanuan lototoh len navile a pan.

* **16:4:** Exo 7.17-21; Psa 78.44 * **16:10:** Exo 10.21-22 * **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, *lotogəm len naut namityal tovisi lan.* * **16:14:** 1Tim 4.1 * **16:15:** KelV 3.3 * **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11

¹⁹ Nabilitàvile imaṣṣul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluṓoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Pabilon toyalyal, ale ilav nəbiliwai hən nəwain hən nəbilitilol paṅpaṅ san maii.*

²⁰ Naholoul pisi loməkaskas, nəvehuh pisi lumasig.

²¹ Nəais eus habat. Nəais v̄isusua lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nəbilitiais enan tous isa vəsa masuṓ.*

17

Napəhaṽut nahəsan tosa vəsa toṓpur hən niben

¹ Esua len aṅel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən nəpanismen hən napəhaṽut toṓpur hən niben, nahəsan tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosəbur.

² Nakiṅ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədaṅan seNunun aGot, aṅel enan esəhar ginau vi lan naut masmas toḃəbesw. Noris napəhaṽut sual ei tobətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəṅavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədas nahəsan, lukabut gol niben.

⁴ Napəhaṽut esun nahurabat toboṅboṅ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nəgol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len nəvəlan etəgau nəbiliwai nəgol toṓpul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai nəbiṅbiṅalan hən naitian san tosa gail.

⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Pabilon toyalyal, nana silatpəhaṽut lotoṓpur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail.”

⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

Nəboṅ notorisi nuṓpaṅ, numanṃmaṅ.

⁷ Ale aṅel eus ginau ke, “Guṓpaṅ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaṽut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəṅavur, aliten tosaḅ lan.

⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a m̄o ikade, gagai eḃuer. Dereh tevivile tia bogai dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsilito len nalobulat hən nəmauran a təhw hən togol navile a pan, galit dereh limanṃmaṅ nəboṅ ləḃeris narivatəvat katkat tomaur a m̄o, toḃuer gagai, ale ḃevisi tətəs.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datḃikad nənauan toṓpul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaḃgai: nəkadun toməlevru lovi nəvehuh toməlevru napəhaṽut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiṅ toməlevru.

¹⁰ Nakiṅ erim lunoh tia. Sual ivat nəhes gagai, ale togon sagəṃ sal. Nəboṅ ḃegəmai, dereh timastoh kəkereh.

¹¹ Narivatəvat katkat totoh a m̄o, toḃuer gagai, gai evi kiṅ na-vəha-məlevtor-an. A m̄o evi kiṅ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

* 16:19: Isa 51.17 * 16:21: Exo 9.23-24 * 17:2: Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7 * 17:8: Dan 7.7; KelV 11.7 * 17:8: Psa 69.28; KelV 3.5

12 “Nəbalbal toseḡavur gotorisi lovi nakiḡ toseḡavur ləsəkad nədaḡan hum nakiḡ sal. Be dereh likad nədaḡan hən na-il-a-mō-an len nəhaua bəsua, hən ləbeil a mō mai narivatəvat katkat hum nakiḡ gail.*

13 Galit pisi lutoh mōs natsua ḡai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaḡan salito mai nədaḡan hən na-il-a-mō-an salito.

14 Dereh ligol nabiltibalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail pisi, evi Kiḡ hən nakiḡ gail pisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nabiltibalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaḡ lan.”

15 Beti aḡel ikel mai ginau ke, “Nəwai tosebur gotorisi, napəhaṽut toḡur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail.

16 Narivatəvat katkat mai nəbalbal toseḡavur gotoris gail, dereh lemətahun bun napəhaṽut toḡur hən niben. Dereh lemədasi hən bitoh səbon, bimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəḡas niben hən nəhab bihan pisi.

17 Husur aGot eriḡ naləḡonian san len nəlolito hən ləbḡgol pisi. Dereh lidamḡ hən ləbilav nədaḡan hən na-il-a-mō-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləbisarpoḡ.

18 “Napəhaṽut enan gotorisi, evi nabiltivile toyalyal tokad na-il-a-mō-an hən nakiḡ gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papilon imasirsir

1 Nəboḡ notoris natgalenan tonoḡ, noris aḡel sual am toḡəm len nəmav vi pan. Ikad nədaḡan hən na-il-a-mō-an toyalyal, ale namənas san enḡias navile a pan vəsa.

2 Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Eḡəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobot pisi lotosuḡlan, mai naut sinəman pisi ləsaveveu, mai narivatəvat pisi ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.*

3 Napəhaṽut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaḡ hən naitian san tosa ekub hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiḡ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, pṽur hən gail, loḡəm pul hən natite husur alitenan eləḡon masuṽ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

4 Beti nosəsəloḡ hən nadoldol toḡon toḡəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətəvivile dani hən asike mətbitah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!”

5 Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi mətəḡ vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgoḡe tonor hən nəpanismen.*

6 Mitigol tesisil həni natit pisi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit pisi togole. Alitenan eutaṽut hən nəwain hən na-ləḡon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, mətəbir vəha-ru həni len nabiliwai han mōsi. Mitigol temuni hən bəsisil.*

* 17:12: Dan 7.24 * 18:2: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan eḡai: *narivatəvat ləsaveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.* * 18:3: Isa 23.17; Jer 51.7; Kelv 14.8 * 18:4: Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * 18:5: Gen 18.20-21; Jer 51.9 * 18:6: Psa 137.8; Jer 50.29

⁷ Mitalav napəḡasan mai na-ləḡon-isa-an maii, areḡitoṽ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bogai notobətah len nabiltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutanḡ hum nəbatunau boḡ ideh!’

⁸ Imagenan, len nəmariboḡ tesua ḡai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab bihan puḡpuḡi husur Nasuḡ aGət, toḡəpəhun navoian dan nəsaan, ikad nabiltidanḡ.*

⁹ “Beti nakiḡ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəḡol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboḡ nakiḡ galenan ləḡberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh liḡan, leləḡon tisa husuri.†

¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləḡon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Papilon gotovi biltivile hən nədanḡan! Wee, len nəhaua tosa ḡai nəpanismen sam egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, ḡur hən gail, dereh liḡan, leləḡon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən beṽur nəkako salito gail.

¹² A mō eṽur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eṽur nəkaliko hən nalinen toḡəhw buni mai nasilik toḡəyauyau, nəkaliko nətau toboḡboḡ mai tobisibis. Eṽur nəhai tilite gail nəḡolit tosusau. Eṽur natit isoḡur lotoum hən gail hən nabiltiriṽon nəelefant. Eṽur natit isoḡur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.‡

¹³ Eṽur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranḡkinsens.§ Eṽur nəwain mai naoil naoliv, nəflaua mai nawit, nabuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eṽur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləḡevi slev.

¹⁴ Ale alat lotoṽur natit gail, ḡur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləḡon masuṽ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusab gail am boḡ ideh.’

¹⁵ Ale alat lotoṽur natit gail, ḡur hən gail, galit lotopul hən natite husur loḡur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləḡon-isa-vəsa-an san. Dereh liḡan, leləḡon tisa husuri.**

¹⁶ Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen toḡəhw, nəkaliko toboḡboḡ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail!’

¹⁷ Wee! len nəhaua tosa ḡai, natit gail alitenan topul masuṽ hən gail lumasig ḡarḡar.’

“Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut.

¹⁸ Nəboḡ ləḡberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaienān.’

¹⁹ Dereh liḡanḡ habat, leləḡon tisa. Ale len na-ləḡon-isa-an salito dereh leḡubulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee!’

* **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 ‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. § **18:13:** Nasinamon evi nahurhuhai sua nəḡon tosusau lotoriḡi len nəhanian hən ləḡigol nabus han ḡivoi. Nafranḡkinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis.

Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. *** **18:15:** Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36

abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ŋai, natit pisi san nəhab ihan puŋpuŋi!" ††

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, "Gamit len nəmav mətehəhəvur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehəhəvur! Husur ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito."*

²¹ Beti aŋel todaŋ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, "Len nəvide tomaiegai, Papilon, nabiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasiğ, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am!"

²² Nəwalan hən navus beltəŋ, nəvanuan lotokəkai, nəbuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəloŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusəb nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəloŋ hən nəwalan hən nabiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am.

²³ Nəvanuan asike loris nāmial tomiäl len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəloŋ hən nadolon naulumän mai nəpəhəvut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan sam lotovur natit gail, pur hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile pisi. ††

²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan pisi hən navile a pan lotomat len navəläm."

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiluvoŋ lotokai habat ke,

"Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-sab-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.

Gai ipansem nəpəhəvut toyalyal topur hən niben,

tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,

aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail."

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,

"Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab topeŋas alitenan

dereh tevi məhat vi sutuai!"

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, "Ganan! Sal suh aGot!"

⁵ Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,

"Sal suh aGot sidato,

gamit pisi məttovi slev san gail,

gamit pisi məttomətahw len nəyalyalan san,

gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!"

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən nabiltiluvoŋ o tohum nətas kukdud topus o nabiliurur tokurut habat. Ike,

"Sal suh aGot!

Husur Nasuḅ aGot sidato,

†† 18:19: Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34
7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

* 18:20: Jer 51.48

†† 18:23: Hən naves 21-23, ris Jer

aBiltidaŋan eil a mō!*

7 Datikemkem! Datehəhəvur!

Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai

ale asoan bīlah maii, eutaut hən gai gabag tia.

8 AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu maii hən bəsuni.”

(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot lotogole).

9 Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhəvur.’”^{*} Aŋel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

10 Nəboŋ tokəmaienan tonor nuteh bathurien hən nəbīlotu həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev surmān gaiug mai nəbathudud nadəlomian sam lotodaŋ hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh bikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”^{*}

Atesua toсах len nahos topəhapəhw

11 Beti noris nəmav tosaŋav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua toсах lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaḅ səhoti ke nəvanuan limaspanis o tēbuer, ale len nanoran igol nəbīltibalan.*

12 Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isəbur. Ikad nahəsan sua aGot tosoi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səḅon eləboii.

13 Nahurabat tosoi imosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot.

14 Navəshəsaltia gail len nəmav lotosah len nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit pisi losun nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu.

15 Nəḅu nəbalan tokan evivile dan nəbuŋon atenan hən bībal həni, win səhor naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile. Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal dasdas navit nakrep len nabiltibur hən nəlol paŋpaŋ siGot, aBiltidaŋan, hən bīsel hum nəwain.*

16 Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes egai: “Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

17 Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nəbīltidoldol, van hən nəman naməsav pisi lotoməlməlah ke, “Mətegəmai! Mitiḅonḅon len nəbīltihanān siGot!

18 Mətegəm hən mətḅihan naməŋod hən niben nakiŋ gail mai naməŋod hən niben nakomada gail, naməŋod hən niben nəḅəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməŋod hən niben nəvanuan pisi, naslev gail mai alat ləsavile, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”[†]

19 Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiŋ hən navile a pan gail, mai navəshəsaltia salit gail lotogəm ḅonḅon, hən ləbigol nəbīltibalan, mai atenan toсах len nahos topəhapəhw mai navəshəsaltia san.

20 Ale lutah gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nələblab

* 19:6: Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * 19:9: Mat 22.1-14; Luk 14.15-24

* 19:10: KelV 22.8-9 * 19:11: Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * 19:15: Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20 † 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20

han. Ale atenan toсах len nahos ebulan gəlaru nəboŋ lotomaур sal len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan.*

²¹ Ale atenan toсах len nahos ita bun nakiŋ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit pisi hən nəbu nəbalan tovivile dan nabuŋon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

¹ Beti noris aŋel sua toġəm vi paŋ dan nəmav. Ikad naki hən nəbuŋ nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.

² Itah gat nətrakon tovi nəmət ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aŋel ibanjsi hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000.

³ Aŋel ibar həni len nəbuŋ nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aŋel ekəkol gat nəbuŋ enan, eburut gati hən asike bəsəŋav vir nanonjan hən nasihau bevi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aŋel dereh tisah ruḃati hən bevivile len nəboŋ bəpitol ŋai.)

⁴ Ale noris nabiltihai bətbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaур təlmam, loil a mo mai aKristo hum nakiŋ gail len nasihau tovi 1,000.*

⁵ Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaур təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonon.)

⁶ Alat lotomaур təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhaυur, ludan len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səboŋ ŋai. Nəmatan navəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a mo maii, hum nakiŋ gail len nasihau bevi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

⁷ Nəboŋ nasihau tovi 1,000 binon, aŋel dereh tisah ruḃat aSetan dan nəbuŋ nabəbanjsan totoh lan.

⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltile gail pisi len navile a paŋ. Ahai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tibonboŋ hən galito moס nabiltibalān, naḃuruŋan halito isoḃur hum nabion bitas.*

⁹ Noris lotovan, lumapiḃiriah, siriv len naut pisi len navile a paŋ. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi paŋ dan nəmav, ihan piס galito.

¹⁰ Beti, natəmat toġəras galito, aGot ibar həni len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaŋ lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopaŋ lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibatbat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Napəpehunan hən navoian dan nəsaan

* **19:20:** KelV 13.1-18; Luk 17.29   * **20:2:** Gen 3.1; KelV 12.3, 9   * **20:4:** Dan 7.9, 22   * **20:6:** KelV 2.11   * **20:8:** Kok mai aMakok: Eze 38.1-39.20.   * **20:10:** Luk 17.29

11 Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topəhapəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, arobuer.

12-13 Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idan̄ hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudan̄ hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit p̄isi loil a m̄o len nabiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən nalobulat gail. Losəŋav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan p̄isi lotomat. Epəpehun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.†

14 Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetdunduŋ nəhab. Nametdunduŋ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an.

15 Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsan asike b̄ipat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametdunduŋ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

1 Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am ebuer.*

2 Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni m̄os nauluman bilah maii.*

3 Nosəsəloŋ hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot mau dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.*

4 Dereh tigar kuv namətarur p̄isi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaŋan o napəŋasan am. Husur natit gail ta m̄o, loməkaskas tia.”*

5 Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit p̄isi luvevu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəbeil gəgat len gail.”

6 Ale ikel mai ginau ke, “Natit p̄isi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natubatan mai nanəŋan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toŋuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.*

7 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.*

8 Be alat ləsəkad na-il-buri-an, alat ləsəkad nadələmian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotolibliboŋ, ikad naut topat vir galito len nabiltimetdunduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topan lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.*

Naut a Jerusalem veveu

9 Beti sua len aŋel lotoməlevru lotokad nasiloŋ lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.”

† 20:12-13: Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * 21:1: Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * 21:2: Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * 21:3: Lev 26.11-12; Eze 37.27 * 21:4: Isa 25.8, 35.10, 65.19 * 21:6: Isa 55.1; KelV 1.8 * 21:7: 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * 21:8: Salfa: ris Luk 17.29; nəmatan na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11.

10 Ale len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan ilav ginau vi lan nabiltivēhuh tosaḥsah vi məhat. Ale eṽusan ginau hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem toḡəm vi pan dan nəmav təban aGot.*

11 Ikad namənas siGot. Emial hum nəvat ḡəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.†

12 Nəṽod nəvat hən nabiltivile emətorṭor, isaḥsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aŋel lotovi 12 loil husur nametləkau galen ṽisusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsraēl. Nəhes esua len nametləkau esua.

13 Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡

14 Nəṽod hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan aḥai piŋsipisil seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

15 Aŋel tosor mai ginau ikad namita nagol hən biṣaḅ namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəṽod han.*

16 Nabəlavān hən nabiltivile epitoṽ hən nəpoṣpoṣan han. Ale aŋel enənoṽ hən nabiltivile hən namita toṭəḡau. Ale isaḅi ke nabəlavān han evi nəstatia tovi 12,000.Š (Nabəlavān mai nəpoṣpoṣan mai nəsaḥsahan han loṗitṗitov).

17 Ale enənoṽ hən nəṽod hən nabiltivile, isaḅ namətorṭoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit siaŋel enan epitoṽ hum sinəvanuan.

18 Nəvat hən nəṽod hən nabiltivile evi jaspa, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu.

19 Nəvat ḡəlgəlan piṣi lovəḥas nəpaudesen hən nəṽod hən nabiltivile. Nəpaudesen nametləkau evi jaspa, na-vəḥa-ru-an evi safaia, na-vəḥa-tor-an evi akat, na-vəḥa-vat-an evi emerald,

20 na-vəḥa-rim-an evi oniks, na-vəḥa-məlevtes-an evi karnelian, na-vəḥa-məlevru-an evi krisolait, na-vəḥa-məlevtor-an evi peril, na-vəḥa-mələpat-an evi topas, na-vəḥa-səḡavur-an evi krisopres, na-vəḥa-səḡavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəḥa-səḡavur-pisan-eru-an evi ametist.††

21 Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi biltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetṗisil hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

22 Nəsaris naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuḅ aGot, aBiltidaŋan, mai aTuhsipsip arutoḥ tabtab ei, arovi naim nalotuan.‡‡

23 Namial hən namityal mai nahəḅati savi natideh ei, aroḅueṛ, husur namənas siGot emias kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namial han.

* 21:10: Eze 40.2 † 21:11: *Jaspa* evi nəvat sua ḡəsaləḅoi ḡəḅekəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaŋyaŋ. *Nakristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ 21:13: Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * 21:15: Eze 40.3 § 21:16: *Nəstatia* evi namita tovi 185. ** 21:17: *Nakupit* evi nabəlavān hən navəlan nəvanuan, tuḅat len nakobkob van vəḅar nagilen nəḡarhuvəlan. Nabəlavān han pəpaḅaŋ hən nahudhumita. †† 21:20: Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaieḡai: *jaspa* emial o ekəsan o iyaŋyaŋ, *saḡaia* ibonḅonj ale imasil, *akat* epəḥapəḥw o imasiav be ḡəḅəḅoi ḡəḅekəta vi lohoim kəkereh, *emerald* ekəskəsan ale imasil, *oniks* nətau han etiltile be ḡəsaləḅoi ḡəḅekəta tur lan, *karnelian* ebisibis be samsil savoi, *krisolait* iyaŋyaŋ ale imasil, *peril* ekəskəsan ale imasil, *topas* iyaŋyaŋ ale imasil, *krisopres* ekəskəsan ale imasil, *jasint* ebisibis ale eləḅoi bimasil, *ametist* ibonḅonj ale imasil. ‡‡ 21:22: *Naim nalotuan* evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəḅonj aGot toḥ toḥ ni mai nəvanuan san gail, loləḅoi ləḅilotu hən ni len naut piṣi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh.

²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namial han, ale nəboŋ nakin gail hən navile a pan ləbēbis lan, dereh lilav nəyalyalan salito gəmai.

²⁵ Nametləkau han gail losəŋav len nəmariboŋ kavkav, asike lokəkol boŋ ideh, husur nalenmariug dereh təbuer ei.

²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail p̄isi dereh litariv nəyalyalan salito mai natit lotopul hənai gəmai.

²⁷ Natideh tob̄iŋb̄iŋal o tosa asike eḅis ei boŋ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o tolibliboŋ, asike eḅis ei boŋ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsali to len nalobulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ŋai dereh ləbis len nabiltivile enan. §§

22

¹ Beti aŋel egai eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip.*

² Isel rivuh hən nametp̄isal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon.* Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati ṽisusua. Aruṽan hən naṽite vəha-səŋavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən b̄irer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail hənai hən ləb̄imaaur.

³ Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansəm len nabiltivile enan. Nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu hənai.*

⁴ Dereh leris nəhon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito.

⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namialan hən namial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasub aGot dereh temial, temias galito. Ale dereh lesuṽan nakin gail van vi sutuai.*

AYesu satogəmai

⁶ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəbēil gəgat len gail, lokitin. Nasub aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aŋel san hən b̄eṽusan naslev san gail hən natit p̄isi b̄imasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh noḡəmai! Avan ideh b̄igol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, tehəhəvur!”

⁸ Ginau novi aŋon notosəsəloŋ hən natgalenan, notoris p̄isi. Ale nəboŋ notosəsəloŋ, nəboŋ notoris natgalenan, nuteh bathurien aŋel toṽusan ginau hən natgalenan hən nəbilotu.

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev suṽan gaiug mai aṽam gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləb̄igol husur na-tos-gati-an topat len nalobulat egai. Gilotu hən aGot!”*

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan nalobulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboŋ egəm pəpadan.

§§ 21:27: Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. *Nalobulat hən nəmauran*, ris Kelv 3.5.

* 22:1: Eze 47.1; Zec 14.8 * 22:2: Gen 2.9-10 * 22:3: Gen 3.17; Zec 14.11 * 22:5: Isa 60.19;

Dan 7.18 * 22:9: Hən naves 8-9, ris Kelv 19.10

11 Avān ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avān ideh tobīḡbīḡjal taṽtaṽor, tebīḡbīḡjal taṽtaṽor tabtab; avān ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avān ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

12 AYesu ike, “Səsəloḡ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naṽurṽuran sagw hən nəbīlav nakonṽurṽuran o nəpanismen mai nəvanuan pisi bīnor hən nagolean salit gail.

13 Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natuḡbatan mai nanoḡan.†

14 “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhaṽur.* Loləboi ləbeḡsitur len nametləkau gail hən nəbīltivile ale han naṽit nəhai hən nəmauran.*

15 Avil vivile dan nəbīltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəḡərasan ale lotogole.

16 “Ginau aYesu nosəvat aḡel sagw hən bikel kot natgalenan mōs alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi namōso lalan tonīal habat.”*

17 ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avān ideh tosəsəloḡ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avān ideh tomaduh tegəmai. Avān ideh toləḡoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naṽurian han toḡuer.*

Nasoruan naməkot

18 Ginau nukel nalələḡauan mai nəvanuan pisi lotosəsəloḡ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avān ideh beṽuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan.

19 Ale avān ideh bīlav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naṽit nəhai hən nəmauran, asike eḡis len nəbīltivile siGot.‡

20 Ale atenan tokel kot natgalen pisi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasuḡ aYesu gegəmai!*

21 Nasuḡ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan pisi siGot.§

* 22:11: Dan 12.10 † 22:13: Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * 22:14: KelV 7.14 * 22:14: Gen 2.9, 3.22 * 22:16: Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * 22:17: Isa 55.1 ‡ 22:19: Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * 22:20: 1Kor 16.22 § 22:21: Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasuḡ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan pisi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan *ganan* len nagilen

Na-kei-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kei-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

Mat 5.3-11 [tab] Navoian siGot van hən nəvanuan gail

Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian sarŋ ale sal suh aGot

Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi sarŋ gail

Mat 11.28-30 [tab] Gəm hən aYesu hən gəbikad nəjavnəvan

Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail

Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau

Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hən nəvanuan gail ləbegəm vi hai susur sagw gail

Mak 11.25 [tab] Məterubət nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug

Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləjoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug

Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuŋ-an

Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an

Luke 16.13 [tab] Datodədas datbeum simasta beru

Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot

Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan

Jon14.1 [tab] Riŋ nələmit len aGot

Jon14.6 [tab] AKristo səbən evi pısal

Jon 14.27 [tab] Natəmat siGot

Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu

Uman 1.8 [tab] Nəboŋ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau

Uman 16.31 [tab] Nadələmian

Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu

Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovov

Rom 3.23 [tab] Nəvanuan pısi lovi vanuan nəsaan

Rom 5.1-2 [tab] Len nadələmian datukad natəmat mai aGot

Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato

Rom 6.23 [tab] Nəpürpüran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot

Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot

Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləboi bəpəpəhun gidato dan aGot?

Rom 12.1-2 [tab] Viol hən nibemit mai aGot hən mətəvi esan səbən

1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad nəpısal dani

1Kor 10.24 [tab] Məteləjən nəsa tovov hən nəvanuan tile

1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?

2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nələn nəvanuan eləjən ivov am

2Kor 4.7 [tab] AGot idan

2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi sutuai

2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu

2Kor 9.7 [tab] Datehəhəvur hən datbeviol

2Kor 12.9 [tab] Nəboŋ datsədan, nədanjan siGot epul masuŋ len gidato

Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato

Kal 5.22-23 [tab] Naŋit seNunun aGot

Kal 6.4 [tab] Sagenənoŋ hən gaiug mai avan ideh am

Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hən datbigol natit tovov

Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot

Efe 3.20 [tab] Nədanjan siGot

Efe 4.25 [tab] Nakitinan

Efe 4.26-27 [tab] Nələl paŋpaŋ

Efe 4.28 [tab] Navənvənanhan

Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomədas nəvanuan təbuer

Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana

- Efe 6.12** [tab] Datubal mai nabiltidaŋan hən nəmargobut
Flp 4.5-7 [tab] Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuŧ hən natideh
Flp 4.12-13 [tab] Nədaŋan
Flp 4.19 [tab] Natideh dattom̄idol həni
Kol 1.15-17 [tab] Len aKris̄to, aGot igol natit pīsi tosh
Kol 3.2 [tab] Nənauan
Kol 3.13 [tab] Narubatian hən nəsaan
Kol 3.15 [tab] Natəmat togəm len aGot
Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasub
1Tes 3.12 [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa
1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuŧ-an
2Tim 1.7 [tab] Namətahwan
2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot
1pru 2.18 [tab] Nətaltalan ke datigol nəsaan
1pru 4.12 [tab] Nasoruan siGot
1pru 4.16 [tab] Nəlon aGot itarīs gidato
1pru 10.24-25 [tab] Datigol dateləŋon tivoi am len nəlodato
1pru 11.1 [tab] Nadələmian
1pru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu
1pru 13.5-6 [tab] Nəvat, samteləŋon masuŧ həni
1pru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boŋ ideh
Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nəmauran tonor
Jem 1.17 [tab] Navoian siGot
Jem 1.19 [tab] Nasəsələŋan
Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsələŋ kəmas həni ŋai
Jem 4.7-10 [tab] Riŋ gaiug len nəvələn aGot
Jem 5.16 [tab] Kel ur nəsaan samit gail mai gamito gabag
1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən mətbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito
1Pi 5.7 [tab] Sa-nənauan samit tetuhatuh
2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh bimasig buni
1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nəsaan sidato, aGot dereh terubati dan gidato
1Jon 2.3-6 [tab] Gol nəsa aGot tokele
1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan ŋai
1Jon 4.7-8 [tab] Dateləmas bun gidat gabag
1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot
KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nəsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nēpasusan siYesu Kristo.

ais: [*nəais*] Nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni vakot.

ak: [*nək*] Nabiltibot aNoah toum həni hən nəbathudud san mai natit tiltile gail lotomaur asike ləbimat len nabiltius mai nilev tokabut gol nəvile a pan.

akat: [*nəakat*] Nəvat sua nətau han topəhapəhw o tomasiav be goləboi gəbəkəta vi lohoim kəkereh.

alos: [*nəalos*] Nəhai sua, nalut gail lotomətortor. Nalut nəalos lutov pəpadan hən nətan ŋai. Nasuhut nalut nəalos evi hai pəhas nəju gail ləbēvəhas niben nəvanuan tomat həni hən asike bibe tutut be hən bīpat bəbəlav. Nalut nəalos ehum naluvera.

alfa: [*alfa*] Len nəalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametəkav.

ametist: [*nəametist*] Nəvat nətau han tobəŋboŋ ale imasil.

Appa: [*aAppa*] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [*nəAreopakus*] Nəvehuh sua tokad nəhəsan nagot hən nəbalan silat a Atens, mai lokis nəmatsistret gail lotobətah lan nəAreopakus am.

baptais: [*ibaptais*] Aŋon eduŋ nəvanuan gail len nəwai ale ipat kuv galito. Igole hən ləbēvusan nəpairan dan nəsaan salito, mai nautautan hən nəmauran toveveu.

bathuyah: [*nəbathuyah*] Nəboŋ datbisor husur nəbathudud sidato datoləboi datbisor husur alat lototoh sutuai tia, atəmadit gail, atabədit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit piŋi nəbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, aməhaibəgw gail, anatulit gail van van datokis galit hən nəpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a mō hən nəpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hən nasihau lotohusur nəpasusan san.

bea: [*nabea*] Narivatəvat katkat totibau, tobəlav səhor nəvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatəvat be eləboi biyar hum nəvanuan len narien eru.

boŋ hən Nabəbaŋan: [*Nəboŋ hən Nabəbaŋan*] Nəboŋ sua seju gail totibau. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbaŋ sil nəsaban mai nəsaan seju gail. Nəboŋ enan ipat len nəhəbati Septeba o Oktoba ŋa len nəhəbati eru enan nətas isa masuʋ hən nawolan.

bras: [*nəbras*] Nametəlai sua nətau han toyarŋar. Len nəbras ikad nakopa mai nametəlai sual am lokisi hən nasinŋ artoḃon. Nasinŋ evi nametəlai tokabut gol nəkapa.

brons: [*nabrons*] Nametəlai sua todaŋ, nətau han tomial kəkereh hun nakopa. Len nəbrons ikad nakopa mai natin artoḃon.

bubur: [*abubur; nabubur*] Nasoruan siGot bīke nabubur o abubur, evi nəvanuan ideh gotoləboi, gotoləmasi, gotoriŋ nəloŋ lan, savi natəbarehreh o naulumān gotoləŋoni o gotoke gilah maii. (Geris Jon 15.13–15.)

biltihai tutumav: [*abiltihai tutumav*] Avana sua toil a mō hən əhai tutumav gail. Vəha-sua len nasihau viŋisua ebis len naim siGot len Naut Tolo hən Naloan gail, nahudhuim lohoim buni len naim siGot. Ebis hən bīgol nəda hən narivatvat totutumav hən gail bəturtur, hən nəvanuan gail ləbiveveu dan nəsaan salito. Nəboŋ nasoruan siGot toke abiltihai

tutumav gail, lovi alat lotovi abiltihai tutumav a mō mai ahai tutumav gail lotoil a mō. Len nasoruan bonbon datuke *hae pris mo jif pris*.

biltuluvoh hən nasoltia: [*Nabiltuluvoh hən nasoltia*] Nabiltuluvoh hən nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.

biltiwai Kalili: [*Nabiltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nabiltiwai nabəlavan han tovi 21 km mai naṗosəṗosan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nabiltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nabiltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.

buvimal: [*nabuvimal*] Ehum navibu tokad nabur gail lan. Nəvanuan toramramē hənī evuv lan ale erin nəjarhuvəlan gail len nabur han gail hən bəgəgel hən nəwalan han.

det: [*nadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən nəpashət nadet hən lebeṗusani ke losəhor aenemi salito gail len nəbalan. Lobilbil hənī am len nahəhəvuran.

didimair: [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənauan san akis, sənau ləboi naṗisal tonor hən bəhusuri.

elefant: [*naelefant*] Nabiltirivatəvat niben totibau. Nədarinjan aruṗosəṗos, nahunusun ebəlav masuṽ hum nəmat, ale ikad nariṽon eru artobəlav habat.

emerald: [*naemerald*] Nəvat sua nətau han tokəskəsan, ale imasil.

Epikurian: Galit lodəlom ke nahəhəvuran evi nəbathut nəmauran, ale bīkad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.

Farisi: [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, tohushusur gat nakelean todaṗ ṗisi, ale topatpat gai məhat hənī. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a mō mai iwol hən natit ṗisi.

fik: [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləbimabule len naut tovoi hənī, eləboi bətibau, ale nalute iṗosəṗos. Nəboṗ toṽan, navit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləbīhani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis navit nəhai enan hən nafik.

flaks: [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natubulon. Luvai natret gail hən ləbīkad nəkaliko tovoi.

frankinsens: [*nafran*kinsens] Nəda hən nəhai sua. Nəboṗ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail lovəhas niben nəvanuan tomat hənī. NaJu gail lurər hən nəvanuan hənī, ale len nalotuan salito loṗəṗasi len natutu-mavan husur nəbon tosusau.

foks: [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai navide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len nabur len tan.

Friman: Naut ṗisi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a mō be ləsavi slev am, lukad nəmakuvan tia.

gavna: [*nəgavna*] Nəvanuan toil a mō hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəboṗ lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəboṗ aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.

gol: [*nagol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyanyan buni. Nagol sətaṗ. Nəvat hən gəbeṽur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekin gail.

gomah: [*igomah*] Napəhəvut bīkab buni, nahurabat san gail bivoi habat, bəpəhas buni, datuke igomah. Ləbitai nəwag hən nəwag bivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh bisor hən nasoran san bəgəgəlan, bəbutəlas hən datbedəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.

hai kelkel ur: [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan bonbon datuke *profet*.

hai pispisul: [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis həni, totabtabuh lan hən bikel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoui, mai nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot betibau am tabtab. Len nasoruan bonbon datuke *apostol*.

hai pusan: [*ahai pusan*] Nəvanuan topuspusan. Galevis loʻusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu evusan nəvanuan gail hən natohan pipihabəlan aGot mai navide tovoui aGot toləjoni. Lokis aYesu hən Hai pusan. Len nasoruan bonbon datuke *tija*.

hai susur: [*ahai susur*] Avan ideh tohusur tabtab hən avan ideh, tosəsəloj hən napusanan san mai tosəsəloj husuri, togol nəsa gai tokele. Len nasoruan bonbon datuke *disaepol*.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avan ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail mōs nəvanuan gail hən bepur kuv nəsaan salito. Len nasoruan bonbon datuke *pris*.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan bonbon datuke *kapten*.

hai tivtvtan: [*nəhai tivtvtan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibanjs nəhai tivtvtan len nabuluk. Ale atenan iwol, nabuluk eliv nəhai tivtvtan van, ale etivtiv tan van, nətan esəjav, utaut hən aten bimabul nawit lan. Datoləboi datbikele am ke nəhai tivtvtan ekir puʻpul nətan.

hani: [*nəhani*] Natit tohehe masuʻ topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Veveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiŋ hən naprovens Jutea nəboŋ lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatan aHerot toyalyal eil a mō len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai totah gat aJon Baptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tosəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhaibən aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiŋ hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol ajemes aʻvan aJon tomat ale totah gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatan aHerot Akrippa ehuser atəman hum akiŋ hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai aʻvavinen nahəsən aPernis, arobətah mai aFestus hən lotosəsəloj hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən bimət sile. (Ris Uman 25.13–26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəbon tosusuau. Nəpashət nahisop, evi natsua naʻju gail lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotoŋavŋav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran sam. Goʻur natohan len nahotel husur nəmariboŋ viʻsusua.

hulahul: [*ehulahul*] Nəboŋ nalipah tosəsəloj hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhon van hən nəwalan, namətan arosəjav, nədariŋan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nəbotel ideh gol ke lobir nəwain veveu burhulon nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi botel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-buri-an: [*na-il-buri-an*] Nəvanuan bisor len na-il-buri-an, gai eil bur naməmauan mai namətahwan, ale isor.

im nabonbonan: [*naim nabonbonan*] Len navile pisi naJu gail lukad naim lotobonbon lan hən ləbəvuruṅ nasoruan siGot mai ləbəpusan həni. Lulotu len naim enan, be savi naim siGot, husur ikad naim sua ṅai siGot topat len nabiltivile Jerusalem.

im siGot: [*naim siGot*] Ipat len nabiltivile Jerusalem. Ikad naholəvat todar visi mai nəvanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, galevis lokəkkəta kəkol hən naholəvat hum nalipah gail. Len nasoruan siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuṽ lohoim. Abiltihai tutumav eləboi bəbis len Naut Tolo Masuṽ enan vəha-sua ṅai len nasihau tosa.

intəres: [*naintəres*] Gəberin nəvat sam̄ len nalulutar, dereh tepisan nəvat ideh am. Ale naintəres evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboṅ topat tobəlav len nalulutar.

ist: [*naist*] Govi ist nəboṅ gotovi lan naut namityal tovisi lan.

itian tosa: [*naitian tosa*] AGot idam̄ hən nəvanuan bigol naitian mai asoan tolah kitin mai ṅai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot emətahun buni. Ris Lev 18.6-23.

jasint: [*nəjasint*] Nəvat nətau han tobisibis ale eləboi bimasil.

jaspa: [*nəjaspa*] Nəvat sua nətau han tomial o tokəsan o toyaṅyaṅ.

kako: [*nəkako*] Nəboṅ dattousan natit gail len nəwag wol o nəlanis datokisi hən nəkako. Ale nəboṅ nəwag wol tobar naut tovi lan edədaṅ ei gol ke nəkako ipat a ut. Imaienan, nəkako evi natit nəwag wol o nəlanis topat gail van.

kamel: [*nəkamel*] Narivatəvat sua nəmadun tosaḥsah. Ihanhan naliol hum nəbuluk be eləboi biyar bəbəlav, namunan eḅuer. Husur enan lorin natit gail len nəmadun hən bəvusi len naut masmas gail.

karnelian: [*nəkarnelian*] Nəvat nətau han tobisibis, be səmasil savoi.

kat: [*nəkət*] Natsua dattousan natideh toməlas lan tokad nawil tarhəte mai tarhəte. Ikad nəkat nahos o nəbuluk o nəvanuan toli vi van, ale ikad nəkat tile nəvanuan tosul həni hum dattosul hən nawilbaro.

kelean todaṅ: [*nakelean todaṅ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idan hən nəvanuan ləbəhusuri. Nakelean lotodaṅ mai nə-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses hən alat aIsrael ləbəhusur gail hən ləbikad natit aGot tokel gat gail, naJu gail lokis natgalen pisi hən nalo.

kel-gati-an: [*na-ke-gati-an*] Nəboṅ avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, nəsa todaṅ hən bigole timasmaienan. Nəsa tokele evi na-ke-gati-an. Len nasoruan bonbon datuke *promes*.

kemkeman: [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluvev datuke həhəvur, len nasoruan ta Avoh luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nahəhəvuran hən nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman hən nasoruan joy.

kes: [*nakes*] Nəhai bətbətah tokad narien toru ṅai toil len nətan. Nəboṅ avan ideh tobətah len nəhai bətbətah a məhat, eləboi bərin narien gəlar lan.

kəlas: [*nakəlas*] Natit tomasil dattoləboi datbəkəta tur lan. Idan ale bithə dereh timapulpul. Nakəlas bikad nasilva tarhəte datokisi hən nakəlas sal be datsaləboi datbəkəta tur lan, nəboṅ dattokəta vi lan, datoleleduṅ ale datoris nəhodato.

koin: [*nakoin*] Nəvat lotogole hən nametələi nagol, nasilva o nakopa. Loṽur natit gail hən nəvat galenan, ale evi napurpuran hən nauman.

komada: [*Nakomada*] Avan ideh toil a mo hən nasoltia gail.

kopa: [*nakopa*] Nametelai sua tomədmədaʉ, nətau han tomial. Nəboŋ nakopa totaŋ, egəm kəskəsən. Len naut a Vanuatu a mo datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin hən nəwan vatu mai nakoin hən natu vatu arovi kopa.

kreŋ: [*nakreŋ*] Ikad nəhau sua toʉan len nabiltihavhəte. Naʉit nəhau enan ihehe masuʉ, ale lupal dasdas naʉit nəhau hən nasuhute bisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh egəm vi wain. Naʉite mai nəhau, lokis gəlar piŋi hən nakreŋ.

krisolait: [*nakrisolait*] Nəvat nətau han toyarŋarŋ ale tomasil.

krisopres: [*nakrisopres*] Nəvat nətau han tokəskəsən ale tomasil.

kristal: [*nakristal*] Nəvat tomasil hum nakəlas, səkad nətau ideh.

Kristo: [*aKristo*] Nəvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nəvanuan aGot itabtabuh lan hən bilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtabuh lan hən bevi kiŋ silat lotoriŋ nəlolit lan, savi kiŋ hən naut sua hum aTevit tovi kiŋ hən naut a Israel ta sutuai.

kul: [*ekul*] Nəboŋ avan ideh sədaŋ husur toməsah, niben toməhav o saləboi bigol natsua, datuke ekul.

kulan: [*nakulan*] Datbisor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai səkad nədaŋan.

kumin: [*nakumin*] Nəboŋ namisurhut nakumin esusau, ale loriŋ namisurhut gail len nəhanian.

kupit: [*nakupit*] Evi nabəlavan hən navəlan nəvanuan, tuʉat len nakobkob van vəbar nagilen nəjarhuvəlan. Nabəlavan hən nakupit pəpadaŋ hən nahudhumita.

kuʉol: [*ekuʉol*] Nəboŋ tokad natit tosoʉur ale gulekis hən natit tovoi səhor gail am, gokuʉol. Gəbekuʉol hən naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hən naieh tovoi səhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.

lat lotokətkəta kəkol hən naim siGot: [*alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot*] Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nəvanuan len nahəmar a Levi loun len naut enan, be len nahəmar a Levi, galit galevis loun hum nalipah səbiltihai tutumav. Lokətkəta təban naut enan mai lokətkəta kəkol hən naim siGot hən avan ideh asike bəmədaŋi.

lepət: [*nalepat*] Nabiltipiŋ katkat nətau han tomial hum naliol tomasmas. Nalepat egəgəris.

leprosi: [*naleprosi*] Evi naməsahan hən nahurhuben nəvanuan togəgel hən nətau han hən bəgəm pəhapəhw. Len nalo siMoses nəvanuan tokad naməsahan tomagenan timasriŋ gaʉulan nəvanuan gail am hən bitoh a tut dan galito. Gai ebiŋbiŋal len nabunusian sinalo. Nəboŋ naməsahan tonoŋ, ivan hən ahai tutumav hən bəbunus vahvahir niben. Asike bisab naməsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, eləboi bətəlmam vahim.

Levet: Len nasoruan ta mo datokis napəhəʉut toyalyal hən Levet hum dattokis naulumən toyalyal hən Nasuʉ.

linen: [*nalinen*] Nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. Naju gail loruŋ gol niben alat lotomat lan.

lion: [*nalion*] Nabiltipiŋ katkat nətau han tomial hum naliol tomasmas. Nalion ulumən ikad navurun ləbləbah todar vis nəhon.

lipah: [*lalipah*] Avan ideh tohut nəvanuan tosa gail lotoʉur kotov nalo hən naut. Itah gat galito, eriŋ galit len naim bəbaŋis o len nakotan. Len nasoruan bənbən datuke polis.

lo: [*nalo*] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi naløbulat erim aMoses totos gail len natubatan hæn nasoruan siGot. Ale len naut galevis naJu gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi næsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.

lokust: [*nalokust*] Ehun natohtohlomøtu, ihanhan natideh tokæsan ale egøm len nabiltivøshøte tohum næmarigw. AGot idarñ hæn alat a Israel læbihan nalokust.

madihdih: [*imadihdih*] Natideh dattoke tomadihdih ipat magenan akis, gole ke datbike naburhuwai imadihdih, namilen ke naut kæmas datovøvaut kuv næwai tosobur, næwai ipat pitpitovñ hai. Nøðarjan siYesu imaienan, naut kæmas galevis ivan dani, nøðarjan san ipat pitpitovñ hai.

mail: [*nemail*] Nemail silat a Rom evi namita tovi 1500.

malperi: [*næhai malperi*] Nabiltihai tokad næharhøte topat nasihau tosobur, toharhar tælman. Iðvan hæn naVit len natuhhavhøte. Nøboñ naVit næmalperi tomen iborjborj buni o imotmot ale ihehe masuñ.

mañmañ: [*imañmañ*] Nøboñ avan ideh toris natesua totile masuñ, ipañ habat lan, naburjon esøjav, namøtan gølaru arosøjav.

mapol: [*nemapol*] Nøvat tokab masuñ husur tokad nøtau tiltile gail. Lom hæn naim gail mai nælablab gail hæni.

maribonj: [*næmaribonj*] Len nasoruan siGot næmaribonj evi næboñ sua kavkav, nalenneyal sua kavkav mai nalenmariug sua kavkav.

matuan: [*næmatuan*] Nøboñ dattomabul næhanian, itov, ale iðvan. Hum ma tovan hæn naVite, hum ma tovan hæn næhanian tin pipitan. Ale næboñ næhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsrael lotomabul nawit, næboñ tomatu luta kokotovi. Ale datokis næboñ enan hæn næmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.

merikel: [*namerikel*] Natesua avan ideh saløboi ðigole, be næboñ aYesu togole, nævanuan pisi lumañmañ lan.

mølauah: [*namølauah*] Nølablab topat mashuwag.

mønas: [*namønas*] Nækabkabilan mai na-mial-habat-an togøm len aGot, ale topat len naut aGot totoh lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nøyalalan.

mø: [*namø*] Nøða hæn næhai sua. Nøboñ nøða tommas, egøm vi hai pøhas. NaJu gail lovøhas niben nævanuan tomat hæni, ale lopøjas namø hæn næbon næbasuhab øesusau.

mina: [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nøvat hæn næpurpuran hæn nauman hæn nahøbati totor.

mint: [*namint*] Naluhai sua næbon tosusau. NaJu gail lorinj len næhanian.

mitisau hæn næmauran tonor: [*namitisau hæn næmauran tonor*] Namitisau evi naløboian dattokade husur dattosøkul, o naløboian dattokade hæn dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hæn bitawag, avan tile ikad namitisau hæn øeum hæn naim o hæn øevøteh navus mai næwei, be læsøkad namitisau hæn næmauran tonor. Avan ideh tonau naløboian tokade len næmauran san, ale tonau næsaban san gail, be togol naVide tonor aGot tohøhavur hæni, gai ikad namitisau hæn næmauran tonor.

Nasub: [*Nasub*] Len nasoruan siGot nasub ikad namilen tiltile gail. Nøboñ toboñ husur naslev mai næmasta san, naslev ekis amasta hæn Nasub. Nøboñ avan ideh tosor mai nævanuan totibau o nævanuan tovat nøhes, ekisi hæn Nasub. Vøha-søsobur nævanuan gail lokis aYesu hæn Nasub husur loputsani len nønauan salito. Alat lotorinj nølolit len aYesu lokisi hæn Nasub husur tomat hæn læbikad navoivoian mai aGot, mai næmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta mo lokis aGot hæn Nasub aGot.

- Natun aGot:** [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nanoran:** [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.
- Natun Nəvanuan:** [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusabi len nalobulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14), be len naut sual am len nalobulat enan (Dan 8.17), mai len nalobulat Ezekiel, anatan nəvanuan evi nəvanuan ηai, savi aYesu.
- nau-utaut-an:** [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke gigol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəbinau utaut hən gəbigol natsua, gunau len gaiug səboŋi.
- not:** [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navəlaŋ nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.
- oil:** [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobətəlas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal pəniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len naŋus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datobir naoil tile len naenjin hən bīgam bivoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbikad naoil han.
- oliv:** [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniv ale ikad nəvite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəvit naoliv hən ləbikad naoil han. Len nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis nəvit nəhai enan hən naoliv.
- omeka:** [*omeka*] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.
- oniks:** [*naoniks*] Nəvat sua nətau han totiltile be gəsaləboi gəbəkəta tur lan.
- pali:** [*nəpali*] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən bəgəm vi flaua hən ləbipan nabəta həni.
- panismen:** [*nəpanismen*] Nəboŋ gotogol tosa, ikad natesua todaŋ bībar gaiug, nəpəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbəŋis.
- Pasova:** [*nəPasova*] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhəvur hən nəboŋ aGot togol pīs ahai a mō silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.
- paus:** [*nəpaus*] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəvat bŋrhulon. Togon, natsua lotosiriv hən nəbu nəbalan lan hən ləbipati van.
- peril:** [*naperil*] Nəvat nətau han tokəskəsan ale tomasil.
- perŋan:** [*ipernjan*] Datbike nəmargobut ipernjan naut pīs, namilen ke naut pīs i sivi sivi lohoim mai vivile. Datbike nəhanian ipernjan naut pīs, namilen ke loŋpəpəhun nəhanian van hən naim pīs, ideh səpar. Datbike na-kel-uri-an tovoi ipernjan naut pīs, namilen ke nəvanuan len naut pīs losəsəloŋ həni.
- pəhav utaut:** [*epəhav utaut*] Avan ideh ikel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaienan lukel ur nəsa aGot tokele ηai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ avan ideh toŋəhav utaut, asike bīsarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).
- ruē:** [*narue*] Naluhai sua nəboŋ tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran həni ale lorinji.
- reven:** [*nareven*] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, nəvite, mai natuhtit tokəlah gail.
- rubat:** [*erubati*] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubat nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datbipanis sile am. Datbike nəsaan sidat imarubat, namilen

- epitpitov.** Len nasoruan bonbon datuke *fogif*. Len nasoruan siGot, naboŋ toke sah ruŋati, namilen ke nəhau tobanjɪs gat natsua səbaŋjɪs am.
- saan:** [*nəsaan*] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dattopəpəhw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.
- saban:** [*nəsaban*] Len nəmauran sidato datohusur suluŋ nəpɪsal tonor.
- safaia:** [*nəsafaia*] Nəvat sua nətau han toboŋboŋ ale imasil.
- salfa:** [*nəsalfa*] Nəvat sua nətau han toyanjaŋ. Goləboi gəbisaŋi pəpadaŋ hən nəhab a Bu.
- Sanhitrin:** [*nəSanhitrin*] Naluŋoh hən alaluman totibau seJu gail lotobətah hum nakotan. Alat lotobətah len nəbonbonan enan lovi: abiltihai tutumav, alat lotolav namilen a mo mai nəbathudud galevis salito, alat lotoil a mo hən nəju gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan bonbon datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat:** [*nəSappat*] Nəmariboŋ aGot toriŋi ke tovi nəmariboŋ hən nəŋavŋavan. NəSapat seJu gail etubat nəboŋ namityal tomasur len naFraitə ale ivan vəbar namityal tomasur len naSatete.
- sata:** [*nəsata*] Nəsata ehum nəhad nəju gail loriŋ nəflaua lan nəboŋ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsaləboi namələsan han, be datoləboi ke nəsata totor hən nəflaua evi nəflaua tosoŋur.
- Sattiusi:** [*nəSattiusi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, sadəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Galit isoŋur lovi ahai tutumav mai abiltihai tutumav gail.
- saut:** [*nasaut*] Govi saut nəboŋ namityal tovisi len navələm nəmair. Len naut a Uluveu datuke datovi məhat.
- Selot:** [*naSelot*] Nəvanuan len naluŋoh sua lotoke naut a Jutea tepəpəhw dan alat a Rom, lotoke libal mai galit hən naut a Rom asike teil a mo hən naut a Jutea am.
- senturion:** [*nasenturion*] Nasoltia toil a mo hən nasoltia lotovi 100.
- Seus:** [*aSeus*] Nagot toil a mo hən nagot pɪsi silat a Kris.
- səkel:** [*nasəkel*] Len nasəkel, nəvanuan enənoŋ hən namələsan nametələi gai toləboii mai namələsan hən natit gai saləboi, hən bələboi namələsan hən natenan.
- səkul:** [*esəkul*] Len nasoruan siGot, namilen səkul evi səkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikamtor:** [*nəhai sikamtor*] Evi nabiltihai nəda hən tophəpəhw. Nəvit nəhai nasikamtor iyanjaŋ o ebisibis nəboŋ tomen ale nəvanuan luhanhən gail.
- silva:** [*nasilva*] Nametələi sua, nətau han tomasiav. Nəboŋ nasilva totaŋ, egəm motmot. Gegai datukad nakoin lotohun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən naffiti vatu lohun nasilva.
- sinamon:** [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nəbon tosusau lotoriŋi len nəhanian hən ləbigoŋ nabus han bivoi.
- Sion:** Len Nasoruan siGot, lokis nabiltivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis nabiltivile Jerusalem hən naut aSion am, mai Jerusalem vevəu. Ale len nalobulat Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa:** [*aSisa*] Nauluman ideh toil a mo hən alat aRom hum tovi kiŋ salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nəhes enan tovati egəm len nəvanuan toil a mo hən naut a Rom sutuai tia, nahəsən aJulius Sisa.
- skopion:** [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad nariŋriŋon totibau a mo hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh

- toləboi bəvin nəvanuan. Len naut egai datukad natuhtəte gail ɲai be len naut tiltile lukad nabiltihəte. Nəboɲ tovin nəvanuan, navinian eləboi ɲigol nəmatan.
- slev:** [*naslev*] Nəboɲ alat a Rom lotobal mai alat naut tile, ale lotosəhor galito, losəhar nəvanuan nəbalan isobur dan naut enan vi Rom. Len nəmaket loɲur hən galito hum nabuai o nabuluk o nabəaɲ o nəhab. Nəvanuan toɲur naslev len nəmaket etəgau nəmauran san. Eləboi ɲigol timat o riɲi mai naslev pəhəvut hən arɲipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipət len gai toɲuri len nəmaket.
- sogsog:** [*sogsog*] Naulumən o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut nalosan, husur avan ideh totev kotovi.
- sohotut:** [*isohotut*] Datɲisohotut hən datɲigol natsua, namilen ke datsənaυ savoi be datugol tutut həni ale datugol suluvi.
- soltia:** [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluvoɲ lotobal len nabiltibalan. Datokis naluvoɲ enan navəshəsoltia.
- sor levlev:** [*isor levlev*] Nəboɲ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar ɲimasil len nənauan sidat ɲisi. Len nasoruan ɲonɲon datuke *dibet*.
- sor vəsvəsaii:** [*isor vəsvəsaii*] Nəboɲ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəɲigol ɲiparɲar len nənauan salito.
- sor-tastasi-an:** [*na-sor-tastasi-an*] Nəboɲ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.
- sparo:** [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlməlah len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.
- statia:** [*nəstatia*] Nəbəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.
- Stoik:** Nəvanuan galevis lotodəlomi ke nəvanuan ɲai ikad nənauan tonor hən ɲəkəta təban gai səɲon. Lunau ke nagot evi natit ɲisi len navile a pan, ale nəvanuan ɲisi mai natit ɲisi loɲitɲitoɲ.
- sukapak:** [*nasukapak*] Natuhtite toməlməlah ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototoɲ səɲolito ale ikad galevis am lototoɲ ɲonɲon len navəshəte, ale lotoum ɲonɲon. Galenan loum hən naim, ale ɲurhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuɲ dattokisi hən nəhani.
- talent:** [*nətalent*] Nətalent nasilva evi nəpurɲuran hən nauman hən nasi-hau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.
- tav:** [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhapəhw.
- tehan:** [*nətehan*] Nəboɲ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len navide enan dattosor husur natehan san.
- tenarius:** [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotoɲur nətaks salit həni. Evi nəvat nəpurɲuran hən nauman hən nəmariboɲ tosua ɲai.
- til:** [*nətil*] Naluhai sua nəɲon tosusau. Naɲu gail loriɲi len nəhanian.
- tin:** [*nətin*] Namətəlai sua tomədmədaυ, nətau han tomasiav. Natin sətəɲ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat ɲurhulon, loum həni hən natin.
- tiv-dalusi-an:** [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aApraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, naulumən san gail ləɲetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən ɲimasil ke lotodam hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).
- tivtiv tan:** [*etivtiv tan*] Nəboɲ nabuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəɲav, ale eutaut hən nəvanuan ɲimabul namisurhut gail lan.

toŋki: [toŋki] Ehum nahos be nədariŋan arobəlav.

topas: [natopas] Nəvat nətau han toyarŋarŋ ale tomasil.

trahma: [nətrahma] Nakoin tovi napurpuran hən nauman hən nəmaribon tosa.

trakon: [nətrakon] Ehum nabiltimət totibau o nabiltiməhob totibau tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.

trampet: [nətrampet] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboŋ lotovuv lan, iwəl səhor nəwalan hən nahəmadu.

tret: [natret] Nəhau tomanivəniv lotosəsođ həni.

tсен: [natsen] Nəhau todaŋ tovi metəlai. Ikad nariŋ tosuhud nariŋ togon van van ebəlav.

tunusi: [etunusi] Nəboŋ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləŋon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topanŋarŋ, hum ma nəlon sədaŋ am, hum ma tololosa, be nəlon isa.

ut Tolo Masuŋ: [Naut Tolo Masuŋ] Naim siGot ipat len nabiltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ale len naim siGot ikad narum eru. Narum bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale narum tarhəbiltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuŋ. Avan ideh saləboi bəbis ei, be abiltihai tutumav eləboi bəbis vəha-sua len nasihau viususua.

vaipa: [nəvaipa] Evi nəmət tosa. Nəboŋ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.

vanuan Nanoran: [Nəvanuan Nanoran] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.

vanuan nətaks: [nəvanuan nətaks] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail mōs nəgavmen a Rom.

vatvat viri: [ivatvat viri] Nəboŋ gototoh vir natesua hən bəvisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, be gəsaləboi nəboŋ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan bōnbōn datuke *hop* o *ekspek*.

vilesir: [navilesir] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isəbur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan, len naut galevis am evi natideh tosa masuŋ nəvanuan isəbur lotomat lan.

vinika: [navinika] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋan ebuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.

violan (hən natutumavan): [naviolan (hən natutumavan)] Nəboŋ alat a Israel lototutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsakad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit piŋi lototutumav həni evi naviolan hən natutumavan.

vus beltan: [navus beltan] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toranranne həni hən bigol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri surman alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.

visusua: [avisusua] Ahaʋut ideh bikad anatun uluman tosa ŋai, datokisi hən aʋisusua setəman.

visusua: [navisusua] Namətəs o nəwei tokad namətan tosa ŋai.

wain: [nəwain] Len naut a Jutea lupal dasdas naʋit nakrep hən nasuhute bisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruv ale egəm vi wain.

waks: [nəwaks] Natsua lotoum hən nəkadel həni. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai narŋial bolai.

wes: [nawes] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.

wik: [nawik] Len nasoruan siGot nawik evi nəmaribon lotoməlevru.

wit: [nawit] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən bəgəm vi flaua hən ləbipan bəta həni.

wolf: [*nawolf*] Ehum năbilitilipah katkat towael.

yok: [*nayok*] Nəhai lotorinji len năbuluk eru hən arbĭbon hən arĭbeum bonbon. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len năbathuvəson nəvanuan natit toməlas totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai nəvide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit pisi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan pisi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot erinji ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol napisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a mō hən alat siYesu

Nəvide silat lotoil a mō Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a mō Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a mō len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGOT Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədaŋan siGot datosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe

6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suman gidato len navile eg a pan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18

AYesu epusan ale igol nəvanuan gail lumaaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31

AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28; Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22

Lutah gat aYesu, luvasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16

Lupos gat aYesu len nəhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37

Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

AYesu imaur təlmam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18

AYesu evi məhat vi lan nəmav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22

AYesu dereh tetəlmam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13

Gol alat lotoməsa h lumaaur Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15

Gol husur nəsa aGot tokele Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6

AGot ilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito mabe? Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17

Nadələmian len aGot o riŋ nəlodato len aGot

Nəvanuan toriŋ nəlon len aGot, Got ilav kuvi dan nəsaan san Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9

Nəvanuan nadələmian loil gəgat len nadələmian salito Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9

Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7

Na-kel-uri-an tovoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10

Na-ləmas-buni-an

AGot eləmas masuṽ hən navanuan pisi Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9

Gidat datimasləmas bun aGot Mat 22.37-38; Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3

Gidat datimasləmas bun nəvanuan gail Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21

Nəpisal hən datbegə m vi natun aGot Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3

Narubatian hən nəsaan

AGot erubat nəsaan silat lotokad nadələmian len aYesu Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2

Daterubat nəsaan silat lotogol tosa hən gidato Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

Na-sor-tuṽ-an

AYesu evusan navide hən na-sor-tuṽ-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tuṽ-an galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Natəvosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Navide silat lotokad nadələmian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhaṽut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anatularu gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboŋ datsəhan hən datbisor mai aGot Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nələdat temədau, datitoh mədau tebəlav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todan Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriŋ nəlolit len a Yesu ke likad nəmauran vi sutuai maii Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaan

Nəsaan nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaan Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, be aGot igol napisal hən bilav kuv gidat dan nəpanismen enan Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan sidato Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban aGot Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17; Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Naves galevis lotovoi hən datbinau gat gail

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16	Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Ləmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30	Gəm hən aYesu hən gəbikad nəjavnəvan
Mat 20.26-28	Nəvanuan toṭibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40	Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hən nəvanuan gail ləbegəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31	Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuṽ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodədas datbeum simasta beru
Jon 3.16-17	Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon14.1	Riḡ nəlomit len aGot
Jon14.6	AKristo səbon evi piṣal
Jon 14.27	Natəmat siGot
Jon15.18	Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8	Nəboḡ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadələmian
Rom 1.4	ANatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovōi
Rom 3.23	Nəvanuan piṣi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2	Len nadələmian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kəmas dattovī vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23	Naṗurṗuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28	Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Nəsa eləboi bəpəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hən nibemit mai aGot hən mətbevi esan səbon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naṗiṣal dani
1Kor 10.24	Mətələḡon nəsa tovōi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7	AGot idaḡ
2Kor 4.18	Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nəvanuan veveu
2Kor 9.7	Datehəhaṽur hən datbeviol
2Kor 12.9	Nəboḡ datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuṽ len gidato
Kal 2.20	AKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Naṽit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenənoṽ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetəmas hən datbigol natit tovōi
Efe 2.8-9	Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nədaḡan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nələl paḡpaḡ
Efe 4.28	Navənvənahān
Efe 4.29	Nasoruan tomədas nəvanuan tebuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidaḡan hən nəmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuṽ hən natideh
Flp 4.12-13	Nədaḡan